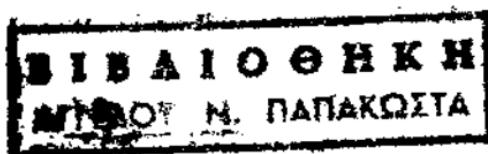

Λιβαρίνη

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΙΝΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ο Θ Ω Ν Ο Σ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΚ
1898

ΤΥΠΟΣ - ΛΑΒΔΩΝ ΠΕΡΡΗ - ΣΧ ΑΘΗΝΑΙΩΝ.

125132

Περιελθόντος εἰς δψιν μου χειρογράφου, ἐν
ῷ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀπομνημονευμάτων ιστο-
ροῦνται ἐπεισόδιά τινα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανα-
στάσεως καὶ ίδιῳ ὁ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν
τῶν πραγμάτων βίος καὶ πολιτεία τοῦ μακαρί-
του Νικολ. Ἀθ. Λιδωρίκη, ἐπὶ μακρὸν διατελέ-
σαντος γραμματέως τοῦ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτοῦ
τῆς Ἑλλάδος βαρώνου Σίμωνος Σίνα, καὶ τὰ
κατὰ τὴν βασιλείαν Ὅθωνος καὶ τὴν ἐκθρόνι-
σιν αὐτοῦ μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρή-
σεως τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, μετὰ παντοίων
κρίσεων καὶ γνωμῶν—αὐστηρῶν ἐνίοτε—περὶ
προσώπων καὶ γεγονότων κοινωνικῶν καὶ πο-
λιτικῶν, ἔκρινα αὐτὸ δξιον ἐκδόσεως διά τε τὴν
ἀφέλειαν τῆς διηγήσεως καὶ τὴν ζωηρότητα ἐν
ταῖς περιγραφαῖς τῶν περιπτειῶν, δις ὑφίσταντο
κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ φεύγουσαι τὴν
τουρκικὴν ὡμότητα ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι. Οὐχ
ἴττον ἐνδιαφερούσας θὰ εῦρῃ ὁ ἀναγνώστης
καὶ τὰς εἰς τὴν ζωήν, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ σχέ-
δια τοῦ ἐκπτώτου Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης

Αμαλίας ἀναφερομένας λεπτομερείας, πηγα-
ζούσας ἐκ διηγήσεων προσώπων εἰς ἄμεσον
συνάφειαν πρὸς τοὺς βασιλεῖς διατελεσάντων
καὶ ἔξ ἐπιστολῶν οἰκογενειακῶν, ὃν τὴν ἀνα-
κοίνωσιν εὔμενῶς ἐπέτρεψαν οἱ κάτοχοι αὐτῶν
οἴκειοι καὶ συγγενεῖς.

Καὶ ἔμελλε μὲν τὸ χειρόγραφον ἐν ἀρχῇ νὰ
έκδοθῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀποθανόντος λογίου καὶ
καθηγητοῦ Φιλίππου Οἰκονομίδου, πρὸς ὅν. ὡς
βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ προσφωνεῖται τὸ δλον
ἔργον ὡς ἐπιστολιμαία διατριβὴ ἐκ Βιέννης·
ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος πρὸ τινῶν ἔτῶν ἔμε-
νεν ἀνέκδοτον τὸ χειρόγραφον, ὅπερ νῦν δημο-
μοσιεύω ὑπὸ τὸν ἐν τῇ προμετωπίδι τίτλον, ὡς
εἶχεν, ἀνευ δηλονότι μεταβολῆς τίνος καὶ προσ-
θήκης, ἡ ἀλλοίας ἐπεξεργασίας περὶ τὸν λόγον
καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὑλῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1898.

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Φίλε Φίλιππε,

Πολλήν, ύψιστην μοὶ παρέσχεν εὐχαρίστησιν ἡ ἐπιστολή σου. Μοὶ ἐφάνη, δτὶ ἀναγεννῶμαι, ἐλησμόνησα τὰ ἔτη τὰ ἐπιβαρύνοντά με, ἀνετινάχθην, καὶ νέος ἀκμαῖος γενόμενος ἐπὶ στιγμήν, ἀνεπόλησα τὸ παρελθόν, μεστὸν τόσων ἐκτάκτων συμβάντων, τόσων ἥρωικῶν κατορθωμάτων, τοιούτων αὐταπαρνήσεων, τοιαύτης καὶ τοσαύτης φιλοπατρίας, ἀνεπόλησα τὸν μαθητικὸν βίον μας, τὸν ἀρχαῖον διδάσκαλόν μας Γ. Γ. Γεννάδιον, τὸν ἔξοχον ἄνδρα, δστις ὅχι μόνον ἀρετὰς ἐκτάκτους εἶχεν, ὅχι μόνον νὰ παιδαγωγῇ ἡζευρεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτιμῇ, ἀγρίως μέν, ἀλλὰ καταλλήλως. Υπὸ τὴν ἀγριότητα ἔκείνην διελάνθανεν ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ πρὸς τὸν μαθητὴν πατρικὴ ἀγάπη. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐπιτιμήσεως εἶνε ἄγνωστον νῦν εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἐκεῖνος μὲ δύο λέξεις βαρείας ἀληθῶς καὶ χονδράς, καὶ μὲ τὸ κοντὸν τζιμποῦκι του, κατώρθωνεν, ἀδελφέ, νὰ γινώμεθα ἀρνιὰ καὶ νὰ ἐμπνεώμεθα ὑπὸ πάσης ἀρετῆς.

‘Ανεπόλησα τὴν ἐποχὴν ἔκεινην, κατὰ τὸ 1836,
καθ’ ἣν αἱ Ἀθῆναι ωμοίαζον μᾶλλον μὲ χωρίον,
τὴν ἔλευσίν μας μὲ μίαν Γαλαξειδιώτικην μπρατ-
ζέρα εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἔφιπποι εἰς Ἀθήνας. Δὲν
ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον συγκοινωνίας. Αἱ ἀμάξαι ἦσαν
ἄγνωστοι τότε. Εἰς Πειραιᾶ δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ μία
παράγκα τοῦ Τζελέπη λεγομένη πλησίον τῆς θα-
λάσσης, καὶ διάγον ἀπωτέρω ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ.
— Σπυρίδωνος, δπου καὶ μικρὸν μοναστήριον. ‘Ἐν
αὐτῷ τῷ παραπήγματι τοῦ Τζελέπη ἐφάγαμεν τὰ
ψάρια τὰ τηγανιτά, σταυροποδητὶ καθήμενοι ἐπὶ
τοῦ δαπέδου. Τὰ καθίσματα ἥτο πολυτέλεια. Ἡσουν
πολὺ μικρὸς ἐσύ, δὲν θὰ τὰ ἐνθυμεῖσαι:— Σὲ εἴχα-
μεν ἡμεῖς οἱ λεγόμενοι μεγάλοι ὑπὸ τὴν προστα-
σίαν μας. ‘Εμείναμεν ἔκθαμβοι, δτε κατὰ πρῶτον
— μᾶς ὡδήγησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων,
δπου νῦν ἡ Ἀστυνομία. ‘Ἡ μουσικὴ ἡ παιανίζουσα
ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν Ἀνακτόρων ἐκ Βαυαρῶν,
μᾶς ἐφάνη θεῖον ἄκουσμα ἐπειτα ἀπὸ τὰ σταούλια
τοῦ τόπου μας καὶ ταῖς καραμοῦζες, καὶ πρὸς πλή-
ρωσιν τοῦ θάμβους μας ἐπεφάνη καὶ ὁ Βασιλεὺς
“Οθων εἰς ἐν τῶν παραθύρων μὲ στολὴν πεζικοῦ,
ώραῖος, γλυκὺς πλήρης νεότητος καὶ ἐλπίδων. Εἰς
τὴν θέαν του τὰ στόματά μας ἡνοίχθησαν ἐν ἐκ-
στάσει, καὶ δὲν ἐκλείσιοντο ποσῶς, ἐδέησεν δ ἀγαθὸς
πατήρ σου, νὰ μᾶς ἐπιπλήξῃ αὐστηρῶς, λέγων δτι .

ἔχοντες ἀνοικτὰ τὰ στόματα ὄμοιάζομεν μὲν Ὀττεν-
τότους, καὶ οὐχὶ ὡς νοήμονες Ἑλληνες, ἐγγίσας
τὴν φιλοτιμίαν μας διὰ νὰ συνέλθωμεν.

Ποῖαι ἐνθυμίσεις, καὶ ποῖαι συγχινήσεις κατα-
χλύζουσι αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρ-
δίαν μου!

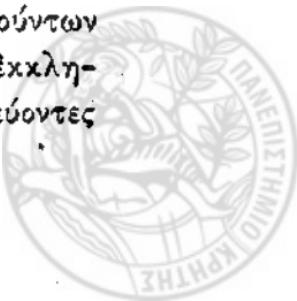
Ναι! Εἴμεθα τότε καὶ ήμεταις ἔνδοξοι. Παιδιὰ μέν,
ἄλλὰ παιδιὰ μὲ τὸ σφρίγος, τὸ σθένος ἀνδρός.

Δὲν ἐπαίξαμεν φεῦ! δὲν ἐγελάσαμεν, δὲν ἐλάβο-
μεν ἀπὸ τὰς μητέρας μας ἀθύρματα! Βρέφη μᾶς
ἐνανούριζαν μὲ μυριολόγια, παῖδες μᾶς ἐδείκνυον
τὰ δπλα τῶν καρατομηθέντων καὶ ἀπαγγονισθέν-
των πάππων μας — μᾶς ἔλεγος — Ἰδοὺ ἀνδρωθῆτε
τάχιστα, ἔκδικηθῆτε! Δεκατεσσάρων ἐτῶν παῖς
ἔπρεπε νὰ εἶχε παρευρεθῆ εἰς δύο τουλάχιστον μά-
χας, ἄλλως ή μήτηρ του ἔλεγε, «Τί περιμένεις,
κιοτῇ (δειλῇ) νὰ βγάλῃς μουστάκι, καὶ νὰ πιάσῃς
τουφέκι; ».

Ἡ γυνὴ δεκατεσσάρων ἐτῶν ἔπρεπε νὰ κρατῇ
τὸν πρῶτον υἱόν της ἥδη εἰς τὰς ἀγκάλας, ἄλλως
τὴν ἐσυλλυποῦντο, καὶ τὴν ὠχτειρὸν δτὶ δὲν ἔδω-
κεν εἰς τὴν πατρίδα ὑπερασπιστάς.

Ωραία ἐποχή, δσον καὶ δυστυχής!

Τπὸ τὸν ἥχον τῶν σφαιρῶν τῶν πολεμούντων
εἰσήρχετο ἡ νύμφη καὶ ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν διὰ τὴν τέλεσιν τῆς στέψεως, καὶ χορεύοντες

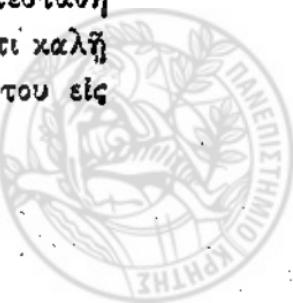

ἐπήγαιναν οἱ συνοδεύοντες τὸν γάμον πολεμισταὶ καὶ ἔκλείοντο ἐν αὐτῇ, ἀναμένοντες τὸν ἔχθρον. Ἡ νύμφη πλειστάκις ἀντὶ κομφέτων εἰς μεταξωτὰ σακίδια, ἐμοίραζε πυριτιδοβολὰς εἰς τοὺς γενναῖους στρατιώτας, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς.

Nat! φίλε Φίλιππε, ή ἐπιστολὴ σου ἀνεστάτωσε τὸ πᾶν ἐν ἐμοί· σωρηδὸν μοὶ ἐπανήρχοντο αἱ ἀναμνήσεις, ἔκλαιον, ἐγέλων, ἔβλεπα ἐνώπιόν μου δλους τοὺς παλαιοὺς μὲ τὰς φουστανέλας των, μὲ τὰ σαγάκια των, μὲ τὸν περίχρυσον ὄπλισμόν των, μὲ τὰ ἀστεῖα των, μὲ τοὺς μύθους των· τοσοῦτον δὲ ζωηρῶς ή παρέλασις αὕτη ἔβαινεν ἐμπρός μου, καθ' ὃσον ἀποτόμως ἔχωρίσθην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀν ἐνθυμεῖσαι, διὰ νὰ ἔλθω νέος ἀκόμη ἐδῶ, ὥστε ἔμειναν ἐν τῇ μνήμῃ μου δλα ἀποτυπωμένα δπως τὰ ἀφῆκα. Ἐδῶ δὲ ἡλθον εἰς τὸ ἄλλο ἀκρον, τὸν πολιτισμένον κόσμον, τὸν ταχτοποιημένον πρὸ αἰώνων, τὸν βίον τὸν ὀρολογοποιημένον, τίποτε δὲν ἐτάραττε τοὺς κύκλους μας, εἰμὴ μόνον τὸ ταχυδρομεῖον ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ὁλίγον κατ' δλίγον ἀπερροφήθην ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἐμπορίου μου, ὁ χρόνος ὠλίσθαινεν ἀκρατήτως. Τὸ 1821 μὲ τοὺς ἀδάμαντας ἔγινε 1841 μὲ τοὺς ψευδολίθους, τὸ 1841 ἔγινε 1861 μὲ τὰς ύελόπετρας, δπου ἐθραύσθησαν, καὶ αἱ ἑλπίδες μας, καὶ οἱ πόθοι, καὶ ἐγὼ ἔπεισα εἰς νάρκην. Ἡ γήικία καὶ η μόνωσις ἀπετε-

λείωσαν τὸ ἔργον, καὶ εἶμαι σχεδὸν παλίμπαις· φίλε μου, κακῶς ἐπράξαμεν μὴ νυμφευθέντες. Ή οἰκογένεια καὶ μὲ τὰς λύπας της, καὶ μὲ τὰς χαράς της μᾶς συγχρατεῖ, μᾶς ἔξυπνῷ, μᾶς συνδέει μὲ τὴν πάτριον γῆν. Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἥμην, δτε μὲ εὗρεν ἡ ἐπιστολή σου μετὰ τόσα καὶ τόσα ἔτη, καὶ μοῦ ζητεῖς τὸ πλέον εὐχάριστον δι' ἐμὲ πρᾶγμα, καὶ τὸ πλέον λυπηρὸν συνάμα. Θέλεις πᾶν δ, τι γνωρίζω ἐκ τοῦ βίου του φιλτάτου μου — Λιδωρίκη διὰ νὰ γράψῃς, ἀλλά; φίλε μου, ὅχι μόνον μέρος θὰ σοὶ εἴπω, ἀλλ' δλον τὸν βίον του τὸν γνωρίζω βῆμα πρὸς βῆμα, τὸν ἄγιόν του βίον, δύναμαι νὰ εἴπω. Ή πίκρα μου εἶνε μεγάλη διὰ τὴν στέρησιν του ἀγαθοῦ μου φίλου, καὶ ἡ ἀνακούφισις θὰ εἶνε μεγάλη νὰ δμιλήσω περὶ αὐτοῦ.

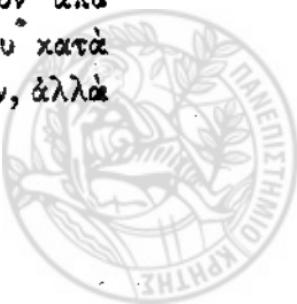
Μοὶ δίδεις ἀφορμήν, φίλε Φίλιππε, νὰ ἀποδώσω φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μακαρίτην καλὸν φίλον, καὶ τέρψιν καὶ παράδειγμα πρὸς τοὺς ἀναγνώστας σου. Μολονότι δὲν είμεθα πάντοτε εἰς τὸν έδιον τόπον μὲ τὸν ἀγαπητὸν Νικόλαον, διότι ἔχετνος ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον συχνάκις μετετίθετο, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσε γράφων μοι ἔως σὸν διορισθεὶς εἰς Βιέννην ἔμενε πλέον διαρκῶς πλησίον μου, καὶ πολὺ κατόπιν τοῦ 1862 ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Ἐγνωρίσθημεν παιδιόθεν, διότι καλῇ συγχυρίᾳ δ. πατήρ μου φίλος τοῦ πατρός του εἰς

Ίωάννινα, ότε οὗτος ἡτο μέγας καὶ πολὺς παρὸς τῷ Ἀληπασσῷ, μαθὼν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἐθνους, ὅτι ὁ γέρων Ἀθ. Λιδωρίκης ἐγένετο Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ἀπεφάσισε νὰ μὲ στείλῃ νὰ σπουδάσω ὑπὸ τὴν προστασίαν του, ὅπως καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν του πατρός σου. Εἰς Ίωάννινα τὰ πάντα εἶχον καταρρεύσει. οἱ χριστιανοὶ ἔφευγον, τὰ σχολεῖα ἐκλείσθησαν, καὶ ὁ πατήρ μου τρέμων μήπως μείνω ἀμαθῆς ἐπέσπευδε τὴν εἰς Ἀθήνας ἀναχώρησίν μου, ἀφοῦ ὑπῆρχον οἰκογένειαι, εἰς ᾧ ἐδύνατο νὰ μὲ ἐμπιστευθῇ, καὶ οὕτως ἐσχετίσθην μὲ τὸν καλὸν Νικόλαον συνομιληκα σχεδόν, καὶ συμμαθητήν.

Ο Νικόλαος ἡτο ἀγαθός, πρᾶος, ἐπιμελέστατος καὶ λίαν φιλομαθής. Συνεμελετῶμεν συχνά. Τὰ προβλήματα τοῦ Μαθηματικοῦ Χορτάκη μᾶς ἐσκότιζον πολύ, καὶ ἀπελπιζόμενοι νὰ τὰ λύσωμεν κατεφεύγομεν εἰς τὴν ἡλιακάδα τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀθηνᾶς, νὰ ἐμπνευσθῶμεν σοφίας. Ἐρρίπτομεν κατὰ γῆς τὴν φλοκάταν μᾶς (εἶδος ἐπενδύτου λευκοῦ μαλλίνου) περιμαζεύομεν τὴν φουστανέλα μᾶς διὰ νὰ μὴ κηλιδωθῇ ἐκ τῶν

χόρτων, τὸ μελάνοδοχεῖον ἐξ ἀργύρου ἔχοντες παντοτε εἰς τὴν ζώνην, αἱ γραφίδες μας καὶ τὰ λοιπὰ ἐφόδια ἐτοποθετοῦντα καταλλήλως ἐπὶ πέτρας, ἥτις ἔχρησίμευσεν ἵσως ὡς κάθισμα εἰς τὸν Δημοσθένην ἢ τὸν Σωκράτην, καὶ ἡ μελέτη ἥρχιζε συχνὰ διακοπομένη ἀπὸ τοὺς Δωρικοὺς ἀστεισμοὺς τοῦ μακρίτου καὶ τὸν ἀντίλαλον τῶν γελώτων μας. Μοὶ διηγεῖτο πολλὰ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του, ἐνθυμεῖτο τὴν οἰκίαν τῆς μάμμης του ἐν Ἀρτῃ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἅγιου Μηνᾶ, τὰ ράφια τὰ στολισμένα ἐξ ἀγγείων ἀργυρῶν καὶ γυνησίων Κινεζικῶν, τοὺς Τούρκους μὲ τὰ γιαταγάνια των, τὴν φυγήν των ἐκείθεν διὰ νυκτὸς κατὰ τὸ 1821· καὶ ἐπεστρέφομεν οἰκαδε, διπου πολλάκις ἡ μήτηρ του μὲ ἐκράτει εἰς τὸ δεῖπνον διὰ νὰ συμμελετήσωμεν δῆθεν, πράγματι δὲ διὰ νὰ φάγω καλῶς, καθαρά, ὑποπτευομένη διτὶ εἰς τὰ λεγόμενα τότε ξενοδοχεῖα, ἡ τροφὴ ἡτο κατὰ πολλὰ ἐλλειπής. Τὴν Πατριαρχικὴν δὲ ἐκείνην φιλοξενείαν ἔξασκουντες μοὶ ἐπιδαψίλευνον πᾶσαν περιποίησιν τρυφερᾶς μερίμνης. Πόσον διαφέρουσι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα νῦν! ὁ ἀρκτικὸς καὶ ὁ νότιος πόλος. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐκάθητο εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς αἰθούσης ἐπὶ διβανίου σταυροποδητὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ πρωΐας καπνίζων, καὶ τοὺς ἐπισκέπτας του κατὰ βαθμολογίαν ἐκάθιζε πλησίον του ἢ μακράν, ἀλλὰ

πάντοτε κάτωθεν αὐτοῦ, τοὺς δὲ νέους ἐξ αὐτῶν
ὅλως διόλου πρὸς τὴν θύραν· ηδὲ οἰκοδέσποινα δὲν
ἐκάθητο ποσῶς, ἥτο πάντοτε εἰς κίνησιν ἐπιτη-
ροῦσα· καὶ διευθύνουσα τὰ τοῦ οἴκου. Τώρα ή Κυ-
ρία ἀναπαύεται μᾶλλον καὶ ὁ ἀνήρ τριγυρίζει, ἀνα-
βαίνει καὶ καταβαίνει τὰς κλίμακας, εἶνε πάντοτε
δρθός, τρέχει εἰς τὰ γραφεῖα, εἰς τὴν ἀγοράν, παν-
τοῦ, φεῦ! καὶ εἰς τὰ χρηματιστήρια. Εξ ἀντιθέτου
δὲ τότε ή Κυρία δὲν ειργάζετο, ἀνὰ τρία ἔτη ἐγί-
νετο μία ἐνδυμασία καλή, τὴν ὅποιαν ἔρραπτεν ὁ
ράπτης καὶ τὴν ἐφερεν αὐτῇ, καὶ αἱ ἔγγοναι τῆς
κατόπιν. Τώρα ή δυστυχής οἰκοδέσποινα δὲν προ-
φθάνει ἐργαζομένη εἰς τὴν ἀδιάκοπον μεταλλαγὴν
τῶν ἐνδυμάτων τῆς κατὰ τὸν συρμόν, αἱ δὲ ἐγγο-
ναι δὲν εύρισκουσιν εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῆς κλη-
ρονομίας εἰμὴ σωρὸν κουρελίων· εύτυχεις ἀκόμη,
ἀν μεταξὺ αὐτῶν εῦρωσί τινα, διὰ τῶν ὅποιων νὰ
δυνηθῶσιν ώς εἶδος Μωσαϊκοῦ νὰ σχηματίσωσι τὸν
λεγόμενον «μποξᾶ» τουρκιστί, πρὸς διαφύλαξιν
διαφόρων ιματίων.

Τότε ὁ ἀνήρ ἥτο δλιγόλογος, ἐζύγιζε τοὺς λό-
γους του πρὶν τοὺς ἐκφέρη, λαχωνικὸς πάντοτε,
τώρα δὲν κάμνει ἄλλο εἰμὴ νὰ λέγῃ, καὶ η
ἐφεύρεσις τῆς Βουλῆς, τῶν Συνελεύσεων καὶ Δε-
σχῶν, Ἐταιριῶν καὶ Συλλαλητηρίων δὲν ἐγένετο
εἰμὴ δι' αὐτὸν τὸν λόγον «Τὸν λέγον τῶν λόγων».

Ποῖος ἀκράτητος γέλως ἐτίναχε τὰ σπλάγχνα
μας, δταν μὲ τὸν Νικόλαον ὥφειλομεν τότε νὰ
παρακολουθήσωμεν τὸν πατέρα του εἰς τὰς σπα-
νίας ἐπισκέψεις, ἃς κατὰ Κυριακὴν ἀνταπέδιδεν εἰς
τοὺς φίλους του, Κουντουριώτην, Ζαΐμην, Ρενιέ-
ρην, Τουρτούρην, Στρατηγὸν Τσχουρσ, Θεοχάρην
καὶ λοιποὺς σεβασμίους γέροντας φέροντες ἐπ' ὥ-
μων τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος!
Ἄλλ' ἂμα διημείβοντο οἱ πρῶτοι χαιρετισμοί, καὶ
ἐκάθηντο ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, καὶ μετὰ τὴν
προσφορὰν τοῦ καφέ, καὶ τοῦ μακροῦ τζιμπουκίου,
τὸ ὅπιον ἔνπόλητος ὑπηρέτης ἔφερεν, ή συνομι-
λία περιωρίζετο εἰς τέσσαρας λέξεις, τὸ πολὺ δικτώ,
κατόπιν ἐρρόφων ἡσύχως τὸν καπνὸν των τὸν καφέ
των, καὶ ὀπήρχοντο μετὰ μίαν ὥραν διαμονῆς,
ἡμεῖς δὲ οὔτε λέξιν εἰχομεν τὴν ἀδειαν νὰ ἐκφέρω-
μεν εἰμὴ ἔρωτώμενοι. Ἐπιστρέφοντες οἶχοι ὁ γέρων
Ἀθ. Λιδωρίκης εισήρχετο εἰς τὴν αἴθουσάν του,
καὶ ἐπανελάμβανε τὸ τζιμπούκι του, ἡμεῖς δὲ ἡρ-
πάζομεν τὸ προστυχὸν ξύλον, ἐκαθήμεθα ἐπὶ τῆς
χλίνης καὶ ὑπέκρινόμεθα δτι ἐκαπνίζομεν καὶ κατὰ
διαλείμματα ἐλέγομεν μίαν λέξιν ἀπομιμούμενοι
αὐτούς, πρὸς μεγάλην τέρψιν τῶν κορασίων, ἀδελ-
φῶν του Νικολάου, αἵτινες ἔξερρήγγυντο εἰς γέλω-
τας ἀκρατήτους.

— Καὶ ἐν τούτοις αὐτοὶ μὲ τὰ τέσσαρα λόγια τὰ

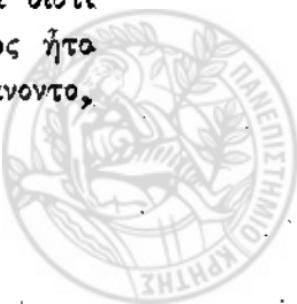
ἔφτιασαν τὸ ρωμέικο, ἡμεῖς μὲ τὰ χίλια τέσσαρα τὸ ξεφτύσαμεν — Ναι, φίλε Φίλιππε, ἡσαν πραγματικῶς μεγάλοι οἱ ἀνθρωποι ἐκεῖνοι, καὶ τὰ ἐλαττώματά των ἀκόμη εἶχον τὸ μεγαλεῖον των, τίποτε τὸ μικροπρεπές, τίποτε τὸ ταπεινόν, τίποτε τὸ ἀποχρυπτέον. Ο βίος των καὶ ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ ἥτο ὁ αὐτός, φανερός, ὡς ἂν ἡ οἰκία καὶ αὐτοὶ ἡσαν κατασκευασμένοι ἀπὸ θελον.

σικια ΑΙδ:

Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ὁ οίκος τοῦ γέροντος Λιδωρίκη τότε εἰς τὰ 1837 ἔκειτο πλησίον τῆς Ἀγορᾶς κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀδριανοῦ, ἥτο ἡ μόνη ὁδός, ἣτις εἶχε ὄνομα, καὶ ἡ μόνη, ἣτις ἥδυνατο νὰ ὄνομασθῇ ὁδός· αἱ ἄλλαι δὲν ἔδύναντο νὰ τιμηθῶσι μὲ ὄνομα, ἀλλ' οὔτε ἡσαν ὁδοί, διὰ τοῦτο συνήθως μετεχειρίζονται τὴν τουρκικὴν λέξιν σοκάκι δι' αὐτάς. Καὶ διὰ νὰ σὲ ὀδηγήσουν τότε εἰς τὴν εὑρεσιν οἰκίας φίλου σου τίνος, σοὶ ἔλεγον « Θὰ πάρῃς τὸ σοκάκι κάτω ἀπὸ τὸ σαντριβάνι (πίδαξ) θὰ ἀνέβῃς εἰς τοὺς Ἀέριδες (ναὸς τοῦ Αιόλου) θὰ στρίψῃς ἀπὸ τὸν Μενδρεσέ, καὶ δίπλα στὸ χάνι τοῦ Χατζῆ εἶνε τὸ σπῆτι τοῦ φίλου σου ». Φράσεις ἐμπεριέχουσαι τέσσαρας λέξεις τουρκικάς, καὶ πέντε ἐλληνικάς. « Οπως αἱ ὁδοὶ λοιπὸν ἄνευ ὄνόματος καὶ ἀριθμοῦ, οὕτω καὶ οἱ οἰκοὶ ἄνευ οικοσήμων καὶ ἐμβλημάτων, ἄνευ θυρῶν καὶ οικοστολῶν, εἶχον δμωάς τὸν τύπον τῆς ἀρχοντιᾶς, καὶ τῆς Ἀριστοκρατικῆς εὐγενείας ἐν τῷ

προσώπῳ τοῦ οἰκοῦντος αὐθέντου. Ἡ μεγάλη θύρα
τότε τῶν οἰκιῶν τῶν ἀρχόντων ἦνοί γετο κατὰ τὰς
ἔξι τῆς πρωίας, καὶ δὲν ἔχειετο εἰμήν εἰς τὰς δέκα
τῆς ἑσπέρας. Προηγεῖτο δὲ μεγάλη αὔλη, εἰς τὸ
βάθος τῆς ὧδοιας ἐλείτο ἡ οἰκία μὲν ἀνοικτὴν τὴν
ἔξωθυραν ἀπὸ πρωίας, ως καὶ τὴν θύραν τῆς αἰ-
θούσης τῆς ὑποδοχῆς, διο πειράζοντο οἱ πάντες
μικροί τε καὶ μεγάλοι ἀδιακρίτως ἀπὸ πρωίας Δὲν
ὑπῆρχε δὲ οὐδεὶς φόβος νὰ διαταράξωσιν οὕτε τὴν
οἰκιακὴν ὑπηρεσίαν, οὕτε τὴν τάξιν, οὕτε νὰ παρα-
βῶσι τὴν ἔθιμοτυπίαν, ἐκάστου ἀναγνωρίζοντος τὴν
οἰκείαν θέσιν του ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ οἰκοδεσπότου.
Οἱ ὄμρότιμοι τούτου διευθύνοντο εἰς τὰς πρώτας θέ-
σεις καθῆμενοι ἐπὶ τοῦ διβανίου καὶ ἀφίνοντες κε-
νὴν τὴν θέσιν του, ἃν τυχὸν δὲν ἦτο παρών, οἱ δὲ
ἄλλοι ἐκάθηντο γύρω, εἰς τὰ κατὰ σειρὰν τοποθε-
τημένα καθίσματα κατὰ μῆκος τῶν τοίχων τῆς αἰ-
θούσης, καὶ οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν θέσιν καὶ τὴν
ηλικίαν δρθοὶ παρὰ τὴν θύραν, πολλοὶ δὲ δὲν εἰσῆρ-
χοντο διόλου εἰς τὴν αἰθουσαν, ἵσταντο ἔξω τῆς
θύρας ἐν τῷ προθαλάμῳ ἕως οὐ δόξῃ τῷ αὐθέντῃ
νὰ τοὺς καλέσῃ· οὐδεμίᾳ δὲ ὄμιλίᾳ ἀντηλλάσσετο
μεταξύ των, ἕως οὖ ἔλθῃ ὁ οἰκοδεσπότης, οὐχὶ
διότι τοῖς ἦτο ρητῶς ἀπηγορευμένον, ἀλλὰ διότι
τὸ αἰσθημα τῆς λεπτότητος καὶ διακρίσεως ἦτα
ἀνεπτυγμένον παρ' αὐτοῖς παιδιόθεν, καὶ ἥσθάνοντο,

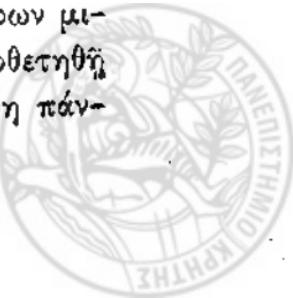
ὅτι ἡ παρουσία των δὲν ἔπειτε νὰ γίνεται γνωστή εἰμὴ κατὰ θέλησιν τοῦ ἀρχοντος, καὶ δτὶ ἡ οἰκοδέσποινα δὲν ἔπειτε νὰ ταραχθῇ εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν τέκνων της μέριμναν, διὰ τοῦ θορύβου τῶν δμιλιῶν των, καὶ τοῦ χρότου τῶν βημάτων των, ἀχροποδητὶ δὲ εἰσερχόμενοι οὗτω καὶ ἔξήρχοντο.

Πολλάκις κατὰ τὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος, δτὲ ἡ εὐγενῆς μήτηρ τοῦ Νικολάου, δὲν μὲ ἄφινε νὰ ἐπιστρέψῃ οῖχοι ὡς ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ κατεκλινόμην ἐν τῷ δωματίῳ αὐτοῦ, ἥκουν αὐτὴν τὴν πρωΐαν λέγουσαν εἰς τὸν σύζυγόν της, «Κυρ' Θανάση, σήκω τώρα εἶνε τόσος κόσμος στὸ μουσαφίρ' ὄντα καὶ σὲ περιμένει» (αἴθουσα ὑποδοχῆς). Οἱ σύζυγοι τότε, καὶ μὲ δλην τὴν ἀγερωχίαν τοῦ χαρακτῆρος των, καὶ τὰ σατραπικὰ ἥθη των, πρὸς τὰς γυναικας των, δμως ἐφέροντο μετὰ σεβασμοῦ, καὶ ἐν εἶδος αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας ὑπῆρχε μεταξύ των, διὰ τοῦτο καὶ ἡ σύζυγος προσηγόρευε μὲ τό, «Κύριε» τὸν ἄνδρα της, τὰ δὲ τέκνα, τὸν πατέρα των ἔλεγον, Αύθέντην. — Διεκρίνετο δὲ αὐτὴ ἡ εὐγένεια τῶν ἥθων, καὶ τῶν τρόπων, καθ' δλην τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, πρὸ πάντων δμως εἰς τὰ Ἰωάννινα ἀκμάσασαν πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ τότε καιροῦ. Φύσει δὲ ὄντες οἱ Ἡπειρώται νοήμονες καὶ ἐπιχειρηματίαι ὑπερεῖχον τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν

τρόπον τοῦ φέρεσθαι, τὴν μάθησιν, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ προσηνὲς τοῦ χαρακτῆρος τῶν, καὶ τὰς ἐκτεταμένας ἐμπορικὰς γνώσεις τῶν.

Ο μακαρίτης Νικόλαος ἦτο ἐπιτυχὲς χρᾶμα ἀνατροφῆς Ἡπειρωτικῆς μετὰ ἀγερωχίας καὶ ὑψηλοφροσύνης Δωριέως. Ή μήτηρ του εὐγενῆς δέσποινα ἔξ Ἡπείρου καταγομένη ἐνεστάλαζεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Νικολάου τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα. Πολλὴν δὲ χρεωστῷ καὶ ἐγὼ εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν μητέρα του διὰ τὴν ἐξόχως λεπτὴν ἐπιτήρησιν τοῦ βίου μου, τῆς διαγωγῆς μου, ὡς μαθητοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου. Τὰς μακρὰς νύκτας, καθ' ἄς μὲ υπεχρέωντε νὰ μένω παρὰ τῷ Νικολάῳ, εὕρισκε τὴν εὔκαιρίαν ἐργαζομένη παρὰ τὴν τράπεζαν τῆς μελέτης μας, νὰ ἐπιτηρῇ τὰς σπουδάς μας καίτοι ἀγράμματος, καὶ νὰ μᾶς διδάσκῃ, διηγουμένη τοὺς ἀγῶνας τοῦ 21 τὴν ὑψηλοφροσύνην τῶν προγόνων μας, τὴν ἀκάματον ἐργασίαν τῶν, τὴν ἀκραν τιμότητα, μεθ' ἣς διεξῆγον καὶ τὰς ἐμπορικὰς τῶν ὑποθέσεις τότε, καὶ τὰ τῆς πολιτείας.

Μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τὴν ἡκροώμεθα, καὶ μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως ἐκαραδοκοῦμεν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἀπαλασσομένη τῶν οἰκιακῶν ἀσχολιῶν τῆς, τὴν κατάχλισιν τῶν τεσσάρων μικρῶν τέκνων της, ἥρχετο ἡρέμως νὰ τοποθετηῇ πλησίον τῆς τραπέζης μας, καὶ δραττομένη πάν-

ποτε μιᾶς λέξεως ή μιᾶς φράσεως τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἰστορίας, ή χωρίου τινος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τοὺς παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου παραδείγματος χάριν, η τὸν Ἡρωισμὸν τῶν Τριαχοσίων τοῦ Λεωνίδα εἰς Θερμοπύλας, μᾶς διηγεῖτο ἐπισόδιον τι τῆς Ἐπαναστάσεως μετὰ μεγίστης ἀφελείας, ἀλλὰ καὶ μετὰ νοήμονος προθέσεως νὰ ἔξυψώσῃ τὸ ἔθνικόν μας φρόνημα, καὶ νὰ ἔξευγενίσῃ τὰς ψυχάς μας.

Εἰς αὐτὴν τὴν εὐγενῆ δέσποιναν χρεωστῷ τὴν ἀκριβῆ γνῶστν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ τοῦ 21 μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος, καὶ τὰς λεπτομερείας, τῆς παιδικῆς γήλικίας τοῦ Νικολάου, διπου ἥδη ἀνεφαίνετο ὁ ὡραῖος χαρακτῆρ του, καὶ τὰ ὑπέροχα αἰσθήματά του, τὰ ὅποια ἐπιχειρῶ νὰ σκιαγραφήσω.

— 21 —

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Βεβαίως ὁ βίος του δὲν ἔχει τι τὸ ἔκτακτον, οὔτε ἔξαιρετικὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις, οὔτε ἔνδοξόν τινα πρᾶξιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διὰ νὰ μεταδοθῇ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὡς παράδειγμα καὶ θαυμασμός. Ὁ βίος του ἀπλοῦς, βίος καθήκοντος, βίος εὐαγγελικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, πεποιθήσεως πρὸς τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος. Υπῆρξε λάτρις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, σεμνούνόμενος ἐπὶ τούτῳ, διὰ τὸ ἀγνὸν τῶν αἰσθημάτων του, διὰ τὸ φιλόνομον αὐτοῦ, διὰ τὸ ψύχος τῶν ἰδεῶν του, τὴν φιλοπατρίαν του, καὶ λυπούμενος, διότι ἐφρόνει, δτὶ οἱ κατὰ καιρὸν ἤγέται του δὲν ἀντεπεκρίθησαν εἰς τὰ αἰσθήματά του, παρεγνώρισαν τὴν ἀξίαν του, καὶ τοὺς πόθους του, καὶ μὴ ὑψωθέντες μέχρις αὐτοῦ, τὸν ἡνάγκασαν ἔκόντα ἄκοντα, νὰ κατέληθη μέχρις Ἐκείνων.

Ο Νικόλαος ἐγεννήθη ἐν Ἀρτῃ τῷ 1817 διότι Νικόλαος ὁ πατέρας του ἐκ Δωρίδος καταγόμενος, παρεδόθη ὡς

δύμηρος εἰς τὸν Ἀληπασσᾶν ἀπὸ τοὺς προύχοντας
τοῦ Λιδωρικίου ἐπτὰ ἔτῶν τὴν γῆλικίαν, καὶ ἔζησε,
καὶ ἀνετράφη εἰς Ἰωάννινα, ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ
τοῦ ἀρίστου τῶν τότε διδασκάλων τοῦ Γένους Ψα-
λίδα, δπου προχέψας ἐκτάχτως διεχρίθη, καὶ δ
Ἀληπασσᾶς παρέλαβεν αὐτὸν ὡς σφραγιδοφύλακα
πλησίον του.

Ο Ἀληπασσᾶς, ὡς γνωστόν, ἦρχε τότε ὅχι μό-
νον τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ ὅλοκλήρου τῆς στε-
ρεᾶς Ἑλλάδος, καὶ πλησίον του ἔζων πολλοὶ νέοι
— ἐκ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν, ἀναγκαστικῶς ὡς δύμη-
ροι παραδιδόμενοι. Ο ἀγχιρούστατος οὗτος Τύραν-
τνος ἀπῆτει νὰ νυμφεύωνται ἔκει οι νέοι οὗτοι δπως
εύχολώτερον τοὺς δεσμεύῃ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του.
Οὗτως ἐνυμφεύθη καὶ αὐτὸς ἐν Ἀρτῃ τὴν ὁρφανὴν
μονογενὴν κόρην λίαν πλουσίου ἄρχοντος Δέμου ὀνο-
μαζομένου. "Οτε δὲ ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ
21 ὁ Νικόλαος; ἦτο τὸ μόνον τέκνον τοῦ πατρός
του τετραετὲς μόλις, οὐχ ἥττον τοιαύτη ἦτο ἡ με-
γαλουργὸς ἔκεινη γενεά, καὶ τόσον ἐποτίζοντο μὲ
τὸ γάλα τῆς μητρὸς των, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν
πατρίδα, καὶ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας, ὥστε καὶ
βρέφη ἀκόμη ἥδυνατό τις εἰπεῖν ἐσκέπτοντο καὶ
ἐνήργουν ὡς ἄνδρες. Η μήτηρ του Νικολάου διη-
γείτο, δτι δταν οι Τούρκοι συνέλαβον τὸν πατέρα
του ὡς Μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, εύροντες

ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὰ ἐν Ρωσσίᾳ λοιπὰ μέλη, ἐδέσμευσαν αὐτὸν καὶ ἦγαγον εἰς τὴν φυλακήν, δπως ἀποκεφαλισθῇ τὴν ἐπομένην καὶ σταλῇ ἡ κεφαλή του εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ σκληράν δὲ τῆς εἰμαρμένης σύμπτωσιν, διέβαινον οἱ στρατιῶται μετὰ τοῦ δεσμίου πατρός του, τὴν δὸδον τῆς οικίας του. Ἡ μήτηρ του ἀγνοοῦσα τὴν σύλληψήν του, ἐστέκετο μετὰ τοῦ μικροῦ Νικολάου εἰς τὸ παράθυρον, δθεν βλέπει καὶ ἀναγγωρίζει εἰς τὸν δέσμιον, τὸν ἄνδρα της. Ἐκρήγνυται εἰς χραυγὰς καὶ ἀπελπισίαν γνωρίζουσα καλῶς, δτι ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ρωσσίᾳ συνεργάτῶν τῆς ἀπελευθερώσεως, καὶ δτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπῖς σωτηρίας. Ὁ μικρὸς δμως παῖς δὲν κλαίει, δὲν θρηνεῖ, ἀλλὰ σοβαρῶς καὶ ἀγερώχως σύρει τὴν μητέρα του ἀπὸ τὰ φορέματα λέγων « μὴ κλαῖς, μάνα, δός μου τὸ σπαθί τοῦ ἀφέντη νὰ πάω νὰ σκοτώσω τοὺς Τούρκους (Ως ἐκ θαύματος δὲ ἐσώθη τότε ὁ πατέρας του, διὰ τῆς ἐνόπλου ἐπεμβάσεως ἐνὸς Πασσᾶ εὑεργετηθέντος ἀλλοτε ὑπ' αὐτοῦ) Ἀποφυλακισθεὶς ὁ Λιδωρίκης ἔτρεξεν εἰς τὸ σεράγιον τοῦ πασσᾶ τούτου δπως τὸν εὔχαριστήσῃ, ἀλλ' οὗτος δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν, « φῦγε, ἀμέσως τοῦ λέγει, δευτέραν φορὰν δὲν δύναμαι νὰ σὲ σώσω ». Φεύγων διηυθύνθη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ὀπλαρχηγοῦ Γάγου, δπου καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχη-

γοὶ εύρισκοντο ἔτοιμαζόμενοι πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἀρτης. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀποφυλακίσεως τοῦ πατρός του, ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ πασσᾶ Διοικητοῦ τῆς Ἀρτης στρατιῶται ὅπως σφραγίσωσι τὰ δωμάτια τοῦ οίκου, ἔκτὸς ἐνὸς διὰ τὴν χρῆσιν τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ μαγειρεῖον, τὴν δὲ σύζυγον τοῦ ἀποστάτου, ὅπως ὀνόμαζον τότε τοὺς Ἑλληνας, δδηγήσωσι παρὰ τῷ Πασσᾶ ὡς σκλέβαν. Τότε καὶ πάλιν ὁ μικρὸς παῖς Νικόλαος ἐθαυμάσθη, καὶ ἐπέσυρε τὴν συμπάθειαν καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων ἀκόμη, διότι ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτῶν ἀφοῦ ἔξετέλεσε τὴν σφράγισιν, καὶ ἔθεσε φύλακας εἰς τὴν ἔξωθυραν, διέταξε τὴν μητέρα του νὰ στολισθῇ, διεώς δδηγήσῃ αὐτὴν πρὸς τὸν πασσᾶ. Τῆς μητρός του ἀνθισταμένης καὶ ἐπιζητούσης νὰ κερδίσῃ καιρόν, ἔως οὖ εἰδοποιηθῶσιν οἱ φίλοι τοῦ συζύγου τῆς, καὶ σώσωσιν αὐτὴν τοῦ αἰσχους, ὁ Νικόλαος ἐννόησεν διτὶ συμβαίνει τι τὸ ἀπαρέσκον τῇ μητρὶ του, καὶ σταθεὶς ἐνώπιον τοῦ Τούρκου ἀξιωματικοῦ ἀγερώχως, ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς μικρᾶς σπάθης του, τὴν δοπίαν δὲν ἀπεχωρίζετο ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς φυλακίσεως τοῦ πατρός του, λέγει — ή μάνα εἶνε ιδική μου, δὲν εἶνε τοῦ πασσᾶ, πήγαινε νὰ τοῦ τὸ πῆρε — ὁ Τούρκος ἀξιωματικὸς ἐνθουσιῶν τὸν ἐσήκωσε εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ τὸν ἡσπάσθη λέγων — μασταλὰ μασταλὰ αὐτὸ

θὰ γίνη μεγάλο ἀντρωπό — ἢτο Τουρκαλβανός,
ώμιλει δλίγον τὴν Ἑλληνικήν. — Τοῦτο τὸ ἐπει-
σόδιον ἔδωκε καιρόν, κατέφθασαν οἱ προεστῶτες καὶ
— ὁ τότε ιατρὸς τοῦ οἴκου Κωλέτης, ὁ μετέπειτα μέ-
γας πολιτικός, δστις δξύνους, καὶ ἀνθρωπὸς τῶν
περιστάσεων κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν ἀξιωματικόν,
νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀμέσως παρουσίασιν τῆς
δεσποινῆς ἐνώπιον τοῦ πασσᾶ, ὑποσχόμενος αὐτὸς
καὶ μετὰ τῶν ἄλλων προεστώτων νὰ προσέλθῃ τὴν
ἐπαύριον.

Πράγματι ὁ Κωλέτης τῇ συνεδούλευσε νὰ ὑπάγῃ
τὴν ἐπαύριον μετὰ τῆς μητρός της εἰς τὸν πασσᾶ,
ἄλλ' ἀναβαίνουσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς κλίμακος νὰ
ὑποκριθῇ τὴν λιπόθυμον, ώστε οὗτος ὡς ιατρὸς νὰ
λάβῃ τὴν εὔκαιρίαν νὰ ἀναγγείλῃ τῷ πασσᾷ τὴν
ἐνδιαφέρουσαν κατάστασίν της, καὶ κατωρθώσῃ νὰ
μείνῃ ἐν τῷ οἴκῳ της, δῆθεν μὲν μέχρι τοῦ τοχε-
τοῦ, πράγματι δέ, ἔως οὖ ἔλθωσι τὰ Ἑλληνικὰ
στρατεύματα καὶ εὔκολυνθῇ ἡ φυγὴ των.

'Αλλ' ἡ δυστυχῆς δέσποινα δὲν εἶχεν ἀνάγκην
νὰ ὑποκριθῇ, διότι μόλις ἀνέδη δλίγας βαθμίδας
ἀντικρύζει τὸ βλέμμα τοῦ Πασσᾶ, δστις διά τινος
παραθύρου παρεμόνευε τὴν ἔλευσίν της. Ἡ λιπο-
θυμία τότε ἐπῆλθε πραγματική, καὶ μάλιστα ἐπι-
χίνδυνος. Ο πασσᾶς ἐπέτρεψε τὴν ἐν τῷ οἴκῳ της
διαμονήν, ἀποστέλλων καθ' ἐκάστην ἀξιωματικὸν

νὰ μανθάνῃ τὰ περὶ αὐτῆς, καὶ νὰ ἐρωτᾶ τὴν μαῖαν.

Βλέπων δὲ μικρὸς Νικόλαος, δτὶ καθ' ἔκαστην, δτε παρουσιάζετο δὲ ἀξιωματικὸς ἀπεσταλμένος, ἡ μήτηρ του εἰσήρχετο βίᾳ εἰς τὴν κλίνην ὑπὸ τὸ ἐφάπλωμα, ἔκαμε τὴν σκέψιν εἰς τὴν μικρὰν κεφαλήν του, δτὶ ὥφειλε νὰ εἰδοποιῇ τὴν μητέρα του διὰ τὴν παρουσίαν ὅποιουδήποτε Τούρκου, καὶ καθημένος καθ' δλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἄμα τῇ ἐμφανίσει Τούρκου διαβάτου, ἔτρεχε σύρων τὸ ἐφάπλωμα μὲ τὰς δύο χειρας, ἀγωνιῶν νὰ τὸ φέρῃ ὅπου εύρισκετο ἡ μήτηρ του διὰ νὰ τὴν σκεπάσῃ λέγων — «μάνα, σκεπάσου καλά, Τούρκοι ἔρχονται».

Τέλος μετὰ μῆνας εἰσῆλθον τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς Ἀρταν, δτε ἐγένετο ἡ μάχη ἐν Πέτραι 15 Ιουλίου 21, καὶ μετ' αὐτῶν ἀπέστειλεν δὲ πατήρ του μερικὰ παληκάρια Δωριεῖς μὲ τὸν Μακρυγιάννην τὸν τότε ἀπλοῦν ἀκόλουθον αὐτοῦ, διακριθέντα κατόπιν εἰς τὸ πεδίον τῶν μαχῶν, καὶ φθάσαντα δικαίως εἰς τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ. Ο Μακρυγιάννης ὠφεληθεὶς τῆς ταραχῆς καὶ συγχύσεως τῶν Τούρκων κατὰ τὴν αιφνιδίαν εἰσέλασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἔφθασε μετὰ τῶν ἀκολούθων του ἀπαρατήρητος εἰς τὸν οίκον περὶ λύχνων ἀφάς, ἐξήγησε εἰς τὴν δέσποινάν του τὴν ἀποστολήν του, ἐλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν

μικρὸν παῖδα, ἀφοῦ προηγουμένως κατελήφθη ἐξ ἀπρόσπτου ὁ φύλαξ τοῦρχος, ἀφωπλίσθη καὶ ἐδέθη, καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὴν δέσποιναν καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς μετὰ τῆς τροφοῦ χρατούσης τὸ πρὸ μηνὸς γεννηθὲν κοράσιον, ἔφυγε μεθ' δλῶν γυμνοπόδων καὶ ἀκροποδητὶ βαινόντων.

Τοσοῦτον δὲ εὑρέθησαν ἀπροπαράσκευοι εἰς τὴν αιρνιδίαν ταύτην φυγήν, καὶ τοιοῦτος τρόμος ὑπῆρχε, διότι εἰς τὴν πόλιν ἐγίνετο λεηλασία καὶ σφαγή, ὥστε δὲν ἔλαθον καιρὸν νὰ διαρήξωσι τὰς θύρας τῶν ἐσφραγισμένων δωματίων καὶ λάβωσι τούλαχιστον δλίγα χρήματα μεθ' ἔστων. Εὔτυχῶς ἦσαν χρυσοενδυμέναι κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, καὶ ἐφερον ἐπὶ κεφαλῆς μικρὸν φέσιον μὲ μαργαρίτας καὶ χρυσᾶ νομίσματα γύρωθεν, πολύτιμα δὲ δακτύλια εἰς τὰς χειρας, ἀτινα ἔχρησίμευσαν κατόπιν πρὸς διατροφὴν τῆς οἰκογενείας ἐπὶ πέντε δλόχληρα ἔτη, διότι δι τοιούτην εἰς Ἀρταν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐδημεύθη, τὰ δὲ πολυτιμότατα δσα ὑπῆρχον ἐν τῇ οἰκίᾳ διηρεύγησαν. Καὶ οὕτω πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλλὰ πλήρεις γενναιότητος, καρτερίας καὶ ἐλπίδων διέβησαν πεζῇ τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον, φθάσαντες περὶ τὰ ἔξημερώματα ἐκτὸς τῆς βολῆς τοῦ ἔχθροῦ, δπου ἐδέησε νὰ ἀναπαυθῶσιν δλίγον, καὶ δπου ὁ Μαχρυγιάννης ἀφωσιωμένος θεράπων ξεσχίσας τὴν φουστανέλα του πειρέδεσε τοὺς αἵμα-

τωμένους πόδας τῶν γυναικῶν· ὁ μικρὸς Νικόλαος
καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας οὔτε ἀμί-
λει, οὔτε ἐγόγγισεν, οὔτε ἐφοβήθη, οὔτε ἐζήτησε
νὰ φάγῃ ἢ νὰ πίῃ, καὶ δτε ὁ Μαχρυγιάννης εἰδο-
ποίη καθ' ὅδον, δτι διαβαίνουσιν ἐπικινδυνον μέρος
πλησίον τῶν τουρκικῶν σκοπῶν, ἢ μὲν μάρμη του
ἔτιθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας, κρατοῦσα ὑπὲρ
τὴν κεφαλήν της τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τὸ μό-
νον, ὃ ἐσκέφθη νὰ ἀρπάσῃ τοῦ οἴκου της ἢ εὔσεβής
δέσποινα, ὃ δὲ μικρὸς παῖς ἔκαμψε τὸ σημεῖον τοῦ
σταυροῦ, ψιθυρίζων «Κύριε, σῶσόν μας ἀπὸ τοὺς
Ἀγαργνούς», διότι οὕτως ἤκουε τὴν μάρμην του
νὰ ἀποκαλῇ τοὺς Τούρκους εἰς τὰς πρὸς τὸν Θεὸν
δεήσεις της· Ἐπὶ ήμέρας ὁδεύοντες ὡδηγήθησαν
εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Τζόγκα, δπου
εύρισκετο ὁ πατήρ του, καὶ δπου ἀνεμένοντο παρ'
αὐτοῦ μετὰ πλήρους πεποιθήσεως, δτι σῶι καὶ
ἀβλαβεῖς θὰ φθάσωσιν. Εἶνε δὲ περίεργον, δτι ἦν-
τλη τὴν πεποιθήσιν ταύτην ἐξ ὀνείρου τινός. Τοι-
αύτη ἦτο ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων ἔκείνων, ὥστε
ἀκραδάντως ἐνόμιζον δτι ὁ Θεὸς δὲν παύει μεριμνῶν
περὶ τῶν ιδιαιτέρων ὑποθέσεών των, ως καὶ τῶν
γενικῶν.

Ο γέρων Λιδωρίκης μετὰ συγκινήσεως διηγεί-
το, δτι φεύγων τὴν νύκταν ἔκείνην ἐξ Ἀρτης ἀπε-
λευθερωθείς, καὶ φθάσας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ

διπλαρχηγοῦ Γώγου, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὴν οἰκογένειάν του, οὔτε νὰ λάβῃ μέτρον τι πρὸς διάσωσίν της, λίαν δύσθυμος διέκειτο, προοιωνίζόμενος ἀπαίσια, καὶ ἐπὶ πολλὰς νύκτας ἄυπνος μένων, δτε μίαν νύκτα περὶ τὴν χαραυγὴν στηρίζων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πέτρας ἔκλεψε τὸν ὄπνον ἐπὶ λεπτά τινα, καὶ ὡς ἄλλος Ἰωσῆφ εἶδε προσερχομένην παρ' αὐτῷ γυναῖκα μελανειμονοῦσαν κρατοῦσαν διὰ τῆς μᾶς χειρὸς τὴν εἰκόνα του ἀγίου Σπυρίδωνος, διὰ δὲ τῆς ἄλλης πλευρᾶν ἀνθρωπίνην· ἦ γυνὴ αὐτῇ ὡμίλησεν αὐτῷ, λέγουσα, « Ἀθανάσιε, ξύπνα, καὶ λάβε αὐτὴν τὴν πλευράν, ἦν σοὶ προφέρει ὁ Ἀγιος », δεικνύουσα τὴν εἰκόνα, ὁ γέρων Λιδωρίκης, ὁ τότε νέος σφριγῶν, ἀνατιναχθεὶς, ἔλαβε τὴν πλευράν, καὶ εὐχαριστήσας ἔβαλε ταύτην ἐν τῷ κόλπῳ του, ἐπιψαύουσαν τὴν σάρκα του, ἦ δὲ γυνὴ ἐγένετο ἀφαντος.

Μετὰ μῆνας ἀληθῶς τὸ ὄνειρον ἐπηλήθευσεν, ἀλλ' ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς δὲν τὸν ἐγκατέλειψαν εἰς τὸ διάστημα τούτο. Οἱ περὶ τὸν Ἀληπασσᾶν νέοι Ἐλληνόπαιδες ὑπηρετοῦντες, εἶδος ὑπασπιστῶν καὶ γραμματέων συνάμα, πιεζόμενοι ὑπὸ τὴν ἀγρίαν θέλησιν του Σατράπου, μεγάλην ἀνακούφισιν ἤσθάνοντο ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν, μὲ τὰς ὅποιας τοὺς ἐφοδίαζεν ἡ οἰκογένειακὴ ἀνατροφή, τὸ μόνον καταφύγιον, καὶ ἡ μόνη σημαία, περὶ τὴν

ἥδελφοποιοῦντο καὶ τοσαῦτα θαύματα ἔξετέλεσαν.
'Αλλ' ἐν τούτοις καὶ μετὰ τῶν Τούρκων κατ' ἀνάγ-
κην καθημερινῶς ἀναστρεφόμενοι, ἀνεπαισθήτως
τῆς ἀσιατικῆς φαντασίας τὰ ὑψη ἀνέβαινον καὶ τὰς
ἐπὶ τοῦ πεπρωμένου δοξασίας παρεδέχοντο.

Κοινὸν δὲ εἰς τοὺς Ἐλληνας καὶ εἰς τοὺς Τούρ-
κους ὑπῆρχε τὸ σέβας τῷ καιρῷ ἔκεινῳ πρὸς τοὺς
δερβύσας θεωρουμένους ὡς θεοπνεύστους καὶ πρὸς
τοὺς χριστιανοὺς Μογάχοὺς τοὺς ἀποκτήσαντας φῆ-
μην ἀνθρώπων θεόθεν ἀπεσταλμένων. Μεγάλην,
λέγουσιν, ἔξέφραζεν ὑπόληψιν καὶ πίστιν, ὁ θηριώ-
δης Ἀληπασσᾶς πρὸς τὸν χριστιανὸν μοναχὸν Πά-
τερ Κοσμᾶν, τὸν προϊδόντα τὴν κατάλυσιν τῆς Σα-
τραπείας τοῦ θηρίου, δπως καὶ ίσην εἶχε πρὸς τοὺς
ιδικούς του σοφούς δερβύσας. Ο γέρων Λιδωρίκης
διηγούμενος τὰς αἰμοχαρεῖς διαθέστεις τοῦ Ἀλη-
πασσᾶ καὶ τὴν ἀπάθειαν, μεθ' ἣς παρεστέχετο εἰς
τὰ μαρτύρια τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταδικαζομένων διὰ
τῶν δημίων του, ἀφαιρούντων τοὺς ὄνυχας διὰ σι-
δηρῶν ἀρπάγων, ἢ ἔξορυπτόντων τοὺς δρθαλμούς,
ἔλεγεν, δτι συνήρχετο καὶ ἀπετροπιάζετο τὸ θέαμα,
δταν παρατυγχάνων Δερβύσης τις ἐτόλμα καὶ βρον-
τοφῶνως τοῦ ἔλεγεν, δτι ἡ θέσις του δὲν ἦτο ἔκει
παρὰ τοὺς δημίους, καὶ ἔπρεπε νὰ αισχύνεται γενό-
μενος ἀπαθῆς θεατῆς τῶν βασάνων ἐνὸς δμοίου
του. Τότε κύπτων τὸν αὐχένα εἰσήρχετο εἰς τοὺς

θαλάμους του, διατάττων τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βασινίζομένου, ἀλλά, φεῦ! διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ κατόπιν ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἀπαισίαν τυραννικὴν ἀπανθρωπίαν του μετὰ τῆς ιδίας αὐληρότητος. Μετὰ φοβερᾶς θλίψεως ἀλλὰ καὶ μετ' ἔθνικῆς ὑπερηφανίας διηγεῖτο ὁ γέρων Λιδωρίκης, διὰ μεταξὺ τῶν καταδίκασμένων οἱ Ἑλληνες ὑπέφερον τὰ μαρτύρια ἀνδρικῶς καὶ ὑπερηφάνως, ἐνῷ οἱ Τοῦρχοι καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀκόμη, ἔξεπιπτον εἰς δάκρυα, εἰς παρακλήσεις ταπεινάς, εἰς προδοσίας, καὶ φευδολογήματά, δπως σωθῶσι. Τὸν περίφημον καταστάντα ἀρματωλὸν Κατζαντώνην τὸν ἔξολοθρεύσαντα τόσους ἀνδρείους Τουρκαλβανούς, ἔφερον δέσμιον τέλος ἐνώπιον τοῦ Ἀληπασσᾶ, μολονότι δεδεμένος εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε παρεμορφοῦτο τὸ σῶμά του, οὐχ ἡττον ἡ μεγαλοπρεπής στάσις του ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐπτόησε τὸν Ἀληπασσᾶ, καὶ ἀποδαλὼν οὗτος τὸ ἀγριωπόν, μετὰ ἡπιότητος τὸν ἡρώτα δῆθεν, «γατί, βρέ, νὰ μου σκοτώσῃς τὸν Βεληγκέχα;» (ἀνδρεῖον Ἀλβανὸν εὔνοούμενον τοῦ Ἀληπασσᾶ ἀποσταλέντα πρὸς καταδίωξιν). «Ἐι ἀφέντη μου, σὰν τὸ εἶχα τοῦτο γιὰ (δεικνύων διὰ τῶν δρθαλμῶν τὸ τουφέκι του χρατούμενον ἐξ ἐνὸς τῶν φυλάκων) εἰς τὰ χέρια, ἔπρεπε νὰ τὸ δουλέψω». Ή ἀγέρωχος ἀπάντησις ἐτάραξε τὸν Ἀληπασσᾶ, καὶ διὲνεύματος διέταξε τὸν διὰ βασανιστη-

ρίων θάνατον. Καθ' δλην τὴν νύκτα ἐβασάνιζον αὐτὸν οἱ δήμιοι, διὰ σφυρῶν θραύσοντες τὰ δστᾶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν του, τὴν δὲ πρωΐαν κατέβη τὸ θηρίον εἰς αὐλήν τινα τοῦ παλατίου του, δθεν διὰ τοῦ κιγκλιδώματος τῆς είρχτῆς ηδύνατο νὰ θαυμάσῃ τὸ ἔργον του. Οι δήμιοι εἶχον ἀποκάμει ὁ δυστυχὴς Κατσαντώνης ἔκειτο χαμαὶ συντετριμένος, καὶ μετ' ἀδυνάτου βογχητοῦ ἐπανελάμβανεν ως στροφὴν τελευταίου ἐπικηδείου φόρματος.

— Τὰ ἔρημα τὰ γρόσια! τὰ ἔρημα τὰ γρόσια!
δηλαδὴ μὲ τυραννεῖ ὁ δθλιος διὰ νὰ μαρτυρήσω
ποῦ εἶνε τὰ χρήματά μου, ως νὰ ητο δυνατὸν νὰ
ἔχῃ ἔκατομμαρία!

Εἰς ἑνα ἐκ τῶν Δερβυσῶν τούτων χρεωστεῖ ὁ γέρων Λιδωρίκης τὴν πεποίθησιν τῆς μελλούσης ἀπελευθερώσεως τῆς Ἐλλάδος, καὶ τὴν ως ἑκ τῆς πεποιθήσεως μετὰ ζήλου καὶ θυσιῶν ἐνέργειάν του,
— μέλος γενόμενος ἐν τῇ διασήμῳ Φιλικῇ Ἐταιρίᾳ.
διότι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναγκαστικῆς παρὰ τῷ Ἀληπασσῷ ὑπηρεσίας του ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Δερβύση ἔκείνου τοῦ ἀπολαμβάνοντος τοσαύτης ὑπολήψεως παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Ἐλλησιν ἀνεξαιρέτως. Συχνάκις δὲ ὁ Δερβύσης ἐπεσκέπτετο τὸν Λιδωρίκην ἐν τῷ διαμερίσματι του ἐντὸς τοῦ σεραγγίου, πλουσίως διασκευασμένου, καὶ ἐτέρπετο εἰς τοὺς νεαροὺς τότε Λιδωρίκη τὰς ἔμφρονας συνο-

μιλίας. Κατὰ μίαν ἐπίσκεψιν ὁ Λιδωρίκης διηγήθη
— αὐτῷ ὅνειρόν τι, τὸ ὅποιον μεγάλην ἐντύπωσιν τῷ
εἶχε προξενήσει. (Εἶδεν, δτι εύρισκετο εἰς ἀπέραν-
τον πεδιάδα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔθαλλε πελώ-
ριον δένδρον, μὲ κορμὸν καὶ κλάδους μεγάλων δια-
στάσεων, καὶ δτι ἐνῷ ἴστατο καὶ ἔθαύμαζε τοῦτο,
αἱφνιδίως θύελλα τρομακτικὴ ἐνέσκυψεν, οἱ κλά-
δοι μετὰ πατάγου ἐθραύσθησαν, καὶ ὀλίγον μετὰ
ταῦτα τὸ δένδρον ἔξεριζώθη καὶ κατέπεσεν, αἱ πε-
λώριαι ρίζαι του ἐφαίνοντο ὑπὲρ τὴν γῆν, καὶ χαῖ-
νον βάραθρον ἐσχηματίσθη, δπου τοῦτο πρὶν ἔκειτο·
ὁ νέος τρομάξας ἀπετύρετο ἔκειθεν, δτε ἐκ τοῦ
βαράθρου ἀναπηδᾷ ὡραία γεῶνις μὲ γλυκὺ τὸ
πρόσωπον καὶ τεταμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας πρὸς
τι ἀντικείμενον καὶ τὸ βλέμμα· ὁ Λιδωρίκης στρέ-
φων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ βλέμ-
ματος τῆς κόρης, βλέπει μεσῆλικα γυναικά ὑψη-
λὴν ἐπιβλητικήν, ἥτις ἐπίσης τείνουσα τὰς χεῖρας
ἀπεκάλει τὴν νέαν, Ἐλένη μου, Ἐλένη μου! καὶ
ἔξυπνησεν.

‘Ο δερβύσης μὴ διστάσας ἀπεφήνατο.

« Ἀκουσον, παιδί μου, λέγει. Θὰ γείνῃ τὸ Ρω-
μέικο, δὲν δύναμαι νὰ εἰπῶ πότε, ἀλλὰ δὲν θὰ πε-
ράσουν πολλὰ ἔτη. Τὸ δένδρον τὸ μεγάλο εἶνε δ
‘Αληπασσᾶς, θὰ πέσῃ εἰς τὸ νιζάμ (δυσμένειαν) τοῦ
Σουλτάνου, καὶ πρότερον θὰ σκοτωθοῦν τὰ παιδιά

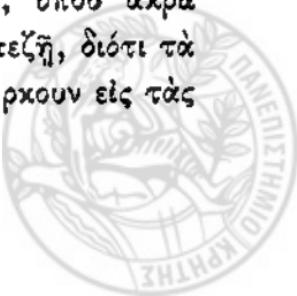
του, διότι ἔπεσαν πρῶτον οἱ κλάδοι τοῦ δένδρου καὶ
ὑστερὸν ὁ Σουλτάνος θὰ κόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ
πατρός. Μεγάλη καὶ αἰματηρὰ ἐπανάστασις θὰ
γίνη. Ή κόρη, η ἐκ τοῦ βαράθρου ἀναπηδήσασα,
εἶναι ἡ Ἑλλὰς ἐλευθερωμένη, μεγάλη δὲ Δύναμις
ἰσχυρὰ προστατεύσει τὴν ἀπελευθέρωσίν σας, ητις
εἰς τὸ ὄνειρον παρίστατο ως η μεσῆλις γυνή».

«Σιώπα, σιώπα, δερβύση μου, λέγει ἔντρομος
ὁ Λιδωρίκης, μὴ τὸ μάθη ὁ πασσᾶς καὶ η κεφαλή
μου κινδυνεύει».

«Μὴ φοβῇσαι, τῷ λέγει ὁ δέρβύσης, η ζωή σου
θὰ εἶναι μακροχρόνιος, θὰ εῖσαι εἰς ἐκ τῶν πρώτων
εἰς τὴν ἐλευθερωμένην Ἑλλάδα, θὰ ἴδης τὰ τέκνα
τῶν τέκνων σου, καὶ θὰ ἀναπαυθῆς ἐν εἰρήνῃ».
Ο καὶ ἐγένετο.

Σημειώσατε, δτι οὔτε νυμφευμένος ήτο τότε ὁ
Λιδωρίκης.

Εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Τζάγκα
ὅλιγον καιρὸν διέμεινεν η οἰκογένεια μὴ δυναμένη
νὰ ἀντέχῃ εἰς τὸν ὑπὸ τὰς σκηνὰς πλάνητα βίον,
καὶ τὴν σκληραγωγίαν, ἀν καὶ ὑπὸ πλήρης ἀσφά-
λειαν. Ἐδέησεν διθεν νὰ ἀναλάβῃ τὴν πορείαν ὑπὸ^{την}
τὴν πρόστασίαν τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τῶν Δωριέων
παλληκαρίων πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, δπου ἄκρα
ήσυχία ἐπεκράτει, ἀλλὰ καὶ πάλιν πεζῇ, διότι τὰ
ὅλιγα ζῷα τὰ ὑπάρχοντα, μόλις ἐπήρχουν εἰς τὰς

ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ, μὲν μόνην τὴν διαφορὰν ὅτε ἐπρομηθεύθησαν κατάλληλα πέδιλα, καὶ οἱ πόδες τῶν δὲν διέτρεχον τὸν κίνδυνον τῶν ἀσφαίρων πληγῶν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἔλαβον φιλοξενίαν ἔκτακτον. Αἱ εὐγενεῖς Μεσολογγίτισσαι ἡμιλλῶντο ποίᾳ καλλίτερον νὰ καταστήσῃ ὑποφερτὴν τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν οἰκογένειαν καὶ μετὰ πάσης λεπτότητος ἥρχοντο εἰς βοήθειαν τῆς ὡραίας ξένης, ὡς τὴν ὠνόμαζον, προσφέρουσαι ιχθεῖς δῆθεν ἀλιευθέντας ὑπὸ τῶν συζύγων των χάριν διασκεδάσεως, ἢ λαγωὸνς καὶ δορκάδας χάριν κυνηγίου. Ἄλλ' ἔπειτε νὰ ἀγοράσωσι καὶ ἐνδύματα καὶ πρὸ πάντων ἐσώρουχα, διότι ἐνῷ ἐβάδιζον ἐπὶ ἡμέρας μετὰ τῶν στρατιωτῶν, αἱ φθεῖρες, αἵτινες ἀγαποῦν τὰ καθαρά, ἀφῆκαν τοὺς στρατιώτας καὶ ἔστησαν τὴν φωλεάν των εἰς τὰ χρυσούφαντα φορέματα τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν. Τότε οἱ πολύτιμοι δακτύλιοι ἐδόθησαν πρὸς πώλησιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἦθελεν εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις νὰ ἀγοράσῃ στολισμούς, καθεὶς ἔσφιγγε τὴν χρηματοθήκην του, μὴ γνωρίζων τί τέξεται ἢ ἐπιοῦσα. Καὶ πάλιν αἱ εὐγενεῖς Μεσολογγίτισσαι προσέφερον φορέματα, πρὸ πάντων ἐσώρουχα, δπως ἀπαλλαχθῶσι τῶν φθειρῶν. Ὁ μικρὸς Νικόλαος τότε ἐχρησίμευε δι' ὅλα. Ἡτο δψωνιστής, θαλαμηπόλος, νεροχουβαλητής

καὶ συγχρόνως ἄγρυπνος φύλαξ τῆς μικρᾶς ἀδελφῆς του, (τῆς τροφοῦ ἀπελθούσης δπως ἐπανέλθη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῆς πλησίου τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων της) εὔρισκε συνάμα τὸν καιρὸν νὰ πηγαίνῃ εἰς σχολεῖον τι ἔκει πλησίον, μετὰ δακρύων παρακαλέσας τὴν μητέρα του διὰ τοῦτο, μὴ τολμῶσαν νὰ συγκατατεθῇ, φοβουμένη μήπως τὸ τέκνον μὲ δλας τὰς ἔργασίας τοῦ οἴκου, πενταετὲς μόλις, ἀποκάμη. Ἀλλὰ τὸ παιδίον ἦτο πραγματικῶς ἥρως. "Οχι μόνον ἐπήρχει εἰς δλας τὰς τοῦ οἴκου ἀπαιτήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐμάνθανεν ἡ μᾶλλον κατέτρωγε τὰ γράμματα καταπλήξας τὸν διδάσκαλον καὶ τοὺς συμμαθητάς του διπλασίαν ἔχοντας ἡλικίαν.

"Ετι πλέον κατεπλάγη ὁ διδάσκαλός του, δταν ἰδιαιτέρως τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸν διδάξῃ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμά, ὥστε δταν πηγαίνῃ εἰς τὸν παντοπώλην νὰ μὴ ἀπατᾶται εἰς τὸ ζύγισμα. Ἡ μήτηρ του διηγείτο πρὸς τούτοις, δτι ἐπειδὴ δὲν ἤδυνήθη νὰ πωλήσῃ τοὺς δακτυλίους ἔκει, ἡναγκάσθη νὰ ἔηλώνῃ τὰ χρυσᾶ σηράδια τῶν φορεμάτων της, νὰ κρίῃ ταῦτα, καὶ τὸν χυθέντα ἄργυρον νὰ στέλλῃ εἰς τὸν παντοπώλην, δστις ζυγίζων τοῦτον, ἔδιδεν εἰς τὸν μικρὸν. Νικόλαον ἀπέναντι τῆς ἀξίας διάφορα τρόφιμα. Τότε δὲ δὲν ἐπέτρεπον τὰ ἥθη εἰς τὰς γυναικας νὰ ἔξερχωνται τοῦ οἴκου ἀπόντος τοῦ συζύγου, πολὺ δὲ διλιγώτερον νὰ πηγαίνωσι μόναι

εἰς τὸν παντοπώλην. Ἡ μόνη ἔξοδός των ήτο ή κατὰ Κυριακὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ή μόνη χαρὰ αὐτῶν τε καὶ τοῦ μικροῦ Νικολάου.

Ἡ μήτηρ του διηγεῖτο μετ' εὐφροσύνης καὶ ὑπερηφανίας πᾶν τὸ ὡραῖον, εὔγενές, καὶ ὑψηλόφρον τοῦ μικροῦ Νικολάου, ἀλλὰ τὴν ίδιαν ἄξιαν τῆς δὲν ἐγνώριζε.

Δὲν ἐγνώριζον αἱ ἀγαθαὶ γυναικεῖς ἔκειναι, μήτηρ καὶ θυγάτηρ ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ των, δτι αὐτῶν καὶ τῶν συγχρόνων των γυναικῶν ἔργον εἶνε, ή καταπλήξασα τὸν κόσμον δλον ἀπελευθέρωσις τοῦ Γένους, ὑπὸ μιᾶς δρακὸς ἀνδρῶν τυχόντων τοῦ ἔξοχου εὐτυχῆματος νὰ γεννηθῶσιν ἐξ αὐτῶν. Αἱ δύο αὗται γυναικεῖς ζήσασαι ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ἀρεθονίᾳ, καὶ κατὰ τὰ τότε Ἀσιανὰ ἥθη, εἰς τὴν ἀνάπταυσιν καὶ τὴν πολυτέλειαν, νιπτόμεναι ἐν ἀργυραῖς λεκάναις καὶ κτενιζόμεναι χρυσοῖς κτενίοις, καὶ διαβαίνουσαι τὰς ὥρας ἐπὶ χρυσοκεντήτων προσκεφαλαίων, προσβλέπουσαι τὴν ὁδὸν διὰ τῶν καφασίων, ητοι τῶν γνωστῶν ἔκεινων τετραγωνικῶν κιγκλιδωμάτων, διὰ νὰ βλέπουν, χωρὶς νὰ φαίνωνται, μὲ πλῆθος ὑπηρετριῶν προστρέχουσῶν εἰς πᾶν νεῦμα, μόνην φροντίδα ἔχουσαι τὰ πολυτελῆ γεύματα, παροιμιακὰ καταστάντα κατόπιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Γιαννιώτικη κουζίνα.

Αὕται αἱ δύο γυναικεῖς εὑρεθεῖσαι ἀπὸ τῆς μιᾶς

ήμέρας εις τὴν ἄλλην ἀνευ στέγης, ἀνευ ἄρτου,
ἀνευ στρωμάτης καὶ σκεπασμάτων, δὲν ἐδειλίασαν
τὸ παράπαν, δὲν ἐγόγγυσαν, ἀνεδέχθησαν μετὰ
γενναιότητος καὶ ὑψηλοφροσύνης πάντα τὰ ἔργα
τὰ ὑπηρετικά, ἔξυμωσαν, ἔπλυναν, ἐμαγείρευσαν,
ἔρραψαν, ταῦτα δὲ μὲν εὐθυμίαν, μὲν χαράν, μὲν
ἐλπίδα οὔτε μίαν στιγμὴν ἀποθαρρύνθεισαι, καὶ
δταν ἐξήρχοντο τῆς καλύβης διὰ τὴν ἐκκλησίαν
ἐνόμιζέ τις, ὅτι ἔβλεπε βασιλίσσας, τοσοῦτον τὸ
πρόσωπόν των ἐδείκνυε μεγαλοπρεπῆ ἡρεμίαν καὶ
γαλήνην. Καὶ τὰς τοιαύτας δεινὰς δοκιμασίας ὑπέ-
στησαν ἀγογγύστως ἐπὶ ἑπτὰ δὲ τῇ περιπλανώ-
μεναι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καταδιωκόμεναι ἀπὸ
τοὺς Τούρκους, χρυπτόμεναι εἰς σπήλαια, καὶ ὑπο-
μένουσαι πάσας τὰς στερήσεις.

Τὴν σχετικῶς μικρὰν ἡσυχίαν, ἥς ἀπήλαυον ἐν
Μεσολογγίῳ, διέκοψεν ἀπεσταλμένος τοῦ πατρὸς
τοῦ Νικολάου, μὴ δυναμένου νὰ ἀφῆσῃ τὸ στρα-
τόπεδον καὶ ἔλθῃ πρὸς ἐντάμωσίν των, δοτις εἶχεν
ἐντολὴν νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν μητέρα του, τὴν
προσεχῆ πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὰ
1822 καὶ προστατεύσῃ τὴν φυγὴν των ἐκεῖθεν, εἰς
Κάλαμον μικρὸν νησίδιον τῆς Ἐπτανήσου προστα-
τευόμενον παρὰ τῶν Ἀγγλων. Ἐσύναξαν τὰ δλίγα
πράγματά των, ὁ μικρὸς Νικόλαος ἡτοίμασε τὸν
σάκκον μὲ τὰ βιβλιάριά του, τὸ φτωῆχι καὶ τὸ

ψαλτήρι, ἐζώσθη τὴν σπάθην του καὶ τὸ σελάχι του, δπου ἐτοποθέτησε τὰς ἐκ πτεροῦ χηνὸς γραφίδας του, ἐνηγχαλίσθη τρυφερῶς τὸν διδάσκαλόν του, ὑποσχόμενος νὰ ἐπανέλθῃ νὰ συμπολεμήσῃ μαζύ του, δταν δ ἀφέντης (πατήρ) φθάση εἰς Κάλαμον πρὸς προστασίαν τῆς μητρὸς καὶ μάμμης του. Κατὰ τὸν πλοῦν δ μιχρομέγας οὗτος παῖς περιεποιεῖτο τρυφερῶς τὴν μητέρα του, δεινῶς ὑποφέρουσαν ἐκ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ πλοιάριον ἔκεινο τὸ χλυδωνιζόμενον ὑπὸ τῶν χυμάτων, καὶ τὸ πάντων χείριστον ὑπῆρξεν, δτι ἡ ἐκ πηλοῦ ὄδρια τοῦ ποσίμου ὄδατος μὴ στερεῶς δεδεμένη διερράγη καὶ δλον τὸ ὄδωρ ἀπωλέσθη· ή δίψα τότε κατέκαιε τὰ σπλάγχνα τῶν γυναικῶν καὶ τῆς μικρᾶς χόρης ἐνῷ δ μικρὸς Νικόλαος δὲν παρεπονεῖτο, ἀλλὰ φέρων συχνὰ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὰ χεῖλη τῆς μητρός του πρὸς ἀσπασμόν, ἐπίστευεν ἀδιστάκτως δτι τοῦτο κατευνάζει τὴν δίψαν, καὶ εἶχε δίκαιον: «ἡ πίστις σέσωκέ σε». Τέλος μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἐφθασαν εἰς Κάλαμον ἐξητλημέναι δπου ἐνόμιζον δτι θὰ ἀναπαυθῶσιν, ἀλλ' ἀτυχῶς η ὑποδοχὴ τῶν παρὰ τῶν Ἀγγλῶν δὲν ἦτο καθόλου εὐγενῆς, διότι οὕτως ἐξηντλημένας τὰς διέταξαν νὰ μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, μὴ ἐπιτρέποντες τὴν ἀποβίβασίν των, ἔως οὐ δοθῇ η ἀδεια τοῦ Διοικούντος, καὶ γίνωσιν αἱ ἀπαιτούμεναι διατυπώ-

σεις, ἐνῷ πλῆθος κόσμου εἶχεν ἡδη καταφύγει ἔκει, καὶ ὥφειλον νὰ γνωρίζωσιν, δτὶ ἐν παρομοίαις περιστάσεσι, πρῶτον καθῆκον Χριστιανικῆς Κυβερνήσεως εἶνε νὰ δώσῃ ἀσύλον, καὶ τελευταῖον τὸ τῶν διατυπώσεων· εύτυχῶς εὑρέθησαν ἔκει μερικοὶ καταρυγόντες, οἵτινες ἐγνώρισαν τὴν δέσποιναν καὶ δραμόντες πρὸς τὸν διοικητήν, ἔδωκαν τὰς δεούσας ἔξηγήσεις, καὶ οὕτως ἀφέθησαν ἄνευ διατυπώσεων, καὶ εἰσῆλθον εἰς ξύλινόν τι παράπηγμα, δπου δ "Ἄγγλος διοικητῆς αἰσθανθείς, φαίνεται, τὸ ἄκαρον τῆς διαγωγῆς του, ἔστειλε δῶρα εἰς τὴν οἰκογένειαν, λευκὸν ἄρτον ὅπωρας καὶ οἶνον· ὁ μικρὸς Νικόλαος ἔξηκολούθησε τὰς ἐν τῷ οἴκῳ ύπηρεσίας του, φέρων ὑδωρ ἐκ πηγῆς μακρὰν τοῦ παραπήγματος εύρισκομένης, ἀγοράζων τὰ τρόφιμα, καὶ νανούριζων τὴν ἀδελφήν του. Ο πατέρ του κατορθώσας νὰ ἀφήσῃ τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθήκοντά του ἐπ' ὀλίγον, ἥλθεν εἰς Κάλαμον πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Νικολάου. Καὶ ἦτο πράγματι ἡ μόνη ὀλίγη χαρὰ τῆς οἰκογενείας, διότι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πατρός, ἐνέσκηψεν ἡ φοβερὰ ἀσθένεια, δ λοιμὸς κατὰ ἔκατοντάδας θερίζων τοὺς δυστυχεῖς πρόσφυγας, μὴ ἔχοντας μήτε κλίνηγ, μήτε ἄρτον ἐπαρκῆ, καὶ ἐν τοῖς παραπήγμασι φύρδην μίγδην οἰκοῦντας. Τότε καὶ ἡ δυστυχὴ μήτηρ του προσεβλήθη, καὶ ἔφθασε μέχρι θανάτου.

Οι Ἀγγλοὶ ιατροὶ ἐφέρθησαν χριστιανικώτατα, μὴ φειδόμενοι κόπων, καὶ προσφέροντες ἀδιακρίτως ὅχι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑλικήν. Ἡ μήτηρ του εἶχε τὴν τύχην νὰ νοσηλευθῇ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ ιατροῦ Ράγκου, κατελθόντος ἐκ Παρισίων εἰς Ἑλλάδα, δπως λάβη μέρος εἰς τὸν ἄγωνα, ἀδελφοῦ τοῦ ἀριστεύσαντος ἐν τῷ ἄγωνι στρατηγοῦ Ἰωάννου Ράγκου. Ἀλλὰ κακῇ μοίρᾳ, μόλις ἡ μήτηρ ἐσώθη καὶ ἔβαινε πρὸς ἀνάρρωσιν, δικρός Νικόλαος προσβάλλεται ἐξ εὐλογίας, ἥτις ἐμαίνετο ἐπίσης ἐν τῷ νησιδίῳ.

Ο μικρός, ἔξαετής ἥδη, ἥσθάνθη δτι νοσεῖ ἐπικινδύνως, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος, ἀλλ' οὕτε καὶ τὴν σκέψιν τῆς διατηρήσεως τῆς εὔμορφιᾶς του, γνωρίζων, δτι αὐτὴ ἡ ἀσθένεια ἀφίνει ἵχνη δυσειδῆ καὶ ἀνεξάλειπτα ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἔδιδεν δ ἕδιος τὰς χεῖρας νὰ τὰς δέσωσιν, δπως μὴ ξέρῃ τὰς πληγὰς ἀσυνειδήτως κατὰ τὴν νύκτα κοιμώμενος, διότι τὴν ἡμέραν εἶχεν ἀρκετὴν θέλησιν εἰς ἔκαυτὸν νὰ μὴ τὸ κάμη, λέγων «δὲν θέλω νὰ είμαι ἀσχημός», ἐφημιζέτο δὲ ἐν τῷ μικρῷ ἐκείνῳ πληθυσμῷ του Καλάμου, διὰ τὴν ὡραιότητά του, καὶ ὡς τὸ μόνον παιδί γραμματισμέρο.

Τέλος παρῆλθε καὶ αὐτὴ ἡ στενοχωρία καὶ δ παις ἀνέλαβεν ἐντελῶς ἀνευ βλάβης τῆς ὡραιότητός του. Ἀλλὰ τότε πάλιν ἥρχισεν ἡ Ὁδύσσεια

τῆς οἰκογενείας· οἱ Ἀγγλοι εἰδοποίησαν διὰ κήρυξης, δτὶ πρέπει νὰ ἔγκαταλείψωσιν οἱ πρόσφυγες τὸν Κάλαμον ἐντὸς δλίγων ημερῶν. Θρῆνος καὶ δδυρμὸς ἐγένετο· δὲν ήξευρον οἱ δυστυχεῖς ποῦ νὰ καταφύγωσιν, ἀπαίσιοι δὲ φῆμαι διεδίδοντο, δτὶ οἱ Ἑλληνες ἐνικῶντο, καὶ δτὶ οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὰ ἐπαναστατημένα μέρη. Μὴ δυνηθεῖσα ἡ μῆτηρ του νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν πατέρα του, ἐλλείποντος τοῦ μέσου τῆς ἀποστολῆς, ἀνεγώρησαν δι' ἀλιευτικοῦ πλοιαρίου κατευθυνόμενοι εἰς Γαλαξείδιον. Ο παῖς ἀταράχως ἐζώσθη τὴν σπάθην, καὶ ἔλαβεν ἐπ' ὄμοι τὸν σάκκον τῶν βιβλίων· ὁ πλοῦς ἦτο ὁδυνηρός· οὐδεμία πνοὴ ἀνέμου, καὶ ὁ ἥλιος καυστικώτατος. Τὸ πλοίον δὲν προύχώρει ποσῶς, μετ' ἀγωνίας ἀνέμενον τὴν νύκτα, δπως δροσισθῶσιν. Οι ἀλιεῖς ἐθαύμαζον τὸν παῖδα περιποιούμενον τὴν μητέρα του καὶ ἀναγινώσκοντα τὸ ἐπίλοιπον τοῦ καιροῦ. "Οταν ἐφάνη τὸ Γαλαξείδιον, ὡς ἄλλοι Κολόμβοι ἀνέχραζον γῆ! γῆ!"

Καὶ εἰς Γαλαξείδιον πλῆθος κόσμου εἶχε καταφύγει· ἡ τροφὴ ἦτο ἀφθονος, ποίμνια ὑπῆρχον πέριξ, καὶ τὸ κλῖμα υγιές, οἱ ιχθύες ἦσαν εἰς τὴν ημερησίαν διάταξιν, οἱ ἀχινοί καὶ αἱ πεταλίδες· οἱ τολμηροὶ ναυτόπαιδες ἔσυρον τὸν Νεικόλαον εἰς τὸ ἐν τῇ ἀκτῇ διὰ καλάμων φάρευμα, καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἔξολοθρευμὸν τῶν ὁστράχων. Φεύτι-

σχολείον δὲν υπήρχεν· ή μάθησις ἔχει πρὸς τὸ παρὸν ἐθεωρεῖτο περιττή· μία κώπη καὶ ἐν δίκτυον ἦτο τὸ ἔχει ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, καὶ ὁ Νικόλαος μετὰ ἀνησυχίας ἔβλεπε τὸν σάκχον τῶν βεβλίων του πλήρη διστράχων μὲ λαμπροὺς χρωματισμοὺς ἀληθῶς. Ἀλλ' ή μοίρα ἐφύόνησε τὴν μικρὰν ἀνάπτυλαν ταύτην, καὶ τὸν χορτασθέντα στόμαχόν των, καὶ διὰ μιᾶς ή ἀπαισία φῆμη διεδόθη «ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα (στόλος) ἔρχεται». Τὰ Γαλαξείδιωτικὰ πλοῖα ἀπῆραν μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐντοπίων, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰ ὅρη, καὶ ἐντὸς τῆς ημέρας δὲν υπῆρχε πλέον εἰς τὴν πόλιν ψυχὴ ζῶσα.

Πράγματι ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφάνη καὶ διεύθυνθη εἰς τὸν λαμπρὸν λιμένα παρὰ τὴν Ἰτέαν τῆς Παρνασσίδος, διοῦ καὶ ἡ ἀρχαία πόλις Χαλίων, ἐκ τῆς δποίας οἱ κάτοικοι ὑποφέροντες τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν πειρατῶν, ἀπεφάσισαν τὴν μετοικεσίαν τῶν εἰς Γαλαξείδιον καὶ οὕτως ἡ πόλις αὗτη ἡρημώθη. Κατὰ καλὴν συγχυρίαν ὁ στόλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ καταστρέψῃ τὰς παραλίους πόλεις, διότι τὸ πρῶτον Ἐλληνικὸν ἀτμόπλοιον καταφθάσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Καρτερία καὶ ὑπὸ τὸν Ἀγγλὸν πλοιάρχον Ἀστιγκέ, δστις εὑρὼν τὸν στόλον ἡγχυροβολημένον καὶ ἀνύποπτον κατέκαυσεν αὐτόν.

Ἡ μήτηρ τοῦ Νικολάου ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ εἰς

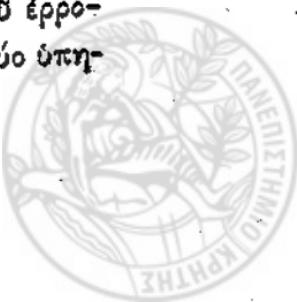

τὴν Δωρίδα, πλησιέστερον μέρος εἰς τὸ Γαλαξεῖδιον, δπου καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ συζύγου τῆς· ἡ πορεία τῆς οἰκογενείας διὰ τῶν ὄρέων καὶ τῶν ἐρήμων δυσβάτων μερῶν ἔκεινων ὑπῆρξεν ὁδυνηροτάτη, καὶ μὲν ἐν τέκνον ἀχόμη θηλάζον, ἔκτὸς τοῦ Νικολάου καὶ τῆς μικρᾶς κόρης, οὐδεὶς δὲ πρὸς συνοδίαν ἔκτὸς τῶν ποιμένων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁδηγοῦντες τὰ ποιμνιά των πρὸς τὰ ὅρη καὶ εὔσπλαχνισθέντες τὰς γυναικας, ἡλλαζοδρόμησαν δπως φέρωσι ταύτας πλησιέστερον εἰς τὸ Λιδωρίκιον καὶ εἰδοποιηθῶσιν οἱ συγγενεῖς των, καὶ στείλωσι τὰς ἡμιόνους των καὶ παραλάβωσιν αὐτάς, μὴ δυναμένας ἐπὶ πλέον νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν πεζοπορίαν ταύτην. Τὰ πέδιλα τῶν γυναικῶν κατήντησαν ἄχρηστα, καὶ οἱ πόδες των εἶχον ἔξοιδήματα. Τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀφθόνως ἐκ τούτων, καὶ οἱ ποιμένες κατὰ πρακτικὴν θεραπείαν, ἐτύλισσον αὐτοὺς κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀναπαύσεων μὲ χόρτον τι τῶν βουνῶν πλατύφυλλον σαρκοθρῶφι ὀνυμαζόμενον, καὶ ἔχον τὴν διπλῆν ιδιότητα, νὰ σταματᾷ τὸ αἷμα καὶ νὰ ἐνδυναμώνῃ τὰς σάρκας. Τὸ ἥθικὸν σθένος δὲν ἐγκατέλειπε τὸν μικρὸν παῖδα Νικόλαον, ἀλλ' αἱ φυσικαὶ δυνάμεις του ἐξηντλήθησαν· ὡχρός, μὲ φωνὴν ἀσθενῆ, μὲ ἔξωγκωμένον στῆθος, μὲ βεβιασμένην ἀναπνοήν; ἔστρεφε τοὺς βαθυκυάνους ὡραίους ὀφθαλμούς του πρὸς τὴν λα-

τρευτὴν μητέρα, ἐρωτῶν διὰ τοῦ βλέμματος καὶ ψιθυρίζων εἰς τὸ οὖς τοῦ ἀρχιποιμένος « μὴ πεθάνῃ ἡ μάνα; » Τὰ βελάσματα τῶν προβάτων, ὁ θροῦς τοῦ ἀνέμου μεταξὺ τῶν ἑλατῶν, τῶν δρυῶν, ἡ ἀνθοβολοῦσσα γῆ, ὁ ὥραῖος οὐρανός, ὁ ὑπέρλαμπρος ἥλιος, σκληρὰν ἀντίθεσιν χάριτος καὶ ποιήσεως ἔφερον πρὸς τὴν κόπωσιν, τὴν ἔξαντλησιν τῆς οἰκογενείας καὶ τὸν τρόμον, ὃν προσεπέφερον, οἱ ἀκουόμενοι κανονοβολισμοὶ τῆς Καρτερίας πρὸς τὰ ἀμυνόμενα τουρκικὰ σκάφη ἐν τῷ δρυμῷ τῆς Χαλίωνος, καὶ οἱ μελαγχολικοὶ ἥχοι τῆς φλογέρας τῶν ἐσκορπισμένων εἰς τὰ ὅρη ἄλλων ποιμένων, μὲ τὰ ἥχηρὰ κουδούνια τῶν τράγων. "Αρα οἱ Ἑλλήνες ἐνίκων ἦ ἐνικῶντο; μὴ σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι; "Αραβες ἔσυρον εἰς τὸ αἰσχος καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὰ δυστυχῆ πλάσματα νικηταὶ ὅντες; ἐνδόμυχοι ἐρωτήσεις τρομώδεις, εἰς ᾧς ἀτελῇ ἀπάντησιν ἔδιδεν ἡ ἥχὼ τῶν τηλεβόλων.

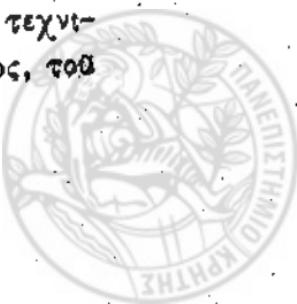
Οἱ ἀγαθοὶ ποιμένες ἐννοήσαντες διὰ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία τῆς οἰκογενείας καθίστατο ἀδύνατος, ἐξέλεξαν μεγάλην ἑλάτην, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ὅποιας ἥγαγχασαν τὴν οἰκογένειαν νὰ ἀναπαυθῇ, συσσωρεύσαντες δὲ τοὺς δροσεροὺς καὶ μαλακοὺς κλάδους τῆς φτέρης, κατεσκεύασαν στρῶμα ἐπὶ τοῦ ὅποιού αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέχνα ἔκοιμηθησαν ἀφοῦ ἐρροφησαν ἀφθονον γάλα· ὁ ἀρχιποιμὴν μετὰ δύο ὥρη-

ρετούντων ζμεινεν ἔκει πρὸς φύλαξιν τοῦ ποιμνίου καὶ τῆς οἰκογενείας, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ ἀρχοποιέντος ἐστάλησαν πρὸς τὸ Παλαιοχάτινον, γενέτειραν τοῦ πατρὸς Λιδωρίκηη, διοῦ η μάρμη τοῦ Νικολάου μετὰ τῶν θυγατέρων τῆς καὶ γαμβρῶν ἔμενε, καὶ ἀναγγεῖλλαντες τὴν ἔλευσιν τῆς νύμφης τῆς, ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἐτοιμασθέντα ἀμέσως ζῶα, καὶ συνοδίᾳ συγγενῶν ἐπορεύθη πρὸς προϋπάντησιν ταύτης.

Ἡ διαμονὴ τῆς οἰκογενείας ἐν τῷ τερπνῷ ἔκεινῳ χωρίῳ ἦτο ὅστις ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὁ φλοιόσβος τοῦ ρέοντος ποταμοῦ, οἱ παμμεγέθεις πλάτανοι, τὸ πλῆθος τῶν ἀηδόνων, η μυροβόλος αὔρα τῶν ίων, καὶ τοῦ χρυσίζοντος ἀμαράντου, τὸ δροσερὸν καὶ ὄγιες χλīμα, ἀνεζωπύρησαν τὴν ἐξηντλημένην οἰκογένειαν. Ἐκεῖ διεκρίθη Νικόλαος ἐθαύμαζε τὴν προπατορικὴν οἰκίαν φυθμοῦ κατὰ τὸ ήμισυ ἐνετετίκου καὶ τουρχικοῦ, μὲ τοὺς πύργους ἐνθεν καὶ ἐνθεν, μὲ τὰς ἐπάλξεις, μὲ τὰς πολεμίστρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξυλίνους τουρχικοὺς στολισμούς, μὲ τοὺς γύρω τοῦ οἴκου ξυλίνους ἐξώστας, χαριάτια ὄνομαζομένους, τὰ μικρὰ παράθυρα, καὶ τὴν ἀπέραντον ἐστίαν, ὡς μικρὸν δωμάτιον, διοῦ ἐκείοντο δλόχληρα δένδρα τρίζοντα χαρμοσύνως, καὶ διοῦ ζψήνοντο τὰ κάστανα. Ἐκεὶ ἀπαλλαχθεὶς τῶν ὑπηρετικῶν καθηκόντων του, τῆς μητρός του ὑπηρε-

τουμένης υπὸ τῶν θεραπενίδων τῆς ἀπὸ πατρὸς
μάρμης του, εὐφροσύνως ἐπάνελαβε τὰς διακοπεῖ-
σας μελέτας, καὶ εἰς τὸ φτωῆχι καὶ ψαλτῆρι προσε-
τέθη ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ἀριθμητική, ἡ ἀποστῆ-
θησις περικοπῶν του Εὐαγγελίου ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσῃ,
καὶ κατὰ Κυριακὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεγίνωσκε τὸν
Ἀπόστολον, τιμὴ ἔξαιρετικὴ κατὰ τὸν τότε και-
ρόν, ἀπόδιδομένη εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς μαθητὰς τῶν
πρώτων οἰκογενειῶν. Τότε οἱ διδάσκαλοι ἦσαν ιε-
ρεῖς, καὶ ιερέας ἐκλεγόμενοι ἐν ταῖς ἀριστοχρατι-
καῖς οἰκογενείαις του τόπου. Τότε τίποτε τὸ παρά-
δοξον νὰ ἴδῃ τις καὶ ἐν τῷ πλέον ἀπομεμακρισμένῳ
δρεινῷ χωρίῳ, τὸν ιερέα καθήμενον πάρα τὴν θύ-
ραν του οἴκου του, ὑπὸ τὴν σκιὰν πλατάνου κρα-
τῶντα ἀνὰ χεῖρας τὸν Πλούταρχον ἢ Θουκυδίδην,
καὶ ἥσυχως ἀναγινώσκοντα, καίτοι φλυαρούστης
τῆς παπαδιᾶς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ του οἴκου, μετὰ
τῶν τέκνων καὶ τῶν γειτονεισῶν. Ἡ μάθησις καὶ
ἡ ἀνατροφὴ τῶν νέων τῷ καιρῷ ἔκείνῳ, ἀπέχει
ἀπείρως τῆς νῦν· αἱ βάσεις ἀνετράπησαν. Ἡ μά-
θησις καὶ ἡ ἀνατροφὴ ἡ νῦν, ἔφθασαν εἰς τοσοῦτον
ἔνθες τεχνιτῆς τελειότητος, ώστε καθ' ἔκαστην ἀνα-
κράζομεν μετ' ἀληθίους ἐνθουσιασμοῦ, διοία πρόο-
δοι! διοία ἔκτασις γνώσεων. Τί νοῦς! Τί σοφία!
καὶ ἐν τούτοις τὸ λαεμπρὸν τοῦτο ἄνθος εἶνε τεχνι-
τὸν δὲν ἔξηλθεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς φύσεως, τοῦ

Θεοῦ, εἶνε ἔργον τῆς πρώτης τυχαίας χειρός. Δέν
τὸ εἰδόμεν νὰ φυτρώσῃ, νὰ αὐξήσῃ, νὰ ἀναθάλλῃ,
ἢ κάλυξ νὰ γίνη ἄνθος ἐν δλῃ τῇ λαμπρότητὶ του,
νὰ πέσῃ κατόπιν, ἀλλὰ νὰ σκορπίσῃ ἐν τῇ γῇ τὸν
εὐεργετικὸν σπόρον. Τὸ ἄνθος τὸ νῦν ἔξηλθε τῶν
χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τῆς ήμέρας ποιηθέν,
λαμπρόν, τελειότατα χρωματισθέν, διὰ νὰ τὸ Ι-
δωμεν τὴν ἐπαύριον, ἐλεεινόν, ἐρριμένον. εἰς μίαν
γωνίαν τοῦ οἴκου, οὔτε ἄρωμα ἔχυσεν, οὔτε σπόρους.

Οἱ ιερεὺς τότε καὶ ἐν τῷ χωρίῳ καὶ ἐν τῇ πόλει
ἡτο τὸ πρῶτον πρόσωπον, νῦν εἶνε τὸ τελευταῖον.
Ἐκ τῆς πρώτης συγκομιδῆς τῶν καρπῶν καὶ ἐν τῇ
πόλει καὶ ἐν τῷ χωρίῳ, τὸ πρῶτον μερίδιον ἡτο
τοῦ ιερέως, κατόπιν τῶν ἀλλων. Εἰς πάσας τὰς
εὐχαριστήσεις τῶν οικογενειῶν ἐλάμβανε μέρος, οἱ
χοροὶ καὶ αἱ πανηγύρεις ἐνώπιον του ἐλάμβανον
χώραν, καὶ αἱ ὁνομαστικαὶ ἑορταὶ τῶν οικογενειῶν
τὴν εὐλογίαν του εἶχον, πρῶτον, ἀμα τοῦ ήλιου
ἀνατέλοντος, διὰ τῆς λίαν κατανυκτικῆς προσευ-
χῆς καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἀπὸ
τοῦ ὅποιου πάντες οἱ τοῦ οἴκου ἐλάμβανον μέρος
καὶ ἔτρωγον καὶ ἐπινον μὴ ἔξαιρουμένων καὶ τῶν
ὑπηρετῶν, οἱ ιερεὺς κατόπιν λαμβάνων δράκα σίτου
ἐκ τῆς ἐπὶ τούτου κατεσκευασμένης παροφίδος μὲ
διάφορα στολίσματα ἐκ κόκκων ροδιῶν, ἀμυγδάλων,
καρυδίων, σταφίδος, καὶ διερχόμενος διὰ πασῶν

τῶν αἴθουσῶν, σκορπίζων τοῦτον, καὶ ἀπευθύνων τῷ Θεῷ ἵκεσίαν «πλούσια τὰ ἔλέη σου, Κύριε» ἀνεφώνει. Ἡ ἀπλότης, ἡ κοσμιότης, ἡ σοβαρότης ὅνευ ὑποχρισίας ἐμπειριείχετο τότε εἰς πᾶσαν πρᾶξιν. Ὁ λερένς ἀνήκων εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῆς κοινωνίας ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου, καὶ διδάσκαλος ὃν συνάμα τήρετο εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὸ ποίμνιόν του, καὶ ἡ θεία διδασκαλία ἐνεσταλάζετο ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ καρδία των ἔμενον ἀνοικτὴ εἰς πᾶν αἰσθημα ὑψηλὸν καὶ εὐπρεπές.

Τηρήχον βεβαίως καὶ τότε οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ οἱ πταίοντες, ἀλλὰ τότε ἡμάρτανον τὰ ἄτομα, οὐχὶ οἱ κοινωνίαι, νῦν δὲ οἱ κοινωνίαι ἀμαρτάνουσιν, ἐνίστε μάλιστα ὡς καταιγίδες φοιζεραὶ παρασύρουσι καὶ ἀνατρέπουσι τὸ πᾶν, τὰ δὲ ἄτομα περίφοδα καὶ τρέμοντα ἀπευθύνουσιν ἐκυτοῖς τὴν ἔρωτησιν. Θάσιος ἀρά γε ἐγὼ ἐκ τοῦ γενικοῦ σίφωνος, θάσιος τὰ τέκνα μου καὶ τοὺς περὶ ἐμέ;

Νῦν οἱ κοινωνίαι ἐνομιμοποιήσαν τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀτόμων, καὶ ἡ φράσις ἡ γαλλικὴ ἔλαθε παγκόσμιον ισχὺν καὶ μέχρι τῆς ἀγνῆς Ἑλλάδος. «Μὰ αὐτὸν εἰνε τερψι τώρα σοὶ λέγουσι» τερψι! νόμος τῆς κοινωνίας, νόμος τῶν ἀτόμων ἐπιβαλόμενος εἰς τὴν κοινωνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ο μικρὸς Νικόλαος ἐν τῇ δάσει ταύτῃ ἔσχε καθ' ἑαυτὸν δλας τὰς εὐτυχίας· αἱ μελέται του ἀπροσκόπτως ἐβάδιζον, ἡ θέσις του ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ περιφανῆς, διότι ἀνεγίνωσκεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ὁ ἵερεὺς τὸν ἔχρινε κατάλληλον διὰ νὰ λέγῃ καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως· διατήρη του κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς οἰκογενείας του εὐτυχῆς νὰ τὴν εὔρῃ ἐν τῷ πατρικῷ οἶκῳ διασωθεῖσαν, καὶ φέρων ἐνθαρυντικὰς εἰδήσεις, δτι οἱ Ἐλληνες καὶ πάλιν ἐνίκων, δτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἥρχισαν συμπαθῶς διακείμεναι πλέον, καμφθεῖσαι ἔχ τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐταπαρνήσεώς των, δτι διπλωματικὴ ἐνέργειαι διεξάγονται πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, καὶ παραχώρησιν ἐλευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ μέρους τῆς Στερεᾶς συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Δωρίδος.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μεγάλας ἤναψαν πυρὰς εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς, καὶ οἱ νέοι τὰς ἐπήδουν, χορεύοντες γύρω ὑπὸ τὸν ρυθμὸν τοῦ «Κάτω στοῦ

Βάλτου τὰ χωριά Εερόμερο καὶ Ἀγραφα» . . .
καὶ ἡ τζίτζα μὲ τὸ κρασὶ ἥρχετο ἐπίσης γύρω μετά
τῶν χορευτῶν. Ἐκεῖ ὁ παῖς ἐμάνθανε τὴν σύγχρο-
νον ιστορίαν τοῦ τόπου του, τὸν ἀποτελεσματικὸν
ἥρωασμὸν τῶν 117 ἀνδρείων τῶν κλεισθέντων εἰς
τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, τὸν σκληρὸν θάνατον, τὸ
μαρτύριον τοῦ Διάκου, τὴν γλυκεῖαν δημώδη ποίη-
σιν τὴν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαμπροῦ μας λαοῦ
ἔξερχομένην δπου τὰ πουλάκια, τὸ σύμβολον τῆς
ἀθωότητος, ἔχει τὸν πρῶτον ρόλον, ὑψώνοντα τὸν
ἄνθρωπον, ἐπὶ τῶν πτερύγων των, πρὸς τὸν οὐρα-
νόν, πρὸς συνάντησιν τοῦ ἴδεωδους.

«Τρία πουλάκια κάθουνται φιλὰ στὰ κορφοβούνια
πότο να χυτάει τὴν Ρούμελη καὶ τ' ἄλλο τὸν Μωρέα
πότο τρίτο τὸ καλλίτερο μυρολογάει καὶ λέει . . .

«Ἀφελής καὶ μεγαλοπρεπής ποίησις συνταράσσουσα
καὶ ἔκτυλίσσουσα τὰς πτυχὰς τῶν προαιωνίων πό-
θων μας.

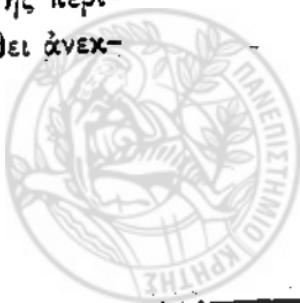
Ἐκεῖ ὁ παῖς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ὀκυπόδων
Δωριέων ἔξεπαιδεύετο εἰς τὴν γυμναστικήν, ρίπτων
τὸν λίθον, παίζων ταῖς ἀμάδαις, ἀμιλλώμενος εἰς
τὸ πήδημα, καὶ τὴν πεζοπορίαν, συγχρόνως δὲ
ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν ἐπὶ τοῦ πλήθους τῶν ἔξα-
δέλφων του καὶ λοιπῶν νεανίσκων τοῦ χωρίου, ἔξε-
στράτευε μετὰ λογιδίου ἔκφωνούμενου ἐκ τοῦ

προχείρου, πρὸς ἐνθουσιασμὸν τοῦ ὑπ’ αὐτὸν ἀνδρείου στρατοῦ, καὶ ἀρματωμένοι μὲν σίδηρα ἐκ παλαιῶν θυρῶν ἀποκαρφωθέντα, μὲν ἔύλα, μὲ τοὺς δινελοὺς τῶν πρὸς φήσιμον τῶν ἀρνίων, μὲ τοὺς τῶν κλιθάνων ἔυλοπάνας, πρὸς μεγάλην ἀπελπισίαν τῶν μητέρων καὶ θεραπαινίδων, ἀπῆρχοντο ὅρμητικοί, πρὸς ἔφοδον ἐγκαταλειμμένης καλύνης τίνος ποιμενικῆς, ἢ γειτονικοῦ ὁρνιθῶνος, ὅτε καὶ ἐθυσάζετο πετεινός τις διὰ λιθοβολισμῶν, παριστάνων ὁ διυστυχὴς ἐν ἀγνοίᾳ του, πρόσωπον τούρκου πασσᾶ.

Εἰς τὴν Δωρίδα, καθὼς γνωρίζεις, φίλε Φίλιππε, δὲν ὑπῆρχον Τοῦρκοι. Εἰς τὰ δρεινὰ καὶ ώραιότατα αὐτῆς χωρία ἔζων ἐν πλήρει ἀνεξαρτησίᾳ, μόνον αὐθέντην ἔχοντες τὸ μαχρὺ τουφέκι των, τὸ «καρυοφύλι» λεγόμενον, καὶ ὅταν οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀμφίσσης ἢ τῆς Ναυπάκτου, ἥθελον νὰ τοῖς ἐκιβληθῶσι κάπως, ἔφειγον εἰς τὰ ὅρη, καὶ παραφυλάττοντες ἐπὶ τῶν στενῶν διόδων, τὴν διάβασιν τουρκικῶν ὁρδῶν, ἢ οἰκογενειῶν κατέστρεφον αὐτοὺς λεηλατοῦντες, καὶ ἀρπάζοντες τὰς πλουσίας ἀποσκευάς των, μεθ’ ὧν πάντοτε δδεύουσιν οἱ Τοῦρκοι, καὶ τοσαύτην ἐνίστε ἐπέφερον καταστροφήν, ὥστε ἡναγκάζοντο οἱ πασσάδες διοικηταὶ Ἀμφίσσης καὶ Ναυπάκτου, νὰ ἔρχωνται εἰς συνθηκολογίαν μετ’ αὐτῶν.

Εἰς μίαν τοιαύτην διαπραγμάτευσιν, ὁφείλεται
ἡ ἀποστολὴ τοῦ πατρὸς τοῦ Νικολάου εἰς Τιωάν-
νινα ὡς δμήρου δπου ἔτυχεν ἀνωτέρας ἐκπαιδεύ-
σεως, καὶ δστις φύσει φιλομαθῆς κατέγεινε καὶ εἰς
ξένας γλώσσας, δπερ ἦτο σπάνιον τότε, καὶ κάτο-
χος ὧν τῆς Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, καὶ Τουρκικῆς,
ἡδυνήθη νὰ χρησιμεύσῃ τοσοῦτον ἀποτελεσμάτι-
κῶς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος διὰ τῆς
γνωριμίας ξένων μεγάλων προσώπων, ὡς τὸν Pou-
queville τὸν συγγράψαντα τὸν βίον τοῦ Ἀληπασσᾶ,
τὸν ἔκπτωτον βασιλέα τῆς Σουηδίας δστις ἔχαιρε
τὴν εὑνοιαν αὐτοῦ τοῦ τέρατος τοῦ Ἀληπασσᾶ καὶ
διὰ τοῦ δποίου κατώρθωνε νὰ ἀποσπᾷ τῶν ὀνύχων
του πολλοὺς χριστιανούς, καὶ Τούρκους ἀκόμη,
μεταξὺ τῶν δποίων καὶ τὸν εύγνώμονα πασσᾶν,
δστις τοῦ ἔσωσε τὴν ζωήν, δπως σᾶς ἀφηγήθην ἐν
ἀρχῇ. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν συνετὸν καὶ νοήμονα
Παπαρρηγόπουλον, ἐνα ἐκ τῶν κυριωτέρων μο-
χλῶν τῆς ιερᾶς ἐπαναστάσεως, καὶ ἄλλους μεταξὺ^{τῶν δποίων καὶ περιφήμους ζωγράφους.}

Αἱ διηγήσεις τῶν γονέων τοῦ Νικολάου ἐπὶ ἔκει-
γης τῆς τόσον γονίμου ἐποχῆς εἰς ἔκτακτους χαρα-
κτῆρας, καὶ εἰς ἔργα ὑπεράνθρωπα, παρασύρουν
τὴν μνήμην μου, καὶ τὴν γραφίδα μου καὶ συχνὰ
ἔκτροχιάζομαι τοῦ κυρίου σκοποῦ μου, τῆς περι-
γραφῆς τοῦ φιλτάτου μου Νικολάου. Βρίθει ἀνεκ-

δότων, ήρωισμῶν καὶ βαρβαροτήτων, κακιῶν καὶ
άρετῶν ὑπερτέρων, η ἐποχὴ ἔκείνη.

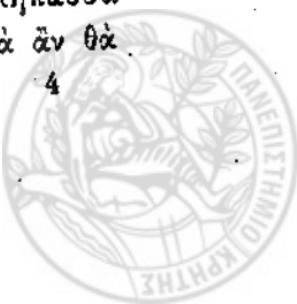
Καὶ ἐπειδὴ ἀνέφερε τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας,
θὰ σᾶς διηγηθῶ πῶς ἔγινε οὗτος η ἀθώα ἀφορμή,
τῆς μικρᾶς τιμωρίας τοῦ μεγάλου ἀμαρτωλοῦ
Ἀληπασσᾶ.

Ο γέρων Λιδωρίκης ἔλεγεν, δτι δ Ἀληπασσᾶς
ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων, τῆς αἰμοβορίας
του, τῆς ἀπανθρωπίας, τῆς σκληρότητος, ὡς ἐπί-
μετρον εἶχε τὴν φιλοχρηματίαν, καὶ τὸν ἔρωτα
πρὸς τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἔξαιρετικῶς πρὸς
τοὺς ἀδάμαντας.

Οτι ἐσκέπτετο τὴν νύκτα ἦτο τὴν αὐγὴν νόμος
καὶ θέσπισμα. Βουλὴ φεῦ! δὲν ὑπῆρχε. Βουλὴ καὶ
ὑπουργοί, ἥσαν οἱ ἐξ γραμματεῖς, μεταξὺ τῶν
δποίων καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Νικολάου, οἵτινες ἐκάθηντο
σταυροποδητὶ χυκλοτερῶς ἐπὶ τοῦ τάπητος πέριξ
τοῦ τέρατος αὐτοῦ, καθημένου ἐπὶ διβανίου πλου-
σιωτάτου. ἐξ ὑφασμάτων τῆς Περσίας, ἡμικεχλι-
μένος ἐπὶ χρυσοκευτήτων προσκεφαλαίων, καὶ τοῦτο
ἀπὸ τῆς πέμπτης πρωινῆς ὥρας, διότι τὸ τέρας δὲν
ἔκοιματο εἰμὴ δύσο ἢ τρεις ὥρας. Ἐκεῖ οἱ ἐξ αὐτοὶ¹
γραμματεῖς ἔγραφον ἐπὶ τῶν γονάτων των τὰς
διαταγάς του καθ' ὑπαγόρευσιν ἔχοντες τὰ ἀργυρο-
ποίκιλτα μελανοδοχεῖα εἰς τὴν ζώνην των. Ἐκεῖ οἱ
ἀτυχεῖς αὐτοὶ νέοι τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν

ῶφειλον νὰ γράψωσι τὴν καταδίκην τῶν μέν, τὴν δῆμευσιν τῆς περιουσίας τῶν δέ, διότι τὸ τέρας αὐτὸ ἐσφετερίζετο τὸ δικαιώμα τῆς περιουσίας τῶν πλουσίων τῶν μὴ ἔχοντων ἄρρεν τέχνον, ἔρριπτεν εἰς τοὺς δρόμους τὴν χήραν καὶ τὰς θυγατέρας της, καὶ ἀπασα ἡ περιουσία ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖράς του. Ἐφθανε δὲ ὡς πρὸς τοῦτο μέγρι τῆς τελευταίας γλισχρότητος καὶ ταπεινότητος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν κτημάτων, τῶν οἰκιῶν, καὶ πολυτίμων στολισμῶν τοῦ ἀποθανότος, ἀπῆτει ἀκόμη νὰ φέρωσιν εἰς τὸ σεράγιον καὶ πάντα τὰ μαγειρικὰ σκεύη, εἶχε δὲ πλήρεις δύο αἰθούσας ἐκ τῶν σκευῶν τούτων, ὑπερμεγέθεις.

Ο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐφερεν εἰς τὸν δάκτυλον ἡ εἰς τὸ στῆθος μέγιστον ἀδάμαντα, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἔκείνης, καθ' ἣν καὶ οἱ ἀνδρες ἐφερον στολισμούς, πολλάκις πλειότερον τῶν γυναικῶν, εἰς τὴν θέαν τοῦ ὅποιου ὁ Ἀληπασσᾶς ἔξετρελλάθη, καὶ δὲν ἤξευρε πῶς νὰ τὸν ἀποκτήσῃ. Ἀπεφάσισε νὰ ἐκμυστηρευθῇ τὸν πόθον του εἰς τὸν πατέρα τοῦ Νικολάου, ὁ ὅποιος ἔλαβε καὶ τὴν ἐντολὴν ἡ μᾶλλον τὴν προσταγὴν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ποθούμενον. Τὸ πρᾶγμα ἦτο λίαν ἀκανθῶδες. Ἐν τούτοις ἀνέφερεν ἐν μιᾷ τῶν συνδιαλέξεών του εἰς τὸν βασιλέα, τὸν θαυμασμὸν τοῦ Ἀληπασσᾶ διὰ τὸν ὥρατον ἀδάμαντα, καὶ τρόπον τινὰ ἂν θὰ

ἥτο δυνατὸν νὰ προμηθευθῶσιν ἔνα δμοιον ἀπὸ τὸν
ἀδαμαντοπώλην τῆς Μεγαλειότητός του, ἢν Αὕτη
ἥθελε γνωρίσει αὐτοῖς τὸ ὄνομα καὶ τὴν διεύθυνσιν.
‘Ο βασιλεὺς εὑρισκόμενος, φαίνεται, εἰς στενοχω-
ρίας οικονομικὰς ὡφελήθη τῆς περιστάσεως, καὶ
— εἶπεν ἀπλούστατα, δτὶ ἐπιθύμει νὰ τὸν πωλήσῃ.
‘Ο Λιδωρίκης ἔμεινεν ἐνεός, διότι ἐγνώριζε τὴν φι-
λαργυρίαν τοῦ πασσᾶ, καὶ δτὶ πᾶν ἄλλο ἥννόει, η
— νὰ ἀγοράσῃ τι, συνειθισμένος ὃν νὰ βλέπῃ προσ-
φερόμενον αὐτῷ πᾶν δ, τι ἐπείθει, καὶ ἐγνώριζεν
δτὶ τὸ τέρας δὲν ἡστείζετο, δταν δὲν ηύχαριστείτο
ἀπὸ τὰς τοιούτου εἰδους διαπραγματεύσεις τῶν
γραμματέων του, καὶ η προσταγὴ ἐξεδίδετο ἀμέ-
σως, ἀνευ πολλῶν διατυπώσεων εἰς τὸν πάντοτε
Ιστάμενον παρὰ τὴν θύραν τῆς αιθούσης του δή-
μιον «κόφε του βρὲ τὸ κεφάλι» καὶ η κεφαλὴ ἀμέ-
σως ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ δαπέδου αἰμόφυρτος χωρὶς
τὸ θηρίον νὰ συνοφρυωθῇ κἄν, ἐξηκολούθει ὑπαγο-
ρεύων τὴν διακοπεῖσαν ἐργασίαν τῶν γραμματέων
του. ‘Ο Λιδωρίκης δθειν εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀμη-
χανίαν, καὶ ἀγρυπνῶν δλην τὴν νύκτα συνεσκέπτετο
μετὰ τῶν συναδέλφων του, τί νὰ πράξῃ. Τέλος
ἀπεφάσισε μετὰ παρρησίας νὰ εἴπῃ, δτὶ δ βασιλεὺς
ἐννοεῖ νὰ τὸν πωλήσῃ, καὶ οὐχὶ νὰ τὸν δωρήσῃ,
νὰ ἀναμείνῃ δὲ γενναίως τὴν δυσμένειαν τοῦ πασσᾶ.
Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Παρ’ ἐλπίδα η δργὴ ἦτο με-

τρία, ἀλλὰ συνοφρυνθεὶς δὲ Ἀλῆς λέγει, «πές του,
βρὲ Λιδωρίκη, πόσα θέλει» καὶ ή διαπραγμάτευ-
σις εἰσῆλθεν εἰς δμαλὸν στάδιον. Ἐζήτησε ἐκατομ-
μύριον· νομίζω δτὶς κατωρθώθη δι' ὀλιγωτέρας δα-
πάνης. Μετὰ τὴν ἀναγώρησιν τοῦ βασιλέως ἔφερον
τὸν ἀδάμαντα εἰς τὸν Ἀληπασσᾶν, δοτὶς τὸν ἔχρα
τησε διὰ πολλὴν ὥραν εἰς χεῖρας, μὴ χορταίνων
τὴν θέαν του, κατόπιν διέταξε τοὺς πάντας νὰ ἀπο-
χωρήσωσι, τὸν δὲ χαρεμχεχαγιᾶ (ἀρχιφύλακα τοῦ
γυναικωνίτου) νὰ εισάξῃ παρ' αὐτῷ τὴν εύνοουμέ-
νην κυρὰ Βασιλικήν, ήτις ἔλασε τὴν ἐντολὴν νὰ
φάψῃ ἐνώπιόν του θήκην ἐξ ἐρυθροῦ ὀλοσηρικοῦ, ἐν
τῇ δποίᾳ ἔθεσεν δὲ ίδιος τὸν ἀδάμαντα, καὶ διὰ
Χρυσῆς ἀλύσεως ἐπέρασεν εἰς τὸν λαιμόν του, φρον-
τίσας νὰ τοποθετηθῇ οὕτως, ὥστε νὰ αισθάνηται
τὴν ἐπίφαυσιν ἐπὶ τῆς σαρκός του, καὶ χαριεντίσ-
μενος ἔλεγε τῇ ἀγαπητῇ του, δτὶς τώρα κατέχει τὰ
δύο πολυτιμότερα πράγματα τοῦ κόσμου, αὐτὴν
καὶ τὸν ἀδάμαντα.

Μετ' οὐ πολὺ δμως δεινῶς τὸ σῶμά του κατέ-
τρωγε κνισμὸς καὶ ή ἐπιδερμίς του μεγάλας παρου-
σίαζεν ἐρυθρότητας· δὲ ιατρὸς προσεκλήθη, δὲν εὑρέ-
τι τὸ ἀσθενικόν, καὶ ἡπόρει, δταν μία τῶν γυναι-
κῶν εὗρεν ἐπ' αὐτοῦ φθειραν σπουδαίων διαστά-
σεων, τότε δὲ διετάχθη γενικὴ ἀλλαγὴ τῶν ἐνδυ-
μάτων, ἀλλὰ νέος κνισμὸς καὶ νέα ἀλλαγή, καὶ

πάλιν κατὰ συνέχειαν, ἔως οὗ δυσανασχετῶν καὶ
ὑθρίζων καὶ τὰς γυναικας καὶ τοὺς ἀκολούθους του,
δτι τῷ φέρουν τὸ εὐχάριστον αὐτὸ ζωύφιον, διέ-
ταξε λουτρόν· ήθελε δὲ νὰ εισέλθῃ εἰς τὸν λουτῆρα
χωρὶς νὰ ἀποχωρισθῇ του πολυτίμου ἀδάμαντος
καὶ τῆς θήκης του. Ἡ γραῖα τροφός του, η μόνη
ἔχουσα τὸ θάρρος νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰς θελήσεις
του, τὸν ἐπειθανάγκασε νὰ ἀποβάλλῃ τὴν ἀλυσίν
μετὰ τῆς θήκης, καὶ λαβοῦσα ταῦτα ἀνὰ γεῖρας
κατεκλύσθη ὑπὸ φθειρῶν, διανοίξασα δὲ τὴν θήκην
διὰ ψαλίδος εὑρε τὸν ἀτυχῆ ἀδάμαντα περιστοι-
χούμενον· ὑπὸ τῶν ζωύφιων τούτων, θαμβωμένον
ἔλεεινόν. Ἐπέπληξε ζωηρῶς τὸν θετὸν υἱόν της,
ἐπὶ τούτῳ λέγουσα, «παλάβωσες, γιέ μου γιὰ τὰ
διαμάντια, δὲν σου φθάνουν ποῦ ἔχεις δλα τὰ σα-
ράγια γιομάτα», ο δὲ Ἀληπασσᾶς, ἐνώπιον τοῦ
δποίου ἔτρεμεν η γῆ, ἔκυψε τὸν αὐγένα ἐνώπιον
τῆς τροφοῦ, αἰσχυνόμενος ἵσως πρώτην φορὰν ἐν
τῷ βίῳ του, κατανοήσας τὸ δίκαιον τῶν παρατη-
ρήσεων.

* * * * *

‘Ἄς ἐπανέλθω εἰς τὰ δθλα τοῦ μικροῦ Νικολάου.

Μολονότι ἐφόνευσεν ἀρχετοὺς πασσάδες ὑπὸ τὴν
μορφὴν τῶν πετεινῶν τῆς μάμμης του καὶ τῶν γει-
τόνων, δὲν ἔδυνήθη δμως νὰ ἀπαλλάξῃ ἐντελῶς
τὴν πατρίδα του ἀπ’ αὐτῶν, διότι ἐκ νέου εισήλα-
σαν Τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν

Ἐλλάδα, καὶ εἰδήσεις ἀπαίσιοι ἔφθανον· δτὶ περὶ τὴν Ἀράχωβαν οἱ Ἔλληνες ἐνικῶντο καὶ ἡ φευδῆς διάδοσις δτὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐφονεύθη.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Καραϊσκάκης ἦτο φίλος λατρευόμενος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἔγινε θρῆνος καὶ κλαυθμὸς ἐπὶ τῇ ἀπαίσιῳ εἰδήσει, καὶ ἐκρούθησαν αἱ λύραι ψάλλουσαι τὰ ἐπιθανάτια μετ' ἑκείνων τῶν μελαγχολικωτάτων στροφῶν, τῶν ἐκτάκτως μελῳδικῶν, εἰς τὰς ὅποιας ἔξεχουσι τόσον οἱ Δωριεῖς, ὡς ἀπαίσιος δὲ οἰωνὸς ἐθεωρήθη ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου ἀνδρός, διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐλλάδος. Ἐκ νέου δὲ ἡ οἰκογένεια ὥφειλε νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν μόλις ἡσυχάσσεσσα καὶ νέα Ὁδύσσεια ἥρχισεν. Οἱ ἀνδρες ἔξεκρέμασαν τὸ καρυοφύλι καὶ ἐπετάχθησαν εἰς τὰ στενώματα ὀχυρούμενοι, τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὰ ὄρεινὰ ἀπρόσιτα χωρία, ἢ ἐκ πατρὸς μάμμη ἥρνήθη νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς γαμβροὺς καὶ θυγατέρας τῆς εἰς τὰ ὅρη προτιμῶσα νὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ οἴκου της. Ή δὲ μήτηρ του μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν τέκνων ὥφειλον νὰ ὁδεύσωσι πρὸς τὴν Περαχώραν τῆς Κορινθίας, κατὰ παραγγελίαν τοῦ πατρός του, ὅπόθεν οὗτος ἤδυνατο νὰ τοὺς παραλάβῃ δεδομένης εὐκαιρίας. Ο κόσμος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐλλάδος ἐκ νέου ἐσκορπίσθη, ἡ Αἰγαία, αἱ μικρόνησοι, τὸ Ἀγκίστρι, καὶ τὰ λοιπὰ ἐδέχοντο τοὺς προεστῶτας τῶν μερῶν.

έκείνων, πρὸ πάντων τοὺς τῆς Ἀμφίσσης, μᾶλλον κινδυνεύοντας ἐκ τῆς ἀγριότητος καὶ ἐκδικήσεως τῶν Τούρκων, μὴ λησμονούντων τὸ χάνι τῆς Γρανίας καὶ τὰ Βασιλικά. Οἱ Ἀμφισσεῖς, λαὸς ἔζεχων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἐργατικός, νοήμων, ἀνδρεῖος, πολυμήχανος, κύριον μέρος λαβὼν ἐν τῷ ἀγῶνι, ἐκ τῶν πρώτων, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως κατέρριψε τὴν δφρῦν τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τῶν δπλῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς διπλωματικῆς ἐνεργείας τῶν προχρίτων. Οὗτοι γενναίως ἀντεστάθησαν εἰς τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις του Ἀληπασσᾶ, καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης διέφυγον τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωσι τὸν περικαλλῆ ἐλαιῶνά των, τὸν μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι, ἰδιοκτησίαν γενόμενον τοῦ ἀκορεστοῦ καὶ ἀρπαγος τούτου. Προσκαλέσας δύο ἐκ τῶν προχρίτων εἰς Ἰωάννινα, διὰ παντοίων πονηρῶν καὶ κολακευμάτων, προσεπάθει ὁ τύραννος οὗτος, νὰ τοὺς ἔξαναγκάσῃ εἰς τὴν εύτελη πώλησιν τοῦ ἐλαιῶνος πρὸς αὐτόν. Ἐπιτηδείως ὠλισθησαν τῶν ἀρπάγων χειρῶν του συνεννοηθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν προύχόντων δπως θέσωσι τὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βαλιδές (βασιλομήτορος) καὶ τότε μέχρις αὐτῆς δὲν ἔφθανεν ἡ ἔξουσία τοῦ Ἀληπασσᾶ, οὕτε ἡ πανουργία. Ἄλλ' εὔτυχως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔκείνων ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 21 καὶ ὀπηλλάχθησαν καὶ τούτου καὶ ἔκείνης.

Ἡ μήτηρ του Νικολάου γελῶσα καὶ κλαίουσα συνάμα διηγεῖτο τὴν νέαν ταύτην Ὁδύσσειαν πρὸς τὴν Περαχώραν. Αἱ τραγικαὶ καὶ κωμικαὶ σκηναὶ ἐπανελαμβάνοντο ώς ἐν θεάτρῳ. Οἱ πόδες των καὶ πάλιν ἐπηπειλοῦντο ὑπὸ νέων πληγῶν, καὶ ἡ φροντὶς τῶν τέκνων ἐγίνετο μεγαλητέρα, διότι ὑπῆρχε καὶ ἄλλο νεογεννηθέν. Ἀδύνατος δὲ ἦτο ἡ πρόσληψις ζώου, δπως αἱ γυναικεῖς ἐναλλὰξ ἀνακουφίζωνται ἐκ τῆς πεζοπορίας· τὰ μικρὰ τέκνα ἐφέροντο ἐπ' ὥμου ὑπὸ τῶν συνοδευόντων καλῶν παληκαρίων, ἀλλ' ἡ Νικόλαος δὲν κατεδέχετο νὰ δημολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ ὑπέφερε καρτερικῶς. Εύτυχεῖς δταν ἡδύναντο νὰ εὕρωσι καθ' ὅδὸν σπῆλαιον τι, δπου ἀφόδως ἡδύναντο νὰ ἀπλώσωσι τὰ κεχμηκότα μέλη των. Μετά τινος ἐπισημότητος ἐγένετο ἡ εἰσοδός των ἐν τῷ σπηλαίῳ. Ἡ μάμμη καὶ ὁ Νικόλαος ἀνελάμβανον τὰς προετομασίας· ἐν πρώτοις ἐτοποθετεῖτο ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐπὶ ἔξεχούσης τινὸς πέτρας, κατόπιν τὸ παληκάρια ἔγνωπτον μερικὰ ἔηρα ἔύλα διὰ τῆς θοκας καὶ τῶν τζαχμακίων του δπλου των, ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ τούτων σχηματισθέντων ἀνθράκων, ἐρρίπτοντο ὀλίγοι κόκκοι λιβάνου, τὸν δποῖον ἡ μάμμη ἔφερε πάντοτε μεθ' ἔσωτῆς, καὶ ἐλιβανίζετο ἡ εἰκὼν καὶ τὸ σπῆλαιον· εἶτα ἐπὶ τῆς ἀνημμένης πυρᾶς ἐτίθετο τὸ ιμπρίκι τῆς μάμμης δπου ἐψήνετο ὁ κα-

- φές, ὁ ἀχώριστος φίλος αὐτῆς, τὸν δποῖον μετὰ παραδεισίου ἡδονῆς ἐρρόφουν.
- Τὰ παληκάρια ἔπινον ῥακὴ ἀπὸ τὴν γοῦρδάν των καὶ ἔστηναν παγίδας πρὸς ἄγραν μικρῶν πτηνῶν, φηνομένων εἰς τὸ πῦρ διὰ ξυλίνων ὀβελῶν. Ἡ βροχὴ τοὺς ἡνάγκαζεν ἐνίστε νὰ μείνωσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ καὶ πέραν τοῦ ἡμερονυκτίου. Τὸ σκοτεινὸν τοῦ μέλλοντος, μὲ τὸ σκοτεινὸν τοῦ καιροῦ, καὶ τὸ ζόφος τοῦ σπηλαίου, τὰ κλαυθμηρίσματα τοῦ μικροῦ, ἡ ἀνεπαρκής θήλασις ως ἐκ τῆς κακουχίας, ἐπηύξανον τὴν μελαγχολίαν τῆς νεαρᾶς δεσποίνης, ἥτις ὠφειλε παρὰ ταῦτα νὰ διοικῇ καὶ τὸν μικρὸν στρατόν της, καὶ νὰ προνοῇ περὶ παντός.

- Ἀλλὰ καὶ αἱ μικραὶ διασκεδάσεις δὲν ἔλειπον, δταν ὁ ἡλιος ἀνεφαίνετο καὶ ἡ ἡμέρα προεμηνύετο εὔδια, καὶ ἀπεφασίζετο ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία, ἔως οὗ ἐτοιμασθῶσι τὰ μικρὰ τέχνα καὶ ἡ θήλασις τοῦ νεογεννηθέντος, τὰ παληκάρια ἔχόρευον παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ σπηλαίου, ἡ ἡσκοῦντο εἰς τὴν πάλην. Ὁ Νικόλαος δεκαετής ἡδη, καὶ προαλειφόμενος σοβαρῶς νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, δὲν παρημέλει οὐδὲν μέστον τεῖνόν πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπόν, καὶ τὸ σελάχι του δὲν ἔφερε μόνον τὸ μελανοδοχεῖον καὶ τὰς γραφίδας, ἀλλὰ καὶ πιστόλι, ἀργυροποίικιλτον δῶρον τῆς μάρμης, ως καὶ τὰ λεγόμενα τότε φυσεκλίκια καὶ μπαλάσκες μὲ τὰ

ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματός του ἐπὶ τούτων χρυσωμένα. Ἡ μήτηρ του καὶ ἡ μάρμη δὲν ἔβλεπον τίποτε τὸ ἄτοπον εἰς ταῦτα, καὶ μετὰ βλέψματος τρυφερότητος παρηκολούθουν τὰς πρώτας στρατιωτικὰς ἀσκήσεις τοῦ Νικολάου, ἀναμένουσαι εὐέλπιδες τοὺς μετὰ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη θριάμβους του. Ἡδη ἡ φήμη τοῦ νιοῦ τοῦ Κολοχοτρώνη 16ετοῦς εἶχε φθάσει μέχρι τῶν ἀπωτέρων τούτων χωρίων, καὶ ἀνυπομόνως τὰ μειράκια ἥθελον νὰ φθάσωσι μέχρις αὐτοῦ. Διὰ τοῦ Γαλαξειδίου καὶ πάλιν διεπεραιώθησαν διά τινος πλοιαρίου εἰς τὸ ἀντίπεραν μέρος ὃπου ἡ Περαχώρα, ἀφοῦ ἐν τῇ παραλίᾳ ἀπεχαιρέτισαν τὰ παληκάρια ἐπιστρέφοντα εἰς Δωρίδα, δπου τοὺς ἔκάλει ἡ ἐν κινδύνῳ πατρίς.

Ἡ Περαχώρα τότε ἄμερφος χωμόπολις μὲ ἀλβανικὸν πληθυσμὸν δὲν ἔδύνατο νὰ παρέξῃ κανὲν εἴδος ἀναψυχῆς εἰς τὴν καταφυγοῦσαν ἐκεῖ οἰκογένειαν· ἀγαθοὶ καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι περιωρισμένου νοός, ὑπὸ τὴν ἄμεσον δὲ δουλείαν τῶν Τούρκων διοικητῶν τῆς Κορινθίας πρὸ τοῦ 21, ἔμενον οἱ ἀτυχεῖς ἀξεστοὶ καὶ ἀμαθεῖς, οὔτε καὶ τὸ ἄλφα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γνωρίζοντες, ὥστε ἡ οἰκογένεια δὲν ἀπελάμβανεν ἄλλου τινὸς καλοῦ ἐκεῖ, εἰμὴ μόνον δτι εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ, τῆς χωμόπολεως ταύτης κειμένης εἰς ὑψωμά τι, τὸ ὅποιον δὲν ἔδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ οὔτε ὡς στρατηγικὸν

σημεῖον οὔτε ὡς δίοδος, καὶ διὰ τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη. Μικρὰ καλύβη παραχωρηθεῖσα εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ σκεύη τινὰ πήλινα μαγειρικά, ἵτο πᾶν δ, τι ἡδύναντο νὰ προσφέρωσιν οἱ ἀθῶι κάτοικοι. Ἐκεῖ ὁ Νικόλαος συμμορφούμενος μὲ τὰς περιστάσεις ἀπέβαλε τὸ ἀρειμάνειον, τὸ σελάχι αἱ μπαλάσκες, τὸ πιστόλι ἐπιμελῶς περιετυλίχθησαν εἰς τὸν μποξᾶ τῆς μάρμης, καὶ ὁ μέλλων γενναῖος πολεμιστής, μετεβλήθη εἰς χηπουρόν. Πέριξ τῆς καλύβης βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς παῖδας τοῦ χωρίου κατεσκεύασε τοῖχον ἐκ λίθων τοποθετημένων τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, περιέκλεισεν ἀρκετὰ μεγάλον χῶρον, τὸν ὅποιον ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἔσκαψαν οἱ παῖδες, οὕτος δὲ ἔσπειρεν ὅσπρια καὶ ἄλλα λαχανικά τῆς ἐποχῆς καὶ γαρήφαλα τὰ κατ' ἔξοχὴν ἀγαπώμενα ἀνθη τῶν νεανίδων εἰς τὰ μέρη ἔκεινα, μὴ λησμονῶν καὶ τὰ ἱπποτικὰ καθήκοντα πρὸς τὰς νεάνιδας.

Μακρὸν ἔτι χρόνον διήνυσαν ἔκει ὡς ἔξοριστοι. Οὐδεμίᾳ εἰδῆσις ἐκ τῶν ιδικῶν των. Οἱ ἄνδρες τῆς καμποπόλεως καθ' ἔδομάδα πορευόμενοι εἰς Κόρινθον, δπως πωλήσωσι τὰ μικρὰ προϊόντά των, καὶ ἀγοράσωσι χρειώδη τινὰ διὰ τὰς οἰκογενείας των, λίσταν ἀτελεῖς πληροφορίας ἡδύναντο νὰ δώσωσιν εἰς τὰς ξενιζομένας των, μὲ τὰ ἀκατάληπτα Ἑλληνικά των, καὶ μᾶλλον τρόμον ταῖς ἐνέπνεον διὰ τῶν

Των ιωνίων χειρονομιῶν των, ἔκφραζόντων καταστροφάς καὶ δημόσιες, τὸ μπάμ! μπούμ! βρόντοφώνως λεγόμενον ἐσήμαινε τὴν ἑξακολούθησιν τοῦ πολέμου, καὶ τὸ στρίψιμον τοῦ μύσταχος ἔχρησίμευεν ὡς ἔκφρασις τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ χαιρετισμὸς κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον, τῆς χειρὸς φερομένης ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς τὴν κεφαλήν, ἐσήμαινε τὴν τῶν Τούρκων νίκην· ὁ Νικόλαος ἀναμνηστούμενος καθημερινῶς μὲ τοὺς παιδαῖς τοῦ χωρίου, κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ λεξικὸν ἄξιον λόγου, καὶ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἀξιοζήλευτον θέσιν του ὡς κηπουροῦ, καὶ τὴν ὑψηλὴν τοῦ διερμηνέως τῆς οἰκογενείας.

Ἡ νεαρὰ δέσποινα ἔρημος ἐκεῖ μεταξὺ ἀγνωστῶν καὶ ἀλλοφύλων, μὲ τρία τέχνα πολὺ μικρά, μόλις διμιλούντα τὰ δύο καὶ τὸ τρίτον ἔχον ἀνάγκην τῆς ἀκαταπαύστου φροντίδος της, καὶ ἐλλειπόντων δλων τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως καὶ ιατρικῆς θεραπείας, ἵσχυρὰν παρηγορίαν εἶχε τὸ ἀκατάποντον τοῦ Νικολάου σθένος, τὸ ἡθικὸν θάρρος, καὶ τὴν δροσερὰν ἐκείνην εύθυμιάν τοῦ χαρακτῆρος, ἥτις δὲν τὸν ἐγκατέλειψεν μέχρι τοῦ γήρατος.

Ἡ ἐπάνοδος τῶν χωρικῶν καθ' ἔδομάδα ἐκ Κορίνθου μετ' εὐχαριστήσεως ἀνεμένετο, ὡς διακόπτουσα τὴν ἔρημίαν των ταύτην, ἀλλὰ καὶ μετὰ δέους μή τι ἀπευκταῖον ἀκούσωσι. Κακῇ δὲ συγκυ-

ρίῳ ὁ ιερεὺς τοῦ χωρίου, ὁ μόνος γνωρίζων τὴν Ἑλληνικὴν καὶ δυνάμενος νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν, ὡστε νὰ ταῖς χρησιμεύσῃ καὶ ως ἐπιστολογράφος, ἥτο ἀπών, ἀπελθὼν κατὰ τὰς ἀσφεῖς ἔκηγήσεις τῶν χωρικῶν, δπως πληροφορηθῇ τι ἔγειναν οἱ υἱοὶ του εύρισκόμενοι πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπόλεως. Ἡ ἀπουσία τοῦ ιερέως ἐγένετο τοσοῦτον μᾶλλον ἐπαισθητή, καθ' ὅσον οἱ χωρικοὶ κατὰ τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐπιστροφήν των ἐκ Κορίνθου, ἥσαν μᾶλλον κατηφεῖς, καὶ αἱ χειρονομίαι των δὲν ἥσαν ζωηραί. Αἱ δύο γυναικες ἥσαν ἐν ἀπελπισίᾳ, καὶ καθήμεναι ἐπὶ τοῦ βράχου κρατοῦσαι τὰ μικρὰ εἰς τὰς ἀγκάλας, ἥτενιζον ἐπὶ μακρὸν τὴν ὥραιάν τοῦ κόλπου θάλασσαν, καὶ ἔκλαιον μοιρολογοῦσαι κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, δτε πᾶσαι αἱ γυναικες αὐτοσχέδιον ποίημα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἐγνώριζον νὰ τονίσωσιν.

✓ "Αχ! ἂς πέταγα νὰ ἔβλεπα
τῆς "Αρτας μας τὸν κάμπον
τές χερασές τές ἀχλαδίες
στὸ ἔρμο τὸ περιβόλι
ν' ἀνάσσενα τὸν ἀνθό
τὸ μοσχομυρωδάτο
πορτοχόλιές καὶ λεμονίές
τῆς "Αρτας μας τ' ἀσέρι
ἀνθόνερο μυρίζει ἡ γῆ
καὶ γχρούλες * εἶνε τ' ἀέρι.

* Τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα βροδόνερον.

‘Η γραῖα δέσποινα ἔπαινε ψάλλουσα καὶ ή νεαρὰ
τρχίζεν·

“Αχ! αἱ πέταγα νὰ πέταγα
στοῦ Ἀνακλεοῦ τὸ κάστρο
ψὲλὴ φωνὴ νὰ φώναζα
στοῦ ἄντρα μ' τὸ κονάκι
ξέχασες π' ὅχεις παιδιά
κι' ἄνγαλτη νιὰ γυναικα
καὶ στὴν ὄρφανια τ' ἄριξες
θυμιάμα τῆς Πατρίδας
δόλια Πατρίδα ξακουστή
ποῦ τὸ πόδι τοῦ Τούρκου τὴν πατεῖ
μὰ τοῦ Γιοσοῦ ἡ πίστη τὴν κρατεῖ
καὶ δὲν τὴν ἀποθαίνει.

Οἱ μελαγχολικοὶ τόνοι αὐτοὶ μὲ τῆς θαλάσσης
τὸ ἀφρίζον κύμα μονοτόνως ἐπὶ τῶν βράχων ἔχ-
σπώμενον, τὰ δάκρυα τῶν ὥραίων αὐτῶν γυναι-
κῶν κυλιόμενα ἐπὶ τῶν παρειῶν των, κατ' ἀντίθεσιν
δὲ τὰ βρέφη παιζόντα καὶ ἀπτόμενα αὐτῶν μετ'
ἀθώων μειδιαμάτων, ἔφερον τὰς χωρικὰς εἰς ἔκ-
στασιν, καὶ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἔκύκλωναν
ἀσυνειδήτως τὰς δύο γυναικας, καὶ ως ἐν θεάτρῳ
ὁ χορός, συνώδευον διὰ τῶν ὁδυρμῶν των τὰς ξε-
νιζομένας.

Αἱ ἑβδομάδες καὶ οἱ μῆνες διωλίσθαινον ἀδυσω-
πήτως, καὶ οὐδεμία ἀκτὶς ἐλπίδος τινὸς ἐφώτιζε
τὴν καλύβην τῶν ἔξορίστων γυναικῶν, συνημιλ-
λῶντο μόνον αἱ εὔγενετς δέσποιναι, ποία καλλίτε-

ρον νὰ συγκρατήσῃ ἔαυτὴν ἐν εὐθυμίᾳ καὶ γαλήνῃ ψυχῆς ἐνώπιον τοῦ λατρευομένου καὶ χαριτωμένου τέκνου τῶν τοῦ Νικολάου. Τὴν αὐταπάρνησιν ταύτην ηύλόγησεν ὁ Θεός, διότι οὐδέποτε τὸ τέκνον ἡννόησε τὴν ἀπέλπιδα κατάστασιν, εἰς ἣν εὔρισκετο ἀπὸ μηνῶν ἡ μήτηρ του καὶ ἡ μάμμη, καὶ οὕτως ἡ ὄγεια του δὲν κατεβάλλετο, καὶ τὸ θάρρος του δὲν ἔξελειπε, καὶ κατὰ Κυριακὴν μαζὸν μὲ τὴν χωρικήν, ἥτις ἦναπτε τὰς κανδύλας τῆς ἐκκλησίας, πορευόμενος προσηύχετο ἐνώπιον τῶν εἰκόνων διὰ τὸν Ἀφέντην (πατέρα) ράρθη γλίγωρα, καὶ ἐπιστρέφων οἶκοι, ἀνεγίνωσκε περικοπὰς τοῦ εὐαγγελίου εἰς τὸ οὖς τῆς μάμμης χωφῆς πολὺ πλειότερον νῦν, ἥτις ἐγνώριζε καὶ τὰ ἐλάχιστα τῆς Ιερᾶς Γραφῆς ἐκ μνήμης, καὶ ἐκ τῆς μεγάλης προσοχῆς, ἣν ἔδιδεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τοῦτο ἀκόμη, καὶ πολὺ κατόπιν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἐθνους, ἐπροξένει τὸν θαυμασμὸν τῶν ιερέων καὶ τῶν δεσποινῶν τῆς ἐνορίας της, διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ ἀκαταπόνητον αὐτῆς. Ἄμα ὡς ἐφώνη ὁ ἀλέκτωρ εἰσήρχετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐξήρχετο ἡ τελεταία, μετὰ τὸν ἀσπασμὸν πάντων τῶν Ἅγιων, ἐπανερχομένη εἰς τὸν οἶκον ἐμοίραζε τὸ ἀντίδωρον εἰς τοὺς ἐγγόνους της, μετὰ φόβου καὶ τρόμου μή τι ψιχίον ὀλισθῆσῃ κατὰ γῆς.

Κατὰ τὰς ἑδομαδιαίας ἀπουσίας τῶν ἀνδρῶν

τῶν τοῦ χωρίου, οἱ παῖδες μετὰ τοῦ Νικολάου συνείθιζον νὰ κατέρχωνται πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπανερχομένων κατὰ μικρὰν ἀπόστασιν.

‘Απὸ μιᾶς τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἐπανῆλθον οἱ παῖδες δλοὶ ἀλαλάζοντες, καὶ ρίπτοντες τὰ μικρὰ φέσιά των εἰς τὸν ἀέρα προηγούμενοι τῶν πατέρων των, καὶ ὁ Νικόλαος ἀσθμαίνων τὰ τσαρούχιά του ἀνὰ χεῖρας ἔχων, καὶ τὴν ζώνην του κυλιομένην ἐπὶ γῆς δίκην ὅφεως, ἀνέρχεται βιαίως τὸν βράχον καὶ ἄμα τῇ ἐμφανίσει τῆς μητρός του, ἐν τῇ θυρίδι τῆς καλύβης ἀνακράζει, μάνα ὁ παπᾶς! καὶ οἱ ἄλλοι παῖδες ἐν χορῷ ὁ παπᾶς! ὁ παπᾶς! Τὸ μέγα γεγονός τοῦ χωρίου, ὁ ιερεὺς ἐπέστρεψε. Καὶ ἀστραπηδὸν γέροντες, γραῖαι νεάνιδες ἔξέρχονται πρὸς προϋπάντησιν. Γέρων μὲ κατάλευκον γενειάδα ἀπλοῦς τὸ παράστημα καὶ τὴν περιβολήν, ἐδέγηθη τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ ποιμνίου του ἐπὶ τῆς χειρὸς ἀφελῶς, προσῆλθε πρὸς τὰς δύο ξένας, καὶ μὲ καθαρεύουσαν Ἑλληνικὴν τὰ τῆς ὑγείας των διεπυνθάνετο. Ἀγγελος ἐξ οὐρανοῦ κατελθὼν δὲν ἥθελε προξενήσει μεγαλειτέραν ἀγαλλίασιν εἰς τὰς δύο γυναῖκας, ἐπήρχετο ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἐπαυεν ἡ ἐρημία. Οἱ ιερεὺς εὗρε τοὺς υἱούς του. Οἱ εἰς Ἄριπόλει μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Ὁγιῆς, ὁ ἔτερος κατὰ τὴν ἔξοδον του Μεσολογγίου τραυματισθεὶς ἥχθη εύτυχῶς εἰς Λευκάδα, δπου νοση-

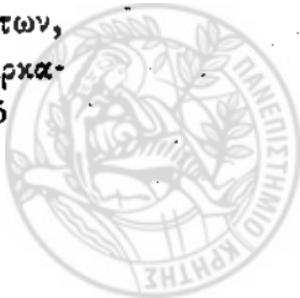

λευθείς ἄριστα, ἔβαινεν ἐν ἀνάρρωσει, κατ' οὐδένα δὲ λόγον ἐδέχθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κορινθίαν πρὸς ἐντελῆ ἀνάρρωσιν, δπως ἄμα αἰσθανθῇ ἑαυτὸν καλῶς, συνεχίσῃ τὸ ἔργον του ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης.

Ἄλλ' οὐδὲν εὐχάριστον εἶχε νὰ ἀναγγεῖλῃ ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ὁ ἀγαθὸς γέρων. Παντοῦ ἐρήμωσις καὶ δυστυχία. Τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσε, καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τόσοι ἔνδοξοι ἥρωες. Ἡ ἀλωσίς τοῦ φρουρίου Ἀθηνῶν, ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη, ἡ ἐκ νέου εἰσοδος καὶ ὑπόταξις τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Κιουταχῆν, αἱ ἀποτυχοῦσαι μικρότεραι τοπικαὶ μάχαι εἰς διάφορα μέρη, ἡ ἀναλγησία τῆς ἐπισήμου Εύρώπης ἐκτιθέμενα ἀφελῶς καὶ μετ' εὐαγγελικῆς πρᾳότητος ἀπὸ τὸν ιερέα, ἔσταζον δηλητήριον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν γυναικῶν. Καὶ ὡς ἐπίμετρον τοὺς ἔφερε καὶ τὴν πλέον νωπὴν εἰδῆσιν, δτι, δτε οὗτος ἀνεχώρει ἐκ τῆς Λευκάδος, Τουρκικὸς στόλος πολυάριθμος ἐξ Ἀλγερινῶν, Αιγυπτιακῶν καὶ Τουρκικῶν πλοίων, εἰσήρχετο εἰς Ναεράτινον, μὲ τὸν σκοπόν, τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν νὰ ἀπέλθωσι πρὸς καταστροφὴν τῆς Γόρας, καὶ τῶν Σπετσῶν, τὰ δὲ πρὸς ἐντελῆ ὑποταγὴν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας, δτε τὰ τέκνα ήσύχαζον, ὁ καλὸς ιερεὺς ἐνησμενίζετο εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν δύο γυναικῶν παρηγορῶν αὐτὰς καὶ εὐελπίζων, διηγούμενος τοὺς ἥρωαισμοὺς

τῶν ὀπλαρχηγῶν. Τὴν μάχην τῆς Κλεισόβας, τὴν —
θυσίαν τοῦ Καψάλη, τὴν μεγαλοψυχίαν τῶν γυ-
ναικῶν ἐν Μεσολογγίῳ, τῆς ἀπλῆς ἔκείνης γυναι-
κός, ήτις τινάζουσα τὴν σινδόνην τῆς ἐκ τοῦ παρα-
θύρου, ἀφελῶς ἀνέκραξεν δτε παρετήρησεν, δτι
ἔτρυπήθη ὑπὸ σφαίρας ἔχθρικῆς αἰφνιδίως, «κακὸν
χρόνον νᾶχης καὶ μαῦρον, μοῦ τρύπησες καιρούρ-
γοι οὐρδόνι», καὶ μετὰ τὴν ἐκφραστικὴν αὐτὴν
ἀρὰν ἐναντίον τοῦ Ἀγαρηνοῦ, ἔκλεισεν ἡσύχως τὸ
παράθυρόν της. Μυρίας δσας ιστορίας διηγεῖτο δ
ἱερεὺς, δ δὲ Νικόλαος ἔκρεματο χυριολεκτικῶς ἐκ
τῶν χειλέων του. "Οταν δὲ ἔφθασεν ἡ Κυριακὴ καὶ
δ ἱερεὺς ἐνεδύθη τὰ χρυσᾶ ἄμφια, καὶ δ Νικόλαος
ἀνέλαβε τὰ ὑψηλὰ καθήκοντα πλησίον τοῦ ιερέως,
ἀναγνώσας τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἀποστηθίσας τὸ
Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ
πάντες καὶ πᾶσαι τοῦ χωρίου προσῆλθον δπως μετα-
λάβωσι τῶν Ἀχράντων μυστηρίων, ὡς καὶ αἱ δύο
ξενιζόμεναι, ἡ εύτυχια καὶ ἡ ἐλπὶς ἀνεφάνη καὶ
πάλιν εἰς τὰς ὅψεις πάντων, καὶ ἐφαίνοντο ὡς νὰ
ἀνέμενον τὸ οὐράνιον δῶρον.

Καὶ δὲν ἡπατῶντο. Ο Θεὸς δδηγήσας τὴν θρυα-
λίδα τῶν ισχυρῶν τῆς γῆς κατέπαυσε τὰ δεινὰ τῆς
Ἐλλάδος. — Τὴν ἐπαύριον οἱ χωρικοὶ ἐπανελθόν-
τες ἐκ τῆς ταχτικῆς ἔβδομαδιαίας καθόδου των,
διηγήθησαν τῷ ιερεῖ, δτι ἐκ τῶν ὄρέων τῆς Ἀρκα-

δίας διέκρινον οἱ ποιμένες κατὰ τὴν Πύλον φλόγας
ὑπερμεγέθεις, καὶ ισχυρὸς κανονοβολισμὸς ἐτάρασσε
τὴν γῆν τοῦ Μωρέως ὡς κεραυνὸς κατὰ συνέχειαν
πίπτων ἐξ οὐρανοῦ, ὁ κόσμος ἡτο ἔντρομος μὴ δυ-
νάμενος νὰ ἔξηγήσῃ τὸ γεγονός, καὶ οἱ πάντες ἐπί-
στευον εἰς Θείαν ἐπέμβασιν. Τὰ ἐρημοκλήσια ἥνοι-
χθησαν, καὶ προσέτρεχον ἐν κατανύξει προσευχόμε-
νοι, καὶ προσδοκῶντες τὸ ἔλεος τοῦ Υψίστου. Ἡ τὸ
πᾶν ἀπώλετο ἡ Θεὸς πάσχει, ἀνέκραξεν ὁ ιερεὺς καὶ
εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, καὶ ἡ με-
γάλη παράκλησις ἐψάλη ἀναφωνούντων πάντων,
Κύριε ἐλέησον.—Αἱ γυναῖκες ἔκλαιον· ἡ νῦξ ἔκεινη
ἐν ἀύπνᾳ καὶ συγκινήσει παρῆλθεν. Αἱ δύο γυ-
ναῖκες ἔτρεμον μὴ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τὰ ἀπευ-
κταῖα γίνωσιν αἰσθητά, καὶ προύτιμων τὴν ἀγω-
νιώδη νύκτα, τῆς ἀληθείας τῆς ἡμέρας. Ἀλλ' ὅποια
ὑπῆρξεν ἡ εὐδαιμονία των, δτε κώδων ἡμιόνου εύ-
χρινῶς ἦκούετο ὀνερχομένου πρὸς τὸ χωρίον, καὶ
ὅλιγον κατ' ὅλιγον διεκρίνετο καὶ ὁ ἀναβάτης μὴ
ἔχων φορέματα χωρικοῦ, ἀλλ' ἀρειμάνιος μὲ κα-
ρυοφύλι ἐπ' ὕμουν, σπάθην παρὰ τὸ πλευρόν, καὶ
γιαταγάνι εἰς τὸ σελάχι.. Ἔ! ἐφώναξε πρὸς τοὺς
πατέδας περιέργως περὶ αὐτὸν συναζομένους, δὲν εἶνε
ἔδω δύο κυράδες ἀπὸ τὰ Γιάννενα; Νοὺκ ἐντί, λέ-
γουν τὰ παιδία. — Ὁ ἀρειμάνιος ἡτοιμάζετο πρὸς
ἐπίθεσιν νομίζων, δτι ἐμυκτίριζον αὐτόν, δτε ὁ Νι-

κόλαος τρέχων προλαμβάνει τὴν φῆξιν, λέγων,
Κύριε μόνον ἐγώ καὶ ή μάνα μου καὶ ο παπᾶς δημι-
λούμεν ἑλληνικὰ ἔδω, καὶ κατὰ τὴν πολυλογίαν
τὴν συνήθη εἰς τὴν ἡλικίαν του, ητοιμάζετο νὰ
δῶσῃ πάσας τὰς πληροφορίας, καὶ χωρὶς νὰ ζητη-
θῶσιν. Ο ἀρειμάνιος τὸν διακόπτει λέγων, «δὲν
εἶσαι του Κύρ Θανάση παιδί ἐσύ», καὶ ἀφιππεύων —
τὸν ἀσπάζεται τρυφερῶς. Εἰσελθὼν δὲ μετ' αὐτοῦ
εἰς τὴν καλύβην διηγήθη εἰς τὰς δύο συγκεκινη-
μένας γυναῖκας καὶ εἰς τὸν ἵερεα προστρέζαντα, διτι
ἡτο ἀπεσταλμένος του πατρὸς του Νικολάου, ἔξε-
θηκε τὴν ναυμαχίαν του Ναβαρίνου, τὴν καθ'
δλοκληρίαν καταστροφὴν του στόλου του Τουρκι-
κοῦ, τοὺς κατὰ μυριάδας ἀναβραζομένους ἐκ τῆς
Θαλάσσης Ἀραβίας, τὸν τρόμον του κόσμου μὴ
γνωρίζοντος τί συμβαίνει, ἕως οὗ πλοῖον Ἀγγλι-
κὸν ἐκπλεύσαν ἔκειθεν ἔφθασεν ἀντίπεραν τῆς Αι-
γίνης, καὶ διὰ σημείων πρὸς τὴν ἐδρεύουσαν ἔκει
Κυβέρνησιν του τόπου προσεχάλεσεν ἀκόλουθόν
τινα αὐτῆς ἐν τῷ πλοίῳ, εἰς δὲ ἀνεκοίνωσε τὰ
γινόμενα, τὴν ἀπόφασιν τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλά-
δος ὑπὸ τῆς Εύρωπης, τὴν προσεχῆ ἐκλογὴν ἡγε-
μόνος, καὶ ἀπῆλθε δλοταχῶς, φέρων πανταχόσες
τὴν εἰδῆσιν του ἐκλαμπρου γεγονότος. Εἰς τὴν Αι-
γίνην εἶχε συναχθῆ τὸ πᾶν· αἱ ἀρχαί, οἱ προεστῶ-
τες, αἱ μεγάλαι οἰκογένειαι ἐκ Κωνσταντινουπό-

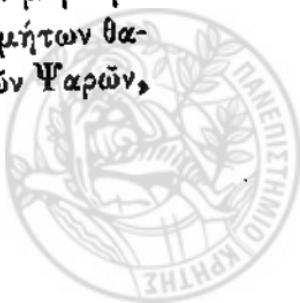
λεως αι ἐκδιωχθεῖσαι, ἀλλ' οἱ πάντες κατοικοῦντες
ἐν καλύβαις καὶ ξυλίνοις οἰκίσκοις. Ἀνάρπαστος
ἔγινεν δὲ φέρων τὰς ἔκ του πλοίου εἰδήσεις, τὸ πλῆ-
θος τὸν ἔφερεν εἰς τὰς χεῖρας μέχρι τοῦ Κυβερνείου;
οὐρανομήκη οὐρὰ ἥκούντο, πυραὶ διὰ ρυτίνης ἡνή-
φθησαν, οἱ χοροὶ δι᾽ δλῆς τῆς νυκτὸς ἐσύροντο, καὶ
δρυτινίτης ἔρρεε ἀφθόνως.

Ο πατὴρ τοῦ Νικολάου διὰ τῆς ζώσης ἐπιστο-
λῆς του, ἔγραψε, δτι πρέπει ἀκόμη νὰ παραμείνωσιν
ἐν Περαχώρᾳ, ἔως οὗ τὰ πράγματα λάβωσιν δρι-
στικὴν τροπήν, διότι εἶνε τὸ μέρος τὸ πλέον ἐξησφα-
λισμένον, ἐλπίζων, δτι μετ' ὀλίγον θὰ δυνηθῇ νὰ
τοὺς φέρῃ πλησίον του. Ο ἀρειμάνιος ἀπεσταλμέ-
νος δμοῦ μὲ τὸ χρηματικὸν δέμα, ἔφερε καὶ ὀλό-
κληρον ἐνδυμασίαν τοῦ Νικολάου χρυσοπεποικιλ-
μένην, καὶ σελάχι μὲ τὰ ἀναγκαιοῦντα ἄρματα. Ο
μικρὸς Νικόλαος ἔφθασεν εἰς τὸν χολοφῶνα τῆς
δόξης καὶ ἡ οἰκογένεια εύτυχὴς ἀνέμενε τὸ μέλλον
μετὰ πεποιθήσεως.

Οὐδὲν τῶν ἔθνων τῆς Εύρωπης δύναται νὰ καυ-
χηθῇ δτι περιεβλήθη δόξαν ὡς τὴν τῆς Ἑλλάδος
τοῦ 21. Ναί, φίλε Φίλιππε, ἀνευ κομπορρημοσύ-
νης δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, δτι ὁ πόλεμος τοῦ 21
ὑπῆρξεν δ μόνος δίκαιος δ μόνος ἀγιος. Τετρακο-
σίων ἔτῶν δουλεία, καὶ δποία δουλεία! ἦτο ὁ πό-
λεμος τῆς οἰκογενείας, οὐχὶ τῶν στρατῶν πλέον,

διὰ τοῦτο καὶ ἐκάστη οἰκογένεια ἐν τῇ ἐποχῇ ἔκείνη
ἔχει τὴν ἐνδοξὸν ιστορίαν της, καὶ ἐκαστον ἄτομον
εὐλόγως δύναται νὰ ἀξιοῖ ἀξιώματα στρατηγοῦ.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου ἀνεξάλειπτον εὐ-
γνωμοσύνην ἔχάραξεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἑλληνι-
κοῦ λαοῦ, ἀνευ αὐτῆς ἀπώλετο ἡ Ἑλλάς· διότι
μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ φρουρίου Ἀθηνῶν, ἡ στερεὰ
Ἑλλὰς εἶχεν ὑποδουλωθῆ καὶ πάλιν, καὶ ὁ Κιου-
ταχῆς ἐβασίλευεν ἀνενόχλητος. Ἄλλὰ νῦν οἱ Ἑλ-
ληνες ἡσαν βέβαιοι πλέον περὶ τῆς εὔνοίας τῶν
τριῶν Δυνάμεων, καὶ ἡ ἐν Τροιζῆνι Συνέλευσις ἔξ-
λεξε τὸν Καποδιστριαν Κυβερνήτην, ἐπικροτούσης
τῆς Εύρωπης. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ Καποδιστριας
εἰς Αἴγιναν, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν στόλον καὶ τῶν
τριῶν Δυνάμεων. Ἡ ἀντίθεσις ἦτο συγχινητική. Ο
μέγας αὐτὸς λαὸς ἔξερχόμενος τῶν καλυβῶν, καὶ
τῶν ὑπογείων οἰκιῶν δπως ὑποδεχθῆ τὸν πρῶτον
ἡγεμόνα του. Δὲν ὑπῆρχεν οἰκία, ἐν τῇ ὅποιᾳ ἥδύ-
νατο νὰ δεχθῆ τοὺς μεγάλους τοῦ τόπου, ἐπενοήθη
λοιπὸν νὰ θέσωσι κατὰ σειρὰν ὑψηλὰς δοκούς, καὶ
περικλείσωσι μεγάλον χῶρον, στολισμένας τεχνηέ-
τως διὰ μεγάλων σημαιῶν, καὶ μύρτων. Ἐκεῖ
ἐνώπιον τῶν περιχρύσων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτι-
κοῦ τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἐν ὑπαίθρῳ καὶ μάρτυρα
τὸν οὐρανὸν ἔχων, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀτρομήτων θα-
λασσηνῶν τῆς Ύδρας, τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν,

τῶν ἀγερώχων στραταρχῶν τοῦ Μωρέα καὶ τῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ ἀπείρου λαοῦ παρισταμένου, ἔδωκεν δὲ Καποδίστριας τὸν δρόμον τοῦ Κυθερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μέγας αὐτὸς ἀνὴρ ὡς πρῶτον μέλημα τῆς ἐνεργείας του ἔθεσε νὰ σπεύσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Στερεάν, δπως εύρεθῇ ἐλευθέρα κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν συνθηκῶν, καὶ ὁρισθῶσι τὰ δρια τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Πηγειοῦ καὶ Καλαμᾶ, ὥραιον σχέδιον, δὲν ἐπραγματοποιήθη δυστυχῶς.

Σχηματίσας λοιπὸν μυστικὴν Ἐταιρίαν ἐκ τῶν πρωτευόντων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, μεταξὺ τῶν οποίων δὲ γέρων Λιδωρίκης, ἀπέστειλε κρυφίως εἰς δῆλας τὰς ἐπαρχίας, δπως ἀναζωπυρήσωσι τὴν ἐπανάστασιν· οἱ κάτοικοι ἐνθαρρυνθέντες ἔλαβον πάλιν τὰ δπλα, καὶ ἔγιναν τότε αἱ λαμπραὶ ἐκεῖναι μάχαι ἐν Θήραις ὑπὸ τὸν γενναῖον Τύψηλάντην, δπου διεκρίθησαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἵππεῖς ὑπὸ τὸν Χατζῆ Χρῆστον, εἰς Πέτραν χωρίον πλησίον τῆς Λεβαδείας, εἰς Ἀμφισταν ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Μαρούρην, εἰς δὲ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Ἀγγλον στρατηγὸν Τζούρτζ, καὶ ὑπὸ τὸν Τζαβέλαν νέα ἔξετελέσθησαν θαύματα δπως καὶ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτου Κριεζῆ.

Τέλος ἔφθασεν ἡ ποθητὴ ἡμέρα διὰ τὴν οιχογένειαν· ὁ Καποδίστριας ἀπεκατεστάθη εἰς Ναύπλιον,

προσωρινήν πρωτεύουσαν τοῦ Βασιλείου, ὁ γέρων Λιδωρίκης ἔκτελέσας τὴν ἐντολήν του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ καθήκοντά του ἐν Ναυπλίῳ. Δὲν ἔμεινε δ' ἐνταῦθα, ἀλλ' εὗρε κατάλληλον καλύβην εἰς Ἀργος, διόπου καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φέροντων προετίμησαν νὰ κατοικήσωσιν, ώς μέρος ὑγιέστερον τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀπέστειλε τοὺς ἀνθρώπους του εἰς Περαχώραν νὰ φέρωσι τὴν οἰκογένειαν. Ἐστάλησαν δὲ καὶ ἵπποι μὲ ἐφίππια χρυσᾶ, τοὺς διποίους οἱ φίλοι στρατιωτικοὶ προσέφερον. Ἡ χαρὰ τοῦ Νικολάου δὲν περιγράφεται· ἐπεὶ λαμπροῦ ἵππου, μὲ τὴν καινουργῆν ἐνδυμασίαν μὲ τὰ σελάχιά του, τὰ κουμπούριά του, τὴν σπάθην, τὸ γιαταγάνιόν του, ἔχων τὴν μάμμην ἱππεύουσαν δεξιὰ καὶ τὴν μητέρα του ἀριστερά, τὰ δὲ μικρὰ φέροντες ἐπ' ὅμου οἱ ἀνθρώποι οἱ ἀποσταλέντες. Ἡ πορεία ἦτο θριαμβευτική. Τὸ μέλλον ἦνογέτο ἐνώπιον των ρόδινον. Τὸ χωρίον ἔμεινεν ἔρημον, οἱ πάντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέχνοις συνώδευσαν τὴν οἰκογένειαν ἐπὶ μακρὸν προγγούμενου τοῦ ιερέως ἐφίππου, καὶ εὐχόμενοι τὰ βέλτιστα. Ἡ καλύβη τοῦ Ἀργούς συγχρινομένη πρὸς τὴν τῆς Περαχώρας, ἦτο μικρὸ παλατάκι, εἶχεν αἴθουσαν καὶ δύο διαμερίσματα, τὰ πάντα ξύλινα, ἀλλὰ ταῦτα καινουργῆ, εἶχε δὲ καὶ καθίσματα φάθινα, ἀγνωστά ἔως τότε εἰς τὸν Νικόλαον, διότι ἐν Ἀρτῃ μὲ δλον

τὸν πλοῦτον δὲν ὑπῆρχον καθίσματα· μόνον ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων καὶ τοῦ τάπητος ἐκάθηντο οἱ παῖδες καὶ οἱ κατώτεροι, αἱ δὲ χυρίαι ἐπὶ ἀνακλήτρων, εἰς δὲ τὰς Ὀδυσσείους περιηγήσεις τῶν, ἀνὰ τὰ σπῆλαια καὶ τὰς καλύβας δὲν ἦσαν γνωσταὶ αἱ τοιούτου εἶδους πολυτέλειαι. Εἰς τὴν οικίαν τῆς μάμμης ἀπὸ πατρὸς ὑπῆρχεν ἡ ιδία συνήθεια δπῶς καὶ ἐν Ἀρτῇ· δθεν ὁ Νικόλαος εὐρίσκετο ἐν ἐκστάσει ἐνώπιον τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἐπίπλου καὶ ἀγεβοκατέβαινεν ἐπ' αὐτοῦ οίονεὶ γυμναζόμενος. Ἡ εὐδαιμονία του ἔφθασεν εἰς τὸ ὑπέρτατον σημεῖον, δταν ὁ πατήρ του ἔφερε τράπεζαν προωρισμένην διὰ τὰ μαθήματά του, μὲ δλα τὰ πρὸς γραφὴν ἀναγκαῖα, καὶ γέρων διδάσκαλος ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσίν του, μὴ ὑπάρχοντος ἀκόμη σχολείου ἐν Ἀργεί.

Τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς, καὶ ὁ παῖς ἐνόμιζεν, δτι δὲν ἔχει τί νὰ ἐπιθυμήσῃ πλέον. Καὶ ἐν τούτοις εὐρέθη διὰ μιᾶς καὶ μία ἐπιθυμία. Μέγας λόγος ἐγένετο πάντοτε ἐν τῇ οικίᾳ διὰ τὸν Καποδίστριαν, ὡς ἀνθρωπὸν ὑπέρτερον, καὶ εἰς τὰς προσευχὰς οἱ γονεῖς του ἀνέπεμπον εὐχαριστίας τῷ Ὅψιστῳ διὰ τὴν ἔλευσιν τούτου, καὶ ηὔχοντο ὑπὲρ αὐτοῦ. Τότε αἱ προσευχαὶ ἐν ταῖς οἰκογενείαις ἐγίνοντο ἀπὸ κοινοῦ παρισταμένων καὶ τῶν ὑπηρετῶν. Αὕτη λοιπὸν τῇ γενικῇ λατρείᾳ διὰ τὸν Καποδίστριαν ἔδωκε τὴν

ιδέαν εἰς τὸν παῖδα, δτὶ οὗτος ἥτο ἀλλως πλασμένος παρὰ τοὺς ἄλλους θυητούς, καὶ ἡ φαντασία του τὸν ἐπλαττε περίχρυσα ἐνδεδυμένον, καὶ μὲ στέφανον ἐπὶ κεφαλῆς μὲ ἀκτίνας ἀδαμαντοκολήτους, δπως ζωγραφίζωσι τοὺς ἀγίους, ἐπόθει δὲ διακαῶς νὰ τὸν ίδῃ. Ὁ πατὴρ του τὸν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας τότε εἰς Ναύπλιον, καὶ τὸν τοποθέτησεν εἰς μέρος δπόθεν ἐμελλε νὰ διαβῇ ὁ Καποδίστριας. Ὁποία ἡ ἐπληξίς του, δτὰν τῷ εἶπον, ίδοὺ ὁ Καποδίστριας! ἀπλοῦς καὶ ἀπέριττος τὴν περιβολήν, ἀνευ στεφάνου χροσοῦ καὶ ἀκτίνων ἀδαμαντοκολήτων· ὁ παῖς ἔχλαιεν, δτὶ τὸν ἡπάτησαν, καὶ πικρὰ παράπονα ἔξέφρασε τῇ μητρὶ του, δτὶ ὁ πατὴρ του τὸν ἐνεπιστεύθη εἰς ἀπατεῶνας, καὶ οὕτω δὲν εἶδε τὸν Κυρενήτην. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας τὸν κατέπεισεν ἡ μήτηρ του, δτὶ πραγματικῶς ἥτο ὁ Καποδίστριας, δν εἶδε, καὶ δτὶ, φεῦ! εἶνε δπως δλοι οι θυητοὶ ἀνευ στεφάνου χρυσοῦ, καὶ ἀκτίνων ἐξ ἀδαμάντων, ίσως μετὰ χρόνον τῷ προσφέρωσι στέφανον οι "Ἐλληνες διὰ τὴν ἀρετήν του, ὁ Θεὸς νὰ τὸν προστατεύσῃ δπως μὴ ἡ οὗτος ἐξ ἀκανθῶν.

‘Οποία πρόγνωσις!

Ἐν τούτοις ὁ παῖς ἐπρόκοπτε καὶ ἡνδροῦτο, καὶ μέρος ἐλάμβανε νῦν εἰς τὰς πολιτικὰς διαλέξεις ἐν τῇ αιθούσῃ του πατρός του ἀκούων καὶ προσέχων

εις τὰς συζητήσεις. Καὶ τοῦτο δὲν ἔθεωρεῖτο τότε ἀπρεπές· τούναντίον ἐμέμφοντο τοὺς νεανίας, οἵτινες ἔξωδευον πολὺν καιρὸν εἰς τὰ παιγνίδια, καὶ ὅχι εἰς ἀκρόασιν πολιτικῶν ζητημάτων. Ὁ πατέρης του μέγας θιασώτης του Καποδιστρίου, καὶ λάτρις του αὐτοκράτορος Νικολάου του Α' θεωρῶν αὐτὸν τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς δουλείας, αἰσθανόμενος δέ, δτὶ υπέβοσκε τάσις τις ἀνατρεπτικὴ μεταξὺ τῶν πολιτευομένων, ἐναντίον τῶν φρονίμων κυβερνητικῶν προθέσεων, προσεπάθει νὰ πατάξῃ ταύτην ἐν τῇ ἀρχῇ της, καὶ συζητῶν ἐπὶ τούτου μὲ τοὺς ἀντιφρονοῦντας, δὲν ἔπαιε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, μίαν περικοπὴν διαπρεποῦς Γάλλου περιηγητοῦ ἐν Ρωσίᾳ, του Custine, ὃστις παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, καὶ συζητήσεως σὺν τοῖς ἄλλοις γενομένης περὶ τῶν διαφόρων πολιτευμάτων, ὁ αὐτοκράτωρ λέγει περίπου τάδε· «Ἐννοῶ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἐννοῶ τὴν Δημοκρατίαν, ἀλλὰ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα δὲν ἐννοῶ. Εἶνε πολίτευμα βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ φεύδους καὶ τῆς ἀλληλοαπάτης, πολίτευμα τῶν δικηγόρων, πολίτευμα, ἐνῷ ὁ χρηστὸς πολίτης ναυαγεῖ».

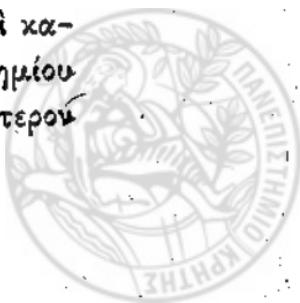
Ταῦτα δὲ μικρὸς Νικόλαος ἀκούων καθ' ἐκάστην, τοσοῦτον βαθείας ἔλαβεν ἐντυπώσεις, ὥστε ἐπανελάμβανε τοὺς λόγους γαλλιστί, διὰ τὸ ηχούε τὸν

δινόργον.
Νικόλαιον
περὶ οὐταց
προνοίην.

πατέρα του, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀκόμη οὕτε τὸ ἄλφα τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Καὶ δὲ πατὴρ εὐφραίνεται ἀκούων τὸν παῖδα νὰ ἔχοται θίζῃ τοὺς σοφοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπελήφθη τοῦ ἔργου νὰ ἔχηγήσῃ Ἑλληνιστὶ τὸ μέρος αὐτό, καὶ τὸ δυσκολώτερον νὰ κάμη τὸν παῖδα νὰ ἔγνωσῃ τὸ πνεῦμα τῶν λόγων τούτων, καὶ νὰ ἀπεχθάνηται τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, καὶ νὰ διαβλέπῃ τὴν μωρίαν τῶν πολιτευτῶν τότε, δῆτα οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον ἀκόμη ἐκκενώσει τὴν Ἑλλάδα, οἱ ἀνθρώποι δὲν εἶχον καλύψην, αἱ πόλεις ἦσαν ἔρεπτα, καὶ αἱ συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι ἔλειπον.

Ἄλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.

Ολοι οἱ ἀγῶνες τοῦ πατρὸς νὰ διδάξῃ τὸν παῖδα, ^{τὸν εἰργασταρίαν} δτι ἐν μόνον εἶδος πολιτεύματος ἀρμόζει εἰς τὴν ^{τορ} Ἑλλάδα, τὸ πατρικῆς ἀπολύτου μοναρχίας, καὶ οὐχὶ σύνταγμα, οὕτε η δημοκρατία, δὲν ὠφέλησαν εἰς τίποτε, καὶ δὲ παῖς ἔκτοτε εἶχε τὰς Ιδικὰς του ιδέας, αἵτινες ἐπώαζον ἐν αὐτῷ χωρὶς νὰ τὰς ἐκφράζηται, σεβόμενος τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀνωτέρους του. Ότε μετὰ ἔτη ἐγκαθιδρύθη η βασιλεία τοῦ Ὁθωνος, καὶ δὲ παῖς ἔγινεν ἐφηβος καὶ δὲ τακτικώτερος μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου, καὶ κατόπιν δὲ πιμελέστερος φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου είκοσαετὴς ηδη, καὶ κάπως ἐτόλμα περισσότερον

νὰ συζητῇ μετὰ τοῦ πατρός, δστις εύτυχῆς διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου πλέον, καὶ λατρεύων τὸν "Οθωνα καὶ τὴν ἔμφρονα διοίκησίν του, ἐνόμισεν δτι καὶ ὁ παῖς ἀνατραφεὶς εἰς αὐτὰς τὰς ιδέας, καὶ εἰκοσαετής νῦν ἔχώνευσε πᾶσαν διδαχήν. Ἀξιομνημόνευτος σκηνὴ ἔλαβε χώραν, δταν ὁ νέος ἐν δμελίᾳ κατὰ τὸ γεῦμα ἡθέλησε νὰ ἔχφέρῃ ιδίαν γνώμην, καὶ νὰ ἔξαρῃ τὴν τελειότητα τοῦ πολιτεύματος τῆς δημοκρατίας!

"Ο πατὴρ ἀκούσας ταῦτα ἔμεινεν ἐμβρόντητος καὶ ἄφωνος ἐπὶ λεπτά τινα μὴ δυνάμενος ἐκ τοῦ βρασμοῦ τῆς ψυχῆς του νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν· ἥ δὲ μῆτηρ του συμμεριζομένη πληρέστατα τὰς ιδέας τοῦ πατρὸς ὡς πρὸς τὰ πολιτεύματα, ἐννοήσασα δμῶς τὸν ἀκράτητον θυμόν, δστις ἔμελε νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νέου, γυνὴ δὲ μὲ πολλὴν ἀποφασιστικότητα καὶ κρίσιν, καὶ δυνατὴ ὡς ἀμαζών, ἥρπασε τὸν υἱόν της, καὶ φέρουσα αὐτὸν ἔξω τοῦ ἐστιατορίου, τὸν διέταξε νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ δωματίῳ του καὶ νὰ τὴν περιμείνῃ ἔκει. "Οταν ὁ πατὴρ ἀνέκτησε τὴν φωνήν του χείμαρρος ἀκράτητος ἐγένετο ὕβρεων καὶ εἰρωνειῶν κατὰ τοῦ νιοῦ του, καὶ ὡς ἄλλος Κολοκοτρώνης ἐπροφήτευσεν, δτι αὐτὸ τὸ διαβολοπανεπιστήμιον θὰ μᾶς φάῃ τὴν σκέπην τοῦ κεφαλιοῦ μας, ἐννοῶν τὸν "Οθωνα. Ἀπολυταρχικῶς δὲ φερόμενος καὶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ κατὰ

τὰ ἔθιμα τοῦ τότε καιροῦ, καὶ εἰς μηδὲν λογιζόμενος τὰ ἐπίλοιπα τέσσαρα τέχνα του καθήμενα πέριξ τῆς τράπεζης καὶ ἀναμένοντα τὸ φαγητόν των, δίδει μὲ τὸν πόδα ἐν λάκτισμα εἰς τὴν τράπεζαν, ἀναποδογυρίζει αὐτὴν, τρέπονται εἰς φυγὴν τὰ τέχνα, ὃ πατήρ εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς ἄφριζων, κάθηται σταυροποδητὶ ἐπὶ τοῦ διβανίου, καὶ διατάττει τὸ τσιμποῦχι καὶ τὸν καφέ.

Ἡ μήτηρ νομίζουσα, διὶ διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Νικολάου τὸ γεῦμα ἥθελε λάβει τέλος ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ ἥθελε κατευνασθῆ ὁ θυμός, ἐπιστρέψασα, εύρισκει τὴν τράπεζαν ἀνεστραμμένην, τὰ σκεύη συντετριμμένα, τὸ φαγητὸν ἐπὶ τοῦ δαπέδου, καὶ τὰ τέχνα ἄφαντα.

Σκέπτομαι αὐτὴν τὴν στιγμήν, φίλε Φίλιππε, διὶ δσα καὶ ἀν εἶπη τις πρὸς ἔπαινον τῶν μητέρων, δσα καὶ ἀν ἐγράφησαν, δσα μέλλουσι νὰ γραφῶσι, δὲν δύνανται νὰ ἀπεικονίσωσιν, οὔτε νὰ ἐκφράσωσιν, οὔτε λέξεις κατάλληλοι ὑπάρχουσι, διὰ νὰ ἐνορθῇ αὐτὴ ἡ μεγάλη χάρις, ἣν ὃ Θεὸς ἔβαλλεν εἰς τὴν καρδίαν τῶν μητέρων.

“Οταν πρόκειται περὶ τῶν τέχνων της, μία γυνή, ως ἔχ θαύματος γίνεται καὶ σοφὸς καὶ ψυχολόγος. Ἡ εὐγενὴς δέσποινα εἰς τὸν υἱόν της ώμιλησε κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ως ὁ καλλίτερος καθηγητής, αὐτὴ ἡ ἀγράμματος, εἰς τὸν πατέρα

τερὶ πατρικῶν καθηκόντων καὶ θυμοῦ ὡς ὁ καλλίτερος ψυχολόγος, εἰς τὰ ἐπίλοιπα τέχνα ὡς ὁ Χριστὸς «Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε», διότι ἐννόησεν διὰ ταῦτα ἐγόγγυζον ἐναντίον τῆς ἀγριότητος τοῦ πατρός, καὶ ἡ εἰρήνη ἀποκατέστη.

Συγχώρησον, φίλε Φίλιππε, τὰ πηδήματα καὶ τοὺς ἑλιγμοὺς τῆς διηγήσεώς μου, καὶ ἀν ἀπομακρύνωμαι τυχὸν τοῦ σκοποῦ· ἀλλὰ γνωρίζων καλῶς πόσον καὶ σὺ τέρπεσαι εἰς τὰς ἀναμνήσεις ἔκεινας, ἀφίνω τὴν γραφίδα μου ἐνίστε νὰ παρεχτρέπηται. — Οἱ ἀνθρώποι τοῦ 21 δὲν ἀναγεννῶνται· ποία μεγαλόνοια, ποία πρωτοτυπία, ποία ταχύτης σκέψεων ἐνεργείας, καὶ συγχρόνως ποία ἀπλότης, ποία πίστις, καὶ τὸ γνῶθι σαυτόν. Τὸν Λάζαρον

Λαζαρού Κανιόριων
Κουντουριώτην παρεχάλεσεν ὁ βασιλεὺς Οὐθὼν ὁ ἴδιος ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν κατ' οἶκον, νὰ δεχθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, νὰ προεδρεύσῃ τῆς Γερουσίας· δχι, Μεγαλειότατε, εἶπεν, ἔχρησίμευσα, δὲν χρησιμεύω πλέον, καὶρὸς τῶν νεωτέρων.

Τεύργιος Κουντουριώτην
Ο Γεώργιος Κουντουριώτης, ὃν πρωθυπουργός, καὶ μετὰ μεγάλης συνέσεως διοικῶν, καὶ ἀπολαμβάνων μεγάλων τιμῶν καὶ δόξης, ἔμεινεν ἐν τούτοις εἰς τὴν ἀπλότητά του, καὶ πολλάκις τὸν εὔρον οἱ γραμματεῖς του τὴν πρωΐαν, ἀναπαυομένης ἔτι τῆς οἰκογενείας του, καθαρίζοντα τὰς ὑελίνους σφαίρας τῶν λαμπῶν· διαβλέπων δὲ τὴν ἀπορίαν ἐπὶ

τού προσώπου αὐτῶν· «Τί νὰ κάμω ὅμως, ἔλεγεν, αὐτοὶ οἱ ὑπηρέται τὰ συντρίβουν καὶ ἀνάγκη οἰκονομίας. «Ἀνάγκη οἰκονομίας» ἀνεφώνει ὁ διὰ τοῦ πτύου σωρεύσας τὸν χρυσὸν ἐκ τῶν πλήρων δεξαμενῶν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους.»

«Ἄς ἐπανέλθω εἰς τὸν Νικόλαον. Ἀτυχῆς παῖς, ἀτυχεστάτη Ἐλλάς. Ἡ ἀγκυρα καὶ τῶν δύο συντρίβη. Ἡ ἡσυχία καὶ ἡ χαρὰ ἀπῆλθε, καὶ τὰ μαθήματα τοῦ Νικολάου σκληρῶς διεκόπησαν. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδιστρίου ἐσκόρπισε καὶ πάλιν τοὺς πολιτευομένους καὶ τοὺς ἀγαπῶντας τὸν χρηστὸν Κυβερνήτην. Τὸ Ἐθνος ἔχωρίσθη εἰς κόμματα Ρωσόφρονας, Ἀγγλόφρονας καὶ Γαλλόφρονας. Τὸ πετρίσμα καὶ ἡ ἀλλοφροσύνη διέρρηξε τοὺς δεσμοὺς τῶν πατριωτῶν, ἐλησμονήθη ὁ σκοπὸς τοῦ λεωτάτου ἄγωνος, καὶ ὁ φατριασμὸς ἐγκαθιδρύθη εἰς τὰ ἀγνὰ στήθη τῶν πολεμάρχων.

«Ο παῖς ὥφειλε καὶ πάλιν νὰ ζωσθῇ τὰ ἄρματά του καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν οἰκογένειαν ἀπέρχομένην εἰς Ἀμφισσαν, τοῦ πατρὸς μὴ δυναμένου ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, νὰ συναπέλθῃ εἰς τὸ Ἀργος δὲ καὶ τὸ Ναύπλιον ἐπεκράτει πλήρης ἀναρχία. Ἔν τῷ μέσῳ κλαυθμῶν καὶ δδυρμῶν ἔχωρίσθη καὶ πάλιν ἡ οἰκογένεια. Οἱ γονεῖς τοῦ Νικολάου βαθέως ἥσθανοντο τὴν ἀπώλειαν τοῦ Μεγάλου ἀνδρός, καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἥτις ἥθελε περιβάλλει θλον τὸ

μορφαλε
ω εγια δι
μετά τοι φε
νον τον καρ

— Εθνος, και ἐκατηρωντο τὸν ξενικὸν δάκτυλον, δστις πάντοτε προθύμως οίκοδομεῖ ἐπὶ τῆς ἀπελπισίας τῶν μικρῶν ἔθνοτήτων πρὸς ιδίους ἐγωιστικοὺς σκοπούς. Δύναμις Ισχυρά, κακὴν χρῆσιν ποιοῦσσα τῆς Ισχύος της, μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ φεῦ! μὲ τὴν ἄλλην, τὴν δάδα τῶν διχονοιῶν, και τῶν παρακαίρων ἐλευθεριῶν, διὰ τῶν διποίων ἐδελέασαν τὸν ἄκακον, τὸν ἄδολον νέον γόνον τῆς ήρωικῆς και πράγματι ήγεμονικῆς οίκογενείας Μαυρομιχάλη.

Ολολύζων ἀνεχώρει ὁ Νικόλαος, και δὲν ἦδυντο νὰ παρηγορηθῇ, δτι λαὶ τὰ δύο εἰδῶλά του, εἴτε μέσα στὸ χῶμα, δπως ἔλεγεν. Ο μὲν Καποδιστριας ἥτο δι' αὐτὸν ὁ ἀγνωστος θεὸς ὁ λατρευόμενος, ἀλλὰ ὁ Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης ἥτο ὁ ἀγαπητὸς φίλος, δ τόσον συμπαθῶν πρὸς τὸν παῖδα, ὥστε διήρχετο ὡρας συνομιλῶν μαζύ του και παίζων ώς μείραξ.

Αἱ ἡμίονοι ἡτοιμάσθησαν, οἱ ἀγωγεῖς ἐξησκημένοι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, παρεσκεύασσαν τὰ ἐφίππια διὰ τὰς δεσποίνας δι' ἐφαπλωμάτων δσον τὸ δυνάτὸν ἀνέτως. Τὰ τέσσαρα μικρὰ τέχνα ἔνθεν και ἔνθεν τῶν ἡμίονων ἐντὸς χοφίνων ὅρθα, οὕτως ὥστε ἡ κεφαλή των νὰ ὑπερέχῃ αὐτῶν, ὁ Νικόλαος ἔλαβε τὰ ἡνία τῆς ιδικῆς του ἡμίονου ἀγερώχως διδεύων παραπλεύρως τῆς μητρός του, και ἐπιβλέπων τὰς

σημαζ. Ημερ.
Εργασία

Κ Μαυρομ.
Χάρης

ήμιόνους μὲ τὰ σκεύη καὶ λοιπὰ τοῦ οἶκου πράγματα, τὰ ὅποια ἐλάχισταν δῆλα μεθ' ἑαυτῶν ὡς καὶ τὰ πολυθρύλητα καθίσματα καὶ τὴν τράπεζαν τὴν προσφιλῆ τῶν μαθημάτων, τοῦ πατρὸς ἀποφασίσαντος νὰ μείνῃ εἰς Ναύπλιον. Ἐν Ἀμφίσσῃ τότε εἶχον ἐγκαθιδρυθῆ ἀι ἀρχαί, τοῦρχοι δὲν ὑπῆρχον πλέον, καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν εἶχον συρρεύσει πολλοὶ ὡς μέρος ἀσφαλές. Ἄλλ' οἱ πάντες ἦσαν ἐν πτωχείᾳ καὶ στερήσει, διότι μόλις ἥρχισαν νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγρούς των καὶ νὰ ἀπολαμβάνωσι τῶν ἀγαθῶν τῆς τάξεως, καὶ νὰ ἔρχωνται ἀρωγοὶ εἰς τὰς πρόσφυγας οἰκογενείας, δτε ἡ μανία τοῦ συνταγματισμοῦ τῆς χώρας, ἐπέφερε νέαν γενικὴν ἀναστάτωσιν, καὶ τὸ αἰώνιον ὄνειδος τῆς δολοφονίας τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλὰ καὶ πάλιν ὁ παῖς ἔχει δωδεκαετῆς ἥδη ἀνεδείχθη, γενόμενος ὁ ἀρωγὸς πάστης οἰκογενειακῆς ἀνάγκης, αὐτὸς ὁ ὄψωνιστής, αὐτὸς ὁ κηπουρός, αὐτὸς ὁ νεροκουβαλητής, αὐτὸς ὁ τακτικὸς μαθητής τοῦ σχολείου, αὐτὸς — δὲν θὰ τὸ πιστεύσῃς βεβαίως — αὐτός, ναὶ αὐτός, ὁ ἀντιγραφεὺς παρά τινι δικηγόρῳ, λαμβάνων καὶ ἀντιμισθίαν μίαν δραχμὴν καθ' ἑκάστην, τὴν ὅποιαν ἔφερε τακτικῶς εἰς τὴν μητέρα του, φθάσασαν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν, ἐξαντληθέντων τῶν πολυτίμων λίθων, καὶ τῶν χρυσῶν σηραδίων, μὴ δαπανῶν δὲ τίποτε δι' ἑαυτόν, ζητῶν μόνον κέρ-

ματά τινα παρὰ τῆς μητρός του κατὰ Κυριακὴν νὰ δῶσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ ἀγοράσῃ σπόρους διὰ τὸν κῆπον. Ἰδού υἱεκή ἀφοσίωσις! ίδού ἀρετή!

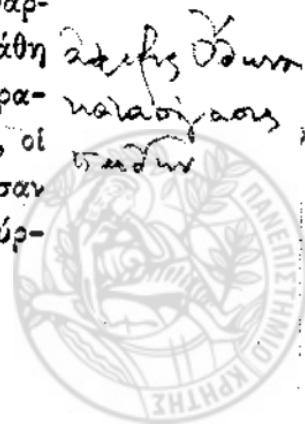
Ποίας εὐλογίας ἐλάμβανε παρὰ τῶν δύο γυναικῶν τῆς μητρός καὶ μάρμης δύνασαι νὰ τὸ φαντασθῆς· ὁ ίδιος δὲ ἀνηγεῖτο γελῶν ἀκρατήτως, δτὶ ἔκει ἡ μήτηρ του ἀπέκτησε δίδυμα τέκνα, κοράσια ἀμφότερα, καὶ ἡ μάρμη του ὠδύρετο διὰ τὴν ἐπιπρόσθετον ἀτυχίαν ταύτην, οὐχὶ διότι ἐσυλλογίζετο τὴν στενοχωρίαν τῆς θυγατρός της, ἀλλὰ διότι ὁ Νικόλαος θὰ ἐπεφορτίζετο καὶ μὲ ἄλλα βάρη, γραῖα δὲ πλέον, καὶ χωφὴ μείνασσα ἐκ τρόμου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἥν συνώδευσε τὴν θυγατέρα της παρὰ τῷ πασσῷ, ἔτρεχε κατόπιν του λέγουσα αὐτῷ «μὴ ἕστε μέλλει παιδί μου, δὲν πιστεύω ὁ Θεὸς νὰ μᾶς κάμη τὸ ἄδικον νὰ τὰ ἀφῆσῃ, νὰ ζήσουν, ἀς πᾶντες στὸ καλό . . .» καὶ ἐν τούτοις ἡ ταῦτα λέγουσα σεβασμία γραῖα, ἔμενεν ὄλοκλήρους νύκτας παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν δύο μικρῶν, παρέχουσα αὐτοῖς πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ τὰ ζωγονήσῃ.

Οἰκογένεια ἀληθῶς πασῶν τῶν ἀρετῶν.

Ο Νικόλαος εἶχεν ἦδη τέσσαρας ἀδελφὰς καὶ ἑνα ἀδελφόν, κατὰ ἔξ δὲ ἔτη ὧν μεγαλείτερος τῆς μεγαλειτέρας τῶν ἀδελφῶν του, καὶ πλήρης ἀγάπης καὶ τρυφερότητος πρὸς αὐτάς, ἐθεωρεῖτο ὡς ὃν τι ὑπερφυσικὸν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, καὶ ὡς πατέρα

τὸν ἐσέβοντο αἱ ἀδελφαὶ του, πολὺ δὲ κατόπιν ὅταν
αὗται ἦσαν πλέον εἰς ἡλικίαν, καὶ κάποια ἀνεξαρ-
τησία θελήσεως ἥτο θεμιτή, μολαταῦτα οὐδὲν ἔγέ-
νετο ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἔκείνου.

Ο Θεὸς κατιδὼν τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς οἰκο-
γενείας ταύτης δὲν τὴν ἔγκατέλειψε καὶ ἐν τῇ με-
γάλῃ ἔκείνῃ ἀπελπισίᾳ μὲ τὰ δύο νεογεννηθέντα
καὶ μὲ ἐλλείποντα πάντα τὰ χρειώδη, τοῖς ἐνέπνεε
τὸ θάρρος, τὴν ἐλπίδα, τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς,
μετὰ τῆς ὅποιας ἡ μήτηρ τοῦ Νικολάου ἀντιμε-
τώπιζε τὰς δυσχερείας, καὶ μειδιῶσα χαριέντως
ἐπὶ τῇ ἀνησυχίᾳ τῆς γραίας μητρός της, ἐλεγε τῷ
Νικολάῳ «ἔννοιά σου κ' αὐταῖς θὰ νᾶναι πεντά-
μορφες, που ὅλα τὰ βασιλόπουλα θὰ μοῦ ταῖς ζη-
τήσουν» καὶ οὕτω χαίρουσα καὶ ἀστειευομένη διήρ-
χετο τοὺς σκοπέλους, καὶ εὐθύμως κρατοῦσα τὸ πη-
δάλιον τοῦ οἴκου της, διελάνθανε τῶν κυμάτων,
καὶ μετὰ πίστεως ἀνωτέρας τοῦ ἀποστόλου Πέτρου,
ἐπειπάτει ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ κυματώδους βίου
τῆς, καὶ δὲν ἐβυθίσθη. Τὰ βασιλόπουλα δὲν ἥλθον
γὰ πάρουν ταῖς πεντάμορφές της, ἀλλὰ θείᾳ συνάρ-
φει ἥλθεν ὁ βασιλεὺς Ὁθων. — Εσίγησαν τὰ πάθη
— ὁ σύζυγός της ἔγένετο σύμβουλος τῆς Ἐπικρα-
τείας, ὁ ἄρτος ἐπερίσσευσεν ἐν τῇ οἰκογένειᾳ, οἱ
συνταγματικοὶ καὶ οἱ Κυβερνητικοὶ συνωμολόγησαν
ανακωχήν; ὁ Μαυροκορδάτος ἔρριψεν εἰς τὸν σύρ-

την τῆς τραπέζης του τὸν συνταγματικὸν χάρτην δι᾽ ἄλλην εύχαιρίαν, ὁ Κωλέτης τὴν τρίχρωμον κοκάρδα ἔκρυψεν ἐν τῷ θυλακίῳ του, ὁ μέγας Κολοκοτρώνης ἔξηλθε τῶν φυλακῶν εὐφυέστερος ἢ πρότερον, ὁ μέγας Μιαούλης θρηνῶν τὴν ἀπώλειαν τῆς περικαλλούς «Ἐλλάδος» ἡς μόνος ἔθεσε τὴν θρυαλλίδα, κατηράτο τὴν πλάνην του καὶ τοὺς πλανήσαντας αὐτόν, ὁ Πετρόμπενς χλαίων τὰ ἀπολεσθέντα τέκνα του, ἐν τῷ ἐγκλήματι, ὥμνυεν ἀνεξέλεγκτον ὑποταγὴν τῷ "Οθωνὶ, ὁ δὲ κόμης Ἀρμανσβεργ ἦνοιγε τὰς αἰθούσας του, δπου νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες προσήρχοντο καὶ μετελάμβανον τῶν γοητευτικῶν χαρίτων τῆς Φαναριωτικῆς ἀριστοκρατίας, τῆς γαλλιζούσης εὐφυολογίας των, τῆς Βαυαρικῆς ἐθιμοτυπίας, θεώμενοι τοὺς ἀγερώχους Ρουμελιώτας ὅπλαρχηγούς, τοὺς ἀρχοντας τοῦ Μωριᾶ μὲ τὰ οὐρανομήκη φέσιά των, τὰς ὡραίας Ἐλληνίδας μας χορευούσας μετὰ τῶν λαμπρῶν Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν, καὶ μετὰ τοῦ νεαροῦ ὡραίου βασιλέως "Οθωνος, τοῦ τοσοῦτον λατρευθέντος τότε ἀπὸ πᾶν τὸ Ἐλληνικὸν γένος, καὶ δστις ἔθυε πρὸς τὸ παρὸν τῷ βωμῷ τοῦ μικροῦ θεοῦ μὲ τὴν φαρέτραν καὶ τὰ βέλη, καὶ ἐλάτρευε, διὰ νὰ μὴ εἶπω περισσότερον, ἀλλ᾽ ἔξισου ἵσως τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν περικαλλῆ κόρην του "Ἀρμανσβέργ. Συνετὸς ὅμως καὶ γνήσιος ἱππότης ἔπνιξε

τὴν φωνὴν τῆς καρδίας του, διὰ τὸ καθῆκον.
Ἐνηγχαλίσθη τὸ καθῆκον ὁ Ὁθων καὶ ἐπεισ θύμα
μότου ἐνδόξως.

Καὶ τί δὲν ἔθυσίασεν ὁ ἀτυχὴς Ὁθων διὰ τὸ
καθῆκον! Ὁ Ὁθων δὲν ἔθασίλευσε τῆς Ἑλλάδος,
ἐπηρέτησε παρ' αὐτῇ. Δὲν ἔδιδε διαταγάς, ἐλάμ-
βανε. Δὲν τῷ ἐπέτρεπον τὴν σκέψιν, τὴν συζήτησιν.
Τῷ ἔλεγον, «ὑπόγραψον, περιττὰ τὰ περισσότερα». Αἱ Βασιλείαι
Τὴν κεφαλήν του ἐπὶ πίνακι ἐζήτουν πάντοτε. Κατὰ
τὸ 1833 ἡ Ἀντιβασιλεία, τὸ 36 ἡ Μάνη, τὸ 40
οἱ συνομῶται τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ 43 τὸ Σύνταγμα,
ἥνοιξε τὸν σύρτην ὁ Μαυροχορδάτος, ἥτο ἐκεῖ ἄθι-
κτον, καὶ τὸ παρουσίασε, τὸ 46 ἥνοιξε τὸν σύρτην
ὁ Κωλέτης, καὶ ἀνεπέτασε τὴν τρίχρωμον σημαίαν,
τὸ 50 ὁ Πατσίφικος ἔγινεν ὁ μέγας παράγων τῆς
πολιτικῆς, τὸ 54 ἡ Δύσις φοβουμένη μὴ πάθη ἡ
μικραιότης τῆς Τουρκίας, μὴ τεμάχιον γῆς δργώ-
σωσιν οἱ Ἑλληνες παρὰ τὰ μεθόρια τῇ Τουρκίᾳ
ἀνήκον, διὰ τοῦ δικαίου τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου,
ἔδεσε τὰς χειρας τοῦ Ὁθωνος, καὶ ἐστρωσε μὲν
ὑπὸ τὴν γῆν τῆς Κριμαίας τὸ ἄνθος τῶν τέκνων
τῆς, ἀλλ' ὅποια εὐδαιμονία! ἡ Τουρκία ἐσώθη· οὔτε
μίαν μόνην τρίχα αὐτῆς δὲν ἦδυνήθη νὰ ἐκριζώσῃ
ὁ Ὁθων. Η Δύσις εὐτυχὴς ἦδη, ἀλλὰ μὴ οὕτα
ἥσυχος ἐντελῶς, δτι ἡ Τουρκία τῆς, ὁ μικρὸς Βε-
νιαμίν τῆς, ἀπηλλάγη πάσης νέας ἐπιθέσεως διὰ

κανέν κομματάκι Ἡπείρου, η δύο τρία στρέμματα Θεσσαλίας, προβλέπουσα δὲ τὸν πόνον, δν θὰ αἰσθανθῇ ή Τουρκία της ἐπὶ τούτῳ, ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ ριζήδὸν τὸ κακόν, καὶ ἐνέπνευσε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰανουαρίου 1861 εἰς Ναύπλιον, ήτις ἔφερε τὴν Ὁκτωβριανὴν τοῦ 1862 καὶ οὕτω, χειροκροτούσης καὶ τῆς Βαυαρίας, ἀπῆλθεν ὁ Οθων, καὶ ἔκοιμηθῇ ὁ Σουλτάνος ἡσυχὸς φρουρούμενος ἀσφαλῶς ὑπὸ τῶν τριῶν σωματοφυλάκων του Δυνάμεων, παραδοθεὶς μακαρίως εἰς τὰς ἥδονάς του χαρεμίου του.

Ἐπέπρωτο καὶ ἡμεῖς οἱ μείρακες τότε νὰ αἰσθανθῶμεν τὸν ἀντίκτυπον τῶν κατὰ καιρὸν πολετικῶν δονήσεων.

Δυστυχῶς ή Βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία δὲν ἐπέτυχεν. Ἡθέλησεν εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν τάξιν, τὴν πειθαρχίαν, τοὺς τύπους, δπως εἰς τὰ εύνομούμενα κράτη τὰ πρὸ αἰώνων. Πληθὺς στρατευμάτων βαυαρικῶν ἔφθασεν, ἀξιώματα καὶ βαθμοὶ ἐμοιράζοντο αὐτοῖς. Οἱ τὰ πρῶτα φέροντες Βαυαροὶ λαμπροὶ ἄνθρωποι, εὐθεῖς καὶ ἐνάρετοι, ἀναλαβόντες τὴν διοίκησιν τῆς χώρας προσέκρουον εἰς πᾶσαν ἀξιώσιν τῶν ἐντοπίων, πρὸ πάντων, τῶν διὰ τῶν σπλαντικῶν ἀγωνισθέντων πρὸς ἀπελευθέ-

Στρατικὸς
Στυλιανός
διάγ

ρωσιν του έθνους¹. Ἐκαπτος ἀπλοῦς στρατιώτης τότε ἐνόμιζεν ἔαυτὸν ἥρωα καὶ δικαιώς. Οἱ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπαρτίζοντες Γέροντες διεῖδον τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ συγχρόνως ἐννοήσαντες τὴν χαλήν πρόθεσιν τῶν διοικούντων ξένων, ἐπίστευον, διτὶ ὁ χρόνος θὰ ἔξοικειώσῃ τοὺς ἀρχομένους πρὸς τοὺς ἀρχοντας, καὶ θὰ γίνη καταφανῆς ὁ ἀγαθὸς σκοπός των. Ἀτυχῶς τὸ τοιοῦτον δὲν συνέβη.

Μή ἀντιληφθέντες δὲ τὴν πενίαν τοῦ τόπου, καὶ περιστοιχούμενοι ὑπὸ πολλῶν Ἑλλήνων κατελθόντων μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν του έθνους, Φαναριώτων καὶ ἄλλων, οἵτινες γνωρίζοντες ξένας γλώσσας, καὶ συνειθίσαντες εἰς τὴν τάξιν καὶ εὐνομίαν τῶν τῆς Εύρωπης έθνων, δυνάμενοι δὲ νὰ ἔρχωνται

τίτλον τὸ
νησία,

¹ Ήραία γράφει χωρία τις περιγρήτρια ἐπισκεφθεῖσα καὶ τὴν Ἐλλάδα κατὰ τὰ 1849 περὶ τῶν Βαυαρῶν καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ "Οθωνος πρὸς τὴν χωρίαν W.... τὴν δοποίαν ἐγνώρισες εἰς τὸ Baden ἃν ἐνθυμῆσαι. Ἡ χωρία W. μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ "Οθωνος, συμμεριζομένη τὴν ἐκ τούτων θλίψιν μας, ἀνέγνωσε πρὸς τὸν Νικόλαον καὶ ἐμὲ πολλὰς περικοπὰς τῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιστολῶν της, ὅπου ἐνθουσιῶσα γράφει ἡ χωρία αὐτῇ ὑπὲρ τοῦ "Οθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας. Παρεκάλεσσα τὴν χωρίαν W.... καὶ μοὶ ἔδωκε τὴν δδειαν νὰ μεταφράσω ταύτας, τῶν δοποίων ἀντίγραφον ἔθωκα κατὰ τὸ 1881 τῷ φίλῳ μας Στεφάνῳ I. Στεφάνου, δοτὶς ἐπεθύμημε νὰ τὰς δημοσιεύσῃ διὰ τῆς «Ἐστίας», ὡς μοὶ ἔλεγε. Σοὶ πέμπω ταύτας, ἃν θέλῃς νὰ τὰς δημοσιεύσῃς εἰς τὸ ιδικόν σου Περιοδικόν, πιστεύω νὰ ἐλκύσῃς πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν σου. Μή τὰ περιφρονήσεις, ἐπειδὴ εἶνε σκαλίσματα γυναικῶς. "Υπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἐλαφρότητος ὑπάρχει πολὺ τὸ βαθόνουν.

Σημ. ἐκδότου. Παραθέτομεν αὐτὰς τὰς ἐπιστολὰς εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου.

τίτλοι,
καταθέτονται
Βασιλική
αρχή ὁ θεωρο-

ταὶ εἰς ἄμεσον συνεννόησιν μετὰ τῶν Βαυαρῶν, ἀπεμάκρυνον φυσικῶς τὴν ἀπ' εὐθείας συνάφειαν τῶν μικροτέρων, ἀνελάμβανον αὐτοὶ τὴν διαβίβασιν τῶν ἀπαιτήσεών των δι' ἀναφορῶν, εἰς διπλοῦν γεγραμμένων ἐλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ, ἡ ἄκρα δὲ τυπικότης, καὶ ἡ χαρτομανία ἀπετελείων τὸ ἔργον, αἱ δυσαρέσκειαι ἔκορυφοῦντο, αἱ προσβληθεῖσαι φιλοτιμίαι ἐπολυπλασιάζοντο, καὶ ἡ ἀρμονία ἀπέπτη.

Κρότος μέγας ἐγένετο τότε διὰ τὴν αὐτοχειρίαν τοῦ Τσαμαδοῦ, καὶ τὸ Γυμνάσιον μας συνεταράχθη τὰ μέγιστα, δλοὶ οἱ παιδεῖς διηγοῦντο τὸ συμβάν, καὶ ἡ τρυφερὰ καρδία των ἐσπαράσσετο, καὶ χολὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐνεσταλάζετο αὐτοῖς, διότι ἀπέδιδον τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀτυχῆ Πραΐδην, δστις καίτοι ἀκραιφνῆς πατριώτης, κατελθὼν κατὰ τὰ 1822 ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκ τούτου μὴ γνωστὸς εἰς τὰς ἐπισημότητας τοῦ Ἀγῶνος, ὑπουργὸς δὲ ὁν τότε, ἐκράτησε τὸν πρωταγωνιστήσαντα Τσαμαδὸν ἐξ Ὑδρας εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, ἔως οὗ διεκπεραιώσῃ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν, καὶ κατόπιν εἰσαχθέντα, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν μετὰ φυχρότητος, δτι ἡ αἰτησίς του δὲν ἐγένετο δεκτή· ὃν δὲ ἦδη δύσθυμος, καὶ δυσφορῶν δτι εὑρέθη εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, αὐτὸς δ φέρων ἐπὶ τοῦ στήθους τὰ παράσημα τοῦ Ἀγῶνος, μὲ τοὺς τῆς τελευταίας

Λισσαβνία
Τσαμαδὸν
Σάρρα Μυχεζ
Ηλία Λύσσανη
Ζή Κροιδό

τάξεως ἀνθρώπους φύρδην μίγδην ἀναμένοντας, καὶ τρός ἐπίμετρον λαβὼν ἀρνητικήν ἀπάντησιν, ἐπέστρεψεν οἷκοι μὲ βράζον τὸ αἷμα, ἥρπαξε τὸ γρυπότοι ταῖς ἑπέταξε τὰ μυαλά του εἰς τὸν ἄέρα. Τότε καὶ αὐτοχειρίσαι ἡσαν πολὺ σπάνιαι. Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθῆμα λίαν ἀνεπτυγμένον, καὶ ὅνειδος μέγα, καὶ ἀμάρτια ἐθεωρεῖτο τὸ αὐτοκτονεῖν. Αἱ τρυφεραὶ ψυχαὶ μας εἰς μεγίστην συγχίνησιν εὔρεθησαν, ὁ σπινθήρ τῆς ζηλοτυπίας ἐρρίφθη ἐν ταῖς καρδίαις μας, διατί τάχα οἱ νέοι οἱ ἐρχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀλλοθεν ἐγένοντο ἀμέσως ἀγαπητοὶ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τῶν Κομήτων, καὶ Βαρώνων τοῦ Μονάχου, ἡμετές δὲ παρηγκωνιζόμεθα, ώστε τῶν ἡρώων τοῦ Ἅγωνος! ἐπειδὴ ἀρά γε ἐφέραμεν τὴν φουστανέλλα καὶ τὸ σελάχι, οἱ Φαναριώται δὲ ἔφερον τὴν βελάδα καὶ τὸν ὑψηλὸν πίλον, καὶ ὡμίλουν γαλλιστί; ἀμέσως ὁ σπόρος τῆς διχονοίας ἐσπάρει καὶ ἐφύτρωσε. Καὶ ἐνῷ ἐξ ἑνός, οἱ ἔκτος τῆς ἐλευθέρας Ἐλλάδος ἐγένοντο μισητοὶ πρὸ πάντων οἱ Φαναριώται, ἐξ ἄλλου ἐρρίφημεν δλοι εἰς τὴν ἀπομίμησιν αὐτῶν. Ο Νικόλαος μὲ τὴν σωρείαν τῶν ἔξαδέλφων του ἐτυράννησαν τὰς μητέρας των, διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ἐνδυμασίας των, καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἐγένετο τὸ μέτρον τοῦ ἔξεγενισμοῦ τοῦ ἀτόμου.

Τὰ δημοκρατικὰ αἰσθήματα τοῦ Νικολάου ἀφύ-

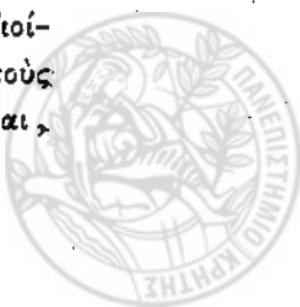
τνισθησαν και πάλιν, και δλη η νεολαία τῆς ἔθνης
κῆς ἀριστοχρατίας συνεσπειροῦτο και συνεσκέπτετο
νὰ τινάξῃ τὸν ζυγόν! φεῦ! και ποτον ζυγόν; Τριῶν
δλως ἀκάχων Βαυαρῶν. Μεγάλοι λόγοι ἡκούσθη-
σαν, η φαντασία μας ἐξήρθη, σωρηδὸν ἐπανελαμ-
βάνοντο φράσεις κεναι ἐννοίας. Τύραννος! Ἐλευθε-
ρία! και τὰ παρόμοια. Τὰς ἀποχρέω διωργανίσαμεν
παράστασιν τοῦ Ἀρμοδίου και Ἀριστογείτονος. Ο
Νικόλαος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς ταύτην. Η μή-
τηρ τοῦ Νικολάου παρεχώρησε τὴν οικίαν τῆς διὰ
τὴν παράστασιν ἔχουσαν κατάλληλον αἴθουσαν,
ἄλλι ἀγνοοῦσα τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα, ὑπὸ τὸ
οποῖον ἐκρύπτετο η δῆθεν διασκέδασις αὕτη τῶν
ἀποχρέω. Ο Νικόλαος, μὴ ἀρκούμενος νὰ ἀντιτάξῃ
εἰς τὴν ἐπιχρατοῦσαν μερίδα τῶν Φαναριωτῶν και
ἄλλων τὴν παράστασιν τοῦ Ἀρμοδίου και Ἀρι-
στογείτονος, ἥθελε πρὸς τούτοις νὰ ἐκμάθῃ και ξέ-
νας γλώσσας, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τελείως τοὺς
ἀντιπάλους του, πλησίον τῶν Κομήτων και Βαρώ-
νων, και ἀνεκοίνωσε μίαν ἐσπέραν τῇ μητρὶ του,
δτι ὁ μέγας του πόθος ἦτο, νὰ υπάγῃ εἰς Εύρωπην
νὰ ἐκπαιδευθῇ. Ἐμβρόντητος ἔμεινεν η μήτηρ του,
και ἄφωνος, περιδεής, μὲ ήρωτα διὰ τοῦ βλέμμα-
τος τί συμβαίνει; Φεῦ! τί ηδυνάμην νὰ τῇ εἴπω.
Οι πάντες ἥσθάνοντο, δτι κάτι συμβαίνει, ἀλλὰ τί,
οὐδεὶς ηδύνατο νὰ προσδιορίσῃ. Οι νέοι τῶν πρώ-

τῶν οἰκογενειῶν διεκοίνωσαν καὶ οὗτοι, δτι θέλουσι νὰ ἀπέλθωσιν, δπως ἀποπερατώσωσι τὰς σπουδάς των ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἡσθάνοντο δτι δὲν εύρισκοντα ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τῶν, ἥρχιζεν ὁ γωρισμὸς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος. Νέος πόλεμος ἐπήρχετο, ἀλλὰ πόλεμος νῦν ἀνευ σπάθης καὶ χαρυοφυλίου . . . πόλεμος τῆς γραφίδος, τῶν γλωσσῶν, τῶν ὑποκλίσεων καὶ τοῦ φευδοπολιτισμοῦ!

Σωρηδὸν ἔξεδίδοντο τὰ διαβατήρια, ἐνόμιζέ τις, δτι ἐπιδημία ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας. Οι πατέρες ἐρωτώμενοι ὑψωνον τοὺς ὕμους, οἱ μείον μας παρεφρόνησαν ἔλεγον, αἱ δὲ μητέρες ἔχλαιον. Τὰ μεγαλείτερα δύναματα ἐφέροντο εἰς τὰ δελτία τῶν ἀναχωρήσεων, Ζαέμης, Κουντουριώτης, Παξιμάδης, Φαμιράλλης, Σαρίπολος, Μπότσαρης . . . καὶ τλῆθος ἄλλων.

Καίτοι νεανίας δ "Οθὼν καὶ ἀπειρος, διεῖδεν, ἐν ~~αὐτούς~~ βραστοῖς γόνησε τὰ σφάλματα τῶν περιστοιχούντων Βαυα-Θεαντῶν, καὶ μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας νὰ ἀναστὰ ~~ηγερτο~~ κατίσῃ αὐτὴν τὴν Φραγκομανίαν τὴν καταβιβρώ-μαντικήν τους τόνος· ή νεότης δμως ἔλεγεν «ούχ ~~ηγερτο~~ με καθεύδειν τὸ τῶν γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ δμιούντων τρόπαιον».

"Ο "Οθὼν ἀναλαβὼν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, σεβόμενος δὲ εἰλικρινῶς τοὺς ἀνδρας τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ὅχι ἐπὶ τῷ θεαθῆναι,

κατώρθωνε νὰ ἐπουλῶνη τὰς πληγὰς τὰς ἔχ χειρῶν
τῶν ἀκάκων Βαυαρῶν προελθούσας. Ο "Οθων ἐν
γνώσει, δτὶ οἱ τοῦ Ἀγῶνος ὄνδρες ἡσαν ἀνίκανοι
διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν
ἢ Ναυτικῶν, ἀλλ' ὅμως μετ' ἀγχινοίας οὐ κοινῆς,
ἀνεβίβαζε τούτους ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν θέσεων,
γνωρίζων, δτὶ μόνον τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀγωνισθέν-
των παρὰ τὸ πλευρόν του, ἥδύνατο νὰ σεβασθῇ ὁ
Ἐλληνικὸς λαός, φροντίζων συνάμα νὰ τοποθετήσῃ
πλησίον τῶν ὑπουργῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν νεωτέρων
τοὺς εἰδότας τὰ τῶν ὀργανισμῶν, καὶ τὰς λεπτο-
μερείας τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας.

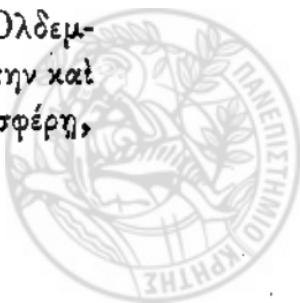
Δίκαιος δὲ εἰς ἀκρον, καὶ συναιτθανόμενος δποίας
μεγίστης ὠφελείας διὰ τὸ ἀρτισύστατον ἔθνος, θὰ
είνε ἡ ἀπονομὴ τῆς ἀνεπηρεάστου δίκαιοσύνης,
ἴδωκε μεγίστην προσοχὴν εἰς τὸν δικαστικὸν κλά-
δον, καὶ ἔχώρισε τούτον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς.

Τὸ ὄντως ὠραῖον καὶ συνετὸν ἔργον τοῦ "Οθωνος
ἀνέκοψεν ἀτυχῶς ἡ τρίτη Σεπτεμβρίου. Ήτο πρώ-
ρον τὸ γεγονός.

Ο Νικόλαος δθεν καταπείσας τοὺς γονεῖς του,
ἀνεχώρησεν εἰς Μόναχον, καὶ δλίγον μετὰ ταῦτα
ἀνεκλήθην καὶ ἐγὼ ὑπὸ τοῦ πατρός μου, ὥστε ἀμφό-
τεροι δὲν εὑρέθημεν ἐν Ἀθήναις δτε ἐγένετο τὸ πρα-
ξικόπημα τῆς 3 Σεπτεμβρίου.

Απεχωρίσθημεν τῶν καλῶν γονέων τοῦ Niko-

λάσι ἐν ἀφάτῳ θλίψει, διότι δεινὴ συμφορὰ εἶχε κατασπαράξει τὴν οἰκογένειαν. Ἡ περικαλλής θυγάτηρ τῶν Κλεοπάτρων προσβληθεῖσα ἀπὸ νόσου παράδοξον τῶν δυτέων, ἀπεβίωσεν ἐν μέσῳ φρικτῶν ἀλγηδόνων, καὶ ἐν νεαρωτάτῃ ήλικίᾳ. Ἡ κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν ἐθρήνησε θερμῶς τὴν κόρην. Ἡ διεύθυνουσα δὲ τότε τὸ ἀπαράμιλλον παρθεναγωγεῖον, τοῦ ὅποιου ἦτο τὸ καύχημα ἡ ἀτυχῆς Κλεοπάτρα — ἡ τρισαξισέβαστος ὑπέροχος γυνὴ — ἡ χυρία Χίλλ, ἡ κολούθησε τὸ ἀνθοστόλιστον φέρετρον μεθ' ὀλῶν τῶν διδασκαλισσῶν καὶ κορασίων λευκοενδεδυμένων μέχρι τοῦ τάφου, πρᾶγμα, διεγίστην ἐντύπωσιν ἐπροξένησε, διότι κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τότε καιροῦ οὐδεμίᾳ γυνὴ ἡ κολούθησε κηδείαν καὶ μάλιστα κόρη. Ἡ πόλις ὀλόχληρος ἐπενθηφόρησεν οὕτως αὐτοθελήτως, ἡ δὲ βασιλίσσα Ἀμαλία ἀπέστειλε τὴν γηραιὰν κόμησσαν Nordeflicht μὲ παρηγόρους λόγους. Κατόπιν ἐγένετο γνωστόν, ὅτι ἡ βασιλίσσα ἔκλαυσε πολὺ μαθοῦσα τὸν θάνατον τῆς κόρης καὶ ὡς οἰωνὸν ἀπευκταῖον ἐθεώρησε τοῦτο. Ἡτο ἡ μόνη κόρη ἣν ἐγνώρισεν ἀμα πατήσασα τὸ ἔδαφος τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἡ χυρία Χίλλ παρατάξασα τὰς μαθητρίας της ἐν τῇ ὁδῷ κατὰ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλίσσης μετὰ τὸν γάμον της ἐν Ὁλδεμούργῳ, τὴν Κλεοπάτραν ἔξελεξεν ὡς ἀρίστην καὶ ἔχουσαν ἐπὶ μαθῆσει καὶ ἀγωγῇ, νὰ προσφέρῃ,

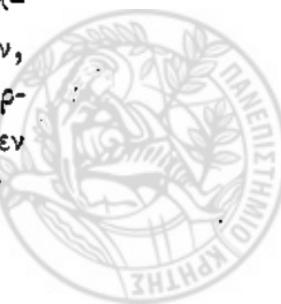

στέφανον ἐξ ἀνθέων τῆς ροδεᾶς, ὡς συνείθιζον τότε διὰ τὰς νεονύμφους, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἄμαξαι τότε ἦσαν ὡς πύργοι ὑψηλαι καὶ κλίμαξ ἐκ τεσσάρων βαθμίδων κατεβιάζετο, δτὰν ἀνήρχετο τις ἐντὸς αὐτῶν, ἐδέησε νὰ κρατῶσι τὴν κόρην ἐκ τῶν βραχιόνων ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Χίλλ, δπως ἀναβιάσωσιν αὐτὴν μέχρι τῆς βασιλίσσης καὶ προσφέρει τὸν στέφανον. Ἐμεινεν ἔχθαμβος ἐπὶ τῷ κάλλει τῆς Κλεοπάτρας ἡ ἄνασσα, καὶ μετὰ πολλῆς πειργίας ἥρωτα τὸ οίκογενειακὸν ὄνομά της. Ἀτυχῆς Ἀμαλία! ὅποιον προαίσθημα τὴν κατέλαβεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μικρᾶς, τὸ δποῖον ἐπέπρωτο νὰ ἐπαληθεύσῃ, καὶ δλη ἡ θερμὴ ἀγάπη, ἥτις τότε ἔξεδηλοῦτο νὰ μεταβληθῇ εἰς ταπεινὸν μῆσος. Ἀκόμη ἐνθυμοῦμαι, φίλε Φίλιππε, τὴν βασίλισσαν Ἀμαλίαν φθάσασαν ἐκ Πειραιῶς, μὲ λευκὴν μεταξύνην ἔσθῆτα, μὲ ἐκεῖνον τὸν ἀπέραντον πέτασον λευκὸν ἐπίσης, τὸν περικλείοντα τὴν λεπτὴν ἔανθην μορφήν της, μὲ τοὺς δαχρυσμένους ἐκ συγκινήσεως δρθαλμοὺς τοὺς ἔξαισιώς λάμποντας, καὶ τὸ θεῖον μειδίαμά της.

Ποία θεία καλλονή! ἀληθὲς ρόδον! Ἐκτοτε δὲν τὴν εἶδον πλέον ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἡ μοίρα μοὶ ἐπεφύλαττε νὰ τὴν ἵδω πάλιν, ἐκδιωγμένην, ἔξορισμένην, γεγηρακυῖαν, καὶ νὰ ὑπάγω εἰς προϋπάντησίν της, μὲ δλους τοὺς ἔδω Ἐλληνας, ἐπὶ κεφαλῆς

Σίνας παρα
χαρίτην Νικόλαον. Φεῦ! δὲν εἶχομεν ἀνθη εἰς χει-
ρας νὰ τὴν ὑποδεχθῶμεν, ή ἐντροπὴ ἔστεφε τὰ μέ-
τωπά μας, καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβλυζον ἐν τοῖς δρθαλ-
μοῖς μας. Ἡ δυστυχὴς δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ
ἀρθρώσῃ λέξιν, ποταμοὶ δακρύων ἔρρεον ἐκ τῶν
δρθαλμῶν της, καθ' δλον τὸ διάστημα, καθ' δ ἡσπα-
ζόμεθα ἀλληλοδιαδόχως τὴν χειρά της, μόνον εἰς
τὸν Νικόλαον μετὰ λυγμῶν εἶπε δύο τρεῖς λέξεις,
περὶ τῆς ἀδελφῆς του καθὼς ἔλεγε κατόπιν οὗτος.
Ο Βασιλεὺς "Οθων εἶλκυσε τὸν θαυμασμὸν πάν-
των. Οποία στάσις; μεγαλοπρεπής! Είκονίζετο ἐν
τῷ προσώπῳ του ἡ Θλίψις, ἀλλὰ Θλίψις ὑπέροχος, —
ἔφαινετο λυπούμενος, ὅχι διότι δὲν ήτο βασιλεὺς
πλέον, ἀλλὰ διότι ἐγκλημάτισαν οἱ Ἑλληνες ἔχ
δευτέρου.

Ο Νικόλαος διηνθύνθη εἰς Μόναχον, δπου ἡσθέ-
νησε μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ὑγρασίαν τοῦ
τόπου, καὶ ἀναρρώσας ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, δπου
τὸ χλίμα εἶνε ἡμερώτερον. Ἐκεῖ παρεδόθη εἰς τὴν
μελέτην τῆς νομικῆς, ἐκμαθὼν τάχιστα τὴν Γαλ-
λικήν γλῶσσαν, ἥν ἔγραφεν ὡς Γάλλος κατόπιν,
καὶ συγχρόνως σπουδάζων τὴν Ἀγγλικήν καὶ Γερ-
μανικήν, εἰς τῶν ὄποιων τὴν ἐκμάθησιν κατέγινεν

— καὶ εἰς Μόναχον. Ὑπερέτη μεταξὺ τῶν νέων. Ἐλάγνων ἔκει διὰ τὴν ἐπιψέλειάν του, διὰ τὴν σώφρονα διαγωγήν του, διὰ τὸ σεμνὸν τοῦ ἥθους του, καὶ τὴν ἄκραν οἰκονομίαν του. Οἱ συμμαθηταὶ του μετὰ βίας τὸν ἔσυρον πολλάκις εἰς θέατρον ἢ διασκέδασίν τινα, μὴ θέλοντα, διὰ νὰ μὴ ὑπερβῇ τὰ διαγραφόμενα δριατοῦ βαλαντίου του. Ἀλλ’ ἡ μοῖρα δὲν τὸν ηύνοει ποσῶς ως πρὸς τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, καὶ μὲ δῆλην τὴν σώφρονα διαγωγήν του. διότι μόλις παρῆλθον δύο ἔτη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Παρισίους, καὶ ἡ ὑγεία του ἐστερεώθη καὶ αἱ μελέται του ἔβαινον γοργῶς, καὶ ἐλπὶς ὑπῆρχε νὰ ἐπιστρέψῃ οἰκαδε, μετὰ ἀλλα δύο ἔτη, διδάχτωρ τῆς νομικῆς, δτε ἔξερράγη ἢ ἐπανάστασις τοῦ 43, τὸ πολυπόθητον Σύνταγμα ἐδόθη τοῖς Ἑλλησιν, ἡ εὐδαιμονία, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ισότης, ἐξῆλθον εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν ἀλληλοχρατούμεναι, ἀκτινοβολοῦσαι ἐκ χαρᾶς, μετὰ τόσων ἔτῶν εἰρκτὴν ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τοῦ τυράννου. Οἱ ἀπομείναντες ὑποδηματοποιοί, ξυλουργοί, ὡρολογοποιοί Βαυαροί, ἀριστοὶ τεχνίται, καὶ διδάσκαλοι τῶν ἡμετέρων ἀνεχώρησαν, καὶ οὕτως ἐξέλιπον μὲν τὰ ἀγαθά, τὰ διαδοθέντα καὶ ἐκ τῆς πείρας καὶ τέχνης των προκύπτοντα, ἀλλὰ τί σημαίνει τοῦτο, ἀπηλλάχθημεν τῶν Βαυαρῶν, ἀνεπνεύσαμεν. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διε-

διάσημος θρηνείας

της οικογένειας του

πρεσβύτερου

λύθη, οι Σύμβουλοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας των νὰ εὑρώσιν ἄρτον, καὶ ὁ Νικόλαος ἐστέρρηθη τοῦ πενιχροῦ ποσοῦ, ὃ κατὰ μῆνα ἐλάμβανε πάρα τοῦ πατρός του, καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἐπαναχάμψῃ, δπως μὴ στενοχωρήσῃ τοὺς γονεῖς του διὰ τὰ περαιτέρω ἔξοδα, ὅτε οἱ συμμαθηταὶ του καὶ καλοὶ φίλοι του ἐξανέστησαν ἐναντίον τοῦ σκοποῦ του τούτου, καὶ συνεσκέπτοντο πῶς νὰ τὸν διατηρήσωσι μέχρις οὐ τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι ἀποκατασταθῶσιν. Ὁ φιλότυκος καὶ ἀγαθὸς νέος Νικόλαος Χατζῆς Ἀνέστης μεγάλως εὐπορῶν καὶ συνδεόμενος δι’ εἰλικρινοῦς ἀγάπης πρὸς τὸν Νικόλαον, διαπρέφας κατόπιν ἐν πολλοῖς, προσεφέρθη ἵπποτικῶς νὰ προκαταβάλῃ τὴν μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν του δαπάνην, ὃ καὶ ἐγένετο.

Ἄριστουργήματα εἰσὶν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ γέροντος τοῦ Ἀθανασίου Λιδωρίκη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον Αἰδωρίου πρὸς τὸν υἱὸν του.

Ἡ δργή, ἡ ἀγανάκτησις, τὸ ἀγέρωχον τοῦ χαρακτῆρός του, ἡ ἀπολυτοφροσύνη του, τὸ εὔθὺ τῶν ἰδεῶν του, μὲ τὴν πικρὰν εἰρωνίαν του διὰ τὰ γενόμενα, διὰ τὸν συνταγματικὸν χάρτην, δλα ἀπεκκονιζόμενα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του, φύρδην μίγδην μὲ τουρκικὰς ἀράς ἐλληνιστὶ γεγραμμένας, ἀποτελοῦσν ἔκταχτον σελίδα ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἐποχῆς ἔχεινης.

Μετά τίνος αὐλικῆς ἔθυμοτυπίας ἀρχίζων τὰς ἐπιστολάς του, ἐτελείωνε δι' ὅλης τῆς ὀηκτικῆς καὶ χαιρεκάχου ἀποστροφῆς του πρὸς τὸ Συνταγματίκον πολίτευμα καὶ τοὺς ἔργασθέντας δι' αὐτό.

Γιέ μου Νικόλαε σᾶς ἀσπάζομαι, ἔγραφεν.

Ἐλαθον τὸ γράμμα σας, χαίρω διὰ τὴν ὑγείαν σας καὶ ἡμεῖς θείᾳ χάριτι ὑγιαίνομεν. αὐτὸς δὲ τύπος καὶ ἡ πληθυντικὴ ἀντωνυμία πρὸς νιὸν εἶχε σε τὸ τρυφερὸν καὶ τὸ παράδοξον συνάμα. Κατόπιν ἔμεσως εἰσήργετο εἰς τὴν πολιτικὴν κατάρωμενος τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, ἐλαφρῶς εἰρώνευσό μενος καὶ τὸν νιὸν του, διὰ τὰς ἄλλοτε δημοκρατικὰς ἰδέας του. "Οταν δὲ ἀνήγγειλε τὴν Συνέλευσιν τῶν Πληρεξουσίων τῷ νιῷ του, ἐστόλισε τούτους μὲν ἐπίθετα λίαν κολακευτικά, τῶν ὅποιων τὸ δλιγάτερον προσβλητικὸν ήτο, «αὐτὰ τὰ κτήνη» συνετῆς δὲ εἰς τὰς ἰδέας του, καὶ σταθερὸς εἰς τὰς δοξασίας του, δὲν ἐπείσθη να δεχθῇ τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς ἐπαρχίας του Δωρίδος, καίτοι ἐπιμόνως παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν σύμπολιτῶν τού.

Η πρώτη αὗτη Συνέλευσις τοῦ 43 συγχεντρώσασα δλας τὰς ἐπισημότητας στρατιωτικάς καὶ πολιτικάς, καὶ δλας τὰς ἀσημότητας, ἔδιδεν ἀφορμήν εἰς κωμικωτάτας σκηνάς, ἀλλὰ φεῦ! καὶ εἰς πολὺ στραγικάς. Ἐκεῖ ἐσφαγιάσθη ἡ ἐλευθερία πραγματικῶς τοῦ τόπου, ἐν ὀνόματι τῆς ὅποιας τόσαι θυ-

σίαι ἐγένοντο. Έκεῖ ἐφρίθη ἐκ νέου ὁ σπόρος τῆς
διχονοίας, ἡ φλόξ τῶν ἀκαίρων φιλοδοξιῶν ἀνέ-
λαυφε καὶ πάλιν, καὶ τοῦ λαοῦ ἡ μόλις ἀρχίσασα
τακτικὴ ἔργασία, τὸ ἀριστρον καὶ ἡ κτηνοτροφία,
ἀνεκάπη, διὰ νὰ ἐκμάθωσι γύρω τῆς κάλπης τῶν
ἐκλογῶν τὸν δόλον, τὴν ἀπάτην, τὴν νόθευσιν: Ή
νοθεία εἰσῆλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὄστέων τοῦ
ἀκάκου, τοῦ φιλοτίμου, τοῦ λαμπροῦ λαοῦ τῆς
Ἐλλάδος, τοῦ μοναδικοῦ ἐπ' ἀρετῇ λαοῦ ἀύτοῦ.
Εἰς αὐτὴν τὴν Συνέλευσιν ἐδιγάσθη ἡ οίκογένεια
οἱ δεσμοὶ ταύτης ἀσυνειδήτως ἔχαλαρώθησαν· μέ-
χρι τετάρτης γενεᾶς ἐθεωροῦντο ἀδελφοὶ οἱ ἀνθρω-
ποὶ τότε, καὶ ἡ προσβολὴ ἐνὸς μέλους τῆς οίκογε-
νείας ἔριθανε μέχρι τῶν τρίτων ἔξαδέλφων καὶ τῶν
διτεγγόνων· ἀλλὰ γύρω τῆς κάλπης τοῦ 1843 οἱ
πρωτοὶ ἔξαδέλφοι δὲν ἐγνωρίζοντο πλέον· καὶ ἐνώ-
πιον τῆς κάλπης τοῦ 1863 δὲν ἐγνωρίζοντο καὶ οἱ
ἀδελφοί, καὶ τὸ γειρότερον, πολλάκις ὁ πατήρ καὶ
ὁ οἰδις ἥρχοντο εἰς σύγχρονσιν, διότι μὴ ὑπαρχού-
σης Γερουσίας, τὸ βουλευτικὸν ἀξιώματα ἐγένετο ὁ
σκοτώς ἀμφοτέρων.

Αἱ βάσεις τοῦ πολιτικοῦ καὶ οίκογενειακοῦ βίου
τῆς Ελλάδος συγχρόνως ἐσάλευθησαν. Η Συνέ-
λευσις τοῦ 1843, δώσασα δικαίωμα φήρου εἰς τὸν
φέροντα ἡλικίαν 21 ἔτους, κατέρριψε τὸ πρὸς τὸ
τῆρας σέβας. Ο θεσμὸς τῆς δημογεροντίας ὁ το-

σοῦτον λυσιτελῆς φανεῖς κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ἔπειτα,
— καὶ ὁ εἰκοσαετῆς νέος, δὲν ἐβάδιζε πλέον πρὸς ἔνα
ἀπώτερον σκοπόν, νὰ φθάσῃ βαθμηδὸν διὰ τῆς πρὸς
αὐτὸν ὑπολήψεως, καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ὠφελί-
μου τῶν ἔργασιῶν του, καὶ διὰ τῆς ἡλικίας, πρὸς
τὰ πρῶτα ἀξιώματα του χωρίου, η του δήμου του,
η τῆς ἐπαρχίας του, ἀφοῦ εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὸ μέ-
σον ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἡλικίας
του νὰ φθάσῃ ὑπεράνω τοῦ πατρός του, η καὶ του
πάππου του.

*Εργασίαι...
διαδημοτικού
δικτύου*

1943

Καὶ ὡς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου, φίλε Φίλιππε,
σοὶ ἀναφέρω τὸ ἄγνωστον ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς
κατ' ἀνάγκην ἐγκληματικῆς πράξεως, μεγάλου πο-
λιτικοῦ ἀνδρὸς προεδρεύοντος τῆς Συνελεύσεως τοῦ
1843, δτε συνεκεντρώθησαν τὰ πρακτικὰ τῶν ἐκ-
λογῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἐν τῇ ἐξελεγκτικῇ ἐπιτροπῇ,
συνισταμένη ἐπίσης ἐκ τῶν ἀρίστων πολιτικῶν ἀν-
δρῶν τῆς ἐποχῆς ἔκεινης. Ιδοὺ αὕτη. Οἱ ἀπαρτί-
τίζοντες τὴν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν εὑρέθησαν
πρὸ τοῦ ἀπροχωρήτου, διότι ἐν συνειδήσει ἔξετά-
σαντες, εὔρον πάσας τὰς ἐκλογὰς νοθευμένας, ἐκτὸς
δλιγίστων ἔξαιρέσεων, ἀπεφάσισαν ὅθεν ὅμοφώνως
καὶ ἔγραψαν ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν, δτι, ἐπειδὴ ἐγένοντα
πολλὰ λάθη εἰς τὰς ἐκλογάς, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἵσως
τῶν ἐκλογικῶν διατυπώσεων, καὶ ἐκ προθέσεως,
καὶ ἐξ ἀλλων ἀφορμῶν, οἷον ἐκ δυσκόλου συγκοι-

νωνίας τῶν δήμων, καὶ ἄλλων, ἡ ἔξελεγκτικὴ ἐπι-
τροπὴ φρονεῖ, δτὶ θὰ εἶνε ἐπιζήμιον εἰς τὰς σημερι-
νὰς περιστάσεις νὰ διαταχθῶσι νέαι ἐκλογαὶ καὶ
ἀνακρίσεις, καὶ οὕτω ἐπικυρώνουσι πάσας τὰς ἐκ-
λογὰς ἀνευ ἔξαιρέσεως, συνδυάζοντες τὰ πρόσωπα,
καὶ προσλαμβάνοντες ἀντιπροσώπους καὶ ἐκ τῶν
δύο μερίδων. Αἱ ἔκθέσεις αὕται τῆς ἐπιτροπῆς
ἔπρεπε νὰ τυπωθῶσιν, δπως διανεμηθῶσι τοῖς ἀντι-
προσώποις. Ο προεδρεύων ἐννοήσας, δτὶ ἀν καὶ μία
ἐκ τῶν ἔκθέσεων τούτων φθάσῃ εἰς γνῶσιν τοῦ κοι-
νοῦ, μεγάλη μομφὴ θὰ ἐπιρριφθῇ εἰς τὸ ἔθνος διὰ
τῆς νόθου αὐτῆς ἀντιπροσωπείας, ἀποστέλλει ὑπάλλ
ληλον ἐμπιστευμένον αὐτῷ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ
παρευρεθῇ κατὰ τὴν τύπωσιν, νὰ γίνωσιν τόσα
ἀκριβῶς ἀντίτυπα, νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς κανένα τὴν
ἀνάγνωσιν τούτων, καὶ νὰ τὰ φέρῃ ὁ ἕδιος εἰς τὸ προε-
δρεῖον, δ καὶ ἐγένετο. Κατορθώνει ἐπίσης δ προε-
δρεύων νὰ ψηφίσῃ ή Συνέλευσις δλας τὰς ἐκλογὰς *Ἄγαραντον*
ἀνευ χρονοτριβῆς καὶ ἀνευ τῆς ἀναγνώσεως τῶν *Ἐγγράφων*
ἔκθέσεων, καὶ μετὰ ταῦτα κεχλεισμένων τῶν θυ-ντῶν ἴγον
ρῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ ὑπαλλήλου του, ἔβαλλε πῦρ *λα στρη*
εἰς δλα αὐτὰ τὰ ἔγγραφα, καὶ ἔξηφάνισε. Διὰ τοῦτο
οἱ ἀναδιρίζοντες νῦν τὰ πρακτικὰ τῆς πρώτης Συνε-
λεύσεως, βλέπουσι μετ' ἀπορίας, δτὶ οὐδαμοῦ ὑπάρ-
χει ἔξελεγξις ἐκλογῶν. Δυστυχῶς δμως εἰς τὸν ἀπὸ
Φιλοπατρίαν ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἐγκληματικὴν πρᾶ-

Ξιν νὰ ἔξαρανίσῃ ἔγγραφα δημόσια μεγάλον πολιτικόν, τὸ πάθημα δὲν ὠφέλησε, καὶ ἐγένετο ὁ πρώτος διοργανωτής του πραξικοπήματος του 1862, καὶ του ἀστόργου πολιτεύματος διὰ τῆς συνελεύσεως του 1864, δ ἔθαψε τὸν Ἐλληνισμόν)

Ἐπ' αὐτῆς τῆς Συνελεύσεως του 1843 ἐρρίφθη ὁ σπόρος τῆς παρεννοήσεως, τῆς δυσπιστίας μεταξὺ λαοῦ καὶ βασιλείας. Καὶ τὸ περὶ Διαδόχου ἄρθρον του συντάγματος, τὸ ὅποιον οἱ πολιτικοὶ μας ἐθεώρησαν ως βάσιν του πολιτεύματος, καὶ ως γίκην κατὰ τῶν ἀντιπάλων των, ἔφερε τὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὰς ιδέας του λαοῦ.

«Ο Διάδοχος του Θρόνου πρέπει νὰ είναι Ὁρόδοξος».

Ο λαὸς μέχρι του 1843 δὲν ἔζητασε ποίου θρησκεύματος ἡτο ὁ βασιλεὺς του, ἡτο εὐτυχῆς ὅτι εἶχε βασιλέα, ὅτι ήσθινετο μίαν κεφαλήν ἐπὶ του ἔθνους, ὅτι ἡ ἑλευθερία δὲν ἡτο ὄνειρον, ἡτο πραγματική, καὶ ὅτι δὲν ἔβλεπεν ἐμπρός του οὐδένα Τούρκον. Ἀλλ' οὔτε εἶχε καὶ καιρὸν νὰ ἔξετάσῃ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς, εἶχε σπεύδουσαν ἐργασίαν, ἀνεκαίνιζε τὴν ἡμικαυμένην καλύβην του, ἔφύτευεν νέον ἀμπελῶνα, ἐμβάλων τὰ διὰ τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν τρυπημένα ίστια του.

Η λογική του λαοῦ είναι συνεπής, δὲν είναι λογική τῶν κομμάτων καὶ τῶν παθῶν, καὶ ἡ λογική

τοῦ λαοῦ ἔλεγεν, δτὶ ἀν δὲν ἔχει τέκνον ὁ βασιλεύς,
βλέπομεν «ἔχει ὁ Θεός» κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν.
Ναί, κύριοι πληρεξούσιοι, ἐπρεπέ τις νὰ εἴπῃ ἐν τῇ
Συνελεύσει ἑκείνῃ, αὐτὸ δόκει τὸ ὅποιον σᾶς λέγει
ὁ λαός, τὶ τὰ θέλετε τὰ ἀρθρα σας. "Αν δὲν ἔγγι τέ-
κνον ὁ βασιλεύς, ἐδῶ εἰμεθα, λέγει ὁ λαός του, καὶ
φέροντες αὐτὸν εἰς τὸν τάφον ἀποφασίζουμεν τις ἔσε-
ται ὁ διάδοχός του.

Καὶ ιδού, κύριοι πληρεξούσιοι, δτὶ τὸ ἀρθρον σας
δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι ὁ διάδοχος τοῦ "Οθω-
νος εἶνε ὁ Γεώργιος, καὶ ὁ Γεώργιος δὲν εἶνε ὄρθο-
δοξος. Ἐριψατε δὲν τὸ σπέρμα τῆς στρεβλώσεως
τῶν συνειδήσεων, τῆς δυσπιστίας πρὸς τὸν ἀνώτα-
τον ἄρχοντα, ἀφηρέσατε τὸ γόνητρον ἀπὸ τὸ Στέμ-
μα, καὶ ἐδόθη βορὴ τοῖς χυσίν. Ο εὐγενὴς πατρί-
κος οἶχος τοῦ "Οθωνος ἐπλήγη θανατίως, ἀνέμε-
νεν εὐχαριστίας, τὸν ἐποτίσατε τὴν πικρίαν τῆς
ἀχαριστίας. Καὶ τὸν Θεὸν ἀχόμη παρηγγωνίσατε,
δὲν ἐζητήσατε τὴν γνώμην του διὰ τὸ μέλλον, τὸ
ἀπεφασίσατε σεῖς τὸ μέλλον ἐν τρισὶ λέξεσιν «ὁ
διάδοχος ἔσεται ὄρθοδοξος». Ο Θεός δέ, δπως εἰς
τὸν ἀπλήστως καὶ ἀκρίτως συλλέξαντα τὰ ἀγαθὰ
ἐν ταῖς ἀποθήκαις του, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἥδυ-
νατο νὰ εἴπῃ: Ναί, ἀφρονες πληρεξούσιοι, ἐσπεί-
ρατε τὸ 1843, καὶ ἐθερίσατε κατὰ τὸ 1862 ἐπα-
τοῦντες βασιλέα, καὶ ἀς εἰτε ἀπὸ ξύλο. "Ενα-

συνταγματάρχην της ἐπέκεπτετο νὰ σᾶς στείλῃ ἡ Αγγλία, δστις ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ. Ο Θεὸς δμως, τὸν ὅποιον παρηγκωνίσατε, ἐλυπήθη, ὅχι σᾶς τοὺς ἄφρονας, ἀλλὰ τὸν λαμπρὸν Ἑλληνικὸν λαόν, καὶ ἔστειλε τὸν Γεώργιον.—Ἄρατε νῦν τὴν πλάκα τοῦ τάφου σας, πληρεζούσιοι τοῦ 1843, καὶ ἐμρανίσθητε, καὶ ἐρωτήσατε τοὺς υἱούς σας, τοὺς ἔγγονους σας, εἰσὶν ἄξιοι τοῦ Γεωργίου;

Θὰ σᾶς ἀποκριθῶσι—Δὲν ἡξεύρομεν, ἂν εἴμεθα ἄξιοι τοῦ Γεωργίου, ἀλλ᾽ ὑμῶν εἴμεθα ἄξιώτεροι, διότι καὶ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας ἐστρώσαμεν μὲ πτώματα, ὅχι τῶν ὀπαδῶν τοῦ τυράννου τοῦ αὐστριακοῦ Ὅθωνος, ἀλλὰ τῶν συναδέλφων μας, καὶ τὸ σύνταγμά μας ἔγινεν ἐπὶ εύρυτέρων βάσεων ἐλευθερίας, καὶ ἡ δεδηλωμένη ἔγινεν ἀδηλος, καὶ τὸν βασιλέα Γεώργιον ὑβρίζομεν συχνότερον.

Δὲν ἡρκέσθη ἡ συνέλευσις ἔκεινη εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ προέβη καὶ εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, ἐν τῇ σοφίᾳ τῆς ἐπλαστὲν ἐτερόχθονας καὶ αὐτόχθονας.
Δὲν θὰ εἶπω βεβαίως μεγάλον λόγον, οὔτε μύθον, ἀν διεσχιρισθῶ διτὶ ἔκεινη ἡ ἐπάρατος αὐτοχθονία, καὶ ἐτεροχθονία, αὐτὴ ἡ λύσσα τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν μας, ἐφερε μίαν Βουλγαρίαν ἀνεξάρτητον, καὶ μίαν Ρωμουνίαν βασίλειον ἰσχυρόν. Ποῖος Βούλγαρος ή Ρωμούνος μέχρι τοῦ 1843 ἡδύ-

νατο νὰ σκεφθῇ ὅτι δὲν εἶνε Ἑλλην; Υἱοίν ἔθεω-
ρει, ἀν τις ἐτόλμα νὰ τὸν προσαγορέύσῃ ως μὴ
Ἑλληνα, καὶ νῦν θεωρεῖ οὗριν, ὅταν τὸν ὄνομάσουν
Ἑλληνα. Τότε τὸ Πανεπιστήμιόν μας ἔβριθε Ρω-
μούγων καὶ Βουλγάρων, καὶ ἡ γλῶσσα ή ἑλληνική
ήτο ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου των.

Λίαν συγκινητικαὶ σκηναὶ ἔλαθον χώραν ἐν τῇ
Συνελεύσει ἔκεινη, δτε ἀπεφασίζετο τὸ τῆς αὐτο-
χθονίας ζήτημα· πολλοὶ ρήτορες ώμιλησαν κατὰ
τοῦ χωρισμοῦ μὲ πολλὴν εὐφράδειαν, ἀλλὴ μὴ πειθαρχεῖσθαι
πειθομένης τῆς πλειοψηφίας, ὁ ἡρως Χατζηχρῆστος
ἀποφασίζει νὰ ἀναβῇ τὸ βῆμα, Βούλγαρος τὸ γένος, μοι σύριγος
καὶ γνωρίζων λίαν ἀτελῶς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσ-
σαν, ἀρχίζει τρέμων νὰ ὅμιλῃ, καὶ θέλων νὰ ἀπο-
δεῖξῃ, ὅτι πλεῖστοι γενναῖοι Βούλγαροι ἔχάθησαν
ἐν τῷ Ἀγῶνι συμπολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς κοινῆς πα-
τρίδος, εἰς τὰς Θήβας μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ
ἄλλαχοῦ, λέγει, «ποῦ εἴτε ἐμέρα ἔκειτο Παπάζο-
γλου, ποῦ εἴτε ἐμέρα ἔκειτο Χατζηζορμπᾶ, ποῦ
εἴτε ἐμέρα ἔκειτο (δηλαδὴ οἱ φονευθέντες
ἀρχηγοὶ Βούλγαροι Παπάζογλους, Χατζηζορμπᾶς
καὶ ἄλλοι, οἵτινες δι' ιδίων ἔξοδων ἐτυγμάτισαν τὸ
γενναῖον (ππικὸν σῶμα) ἀλλὰ διακόπτεται ὑπὸ τῶν
λυγμῶν, οἵτινες τὸν καταπνίγουσι, καὶ μένει ἐπὶ^{τοῦ} βῆματος κλαίων. Τὸ ἀκροατήριον συνταράσ-
σεται, ἀκρα σιγὴ ἐπικρατεῖ, οἱ γέροντες στρατιω-

τικοί, οι ἀπόμαχοι, οι Φαλαγγίται δὲ οἱ ὡς ἐκ συνθήματος ἐκρύγνηνται εἰς χλαυθμοὺς ἀκρατήτους. Ο πρόεδρος διὰ νὰ θέσῃ ἐν τέρμα εἰς τὸ συγκινητικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον, παρακαλεῖ τὸν στρατηγὸν Τζούρτζεστις εἰχεὶ ζητήσει τὸν λόγον, νὰ ἀνέλθῃ τοῦ βῆματος διὰ νὰ ὄμιλήσῃ. Ο στρατηγὸς ἐγείρεται, ἀλλὰ δὲν προχωρεῖ πρὸς τὸ βῆμα, ἀφίνων ἔκει τὸν Χατζηχρῆστον κλαίοντα, καὶ στηριζόμενος διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐπὶ τῆς ἑδρᾶς του, στρέφεται ἀγρίως πρὸς τὸν στρατηγὸν Γρίβαν καὶ Κριεζώτην ραδιουργούντας ὑπὲρ τῆς αὐτοχθονίας, καὶ μὲ τὴν ἀγγλικήν προφοράν του, καὶ στεντορίᾳ τῇ φωνῇ «Γαϊτούρια», λέγει, καὶ καταπίπτει ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου του κατωγρος· οἱ συνάδελφοι του τρέχουσι πρὸς αὐτὸν συγκεκινημένοι, ἀκράτητος γέλως καταλαμβάνει τοὺς πάντας ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τῆς εὑφραδοῦς καὶ λακωνικωτάτης λέξεως, ἀλλ᾽ ἐν τούτοις τὸ ζῆτημα τίθεται εἰς φηφοφορίαν, καὶ κατωρθώθη διὰ τῆς εὐγενοῦς πλειονοφηρίας νὰ θεωρῶνται γνήσιοι "Ελλήνες οἱ κάτοικοι τοῦ Μωριᾶ", καὶ δύο τρεῖς Ρουμελιώται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι ἔξω τοῦ Νυμφῶνος, καὶ οὗτω ἔμειναν ἀγονά τὰ δάκρυα τοῦ Χατζηχρήστου, καὶ ἡ φιλόφρων ἔκφρασις τοῦ στρατηγοῦ Τζούρτζ.

Ναὶ, φίλε Φίλιππε, τοιαῦτα ἐγκληματικὰ λάθη ἐγένοντο τότε, καὶ μετὰ εἶκοσιν ἔτη ἐγένοντο ἔτε

μεγαλείτερα και ἀπὸ τοὺς ιδίους μεγάλους πολίτας.

Δὲν ἔχρησίμευσεν ἡ εἰκοσαετής πείρα:

Ποῖας Βουλαί, Θεέ μου! καὶ ὅποια Γερουσία!

Μὲ ἀνέκδοτα, μὲ κωμικὰς σκηνάς, μὲ εἰρωνικὰς εὔφυες φράσεις, μὲ ρητορικὰ σχήματα δὲν δρθο-
ποδίζουν τὰ ἔθυη. Οὐδεὶς σοθαρὸς ἀνὴρ παρουσιά-
σθη ἐντὸς τῆς εἰκοσαετίας ταύτης. Οὐδεμία δημιουργὴ χηροὶ νορ-
γὸς κεφαλή. Ἀλλ' ἀντὶ μιᾶς δημιουργοῦ κεφαλῆς, ~~βέβηλης~~
τὸ 1843 μᾶς ἔδωκε τρεῖς κεφαλάς, δημιουργοὺς
κομμάτων. Τὸν Κωλέτην, τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν
Μεταξᾶν*. Καὶ ἡ ἀτυγής Ἑλλὰς ἔγινε τὸ θέατρον
τῶν ἀγενῶν διαπληκτισμῶν των. Ἔκαστος αὐτῶν
ἀτομικῶς εἶχεν ἀρετάς, ἀλλὰ τί ὥρελεῖ, δὲν εἶχον
χαρδίαν, καὶ ἡ πατρὶς θέλει χαρδίαν, καὶ μεγάλην.

Ο δυστυγής Ὅθων περιεμάζευσε τὰ ναυάγια
τῆς χαταστρεπτικῆς ἑκείνης συνεδριάσεως τῆς Συνε-
λεύσεως, ἡτις ἐχώρισε τὸ ἔθνος, καὶ συνεκέντρωσε
περὶ αὐτόν, δόσους ἡδονήθη ἐξ ἑκείνων, οὓς ἡ Συνέ-
λευσις ἀπεχήρυξε, διὰ νὰ μὴ διασπασθῇ τὸ Ἑλλη-
νικὸν γένος καὶ μαρανθῇ ὁ πατριωτισμός. Ἐφερεσι
πλησίον του ὡς ὑπασπιστὴν τὸν Χατζῆχρηστον, τὸν ~~δούλον~~
Μπότζαρην, τὸν Μήλιον, τὸν Μουρούζην. Ἐτίμησε
τοὺς Ὑψηλάντας. Περιεποιήθη τοὺς Ἐπτανησίους.

* Τὴν περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Κωλέτη καὶ Μεταξᾶ γρα-
ψεισαν ὅπο τοῦ Νικολάου εἰς ἀπωτέραν ἐποχὴν παραθέτομεν ἐν τέ-
λει τοῦ βιβλίου.

Ρώμας, Τυπάλδους . . . συνέσφιξε τὴν σχέσιν μὲ
τοὺς μεγάλους τῆς Ἡπείρου, εἶλκυσε πρὸς αὐτὸν
τὸν γέροντα Σίνα τὸν ἀγγινούστατον πατριώτην,
τὸν πατέρα τοῦ κατόπιν πρεσβευτοῦ Σίνα, καὶ τοὺς
ἐν Βιέννῃ ἀποκατεστημένους Μακεδόνας, τοὺς Δού-
μπα καὶ ἄλλους, καὶ περὶ πολλοῦ εἶχε τὸν ἔμφρονα
καὶ χρηστὸν πατριώτην Θεοχάρην, Μακεδόνα τὴν
καταγωγήν.

Ο Νικόλαος ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα, τὴν εῦρεν
εἰς ἀναρχίαν σχεδόν. Στάσεις καθημεριναί, διαλύ-
σεις Βουλῶν ἀλλεπάλληλοι, οὐδεμία στιγμὴ εῦ-
καιρος πρὸς σκέψιν ἐνὸς μέλλοντος καλλιτέρου, οὐ-
δεμία τάσις πρὸς εὐρυτέραν μελέτην πολιτικῆς δια-
πλάσεως. Οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ κυλιόμενοι ἀενάως ἐντὸς
τῶν στενῶν δρίων τῆς ἐκλογικῆς πάλης, καὶ εἰς αἰ-
σθήματα ταπεινὰ ἐκδικήσεων. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Νι-
κολάου κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν στάζουν φαρμάκι,
δπως λέγουσιν οἱ ἀπλοῖκοι. «Παράδειτος, ἔγραφε,
ἥτο ή ἐποχὴ καθ' ἣν τόσον ἐγχριγιάσαμεν ἐναν-
τίον τῶν Βαυαρῶν, ἀπέναντι τῆς νῦν. Ἐκάστην
πρωῖαν μᾶς ἀναμένει ἀπρόσοπτόν τι. Σήμερον στά-
σις ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Παπακώστας, αὔριον ἀλλα-
χοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Κριεζώτης, τὴν τρίτην ἀπέδρων
οἱ τοῦ Ναυπλίου κακοῦργοι, τὴν τετάρτην ἔβαλαν
πῦρ εἰς τὸ Βουλευτήριον. Πρὸς ἐπίμετρον, ἔγρα-
φεν ὁ Νικόλαος, ὁ πατήρ μου βαδίζων ἀνω κάτω ἐν

τῇ αιθούσῃ μὲ τὸ τζιμποῦκι ἀνὰ χεῖρας, ἐπαναλαμβάνει τὸ προσφιλές ρῆμα τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου τοῦ Α' «Ἐννοῶ τὸ Ἀπόλυτον, ἐννοῶ τὴν Δημοκρατίαν, δὲν ἔννοω τὸ Συνταγματικὸν πολίτευμα, εἰνε πολίτευμα τοῦ φεύδους τῆς ἀλληλοαπάτης». — "Ολοὶ αὐτοὶ οἱ νέοι οἱ ἐπανέλθόντες συγχρόνως ἐκ Παρισίων εὑρέθησαν ἀπέναντι τοῦ ἀπροκλωρήτου. Εἰς τί νὰ ἔργασθωσιν; Ζῇαι αἱ θέσεις κατειλημμέναι διὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν βουλευτῶν, οἱ γραμματεῖς τῶν ὑπουργείων δὲν ἔγνωριζον γραφήν, καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῆς Παιδείας μετὰ βίας ^{παραρτοῦσι} κατώρθωνται νὰ ὑπογράψωσι τὰ διατάγματα. Εὔτυχεστάτην ἀπάντησιν, γράφει ὁ Νικόλαος, δτὶ ἔδωκεν ὁ Αὐλάρχης Γενναῖος Κολοχοτρώνης, τῇ βασιλίσσῃ Ἀμαλίᾳ, δτε αὕτη συνειθίζουσα νὰ πειράζῃ τοὺς αὐλικούς, καὶ μαθοῦσα δτι ὁ Κολοχοτρώνης ἐπεχείρει νὰ γράψῃ σελίδας τινὰς τῆς ιστορίας τοῦ Ἀγῶνος, λέγει, ἀποτεινομένη δῆθεν πρὸς τὸν βασιλέα Ὁθωνα, «δτι θὰ εἶνε καλὸν νὰ διορίσῃ ὁ Κολοχοτρώνης καθηγητής τῆς ιστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον». Ο Ὁθων ἐμειδία διὰ τὴν πρτειότητα, ἀλλ' οὗτος μὴ ταραχθεὶς ποσῶς, καὶ ἐπίσης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν βασιλέα, «Ἐχει δικαιον ἡ Βασιλισσα, λέγει, δρείλετε νὰ μὲ διορίσητε καθηγητήν, Μεγαλειότατε, ἀφοῦ διορίσατε ὑπουργὸν τῆς Παιδείας τὸν Ἀναστάσιον Μαυρομιχάλην».

ο Μαυρομιχάλης αξιος υιός του ήρωας και συνετού Πετρόμπεη, άλλα βεβαίως όχι κατάλληλος διότι υπουργεῖον τῆς Παιδείας, γνωρίζων τὰ γράμματα ἔξισου μὲ τὸν Κολοκοτρώνην). ο βασιλεὺς
Οθων ἐν ἀρελείῃ ἀπάντᾳ εἰς τὸν Κολοκοτρώνην,
Ἐγώ; ο δὲ Καλοκοτρώνης λέγει, οὐτε ἐγὼ Μεγαλειότατε. Ο δυστύχης Οθων, χωρὶς νὰ θέλῃ, ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἔμαι ἐγὼ ο διορίσας,
άλλ' ή δεδηλωμένη, άλλὰ μόλις δικιάς, εἶπε τὸ
Ἐγώ; ησθάνθη και ηρυθρίσανεν θλος ή Αμαλία μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς ἐννοεῖ, θτι ἔβαλλε τὸν βασιλέα εἰς στενοχωρίαν, και γελῶσα ἐκ καρδίας,
«Εὔγε στρατηγέ, λέγει, μὲ ἐνίκησας», και εύφρολογοῦσα και ἀστειευμένη καλύπτει τὸ ἀναρψὲν νέφος, και γέλωτες γενικοὶ ἀκούονται περὶ τὴν τράπεζαν.

Κατ' ἔξακολούθησιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Νικολάου ήσαν πλήρεις μελαγχολίας διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐλλάδος και θλίψεως δι' ἑαυτόν.

Σιναζόμεθα συχνάκις, ἔγραφεν, ἐν τῷ πενιχρῷ δῶματιώ μου τὸ ὅποιον οἱ φίλοι μου προτιμῶσι τῶν ἀναπαυτικῶν ίδικῶν τῶν ο Κουντουριώτης, ο Ζατμῆς, ο Χατζανέστης, ο Δαμιράλης, ο Παξιμάδης, και ο Δημητρίος Μαυροχορδάτος, μὲ τὸν ὅποιον μὲ συνδέει ἐκτὸς τῆς φιλίας, και ή διμοιότης τῆς πενιχρότητος τῶν δῶματιῶν μας, μία κλίνη μὲ τρεῖς

σανίδας, μία τράπεζα μὲ κηρώτὸν ἐπίθεμα, τρία
καθίσματα μὲ τοῦ οὐρανοῦ τὸ γραμμα, καὶ μέγα
κιβώτιον ὡς ἴματιοθήκη, μὲ σιδηρᾶς παρυράς, καὶ
ἀπτράπτοντα μετάλλινα καρρία κατὰ μυριάδας.

Οἱ διπολικοὶ ἀπογονητευμένοι: Οἱ Κουντουριώτης καθ' ἑκά-
στην μὲ τὴν ἡρεμίαν του διηγεῖται μίαν ιστορίαν
του ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, πότε, διε βίᾳ ὑπέγραψεν
ἀνάποδα τὸ παρουσιασθὲν ἔγγραφον, πότε διε μετα-
μεληθεῖς διὰ μιᾶς διὰ τὸν διορισμὸν ὑπαλλήλου
τινός, ἔγλυψε διὰ τῆς γλώσσης του, τὴν νωπὴν
ἄκομη υπογραφήν του, καὶ οὕτως ἔμεινεν ἀνυπό-
γραφον τὸ ἔγγραφον, τότε η μελάνη εύχόλως ἐξη-
λέφετο, καὶ σᾶλστε διε εὔρον ἐπὶ τῆς τραπέζης
του ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, τρεῖς κερτέδες
καλῶς περιτυλιγμένους διὰ σπουδαίου ἔγγραφου,
γνωστοῦ ὄντος του ὑπουργοῦ ἐπὶ λαιμαργίᾳ. Οἱ δὲ
γλυκὺς Μάυροκορδάτος στενάζων διηγεῖτο, διε μόλις
καὶ μετὰ βίας εὔρε μαθητὴν νὰ διδάξῃ τὴν Γάλλι-
κὴν ἐπὶ τριακονταδράγμῳ ἀμοιβῇ κατὰ μῆνα — τὸ
ποσὸν ἐθεωρήθη μυθῶδες, — δὲ Ζαΐμης διε ἀπερρί-
φθη ἢ πρότασίς του νὰ τὸν δεχθῶσιν ὡς πάρεδρον
ἐν τινὶ δικαστηρίῳ, διως ἀπερρίφθη καὶ η αἰτησίς
του Νικολάου, μόνον δὲ Χατζανέστης εύρισκετο ἐν
ἄνεστι καὶ εὐθυμίᾳ, ἐτοιμάζων τὸν οἶκον καὶ τὰς
ἀμάξας του διὰ τὴν περικαλλῆ μνηστήν του, τὴν
κόμηρσσαν Ρώμα. Κλαίοντες καὶ γλωντες, ἐλπίζον-

τες καὶ ἀπελπιζόμενοι ἔσυραν τὸ βάρος τῆς ἀεργίας
1850 διηνύτων, καὶ τῆς δυσθυμίας των μέχρι τοῦ 1850, διε-
κασθαντὰ μοιραῖαν τῆς εἰμαρμένης ἀπόφασιν ή Ἑλλὰς
Χώρα ὡπισθοδρόμησε κατὰ αἰῶνα.

Ἡ ναυτιλία τῆς σκληρῶς κατεστράφη ὑπὸ φί-
λης καὶ προστάτιδος Δυνάμεως. Ὁ μέγας Ἑλλη-
νικὸς λαὸς ἐδειξε καὶ πάλιν τὰ εὐγενῆ αἰσθήματά
του, καὶ τὴν ἔχειουσαν ὄρθοφροσύνην του. Εἰς μη-
δὲν ἀναλογισθεὶς τὴν ἀπώλειαν τῶν μόλις ἀνανεω-
θέντων πλοίων του, καὶ τῆς ἐκ νέου ἀκμαζούσης
ναυτιλίας, περιέζωσε τὸν Βασιλέα του μετὰ θερμῆς
ἀγάπης, καὶ νικητὴς αὐτὸς τῆς ἀνικήτου Δυνά-
μεως, τῶν ἀπείρων πολεμικῶν της, καὶ τῶν μυ-
δροβόλων της, ἀντιτάσσων τὸ ρητὸν τοῦ μεγάλου
πολιτικοῦ, τοῦ Χριστοῦ, «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ
Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ».

Ἡ προστάτις αὕτη Δύναμις χρατεῖ ἀνὰ χεῖρας
πάντοτε τὸ Εὔαγγέλιον, ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς
γνωρίζει νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ. Διὰ τοῦτο, καὶ ἡ Δύ-
ναμις αὕτη δὲν ἐκάμφη εἰς τὰ τόσα δεινὰ τοῦ Ἑλ-
λικοῦ λαοῦ, δὲν ἡθέλησε νὰ ἐννοήσῃ, διὰ στεῖρα θὰ
μείνῃ ἡ μεγίστη, ἡ τρισμεγίστη εὐεργεσία της, τῆς
ἐλευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, καὶ ἄγονος
ἡ θυσία τόσων εὐγενῶν ὑπάρξεων ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ
Ναυαρίνου διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς της. Ορμω-
μένη πάντοτε ἀπὸ τῆς ἐσφαλμένης ἀρχῆς, τῆς διὰ

τῆς βίας ἐπικρατήσεως τῆς ιδίας θελήσεως καὶ γνώμης ἐν Ἀνατολῇ, ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν λαῶν, βαρέως. ἔφερεν δὲ τὸ μικρὸν κρατίδιον, ἡ Ἑλλάς, ἔτρεφε τὴν ἐλπίδα τῆς ἐνώσεως μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἡπείρου τῆς Θεσ-
σαλίας, τῆς Κρήτης, καὶ δὲ δὲν ἐπείθετο νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰ σχέδια τῶν ὑπηκόων του, προτιμῶν ὁ ἀτυχῆς νὰ βίψῃ τὸ στέμμα του, ἢ νὰ διδίχησῃ τὸ Ἑλληνικὸν γένος, καὶ νὰ σύσσῃ τοὺς δικαίους πόθους του. Τιδοῦσα δέ, δὲ, καίτοι ἀποστεί-
λασσα τὸν μέγαν Κάνιγκα νὰ νουθετήσῃ τὸν "Οθωνα,
καὶ παραδοθῇ τῇ Ἀγγλικῇ πολιτικῇ, καὶ ἀκόμη
καὶ τὸν πρίγγιπα Μαξιμιλιανὸν ἀδελφὸν του "Οθω-
νος, ἐπανῆλθον ἀμφότεροι ἀπρακτοί, ἀπεράσισε νὰ
κτυπήσῃ τὴν ἀπείθειαν του "Οθωνος, καὶ τὴν πρὸς
αὐτὸν ἀφοσίωσιν του λαοῦ του, λαβοῦσα ως ἀφορ-
μὴν τὴν ζημίαν, ἥτις προσεγένετο κατὰ τὸ Πάσχα Αγίων τε σ'
ἐν τῇ οἰκίᾳ Εβραίου τινὸς Ἀγγλου ὑπόκαου, Πα-
τζιφίκου ὄνομαζομένου, καὶ τὴν ἀποζημίωσιν ἐνὸς Ἕλλορθου
οἰκοπέδου του Ἀγγλου Finley ἀποκατεστημένου
ἐν Ἀθήναις, δὲ κατέλαβε τὸ Δημόσιον, καὶ ἀλλα
τινὰ τοιαύτης φύσεως ζητήματα, ἀνεβίβασε τὴν
ἀξίαν αὐτῶν εἰς ἐκάτομμάρια, καὶ αἰφνιδίως κο-
λοσσαῖος στόλος ἐξ 22 θωρηκτῶν κατέπλευσεν εἰς
Πειραιᾶ, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν δύο ἀλλων εὐεργετίδων
Δινάμεων, καὶ ἐξέδωκε τὸ περίφημον μήνυμα τῷ

ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν Λόντω, νὰ πληρωθῶσι ταῦτα ἐντὸς 24 ωρῶν.

Μετὰ τὴν πάροδον τῶν 24 ωρῶν ὁ ἀποχλεισμὸς ἥρχισε· καὶ μετὰ ποίας σκληρότητος! Ἐσύροντο αὐτὰ τὰ δυστυχισμένα πλοῖα ἄνευ διακρίσεως μέχρι καὶ τῶν ἀλιευτικῶν, καὶ μετὰ βίας ἥγοντο εἰς Μάλταν, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἀσπλαχνία τῶν Ἀγγλῶν, ὥστε ἐνῷ ἐρρυμουλκοῦντο τὰ πλοιάρια αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων θωρηκτῶν, τὰ σχηματιζόμενα ἐκ τῆς κινήσεως κύματα, περιέλουν τὸ πλήρωμα μένον ἐν τοῖς πλοίοις, στερούμενον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρτου μέχρι τῆς ἐν Μάλτᾳ προσελεύσεως. Τὰ περισσότερα πλοῖα τὰ ὀδηγηθέντα τότε εἰς Μάλταν ἦσαν Γαλαξειδιωτικά, διότι οἱ Ύδραιοι καὶ Σπετσιώται ὑποστάντες μεγάλας καταστροφὰς ἐν τῷ ἀγῶνι, θυσιάσαντες καὶ πολὺ χρῆμα καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους, μόλις ἥρχισαν νὰ κινῶνται, ἐνῷ οἱ Γαλαξειδιώται ἀνεδεικνύοντο τότε διὰ τῆς καλῆς κατασκευῆς τῶν πλοίων των, καὶ διὰ τὸ θαρραλέον τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεών των. Εἰς τοὺς πλοιάρχους Γαλαξειδιώτας τοὺς παραπονουμένους εἰς τοὺς Ἀγγλους δτὶ κατακρατῶνται ἀδίκως καὶ καταστρέφονται, οὗτοι ἀπήντων, ἀν θέλετε νὰ ἔλευθερωθῆτε διώξατε τὸν Ὅθωνα ἐξ Ἑλλάδος.

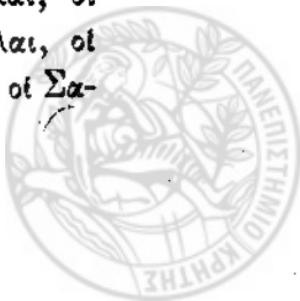
Μετ' ἀγανακτήσεως ἀπέκρουνον πάντες οἱ ναυτικοὶ τὴν ταπεινὴν ταύτην πρότασιν. Ὁ ἀποχλεισμὸς

διήρκεσε δύο μῆνας. Όμολογουμένως αἱ ἄλλαι Δυνάμεις κατίδυσσαι τὸ ἄδικον εἰργάσθησαν σπουδαίως, δπως ἀρθῇ ὁ ἀποκλεισμὸς πρωτοστατούσης τῆς Γαλλίας.

Καὶ οὗτως, μὴ δυνηθεῖσα τότε ἡ Ἀγγλία νὰ καταδαμάσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, καὶ κατὰ τὸ ρητόν, δπου δὲν φθάνει ἡ λεοντὴ φθάνει ἡ ἀλωπεκῆ, παρέχαμψε, καὶ δι' ἄλλης ἐπιτηδείας δύος ἔφθασεν εἰς τὸ 1854 δτε δεινὸς κόλαφος ἐδόθη τῇ Βασιλείᾳ καὶ ὁ ἔτι δεινότερος τοῦ 1862, κατέρριψε τὴν Βασιλείαν ἔκεινην, τῆς δποίας ἡ πτώσις συμπαρέσυρεν δλον τὸ οἰκοδόμημα, τὸ μετὰ τόσης ὑπομονῆς, μετὰ τόσων παραχλήσεων πρὸς τοὺς Δυνατοὺς τῆς γῆς, μετὰ τόσης μερίμνης, μετὰ τόσης στοργῆς ἀνωκοδόμει ὁ Ὁθων.

Καὶ δταν ἔφθασεν ὁ Γεώργιος καίτοι δεκαεξατῆς ἐννόησεν, εἶδε τὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων, φεῦ! δχι ἐνδόξων, ἀλλ' ἀδοξοτάτων! Ἐρείπια ἐκ σκαπάνης παραφρόνων.

Καὶ ὁ Παῖς αὐτὸς ἔχων περισσότερον νοῦν τῶν ἀποστολέων του ἡπόρει, καὶ ἡρώτα τί συνέβαινε; Μὲ εἶπον, ἔλεγε, δτι ἐδῶ εἶνε ὁ τόπος τῶν ἔξοχοτήτων τῆς Οἰκουμένης, ποῦ εἶνε λοιπὸν οὗτος, ᾧ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν; ποῦ εἶνε οἱ Καραϊσκάκαι, οἱ Μπότζαροι, οἱ Κουντουριώται, οἱ Μιαοῦλαι, οἱ Κοδοκοτρώναι, οἱ Μουρούζαι, οἱ Νοταράτοι, οἱ Σα-

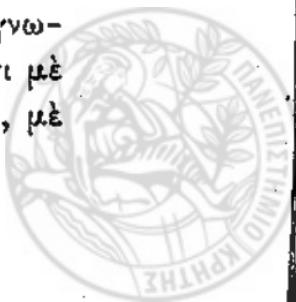

χίναι, οι Ρώμα, οι Κριεζῆ; Μεγαλειότατε, τῷ
ἀπίγνησαν, αὐτοὶ ἔλοι εἶνε Ὀθωνισται, εἶνε ἀν-
θρωποι λατρεύοντες τὸν Ὀθωνα, τοὺς ἔξωστραχί-
σαμεν.—Καὶ ὁ Παῖς ἐθορυβήθη εἰς τοὺς λόγους
τούτους, καὶ λίαν σκεπτικός,—αὐτοὺς ἔξωστράχι-
σαν, εἶπε καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' ἐγὼ τότε ποῦ νὰ στη-
ριχθῶ! καὶ ἐρρίφθη ἀπελπις εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ
συνταγματάρχου Τριγγέτα (ἡ Συνέλευσις τοῦ 63
τὸν διώρισεν αὐλάρχην, ἔως οὗ κατηρτίσθη τὸ προ-
σωπικὸν τῆς Αὐλῆς). Ὁ Τριγγέτας διὰ νὰ παρη-
γορήσῃ τὸν πατέδα, συνεβούλευσε Αὐτῷ νὰ ἐπισκε-
φθῇ τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἐφιππος. Ὁ Παῖς χαί-
ρων ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου του, καὶ τυχαίως
διηυθύνθη πρὸς τὰ Νέα Λιόσσια, οἱ χωρίκοι ἐσπευ-
σαν ἀγαλλόμενοι πρὸς ὑπάντησιν. Ὁ Παῖς ζωη-
ρός, εύφυής, ἀντιλαμβανόμενος τὰ πάντα, βλέπει
τὰς καθ' ὅδὸν μωρέας κομμένας, ως καὶ τὰς τοῦ
χωρίου, ἐρωτᾷ, «διατί τὰ λαμπρὰ αὐτὰ δένδρα
κομμένα;» ὁ γεροντότερος χωρίκος ἀπαντᾷ μὲ τὴν
Ἀλεξανδρικὴν προφοράν του, «Μά, Μεγαλειότατε,
αὐτὰ τὰ ἐφύτευσεν ἡ Ἀμαλία διὰ νὰ κάμνωμεν τὸ
μετσει μας, καθὼς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτῇ ἔκτισε
καὶ τὸ σχολεῖον, καὶ τοὺς περισσότερους τῶν οἰκιών
μας—τὰ δένδρα τὰ ἐκόφαμεν τὰ ἐξερρίζωσαμεν,
—δεν ηξεύρομεν τώρα τί νὰ κάμωμεν μὲ τὴν Ἐκ-
κλησίαν καὶ τὸ Σχολεῖον». Ὁ Παῖς

αὐτὸς αρχή.
Τριγγέτα,

δὲν διεσκέδασε ποσῶς μὲ τὸν περίπατον, σύννους
ἐπανέχαιμψεν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Καὶ τὴν ἐπαύριον
ἄμα ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, κατέβη εἰς τὸν κῆπον *Στύρων Στύρων*
καὶ συλλέξας τὰ ώραιότερα ἄνθη, τὰ σπανιώτερα, *ποιητὴν Αἰγαῖας*
εἰς μίαν μεγαλοπρεπῆ ἀνθοδέσμην, ἀπέστειλε τῇ *Αμαλίᾳ* *Αμαλίᾳ*
βασιλίσσῃ Ἀμαλίᾳ, εἰς Βαυβέργην, ἄφωνον, ἀλλ᾽
εὐφραδές τεκμήριον εὐγνωμοσύνης, καλύψας οὗτῳ,
Αὐτὸς ὁ πρώτος νῦν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀχαρι-
στίαν τοῦ λαοῦ του, καὶ λέγων διὰ τῆς γλυκείας
γλώσσης τῶν ἀνθέων, «ἄφες αὐτοῖς οὐ γάρ οἶδασι
τί ποιοῦσιν» Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἔλαβε τὸ δῶ-
ρον, δ ἔρθασε νωπὸν δι' ιδιαιτέρας μεθόδου τοῦ κη-
πουροῦ *Σμίθη*, καὶ ἔκλαυσε θερμὰ δάκρυα, καὶ ἐσυγ-
χώρησε καὶ τὸν πρώτον Ἑλληνα καὶ τὸν τελευ-
τατον.

Εύτυχη ἰδέαν εἶχε, φίλε Φίλιππε, νὰ γράψῃς
τὸν βίον τοῦ Νικολάου, η ἀφανῆς εὐεργετική δρᾶ-
σις αὐτοῦ, μεγίστην ἔσχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἔθνους,
καὶ γνωστὴ γενομένη νῦν, μεγίστην παρηγορίαν θὰ
παράσχῃ εἰς τοὺς τόσους ἀφανεῖς καὶ ἀληθεῖς σκα-
πανεῖς τῆς εὐημερίας αὐτοῦ. Πόσοι καὶ πόσοι ἔζη-
σαν καὶ ἐτελεύτησαν ἐπὶ τοῦ γραφείου των ἄγνω-
τοι, μετριόφρονες, μὴ ὑποπτευόμενοι καν, δτὶ μὲ
μίαν κονδυλιάν εὔστοχον ἐν τῷ ἐγγράφῳ των, μὲ

μίαν λέξιν εύθετον πρὸς τοὺς ἀνωτέρους τῶν, ἔσω-
ζον τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος, καὶ τὴν κλονιζομένην
ἡθικὴν βαρύτητα τῶν προϊσταμένων τῶν.

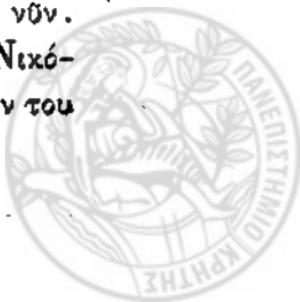
Τοιοῦτος δὲ Νικόλαος.

Τῷ 1850 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐν Κων-
σταντινουπόλει πρεσβείας ὑπὸ τὸν Πέτρον Δεληγ-
γιάννην. Οὐ Δεληγιάννης ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς
οἰκογενείας τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῶν πρώτων
τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 21, μὲ μόρφωσιν οὐ τυχαίαν, μὲ
παιδείαν καὶ ἔξωτερικὸν εὐχάριστον, ἀγαπητὸς ἐγέ-
νετο ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Διπλωματῶν, καὶ ἐπεβάλ-
λετο τῇ Τουρκικῇ κυβερνήσει. 'Ὕπ' αὐτὸν δὲ Νικό-
λαος ἔκαμε τὰ πρῶτα βήματα ἐν τῷ διπλωματικῷ
σταδίῳ του, θαυμαζόμενος διὰ τοὺς εὐγενεῖς τρό-
πους του, διὰ τὸ λεπτὸν τῶν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς
παρατηρήσεών του καὶ τὸ εὐθὺ τῶν κρίσεών του.

Κατὰ πολὺ συνέτεινεν ἡ εὐγενὴς δέσποινα, σύ-
ζυγος τοῦ Πέτρου Δεληγιάννη, εἰς τὴν ἀξιοπρεπῆ
θέσιν τῆς ἑκεῖ Πρεσβείας διὰ τῆς χάριτος τῶν τρό-
πων τῆς, τοῦ πνεύματός της καὶ τῆς ώραιότη-
τός της,

'Ανακληθέντος τοῦ κ. Δεληγιάννη μετὰ ταῦτα,
δὲ Νικόλαος μετετέθη εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ Λον-
δίνου ὑπὸ τὸν σεβαστὸν γέροντα Σπυρ. Τρικούπην.
Ἐξει ὁ Νικόλαος εὐρέθη εἰς τὸ στοιχεῖόν του, ζή-
σας ἐν τῷ μέσῳ οἰκογενείας μὲ τὰ ἡθη τὰ ἀπλᾶ.

καὶ ἀξιοπρεπῆ τὰ ρουμελιωτικά, καὶ τὴν εὐγένειαν, τὴν χάριν, τὸ πνεῦμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πραγματικὴ ἀρχόντισσα, γράφει ὁ Νικόλαος, εἶνε η κυρία Τρικούπη, οὐδέποτε ἐκκλίνουσα ἐκ τῶν καθηκόντων της ἢ ἐν τῇ αιθούσῃ τῆς δεχομένη πρίγυπας καὶ μεγιστάνας, ἢ ἐν τῷ μαγειρείῳ συζητοῦσα μὲ τὴν ιδίαν εὐγένειαν, μὲ τὴν ιδίαν χάριν, τὴν παρασκευὴν τῶν ἑδεσμάτων, ἢ διευθύνουσα τοὺς διδασκάλους τῶν τέκνων της, πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρωτίστως, λίαν εὐπαιδευτος οὖσα, καὶ κάτοχος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ὀλίγαι γυναῖκες. Πλειστάκις ἐπεχείρησαν, γράφει ὁ Νικόλαος, νὰ πάρασύρωσι τὸν Τρικούπην εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ὁθωνος πόλεμον, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον· συνετὸς πολιτικός, καὶ εὐθὺς τὸν χαρακτῆρα ἀποτροπιάζεται τὰ ἔκνομα μέσα, φρονεῖ δέ, δτι τὸ «δίς ἐξαμαρτεῖν οὐ σοφοῦ ἀνδρός». Ψυχρῶς διέκειτο συχνὰ πρὸς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτον, δστις τὸν ὥθει παντοιοτρόπως πρὸς ἀντιπολίτευσιν». Ο Νικόλαος ἔχων τοισῦτον προϊστάμενον, φυσικὸν ἦτο νὰ ἀναπτύξῃ, καὶ νὰ στερεώσῃ τὰς ἥδη ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσας ἀρετάς, ζῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τότε ἔξοχων μεγάλων πολιτικῶν τῆς Ἀγγλίας. Δὲν ἦσαν ἀκόμη degeneres δπως νῦν. Μετὰ λύπης ἡναγκάσθη νὰ ἀλλάξῃ τόπον ὁ Νικόλαος, διότι ὁ Τρικούπης προσέλαβε τὸν υἱόν του

Χαρίλαον ως γραμματέα, ἔκπαιδευθέντα ἀριστα,
καὶ ἔχοντα τὴν κατὰ τὸν νόμον ἡλικίαν, δπως διο-
ρισθῇ. Ο νέος Χαρίλαος ἐφαίνετο ἦδη τότε, δτι
ἔσται δ μέλλων Χαρίλαος.

Ο Νικόλαος εἶχε τὴν τρυφερότητα πατρὸς διὰ
τὰ τέχνα τοῦ Τρικούπη, καὶ ταῦτα μέτα πολλῆς
λύπης ἀπεχωρίσθησαν τοῦ Νικολάου.

N. (115)
αγ. Δημοθ.
Γαζή

Ἡ μοῖρα τὸν ἔφερεν εἰς τὸν ἡγαπημένον του τό-
πον, τὴν Γαλλίαν, δπου διωρίσθη γραμματεὺς τῆς
Πρεσβείας ὑπὸ τὸν Ἀλ. Μαυροχορδάτον. Η χαρά
μου, ἔγραφεν ὁ Νικόλαος, νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν
τόπον δπου ἐμαθήτευσα, καὶ κατὰ πρῶτον εἶδον
καὶ ἄλλον κόσμον, ἐκτὸς τῆς ἀγαπητῆς Πλάκας ἐν
Ἀθήναις, καὶ τοῦ γείτονός μας Ἀθηναίου ἀρχοντος
Λογοθέτη μὲ τοὺς τζουμπέδες — θὰ ἥτο ἀπειρος, ἀν
δὲν ἐμετριάζετο δ ἐνθουσιασμός μου, ἐνεκα τοῦ χα-
ρακτῆρος τοῦ προϊσταμένου μου. Ομολογουμένως
εἶνε μέγας ἀνήρ καὶ μεγαλούργος η διάνοιά του,
ἄλλ' ἀπότομος εἰς τὰς κρίσεις του, ἀποτομώτερος
εἰς τὰς βλέψεις του, δὲν παραμερίζει ήσυχως τὸ
τυχὸν ἐμπόδιον, ἀλλὰ κατασυντρίbeι αὐτό, καὶ συν-
τρίbeται διοῦ, ἀποβαίνων οὕτω ἀχρηστος τῇ Πο-
λιτείᾳ καὶ ἑαυτῷ, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἐπιζῆμιος..

Δὲν ἡξεύρω, ἔγραφεν, ἀν εἶμαι προκατειλημμέ-
νος διότι νέος ἐλθὼν εἰς Γαλλίαν εὔρον δλα ἀρεστὰ
βεβαίως, ἀλλὰ εύρισκω δτι δ τόπος οὗτος ἔχει τη

τὸ ἔξαιρετικόν, αἰσθάνεται τις δτὶ ζῆ, αἰσθάνεται τὴν διάνοιαν του γενομένην αἰφνιδίως ὑπερτέραν, ἀπορεῖ πῶς ἔως τώρα δὲν εἶχε παρατηρήσει τὸ μέγεθος τῆς διανοίας του, καὶ τὴν γονιμότητα αὐτῆς. Ἐδῶ τὰ εὐαρέστως ἀπρόσπτα εἰσὶν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν· δὲν λέγει τις πῶς νὰ σκοτώσω τὰς ὥρας, ἀλλὰ παραπονεῖται δτὶ δὲν ἔχει ἀρκετὰς ὥρας, χωρὶς νὰ σκοτώνῃ καμμιάν. Εἶνε Ἐθνος πραγματικῶς μέγα. Οὐδεμία ὑστεροβουλία εἰς τὸν Γάλλον, φανερὸς φίλος, φανερὸς ἔχθρος· ὁ Γάλλος δὲν ἔχει ποίησιν, οὔτε ἔζεχει εἰς τὰς ὥραίας τέχνας δον ἄλλοι, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλοτιμίας κατορθώνει τὸ πᾶν. Εἶνε θερμὸς θαυμαστὴς του καλοῦ δπου καὶ ἀν τὸ εύρη, δὲν εἶνε μεροληπτικός. Οἱ σοφοὶ τῆς γῆς ἐν τῇ Γαλλίᾳ εύρισκουσι καὶ ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμόν.

Ολίγον παραμείνας εἰς Γαλλίαν ὁ Νικόλαος, τοῦ Μαυροχορδάτου προσκληθέντος νὰ ἀναλάβῃ τὴν τρωθυπουργίαν ἐν Ἀθήναις, διωρίσθη εἰς Βιέννην ὑπὸ τὸν Σχινᾶν. Ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων οὗτος μὲ ὑπέροχον νοῦν, καὶ ἀπειρούς γνώσεις, ἐκράτει καλῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς τὴν θέσιν του, ἀλλ' ἀδέξιος διπλωμάτης.

Μετὰ τὸν θάνατον του Σχινᾶ, ὁ Νικόλαος ἐγένετο γραμμάτευς ὑπὸ τὸν Σίνα, ἔως τότε Γενικὸν Πρόξενον ἐν Βιέννῃ.

Χρυσή
Γραμμή

(5)

Την Σίνα ο Νικόλαος έσχεν εύρυ στάδιον
ένεργειας εύεργετικής πρὸς τοὺς συμπολίτας του,
καὶ διπλωματικῆς.

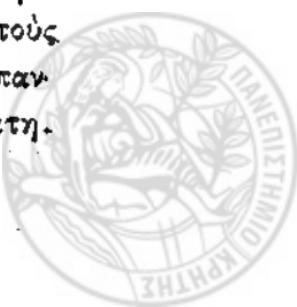
Ο Σίνας μὲ δλην τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα,
καὶ μὲ δλην τὴν ἔκτάκτου ἀγαθότητος καρδίαν του,
δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς δλας τὰς εὐθύνας ἐνὸς
πρεσβευτοῦ, καὶ εἰς τὰ μυρία δσα λεπτολογήματα
τῶν κοινωνικῶν ἔξεων καὶ ἀπαιτήσεων τῆς δλίγον
ἐπηρμένης Αύστριακῆς ἀριστοκρατίας. Φύσει δὲ ὡν
χαρακτῆρος εἰλικρινοῦς, ἐλευθερίου, ἀπονηρεύτου,
καὶ ἀνατεθραμμένος μετὰ πολλῆς στοργῆς ως τὸ
μόνον ἐναπομείναν τέκνον τοῦ πατρός του, καὶ κά-
τοχος μεγίστης περιουσίας, καὶ ζῶν περιστοιχού-
μενος ὑπὸ ἀνθρώπων ἀγαθῶν μὲν καὶ ἐναρέτων,
σκεπτομένων δμως Αύστριακῶς, καὶ ὑπὸ τὸ πιέζον
συμφέρον τῆς Αύστριακῆς χώρας, καὶ οὐχὶ τῆς
Ἐλληνικῆς, φυσικὸν θὰ ἥτο δλίγον κατ' δλίγον νὰ
ἀποσκιρτήσῃ ἐκ τῶν ἀγνῶν αἰσθημάτων Ἐλληνος
πατριώτου, καὶ μορφώσει μὴ Ἐλληνίζουσαν οίκο-
γένειαν. Τὸν κίνδυνον τούτον, ἀπεσόβησε κατὰ
πρῶτον δ βασιλεὺς Ὅθων, γνωρίζων νὰ ἀνακαλύ-
πτῃ τοὺς Ἐλληνας, τοὺς βαθεῖς πατριώτας καὶ
εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς.

Διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Σίνα ως πρεσβευτοῦ ἐτί-
μησε καὶ τὴν Αύστριαν, ήτις εἶχεν ἀπονείμει αὐτῷ

τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου, καὶ προσέθεσεν εἰς τὸ Κράτος ἔνα μεγάλον πολίτην Ἐλληνα.

Ο Νικόλαος φίλος ἥδη τοῦ Σίνα απὸ τῆς ἐποχῆς ὅτε Γενικὸς πρόξενος ἦτο, ἔλαβεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὸ πνεῦμα του, καὶ ἀνεζωπύρησε τὰ κοιμώμενα πατριωτικὰ αἰσθήματά του, βοηθούμενος ἐπιτυχῶς ὑπὲ τῆς Βαρωνίδος Σίνα, δεσποίνης ὑπερτέρας, μὲν μόρφωσιν σπανίαν, μὲν παιδείαν, μὲν φρόνημα καὶ καρδίαν Ἐλληνικήν. Πλῆθος καλῶν νέων ἔξεπαιδεύθησαν δαπάναις τοῦ Σίνα καὶ συστάσει τοῦ Νικολάου, καὶ μεγάλα βοηθήματα ἐμοιράζοντο ταῖς Ἐλληνικαῖς ἀπόροις οἰκογενείαις.

Τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος ἔθετο ως σκοπὸν τοῦ βίου τοῦ ὁ Σίνας πλέον, καὶ μέλημα κύριον καθ' ἔκαστην ἥτο πῶς νὰ ἔξοδεύσῃ τὴν περιουσίαν του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐλλάδος. Τὰς θυγατέρας του διακαῶς ἐπόθει νὰ ὑπανδρεύσῃ μὲν Ἐλληνας. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἐπετεύχθη διὰ τὴν πρωτότοχον, ως ἐκ τῆς ἄκρας λεπτότητος αἰσθημάτων τῶν νέων ἐκ περιφερῶν Ἐλληνικῶν οἰκων, διότι ἡ νέα ἐφαίνετο τότε πάσχουσα, καὶ κλίνουσα πρὸς φθίσιν, οὗτοι δέ, φοβούμενοι μήπως κατηγορηθῶσιν, διτὶ ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ χρῆμα μόνον, ἀπέφυγον τὸν προταθέντα γάμον. Ἡ λεπτότης αὕτη βεβαίως πολὺ τιμᾶ τοὺς Ἐλληνας, ἀλλ' ὁ φόβος ἥτο μάταιος. Ἡ νέα ὑπανδρεύθησα τὸν αὐστριακὸν Βίμφεν ἔζησεν ὑγιεστάτη.

Η δευτερότοκος υπανδρεύθη τὸν Γεώργιον Μαυροκορδάτον, ἡ τριτότοκος τὸν Γρηγόριον Τψηλάντην κατόπιν πρεσβευτὴν ἐν Βιέννῃ, καὶ ἡ τετάρτη τὸν Δοῦκα Κάστρου ἀνεψιὸν τοῦ στρατηγοῦ Μαχ-Μαῶν.

Ἄλλὰ κακῇ μοίρᾳ ὁ Σίνας ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ὡς πρεσβευτοῦ δὲν ἀπήλαυσε ἀμιγῶς τῆς εὐχαριστήσεως ταύτης, διότι ἐν Ἑλλάδι τὰ πάθη εἶχον κορυφωθῆναι, ἡ ἐκλογικὴ πάλη ἔφερεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν Βουλὴν ἑχθροὺς κομματικοὺς ἀσπόνδους, καὶ οὐχὶ ἀμιλλωμένους ἐλευθέρους πολίτας πρὸς συζήτησιν τῶν κοινῶν. Οὐδεμία Φωκιώνειος φωνὴ ἤκουέτο, «ἔχει καλλιτέρους μου ἡ Πατρίς» δῆλοι οἱ Βουλευταὶ ἔλεγον, l'état c'est moi, καὶ δῆλοι ἐθεώρουν ἔχυτοὺς ἀξίους διὰ τὸ χαρτοφυλάκιον. Ο βασιλεὺς "Οἳων εὑρίσκετο εἰς διηνεκῆ πάλην, μεταξὺ τῆς δυσπιστούσης πρὸς αὐτὸν διπλωματίας, καὶ τῆς ἀκαίρου φιλοδοξίας τῶν πολιτευομένων." Η μακρὰ διχμονή του ἐν Μονάχῳ μετὰ τὴν ἄρσην τοῦ ἀποκλεισμοῦ κατὰ τὸ 1850 κατ' οὐδὲν ὠφέλησε. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς ἔμενε πάντοτε ἐπὶ τοῦ τάπητος, αἰώνιον πρόσκομμα τῆς Βασιλείας, αἰώνιον δόλωμα τῶν ἀπλουστέρων. Ο Σίνας συνειθίσμένος εἰς τὸ ἥρεμον καθεστῶς τῆς Αὐστρίας, εὑρίσκετο εἰς αἰφνίδιον ταραχὴν κατὰ τὴν ἄριξιν τοῦ ταχυδρομείου τῆς Ἐλλάδος, ὡς ἂν ἀρυπνίζετο ἀπὸ καλοῦ ὀνείρου, μολονότι ὁ Νικόλαος ἔκρατει δι'

έσαυτὸν τὰ ἀπαισιώτερα, φοβούμενος μὴ ἡ Σίνας φύ-
σει εὑρέθιστος καταλήξῃ εἰς ἀσθένειάν τινα· πολ-
λάκις δὲν ἐκρατεῖτο, καὶ βίᾳ ἀσθμαίνων, ἔφθανε κατὰ
τὸ μεσονύχτιον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Νικολάου δπου
ἔγνωριζεν, δτὶ συναζόμεθα οἱ Ἐλληνες, καὶ οἱ δύο
τερεῖς τῆς κοινότητος συζητοῦντες τὰ τῆς ἀγαπη-
τῆς Πατρίδος, ὁ γέρων πάτερ Κοσμᾶς μεγάλης
ἀρετῆς ἄνθρωπος, καὶ σπανίας κρίσεως καὶ φιλοσο-
φικότητος, καὶ ὁ γεώτερος πάτερ Ἀντώνιος ὁ Χα-
ριάτης, ὁ μετέπειτα ἐπίσκοπος Κερκύρας, δστις στε-
ρούμενος παιδείας ἐκκλησιαστικῆς ἐκτεταμένης,
ἀνεπλήρου διὰ τῆς ἀγαθότητος, τῆς ἀφελείας του,
τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς του, τῆς εύθυμιας τοῦ
Χαρακτῆρός του, καὶ τοῦ ἴδιαιτέρου τρόπου τοῦ
οριλεῖν τῆς πατρίδος του, καὶ διηγύθυνεν Ἰσως καλ-
λίτερον τὸ ποίμνιόν του ἀπὸ πολλοὺς σοφούς. Ἐκεῖ
οὗτῷ, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν ἔξεχύναμεν τὴν
πατριωτικὴν χολήν μας, προβλέποντες καὶ προαι-
σθανόμενοι ἀπαισταν τὴν λύσιν. Πολλάκις ὁ ἀγαθὸς
Σίνας ἐρχόμενος οὕτω αιφνιδίως ἐγένετο η ἀφορμῇ
νὰ καταλήξῃ η σοβαρὰ καὶ περίφροντις συνάθροισίς
μας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Νικολάου, εἰς ἀκρατήτους γέ-
λωτας, διότι ἡ Σίνας δταν εὑρίσκετο μεταξὺ Ἐλλή-
νων ἀποκλειστικῶς, ηύχαριστεῖτο νὰ δμιλῇ Ἐλ-
ληνικά, ἀλλ' ἀτυχῶς μὴ σπουδάσας τὴν γλῶσσαν, νῶτα Σίνα
εξηκολούθει νὰ δμιλῇ, δπως η γρατα τροφός του ἐκ

Χαρ Σ

αναδεόντος
εργατικής
της αίσιας
N. (M. 5)

Μακεδονίας, μίγμα τι λέξεων τουρκικῶν καὶ παρεφθαρμένων Ἑλληνικῶν. Ὁ Νικόλαος καθησύχαζε τὸν Σίνα διὰ τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἐρχομένας εἰδήσεις, ἀναγινώσκων περικοπὰς τῶν ἐπιστολῶν τῆς ἀδελφῆς του χυρίας τῆς Αὐλῆς παρὰ τῇ βασιλίσσῃ Ἀμαλίᾳ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀριστομένους Λιδωρίκη, βουλευτοῦ ἐκ Δωρίδος, δστις μὲ πολλὴν σαφῆνειαν, πνεῦμα ἔξεταστικόν, καὶ ἀγχίνοιαν, ἔκρατει ἐνήμερον τὸν Νικόλαον περὶ τῆς πολιτικῆς διαμάχης.

Οὗτοι κατὰ τὸ 1854, δτε ἐναγωνίως ἀνεμέναμεν τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστολάς, καὶ πότε ἥρχοντο χαρᾶς εὐαγγέλια, νίκη εἰς Δομοκόν! νίκη εἰς Φέρσαλα! καὶ ἄλλοτε ἀπαίσιοι φῆμαι διεδίδοντο, τουρκικὰ ἀτακτα εἰσέβαλλον, λεηλασίαι καὶ πῦρ πανταχοῦ, καὶ κατόπιν ἄλλα ἀναιροῦντα τὰ πρῶτα, καὶ ἡ Εὐρώπη ἀπασα ἔχουσα τὴν προσοχὴν ἐστραμμένην εἰς τὸν Γιγάντειον πόλεμον τὸν ἀντιχριστιανικὸν ἐν Κριμαίᾳ, καὶ ἐτρέμαμεν μήπως ὁ Ὄθων ἐν τῷ πατριωτικῷ ἐνθουσιασμῷ του, καὶ ἐναντίον τῆς συνήθους φρονήσεώς του, καὶ μεμετρημένης σκέψεως λάβη ἀκτακτόν τινα ἀπόφασιν, καὶ παρακινδυνεύσῃ τὸ δλον, ἔφθασεν ἐπιστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀριστομένους, ἐν ᾧ οὕτος ἔγραφεν — « Ἀπέρχομαι εἰς Δωρίδα, σῶμα ἐθελοντῶν ἐσχηματίσθη ἀξιόλογον, ἀξιωματικὸς ἵκανότατος τοῦ πεζικοῦ ἔρχεται μετ'

έμου διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς. Μετὰ τρεῖς ημέρας
θὰ εύρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ τῆς Θεσσαλίας. Εἰδον
τὸν βασιλέα, ἔχει μέγα θάρρος, ἐλπίζει πολύ· ἀλλ’
ώς πάντοτε λίαν ἀξιοπρεπής, ἐκφράζεται περιε-
σκευμένως· ή Βασιλισσα δόμως νομίζει ἑαυτὴν ἐν
Θεσσαλίᾳ κυρίαρχον, καὶ σκέπτεται ἡδη τὴν ὥθη-
σιν, ἢν θὰ δώσῃ εἰς τὴν γεωργίαν, τὰς δενδροφυ-
τείας της, τὰ ζῶα, ἢ θὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν
διὰ νὰ τὰ μοιράσῃ εἰς τοὺς γαιοκτήμονας, πρὸ
πάντων ἀγελάδας καὶ ὄρνιθας, καὶ ἐπὶ τέλους φαν-
τάζεται ἑαυτὴν καλπάζουσαν ἐπὶ τοῦ Πηλίου.
Ἄλλὰ τὴν πεποίθησιν αὐτὴν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν
τῶν Βασιλέων μας καὶ ήμῶν, δὲν συμμερίζεται ὁ
πατήρ μας, εἶνε ἔξιγγριωμένος, καὶ δὲν θέλει νὰ
πεκούσῃ περὶ αὐτοῦ τοῦ κινήματος, καὶ καθὼς τὸν
γιωρίζεις, ἀκράτητος εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ μὴ σε-
βόμενος οὔτε τὴν σεβαστὴν βονιλευτοῦ κεφαλήν
μου, μοὶ λέγει βροντοφώνως, δὲν ἀπορῶ νὰ εἴσαι
σὺ μωρός, ἀλλὰ νὰ μωρανθῇ ὁ Βασιλεὺς! δὲν βλέ-
πει διὰ αὐταῖς αἱ στρίγγλαις ή Ἀγγλία καὶ Γαλ-
λία, δὲν τὸ θέλουν, καὶ θὰ μᾶς βάλλουν τὰ δύο
ποδάρια εἰς ἓνα παποῦτσι.—Ἐν τούτοις, πατέρα,
ἔγω πρέπει νὰ ἀναχωρήσω διότι Νὰ πᾶς
εἰς τὸν διάβολο καὶ παρέκει ἀκόμη ιδοὺ
ώρατος ἀποχαιρετισμός· ή καλή μας μήτηρ δα-
χρύουσα καὶ γελῶσα συνάμα διὰ τὸν θελκτικὸν ἀπο-

χαιρετισμὸν τοῦ πατρός μας, καίτοι συμμεριζομένη τὰς ιδέας του, ως πρὸς τὸ ἄκαρον τοῦ κινήματος, μου ἔθεσεν εἰς τὴν χειρα χρηματόδεμα, ἀνεύ τοῦ δποίου δὲν ἦδυνάμην νὰ ἀναχωρήσω, λέγουσά μοι, πρόσεγε καὶ εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ».

Τὴν ἐπαύριον ἐπιστολὴν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Νικολάου μᾶς ἔβαλεν εἰς μεγαλειτέραν ἀνησυχίαν. Εὐρισκόμεθα, ἔγραψεν, εἰς τὰς παραμονὰς μεγάλων συμβεβηκότων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Πατρίδος, ἡ καὶ δλῶς τὸ ἐναντίον. Ἐλάθομεν τὴν διαταγὴν ἐν ἄκρᾳ μυστικότητι νὰ ὅμεν ἔτοιμοι μετὰ τῆς συναδέλφου μου πρὸς ἀναχώρησιν μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς 3 ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἔφιπποι μὲ δλιγίστας ἀποσκευάς, τὸ ἀπολύτως χρήσιμον. Ο Βασιλεὺς, ἡ Βασίλισσα μὲ ἡμᾶς τὰς δύο, δύο ὑπασπιστάς, τέσσαρας ἵπποκόμους, δύο προσκόπους, θὰ ἔξελθωμεν τῶν Ἀθηνῶν χρυφίως οἱ πόδες τῶν ἵππων μας θὰ ὁσι τυλιγμένοι εἰς δέρμα, δπως μὴ ἀκούωνται τὰ πέταλα, δτὰν εὑρεθῶμεν ἀρχετὰ μαχράν, θὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ πέδιλα τῶν ἵππων μας, καὶ θὰ βαδίσωμεν δλοταχῶς πρὸς τὰ μεθόρια ἀνεύ οὐδεμιᾶς ἄλλης συνοδίας, λαμβάνοντες μόνον ἡμίσειαν ὥραν ἀναπταύσεως κατὰ τὴν μεσημβρίαν διὰ νὰ γευματίσωμεν, ὡρισμένων ἤδη τῶν μερῶν τῆς διαβάσεως, καὶ παρασκευασμένων τῶν πάντων ἐν πλήρει μυστικότητι. Τὸ σχέδιον τοῦ Βασιλέως εἶνε

νὰ εὑρεθῇ αἰφνιδίως, καὶ ἄνευ στρατοῦ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, δπως φέρη γενικήν ἔξεγερσιν τῶν ὑποδούλων. Ἡ συγκίνησις εἶνε ὑπερμεγίστη ἐν Ἀθήναις. Οἱ προθάλαμοι τῶν ἀνακτόρων βρίθουσι χόσμου. Καθ' ἑκάστην νύκτα ἔρχονται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων σωμάτων τῶν ἐθελοντῶν, καὶ λαμβάνουσι τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως ἀναχωροῦντες. Οἱ πάντες κατελήφθησαν ὑπὸ τοιούτου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τοιαύτης αἰσιοδοξίας, ὡστε ἀγαλλόμενοι ἀναχωροῦσιν, αἱ δὲ σύζυγοί των, αἱ ἀδελφαὶ των κειδιῶσαι ἀποχαιρετοῦν, ὡς ἂν πρόκειται περὶ πανηγύρεώς τινος. Οἱ παῖδες εἰς τοὺς δρόμους, οἱ ἀλλοτε παιζόντες τοὺς βώλους, νῦν ἔχουσι ξύλα καὶ γυμνάζονται εἰς τὴν σκοποβολήν, εἰς ἐξ αὐτῶν ὑποκρίνεται τὸν Τούρκον, δστις πίπτει τακτικῶς νεκρὸς ἄνευ πληγῆς τινος, ὑπὸ τὰς σφαῖρας τὰς ἀνυπάρκτους τῶν συντρόφων του, καὶ οἱ παῖδες ἀλαζόνου τονίζοντες τὸ λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου πρὸς μεγάλην καταστροφὴν τῶν ὕτων μας. Εἴμαι κατάκοπος ἡθικῶς καὶ φυσικῶς, ἐξ ἐνὸς ἐτοιμαζομένη δι' αὐτὸ τὸ ἀπρόσπτον ταξεῖδι, τὸ ἀγνωστον, καὶ κατὰ τὸν τόπον, καὶ κατὰ τὰς συνεπείας, ἐξ ἄλλου ἐπὶ ποδὸς τὸ περισσότερον τῆς νυκτός, εἰσάγουσα παρὰ τῇ Βασιλίσσῃ τοὺς ἀναχωροῦντας διὰ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀποφεύγω δὲ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν οἶκον, διὰ νὰ μὴ προδοθῶ ἄκουστα ἐπὶ

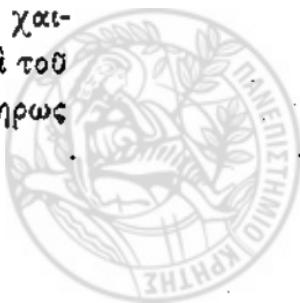
Ιανυδροίων
Βασιλικής
Γραφικής

τῶν μελετωμένων, ἀλλ' οὕτως δίδω ἀφορμὴν εἰς τὴν μητέρα μου νὰ ἀνησυχῇ μὴ βλέπουσά με. Εὐ-
τυχῶς εύρον εὐλογοφρανῆ αἰτίαν νὰ ἀπουσιάζω. Ἡ Βασιλισσα μᾶς παρεκάλεσε μετὰ τῆς συναδέλφου
μου νὰ ταχτοποιήσωμεν τὴν ἀλληλογραφίαν της,
θέτουσαι κατὰ χρονολογίαν καὶ κατὰ τὸ μέρος τῆς
ἀποστολῆς τὰς ἐπιστολάς της εἰς κιβωτίδια, ὥστε
νὰ είνε εὔκολον εἰς τὴν Μεγάλην Κυρίαν μένουσαν
ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐν περιπτώσει κινδύνου ἡ θανά-
του νὰ ἔχαστραλίσῃ ταῦτα, ἀποστέλλουσα τῇ Βανα-
ρικῇ Πρεσβείᾳ. "Ἄγαν εὐγενεῖς πάντοτε οἱ Βασιλεῖς
μας. Τὴν παράκλησιν ταύτην συνώδευσεν ἡ Βα-
σιλισσα μὲ τόσας συγγνώμας, καὶ μὲ τόσην δειλίαν
διὰ τὸν κόπον, ὃν θὰ λά�ωμεν καὶ λοιπά, ὥστε
ἔμειναμεν ἄλλοι ἐνώπιόν της ἐκπλαγεῖται. "Οτε
συνήλθομεν, ἀπεφάσισα νὰ ἔξελθω τῆς στενοχώρου
αὐτῆς θέσεως δι'^τ ἐνὸς ἀστείσμου. «ἔγετε δίκαιοι,
Μεγαλειοτάτη, ἔπον, θὰ εἴνε μέγας ὁ κόπος, μετὰ
τόσους ἄλλους κόπους οὓς ἔχομεν, νὰ περιδιαβά-
ζωμεν πότε ἔφιπποι, πότε ἐφ' ἀμύξης, νὰ πηγαί-
νωμεν εἰς τὸ θέατρον, νὰ εύρισκωμεν ἑτοίμην τὴν
τράπεζαν καὶ τὴν θεραπείαν μας, καὶ ὁ κόπος νὰ
φέρωμεν τὴν περόνην εἰς τὸ στόμα δὲν εἴνε δλ̄τ-
γος.....» Έξερράγη εἰς γέλωτα ἡ χηρόν, σπως
συνειθίζει, ἀν καὶ ἡτο πολὺ σύννους αὐτὰς τὰς ἡμέ-
ρας παρὰ τὸν χαρακτῆρά της, διὰ τὸ ἀδηλον τοῦ

μέλλοντος. Ἐν τούτοις ἐτακτοποιήσαμεν τὴν ἀλληλογραφίαν, ἐτακτοποιήσαμεν τὰς ἀποσκευάς μας, τὴν νῦντα χθὲς ἐπιθεωρήσαμεν τὰ ἐφίππιά μας, διότι παρεσκευάσθησαν οὕτως, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ θέσις διὰ δύο πιστόλια καὶ μικρὰ θήκη δεξιόθεν, διὰ πρόχειρά τινα ἀναγκαιοῦντα. Σήμερον ἔκλεψα δλίγον χρόνον, καὶ ἐπορεύθην νὰ ἵδω τοὺς γονεῖς.

Ἐννοεῖς, δτι μοὶ ἡτο πολὺ πικρὸν τὸ πρᾶγμα, νὰ γνωρίζω δτι ἀναχωρῶ, δτι πιθανὸν νὰ μὴ μὲ ἴδουν πλέον, νὰ μὴ δύναμαι νὰ εἴπω τίποτε, καὶ νὰ τοῖς φυιλῷ περὶ ἀνέμων καὶ υδάτων. Ὁ πατήρ μας ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἔξηγριούθο· τί ἀνοησίαις εἶνε αὐταῖς! ἔλεγεν, ἔτζι θὰ πάρωμε τὴν Θεσσαλία μὲ Μισὸ παποῦτζι, καὶ μὲ τοὺς κακομοιριασμένους τοὺς φαντάρους ποῦ ἔχομεν! κατόπιν ἔψαλλε καὶ μίαν λερεμιάδα τοῦ Ἀριστομένη ἀναχωρήσαντος ἥδη.

Ἡ μήτηρ μας μὲ ἡχολούθησε μέχρι τῆς ἔξωθύρας ἀναχωροῦσαν, τί λέγουν ἐπάνω; ποία εἶνε ἡ ἀλήθεια ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἀκούω; Ἡναγκάσθην νὰ ψευσθῶ, λέγουσα, δὲν πιστεύω καὶ ἔγώ, θὰ εἶνε ὑπερβολαὶ ἐνθουσιασμοῦ· ἐν τούτοις τὴν ἀπεχαιρέτησα ἐνδομύχως. Χατρε λοιπόν, οὐ καιρὸς θλίψεως, γενηθήτω τὸ θέλημα Κυρίου. Τοὺς χαιρετισμούς μου τῇ βαρωνίδι καὶ τὰ κοράσια. Σὲ ὑπόσχομαι νὰ χαιρετίσω ἐκ μέρους σου τὸν Δία, ἀν φθάσωμεν ἐπὶ τοῦ Ὄλυμπου, καὶ ἀν ζῆ ἀκόμη, θὰ εἶνε ὑπέργηρως

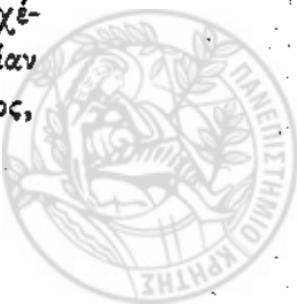

τώρα δὲν θὰ ἔχῃ καμπίαν 'Αθηνᾶ εἰς τὴν κεφαλήν,
διὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὰ πιστόλια τοῦ ἐφιππίου
μου, ἀντὶ τοῦ πελέκεως τοῦ 'Ηφαίστου'.

'Ο Νικόλαος καὶ ήμεῖς ἐγίναμεν κατηφεῖς εἰς
τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, καὶ μέγα[·]
δέος μᾶς κατέλαβεν. '

'Ο βασιλεὺς μόνος ἐν Θεσσαλίᾳ! καὶ τὸ κράτος
ἄνευ κεφαλῆς ὅπιστα του, καὶ τὸ σμῆνος τῶν ἔχ-
θρῶν του ἐν τῇ πρωτευούσῃ, καὶ ἡ διπλωματία
τρίβουσα τὰς χειρας ἐξ ἀγαλλιάσεως. 'Αφανοὶ διὰ
τῶν ὁρθαλμῶν συνεννοούμεθα. Καὶ οἱ ὁρθαλμοί μας
ἔλεγον «μὰ τί ἔπαθεν ὁ Βασιλεὺς; δὲν εἶνε εἰς τὰ
καλά του! » 'Οτε μετὰ στιγμάς τινας ὁ πάτερ 'Αν-
τώνιος, ἀνασηκωθεὶς, λέγει μὲ τὰ Ζακυνθινά του,
«μὰ τέη κοπέλες τί ταῖς θέλουν μαζὲν γιαμά; » δὲ
Σίνας ἀνατιναχόμενος συγχρόνως «μὰ ταῖς τζού-
πρες στὴ Θεσσαλία δὲν τὸ χωράει ὁ νοῦς μου». 'Εστάθη ἀδύνατον νὰ κρατηθῶμεν, νευρικοὶ γέλω-
τες διέσπασαν τὰ στήθη μας, καὶ ὁ δυστυχῆς Νι-
κόλαος ὑπεραγαπῶν τὴν ἀδελφήν του, μετὰ τοὺς
ἀκρατήτους γέλωτας ἀναλογισθείς, δτὶ ἵσως ἔκει-
νην τὴν στιγμὴν ἐνῷ αὐτὸς ἐγέλα, αὕτη ἔτρεχε τὸν
ἴσχατον κίνδυνον, λυγμοὶ ἀνηλθον ἀπὸ τοῦ στή-
θους του καὶ παρ' ὀλίγον ἀπεπνίγετο· ὅντος δὲ αἰ-
ματώδους καὶ καρδιακοῦ, συμφόρησις κινδυνώδης
προεμηνύετο. 'Ο Σίνας κυριολεκτικῶς τὰ ἔχασεν,

ἀγνοῶν ἐντελῶς πόθεν προῆλθε τοῦτο, καὶ διὰ αὐτὸς ἐγένετο ἡ ἀθώα ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ. Εὐτυχῶς παρῆλθεν, ἀφοῦ κατεκλίθη. Οἱ ιερεῖς καὶ ἑγώ ἐμείναμεν πλησίον του μέχρι πρωΐας, ἀφοῦ μετὰ βίας κατωρθώσαμεν τὸν Σίνα νὰ ἀπέλθῃ οἶκοι. Ο καλὸς Νικόλαος, ἀν καὶ εὑρισκόμενος εἰς μεγίστην ἀδυνατίαν, ἡγέρθη τὴν πρωΐαν καὶ ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τὸν Σίνα, διὰς συνεννοηθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ προσπαθήσωσι νὰ μάθωσι τί ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις γνωρίζει, καὶ τί σκέπτεται. Δυσμενῶς δὲ διέκειτο τότε αὗτη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διαδιδούμενῶν πολλῶν ἀνοησιῶν διὰ τοῦ τύπου, διὰ δὲ Ὁθων αὐστριακίζει, ή δὲ Ἀμαλία ρωσίζει. Ο πρωθυπουργὸς Κριεζῆς, μεγίστης μὲν φρονήσεως ἄνθρωπος καὶ σεβαστὸς τοῖς Ἑλλησιν, ὡς ἐκ τοῦ Ἀγῶνος, διὰ τοῦτος προσέφερεν ὑπηρεσίας, δὲν ἤδυνατο δῆμος νὰ συμβαδίσῃ μὲ τὴν τῶν νεωτέρων πολύπλοκον διπλωματικὴν δεινότηταν, καὶ νὰ ἐνδιαθεστεῖσθαι τὴν ἀντιζηλίαν τῶν Δυνάμεων ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς. Η Γαλλικὴ πρεσβεία ἦτο εἰς ρῆξιν μὲ τὴν Αὐλήν, η ἄλλοτε τόσον ἐνθουσιωδῶς ὑπερασπιζόμενη τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος, καὶ συμπαθοῦσα ἴσχυρῶς πρὸς τὸν Ὁθωνα. Η Ἀγγλικὴ πρεσβεία πρὸ πολλοῦ εἶχε διαρρήξει πᾶσαν σχέσιν, καὶ μόνον η Ρωσικὴ πρεσβεία ἐφαίνετο λίαν συμπαθῆς πρὸς τὴν Αὐλήν, καὶ ἐκ συμφέροντος,

καὶ διότι ἐπὶ κεφαλῆς εἶχε τότε τὸν Περσιάνην,
ἄνδρα συνετόν, ἀγαπῶντα εἰλικρινῶς τὴν Ἑλλάδα,
περιεσκεμμένον, μετριοπαθή, καὶ ἀποκρούοντα τὰ
ἄκρα. Ὁ Σίνας ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ὑπουρ-
γοῦ τῶν Ἑξωτερικῶν μὲ τὴν ἀλπίδα νὰ ἔξιχνιάσῃ,
ἀν εἴχον εἰδῆσιν περὶ τῆς ἔξοδου τοῦ Βασιλέως, μὴ
ἐπιτρεπομένης τῆς ἀμφιθολίας δι' ήμᾶς μετὰ τὴν
ἐπιστολὴν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Νικολάου. Τηλέγρα-
φος δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ τα-
χυδρομικὴ ὑπηρεσία δὲν εἶχεν εἰμὴ δύο ὕδούς, τὴν
τῆς Τεργέστης καὶ Μασσαλίας. Ὁ Σίνας εὗρε τὸν
ὑπουργὸν κακῶς διατεθεῖμένον, καὶ μετὰ τὰς πρώ-
τας φιλοφρονήσεις λέγει αὐτῷ,

« Mais dites donc mon cher Baron à votre Grèce
de ne pas se donner tant de mouvement ».

‘Ο Σίνας εὔστοχως ἀπαντᾷ,

« Que voulez-vous, Excellence, elle est tellement
serrée dans son corset que ses trois modistes lui
ont confectionné ».

‘Αλλὰ πλὴν τῶν εὔστοχων ἐρωτήσεων καὶ ἀπαν-
τήσεων, δὲν ἡδυνήθη νὰ μάθῃ τίποτε περιπλέον, δ
ὑπουργὸς ἔχων τὸ στόμα serré, δπως τὸ corset τῆς
Ἑλλάδος.

Διέβημεν λοιπὸν τὴν ἑδομάδα τῶν παθῶν μέχρι
τοῦ ἄλλου ταχυδρομείου, τρέμοντες μήπως ἀντὶ^τ
Ἀναστάσεως καὶ Πάσχα κατέλθωμεν ἐν τῷ Ἀδη-

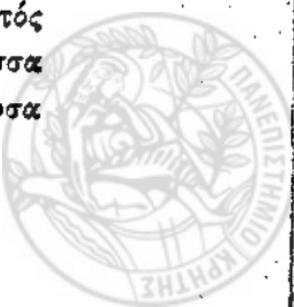
Τὸ ταχυδρομεῖον δὲν ἔφερεν ιδιαιτέρας ἐπιστο- Δημοργός Μαυροχορδάτου
λάς τῷ Νικολάῳ, ἀλλ' ἐπιτήμους. Ἀνηγγέλλετο ρομπορδάτου —
τὸ Ὑπουργεῖον Ἀλ. Μαυροχορδάτου, η κατοχὴ καβχού τῶν γαλλοαγγλικῶν στρατευμάτων, η κατάπαυσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Θεσσαλίᾳ, η ρητὴ διαταγὴ πρὸς τὸν Ὀθωνα νὰ μὴ τολμήσῃ εἰς τὸ ἔξης νὰ σκέπτηται περὶ προσαρτήσεως ὅχι μόνον τῆς Θεσ-
σαλίας, ἀλλ' οὕτε τῆς ξερονήσου τῆς πλησίον τῶν Κυθήρων. Τὰ κατόπιν ταχυδρομεῖα μᾶς ἔφερον ἀλ-
ληλοδιαδόχως, ἵτι γοητευτικωτέρας / εἰδήσεις καὶ Δημοσίης παρέ-
λεπτομερείας, διτὶ δῆλος ὁ στρατὸς ὁ γαλλικός, καὶ Δημοσίου Γαλλικοῦ
τὸ ιππικὸν ἀνῆλθεν ἐκ τοῦ Πειραιῶς, διῆλθε τῆς
δόδος Ἐρμοῦ, διέβη ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν Ἀνα-
χτόρων, παρέκαμψε τὴν δόδον Κηφισίας, καὶ διηυ-
θύνθη εἰς Πατήσια, τῶν ιππέων κρατούντων ὑψηλὰ
τὸ πιστόλιον, ἀνὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὸν δάκτυ-
λον ἐπὶ τῆς σκανδάλης. Θαυμασίᾳ Γαλλικὴ ἀδρό-
τησὶ ὁ Νικόλαος ὁ λατρεύων τοὺς Γάλλους ἡρу-
θρα διὰ λογαριασμὸν τῶν. Τὰ κατόπιν ταχυδρο- Χοζέρα ἢ
μεῖας ἐπιστολῶν τὰς εἰδήσεις τῆς χολέρας ἐν Ἀθήναις
ναῖς. Ἐπὶ δύο μῆνας ἐμάστιζε τὸν Γαλλικὸν στρατὸν
ἐν Πειραιεῖ, καὶ οἱ ἀρχηγοί των εἶχον τὴν ἀνοησίαν
νὰ τὸ κρύπτουν ἐπιμελῶς, σκάπτοντες διὰ νυκτὸς
μέγαν λάκκον, διόπου ἐρρίπτοντο οἱ νεκροὶ ἀφανῶς.
Τὸ κακὸν αἰφνιδίως μετεδόθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐδε-
κάτισε τὴν πόλιν καὶ τὰ περίχωρα. Μέχρι 250

ἔφθασεν ὁ ἀριθμὸς τῶν καθ' ήμέραν θυησκόντων.
Οὐθεν δὲν ἔμεινε καμπία πικρία, τὴν ὅποιαν ἡ δύσ-
τηνος Ἑλλὰς νὰ μὴ δοκιμάσῃ. Ο Νικόλαος ἔλαβε
τὸ μέρος του εἰς τὴν γενικὴν ταύτην δυστυχίαν
ἀπολέσας ἐκ χολέρας τὴν θείαν του κ. Π. Λιδω-
ρίκη, ἐκ περιφανοῦς οίκου τῆς Λεβαδείας καταγο-
μένην ἄρχοντος Λογοθέτη, καὶ τὴν θυγατέρα αὐ-
τῆς, ἑξαδέλφην του κυρίου Φίλωνος, γνωστοῦ πο-
λιτευτοῦ σώφρονος ἐκ Λεβαδείας.

Ναὶ, φίλε Φίλιππε, τὸ 1854 ἡτο μεστὸν θλί-
ψεων, καὶ ἀτομικῶν καὶ γενικῶν· ο Νικόλαος καὶ
οἱ λοιποὶ Ἑλληνες τῆς Βιέννης ηὔχοντο νὰ μὴ
λαμβάνωσι πλέον ἐπιστολὰς ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐρημία,
πένθος, νεκρικὴ σιγὴ βασιλεύει ἐν τῇ πόλει, ἔγρα-
φον. Εἰς τὴν ὁδὸν Ἐρμοῦ, τὴν κεντρικωτέραν, δὲν
βλέπει τις διαβάτην, μόνον τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλ-
λήλους σφραγίζοντας καθημερινῶς τὰ ἐμπορικὰ
καταστήματα, ἀτινα δὲν εἶχον πλέον αὐθέντην,
οὔτε κληρονόμους, καὶ τοὺς ἀτυχεῖς Βασιλεῖς, οι-
τινες διαβαίνουσι καθ' ἔκάστην, δπως δώσωσι θάρ-
ρος, διευθυνόμενοι εἰς τὸ δάσος τῶν Ἐλαιῶν, δπου
κατεσκήνωσεν ὁ μικρὸς κόσμος, φεύγων τὴν ἐπά-
ρατον νόσον. Ολόχληροι οίκογένειαι μένουσιν ὑπὸ
τὰς παναρχαίας ἐλαίας, ἡ ἐντὸς τῶν ἐκκλησιδίων,
τῶν ἐσπαρμένων καθ' δλον τὸν Ἐλαιῶνα. Ἔκει οἱ
ἀτυχεῖς Βασιλεῖς εὑρίσκον εύχαιραν εὐεργετοῦν-

τες, νὰ λησμονῶσι τὴν ἀδικίαν τῶν Δυνατῶν τῆς γῆς. Οἱ ἵπποκόμοι καὶ χωροφύλακες, οἵτινες παρηκολούθουν τὸν περίπατόν των, πρώτην φοράν εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιηθῶσιν, ἀποστελλόμενοι δλοταχῶς πρὸς τὴν πόλιν, πότε διὰ νὰ φέρωσι τὸν ιατρὸν Λινδερμάτερ, ἀναμένοντα ἐπὶ τούτῳ ἐν τῷ Βασιλικῷ Φαρμακείῳ, πρὸς ἐπίσκεψιν πάσχοντος, πότε τὰ ἀναγκαιοῦντα φάρμακα, πότε τροφὰς ἐκ τῆς παρακειμένης ἐπαύλεως τῆς Βασιλίσσης, καὶ πρὸ πάντων οἶνον, τὸν δόποιον οἱ ιατροὶ θεωροῦν ὡς λίαν συντελεστικόν, καὶ μάλιστα τὸν λαμπρὸν οἶνον τῆς ἐπαύλεως, ὁ δὲ ὑπασπιστὴς τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἡ Κυρία τῆς Αὐλῆς, ἡ συνοδεύουσα, εἶχον διαταγήν, πρὶν ἵππεύσωσι, νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ Ταμείου ἀνὰ 500 δραχμὰς εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν των καθ' ἑκάστην, ὥστε νὰ ἔχωσιν οἱ Βασιλεῖς προχείρους τὰς βοηθείας εἰς τοὺς δυστυχεῖς. Τὸ περίεργον εἶνε, ἔγραφον τῷ Νικολάῳ, δτὶ οἱ Βασιλεῖς οὐδόλως δειλιοῦσιν, ἀφιπτεύονται καὶ πλησιάζουσι τοὺς πάσχοντας δλῶς ἴσούχως. Διὰ τὸν Βασιλέα εἶνε φυσικόν, τοιοῦτος δὲ τὸν Χαρακτήρ του, γενναῖος, ἀτάραχος, ἵπποτης πάντοτε, εἰσερχόμενος ἐν τῇ καμίνῳ διὰ νὰ σώσῃ διώκηνον βρέφος, καὶ ἀπεκδύσμενος τοῦ ἐνδύματός του διὰ νὰ σκεπάσῃ ἀσθενοῦντα, ἀλλ' ἡ Βασίλισσα ἡ ταραττομένη εἰς τὸ παραμικρόν, ἡ ἀποφεύγουσα

νὰ ἐγγίσῃ ἀσθενῆ, ή φρικιώσα εἰς τὴν ἐπίφαυσιν
τῆς θαλαμηπόλου της διὰ νὰ κλείσῃ τὸ περὶ τὸν
λαιμὸν τῆς περιδέραιον, Αὕτη νὰ χρατῇ τὴν χεῖρα
τοῦ πυρέσσοντος! Αὕτη νὰ παρακάθηται ἐπὶ τῆς
χλόης μετὰ τῆς δυστυχοῦς γυναικὸς τῆς ἀπω-
λεσάσης τὸν ἄνδρα τῆς ἐκ χολέρας, καὶ κατα-
φυγούσης μὲ τὰ δρρανὰ ὑπὸ τὰς ἐλαίας! Αὕτη νὰ
ἀπομάσσῃ μὲ τὸ ἴδιον τῆς ρινόμακτρον τὰ δάκρυα
τῶν μικρῶν πεινώντων διὰ νὰ ἰδῃ τοὺς ὡραίους μαύ-
ρους ὀφθαλμούς των, ἔως οὖ φέρωσιν οἱ ἀπεσταλ-
μένοι τὰς τροφὰς ἐκ τῆς ἐπαύλεως! — ήτο πραγ-
ματικὸν θαῦμα, καὶ ἀπόδειξις, δτὶ ή πρὸς τὸν τό-
πον ἀγάπη τῆς, ἐνίκησε τὴν ἴδιοσυγχρασίαν τῆς,
καὶ δτὶ ή ἴσχυρά της θέλησις, μὴ εὑρίσκουσα τὸν
πραγμὸν τῆς ἀδικίας τῶν Δυνάμεων, ἥθελε συνε-
πιφέρει πολύτιμα ἀγαθὰ εἰς τὸν τόπον.

σταφύλια

Ιεράνεια
(ώρα αγρ
μηραρά)

Τεσσαράκοντα νήμέραι, ἔγραφεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ
Νικολάου, παρῆλθον ἀπὸ τοῦ πρώτου κρούσματος,
καὶ ἀκόμη δὲν καταπίπτει ή νόσος. Λίαν ἐπιβάλ-
λουσα καὶ συγκινητικὴ ἔγινεν η λιτανεία διὰ τὴν
κατάπαυσιν αὐτῆς. Ὁλος δ λαὸς ἥκολούθει μετὰ
λαμπάδων ἀνημμένων, οἱ ιερεῖς πενθηφοροῦντες καὶ
κρατοῦντες ὑπὲρ τὴν κεφαλήν των τὰ δστὰ ἀγίων
ἐντὸς χρυσῆς θήκης διέβησαν ἐκ τῶν κυριωτέρων
δδῶν, η νῦν ήτο ὡραιοτάτη, δ οὐρανὸς πλήρης
ἀστέρων, οὐδεμία πνοὴ ἀνέμου, τὸ θυμίαμα ὑψοῦτο

καθόνως καὶ μυροβόλον πρὸς τὸν Οὐρανόν, οἱ ἄνθρωποι ἔχλαιον, οἱ ἱερεῖς μετὰ λυγμῶν ἐπρόφερον τὰς προσευχάς. Ἐσταμάτησαν ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ἀνακτόρων διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ δέησις, διὰς σύνηθως γίνεται εἰς πᾶσαν γωνίαν τῶν δδῶν, δτε αἰφνιδίως φαίνονται οἱ Βασιλεῖς καταβαίνοντες τὴν κλίμακα τῶν προπυλαίων, καὶ ἀκολουθούμενοι, ὑπὸ πάσης τῆς Αὐλῆς ἀνεξαιρέτως ἐν μεγάλῃ στολῇ· ἡ φρουρὰ παρατάσσεται, καὶ οὗτοι προβαίνουσι πρὸς ὑπάντησιν τῆς λιτανείας. Οἱ βασιλεὺς ἀσκεπής ἀσπάζεται τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἡ Βασιλισσα ἐπίσης, κλαίουσα, ὁ λαὸς γονυπετεῖ διὰ μιᾶς ως εἰς ἄνθρωπος, καὶ τὸ «Κύριε ἐλέησον» τονίζεται σπαρακτικῶς. Τὸ θέαμα ἡτο ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς, καὶ τὸ συνταράσσον ἐκ σπλάχνων τὸν ἄνθρωπον αἴσθημα τῆς ἀδυναμίας του, ἀπέναντι τοῦ πεπρωμένου. Ἡ πίστις δὲ πρὸς τὸν Υψιστον, ἡ ἐκδεδηλωμένη οὕτως ἐν ὑπαίθρῳ, μὲν μάρτυρας τοὺς ἀστέρας, καὶ τοὺς χοπετοὺς τῶν γονυκλιτῶν ἔκείνων ἀνθρώπων, ἐνετχέ τι τὸ ὑπερόχως ἔξοχον καὶ μεγαλοπρεπές. Στιγμὴ θεία, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ ἀπιστοι τῆς γῆς ὥφειλον νὰ παρευρίσκωνται διὰ νὰ ἀκούσωσι φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ ἐρχομένην καὶ λέγουσαν «βάλλε τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς πλευρᾶς μου, καὶ μὴ γίνου ἀπιστος ἀλλὰ πιστός. Μακάριοι οἱ μὴ ιδόν-

τες καὶ πιστεύσαντες». — Φεῦ! εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐκ
τῶν μὴ σφόδρα πιστῶν, ἀλλ' δταν τὴν ἐπαύριον
κηδεύσας μετὰ τῆς ἀφοσιωμένης τροφοῦ, τὴν
ἀτυχῆ Χαρίκλειαν (χυρίαν Φίλωνος) καὶ συνο-
δεύσας αὐτὴν εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν της,
καὶ περὶ τὸν τάφον της αἱ ἀπαίσιοι νεκροφόροι
ἄμαξαι ἔφερον ἐστιβασμένους τοὺς νεκροὺς ἀνευ
ἰερέως, ἀνευ ἑνὸς δακρύου φίλου δρθαλμοῦ, καὶ
ἔρριπτον αὐτοὺς χαμαί, μὴ ἔχοντες καιρὸν νὰ
ἀνορύζωσι τάφους, κραυγὴ δύσνηρὰ ἐξῆλθε τῶν
σπλάχνων μου — Θεέ μου! εἰπέ μοι! ὑπάρχεις;
βλέπεις; — Τὴν ἀπάντησιν ἔλαβον τὴν μεθεπομέ-
νην, δτε τὸ Δελτίον τῆς Ἀστυνομίας ἔγραψε μόνον
18 θανάτους, ἐνῷ τὴν ἡμέραν τῆς λιτανείας ἀνέ-
γραψεν 287, καὶ τὴν κατόπιν οἱ θάνατοι ἥσαν μό-
νον δύο. Μέγας δὲ ἐγένετο πάταγος νὰ ἐμποδίσωσι
τὴν λιτανείαν οἱ ιατροί καὶ αἱ Ἀρχαί, φοβούμενοι
τὸν συνωστισμόν, καὶ τὸ μεταδοτικὸν τῆς ἀσθενείας!
— Ἡ πίστις σέσωκέ σε.

Chrys. V. Ο Κριμαϊκὸς πόλεμος ἐληξεν. Ἐδοξάσθη ἡ Ρωσ-
σία ἀνακαλύψασα, ὅτι εἶχε φρούρια τελείως ἔξω-
πλισμένα καὶ ἀπόρθητα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ χαρτιά,
τὰ δποῖα ὑπέβαλλον τῇ Κυβερνήσει τακτικῶς οἱ
στρατηγοί της, δαπάνας συντηρήσεως στρατοῦ μὴ

ὑπάρχοντος, καὶ τηλεόλων ἀνυπάρκτων. Εδοξάσθη
ἡ Γαλλία, διότι ὁ Ναπολέων ἐθυσίασε τοὺς νέους
εὐπατρίδας σωρηδὸν διὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρ-
κίας, ὡστε δὲν ἔμειναν ἀρκετοὶ ὑπὲρ τῆς ίδιας δό-
κτης τῶν. Εδοξάσθη ἡ Ἀγγλία, στερεώσασα τὸν
Ισλαμισμόν, καὶ καταπατήσασα τὸν Ἑλληνισμόν,
ραπίσασα τὸν αὐθάδη Ὁθωνα τολμῶντα νὰ ἔχῃ
ἀξιώσεις βασιλέως τῆς Ἑλλάδος.

Ναὶ, φίλε Φίλιππε, τὸ 1854 ἥτο ἡ κλείς τοῦ
1862. Τὸν ἡπάτησαν τὸν δύσμοιρον λαὸν τῆς Ἑλ-
λάδος. Τὸν ἐπλάνησαν. Τοῦ εἶπον ψεύδη ἀνήκου-
στα. Εἰς τὴν σφριγῶσαν νεολαίαν τὴν εὐγενῆ,
τὴν ποθοῦσαν τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος, ἔλεγον δει-
κνύοντες τὸν Ὁθωνα καὶ τὴν Ἀμαλίαν — τί νὰ σᾶς
χάρωμεν, αὐτὸς αὐστριακίζει, αὐτὴ ρωσσίζει. Αὐ-
τὸς θέλει τὸν καθολικισμόν, Αὐτὴ θέλει τὸν ἀδελ-
φὸν τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου. Τὴν ὥραιάν ἀδελφῆν τῆς
Ἑλλάδος τὴν Ἐπτάνησον, τὴν ἐνέδυσαν ράχη, καὶ
δεικνύοντες αὐτῇ τὸ χρυσίον, τῇ ἔλεγον, προτίμη-
σον γοῦτο τῆς Ἑλλάδος — ποτέ, ἀπεκρίναντο τὰ
γενναῖα τέχνα τῆς ἀδελφῆς μας, καὶ τὰ ἐκρέμων
ἐν τῷ σιδηρῷ κλοιῷ. Ἄλλὰ τὸ 54 κατωρθώθη νὰ
τὸ πιστεύσουν οἱ δυστυχεῖς ἀδελφοί μας, διὶ διαστάσιον
Οὐδων εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῆς μὴ ἐλευθερώσεως τῶν μητροφίων
ὑποδούλων μερῶν.

Διῶξτέ τοι νὰ ἐρωθοῦμερ, ἔλεγε, χαριεστάτη

χυρία Ζακυνθία ἐκ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν πρὸς σημαῖνον πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος διαβαῖνον τῆς Ζακύνθου. Ἐκεῖνος ἔμεινε κεχηνώς ἀκούων τὴν καταδίκην ἐχφερομένην ἐκ τοιούτου στόματος, ἐγὼ δὲ διεῖδον, δτὶ ἀπώλετο ἡ Ἑλλάς. Ἐδηλητηριάσθη τὸ πᾶν. Καὶ τί δὲν εἶπον! καὶ πόσον ἐσυκοφαντήθησαν οἱ ἀτυχεῖς Βασιλεῖς! Ὄλοι ἐπροθυμοποιοῦντο τίς περισσότερον νὰ εἴπῃ κατ' αὐτῶν· ὁ Αβούτ
ζδώκε τὸν ρυθμόν, καὶ ὁ Στέφανος Ξένος ἐμελοποίησε τὸν μῦθον, χειροκροτούμενος παρὰ πασῶν τῶν Ἐλληνικῶν Κοινοτήτων δυστυχῶς, Λονδίνου, Μασσαλίας, Τεργέστης, Ἀλεξανδρείας, Βραΐλας, Βιέννης, χλπ. Εἰς μάτην ὁ εὔγενής Σίνας ἡγωνίζετο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ὄρμήν τῶν δηλητηριασμένων, εἰς μάτην ὁ Νικόλαος. Τὸν Βαραβᾶν, τὸν Βαραβᾶν! ἐβόουν οἱ πάντες.

1857
Λαζαρίδης
Οδογράμμη
Πτρούδιαν
ον φυγή
Καὶ δτε ἡ Βασιλισσα 'Αμαλία κατὰ τὸ 1857 περιώδευσε καὶ ἐπεσκέψθη τὰς Αύλας τῆς Εύρωπης διαμαρτυρομένη ἐντόνως, δτὶ ἐνήργει ὑπὲρ τοῦ ὀκταετοῦς ἀδελφοῦ τῆς, οὐδεὶς τὴν ἐπίστευεν.

'Εθρήνει καὶ ικέτευεν ἐν τῇ Αὐλῇ τοῦ Μονάχου νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἔλευσιν τοῦ παιδός, τοῦ ἐπιδόξου διαδόχου, ἐν Ἑλλάδι, διὰ νὰ φιμώσῃ τὰ στόματα, καὶ νὰ ἐξελληνισθῇ ὁ παῖς, ζημωνόμενος μὲ τὰ ἥθη τοῦ τόπου — οὐδεὶς τὴν ἤκουεν.

'Ο γέρων Βασιλεὺς Λουδοβίκος παραιτηθεὶς τοῦ

Θρόνου, δὲν ἀνεμιγνύετο ποσῶς. Ὁ βασιλεὺς Μα-
ξιμιλιανὸς γνωστὸς ἐπὶ ξηρότητι καρδίας δὲν ἔκάμ-
πτετο ποσῶς. Ὁ πρίγγιψ Ἀλταμπέρτος, ἄρτι νυμ-
φευθεὶς τὴν Ἰσπανίδα ἡγεμονόπαιδα μόνον διότι
ἥτο καθολική, ἐνόμιζεν, δτὶ ἔκτὸς τοῦ Καθολικι-
σμοῦ καταρρέει τὸ πᾶν, καὶ ἔτρεψε μῆπως τὸ τέ-
χνον τοῦ ἀδελφοῦ του δευθῆ τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Ο μόνος συνετῶς ὄμιλῶν ἡτο δ πρίγγιψ Δουΐτ-
πόλδος, δ πατήρ του ἐπιδόξου Διαδόχου, καὶ νῦν
Ἀντιβασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ
Ἴταλίς ήγεμονόπαις. Οὗτοι ἐπίστευσαν, καὶ ἐννόη-
σαν τὴν λυπηρὰν τὴν μεταξὺ Σκύλας καὶ Χαρί-
ζεως θέσιν τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, καὶ ἔλεγεν
Αὐτῇ, ἡ μήτηρ του Διαδόχου, «Ἐννοῶ πληρέ-
στατα τὸν πόθον σου, καὶ δὲν ἔχω οὐδεμίαν δυσ-
κολίαν νὰ στεῖλω τὸ τέχνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ
δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ νὰ ἀλλάξῃ τὸ δόγμα
ἀπὸ τοῦδε· ἅμα ως γίνη βασιλεὺς, καὶ ἡ ιδία του
πεποίθησις καὶ χρίσις τὸν φέρη εἰς αὐτὴν τὴν ἀπό-
Φασιν, ἐγὼ πρώτη θὰ ἐπικροτήσω· ἀλλὰ τώρα δὲν
δύναμαι νὰ ἀντιποιηθῶ τῶν βουλῶν του Ὑψίστου·
δὲν δύναμαι νὰ χωρίσω ἐν τῶν τέκνων μου τῆς
πίστεως τῶν πατέρων του, ἀπὸ ματαιότητα διὰ νὰ
καθέξῃ ἔνα θρόνον. Καὶ ἄν, δ μὴ γένοιτο, ἔλεγε τῇ
Ἀμαλίᾳ, ἀποθάνης, καὶ δ "Οθων ἔλθη εἰς δεύτε-
ρον γάμον καὶ ἀποκτήσῃ τέκνα, εἰς τί θὰ χρη-

σιμεύση τὸ τέκνον μου τὸ ἀλλαξοπιστῆσαν; »

Τὰ μετὰ ταῦτα ἀπέδειξαν, δτὶ οἱ γονεῖς τοῦ νεαροῦ πρίγγιπος εἶχον πληρέστατα δίκαιον. Συληρά σίμαρμένη μετὰ σκληροῦ πελέκεως ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ οίκου τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἔξήλειψεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ὁ οίκος τοῦ Λουιτπόλδου βασιλεύει νῦν ἐπὶ τῆς Βαυαρίας, οὗ διάδοχος εἶνε, ὁ διὰ τὴν Ἑλλάδα ὄρισθεὶς Λουδοβίκος. Ἡ ἀτυχὴς βασίλισσα Ἀμαλία δὲν ἤγαπᾶτο δλοτελῶς ἐν Μονάχῳ. Παρεγγάρισαν τὰς ἀρετὰς της, παρεξήγησαν τὴν ζωηρότητά της, δπερ ἀσυνειδήτως συνετέλεσεν εἰς τὴν χρίσιν ἐν Ἑλλάδι, τῆς ὅποιας τὸ πρῶτον θύμα ἦτο ὁ βασιλικὸς οίκος των.

Πολὺς θόρυβος διὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν τῶν δύο ἀγίων ἀνθρώπων, καὶ νῦν δτε ἡ ἔξαφις κατέπεσε, καὶ ἡ ἀλήθεια προβαίνει, καὶ τολμᾷ νὰ ὑψώσῃ τὸ παραπέτασμα τὸ καλύπτον αὐτήν, ἀκόμη καὶ γράφεται καὶ λέγεται ἀκαταπαύστως, δτὶ ἦσαν λίαν ἐλαττωματικοί. — Ναὶ, σοὶ λέγουσιν, ἀναγνωρίζομεν τὰς ἀρετὰς τοῦ "Οθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, ἀλλὰ πταίουσιν ὅμως καὶ φοβερά — διότι

μία φορὰ κ' ἔνα καιρὸν ἡ βασίλισσα Ἀμαλία εἶπεν εἰς ἀξιωματικόν τινα, δτὶ κατὰ λάθος ἦτο προσκεκλημένος εἰς τὴν γεῦμα — μία ἄλλη φορὰ εἰς δρήγυριν ἐν τῷ Ἀμαλείῳ πρὸς χυρίαν ἀμφιβόλου διά-

γωγῆς ἐφέρθη λίαν ψυχρῶς — καὶ ὅλοτε, δτι
σκληρῶς ἐπετίμησε τὸν Βούλγαρην ως μὴ πατριώ-
την, λέγουσα πολλοῖς, δτι ταραχοποιεῖ μόνον καὶ
μόνον διὰ τὴν ἔξουσίαν, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ συμφέ-
ρον τοῦ Ἐθνους ὁ δὲ βασιλεὺς Ὅθων, δτι
μία φορὰ κ' ἔνα καιρό, ἐφέρθη ἀγεράχως πρὸς τὸν
μέγαν πολιτικὸν Κάνιγχα, δεχθεὶς αὐτὸν δρθιος, μὴ
προσφέρων κάθισμα, δτε ἐλθὼν οὗτος εἰς Ἑλλάδα
ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ, δτι εὐχαρίστως θὰ ἀπέδιδον
τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἐπτάνησον, ως ἀντάλλαγμα τῆς
ὑποσχέσεως τοῦ Ὅθωνος νὰ μὴ θίξῃ τι τῆς Τουρ-
κίας. Φεῦ τῆς Τουρκίας! δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς
χώρας! Καὶ δ Ὅθων ἡρυήθη νὰ δῶσῃ τοιαύτην
ὑπόσχεσιν, ἀπάδουσαν εἰς τοὺς προσιωνίους πόθους
τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων — δ Ὅθων ἐπενέβαινεν
εἰς τὰς ἐκλογὰς — δ Ὅθων ἥτο λεπτολόγος — δὲν
ὑπέγραψε τὴν παῦσιν οὐδενός, πρὶν μελετήσῃ κα-
λῶς τὸ αἴτιον ταύτης — δὲν ἡθέλησε νὰ ὑπογράψῃ
καὶ τὸν διορισμὸν νέου τινὸς ως γραμματέως Ὑπουρ-
γείου, ίδων ἐν τῇ ἀναφορᾷ του ἀνορθογραφίας πολ-
λάς, διὰ τὸ δποῖον δ ὑπουργὸς ἐθύμωσε κατὰ τοῦ
Βασιλέως. — Τρομερὰ λάθη τωάντι! — Αλλὰ ποίαν
ἐκ τῶν δρετῶν αὐτῶν ὠφελήθημεν; Πῶς ἀφήκα-
κεν αὐτὴν τὴν ἀγνήν Βασιλεάν νὰ διέλθῃ τῶν
χειρῶν μας, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν οὔτε κόκκον
εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἐθνους; εἰς τὴν

πολιτικήν πείραν τῶν ἡγετῶν της; χωρὶς νὰ μι-
μηθῶμεν κατ' ἐλάχιστον τὴν εὐθύτητα τοῦ νοὸς καὶ
τῆς καρδίας τοῦ "Οθωνος, τὴν γενναιότητα, τὴν
ὅρθιοφροσύνην, τὸ ὑπέροχον αἰσθημα τῆς δικαιοσύ-
νης, τὴν λεπτότητα, τὸ ἀμνησίκακον, χωρὶς νὰ
θαυμάσωμεν τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν τόπον,
τὴν λατρείαν του πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν; — Ἐν καὶ
μόνον ἐλάττωμα εἶχεν ὁ "Οθων — ἥτο εὐχόλως
κεκμηκῶς ἡθικῶς καὶ φυσικῶς. Τοῦ ἔλειπεν ἡ καθη-
μερινὴ ἔκεινη θέλησις ἡ ἀντιμετωπίζουσα μετὰ τοῦ
ἰδίου σθένους, μετὰ τῆς ιδίας λογικῆς δυνάμεως,
τὰς ἐναντιότητας τῶν Κυβερνητικῶν περιπλοχῶν,
καὶ τῶν πολυπληθῶν διπλωματικῶν ραδίουργιῶν.
Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἡδύνατο νὰ τὸ πολεμήσῃ, ἀλλ'
ἢ δὲν ἡθέλησεν, ἢ παρεδόθη εἰς τὸ πεπρωμένον,
καὶ ἥτο πολλάκις κεκμηκῶς καὶ ἐπιρρεπῆς εἰς ρεμ-
βασμούς. Ἐταξείδευε, λέγουν οἱ οἰκεῖοι του, εἰς χώ-
ρας ἀγνώστους, δπου τὸ δίκαιον βασιλεύει, καὶ ἡ
ἀρμονία δὲν ἔχει διακοπήν. Πολὺ συχνὰ οἱ ὑπὸ τὸν
ἴδιαιτερον κοιτῶνά του κατοικοῦντες ὑπάλληλοι τῆς
Αύλῆς, τὸν ἥκουον βηματίζοντα μέχρι τοῦ ὅρθρου,
καὶ στόνους ἐκπέμποντα γλυκεῖς καὶ παθητικοὺς
διὰ τοῦ ἡγαπημένου του κλειδοκυμβάλου ἀπὸ μνή-
μης, καὶ ἄνευ ἐντύπου βοηθήματος. "Οσοι τῶν οἰ-
κείων των κατώρθωσαν νὰ ἀναγνώσωσι ποιήματα
τοῦ "Οθωνος, εἰς τὸ πεζὸν δύως (διότι ἀπεχθάνετο

τὸν οἶκον της
των πολιτικῆς

(τὴν δημοιοχαταληξίαν) λέγουσιν, διτὶ ή μελαγχολία καὶ ὁ ρευματικός ἐν αὐτοῖς, εἶχόν τι τὸ ἐντελῶς πρωτότυπον.

Τὸ ἔλαττωμά του τοῦτο ἦτο σπουδαῖον διὰ Βα-
τιλέα, καὶ διμως ἦτο μέγας ἀνήρ, εἶχεν ἀληθεῖς ~~χρανίη~~ Βασιλικῶν
μεγαλεῖον, οὐχὶ φαινομενικόν· οὐδέποτε ἔξεφερε θο-
ρυβώδεις καὶ πομπώδεις λόγους, οὐδέποτε κομπο-
ρήμων, οὐδέποτε ἀπομακρυνόμενος τῆς ἀληθείας,
τὴν ὅποιαν ἔξεφραζε μὲ τὸν εὐγενῆ βασιλικώτατον
ἕκεινον τρόπον τὸν ἴδιάζοντα αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μετὰ
πεποιθήσεως, καὶ ή ἀποδιδομένη αὐτῷ ἐπιμονὴ δὲν
ἦτο εἰμὴ πίστις ἀκράδαντος ἐν τῷ δικαιώῳ καὶ ὡφε-
λίῳ τοῦ "Ἐθνους". Ἐν ταῖς μεγάλαις δοκιμασίαις,
αἵτινες τῷ ἐπεβάλλοντο ἡ ἔξωτερικῶς, ἡ ἐσωτερι-
κῶς, ἀνεδειχνύετο ὁ πραγματικὸς χαρακτήρ του, δὲν
ἐπτοεῖτο, δὲν έδιπλωμάτιζεν (ἄν μοὶ ἐπιτρέπεται
νὰ μεταχειρίσθω τὴν λέξιν ταύτην), καὶ δὲν εἶχε
μὲν ἰκανὸν σθένος καὶ δύναμιν διὰ τὰς καθημερινὰς
ἐναντιότητας τοῦ Βασιλικοῦ του βίου τὰς ἀναπο-
ρεύκτους, ἀντιμετώπιζεν διμως, τὰς μεγάλας, τὰς
ἐκτάκτους, τὰς κινδυνώδεις, μετὰ σθένους, ἀγερω-
χίας, μεγαλοπρεπείας καὶ ἀνδρείας ἐκτάκτου. Διὰ
τοῦτο καὶ ή ἐπανάστασις τοῦ 1843 τὸν εὔρεν ἔτσι-
μον νὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα, φρονοῦντα, διτὶ ἦτο
προτιμότερον τοῦτο, η νὰ παραδεχθῇ πολίτευμα
μη ἀρμόζον ἀκόμη εἰς τὸ "Ἐθνος". Η συνείδησίς

του ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι παραδεχόμενος ἐγκληματεῖ.
Καταφρονῶν δὲ τοῦ χινδύνου, δν ὄμολογουμένως
διέτρεχεν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, δὲν ἐνέδωκεν, εἰμὴ
παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ιδικῶν του, καὶ παρέσχε τὸ
ζητούμενον, ως χάριν διδομένην εἰς ἀνθρώπους ἄνευ
πείρας καὶ προνοίας τοῦ μέλλοντος.

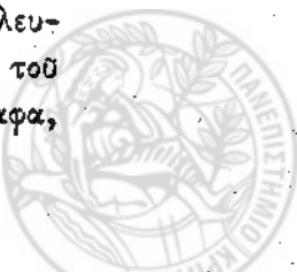
Ναί, φίλε Φίλιππε, τὸ Σύνταγμα του 1843 ἡτο
κακούργημα τῶν μεγάλων μας πολιτικῶν, τὸ ἀθῶν
δμως Ἐθνος κατεδικάσθη εἰς τὰ διὰ βίου δεσμά.

Η βασίλισσα Ἀμαλία, δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι
δὲν εἶχεν ἐλατώματα· ὁ Θεὸς τὴν ἐπροίκισε μὲ
πάσας τὰς ἀρετὰς. Ἡθική, χρηστή, ἀφοσιωμένη
σύζυγος, ἀφοσιωμένη ὑπηρέτις του καθήκοντος,
ἀγνή, Ἑλληνίς, λατρεύουσα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν
λαὸν Αὐτῆς, εὐγενῶς φιλοδοξοῦσα τὸ μεγαλεῖον
τῆς Πατρίδος.

Μεθοδική, θετική, τακτική, λάτρις του ώραιου
καὶ του ἀγαθοῦ, δὲν ἀπερροφᾶτο ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ
μετὰ θελήσεως ισχυρᾶς ὑποβαλλομένη μετὰ ἀκρι-
βείας μαθηματικῆς εἰς τὸ καθῆκον· διὰ τοῦτο καὶ
πολλάκις ἔθαυμάσθη ὑπὸ τῶν αὐλικῶν. Οὓσα
ἐπίσης εἰς τὸ 毓φος του συζύγου τῆς ως πρὸς τὴν
λατρείαν τῆς ρύσεως, ἀλλὰ καὶ συγγρόνως οὐδὲπὶ
στιγμὴν λησμονοῦσα ἐστήν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλ-
λους καθήκοντά της. Η τόσον μαγευτική δύσις του

χαρακτήρ
Βασιλίσσης

ηλίου ἔκρατει πολλάκις τὸν Βασιλέα ἄφωνον καὶ
βυθίζόμενον εἰς τὴν θέαν, τὴν δὲ Βασιλισσαν ἐκφω-
νοῦσαν δῆλα τὰ θαυμαστικὰ ἐπίθετα, καὶ ἐπιφωνή-
ματα ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ, καὶ εἰς δῆλας τὰς γλώσσας,
καὶ κράζουσα τοὺς πάντας νὰ συμμερισθῶσι τῆς
εὐχαριστήσεως, ἀλλὰ συγχρόνως μετ' εὐστροφίας
πνεύματος καὶ μνήμης ζωηρᾶς, ἔλεγε τῷ συζύγῳ
τῆς «νῦν ἂς ἀπέλθωμεν τάχιστα, προσδιώρισας τῷ
ὑπουργῷ δεῖνα νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν τάδε ὥραν, πρέ-
πει νὰ εἰμεθα οἶχοι ἐν τέταρτον πρότερον» καὶ τὸ
μαστίγιον ἔδιδε πτερὰ εἰς τὸν ἵππον τῆς, ἐνῷ ὁ Βα-
σιλεὺς μετὰ λύπης καὶ κόπου ἀπεχωρίζετο τοῦ
θεάματος. Τὸ δημιουργικὸν δὲ πνεῦμα τῆς βασιλίσ-
σης Ἀμαλίας ἦτον ἔκτακτον. Οὔτε στιγμὴν ὁ νοῦς
τῆς ἔμενεν ἀεργος, ἔφαίνετο ὡς ἀν ἔκρατος ἐν τῇ
παλάμη τῆς τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, καὶ τὴν ἐλευθέ-
ραν καὶ τὴν δούλην, καὶ διηγόμενε τὰς ἐργασίας·
ποία πόλις ἔπρεπε νὰ υποστηριχθῇ, ποία ἔπρεπε νὰ
ἀφεθῇ καὶ νὰ γίνη νέα ἐν τῇ παραλίᾳ, ποῖον δάσος
νὰ φυλαχθῇ, καὶ ποῖον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ξυλείαν,
καὶ τοσοῦτον ὡστε ἐδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, δτι
εἶχε καὶ τὰ δένδρα μετρημένα. Πὶ φιλεργίᾳ τῆς δὲ
ἥτο καταπληκτική κατὰ τὸ ἐννεάμηνον διάστημα
καθ' δ ἀπουσιάζοντος τοῦ Βασιλέως, ἀντεβασίλευ-
σεν, πᾶσαι αἱ θυρίδες ἐν τῷ ἀπεράντῳ γραφείῳ τοῦ
Βασιλέως, μὲ τὰ ὑπερπληροῦντα αὐτὰς ἔγγραφα,

ἀποβλέποντα διαφόρων εἰδῶν ἔργασίας, διοικητικάς, ύγειονομικάς, μηχανικάς, στρατιωτικάς, ναυτικάς, ἔκενώθησαν, συνεζήτηθησαν αἱ ὑποθέσεις, ὑπεγράφησαν, ἢ ἀπερρίφθησαν μεμελετημένως καὶ μετ' ἐπιστασίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταχύτητος τοιαύτης, ώστε οἱ ὑπουργοὶ ἔξεπλήσσοντο καθημερινῶς.

Απορίας δὲ ἀξιον εἶνε, δτὶ μὲ τοιαύτην ἐνεργητικότητα, μὲ τοιαύτην εὔστροφίαν πνεύματος, δὲν ἥγάπα ποσῶς τὰς μετάβολάς, καὶ ἡ τυπικότης καὶ τὸ ρυθμικὸν τῆς αὐλῆς ἦτο δι'. Αὐτὴν θρησκευτικὴ διδασσία. Οὐδὲν κάθισμα ἔδύνατο νὰ εἶνε ἔξω τῆς θέσεώς του, καὶ οὐδεὶς τῶν αὐλικῶν ἔδύνατο νὰ σταθῇ δλίγον παραπλεύρως τῆς θέσεώς του, οὐδὲν δὲ ἔκείνων τῶν μικρῶν μὴ χρησίμων πραγμάτων, ἀ τέρπουσι τὸν ὄφθαλμὸν ἐν ταῖς αιθούσαις, ὑπῆρχε παρ' αὐτῇ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιπλώσεως τῶν ἀνακτόρων, κατὰ τὰ 1840, δὲν προσετέθη τὸ παραμικρόν, ἀλλ' οὕτε καὶ ἀφηρέθη τι.

Εἰς πολιτικὰ ἀμαρτήματα ὑπέπεσεν ἡ ἀτυχὴς Βασιλισσα, οὓσα πολὺ εἰλικρινῆς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ χρύψῃ τοὺς λογισμούς της. Τὸ μεγαλείτερον τούτων, καὶ τὸ δποῖον δυστυχῶς ἐβάρυνε πολὺ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς πλάστιγγος τὸ ἔθνος, καὶ Αὐτὴν ἀτομικῶς ἔβλαψεν, ἦτο, δτὶ ωμίλησεν ἐνώπιον τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ κόσμου κατὰ τὸ γεῦμα, περιφρονητικῶς περὶ τοῦ Ναπολέοντος Γ'.

δραστηρια

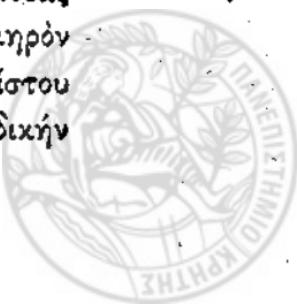
ελ δροφογ

τακτικη

εγκυρωτις

αγαρ

Νὰ ἀρνηθῇ τὴν συγχατάθεσίν της εἰς τὴν ἐπὶ γάμου πρότασιν τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς της πριγγιπίστης Βάζα ἡτο δικαιώματης, καὶ υφίστης φρονήσεως ἔργον, καὶ ἔνδειξις μητρικῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ὄρφανήν, τὴν μόνην ἐκ μητρὸς συγγενῆ της, καὶ τὴν ὅποιαν ἡγάπα περιπαθῶς. Δὲν εὗρισκε τὸν Ναπολέοντα κατάλληλον γαμβρόν, δὲν ἐθαμβώθη ἐκ τῆς λάμψεως τοῦ διάττοντος αὐτοῦ ἀστέρος, δὲν ἡθέλησε νὰ θυσιάσῃ τὴν εύδαιμονίαν τῆς ἀνεψιᾶς της εἰς πολιτικὰ φιλόδοξα σχέδια. Ἐκ τῶν ὑστέρων φαίνεται δτὶ εἶχε πληρέστατα δίκαιον. Ἡμάρτησεν δμως, ἐκφραζομένη ἐναντίον αὐτοῦ. Αἱ χρίσεις της περὶ Ναπολέοντος ἦσαν ὄρθαι, ἀλλ' ἡ βασιλικὴ ἀξιοπρέπεια ἀπήγτει νὰ μη γίνηται λόγος, εἰμην δπου δετ. Τὸ ἀπαιτούμενον σέβας πρὸς ἐστεμμένην κεφαλὴν ὥφειλε νὰ κρατήσῃ, σεβομένη συγχρόνως τὴν θέλησιν ἐνὸς μεγάλου "Ἐθνους καθ' δλα. "Ἐθνος μεγαλόνουν, ἵπποτικόν, ἀνδρεῖον, σοφόν, ἔκτακτον. Λάθος μέγα ἔπραξε τὸ μεγαλόνουν αὐτὸ ἔθνος νὰ θελήσῃ ἐνα Ναπολέοντα ἐπὶ κεφαλῆς, ἡ βασιλισσα Ἀμαλία δὲν ἡτο ὑποχρεωμένη νὰ σιωπήσῃ. Ο Νικόλαος συμμεριζόμενος τὰς ιδέας μου ἐπὶ τούτῳ ἔλεγεν, δτὶ βεβαιώς εἶνε τολμηρὸν καὶ κομπορρῆμον τὸ ισχυρίζεσθαι ἐπὶ τοῦ ἀρίστου τῶν ἡμετέρων γνωμῶν, ἀλλ' δτὶ κατὰ τὴν ιδικήν

του χρίσιν ὁ Ναπολέων οὗτος δὲν ἦτο εἰμὴ πομφόλυξ. Ἡσαν δὲ ἀμφότεροι οἱ Ναπολέοντες ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν πρόσοδον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἔπραξαν τόσον κακόν, δσον δὲν κατώρθωσαν οἱ κατὰ σειράν ἄρρονες καὶ διεφθαρμένοι Λουδοβίκοι ἐν Γαλλίᾳ. Καὶ ὁ πρᾶξος καὶ μετριοπαθής Νικόλαος ἔφρισσε καὶ συνεκλονεῖτο, δταν ἐνεθυμεῖτο τὴν εἰς τὸ Στουτγάρτ ἔλευσιν τῆς βασιλίσσης. Ἀμαλίας κατὰ τὸ 1857, δπου τὸ μέγα Συνέδριον τόσων ἡγεμόνων ἐγένετο. Ἐμέμφετο πικρῶς, καὶ ἡπόρει, πῶς ἀφέθη νὰ πορευθῇ ἔκει ἡ Ἀνασσα, διὰ νὰ μάθῃ ἐκ τοῦ πλησίον, δτι ὁ Κόρσος δὲν εἶνε Γάλλος, καὶ δτι ἡ εὐγένεια καὶ ἡ λεπτότης τῶν τρόπων πρὸς γυναικα δὲν ἀπορρέει ἐκ τοῦ στέμματος τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς κατὰ τύχην τιθεμένου, ἀλλ' ἔχει τὸν θρόνον τῆς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀτόμου, εἴτε ἐστεμμένου εἴτε μή.

Τὸ 1857 ἦτο μεστὸν συγκινήσεων διὰ τὸν Νικόλαον καὶ τοὺς ἔξω Ἑλληνας; ὑπερανθρώπων δὲ προσπαθειῶν αὐτοῦ καὶ ἀκάρπων δλως ἀγώνων, δπως κατορθωθῆ κατὰ τι ἡ λύσις τόσων ζητημάτων, δτινα κατέρριπτον καθημερινῶς τὸ γόνητρον τῆς Βασιλείας ἔκείνης ὑπονομευομένης καὶ ἐκ τῶν ἰδίων συγγενῶν καὶ τῆς ξένης διπλωματίας.

Η Βασιλισσα 'Αμαλία, ἀποφασίσασα νὰ ταξιε-
δεύσῃ τότε, ἔθετο σκοπὸν νὰ διέλθῃ διὰ τῶν αὐλῶν
Αὐστρίας, Πρωσίας καὶ Βαυαρίας, καὶ τῶν μι-
κροτέρων κρατῶν Σαξωνίας, 'Αννοβέρου καὶ λοι-
πῶν, δπως ἀρη τὴν κατὰ τῆς χεφαλῆς τῆς ἔκτο-
ζευομένην πάντοτε καὶ πανταχόθεν ὅθριν, ὅτι παρὰ
τὰ συμφέροντα τοῦ Βασιλέως ἐνεργεῖ, συνομωτεῖ,
δημιουργεῖ κόμμα ἐν Ἑλλάδι, ὑπὲρ Αὐτῆς καὶ τοῦ
ἀδελφοῦ τῆς ὡς διαδόχου.

Φάσασα εἰς Βιέννην η Βασιλισσα ἐγένετο δε-
κτὴ μετ' ἀληθίους ἐνδιαφέροντος παρὰ τοῦ Αὐτο-
κράτορος, τῆς ἀρχιδουκίσης Σοφίας μητρός του,
γυναικὸς ἔξοχου καὶ μὲ δεξιὸν νοῦν (τῆς νέας Αὐ-
τοκρατείρας ἀπουσιαζούσης εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ
Pilnitz) καὶ τῆς πολυαρίθμου αὐτοκρατορικῆς οἰ-
κογενείας. Πάντες ἔφαίνοντο ἀναγνωρίζοντες τὸ ἄδι-
κον, ὃ τῇ προσεγίνετο ἐκ τῆς Βαυαρικῆς αὐλῆς,
καὶ τῶν τριῶν εὐεργετίδων Δυνάμεων, δὲν συνεμε-
ρίζοντο ὅμως τὰς εὔμενες ιδέας αὐτῶν, οὔτε η
αὐλή των οὔτε η Κυβέρνησίς των, καὶ δριμέως
αὔται ἔξεφράζοντα κατ' Αὐτῆς, μὴ σεβόμεναι οὔτε
τὸ τῆς φιλοξενίας καθῆκον, καὶ ἐπέρριπτον σαρκα-
στικῶς πᾶν τὸ γενόμενον ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῶν Βα-
σιλευόντων, καὶ ἐνώπιον τοῦ τότε συνοδεύοντος Αὐ-
τῆν ὑπασπιστοῦ Μπότζαρη, ἀξίου υἱοῦ τοῦ Μάρκου
Μπότζαρη, καὶ τοῦ συνετοῦ καὶ ἔξεχοντος καθ' ὅλα

Ιατροῦ Κωστῆ, οίτινες δὲν ὥκνουν νὰ φιμώσωσιν αὐτοὺς μετ' ἐπιτυχῶν καὶ εὔστόχων ἀπαντήσεων.

Διευθυνομένη εἰς Μόναχον προσεκάλεσε τὸν Νικόλαον νὰ συνοδεύσῃ Αὐτήν, δπως τῷ δώσῃ τὴν εὔκαιρίαν δῆθεν νὰ βλέπῃ τὴν ἀδελφήν του ἐπὶ περισσότερον χρόνον, κυρίως δμως δπως ὑπάρχῃ τις ἐλεύθερος τῶν αὐλικῶν τύπων, νὰ δύναται νὰ ἀντιλαμβάνηται τῶν διατρεχόντων ἀναμιγνύσμενος μὲ τὸν κόσμον, καὶ νὰ κρατῇ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Βασιλίσσης, σκοπούσης νὰ μείνῃ ἐπὶ μῆνα, ἀναμενούσης τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Μαξιμιλιανοῦ ἐκ τῆς ἔξοχῆς του. Ο Νικόλαος μετὰ χαρᾶς ἐδέχθη τὴν πρόσχλησιν μὴ γνωρίζων τὴν ύστερο-βουλίαν τῆς Βασιλίσσης, ἀλλ' ἐνδομύχως ἐλπίζων ὡσαύτως, δτι συγχρόνως μὲ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ βλέπῃ τὴν ἀδελφήν του, ἥθελε φανῆ ὠφέλιμος, καὶ ὡθήσῃ τρόπον τινὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς, διὰ τὸ δποῖον τόσον ἡγωνίζετο ἡ ἀτυχῆς Βασίλισσα. Κατὰ πόσον ἡπατάτο μοὶ διηγεῖτο κατόπιν μετὰ πικρίας.

¶ Βασίλειος Κατὰ τὸ δεκαπενθύμερον διάστημα, καθ' ὁ ἔξενίζετο παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτῆς γέροντος Λουδοβίκου, παρηγημένου ἥδη τοῦ θρόνου, ἀναμένουσα τὴν ἔλευσιν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἡ ἐλπὶς τὴν ἔκρατει εἰς τὴν συνήθη εὐθυμίαν τῆς, καὶ τὸ ζωηρὸν τοῦ χαρακτῆρός της. Ἐπεσκέφθη τὰ πάντα ἐν Μο-

ράχω μετὰ τῆς ιδίας εὐαρεστείας, μετὰ τοῦ ιδίου ἐνθουσιασμοῦ, ως ἂν μὴ τὰ εἶχεν ίδει ἄλλοτε. Θαυμαστής τοῦ ὥραίου καὶ φύσει καλλιτέχνης ἡγάλλετο, δταν ἔβλεπε τὰς νεαρὰς κυρίας της νὰ θαυμάζωσι τὰ ἔργα τῶν μεγάλων γλυπτῶν καὶ ζωγράφων, δ Νικόλαος ἐνθουσιῶν διὰ τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, μοὶ διηγεῖτο μικρὸν ἐπεισόδιον, συμβάν κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν της εἰς τὸν τῶν μουσείων τοῦ Μονάχου.

Διερχομένη τῆς μεγάλης αιθούσης τῆς ἐμπεριεχούσης τὰ μεγάλα ἔργα δλων τῶν Ἐθνῶν, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ δώσῃ διαταγήν τινα, ἀνεζήτησε τὴν ἀδελφήν τοῦ Νικολάου παρακολουθοῦσαν, ἀλλ' αὕτη εἶχε παραμείνει μακράν, λησμονήσασα ἑαυτὴν ἐνώπιον ἐνὸς ἀγάλματος, δπερ παρετήρει μετ' ἔκοτάσεως. Ἡ Βασίλισσα ἡναγκάσθη νὰ καλέσῃ αὐτήν, εύτυχης δσάκις ήδύνατο ἐνώπιον ξένων νὰ τὴν ἀποκαλῇ κατ' ὄνομα, «Πηνελόπη», ἐνδομύχως εὐφραινομένη νὰ ἀκούῃ τὴν ἡχῶ ἐπαναλαμβάνουσαν εἰς τὰς εὑρείας αιθούσας τοῦ Μουσείου τὰ ἑλληνικώτατον τούτο ὄνομα, τὸ ἀπεικονίζον τὴν Ελληνίδα, ἐν δλῃ τῇ ιδανικότητι τῆς συζυγικῆς φίστεως, καὶ τῇ ἐξόχῳ καλλονῇ. Σπεύσασα «ἡ Πηνελόπη» εύρεθη ἐνώπιον τῆς Βασιλίσσης ἀναμένουσα τὰς διαταγάς της. Ἡ Βασίλισσα ἡρώτησε διατί ἔμενε μακράν, αὕτη δὲ δεικνύουσα τὸ ἀγαλμα-

εἶπε . — Συγγνώμην, Μεγαλειοτάτη, εἶνε τόσον
ώραιον, ώστε ἐλησμονήθην θαυμάζουσα . — Η Βα-
σίλισσα ἡκολούθησε τὴν διεύθυνσιν τοῦ δακτύλου
τῆς νέας, καὶ ἀνεφώνησε πλήρης ἐνθουσιασμοῦ πρὸς
τοὺς παρεστῶτας συγγενεῖς — βλέπετε, βλέπετε
τὴν Ἑλληνίδα ! Ιδοὺ τί ἐθαύμαζε χωρὶς νὰ τὸ γνω-
ρίζῃ, τὸ μέγα ἔργον τοῦ Κανόβα !!

Πράγματι, ἔλεγεν δὲ Νικόλαος, καὶ ἀν δὲν εἶχεν
ἄλλας ἀρετάς, η γυνὴ αὐτῆ, ἥξεις νὰ ἀγαπηθῇ
περισσότερον, μόνον καὶ μόνον δι' αὐτὸ τὸ ζέον ἐν
αὐτῇ Ἑλληνικὸν αἰσθημα.

Καὶ οἱ ὄνυχες τῶν δακτύλων τῆς ἀν εἶχον φω-
νήν, θὰ ἐμαρτύρουν τοῦτο . Άλλ' ὅποια εἰμαρμένη !
δὲν ἡγαπήθη ἡ ἀτυχὴς οὔτε ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας,
ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἐκτὸς τῶν ιδι-
κῶν τῆς συγγενῶν, καὶ διλγῶν τινῶν ἔξαιρέσεων.
Ἄλλ' δεσοι τὴν ἐγνώρισαν πολύ, βεβαίως καὶ τὴν
ἡγάπησαν πολύ.

Τὸ βέβαιον εἶνε, δτι αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι ἥσαν πλη-
ρέστατα ἀτυχεῖς. Πρέπει νὰ πιστεύσῃ τις καὶ ἄκων,
δτι ὑπάρχει η λεγομένη Τύχη, η Μοῖρα τῶν ἀρ-
χαίων. Εἰς πᾶν βῆμά των ὑπῆρχεν η ἐναντιότης.
Καὶ ἐν πρώτοις δὲν εἶχον τέκνα· ἐν τούλαχιστον ἀν
ὑπῆρχε, μολονότι πολλοὶ φρονοῦσιν δτι καὶ τέκνον
ἀν εἶχεν δὲ θαυματεύεις, πάλιν δὲν θὰ ἀπέφευγεν δλας
τὰς περιπετείας τοῦ βασιλικοῦ βίου του, ἀποδίδον-

τες τοῦτο εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ εὔμετάβολον, τὸ ἀφίκορον, τὸ φύσει δημοκρατικὸν πνεῦμα, διέπει πάντοτε ἐν Ἑλλάδι. Ἐγὼ δὲν συμφερίζομαι τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλ' ὅφειλω νὰ τὴν σεβασθῶ, διότι πολλοὶ φρόνιμοι καὶ σεβαστοὶ ἀνδρες τὴν ἔξεφερον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πολλῶν ἔφρονει τοῦτο καὶ ἡ Βασιλισσα Ἀμαλία, μὲ τὴν διαφοράν, διεισέβαλεν μὲν ἀπεδίδον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὸ σφάλμα, Αὕτη δὲ εἰς τὴν ἔνεικήν ἐπέμβασιν. Εἰς πρόσωπόν τι τὸ πρώτον, διέπει τὴν ἔξωσιν ἐπῆγε νὰ τοὺς ἴδῃ, ἔξεφρασε τὴν ἴδεαν τῆς ταύτην. Ομιλῶν περὶ τῶν ἀτυχῶν γεγονότων του 1862 τὸ πρόσωπον ἔκεινο, εἶπεν: — ἂν ἡ Μεγαλειότης σας εἴχε τέκνα ίσως — Μὴ τὸ πιστεύετε, εἶπεν, ἡ Βασιλισσα, δλα ἥθελον γίνει ἀπαραλλάκτως, δπως νοῦν, καὶ μὲ ἐν δυστύχημα ἐπὶ πλέον, διεισέβαλεν ἀναφυῆ, ἢ ἐμφυσήσει τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ αἰοῦ του, δπως ἐπεχείρησαν νὰ διαταράξωσι τὴν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ βασιλέως ἀρμονίαν" οὐχὶ δυνατὸς δ Ἑλληνικὸς λαός, εἶνε πολὺ εὐγενῆς δ Ἑλλην, καὶ σέβεται τὴν ιερότητα τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, διὰ νὰ πράξῃ τοιούτον ἔγκλημα, ἀλλ' ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία δὲν σταματᾷ ἀπέναντι οὐδενὸς μέσου, δπως φθάσῃ τις ἐνα σκοπόν. —

Τὸ πρόσωπον ἔκεινο ἤρπασε τὴν χεῖρα τῆς Βα-

σιλίσσης, καὶ τὴν ἐφίλησε θερμῶς—Εὐχαριστῶ,
εἶπεν, ἐν δόνοματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.—Ο Βα-
σιλεὺς παρὼν εἰς τὴν ὁμιλίαν ταύτην, καὶ μή
ἀκούων καλῶς, ἡρώτησε τί συμβαίνει; Μετὰ τὴν
ἀφήγησιν τοῦ τί ἐλέχθη μεταξὺ Βασιλίσσης καὶ τοῦ
προσώπου ἔκεινου, δὲ Βασιλεὺς λέγει—Τίμετις τὸ πι-
στεύετε;—Μάλιστα, Μεγαλειότατε.—Καὶ δὲ βασι-
λεὺς πάντοτε λεπτολογῶν, καὶ πάντοτε δίκαιος ἔζη-
τει νὰ μάθῃ ἐπὶ ποίᾳ ἀποδεῖξει στηρίζει τὴν γνώμην
ταύτην. Τὸ πρόσωπον ἔκεινο ἀπήντησεν—ἀφοῦ εἰ-
δον, δτὶ εἰς τῶν ἰσχυροτέρων παραγόντων τοῦ 62
ἡτο καὶ δὲ ἀδελφὸς τῆς Τιμέτερας Μεγαλειότητος,
δὲ Βασιλεὺς Μαξιμιλιανός, ἐπίστευσα—. Ο Όθων
ἔγινε κατέρυθρος· ή δὲ Βασίλισσα Αμαλία ἔργαζο-
μένη εἰς τι πλέξιμον, ἀφῆκε τὰς βελόνας της μεθ'
ἐνὸς στεναγμοῦ, καὶ στραφεῖσα πρὸς τὸ πρόσωπον
ἔκεινο, —Εὐχαριστῶ—, εἶπε χαμηλοφώνως. Ἐκ
τούτων συμπεραίνει τὸ πρόσωπον ἔκεινο, δτὶ οὐδεὶς
ἄλλος εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν εἰλικρίνειαν νὰ εἴπῃ
πρὸς τὸν Βασιλέα τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ή δὲ Βα-
σίλισσα δὲν ἔτολμα.

Ούτως ἐπανελθόντος τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἐκ τῆς
ἔξοχῆς, οὐδὲν ἐγένετο. Η στάσις του ἀπέναντι τῆς
Βασιλίσσης Αμαλίας ἡτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐπέ-
τρεπεν οὐδεμίαν ἔκχυσιν τῶν αἰσθημάτων της καὶ
τῶν δικαίων τῆς, καὶ Αὐτὴ ή τόσον τολμηρὰ θεω-

ρουμένη, καὶ ἔχουσα τὸ θάρρος τῶν ἰδεῶν της, ἔμε- *Ψυχήν*
νεν ἐνώπιόν του, ὡς πτηνὸν ἔχμαγευθὲν ὑπὸ ὄφεως, *Μαξιμιλιανὸς*
καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν τριῶν συνοδῶν τῆς Βασίλισσῆς
θραύσθησαν ως ὕελοι προσκρούοντες τῷ ἐγωισμῷ
καὶ τῇ ἔηρότητι τοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Ἐκάστην
πρωίαν, καθ' ἣν ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία συνείθιζε νὰ
καλῇ παρ' Αὐτῇ τὰς συνοδευούσας Κυρίας της,
ὅπως δώσῃ τὰς διαταγὰς τῆς ἡμέρας, διηγείτο ὁ
Νικόλαος, διτὶ εὑρισκον Αὐτὴν πνιγομένην ὑπὸ τῶν
δακρύων. Εἰς μάτην ἡ Βασίλισσα τῆς Βαυαρίας,
ἡ ἀτυχὴς Μαρία τὴν ἐπροστάτευε καὶ παρηγόρει,
φεῦ! καὶ αὕτη ἐγένετο θῦμα τῆς ἔηρότητος καὶ τοῦ
ἐγωισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, τοῦ προικισθέντος
θεόθεν μετὰ τόσων προτερημάτων, τοῦ ἀναλαβόν-
τος ἐναὶ ὑπέρλαμπρον θρόνον, διὰ νὰ παραδώσῃ, ως
ἐκ τῆς ἀπρονοησίας του καὶ ἐλλείψεως στοργῆς,
εἰς ἀπογόνους πάσχοντας τὸν νοῦν.

Τέλος ἀπελπισθείσα ἀνεχώρησε, διευθυνομένη εἰς
Δαρμστάτην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ βασιλεύοντος Δου-
κὸς καὶ τῆς συζύγου του ἀδελφῆς του Ὀθωνος, καὶ
παρ' ἡς πολὺ ἥλπιζεν ἡ ἀτυχὴς Βασίλισσα νὰ στη-
ρίξῃ τὰ δίκαια της, διότι ἦτο γυνὴ μὲ πολλὴν ἀγα-
θότητα, καὶ ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ
Μαξιμιλιανοῦ. «Αἱ ἐλπίδες ἀναγεννῶνται, ἔγραψε
τῷ Νικολάῳ ἡ ἀδελφή του ἐκ Δαρμστάτης, θερ-
κοτάτην ὑποδοχὴν ἔλαβεν ἡ Βασίλισσά μας ἀπὸ

τὴν Δούκισσαν Ματίλδην. Ἡ εἰλειχρίνεια καὶ ή εὐ-
θεῖα χρίσις της, ἀπεικονίζεται εἰς τὸ πρόσωπόν της.
Αἱ ἔκφράσεις της εἰσὶ θερμαὶ καὶ πλήρεις ἀγάπης
διὰ τὸν ἀδελφόν της Ὀθωνα, τῶν ὅποιων αὐξάνει
τὸ θέλγητρον αὐτὸ τὸ κατεσπευσμένον τῆς δμιλίας
τὸ ιδιάζον εἰς τὸ γένος τῶν Βιτελσβάχων.

Μετ' ὀλίγας ημέρας ἀλλή ἐπιστολὴ πρὸς τὸν
Νικόλαον, ἔλεγεν·

«Ἀπόστειλον ἐπιμελῶς πάντα τὰ ἀγορασθέντα
ὑφάσματα εἰς Ἀθήνας, διὰ δὲ τὰ ἀνήκοντα τῇ Βα-
σιλίσσῃ, ἀνάμενον τὰς διαταγάς της, διότι τὸ δρο-
μολόγιόν μας ἥλλαξε παρ' ἐλπίδα. Ἡ πρὸ δύο ημε-
ρῶν φθάσασα αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας μετὰ τῶν
εριῶν τέκνων της πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀδελφοῦ της
Δουκός, ἔλαβε, φαίνεται, μεγίστην συμπάθειαν πρὸς
τὴν Βασίλισσάν μας, καὶ θέλει νὰ φέρῃ Αὐτὴν ὡπό
τὴν αἰγίδα της, εἰς Στουγάρτ, διου ἐπίκειται τὸ
Συνέδριον τῶν δύο αὐτοκρατόρων Γαλλίας καὶ Ρω-
σίας, καὶ τόσων Βασιλέων καὶ πριγγίτων. Ὁ Μπό-
τζαρης φαίνεται ἐνθουσιῶν εἰς τὴν καλὴν θέλησιν
τῆς Αὐτοκρατείρας, καὶ πολλὰ ἐλπίζει· ἐγὼ δμως
γνωρίζουσα βαθύτερον τὸν χαρακτῆρα τῆς Βασι-
λίσσης μας ἀπαιτοῦσθα. Ἡ Βασίλισσα μὲ δλον τῆς
τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν καλὴν καρδίαν, καὶ τὴν δύνα-
μιν τοῦ λόγου, εἰς τὸ πρώτον ἔχθρικὸν βλέψμα
ἐνὸς δμοτίμου της, δειλιᾳ καὶ χάνει τὴν παρρησίαν.

Ζήτημα δὲ εἶνε, ἂν ἔκει δὲν θὰ εύρῃ περισσότερον του ἐνὸς ἔχθρικου βλέμματος ή βλήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ή Βασίλισσα μὲ εἰπεν ὅμοι μὲ τοὺς χαιρετισμούς της νὰ σοὶ γράψω, ὅτι τηλεγραφικῶς θὰ λάβης τὰς διαταγὰς της».

— Οὗτω μετὰ τρεῖς ήμέρας ὁ τηλέγραφος ἀναγγέλλει τῷ Νικολάῳ, ὅτι τὴν ἐπαύριον ή Βασίλισσα ἀναχωρεῖ εἰς Στουτγάρτ καὶ τὰ πράγματα νὰ μείνωσιν ἐν Βιέννη.

Ο Νικόλαος μὴ ἀντέχων εἰς τὴν περιέργειαν του τί μέλλει συμβῆναι εἰς Στουτγάρτ, καὶ ἐναντίον του ἡσύχου καὶ σκεπτικοῦ χαρακτῆρός του, μοὶ προτείνει ἐν μαθητικὸν πραξικόπημα, νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀμέσως τὴν νύχτα προφασιζόμενοι μίαν τρόσκλησιν γάμου φίλου μάς τινος ὅμογενοῦς ἐν Τεργέστῃ, καὶ νὰ φθάσωμεν ἐν Στουτγάρτ πρὸ τῆς θλεύσεως τῆς Βασιλίσσης, σπῶς ἀντιληφθῶμεν τῶν ἀντιπώσεων καὶ τῶν λεγομένων του κοινοῦ. Τῆς ὑπηρεσίας ἀνατεθείσης ὑπὸ του Νικολάου εἰς ἓν τῶν ἀκολούθων τῆς Πρεσβείας, ἀπήλθομεν, ἐνδυέντες ὡς ἀπλοὶ ἀστοὶ τῆς Βιέννης. Πράγματι φθάσαντες μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς Βασιλίσσης ἀνεμιγνύομεθα συχνὰ μὲ τὸ πλῆθος τὸ ἀναμένον τοὺς διαφόρους μεγιστάνας ἐρχομένους ἐκ διαφόρων σημείων. Ἐκεῖ περιδιαβάζοντες πλησίον του σταθμοῦ του σιδηροδρόμου, παρετηρήσαμεν κά-

ποιαν κίνησιν στρατού, τὰ βασιλικὰ ὄχήματα παρετάσσοντο, εἰς ψίθυρος ἤκουετο ἐν τῷ πλήθει, δτε ἐπεφάνη ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὁ γέρων βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης, ὁ πρίγγιψ διάδοχος, ἀνώτεροι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ ὁ φίθυρος ἔλαβε μεγαλειτέραν διάστασιν, καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τῆς Αὐτοκρατείρας. Ὁ συρμὸς ἐφαίνετο ἥδη, καὶ ὠθοῦντες καὶ ὠθούμενοι κατωρθώσαμεν νὰ εἶμεθα ἐκ τῶν πρώτων κατὰ μέτωπον τῶν θυρίδων τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ διαμερίσματος τοῦ συρμοῦ. Ἡ Αὐτοκράτειρα ἐφάνη πρώτη ἐν τῇ θυρίδι, καὶ ἀμέσως ἡ βασιλισσα Ἀμαλία. Ἦκουσαμεν εὐχρηνῶς τὴν Αὐτοκράτειραν λέγουσαν, «Alexandre, la Reine de Grèce est avec moi», καὶ εἶδομεν τοῦτον κύπτοντα καὶ ἀσπαζόμενον τὴν χεῖρα τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, ἀλληλοδιαδόχως ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ὁ διάδοχος, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὰ ὄχήματα ἀπῆλθον, διευθυνόμενοι, ὡς μᾶς ἔλεγον, εἰς τὴν ὥραιαν ἐπαυλίν τοῦ Διαδόχου, δπου ἡ σύζυγός του, ἡ περικαλλεστάτη Ολγά ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐδέχετο τὴν ἑσπέραν ἔκεινην τοὺς ὑψηλοὺς ξενιζομένους. Βίᾳ καὶ ἡμετεῖ εἰσελθόντες εἰς ἀγοραῖον ἀμάξιον ἡκολουθήσαμεν κατὰ πόδας τὴν βασιλικὴν συνοδίαν.

Δαμπρὸν τὸ θέαμα. Ἡ ἐπαυλίς κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀραβικῶν ἐν Ἰσπανίᾳ κτιρίων, καὶ τῶν μυ-

Θωδῶν ἔκείνων παλατίων τῆς Χαλιφᾶς, ὑπερλάμπρως φωταγωγημένον, ώμοιάζεν ὡς ὑπερφυσικόν τι οἰκοδόμημα ἐν διπτασίᾳ.

Ανεμίχθημεν τῷ πλήθει μετὰ τοῦ Νικολάου, καὶ εἶδομεν κατερχομένους μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ὥρας τοὺς ὑψηλούς ξένους, τὴν μαρμαρίνην κλίμακα μεγαλοπρεπῆ, ἔκαστον ἀνδρα δίδοντα τὴν χεῖρα, οὐχὶ τὸν βραχίονα, εἰς μίαν τῶν ἐστεμμένων κυριῶν, τῶν ὑπηρετῶν ἐν περιχρύσῳ στολῇ, καὶ μετὰ λευκῆς φενάκης κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον, κρατούντων χρυσούς κηροστάτας, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἔκαστου ζεύγους.

Κατὰ πρῶτον ἐφάνη ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δίδων τὴν χεῖρα εἰς τὴν βασιλισσαν τῆς Βυρτεμβέργης, κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων εἰς τὴν αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσσίας, κατόπιν ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης εἰς τὴν βασιλισσαν τῆς Ἐλλάδος, ὁ διάδοχος τῆς Βυρτεμβέργης εἰς τὴν μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσσίας Μαρίαν, ὁ πρίγγιψ Murat εἰς τὴν βασιλισσαν τῆς Ὁλλανδίας, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης, εἴς μέγας δοὺξ γερμανὸς τὴν περικαλλεστάτην σύζυγον τοῦ διαδόχου Ὄλγαν, καὶ κατὰ σειρὰν ἀκόμη πρίγγιπες καὶ πριγγίπισσαι καὶ τὸ σμῆνος τῶν Κυριῶν τῆς αὐλῆς μεταξὺ τῶν ὅποιων διεχρίνετο ἢ πριγγίπισσα Δουλγουρούκη, ἥδη, ὡς ἡ μέλλουσα νὰ δεσπόσῃ, ὡς

μὴ ἔδει, καὶ νὰ δηλητηριάσῃ πολλῶν τὰς ὑπάρχεις, φέρουσα ἐπιχαρίτως τὴν κεφαλὴν ἐπ' ὥμων μαρμαρολεύκων, ὑπερέχουσα τὸ ἀνάστημα πασῶν, βηματίζουσα κυματοειδῶς μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος, καὶ μὲ λάμπον τὸ πρόσωπον οὕτως, ὥστε ἀθελήτως ἥσθανετό τις ἐκευτὸν στρέφοντα πρὸς ἀκτινοβόλον τι σημεῖον, ἀγνοοῦντα πόθεν τοῦτο προέρχεται. Ἀμοιβαίως ὡθούμενοι μὲ τὸν Νικόλαον διὰ τοῦ ἀγκῶνος, τὰ βλέμματά μας ἐκαρφώθησαν ἐπὶ τῇ λάμψει ἑκείνη, καὶ ἐπὶ τὸ ρωμαιϊκώτερον ἀνεφωνήσαμεν ταυτοχρόνως, βρὲ ἀδερφὲ τ' εἰν' τοῦτο!

Ναί, ἦτο αὐτό, καὶ πάντοτε τὸ ἔδιον, καὶ πάντοτε τὸ σπαράξαν δλας τὰς κοινωνίας, καὶ κατασυντρίψαν πάσας τὰς βάσεις ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ—διὰ πηγορευμένος καρπός. — Ποία ισχὺς ἔδόθη εἰς αὐτὸ τὸ πλάσμα—τὴν γυναικα—εἶνε ἀκατανόητον καὶ ἀκατανόμαστον. — Ἐντὸς αὐτῆς συγκατοικεῖ καὶ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Σατανᾶς. —

“Ολαὶ αὗται αἱ ἐστεμμέναι κεφαλαὶ εἰσῆλθον ἐπωχούμεναι εἰς τὴν πόλιν, καὶ διερχόμεναι ὡς σκιαὶ ἐνώπιον ἡμῶν ἐχάθησαν ἐν τῷ μεγάλῳ ἀνακτόρῳ τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης, ἄχαρες κτίριον, ἥμεις δὲ εἰσῆλθομεν ἐν τῷ πενιχρῷ ἔνοδογείω, δπου μετὰ βίας μᾶς παρεχωρήθη δωμάτιον τι, τοιαύτη ἦτο ἡ συρροὴ τῶν περιέργων τῇ ἐποχῇ ἑκείνῃ ἐν Στουτγάρτῃ.

"Οταν εύρέθημεν μόνοι ἐν τῷ δωματίῳ μας, κατεννοήσαμεν, δτὶ ή μαθητικὴ αὕτη ἐκστρατεία μας δὲν ἡδύνατο νὰ φέρῃ ἄλλο ἀποτέλεσμα, εἰμὴ νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπλοὶ θεαταί, ὅπως ὁ κάτω κόσμος, καὶ δτὶ δὲν ἔδυνάμεθα νὰ πλησιάσωμεν τὰ παρασκήνια, δπου τὸ μέλλον τῆς Ἐλλάδος διεχεύετο. Τέλος πολυώρου συζητήσεως γενομένης ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγωμεν τὴν ἐπαύριον πρὸς τὴν ἐσπέραν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ζητήσωμεν συνέτευξιν μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ Μπότζαρη, ως δύο Ἐλληνες παρατυχόντες ἐν Στουτγάρτῃ, καὶ ἀφοῦ εἰσαχθῶμεν νὰ τῷ διμολογήσωμεν τὴν στενοχωρίαν μας. "Ο καὶ ἐγένετο.

Περὶ τὴν ἔκτην τῆς ἐσπέρας εἰσῆχθημεν παρ' αὐτῷ. Ἐκπληκτὸς κατ' ἀρχὰς μεγάλως εὐχαριστήθη κατόπιν διὰ τὴν ἔλευσίν μας, καὶ μεγάλως διεσκέδασεν ἐπὶ τῇ ἀθυμίᾳ μας διὰ τὴν ἀνωφελῆ παιδικὴν ἐκδρομήν μας. Ὁ Νικόλαος, τῷ συνέστησεν ἄκρων μυστικότητα ἐπὶ τῷ ἐγκλήματί του, δτὶ ἀπῆλθεν ἄνευ ἀδείας. Ὁ Μπότζαρης εύτυχῆς νὰ μᾶς ἔχῃ πλησίον του ἔδωκε πάσας τὰς ὑποσχέσεις, καὶ μὴ δύναμενος νὰ μᾶς εἴπῃ περισσότερα, διότι ἦτο ἡ ὥρα τοῦ γεύματος, μᾶς προσεκάλεσε νὰ εὐρεθῶμεν παρ' αὐτῷ τὴν μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, δπως ἀνακοινώσῃ ἡμῖν πᾶν τὸ συμβησόμενον, καθότι μετὰ τὸ γεύμα ἐδίδετο συναναστροφὴ

παρὰ τῆς βασιλίσσης τῆς Ὁλλανδίας εἰς τὸ ιδιαιτερον διαμέρισμα αὐτῆς. Συναναστροφὴ ἐντελῶς περιωρισμένη μεταξὺ τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν μετὰ συνοδείας ἐνὸς χυρίου καὶ μᾶς χυρίας ἐκ τῆς ἀκόλουθίας των. Ἐν τῇ δρισθείσῃ ὥρᾳ ἐπορεύθημεν εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ x. Μπότζαρη ἀναμένοντες. Λίαν δύσθυμος ἐφάνη ἀμέσως ὁ Μπότζαρης ἀμαρτίας εἰσελθών, καὶ μετὰ στεναγμοῦ ἀνακουφίσεως ἐπὶ τῇ συναντήσει μας, ἀπηλλάσσετο τῆς σπάθης καὶ τοῦ πηλικίου μὲ τὴν ἀργοπορίαν ἔκεινην ἀνθρώπου θέλοντος νὰ παρατείνῃ τὴν σιωπὴν ἐπὶ δυσαρέστου τινός.

Τίποτε εὐχάριστον δὲν ἔχω νὰ σᾶς ἀναγγείλλω, λέγει ἐπὶ τέλους. Εἰς τὴν βασιλίσσαν μας ἐδόθη μὲν ἡ ἀρμόζουσα θέσις παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης, ἀλλ’ ὅχι καὶ ἡ ἀρμόζουσα προσοχὴ. Ἡ βασίλισσα τῆς Ὁλλανδίας διέθεσεν οὕτω πῶς τὰς θέσεις, ὥστε περὶ τὴν μεγάλην τράπεζαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπεράντου αἴθουσῆς εὐρίσκοντο δλοι οἱ ἐστεμμένοι. Ὁ Ναπολέων ἐτοποθετήθη πλησίον της, καὶ δλως ἀντιθέτως ἡ βασίλισσα Αμαλία. Περὶ δὲ μίαν ἄλλην τράπεζαν ἐπίστης μεγάλην συνήχθημεν πάντες οἱ ἀκόλουθοι χύριοι καὶ χυρίαι τῆς Αὐλῆς. Προσεπάθησα νὰ τοποθετηθῶ πλησίον τῆς ἀδελφῆς σου, λέγει πρὸς τὸν Νικόλαον, δπως συνεννοούμεθα ἐλληνιστί, ἀλλὰ

μὲ παρέσυρον οἱ κύριοι, ὅπως μὲ παρουσιάσωσιν εἰς τὰς Κυρίας τῆς Αὐλῆς, καὶ ἡ θέσις πλησίον τῆς ἀδελφῆς σου κατείχετο ἥδη ὑπὸ ἄλλων. Αἱ δμιλίαι τῆρχισαν γενόμεναι ζωηρότεραι μετὰ τὸ τέλον, καὶ ἔβλεπον τὴν ἀδελφήν σου στενοχωρουμένην, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπισκοπήσῃ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἔχουσα κατ' ἀνάγκην, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, τὰ νῶτα πρὸς ταύτην. Η βασιλισσα τῆς Ολλανδίας ἔκρατει πλησίον της τὸν Ναπολέοντα δέσμιον, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀνατέλοντα ἀστέρα αὐτὸν περιποίησις, ὑπερβᾶσα πᾶν δριον ἔθιμοτυπίας, ἔφερε τὸν ψίθυρον τῆς ἀποδοκιμασίας, καὶ τὰ μειδιάματα ἐπὶ τὰ χεῖλη σχεδὸν πάντων. Προσεπάθουν νὰ διέλθω τὸ κῦμα τῶν περὶ ἐμὲ κυριῶν τῆς Αὐλῆς, εἰς ἃς ἀλληλοδιαδόχως μὲ παρουσιάζον, διὰ νὰ προσέλθω ἐπίκουρος τῇ ἀδελφῇ σου, δτε ὁ Ρῶσσος στρατηγὸς C..., τὸν δποῖον ἐγνώρισα ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ρωσσίας, δτε ἀπεστάλην ἐκεῖ διὰ τὴν στέψιν, μὲ πλησιάζει λέγων, «est ce que toutes les dames à Athènes sont pareilles aux deux jeunes demoiselles d'honneur de votre Reine? je vous felicite mon cher καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦ βλέμματος τὸν ἥρωτων τί τρέχει, ἀνήσυχος μήπως ἡ φράσις του ἦτο μᾶλλον ἐπὶ κακοῦ, οὗτος ἐξακολουθῶν λέγει, «ήμην αὐτὴν τὴν στιγμὴν πλησίον τῆς συναδέλφου σου, δμιλῶν μετὰ τῆς κομήσης S..., δτε

κάποιος λέγει «δποῖον πλῆθος Μεγαλειότητων εἰς τὸν στενὸν αὐτὸν χῶρον εύρισκονται», ή δὲ συνάδελφός σου λέγει μεταξὺ τῶν δδόντων της «ναι, ἀλλὰ εύρισκονται Μεγαλειότητες ἄνευ μεγαλειότητος» (des Majestés sans majesté). οὐδεὶς τὴν ἥκουσεν, ἀλλ' ἀν ἥκουετο, τὸ πρᾶγμα θὰ ἔχαμε μεγάλην αἰσθησιν, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ παρουσιάσητε αὐτῇ, θέλω νὰ ἐμβαθύνω εἰς τὸ νόημά της. Γελῶν διὰ τὸν θυμὸν τῆς ἀδελφῆς σου ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος, εἶπα, ἐλπίζω, στρατηγέ, δτι δὲν εύρισκετε τὴν ὥραν κατάλληλον διὰ τοιαύτας sensations. «Σωστὰ διὰ τοῦτο ἥλθον νὰ τὸ εἴπω εἰς ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ χθὲς ἐλάβομεν ἄλλο μάθημα ἀπὸ τῆς μικρᾶς ὡραίας συναδέλφου σου δεσποινίδος Καρμπούνη. Αὐτὸς ὁ νέος ὑπασπιστής του βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης ὁ τρελούτζικος (etourdi) ἥρωτα ἐπιμόνως ποιον τίτλον φέρετε, βαρώνος ἢ κόμης, ἀπαντῷ ἔκεινη πονηρῶς μειδιῶσα, Δὲν ἔχομεν τίτλους εἰς τὴν 'Ελλάδα, ἀλλ' ἀν είχομεν, δι' ενα Μπότζαρην ὁ τίτλος του πρίγγιπος δὲν θὰ ἦτο ἀρχετός».

Καὶ ὁ στρατηγὸς ὑποκρινόμενος δῆθεν τὸν δυσηρεστημένον, ἀνέκραζεν «enfoncés mon cher, enfoncés entièrement!»

Παρουσιάζων τὸν στρατηγὸν εἰς τὴν ἀδελφήν σου, κατώρθωσα νὰ ἀλλάξω τὴν θέσιν της, ὥστε

νὰ εύρεθῇ κατὰ μέτωπον τῆς βασιλικῆς τραπέζης,
merci vous m'avez deviné moi λέγει ή ἀδελφή σου
γαλλιστί, πάντοτε τυπικὴ νὰ μὴ ὄμιλήσῃ ἐλληνι-
στὶ ἐνώπιον ξένων, δὲ στρατηγὸς, et moi aussi
je vous ai deviné Mademoiselle λέγει, μὲ ἑτοιμό-
τητα, καὶ ἑτοιμάζεται νὰ τὴν ἔκπληξῃ διὰ τὸν λό-
γον, διὸ ἐξέφυγε τοῦ ἔρκους τῶν δδόντων της, δτε
χρότος καθισμάτων ἀκούεται συρομένων, καὶ βλέ-
πομεν τοὺς Αὐτοκράτορας δρθοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς
ἐστεμμένους, καὶ μανθάνομεν, δτι οἱ αὐτοκράτορες
ἐπρότειναν εἰς τὰς Κυρίας νὰ παῖξουν τὰ συνήθη
παιγνίδια τῶν συναναστροφῶν. Ἡρχισαν κατὰ πρῶ-
τον ἐξ αὐτοῦ, καθ' ὁ συμφωνοῦσιν δλοι διὰ μίαν
λέξιν, η̄ χυρία δὲ ὀφείλει νὰ εύρῃ τὴν λέξιν ἀπο-
τείνουσα ἐπιτηδείως τὰς ἐρωτήσεις, καὶ οἱ ἐρωτώ-
μενοι δφείλουσι νὰ ἀποκρίνωνται μόνον διὰ τοῦ ναι
ἢ ὅχι. Ἐξῆλθε τῆς αιθούσης η̄ χυρία τῆς αὐλῆς
τῆς βασιλίσσης τῆς Βυρτεμβέργης, καὶ πάντες
ἡμεῖς συνεφωνήσαμεν εἰς τὴν λέξιν Βυρτεμβέργη.
Ο πρίγγιψ Murat εἰδοποίησε τὴν χυρίαν νὰ εισέλθῃ,
καὶ αὐτῇ μὲ πολλὴν χάριν καὶ σεμνότητα ἥρχισε
τὰς ἐρωτήσεις της· εἶνε ἔμψυχον; — ὅχι· εἶνε ρευ-
στόν; — ὅχι· εἶνε τόπος; — ναι· εἶνε πόλις; — ναι·
καὶ οὕτω καθεξῆς, ἔως οὐ μετὰ μικρὸν κύκλον εύρε
τὴν λέξιν χειροκροτηθεῖσα ζωηρῶς, καὶ ἐρυθριά-
σασα ἐπίσης ζωηρῶς. Μετ' αὐτὸ δ Ναπολέων προ-

τείνει ἄλλο παιγνίδιον, καθ' ὃ γράφει ἔκαστος μίαν
ὅποιανδήποτε ἐρώτησιν ἀνωνύμως εἰς μικρὰ τετρά-
γωνα τεμάχια γάρτου, τὰ δποῖα ἐμοιράσθησαν εἰς
πάντας τοὺς παρευρισκομένους μετὰ μᾶς μολυβδί-
δος· ὁ Ναπολέων ἐσύναξε τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἐστεμ-
μένων, ὁ δὲ πρίγγιψ Murat τῶν ἐπιλοίπων, καὶ
ἀπῆλθον εἰς τὴν ἄλλην αἴθουσαν; δπως γράψωσι
τὰς ἀπαντήσεις. "Οταν ἐπανῆλθον, ἐτοποθετήθησαν
πέριξ τῆς βασιλικῆς τραπέζης, καὶ ἡμεῖς πέριξ ὅρ-
θοὶ ἀνεμένομεν μετὰ περιεργείας τὴν ἀνάγνωσιν τῶν
ἐρωτήσεων καὶ ἀπαντήσεων." Επειθύμουν, φίλε Φίλιπ-
πε, νὰ τὰς ἐνθυμοῦμαι δλας, διότι πολλὰς μᾶς ἀνέ-
φερεν ὁ κ. Μπότζαρης περιέργους καὶ σημαίνουσας,
ἄλλ' ἀτυχῶς δύο μόνον ἐκράτησεν ἡ μνήμη μου,
μοὶ ἐνετυπώθησαν δὲ αὗται ισχυρότερον, διότι ὁ κ.
Μπότζαρης εἶδε μίαν τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς· γρά-
φουσαν ἐπὶ τοῦ τετραγώνου χάρτου της «comment
peut on trouver le bonheur?» καὶ τὸ ἐπέδειξεν εἰς
τοὺς πλησίους καθημένους κυρίους καὶ κυρίας, ὁ
Ναπολέων ἀνέγνωσε τὴν ἀπάντησιν ἥν εἶχε γρά-
ψει «en le cherchant». Ἡ κυρία ἡ γράψασα στρατ-
φεῖσα πρὸς ἡμᾶς λέγει ὁ Μπότζαρης, καὶ γελῶσα
λέγει «Ça m'ennuie de le chercher qu'il vient me
trouver» οἱ πάντες ἐγέλασαν, καὶ ἡτοιμάσθησαν οἱ
κύριοι νὰ τὴν αἰκίσωσιν ἐπὶ τούτῳ, δτε ὁ Ναπο-
λέων στεντορείᾳ τῇ φωνῇ ἀναγινώσκει ἄλλην ἐρώ-

Τησιν, « Qu'est ce qu'il y a en ce moment le plus curieux à Stuttgart » καὶ ἀμέσως κατόπιν τὴν ἀπάντησιν = Le Diable qui se mêle à faire des entrevues imprévues.

Διὰ μιᾶς σιωπῆς ἐπεκράτησε καθ' δλην τὴν αἰθουσαν, καὶ ἐν εἶδος ἀπαρεσκείας ἔζωγραφήθη εἰς τὸ πρόσωπον τῶν περισσοτέρων ἀνδρῶν. Αἱ γυναῖκες δμως ὀλιγώτερον ψύχραιμοι, καὶ ταχύτερον ἀντιλαμβανόμεναι, ἔξέφρασαν τὰς ἐντυπώσεις των ἀπασαι, ἀστραπηὸν στρέψασαι τὸ βλέμμα πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἀμαλίαν, ἡ δὲ σεβαστὴ καὶ ἄκαρχος βασίλισσα τῆς Βυρτεμβέργης προκεχωρημένη εἰς τὴν ἥλικιαν καὶ τῆς παλαιᾶς ἀθώας ἀνατροφῆς, μὴ ἀκούσασα καλῶς τὴν ἀπάντησιν, παρατηρήσασα δέ, φαίνεται, τὴν αἰσθησιν ἣν αὗτη ἐπροξένησεν, ἐρωτᾷ τὴν ἐκ δεξιῶν της καθημένην βασίλισσαν Ἀμαλίαν « Was sagt man, Liebe Majestät? »

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία δμως μὴ εὑρεθεῖσα μὲν ἐτοιμότητα πνεύματος ἔχεινην τὴν στιγμήν, — στιγμὴ πολύτιμος καὶ σπανία ἔχαθη, καθ' ἣν ἐπρεπε νὰ λάβῃ ἐν μάθημα ὁ ἀγροτικὸς ἔχεινος μὲ τὸ ὑποβολιμαῖον στέμμα. Ἀντιθέτως δέ, ἡ βασίλισσα τῆς Ὁλλανδίας εύρεθη ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματός της, καὶ θέλουσα νὰ σώσῃ τὸν Αὐτοκράτορα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείσης γενικῆς ἀπαρεσκείας, ἔσωσε καὶ τὴν βασίλισσαν Ἀμαλίαν, καλύψασα διὰ τῆς

δέξείας φωνῆς της, καὶ τοῦ γέλωτός της προκαλουμένου δῆθεν διὰ τῶν εὐφυολογιῶν τούτων, καὶ κύπτουσα συγχρόνως ἐν τῷ πηλικίῳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐφάνη ἔξετάζουσα τὸ βάθος αὐτοῦ, καὶ λέγουσα συνάμα «mais j'espère qu'il y en a encore d'autres. Sire, c'est très amusant». Μὲ πολλὴν χάριν πραγματικῶς καὶ φυσικότητα ἐφάνη οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδουσα εἰς ταῦτα, εἴμη τὴν τῆς διασκεδάσεως. Μετ' ὀλίγον, λέγει ὁ Μπότζαρης ἀναγνωσθέντων καὶ μερικῶν ἄλλων, ἡ βασίλισσα τῆς Βυρτεμβέργης ἔδωκε τὸ σημεῖον τοῦ τέλους τῆς συνανταστροφῆς, ἡγέρθησαν ἀπαντες, ἐσπευσα πρὸς τὴν ἀδελφήν σου, δπως ἀκολουθήσωμεν τὴν ἡμετέραν Βασίλισσαν ἀποχωροῦσαν, ἡ ἀδελφή σου συνάμα ἦρχετο πρὸς ἐμέ, καὶ ἐν τῇ ἀγανακτήσει τῆς, λησμονήσασα τὴν τυπικότητά της μὲ λέγει, τονίζουσα ἡχηρῶς ἀπαίσιος! ἀπαίσιος! ὁ Ρώσσος στρατηγὸς ἀκολουθῶν αὐτὴν κατὰ πόδας ἐπαναλαμβάνει, ἀπαίσιος; qu'est ce que cela signifie? C'est un mot Grec? devinez Général, λέγει αὗτη, comme vous avez le don de la devination ἀλλὰ ὁ Μπότζαρης διακόπτεται εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς διηγῆσεώς του, διότι εἰς ὑπηρέτης Γερμανὸς εἰσελθών, ἔρωτῷ μεθ' δλων τῶν ὑποκλίσεων καὶ τῆς ἔθιμοτυπίας, ἀν δύναται νὰ δεχθῇ τὴν κυρίαν τῆς αὐλῆς τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης τῆς Ἐλλάδος. Ο

Μπότζαρης ἔκθαμβος διὰ τὸ ἔκταχτον τοῦτο, δύο μετὰ τὸ μεσονύκτιον, λέγει, Μάλιστα — τῷ ὑπηρέτῃ, εἰς ἡμᾶς δὲ λέγει, εἰσέλθετε ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ ἀναμείνετε.

Φεύγομεν ταχέως καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου εἰσέρχεται λέγουσα — Εὔτυχῶς δτὶ δὲν κατεκλίθητε, κύριε Μπότζαρη, ἀνάγκη νὰ συσκεφθῶμεν, ἡ Βασίλισσα εἶνε εἰς κακὴν κατάστασιν, ἔχει εἶδος καταληψίας τοῦ νοὸς — ἀφοῦ τὴν ἀπεχαιρετίσατε εἰς τὴν θύραν τοῦ διαμερίσματός της, ἐγὼ τὴν συνώδευσα μέχρι τῆς αἰθούσης της, διότι μὲ εἶχε παραχαλέσει, δταν ἐπανέλθωμεν ἐκ τῆς προκομμένης αὐτῆς συναναστροφῆς, νὰ ρίψω ἐν βλέμμα εἰς τὰς ἐσθήτας της, καὶ ἐκλέξωμεν μαζὺ τὴν καταληλοτέραν διὰ τὸ μέγα γεῦμα τῆς αὔριον, ἀλλ᾽ ἅμα ἐφθάσαμεν εἰς τὴν αἰθουσαν, λησμονήσασα καὶ τὰς ἐσθήτας της, καὶ τὴν συνήθη πρὸς ἡμᾶς τὰ κορίσια ἐπιφυλακτικότητα, μὴ διμιλοῦσα ποτὲ περὶ πολιτικῆς, ἐρρίφθη ἐπὶ τινος καθίσματος συντετριμένη, καὶ δλως ἀφηρημένη μοὶ λέγει — πῶς σᾶς ἔφανη! 'Απέφυγα νὰ ἀπαντήσω διὰ νὰ μὴ εὑρεθῶ ἡναγκασμένη νὰ ἀπαντήσω διὰ μιᾶς ἐρωτήσεως ἐπίσης, — τὸ ποιὸν; — ἐλπίζουσα τῆς πρώτης συγκινήσεως παρερχομένης, νὰ ἀντιληφθῇ, δτι ἐγὼ ἦμην ἐνώπιόν της, καὶ οὐχὶ ὑμεῖς, ἡ ἄλλος τις πολιτικὸς ἀνήρ, ἀλλ᾽ αὐτὴ ἐπιτακτικώτερον μοὶ λέ-

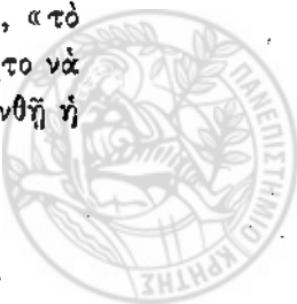
γει—Πῶς σᾶς ἐφάνη λοιπόν! Εύρεθην πολὺ ἐμ-
περδευμένη βλέπουσα τὴν ἡθικὴν κατάπτωσίν της,
καὶ μὴ εὑρίσκουσα κατάλληλόν τινα λέξιν ὡς ια-
τρικόν. Τέλος μετὰ στενοχωρίας μεγάλης εἶπον—
Καλλίτερα, Μεγαλειοτάτη, δτὶ ἐφέρθη οὕτω πῶς,
οὐ κόσμος θὰ τὸν κατακρίνῃ, καὶ ἡ Μεγαλειότης σας
θὰ δικαιωθῇ· ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν ὡς ἀφυπνιζο-
μένη, μὲ νήτενίζε χωρὶς νὰ δμιλῇ—πόσον ἐφοβή-
— θην ἔκεινην τὴν στιγμὴν δτὶ θὰ πάθῃ οὕτα καρδιακή.
Ο Θεός μὲ ἐφώτισε καὶ τῇ λέγω ἀμεσως—ἐν τού-
τοις Μεγαλειοτάτη, λησμονῶμεν τὰς ἐσθήτας, τὸ
ὅποιον εἶνε σπουδαῖον, καὶ ἐγέλασα θορυβωδῶς διὰ
νὰ τὴν ἀποσπάσω τοῦ ληθάργου της—διότι πρέ-
πει νὰ ἔχητε ὥραῖον φόρεμα αὔριον, καὶ τὸ ὥραῖον
σας διάδημα—καὶ πάλιν ἐντελῶς ἀφηρημένη μοὶ
λέγει ποῖον;—τὸ ἐκ μαργαριτῶν, λέγω, καὶ πρέ-
πει νὰ καλέσω τὰς θαλαμηπόλους σας. Πράγματι
καλῶ ταύτας καὶ θορυβωδῶς διατάσσω νὰ φέρωσι
τὰς ἐσθήτας, καὶ σύρω τὰ καθίσματα δῆθεν διὰ νὰ
τοποθετηθῶσι καλῶς, ἀλλ' οὐδεμία ζωὴ ἐφάνη οὔτε
εἰς τὸ βλέμμα της, οὔτε εἰς τὰς κινήσεις, καὶ οὐδε-
— μία λέξις της ἐπρόδιδε τὴν ἐπάνοδον τοῦ νοός της.

Ἐπλησίασα καὶ πάλιν, καὶ ἡναγκάσθην νὰ τῇ
δμιλήσω εἰς τὸ οὖς, δπως εἰς κωφοὺς καὶ μεγαλο-
φώνως τῇ λέγω· Πηγαίνω, Μεγαλειοτάτη, νὰ φέρω
τοὺς ἀδάμαντας ἢ ίδια διὰ νὰ μὴ ἀργοπορήσωμεν,

μοὶ ἀπεκρίθη — ναὶ — ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ναὶ, ήτο ἀτονον καὶ ἀδρανοῦς διανοίας, ώς ὃν ἤρχετο ἀπὸ μακράν ἡ φωνή. Ὁφελήθην αὐτοῦ τοῦ ναὶ, ἀφῆκε τὰς θαλαμηπόλους πλησίον της, καὶ ἔτρεξε πρὸς ὑμᾶς, ἀφοῦ ἔστειλα τὸν ἀράπην νὰ ἔχυπνίσῃ τὸν α. Κωστῆ, καὶ νὰ τῷ εἴπῃ, δτι εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ δωμάτιόν σας.

Ἡ Βασίλισσα ἔχει ἀνάγκην ιατρικῆς βοηθείας· ἀλλὰ τώρα σκέπτομαι ὑπὸ τίνα πρόφασιν νὰ φέρω ὑμᾶς καὶ τὸν α. Κωστῆ πλησίον της.— Ὁ κύριος Μπότζαρης μᾶς διηγεῖτο μετὰ ημέρας ποίαν στενοχωρίαν ἐδοκίμασεν ἀκούων τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νικολάου διηγουμένην ταῦτα δλῶς ἐμπιστευτικῶς, τυωρίζων δτι ημεῖς οἱ δύο ἀθελήτως ἡκούσαμεν τὰ τάντα, καὶ αὐτὸς ὑπασπιστὴς ἐνόχως ἐφέρετο πρὸς πυρίαν τῆς Αὐλῆς ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντός της.

Αὕτη εἶχε σιωπήσει πρὸς στιγμὴν ἀναμένουσα τὴν ἔλευσιν τοῦ ιατροῦ. Εὔτυχως διὰ τὸν α. Μπότζαρην, ἡ εύστροφία τοῦ πνεύματος, ἣν ἔχουσι συνήθως αἱ γυναῖκες, ὠφέλησε σημαντικῶς καὶ ἔσωσεν αὐτὸν τῆς ἐνοχῆς του, διότι ή ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου ἀκολούθουσα τὸν ροῦν τῶν σκέψεών της, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Βασιλίσσης, λέγει, «τὸ καλλίτερον τώρα διὰ τὴν Βασίλισσαν θὰ ήτο νὰ εὑρεθῇ διὰ μιᾶς μεταξὺ Ἑλλήνων, νὰ θερμανθῇ ἡ

χαρδία της εἰς τὴν ἐπίφαυσιν ἀληθινῶν ἀφωσιώσεων, καὶ γελῶσα προσθέτει, ἂν εἴχομεν κύριε Μπότζαρη ἐδῶ τὸν Νικόλαον (τὸν ἀδελφόν της) ὁ δποῖος ἐπαίρεται εἰς τὰς ψυχολογικάς του γνώσεις, ἐλπίζω νὰ συνεμερίζετο τὴν πανάκειαν ταύτην τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν πόνων.

‘Ο Μπότζαρης τότε δράξας τὴν εὔκαιρίαν τῇ λέγει, πράγματι θὰ εἰσθε εὐχαριστημένη νὰ ήτο ἐδῶ ὁ ἀδελφός σας;

— Βεβαίως, ἀπαντᾷ ἔκείνη, θὰ εἰμεθα περισσότεροι Ἑλληνες καὶ τοῦτο ἀρκεῖ διὰ τὴν βασιλίσσαν;

— Τότε ὁ Μπότζαρης λέγει, εἰσθε πολὺ καλὴ χριστιανή, κυρία, καὶ ὁ Θεὸς εἰσήκουσε τὴν εὐχήνας, καὶ μὲ οὐφος δλως θεατρικόν, ὑψώνει τὴν καλύπτουσαν τὴν θύραν αὐλαίαν.

‘Ορμήσαμεν πρὸς τὴν κυρίαν, αὗτη δὲ ἀσπασθεῖσα τὸν ἀδελφόν της ἀνακράζει μὲ χαρὰν — ἴδου εὔρον τώρα ἀφορμὴν νὰ σᾶς εἰσάξω παρὰ τῇ Βασιλίσσῃ πάντας, θὰ εἰπῶ, δι: ἐφθάσατε αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ ἂν τὸ ἐπιτρέπη νὰ ἐμφανισθῆτε ἐνώπιον της καὶ ἀπέρχεται τρέχουσα, δτε ὁ κύριος Κωστῆς νυσταλέος εἰσέρχεται καὶ ἀναφωνεῖ — τί τρέχει; — Κατὰ γράμμα πλέον θεατρικὴ παράστασις. — ‘Ο Θεὸς ἐγίνωσκε τότε ἂν θὰ κατέληγε κωμικῶς, ἡ λίαν τραγικῶς.

‘Αφήκαμεν τὸν κύριον Μπότζαρην νὰ εἰσαγάγῃ

τὸν κύριον Κωστῆ τὴν ὑπόθεσιν, ἡμεῖς δὲ εἰσήλθομεν εἰς τὸν κοιτῶνα του κ. Μπότζαρη, ἐπεριποιήθημεν ἐκ τῶν ἐνόντων τὴν περιβολήν μας, διὰ νὰ εἶμεθα παρουσιάσιμοι, ἀν τὴ βασίλισσα ἥθελεν ἐπιτρέψει τὴν εἰσαγωγήν μας.

Μετ' ὀλίγον ἐπανελθοῦσα ἡ ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου, ἔλθετε, μᾶς λέγει, ἡ Βασίλισσα ἀνέλαβεν εὐτυχῶς, ἡ ἀγγελία ὅτι ἔλθετε ἐπίτηδες, διπάς σᾶς εὑρίσκει προχείρους εἰς πᾶσαν ἀνάγκην, καθ' ἣν οι συνοδοί της δὲν δύνανται νὰ ἀπομακρυνθῶσι, τὴν ἐνεθουσίασε, καὶ πιστεύω ὅτι καὶ ἡ ιδέα μου δὲν εἶναι ἐσφαλμένη, ὅτι εἶναι φάρμακον εἰς αὐτὴν νὰ ευρεθῇ μεταξὺ Ἑλλήνων. Τί λέγετε, ιατρέ;

Ο κύριος Κωστῆς μὲ τὸ ὄλιγόλογον ἔκεινο, καὶ τὸ ἐμβριθές, τὸ γλυκὺ καὶ τὸ εὐτράπελον, πράγματι ιατρὸς ἐπιστήμων καὶ ψυχολόγος, ἐγνώριζε νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πάσχοντος, καὶ διὰ τῶν ἡθικῶν πιέσεων νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, ἀπεκρίνατο, «ὦ! βεβαίως τὸ μόνον ἀρμόζον κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν». Συζητοῦντες καὶ λέγοντες ἐφθάσαμεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς βασιλίσσης. Εὔρομεν αὐτὴν καθημένην παρὰ τὴν συνήθειάν της, καὶ μὴ ἔχουσαν, φαίνεται, τὴν δύναμιν, τὴν ψυχικὴν διάθεσιν νὰ μετατοπίσῃ. Μᾶς ἔτεινε τὴν χεῖρα μειδιῶσα κάπως βεβιασμένως, ἀλλὰ μὲ τὴν συνήθη εὐθυμίαν καὶ πειρακτικὴν

πρόθεσιν ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Νικόλαον λέγει,
— Ἄλλὰ τί θὰ εἰπῇ ὁ ὑπουργός, παρέβητε τοὺς
νόμους. — Θὰ καλύψω τὴν ἐνοχήν μου, Μεγα-
λειοτάτη, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ἐσθῆτος τῆς Με-
γαλειότητός Σας, καὶ ἡ ὄμιλία ἐκύλισεν ἐπὶ δια-
φόρων ἀντικειμένων ξένων τῆς πολιτικῆς, ἔως οὗ
ἡ Βασίλισσα αἰσθανθεῖσα, φάίνεται, ἐσυτὴν εὖ
ἔχουσαν, ἡγέρθη καὶ ὥμιλει πλέον ἐν πλήρει ἐνερ-
γείᾳ τῶν διανοητικῶν της δυνάμεων. Ὁ κύριος
Κωστῆς ιδών, διτιγμή κατάλληλος πρὸς κατά-
κλισιν ἦτο, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τῆς πα-
ρουσίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νι-
κολάου, τὸ μόρον γράμμακον, προσῆλθε τῇ βα-
σιλίσσῃ, λέγων, Μεγαλειοτάτη, φρονῶ διτι πρέπει
νὰ ἀναπαυθῆτε, εἶνε πολὺ ἀργά, καὶ εὐτραπέλως
ἀκολουθῶν λέγει — διότι τὴν πρωΐαν πρέπει νὰ
σκεφθῶμεν ὠρίμως, ποίαν τιμωρίαν θὰ ἐπιβάλλω-
μεν εἰς τοὺς λειποτάκτας αὐτοὺς χυρίους, δεικνύων
τὸν Νικόλαον καὶ ἐμέ.

Ἡ βασίλισσα μειδιάσασα, μᾶς ἔδωκε τὴν χεῖρα
καὶ ἀπῆλθεν ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὴν χυρίαν Λιδω-
ρίκη πρὸς ἐκλογὴν τῆς ἐσθῆτος καὶ τοῦ διαδήμα-
τος, ώς μᾶς εἶπεν.

Ἐξερχόμενοι παρεκαλέσαμεν τὸν κ. Μπότζαρην
νὰ μεριμνήσῃ, δπως μᾶς παραχωρηθῇ παράθυρόν
τι ἐπὶ τῆς μεγίστης στοᾶς ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων,

ὅπου θὰ παρετίθετο τὸ ἔχτακτον γεῦμα ἐκεῖνο τὸ πολύχροτον ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῶν προσκεκλημένων.

Ἐπειδὴ δὲ ὅτο Κυριακὴ ἡ ἐπιοῦσα, η ἡμετέρα Βασιλίσσα ἔμελλε νὰ ἐκκλησιασθῇ εἰς τὸ Λουθηρανὸν παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων, ἐπιτρέψασα εἰς τὰς κυρίας της, ἀν θέλωσι, νὰ ἐκκλησιασθῶσιν ἐν τῷ Ρωσσικῷ ναῷ τῆς πόλεως. Ο κ. Μπότζαρης μᾶς ἔδωκε συνέντευξιν ἐν τῷ διαμερίσματι του περὶ τὴν ἐννάτην τῆς πρωΐας.

Εἰσελθόντες τὴν ἐπαύριον εἰς τὸν Ρωσσικὸν ναόν, αὐτούργια, εὑρομεν ἦδη ἐκεῖ τὴν κυρίαν Λιδωρίκη καὶ τὴν κυρίαν Ρωσσικῶν Καρμπούνη καὶ τοὺς φουστάνελορόρους Ἐλ-παρινγίον ληγας ὑπηρέτας, ώραιος ἄνδρας, καὶ τὸν μικρὸν ἄραβα τῆς Βασιλίσσης Μάρκον, χαριέστατον παιδίον, μὲ σπινθυροδολοῦντας ὀφθαλμούς, καὶ στολὴν κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του· ὀλίγον μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας μὲ τὰς κυρίας της καὶ τὸν κλειδοῦχόν της, καὶ ἡ λειτουργία ἤρχισε μὲ τὴν γλυκείαν καὶ κατανυκτικὴν μελωδίαν τῶν προσευχῶν, καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἔχστασιν, ἣν γνωρίζουσιν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ρωσσίας νὰ ἐμπνέωσιν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαις.

Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, δτι μολονότι ὁ Ἐλ-ληνικὸς κλῆρος ἔχει πάντων τῶν ἀλλων ὡς πρὸς

τὸ ἀγυπόχριτον, τὴν ἀνεξιθρησκείαν, τὴν ἐδραίαν πίστιν, καὶ τὸν ἄκρον πατριωτισμόν, γνωρίζων νὰ συμβιβάζῃ τὴν σπάθην μὲ τὸν Σταυρὸν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι, θὰ ἥτο εὔκτατον δμως, νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν ἐν τῇ ἔκκλησίᾳ τάξιν τούτων, καὶ τὴν προσοχήν, ἥς καὶ λειτουργοῦντες καὶ λειτουργούμενοι ἔμφοροῦνται. Ἡ εὐπρέπεια δὲ τῶν παίδων τῶν ὑπηρετούντων τὴν ἔκκλησίαν εἶνε εἰς ἄκρον ἡμελημένη παρ' ἡμῖν.

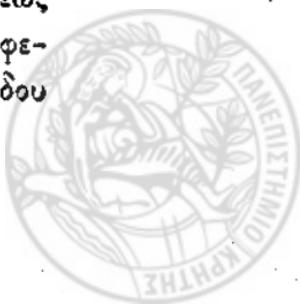
Περὶ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἡ Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας ὑπερτέρα καθ' ὅλα, ἔξοχως εὐγενῆς δέσποινα, μετὰ χάριτος ὅλως βασιλικῆς ἐπλησίασε τὰς χυρίας τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, χαιρετίσασσα ἐγκαρδίως, καὶ ἀκόμη παρὰ τὴν ἔξοδον συναντήσασα τοὺς φουστανελοφόρους ὑπηρέτας, ὡμιλησεν αὐτοῖς, καὶ ἐθαύμασε τὴν στολήν των. Ἀπελθόντες ἐκεῖθεν, μετὰ παλμῶν καρδίας ἀνεμένομεν τὴν ὥραν τοῦ μεγάλου γεύματος, καὶ μετὰ τοῦτο τὴν πανηγυρικὴν παράστασιν ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ τῆς πόλεως, δι' ὃ ἐδέησε νὰ ἔξοδεύσωμεν μετὰ τοῦ Νικολάου τὴν περιουσίαν μας ἀπασταν, διπος προμηθευθώμεν θέσεις ἐκ τῶν πρώτων. Τὰ δὲ περίεργα τῆς πόλεως, ἀ ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθώμεν ἀνεβλήθησαν δι' αὐτὴν τὴν πρώταν, τοῦ κ. Μπότζαρη ἀναγγείλαντος ἡμῖν, δτι προειδοποιήθη ἡ Βασίλισσα, διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάν-

δρου κατὰ τὴν ἐνδεκάτην, καὶ πάντων τῶν ἐστεμένων κατόπιν, ἔκτὸς τοῦ αὐτοχράτορος Ναπολέοντος, ὅθεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου ὥφειλε νὰ εἰσάγῃ αὐτούς, ὁ δὲ Μπότζαρης νὰ δεγκθῇ εἰς τὸ κατώφλιον.

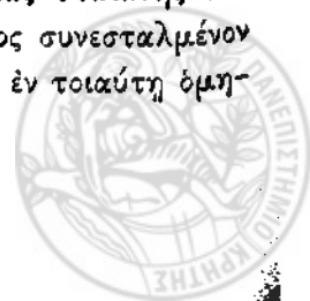
Ἐν τούτοις ἡ πολυθρήλητος ὥρα ἔφθασε καὶ εἰσῆχθημεν εἰς τὸ παράθυρον τῆς στοᾶς, διὰ τοῦ ὅποιου ἐδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν, οὐ μόνον τὴν τράπεζαν κατὰ μέτωπον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾧ συνήχθησαν αἱ ἀκολουθίαι τῶν ἐστεμένων καὶ οἱ συνδαιτημόνες, οἱ πάντες συμποσούμενοι εἰς τριακοσίους.

Οἱ φίθυροι τῶν χαιρετισμῶν, καὶ τῶν παρουσιάσεων τῶν μὲν πρὸς τοὺς δὲ ἡχούετο, καὶ αἱ ὑποκλίσεις καὶ ἀσπασμοὶ τῆς χειρὸς τῶν χυριῶν ἐφαίνοντο καθαρῶς ὡς ἐκ τοῦ ὑπερλάμπρου φωτισμοῦ. Μεγαλοπρεπῶς δὲ κατόπιν ἐφάνησαν εἰσερχόμενοι πάντες οἱ ἐστεμένοι, σκορπισθέντες ἀνὰ τὴν αἴθουσαν καὶ συνομιλοῦντες μὲ τοὺς ὑπουργοὺς καὶ λοιποὺς μεγιστάνας. Οἱ ἀδάμαντες οἱ στέφοντες τὰ μέτωπα τῆς αὐτοκρατείρας καὶ τῶν βασιλιτσῶν καὶ πριγγιπισσῶν, καὶ οἱ κοσμοῦντες τὰς μακρὰς ἐσθῆτάς των κατὰ μυριάδας, παρουσίαζον θεσπέσιον θέαμα, ἐπισκοπούμενον μακρόθεν ἐκ τῆς θέσεως μας, ὅμοιάζον εἰς πᾶν βῆμα καὶ κίνησιν τῶν φερουσῶν αὐτούς, ὡς ρύακες διὰ μαγικῆς ράβδου

καιόμενοι καὶ σπινθηρίζοντες, δριοειδῶς διολισθαι-
νοντες μεταξὺ τῶν ἀπειροπληγῶν ἀνθέων, δι' ὧν
· ήσαν ἐστολισμένα καὶ τὸ δάπεδον καὶ οἱ πέριξ τέσ-
σαρες τοῖχοι. Οἱ Νικόλαος καὶ ἐγὼ μετὰ παρέλευ-
σιν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας, ὅτε ἀτενίσαμεν ἀλ-
λήλους, εὐρέθημεν ἔχοντες ἀσυνειδήτως καὶ ὑπερ-
μέτρως ἀνοικτὰ τὰ στόματά μας ἐκ τοῦ θάμβους.
Τῆς πρώτης ἐκπλήξεως παρελθούσης, ἀνεζητήσα-
μεν διὰ τοῦ βλέμματος τὴν ἡμετέραν Βασίλισσαν
καὶ τὰς χυρίας. Ἐνδεδυμένη πλουσίαν ἐσθῆτα κυα-
νόλευκον, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐσκορπισμένους τοὺς ἀδά-
μαντας, ὡς δρόσος σπινθηρίζουσα ἐπ' ἀνθέων ἐν
ἡμέρᾳ ἀνοίξεως, ἔφερε στέμμα ἐκ μαργαριτῶν σπα-
νίων διὰ τὸ μέγεθος, περιβαλλομένων ἐξ ἀδαμάν-
των γωνιωδῶν (*brillants*), δῶρον τῆς βασιλίσσης.
Θηρεσίας τῆς Βασαρίας, πολὺ ἀρμόζον διὰ τὴν
περίστασιν, καθ' ἣν ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία ἐφαίνετο
ἀπέναντι τῶν ἀλλων, πλουσιωτέρα κατὰ τὴν θέ-
σιν, βασιλεύουσα τῆς κλεινῆς Ελλάδος, καὶ οὐχὶ
κατὰ τὴν περιβολήν.

Αἱ δὲ χυρίαι μὲ τὸ ἐλληνικὸν ἔνδυμα χρυσοπε-
ποικιλμένον, καὶ μὲ τὸ φέσιον, ὡς κάλυμμα τῆς
κεφαλῆς, προσκεκολλημένον διὰ πολυτίμου ἐξ ἀδα-
μάντων καρφίδος, ἐπὶ τῆς ὥραίας στιλπνῆς καὶ
μαύρης κόμης των, εἶχον τὸ ὄφος συνεσταλμένον
καὶ ἀφελὲς παιδὸς πρώτην φορὰν ἐν τοιαύτῃ ὅμη-

γύρει εύρισκομένης, ἀλλὰ συνάμα λίαν ἀξιοπρέπες. Εἶδομεν τοὺς ἐστεμμένους πλησιάζοντας αὐτὰς καὶ συνομιλοῦντας ἐνα πρὸς ἐνα, ἐκτὸς τοῦ Αὐτοχράτορος τῆς ἐπὶ ἀδροφροσύνῃ καὶ εὐγενείᾳ διαχρινομένης Γαλλίας. Ἡ εἰσόδος τῶν ἐστεμμένων καὶ μὴ εἰς τὸ ἐστιατόριον, ἀνηγγέλθη διὰ τῆς μουσικῆς παιανίζουσης τὸν τῆς Βυρτεμβέργης ἔθνικὸν ὅμνον.

Ἡ τράπεζα εἰς σχῆμα μεγίστου ἐλληνικοῦ Π., κατάφορτος ἀνθέων καὶ ἀπαστραπτόντων κρυσταλλωδῶν ἀγγείων μετὰ χρυσῶν παρυφῶν, ἔφερε τοὺς ἐστεμμένους καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὴν ἐπιστέφουσαν τὸ Π., καὶ ἐν μόνον πρόσωπον μὴ ἐστεμμένον ἔλαβε θέσιν ἐπὶ ταύτης, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου, θέλοντες νὰ τιμήσωσι τὴν Βασίλισσαν Ἀμαλίαν ἔξαιρετικῶς, καὶ ὡς τῆς Ἐλλάδος ἄνασσαν καὶ ὡς καθῆκον φιλοξενίας, μὴ συγγενεύουσαν μὲ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Βυρτεμβέργης. Ἀντικρὺ τῆς γραμμῆς ταύτης ἐτοποθετήθησαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ αὐλάρχου, οἱ ὑπουργοὶ, καὶ αἱ χυρίαι τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐστεμμένων, τοὺς δὲ πόδας τοῦ Π. κατεῖχον οἱ ἐπίλοιποι. Ἡ κατὰ διαλείμματα παιανίζουσα μουσικὴ ἦτο ἔξαισιά, δπως οἱ Γερμανοὶ γνωρίζουσι νὰ αισθάνωνται, καὶ νὰ ἔκτελῶσι μουσικήν.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ γεύματος ἀπήλθομεν μὴ ἔχοντές τι πλέον νὰ παρατηρήσωμεν, καὶ σπεύδοντες

νὰ καθέξωμεν τὰς ἐν τῷ θεάτρῳ θέσεις μας, φο-
βούμενοι τὴν ἀρπαγὴν τούτων.

Ἡ εἰσοδὸς τῶν Μεγαλειοτήτων ἐν τῷ θεάτρῳ
συνήρπαξε τὸ πλῆθος, τὸ διοῖον ἔξερράγη εἰς ἐν-
θουσιώδεις χαιρετισμούς, μεθ' οὓς αἱ Μεγαλειότη-
τες ἐκάθησαν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θεωρείου ἡ σεβα-
σμία βασίλισσα τῆς Βυρτεμβέργης, ἔχουσα δεξιὰ
τὴν Αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσίας, ἀριστερὰ τὴν Βα-
σίλισσαν τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὴν αὐτοκράτειραν
ἡ Βασίλισσα τῆς Ὀλλανδίας θυγάτηρ τοῦ βασι-
λέως τῆς Βυρτεμβέργης, παρὰ τὴν Βασίλισσαν
Ἀμαλίαν, ἡ μεγάλη δούκισσα Μαρία τῆς Ρωσίας,
καὶ παρὰ τὴν Βασίλισσαν τῆς Ὀλλανδίας, ἡ θελ-
κτικωτάτη σύζυγος τοῦ διαδόχου Ὀλγα.

Ορθοὶ δπισθεν τῶν καθισμάτων τῶν Βασίλισ-
σῶν, οἱ Αὐτοκράτορες, ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέρ-
γης, οἱ πρίγγιπες, ὁ διάδοχος. — Τὸ θέαμα ἦτο
ἔξοχως ὥραῖον. — Οἱ ἀδάμαντες οἱ κοσμοῦντες πά-
σας τὰς κυρίας ἐν τοῖς θεωρείοις, αἱ περίχρυσοι
στολαὶ τῶν ἀξιωματικῶν, ὁ ἔκτακτος φωτισμός, τὸ
λαμπρὸν παράστημα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάν-
δρου, τὸ στρατιωτικὸν ὄφος τοῦ Ναπολέοντος, ἃν
καὶ ἥκιστα ὥραῖος, τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ πρίγγιπος
Murat μὲ τὴν σχεδὸν ἀφρικανικὴν ἐπιδερμίδα του,
ἡ ὥραιότης τοῦ διαδόχου τῆς Βυρτεμβέργης, αἱ
κυρίαι τῶν Αὐλῶν μὲ τὴν ξανθὴν ὥραιότητά των,

ξέ άντιθέτου μὲ τὴν μελαγχροινὴν ὅψιν τῶν Ἑλληνίδων μας—πάντα ταῦτα ποιοῦντα αἰσθησιν μαγικῆς τινος ἐπιρροῆς, ἔδιδον τὴν ιδέαν, δτὶ τὰ πάντα ἥσαν ἀνύπαρκτα, καὶ ἀποκυήματα τῆς φαντασίας, καὶ δτὶ ἔμελλον νὰ σβύσωσι, καὶ νὰ ἔξαφανισθῶσιν, ως ἐν ὀπτασίᾳ. Η τοιαύτη αἰσθησις ὅχι μόνον ἡμᾶς τοὺς εὐφαντάστους Ἑλληνας εἶχε καταλάβει, ἀλλὰ καὶ τοὺς Γερμανοὺς τοὺς ψυχροὺς καὶ σκέπτικούς, καὶ τὸ «wie schön» καὶ «wunder schön» ἔδόμενι ἀκαταπαύστως εἰς τὰ ὡτά μας. Τὴν ἐπαύριον αἱ ἐφημερίδες περιγράφουσαι τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ παρουσίαν τῶν Μεγαλειοτήτων, καὶ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ κοινοῦ, ἐστερέωσε τὰς ιδέας μας, καὶ ἐπείσθημεν, δτὶ δὲν ἐγενόμεθα θύματα τῆς φαντασίας.

Διετρέξαμεν μετὰ ταγύτητος καὶ σπουδῆς πάτας τὰς ἐφημερίδας, δπου ἐξεθειάζοντο αἱ Μεγαλειότητες καὶ μή, δπως εὑρωμένη τι ἀφορῶν τὰς Ἑλληνίδας μας, τὰς ὅποιας ἀνεβίβαζον μέχρι τρίτου οὐρανοῦ διὰ τὴν ὥραιότητα καὶ χάριν, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν περιβολήν, καὶ δ θαυμασμὸς ἐφθανεν εἰς τὸ καταχόρυφον ως πρὸς τὴν κυρίαν Καρυπούνη, περὶ ής μετὰ θέρμης ἐκτάκτου ἐγράφετο «τὸ μικρὸν πλασματάκι τὸ θεῖον» κατὰ τὴν φράσιν μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ήτις προσέθετεν δτὶ τὰ «Ούρι τὰ ὑποσχόμενα ως ἀμοιβὴ παρὰ τοῦ Μωάμεθ εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτῷ ἐν τῷ Παραδείσῳ, βεβαίως θὰ ἔχωσι

» τὴν τελειότητα τοῦ προσώπου τῆς κυρίας Καρ-
μπούνη μὲ τοὺς σπινθηροβόλους ὄφθαλμούς, καὶ
τὸ στάζον δρόσον τοῦ οὐρανοῦ στόμα».

Συνάξαντες πάσας τὰς ἐφημερίδας ταύτας, ἀνε-
μένομεν τὴν μεσημβρίαν, δπως ἀνέλθωμεν εἰς τὰ
ἀνάκτορα, καὶ παραθέσωμεν ἐπὶ τῆς τραπέζης ὡς
δρεκτικὸν πρὸ τοῦ φαγητοῦ εἰς τὰς Ἑλληνίδας μας,
βέβαιοι ὅντες, δτι ἡ διασκέδασις θὰ ἥτο μεγίστη.
Συνωφρυομένους ἀτυχῶς εὑρομεν αὐτούς, καὶ ὥρα
δι' ἐφημερίδας καὶ δρεκτικὰ δὲν ἥτο.

Ο κύριος Μπότζαρης διηγήθη ἡμῖν, δτι ἡ Βα-
σιλισσα τὴν πρωίαν προσεκάλεσε τοῦτον καὶ τὸν
κύριον Κωστῆν, δπως τοὺς συμβουλευθῆ, ἀν πρέ-
πει νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ιδίαν ἡμέραν, ἀφοῦ ὁ Να-
πολέων δὲν ἔφανη οὔτε εἰς τὸ θέατρον, ἐπιζητῶν τὴν
μετ' Αὐτῆς ἀνταλλαγὴν μερικῶν λέξεων τυπικῆς
ἀδρότητος. Ο κύριος Μπότζαρης ἐδίσταξε διὰ νὰ
μὴ θεωρηθῇ φυγή, ἀλλ' ὁ κύριος Κωστῆς ὑπεστή-
ριξε τὴν ιδέαν τῆς ἀναχωρήσεως, ἀλλὰ μὲ κάποιαν
πρόφασιν περικαλύπτουσαν τὸ αἴτιον ταύτης. Ἀπε-
φασίσθη ὅθεν περὶ τὴν ἐσπέραν — ἀφοῦ ἡ Βασίλισσα
κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἀνταποδώσῃ τυπι-
κῶς τὰς ἐπισκέψεις τῶν βασιλισσῶν καὶ πριγγιπισ-
σῶν καὶ κατὰ τὸ φανόμενον μὴ σκοποῦσα νὰ ἀνα-
χωρήσῃ — νὰ παρουσιασθῇ ὁ Νικόλαος ἐν στολῇ,
ἐρχόμενος δῆθεν ἐκ Βιέννης δπως ἀναγγείλη τῇ

Βασιλίσση, δτι ή παρουσία της είνε λίαν κατεπείγουσα ἐν Ὁλδεμβούργῳ, δπου ἐπιστολαὶ τοῦ βασιλέως Ὅθωνος τὴν ἀναμένουσιν. Ο καὶ ἐγένετο. Καὶ οὕτως ἡ Βασίλισσα Ἀμαλίᾳ ἀνεχώρει τὴν ἐπαύριον διὰ τοῦ συρμοῦ τῆς 2 ὥρας μετὰ μεσημβρίαν, συνεδευθεῖσα μέχρι τοῦ σταθμοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης, τοῦ διαδόχου καὶ λοιπῶν πριγίπων, δπου καὶ γῆμετς ἀπεχαιρετίσαμεν τὴν ἀτυχῆ Βασίλισσαν, διὰ νὰ τὴν ἴδωμεν ἔτι ἀτυχεστέραν κατὰ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1862.

Ἡ μικρὰ ἀνάπταυλα τῶν βασάνων τῆς Βασιλίσσης ἐγένετο ἐν τῷ θερινῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Δουκὸς τοῦ Ὁλδεμβούργου Πέτρου. Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Νικολάου ἀπὸ τοῦ μέρους ἔκείνου, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὰς καλλονὰς τοῦ τόπου, τὴν εὐζωΐαν, τὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων, τὸ φιλόπονον αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἔμφρονα διείκησιν τοῦ Δουκός, μᾶς ἔδιδον τὴν ἴδεαν ἐνὸς μικροῦ Παραδείσου.

Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ἔγραφεν, δτι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ὁλδεμβούργου είνε ἔκτακτος πόλις, ἀλλ' ἡ ἡρεμία ἡ χαρακτηρίζουσα ταύτην, ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων καὶ τῆς Αὐλῆς τοῦ Μεγάλου Δουκός.

Ο μέγας δοὺξ μετὰ τῆς δουκίσσης Ἐλισσάθετ,

τὸ γένος ἐλκούσης ἐκ τῶν Altembourg, τῆς δποίας οἱ ὀφθαλμοὶ ἔκτάκτως ὥραῖοι χύνουν δρόσον ἀγαθότητος καὶ πραότητος εἰς πάντας τοὺς περὶ αὐτήν, ἐδημιούργησαν μίαν Αὐλήν εξέχουσαν ἐπὶ εὐγενίᾳ τρόπων, ἀφελείᾳ καὶ ἀπλότητι.

Δοκ. Ε. Β. Ζ. Βουρβόν
Ο Μέγας Δούξ μὲ πνεῦμα ἔκτεταμένον, καὶ ὁξυδέρκειαν οὐ κοινήν, ἐγνώρισε νὰ κρατήσῃ τὸ μικρὸν κατ' ἔκτασιν βασίλειόν του, εἰς ἡθικὴν περιωπὴν μεγάλην, νὰ ἀποφύγῃ ἀξιοπρεπῶς πάσας τὰς ἔρεδας μετὰ τῶν γειτόνων του, νὰ εὐδαιμονίσῃ τὸν λαόν του, ἀναπτύσσων τὴν χρηστότητα αὐτῶν, τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, αἵτινες τοσοῦτον ἐτελεσφόρησαν. Ἡ Αὐλή του συνισταμένη ἐξ ὑπασπιστῶν τῶν μεγαλειτέρων οίκων τῆς Γερμανίας, ἡδύ νατο νὰ διαφιλονικήσῃ τὸ βῆμα, ὡς πρὸς τὰς ἀρετὰς μὲ πᾶσαν ἄλλην ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας. Ο κόμης Eglofsstein, ὁ κόμης Beaulieu, ὁ βαρώνος Wassigton, ὁ κόμης Pappenheim ὁ Rentzau καὶ τόσοι ἄλλοι ἡδύνατό τις εἰπεῖν, ὅτι ὑπῆρξαν τὸ φυτώριον ἀληθοῦς ἀριστοκρατίας, ἥτις ὑπηγόρευσε τὸ λόγιον « Noblesse oblige ».

Μετὰ ἐξ ἐδομάδων διαμονὴν ἐν Ὁλδεμβούργῳ ἐπανέκαμψεν οἶκοι ἡ Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος, δπου τὴν ἀνέμενον αἱ ἀρχαὶ τῶν ὡδίνων τοῦ 1862. Κατ' ἐπίφασιν τὰ πράγματα εἶχον καλῶς. Ο Νικόλαος τακτικῶς, καὶ εἰς τὰς ιδιαιτέρας ἐπιστολὰς καὶ εἰς

τὰς ἐπισήμους εἶχε λόγους νὰ ἡ εὐχαριστημένος.
Εἰς τὰς ἐν τῷ οίκῳ του συναθροίσεις μας ἔξῆρεν
οὗτος τὰς ἀρετὰς τοῦ ὑπουργείου Μιαούλη, υἱὸς
τοῦ μεγάλου ναυάρχου, καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ βα-
σιλέως "Οθωνος κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπουργῶν.
'Ο Μιαούλης περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ Μπότζαρη,
ώς ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, τοῦ Σίμου, ὑπουρ-
γοῦ τῶν οικονομικῶν, τοῦ Προβελεγγίου τῶν ἐσω-
τερικῶν, τοῦ Χρηστοπούλου τῆς παιδείας, τοῦ
»Ανδρέα Κουντουριώτη τῶν ἐξωτερικῶν, βεβαίως
θαύματα ἥθελεν ἐπιτελέσει, ἀνὴ φιλαρχία τῶν πο-
λιτευομένων δὲν ἀνέκοπτε τὸ ἔργον. Τὸ ναυτικὸν
σπουδαίως ἡγορθώθη ὑπὸ τὸν Μιαούλην, νέα σκάφη
προστεθῆσαν τῷ μικρῷ στόλῳ, νέοι ἀξιωματικοὶ
ἐκπαιδευθέντες ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ διεδέχοντο
ὅλιγον κατ' ὅλιγον τοὺς ἥρωας τοῦ 1821 ἐκτάκτους
ναυτικούς, ἀλλὰ μὴ εἰδότας τὰ τῶν νεωτέρων ἐφευ-
ρέσεων μηχανήματα, καὶ συνεπῶς ἀχρήστους ἀπο-
θαίνοντας. Καὶ ἡ γλῶσσα ἀκόμη τῶν ναυτικῶν δια-
τάξεων ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον ἐφηρμόζετο, καὶ αἱ
ξέναι καὶ χυδαῖαι ἐκφράσεις καὶ λέξεις ἀντικατε-
στάθησαν διὰ τῶν ἀρχαίων μετ' ἀκριβείας καὶ φι-
λοκαλίας.

Σπουδαίας μεταρρυθμίσεις ἔφερεν ὁ Μπότζαρης
εἰς τὸ στρατιωτικόν. Τὸν ὑπὸ τοῦ Καλέργη, εἰς
ἔξαψιν ἐπαναστατικὴν εύρεθέντος, θεσμὸν τῶν εύ-

ζωνικῶν ταγμάτων, ἀπερισκέπτως καταργηθέντα, ἐπανέφερε καὶ διωργάνωσε. Τοὺς ἀντικαταστάτας τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἔπαισαν νὰ δέχωνται πλέον ἐκ τῆς ἔξω Ἑλλάδος, παρατηρήσαντες δτὶ τὰ μᾶλλον κακὰ στοιχεῖα κατετάσσοντο, καὶ διέφειρον τὸν στρατόν. Εἰσῆξε τὸν λόχον τῶν παιδῶν, τῶν ὑπηρετούντων παρὰ τῷ στρατῷ ἀπὸ τοῦ ἐννάτου ἔτους τῆς γῆλικίας, ἐκπαιδευομένων πρακτικῶς ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέχνῃ, καὶ συγχρόνως ἐν τῇ μαθήσει τῶν γραμμάτων. Συγκινητικὸν ἦτο τὸ θέαμα τῶν παιδῶν αὐτῶν ἀμιλλωμένων ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἀσκήσει, καὶ καταφύγιον ἐγένετο ὁ λόχος οὗτος διὰ τὰ τέκνα τῶν γηρασάντων ἐν τῷ στρατῷ, ἀπλῶν στρατιωτῶν μὴ ἐγγραμμάτων, καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ ἔχόντων προαγωγήν. Πολλὰ δὲ ὄρφανὰ εἰσήγοντο ἐκεῖ μὴ ὑπάρχοντος τότε τοῦ Ὁρφανοτροφείου.

Sipros
‘Ο ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν Σίμος ἔξεχούσης ἐν Ἡπείρῳ οἰκογενείας γόνος, καὶ ἔξεχούσης παιδείας κάτοχος, πολλὰς ὡφελίμους μεταβολὰς ἔφερεν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους, καὶ εἰσῆξε τὸν περὶ συντάξεως τῶν ὑπαλλήλων νόμον εὑεργετήσας σπουδαίως τὴν ὑπαλληλίαν, καὶ ἀναζωπυρώσας τὸν ζῆλόν της. Ο “Οθων οὐδέποτε δκνῶν εἰς τὰς τοῦ Κράτους ἀνάγκας, καὶ εύρων τὸν ὑπουργὸν ζηλωτὴν τοῦ καθήκοντος, ἔδωκε καὶ νέον δειγμα-

Τῆς μερίμνης του, περικόφας ἐκ τῶν ιδίων δαπανῶν πρὸς ὄφελος τοῦ τόπου, ἀφοῦ καὶ κατὰ τὸ 1843 κατέλιπε 200 χιλιάδας δραχμῶν ἐκ τῆς ἑτησίας ἐπιχορηγήσεώς του.

Οὐ πουργὸς Χρηστόπουλος ἀνεδεχθεὶς τὰ τῆς ^{ριζού πτυσία} παιδείας καὶ τῶν ἔκκλησιαστικῶν, σπουδαίας ἐπέφερε βελτιώσεις, καὶ προέβαινεν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν περισσοτέρων Μονῶν, ως ἀχρήστων, καὶ ἐπιζημίων τῇ κοινωνίᾳ μάλιστα, φρονῶν, δτι νῦν αὔται εἶνε τὸ ἐντευκτήριον τῶν ἀέργων καὶ τῶν ὅκνηρῶν, καὶ οὐχὶ δπως πρὸ τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, καθ' ὃν καιρὸν αἱ Μοναὶ ἦσαν οὗτως εἰπεῖν τὰ πανεπιστήμια τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, δπου τὰ σχέδια τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ Γένους κατεστρώνοντο, καὶ οἱ καταδιωχόμενοι σοφοὶ ἐκ τῆς βαρβάρου τυραννίας κατέφευγον. Τῆς ἀφορμῆς ἐκλειψάσης μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἐθνους. δικαίως ἐσκέρθη ὁ Χρηστόπουλος περὶ τῆς καταργήσεως αὐτῶν, ἐκτὸς δύο ἡ τριῶν ως κειμειλίων ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀρχαιότητος, καὶ διοργανιζομένων καλῶς, ως φυτώριον ιερέων μὲ παίδευσιν καὶ ἔκκλησιαστικὴν ἀνατροφήν. Εἰς τὰς προθέσεις ταύτας τοῦ Χρηστοπούλου, ἐπιμόνως ἀντέστη καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ὑπὸ δλως ἀντιθέτους αἰτίας δρυμώμενοι. Οὐ βασιλεὺς δειλιῶν (Ισως πρώτην φορὰν εἰς τὸν βίον του) μὴ ἀποδοθῆ εἰς περιφρόνησιν

τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας ὑπὸ καθολικοῦ τὸ θρησκευμα βασιλέως, μὴ καταργοῦντος συνάμα τὰ Καθολικὰ μοναστήρια, τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὰς Κυκλαδας νήσους, καὶ ἐναντίον τῶν δποίων πολλὰ ἐλέγοντο τότε. Ἡ δὲ Βασιλισσα ἀπὸ λατρείαν ἔκτακτον καὶ φανατικὴν πρὸς πᾶν τὸ ὑπάρχον κατὰ τὸν ἄγωνα τοῦ 1821, καὶ λίθον τινὰ ἀν ἥθελέ τις νὰ παραμερίσῃ πρὸς διάβασιν ἐκ τινος ναοῦ ἡ παλαιοῦ κτιρίου, ἢ ὅργη της ἔφθανεν εἰς τὸ ἔπαχρον.

Ούπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Προβελέγγιος γνωστὸς ἐπὶ νομομαθίᾳ, ἄκρα τιμιότητι καὶ ἄκρα φνεῖ πατριωτισμῷ, ἐπάλαιεν ὁ δυστυχῆς μὲ τὸν ἕνα πνεύμονα τὸν ἐναπομείναντα, πάσχων χρόνιον στηθικὸν νόσημα, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς διοικοῦντας τὴν χώραν Νομάρχας καὶ Ἐπάρχους τὴν ἀμεροληψίαν, τὸ σένας πρὸς τοὺς νόμους, τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐκλογῶν, ἐλπίζων, δτὶ δὲν θὰ εἴνε φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ούπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀνδρέας Κουντουριώτης, ὁ νεώτερος τῶν ὑπουργῶν ὑπὸ τὸ φανομενικὸν ἥρεμον καὶ ἀτάραχον τοῦ χάρακτῆρός του, ἐγνώριζε νὰ εἰσδύῃ εἰς τὸ πνεύμα τῶν σφυρηλατούντων τὴν ἐπιρροήν των ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων, διπλωματῶν, καὶ νὰ διαλύῃ μὲ τὰς τέσσαρας λέξεις του, ἀργὰ ἀργὰ προφερούμενας, τὰς μᾶλλον πολυπλόκους πλεκτάνας των.

Αρ. Κουντουριώτης

Καὶ ἐν τούτοις μὲ δόλον τὸ σχετικῶς τέλειον ὑπουργεῖον, ἡ ἀντιπολίτευσις ἢτο ἔξηγριωμένη εἰς βαθμόν, ὥστε μετὰ φόβου ἀνεμένοντο αἱ ἕορται τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ Ὀθωνος, καὶ αἱ προετοιμασίαι ἐγένοντο μετὰ θλίψεως καὶ ζοφερῶν πραισθημάτων.

Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Νικολάου ἔγραφεν «ἡ Βασιλισσα
εἶναι λίσαν εὐτυχῆς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ποθητάς
της Ἀθήνας, καὶ ἀνέλαβε τὴν ζωηρότητά της, καὶ
εὐθυμίαν, παρηγορηθεῖσα διὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἀπο-
τυχίας της, ἐν τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τρυφερότητι τοῦ
Βασιλέως, καὶ εὐχαριστημένη ἀπὸ τὸν σχηματι-
σμὸν τοῦ ὑπουργείου, ἐκ χρηστῶν ἀνδρῶν συμβα-
δίζοντων ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἀρετῇ ἔξεχούσῃ, ἐλπίζει
πολλά. Οἱ ἔφιπποι περίπατοί μας γίνονται τακτι-
κῶς καὶ μετὰ ζήλου ὑπερβάλλοντος. Οἱ γέροντες
ὑπασπισταὶ εἰσὶν ἀπηυδηκότες ἐκ τῶν περιπάτων
αὐτῶν, καὶ δὲν παύουσι νὰ ρίπτωσι τῇ Βασιλίσσῃ
τὰ εἰρωνικά των βέλη, σ্বλως ἀκάκως βεβαίως. Ὁ
Καρατάσος ἀφιππεύων, λέγει, «Τί κακὰ γεράματα
εἶναι αὐτά, Μεγαλειοτάτη, νὰ μεταβληθῶμεν εἰς Τα-
ταραίους γραμματοκομιστάς. Ὁ Βαλτινός, λέγει, ^{τοῦ Βασιλισσας} Βασ-
τι ο περίπατος διαρκεῖ πολλὰς ὥρας, καὶ τὰ τέ-
κνα του ἐρίζουσι κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, ὅθεν ζη-
τεῖ τὴν ἄδειαν νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν Αὔτης Μεγα-
λειότητα» (γνωστὸν δτι ο Βαλτινός δὲν εἶχε τέκνα).

Ο Γαρδίκιώτης λέγει, δτι ο μοιραρχος τῆς χωροφυλακῆς ἔχαμεν ἀναφορὰν ἐναντίον τῆς Βασιλίσσης, διότι καταστρέφονται οι ἵπποι τῶν χωροφυλάκων, οἵτινες καθ' ἔχαστην συνοδεύουσι τὰς Μεγαλειότητάς των, ο δὲ Μαμούρης μὲ τὸ ἀγέρωχον καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς συμπεριφορᾶς του, λέγει, ή Ἀράπισσα Μεγαλειοτάτη, θέλει καὶ καλὰ καὶ σώνει νὰ πάγκαβάλα, ἀν ἐπιτρέπῃ η Μεγαλειότης σας, νὰ λάθη μερικὰ μαθήματα ἱππευτικῆς ἀπὸ τὸν ἀρχιποκόμον σας (η σύζυγος του Μαμούρη λίαν μελαγχροινὴ τὴν ὅψιν ἐκάλειτο παρ' αὐτοῦ ἀράπισσα, ήλικιωμένη δὲ πλέον, οὕτε νὰ ἔξελθη ἐδύνατο). Ο δέ γέρων ναύαρχος Σαχίνης ἐν ἀφελείᾳ δῆθεν, λέγει, ἐγὼ ξέρω Μεγαλειοτάτη, δτι αἱ καλὲς νοικοχυράδες κάθονται στὸ σπῆτι, μόνον ταῖς Κυριακάδες πᾶντα στὴν ἐκκλησιά.

Οι γέροντες αὐτοὶ ὑπασπισταὶ μὲ τὴν ἀπλοικήν γλῶσσάν των, καὶ τὴν τρυφερότητα πατρὸς πρὸς τὴν Βασίλισσαν, τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ἀφελές των, ἐνούμενα μὲ πολὺ πνεῦμα καὶ εἰλικρίνειαν, ἔσχον τὸ ἀποτέλεσμα νὰ λησμονήσῃ η Βασίλισσα τὰς ἀπογοητεύσεις της, καὶ μετὰ θάρρους καὶ νέων ἐπίδων νὰ βαίνῃ προσδοκῶσα αἰσιώτερον μέλλον. Πολὺ δὲ προσθέτει εἰς τὴν προσδοκίαν ταύτην ἡ ἐπιτυχὴς συναρμολόγησις του ὑπουργείου. Ετέρα ἐπιστολὴ ἔγραφεν.

Ἐπανήλθομεν τέλος ἐκ Χαλκίδος. Βάσκανος δρθαλμὸς ἐπαιωρεῖται ήμῶν. Οὐδέποτε ὑπῆρξαν τοιαῦται ἐναντιότητες τῆς τύχης. Ἐπρόκειτο νὰ γίνωσι τὰ ἔγχαίνια τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὔριπου, δπου ἔγινεν απειστροφικὴ γέφυρα ἐστήθη, θαυμασίως κατα-^{τιθετούσης} σκευασθεῖσα. Ἀπεφασίσθη δθεν παρὰ τοῦ Βασιλέως νὰ γίνωσι τὰ ἔγχαίνια μετὰ πολλῆς ἐπισημότητος, παρούσης δλης τῆς Αὐλῆς, τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, δθεν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἀνώτεροι πολιτικοὶ ἀνεχώρησαν διὰ τῆς τακτικῆς δδού διὰ θαλάσσης, οἱ δὲ βασιλεῖς μετὰ τῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ ἔφεπποι μέχρι τινός, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς βασιλικῆς θαλαμηγοῦ εἰς Χαλκίδα. Ἄλλ' ὁ ἵππος τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν πλείστων τῆς ἀκολουθίας παραδέξως πως ἀσθενοῦσι καθ' ὁδόν, καὶ ἐπιστρέφομεν ἀδόξως οἴκοι. Μετὰ τέσσαρας ήμέρας ἀναχωροῦμεν δι' ἀμαξῶν μέχρι Π..... καὶ ἐκεῖθεν η θαλαμηγὸς ηδη ἀναμένουσα θὰ μᾶς ἔφερεν εἰς Χαλκίδα, ἀλλὰ πλῆρες ναυάγιον εἰχομεν ἐν τῷ λιμένι.

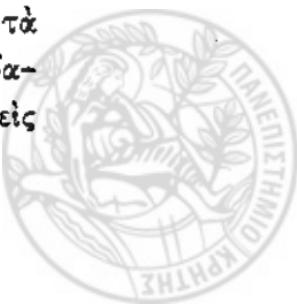
Λαμπρὰ πρωΐα ἀνέτειλεν· ἐπιβαίνομεν τῶν ἀμαξῶν καὶ η εὐθυμία καὶ χαριτολογία τῶν γερόντων μας ἥτο εἰς τὸ καταχόρυφον. Μέχρι τοῦ χωρίου Μαρχοπούλου ὁ καιρὸς διετηρεῖτο λαμπρός, κατόπιν δμως σφοδρότατος ἀνεμος ἥρχισε νὰ πνέῃ καὶ ἐπέγραψε

φθάσαντες, μετὰ μεγάλης δυσκολίας εἰσήλθομεν εἰς τὰς λέμβους, τῆς τριχυμίας ἥδη ἀκμαζούσης. Έν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἀδύνατον νὰ κρατηθῶμεν δρθοί, ἡ Βασιλισσα ὑπέφερε δεινῶς ἐκ τῆς θαλάσσης. Ο πλοιάρχος ἀτρόμητος Υδραῖος, ἔλεγεν, ἀδύνατον νὰ ἔξελθω τοῦ λιμένος μὲ τὴν εὐθύνην τῶν Βασιλέων, ὁ κίνδυνος εἶνε ἀφευκτός· ἐν τούτοις ἔξηκολούθουν νὰ ἐπιβιβάζωνται δλον τὸ ἀνώτερον προσωπικὸν τῆς Αὐλῆς καὶ τὸ κατώτερον, ἀλλ' ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἄμα εἰσερχόμενοι ἔπιπτον κατὰ γῆς· τὰς θαλαμηπόλους τῆς Βασιλίσσης ἀνεβίβασαν οἱ ναύται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ώς νεκράς, ὁ ἄνεμος ἐμάτινετο, αἱ διπλαὶ ἄγκυραι εἰς οὐδὲν ὠφέλουν, τὸ πλοϊον ἔτριζεν ἐκ βάθρων, ὁ κρότος τῶν ἀλύσεων, αἱ οίμωγαι τῶν πασχόντων, αἱ διαταγαὶ μετὰ στεγτωρίας φωνῆς τοῦ πλοιάρχου ἡμιαδεμακαὶ, εἴχον τι τὸ ἀπαίσιον, καὶ ἀν τὸ νῦξ, βεβαίως θὰ ὑπεθέτωμεν δτὶ ἐφθάσαμεν ἐν τῷ Ἀδῃ. Ἐπρόκειτο δὲ ἐν τῷ πλοίῳ νὰ γίνη τὸ πρόγευμα, καὶ κατόπιν αὐτοῦ νὰ ἀρθῶσιν αἱ ἄγκυραι, δθεν εὔρομεν παρατεθημένην τὴν τράπεζαν λαμπρῶς· ὁ εὐγενῆς πλοιάρχος ἐπλήρωσε ταύτην ἀνθέων μολονότι εύρισκόμεθα ἐν τέλει Δεκεμβρίου, καὶ ἐντύπωσιν μεγίστην μᾶς ἐπροξένησεν ἡ μετ' ἐκτάκτου ίδιοφυίας τοποθέτησις αὐτῶν. Τὰ περισσότερα τούτων ἦσαν ἀνθη τοῦ ἀγροῦ, εἴχον δὲ θέσει καθ' δλον τὸ μῆκος καὶ πλάτος

τος τῆς τραπέζης λεπτὴν φάθαν, τὴν δποίαν ἐτρύ-
πησαν δι' ἔργαλείου τινὸς κατ' ἀπόστασιν ἀκριβῶς
ὑπολογισθεῖσαν, ως τὸ τρυπητὸν δι' οὗ τὸ τέτον
διέρχεται, ἐντὸς δὲ αὐτῶν τῶν δπῶν εἰσήρχετο δ
ὑποβαστάζων τὸ ἄνθος λεπτὸς κλάδος, καὶ εἰς τὴν
ἐπομένην ὅπῃν ἑτερον, καὶ ἑτερον, ἔως οὗ ἐσγημα-
τίσθη τάπης ἐξ ἀνθέων, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐτοποθετήθη-
σαν αἱ παροψίδες, τὰ ἐκ χρυστάλλου δοχεῖα ἀπα-
στράπτοντα διὰ τῶν εἰσδυόντων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου
καὶ τὰς διώρας, σπανίας καὶ ταύτας διὰ τὴν ἐποχὴν
τοῦ ἔτους, διαφόρων εἰδῶν καὶ χρωμάτων σταφυ-
λάς, πεπόνια, μῆλα, ἀχλάδια, ὄλόκληρον δὲ δέν-
δρον κουμαρέας ἐν τῷ μέσῳ μὲν μυριάδας κούμαρα,
ἐπεσκιάζε τὴν τράπεζαν. Ἡ Βασίλισσα καὶ ἡμεῖς αἱ
χυρίαι κατακεκλιμέναι πέριξ, ἀτενίζουσαι τὴν τρά-
πεζαν, σιωπηλαὶ ως δ Τάνταλος τὸ θύρωρ, ἐλπίζου-
σαι, δτι θὰ κοπάσῃ τὸ κακὸν καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν
τῶν ἀγαθῶν τούτων. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Μετ' ὅλιγον
τριγμὸς μέγας ἀνετίναξε τὸ πλοῖον, ἡ τράπεζα ἴσχυ-
ρῶς δεδεμένη δὲν ἥδυνατο νὰ καταπέσῃ, ἀλλὰ τὰ ἐπ'
κύτης ἀπαντα ἔξεσφενδονισθησαν εἰς τὸν ἀέρα· ἔκα-
λύφθημεν ὑπ' ἀνθέων καὶ συντριμμάτων χρυστάλ-
λων· αἱ σταφυλαὶ καὶ τὰ πεπόνια περιέρρεον τὰ
κρόσωπά μας διὰ τοῦ δποῦ των, εύτυχῶς, δτι τὰ
μῆλα καὶ ἀχλάδια ἐπιπτον κυλιόμενα ἐπὶ τοῦ δα-
πέδου, ἀλλως δεινὴ συμφορὰ μᾶς ἀνέμενεν. Οὐδεὶς

τῶν ὑπηρετούντων ἡδύνατο νὰ μᾶς συντρέξῃ· ἡ
Ἐλένη (Δεσποινὶς Τσαμαδοῦ κυρίᾳ τῆς Αὐλῆς) μά-
νον, ὡς ὑδραία εἶχε περισσοτέραν ἀντοχήν, καὶ συρ-
θεῖσα τετραποδητὶ ἔφθασε παρὰ τῇ Βασιλίσσῃ, καὶ
ἐκ τῶν ἀνατιναχθέντων σκευῶν ἐσύναξεν ὄλιγον
οἶνον, καὶ ἐμβάψασα ἄρτον ἐν τούτῳ, ἐπότιζε τὴν
Βασιλισσαν ἔξηντλημένην.

Ο Βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἵδων τὸ
ἀπροχώρητον διέταξε τὴν ἐπάνοδον οἰκοι. Γενομέ-
γκης μικρᾶς ἀνακωχῆς τοῦ καιροῦ, διετάχθησαν αἱ
λέμβοι νὰ πλησιάσωσιν, ἔφερον τὴν Βασιλισσαν
καὶ ἡμᾶς ἐκεῖ ἡμιθανεῖς· ἐπέβη ὁ Βασιλεὺς, ὁ πρω-
θυπουργός Μιαούλης, ὁ ναύαρχος Σαχίνης, ὁ υπο-
πλοίαρχος καὶ ἀπῆραν· εἰς τὰς ἄλλας λέμβους
εισῆλθον οἱ ὑπασπισταὶ καὶ τὸ ὑπηρετικόν. Ἡ πρώτη
λέμβος μεθ' ἡμῶν ἀσφαλῶς ἔφθασεν εἰς τὸ παρά-
λιον, ἡ δευτέρα μὲ τοὺς ὑπασπιστὰς ἐπλησίαζε καὶ
αὐτῇ, δτε ρεῦμα ἀνέμου σφοδροῦ τὴν συνταράσσει,
καὶ ὁ ὑπασπιστὴς Παπατζώνης εύρισκόμενος εἰς τὸ
ἄκρον αὐτῆς πίπτει εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ κόπου
πολλοῦ τὸν ἀνέσυρον, διότι ἡ φουστανέλα του πο-
λύφυλλος οὖσα καὶ βραχεῖσα, ἐφέρετο πρὸς τὸν
πυθμένα, ἡ δὲ σπάθη του κυρτωτὴ καὶ μὲ λωρίδας
ἔδυσκόλευε τὰς χρνήσεις του, οὐδὲ κατ' ὄνειρον δὲ
ἐκολύμβησεν εἰς τὸν βίον του. Κακῶς ἔχοντα τὸν
ἔφερον εἰς τὸ παράλιον, καὶ ἡ χρυσούφαντος στολὴ

του θαλασσωμένη ἀπ' ἄχρου εἰς ἄχρον, καὶ οὐδὲν
ὑπῆρχεν ἐνδυμα πρὸς ἀλλαγὴν, διότι αἱ ἀποσκευαί
τῶν ἔμενον ἀκόμη ἐν τῷ πλοίῳ, ὑπῆρχεν δμως
πλησίον ἔκει φυλακεῖον χωροφυλάκων διὰ τοὺς λη-
στάς, καὶ εἰς τοῦτο ἔφερον τὸν Παπατζώνην, διτις
ἐνδύεται τὴν στολὴν ἐνὸς χωροφύλακος, διὰ τῆς
θποίας καθίστατο ἐντελῶς ἀγνώριστος.

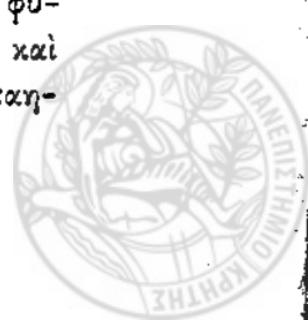
Ἐφθάσαμεν εἰς Μαρκόπουλον, καὶ εἰσήλθομεν
εἰς τὴν καλλιτέραν χωρικὴν οἰκίαν, καὶ αἱ γυναῖ-
κες τοῦ χωρίου παρεκλήθησαν νὰ ἐτοιμάσωσι με-
ρικὰ δρνίθια καὶ αὐγά, δπως κατευνάσωμεν τὴν πελ-
γάν μας. Μεγάλως διεσκέδασεν ἡ Βασίλισσα, δτε
ἡμεῖς αἱ τρεῖς χυρίαι ζωσθεῖσαι ἐμπροσθέλας χω-
ρικῆς, ἐξεπερυγίσαμεν τὰ δρνίθια, ἔως οὖ ἀνάψωσι
τὸ πῦρ αἱ χωρικαὶ μία ἐξ ἡμῶν ἐκτύπησε τὰ αὐγὰ
εἰς πήλινόν τι σκευός, ἡ ἄλλη ἔθεσε τὸ τηγάνιον
ἐπὶ τῆς πυρᾶς, καὶ ἡ ὀμελέτα ἐροδοχοκίνιζεν, ἡ
Βασίλισσα ἐγέλα, ὁ Βασίλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς
ἡρώτων, ἀν δεχόμεθα αὐτοὺς ὡς παραμαγείρους
ἄλλῃ πρότασίς των ἀπερρίφθη παμψηφεί, ὡς ἀνά-
ξιοι τοιούτου ὑψηλοῦ καθήκοντος.

Οἱ ὑπηρέται κατέφθασαν, ἡ τράπεζα ἐστρώθη
ἐκ τῶν ἐνόντων, συνήχθησαν πάντα τὰ σκεύη ἐκ
τῶν οἰκων τῶν χωρικῶν. Τὰ ποτήρια τοῦ μεγάλου
καφενείου τοῦ χωρίου συμποσούμενα εἰς ἕξ, συνε-
πληρώθησαν διὰ τῶν κυάθων τοῦ καφὲ διαφόρων

χρωμάτων, καὶ διαφόρου υψους, πλάτους καὶ μήκους, καὶ οὕτω μεγαλοπρεπῶς τῆς τραπέζης διασκευασθείσης, προσήρχοντο οἱ ύπασπισταὶ καὶ ἐλάμβανον θέσιν, δτε καὶ εἰς χωροφύλαξ προσέρχεται καὶ λαμβάνει θέσιν παρὰ τὴν τράπεζαν. Ὁ Βασιλεὺς προσβλέπει μετ' ἀπορίας, ή δὲ Βασίλισσα ἔξηγριωμένη ἀποτείνεται γερμανιστὶ τῷ ύπασπιστῇ Δράκῳ — aber was ist den das? καὶ ἐτοιμάζεται πρὸς ἐπίθεσιν διὰ τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ Δράκου ὡς πρὸς τὴν ἐθιμοτυπίαν, δτε παρατηρεῖ εἰς πάντων τὰ πρόσωπα ἔχροασιν πονηράν, καὶ μειδίαμα εύθυμιάς· ή ἀναγγώρισις τοῦ ύπασπιστοῦ Παπατζώνη γίνεται, καὶ ή διήγησις τοῦ συμβάντος, καὶ τοῦ ψυχροῦ λουτροῦ ἐν πλήρει Δεκεμβρίῳ, ἐπιτείνει τοὺς γέλωτας καὶ τὴν εύθυμιαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ γεύματος. — Εφθάσαμεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὴν ἑσπέραν, εῦρομεν τὰ ἀνάκτορα ἐν τῷ σκότει, οἱ ύπηρέται καὶ οἱ μάγειροι μετ' εύτυχίας διήρχοντο τὴν ἑσπέραν των παρὰ ταῖς οἰκογενείαις των κομίζοντες τὰ λείφαντα τῶν γλυκισμάτων, καὶ τὸ δεῖπνόν των προεμηνύετο ἔκταχτον. Ἡ Μεγάλη χυρία, Κ. Pluscow προσκληθεῖσα εἰς δεῖπνον παρὰ τῷ πρεσβευτῇ τῆς Σουηδίας Heindenstan, ἀπουσίαζεν ἐπίστης, μόνον αἱ υδραῖαι γυναικεῖς ἔχουσαι τὴν ύπηρεσίαν τοῦ καθαρισμοῦ εύρισκοντο ἐκεῖ, καὶ ἀπεστάλησαν δπως συνάξωσι τοὺς ύπηρέτας καὶ εἰδοποιήσωσι τὸν

Σταυλάρχην περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως. Τέλος τὰ πάντα ἀνέλαβον τὴν προτέραν πορείαν τῶν, καὶ ἀπεφασίσθη ἐκ τρίου ἡ ἀναχώρησις εἰς Χαλκίδα τὴν τετάρτην Ἰανουαρίου. — τὴν ἔκτην θάξιον τῇ 25 Ἰανουαρίου ἐπλησίαζεν ἐπέτειος τῆς ἑλεύσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ βασιλέως Οὐθωνος. Ὁμολογῶ δτὶ μετὰ τρόμου ἀνεμένομεν τὸ ἔξημέρωμα τῆς τετάρτης Ἰανουαρίου, μή τι ἐμπόδιον ἀπρόπτον καὶ πάλιν συμβῇ. Ἀπεφασίσθη δὲ τὸ ταξείδιον διὰ Θαλάσσης, ἀμέσως ἐκ Πειραιῶς διὰ τῆς Θαλασσῆς μηγοῦ, ἀκολουθούντων δύο πολεμικῶν πλοίων. Ὁ πλοῦς ἦτο θαυμάσιος, ἡ ἡμέρα λαμπροτάτη, ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τοῦ Σουνίου εἶχε τὸ ἔκτάκτως θεῖον, χρυσιζόμενος ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἥλιου, τὸ παράλιον τῆς Χαλκίδος πλῆρες κόσμου, πάντων τῶν κατοίκων, τῶν πέριξ πόλεων καὶ χωρίων προστρεξάντων πρὸς ὑποδοχήν, ἡ γραφικὴ ἐνδυμασία τῶν χωρικῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, αἱ ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου στολισμέναι ἐκ τῶν κατοίκων πρὸ πάντων γυναικῶν, οἱ ἐργασθέντες κατάδικοι ἐν σειρᾷ ἐπὶ τῆς γεφύρας, ἐλεύθεροι, ἀνευ δεσμῶν, καὶ ἐν τούτοις οὐδὲ εἰς σκεπτόμενος νὰ ἀποδράσῃ, ὡφελούμενος τοῦ θορύβου καὶ τῆς ἀπροσεξίας τῶν φυλάκων, ἔργον, ὡς μᾶς ἔλεγον, τῆς δεξιότητος καὶ τοῦ φιλοτίμου ζήλου τοῦ ἔχει νομάρχου Παππαη-

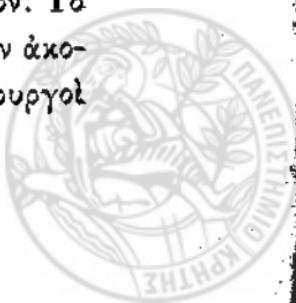
λιοπούλου, δστις κατώρθωσε νὰ ἔξημερώσῃ τοὺς
χακούργους τούτους διὰ τῆς ἐργασίας, διὰ καταλ-
λήλου νουθεσίας, καὶ διὰ μικρᾶς ἀντιμισθίας τοῦ
ἔργου των, κατατιθεμένης εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τρά-
πεζαν οὔτως, ὥστε κατὰ τὸ τέλος τῆς ποινῆς των
χρηματικὸν ποσὸν ἀρκοῦν, διὰ τὴν εἰσοδόν των πά-
λιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς χρησίμων καὶ χρηστῶν
πολιτῶν.

— Οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι
ἀνέμενον τοὺς Βασιλεῖς ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ, μετὰ τῶν
παλαιῶν Φαλαγγιτῶν φουστανελοφέρων καὶ τῆς
κυρτῆς σπάθης των, καὶ τῶν μεγάλων φεσίων των,
οἱ Υδραῖοι οἱ ἀποκατασταθέντες ἔκει μετὰ τὸν
Ἀγῶνα, ἐκ μεγάλων οίκογενειῶν, Τομπάζη, Βου-
δούρη καὶ ἄλλων μὲ τὸ γραφικὸν ἔνδυμα των ἐκ
βελούδου πορφυροῦ, δ τοῦ χειμῶνος ἥλιος ἐν Ἑλ-
λάδι καθαρὸς καὶ κοκκινίζων τὰς παρειὰς πάντων,
καὶ ἀστράπτων ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ τῶν
στολῶν, ἥτο θέαμα πραγματικῶς ἀξιον γραφίδος
ἔξοχου ζωγράφου.

— Ἡ ἀπόβασις τῶν Βασιλέων ἐγένετο μεγαλο-
πρεπῶς, τῶν πλοίων κανονοβολούντων, καὶ ἡ εἰσο-
δος ἐν τῇ ὁραίᾳ καὶ εύρυχώρῳ οἰχίᾳ τοῦ Ἀβέρωφ
βουλευτοῦ δρισθείσῃ ὡς προσωρινὸν ἀνάκτορον,
ἐστολίζετο ἀντὶ ἀνθέων μὴ ὑπαρχόντων, ἐκ πασῶν
τῶν δεσποινῶν καὶ δεσποινίδων τῆς Χαλκίδος, με-

ταξὶ τῶν δποίων πολλάς ἡδύνατό τις νὰ διακρίνη
Ἐλένας καὶ Ἀσπασίας

Ἐγένοντο αἱ τυπικαὶ παρουσιάσεις τῶν ἀρχῶν
καὶ τῶν προυχόντων καὶ ἀπήλθομεν ἔκαστος εἰς τὰ
διαιμέρισμά του. Πιστεύσασα δὲ τῇ βασικανίᾳ ἐξωρ-
κίσθη, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξωσι νέα ἐμπόδια, κατεκλί-
θην ἡσυχος. Ὡφειλον λίαν πρωτὶ νὰ κατέλθω παρὰ
τῇ Βασιλίσσῃ μετὰ τοῦ Αὐλάρχου, δπως ρυθμι-
σθῶσι τὰ τῆς ἡμέρας, ἡ παρουσίασις τῶν κυριῶν,
αἱ προσκλήσεις τοῦ μεγάλου γεύματος, ὁ χορὸς
δστις ἔμελλε νὰ δοθῇ τὸ ἐσπέρας ἢ Ἰανουαρίου
μετὰ τὸν ἀγιασμόν, τὰ ἐγκαίνια τοῦ πορθμοῦ κλπ.
Καταβαίνουσα, παρετήρησα τὰς ὑέλους τῶν παρα-
θύρων θολάς, καὶ σκότος εἰς τοὺς προδόμους, ἥνοιξα
ἐν παράθυρον, ἡ χιῶν εἶχε καθ' ὅλην τὴν νύκτα
ἔργασθη ἡσύχως, καὶ ἐσκέπασε τὴν Χαλκίδα, οἱ
οἱ οῖχοι ἦσαν ὡς θαμμένοι ὑπ' αὐτήν, καὶ ὁ ἄνεμος
ῆρχιζε τότε σφαδάζων. Οἱ τῆς ἀγορᾶς ἄνθρωποι
παραγγελθέντες νὰ φέρωσι πάσας τὰς τροφὰς εἰσῆρ-
χοντο ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ὡς συνομῶται μὲ τὰς κά-
πας των ὑπὲρ τὴν κεφαλήν σύροντες τὰς ὅρνιθας,
τοὺς ἴνδιάνους, τοὺς λαγωούς, Ἡ Βασί-
λισσα δὲν εἶχεν ἐννοήσει τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἀλλάγήν
τοῦ καιροῦ, τὴν φέρω δθεν πρὸς τὸ παράθυρον. Τὸ
θέαμα ἦτο κωμικοτραγικὸν. Πᾶσα ἡ ἐξ ἀνδρῶν ἀκο-
λουθία τοῦ Βασιλέως, ὑπασπισταὶ καὶ ὑπουργοὶ

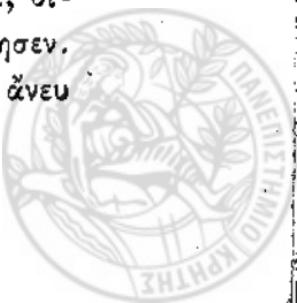

ἐκτὸς τοῦ αὐλάρχου, εἶχον διέλθει τὴν νύκτα εἰς
τὰς πέριξ οἰκίας, μὴ ὑπαρχούσης θέσεως δι’ αὐ-
τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀθέρωφ, φιλοξενηθέντες ὑπὸ τῶν
κατοίκων, ὃ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον προσῆρχοντο τὴν
πρωΐαν, δπως λάβωσι τὰς διαταγάς, οἱ μανδύαι
τῶν ἀφηρπάζοντο ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὀλοὲν σφόδροτέ-
ρου γενομένου, ἡ χιὼν τοὺς ἐτύφλωνεν, οἱ γέρον-
τες ὑπασπισταὶ μὴ ἔχοντες ἴδεαν, δτι ἡ Βασίλισσα
ἥτο εἰς τὸ παράθυρον ἐβλασφήμουν ζωηρῶς, καὶ
αἱ χειρονομίαι τῶν ἐνέφαινον τὴν ἀγανάκτησίν των
κατὰ τοῦ καιροῦ, μόλις εἰσελθόντων τούτων, ἀνε-
φάνη ἐν τῇ ὁδῷ ὃ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν ὁ φί-
λος σου Προθελέγγιος, καὶ ὡς γνωρίζεις, λίαν ἀδυ-
νάτους ἔχων τοὺς πνεύμονας, κατὰ τὴν καμπήν
τοῦ ὁρόμου ἰσχυρὸν ρεῦμα ἀνέμου τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν
ἀναπνοὴν καὶ τὸν ρίπτει καταγῆς, ὃ νομάρχης συνο-
δεύων αὐτὸν τὸν ἀνασηκώνει, ἀλλ’ ἀδύνατον νὰ
προβῇ μετ’ αὐτοῦ, στέλλομεν ἀμέσως τοὺς ὑπηρέ-
τας καὶ φέρουσι τὸν δυστυχῆ σχεδὸν ἀπονουν ὁ ια-
τρὸς Λινδερμάτερ καλεῖται καὶ μετὰ δυσκολίας τὸν
ζωογονεῖ. Τὰ πάντα γίνονται ἀνω κάτω. Αἱ χυρίαι
ἔρχονται ὑποβασταζόμεναι ὑπὸ τῶν συζύγων των,
διὰ τὴν παρουσίασιν, καὶ περιτυλιγμέναι εἰς τοὺς
μανδύας αὐτῶν αἱ μετάξιναι ἐσθῆτες ἐλεειναι, ἡ
κόμη των ἐν ἀταξίᾳ, ἅμαξαι ἔχει δὲν ὑπῆρχον. Τὸ
πῦρ τῶν μαγειρείων ἔσβυνε τῆς χιόνος εἰσεργομέ-

νης διὰ τῆς καπνοδόχης, καὶ μεταβαλλομένης εἰς
ρυάκιον, οἱ γερμανοὶ μάγειροι δλοφύροντο, διὰ τὸ
γεῦμα θὰ ἀποτύχῃ, καὶ τὰ γλυκίσματα δὲν ἡδύ-
ναντο νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν κλιβάνων τῆς πόλεως
ὅπως φηθώσιν.

— Ἡ ἐπαύριον ἦτο φοβερωτέρα. Ἡ τελετὴ ἀπε-
φασίσθη διὰ τὰς δέκα ώρας τῆς πρωΐας. Ἐφθάσα-
μεν εἰς τὴν ἔξεδραν μετὰ μεγίστης δυσκολίας, δ
ἄνεμος μανιωδῶς πνέων ἀνετίνασσε τὴν ἐκ πανίου
τῶν πλοίων σχηματισθεῖσαν σκηνήν, ἐπὶ τῆς ἔξε-
δρας, ὥστε ἔχινδυνεύομεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν
νὰ καλυφθῶμεν ὑπ’ αὐτῆς, οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ κρα-
τήσῃ τὴν δέουσαν θέσιν του καὶ τὴν ψυχραιμίαν.
Καὶ πάλιν ὁ Βασιλεὺς ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τοῦ
θαυμασμοῦ πάντων, οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἐφάνη παρα-
τηρῶν, διὰ τι τὸ ἔκτακτον συμβαίνει, ἤκουσε τὴν
δοξολογίαν μετὰ προσοχῆς, καὶ ἀκίνητος ὡς ἀν εὐ-
ρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης του. Ἡ ἀνυπο-
νησία καὶ δυσανασχέτησις τῶν ὑπουργῶν, τῶν ὑπα-
σπιστῶν καὶ πάντων τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων
ἐκορυφώθη, διὰ μετὰ τὸ τέλος τῆς δοξολογίας, δ
νομάρχης ἔπρεπε νὰ ἀπαγγείλῃ καὶ κατάλληλον
τῇ περιστάσει λόγον. Εἰς τὴν ἐναντίον του δῆθεν
καταφοράν, τὰς εὑρυολογίας καὶ λογοπαίγνια, δι-
καιολογούμενος ἔλεγεν, διὰ τὸ θελησεν.

— Ἡ ἐπιστροφὴ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐγένετο ἀνευ-

ἀπευχταίου τινός, μετὰ μεσημβρίαν ὅμως αἱ κα-
πνοδόχαι μαῦρον καπνὸν καὶ σπινθῆρας ἔξεπεμπον,
καὶ ἡ φωνὴ «πυρχαῖά» ἡκούετο εἰς πάντας τοὺς
διαδρόμους τῆς οἰκίας, καὶ ἡ Βασιλισσα ἐντρομος
ἔξηλθε τοῦ διαμερίσματός της, καὶ οἱ πάντες εἰσέρ-
ρευσαν ἐν ταῖς αιθούσαις μετὰ κλιμάκων καὶ κά-
δων ὄδατος καὶ λοιπῶν καὶ τὸ πῦρ κατεσβέσθη.
Καὶ πάλιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ ἴδια πρὸς ἀνάπαι-
σιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν νέος ψίθυρος ἐν τοῖς διαδρό-
μοις, καὶ ποδοπατήματα ἀναβαίνοντα βανόντων
ἡκούοντο, ἔξερχομαι μετὰ τῶν συναδέλφων μου
κυρίας Τζαμαδοῦ καὶ κυρίας Καρμπούνη πρὸς ἔξα-
βολὴν, κρίβωσιν τῶν συμβαινόντων, καὶ μανθάνομεν ὅτι ἡ
πρωΐνῃ μικρὰ κακοδιαθεσία τοῦ Βασιλέως ἔλαβε
μεγάλας διαστάσεις καὶ ὁ πυρετὸς ἐντὸς δύο ὥρῶν
καταπληκτικῶς ήξενησε. Κατερχόμεθα εἰς τὸ δια-
μέρισμα τοῦ Βασιλέως καὶ εὑρίσκομεν ἥδη συνηγ-
μένους τοὺς ὑπασπιστὰς ἐν τῷ προθαλάμῳ καὶ ἡ
ἀπελπισία ἃ το ἐζωγραφημένη εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ
ἰατροῦ Λινδερμάτερ. Ἡ Βασιλισσα ἔξήρχετο τοῦ
κοιτῶνος κατὰ διαλείμματα κλαίουσα ἀκρατήτως,
καὶ ὁ διαγγελεὺς Δράχος ἀπεστάλη νὰ προσκαλέσῃ
τοὺς ιατροὺς τῆς πόλεως πρὸς συμβούλιον. Οἱ γέ-
ροντες ὑπασπισταὶ οἱ ἀτρόμητοι ἐν τῷ κινδύνῳ, ὡς
μικρὰ παιδία ἔχλαιον. Μόνον ὁ Μπότζαρης, ὁ Μιαού-
λης, ὑπασπιστής, ὁ Δράχος καὶ ἕγω συνεκρατού-

μεθα, δπως ἀντιμετωπίσωμεν τὰς περιστάσεις καὶ
ἐνθαρρύνωμεν τὴν Βασίλισσαν. Ο Προβελέγγιος
παρίστανε θέαμα σπαραξικάρδιον, λατρεύων τὸν
Βασιλέα καὶ καταληφθεὶς ἐξ ἀπαισιοδοξίας, ἀπέ-
σπα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του καὶ ἐκτύπα μα-
νιωδῶς διὰ τῆς παλάμης τὰ γόνατά του. Τὸ παρα-
λήρημα ἦρχισε καὶ οἱ γερμανοὶ θαλαμηπόλοι τοῦ
Βασιλέως, φύχραιμοι ἔως τότε δὲν ἀνθεῖσαν, καὶ
τρέμοντες ἔφερον, δσα πρὸς θεραπείαν διέταπτεν ὁ
ἰατρὸς φάρμακα. Ο κίνδυνος ἦτο προφανῆς πλέον.
Παρεκάλεσα τὰς συναδέλφους μου νὰ ἀπέλθωσι καὶ
κατακλιθῶσιν, δπως ὥστιν ἔτοιμοι τὴν πρωῖαν νὰ
μὲ ἀντικαταστήσωσι πλησίον τῆς Βασιλίσσης, ήμετις
— δὲ μετὰ τοῦ Μπότζαρη, τοῦ Μιαούλη, τοῦ Δράκου
καὶ τοῦ αὐλάρχου ἐμείναμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ παρὰ
τῷ Βασιλεῖ καθ' δλην τὴν νύκτα ἀναμένοντες, ἀφοῦ
παρεδώκαμεν τὸν Προβελέγγιον ἐκόντα ἀκοντα τῷ
Νομάρχῃ, δπως διὰ τῆς βίας τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ
κατακλιθῇ, καὶ τοὺς γέροντας ὑπασπιστὰς παρε-
καλέσαμεν νὰ ἀποσυρθῶσι. Φοβερὰ ἦτο ἡ νὺξ αὕτη·
οἱ λυγμοὶ τῆς Βασιλίσσης, ἡ νεκρικὴ χροιὰ τοῦ
προσώπου τοῦ ιατροῦ Λινδερμάιερ, τὰ ἀκουόμενα
καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ παραληρήματα τοῦ Βασιλέως,
οἱ ὡς σκιαὶ διαβαίνοντες σιγηλῶς καὶ ἀκροποδητὶ
θαλαμηπόλοι μετὰ τῶν φαρμάκων, μᾶς ἐκράτουν
ἐντὸς μιᾶς διηνεκοῦς φρίκης, καὶ συνεσφιγμένην

ἔχοντες τὴν χαρδίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μόνον συνενοούμεθα. Φεῦ τί ἡδυνάμεθα νὰ εἰπωμεν εἰς τὴν δυστυχῆ Βασίλισσαν! μετὰ τοῦ Βασιλέως ἀπέρχεται πᾶσα χαρὰ δι' αὐτὴν πλέον.

— Περὶ τὴν πέμπτην τῆς πρωΐας ἡ κινίνη ἔκαμε πάθαύματά της, δοθεῖσα ἀφθόνως καὶ δι' δλων τῶν τρόπων καὶ διαλελυμένη καὶ δι' ἐντρίψεων, καὶ δὲ πελθὼν ὑπνος ἐπεσφράγισε τὸ εὔεργετικὸν ἀποτέλεσμα τῆς κινίνης. Καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ ιατροῦ νὰ ἀποσυρθῶσι πάντες ἐδόθη κατὰ πρώτον εἰς τὴν Βασίλισσαν, ἵτις μετὰ πόνου ἡγαγκάσθη νὰ υπακούσῃ, καὶ οὕτω συνοδεύσασα Αὐτὴν μέχρι τοῦ κοιτῶνός της ἀπῆλθον καὶ ἀφύπνισα τὰς συναδέλφους. Μετὰ βίας δὲ ἔθετα τὴν υπογραφήν μου εἰς διαταγάς τινας τῆς βασιλίσσης πρὶν κατακλιθῶ, φοβουμένη πολὺ τὰ ἀπρόοπτα, ἀ τραίνοντο πεπρωμένα, καὶ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει, δτέ ἀληθῶς ἀνοίγει ἡ θύρα μου καὶ εἰσβάλλει ἡ Βασίλισσα μὲν υυκτικὴν περιβολὴν καὶ γυμνόπους, «Ἐλθετε, μοὶ λέγει, καπνὸς εἰς τὸν κοιτῶνά μου». Τοῦτο ἥτο πλέον ἡ συμπλήρωσις τῶν ἀτυχιῶν, διότι καὶ ὁ κοιτῶν ἥτο ἐπὶ ἔκείνου τοῦ Βασιλέως, καὶ ἡ ταραχὴ ἐδύνατο νὰ διακόψῃ τὸν τόσον θεραπευτικὸν ὑπνον του. Κατέρχομαι καὶ πάλιν μὲ τὰς συναδέλφους μου, καὶ φέρομεν τοὺς ὑπηρέτας οἵτινες γυμνόποδες καὶ ἀκροποδητὶ διὰ νὰ μὴ ἀκουσθῶσιν ὑπὲ τοῦ Βασ-

λέως, κατώρθωσαν νὰ σεύσωσι καὶ πάλιν τὴν φλόγα τῆς πρὸ πολλοῦ, ώς φαίνεται, μὴ καθαρισθείσης καπνοδόχης. Η Βασίλισσα τέλος κατεκλίθη εἰς τὸν κοιτῶνά μου, ἐγὼ δὲ εἰς τὸν συναδέλφων μου.

— Ο Βασίλεὺς τὴν ἐπαύριον ἐφαίνετο βαίνων πρὸς ἀνάρρωσιν αἱ ἐλπίδες ἀνεπτερώθησαν, καὶ τὴν μεθεπομένην ἀπεφασίσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ πορθμοῦ. Η Βασίλισσα ἐπιβᾶσα τῆς θαλαμηγοῦ μεθ' ὅλης τῆς ἀκολουθίας καὶ τῶν ὑπουργῶν, διέβη τοῦ πορθμοῦ περιστραφείσης εὐχερῶς τῆς γεφύρας, καὶ βασιλισσής χροτούντων τῶν τηλεβόλων, καὶ ἐνθουσιῶντος τοῦ πλήθους, κατευθύνθη εἰς τὴν μικρὰν ἔγρονησσον μὲταλαιόν τι φρούριον ἀντικρὺ τῆς Ἀνθηδῶνος, τῆς ὥραίας πόλεως ἣν κατέστρεψεν ὁ ἄγριος Σύλλας, στρατηγὸς τῆς Ρώμης, ἀν ἐνθυμῆσαι. Η ἀπουσία τοῦ Βασιλέως ἐγένετο αἰσθητὴ κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην, καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετο θερμῶς διακείμενος πρὸς τὸ ὥραῖον ἔργον. Μετὰ δύο ἡμέρας ἀνεχωρήσαμεν εἰς Ἀθήνας.

— Ο Νικόλαος λίαν ἀνήσυχος εύρισκετο, καίτοι λαμβάνων τὰς ἐπιστολὰς ταύτας τῆς ἀδελφῆς του, μὴ προδιδούσας οὐδὲν τὸ ἀνήσυχητικόν, εἰμὴ συμβάντα ἀπρόσπτα δίδοντα ἀφορμὴν μᾶλλον εἰς θυμοδίαν, ἢ ἐκδηλοῦντα φόβους περὶ τοῦ μέλλοντος, διότι αἱ ἐπιστολαί, ἃς ἐλάμβανεν ἐκ τῶν φίλων του

ἐν Ἀθήναις, εἶχον δὲ λαοὶ διόλου ἄλλον χαρακτῆρα.
Ἐκεῖ περιεγράφετο ἡ ἀπώλεια τοῦ γοήτρου τῆς
Βασιλείας, ἡ ὑπερευαισθησία τῆς νέας γενεᾶς διὰ
τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἐξωγκοῦτο ἡ τυ-
ραννία δῆθεν τοῦ Ὀθωνος, καὶ ἀπεδίδετο Αὐτῷ ἡ
ὑστεροβουλία ἐκδικήσεως διὰ τὸ ἐπιβληθὲν παρὰ
τοῦ λαοῦ σύνταγμα, καὶ ἡ προσπάθεια ἀποκατα-
στάσεως τοῦ πρώην καθεστῶτος. Καὶ αὕτη ἀκόμη
ἡ ἡσυχία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μὴ ἐκφραζομέ-
νων πλέον εἰς τίποτε, μὴ ἀπαιτουσῶν τίποτε, καὶ
φαινομενικῶς εὐχαριστημένων ἐκ τῆς πορείας τῆς
ἔλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀνησύχουν τὸν Νικόλαον
— Ισχυρῶς, καὶ ἔλεγε τῷ Σίνᾳ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ
τῶν ιδιαιτέρων ἐσπερίδων μας «on fait la patte de
velour».

Ἐν τούτοις αἱ ἡμέραι παρήρχοντο, καὶ ἐνῷ εἰς
τὸν πολιτικὸν ὄρίζοντα οὐδὲν νέφος ἐφαίνετο προ-
μηνύον θύελλαν, ὁ Νικόλαος ἡσθάνετο ἐαυτὸν ὡς
— ἐπὶ ἀκανθῶν. Καὶ ἡ μετὰ τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα
ἐπιστολὴ τῆς ἀδελφῆς του περιγράφουσα τὰς ἕορ-
τὰς καὶ τὴν γαλήνην ἐν τῷ πολιτικῷ κόσμῳ, δὲν
ἡδυνήθη νὰ ἐπιρρίψῃ βάλσαμον ἐν τῇ ταραττομένῃ
διαρκῶς φυχῇ του. Ο Σίνας θυμωθεὶς ἐπὶ τούτῳ,
τὸν ἀπεκάλει ἐλληνιστί, «τὸ νευρικὸν κορίτσι». Η
ἐκφρασίς αὗτη κατώρθωνε νὰ φέρῃ τὸ μειδίαμα ἐπὶ
τῶν χειλέων τοῦ Νικολάου, καὶ νὰ διαλύῃ προσω-

φινῶς τὰς ἐπὶ τοῦ μετώπου του συσωρευθείσας ἔχ
σχέψεων ἀλγεινῶν ρυτίδας. — ή ἀδελφή του ἔγραφε.

— «Σήμερον ἐπανήλθομεν ἐκ Ναυπλίου, δπου εργάσιον
εγένετο ἡ πραγματικὴ ἑορτὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ιησοῦ,^{Εαρινούριος}
Οὐθωνος, διότι ἔκει πρῶτον ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς
ελληνικῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐωρτάσθη
ἡ εἰκοσιπενταετηρίς ἀξιοπρεπῶς. Ἡ δοξολογία ἐν
τῇ Μητροπόλει τὴν πρωΐαν, τὴν ἐσπέραν τὸ μέγα
κεῦμα πρὸς τιμὴν τῶν ἀπεσταλμένων πάντων τῶν
χρατῶν, δπου παρεκάθησαν οἱ πρεσβευταί, αἱ ἀρ-
χαὶ τῆς χώρας, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀνώ-
τεροι, καὶ οἱ ἐπιζῶντες ἀκόμη τοῦ ἀγῶνος γέρον-
τες μὲ τὴν ώραίαν φουστανέλα των, μὲ τὴν χυρτὴν
σπάθην των, μὲ τὸ ἀρέιμάνειον ὄφος των, καὶ τὸ
γλυκὺ ἐπὶ τῶν χειλέων των μειδίαμα, ὡς ἂν ἐλε-
γον «νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, δτι
εἶδον».

— «Ἀλλὰ καὶ οἱ ιδικοί μας γέροντες μεγάλην
φιγούραν ἔκαμον. Ο πατήρ μας μὲ τὰς ώραίας λευ-
κάς του τρίχας, μὲ τὴν φουστανέλαν του, τὴν ζώνην
του δεκάχις περιτυλίσσουσαν τὴν μέσην του, διὰ του
γνωστοῦ σου ἐκ Λαχώρης τῆς Περσίας λαμπροῦ
ὑφάσματος, τὸν αύστηρὸν ἀπλούν ἐπενδύτην ἐξ
ἔριούχου κυανομαύρου, μὲ τὴν περίφημον μηλω-
τήν, ἥτις μέχρι τῶν ὡτῶν τὸν περιέβαλλε, καὶ τῷ
προσέδιδε τὸ ὄφος τούρκου πασσᾶ μᾶλλον, η ἐλ-

ληνος γερουσιαστοῦ· ὁ μέλλων πενθερός μου ἐπίσης μὲ τὴν παραπλησίαν στολήν του, δὲν ἔφερε μηλωτήν, ἀλλὰ πλουσίως πεποικιλμένον ἐπενδύτην, καὶ τὴν κυανῆν ἐκ μετάξης ζώνην, ἃς τόσον θαυμασίως κατασκευάζουσιν αἱ γυναικες τῶν μερῶν μας, ζωηρὸς κόκκινος, δὲν ἥδυνατό τις νὰ φαντασθῇ, δτι φέρει τὰ ὄγδοήκοντα ἐπ' ὥμου ἔτη. Ὁ χορὸς τῆς ἐπομένης ἐσπέρας ἦτο μεγαλοπρεπής. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Βαυαρίας στρατηγὸς Ταν καὶ τῆς Αύστριας Prince Taxis ἅμα εἰσελθόντες ἐσπεύσαν πλησίον μου, μετὰ διακαοῦς πόθου ἐρωτῶντές με, ἀν εὑρίσκεται ἐν τῇ αἰθούσῃ ἡ ὡραιοτέρα τῶν γυναικῶν, ἡ ἄλλοτε κυρία τῆς αὐλῆς Ρόζα Μπότζαρη, σύζυγος νῦν τοῦ στρατηγοῦ Καρατζᾶ, «βεβαίως, ἀπεκρίθην, θὰ εἶνε», καὶ ἐν τῷ πλήθει τοῦ κόσμου τῶν εἰσερχομένων ἀκαταπαύστως, ἀνεζήτουν νὰ τοῖς τὴν ὑποδείξω. Πράγματι μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται ὁ στρατηγὸς Καρατζᾶς μετὰ τῆς κυρίας, καὶ προχωρήσασα πρὸς ὑπάντησίν των, λέγω, παρουσιάζων τοὺς κυρίους αὐτῆς, «δτι ἀνυπομόνως σᾶς ἀνέμενον, δπως ἀνανεώσωσι τὴν παλαιὰν γνωριμίαν», καὶ ἡναγκασμένη ὡς ἐκ τῆς θέσεώς μου νὰ προστρέξω εἰς ὑποδοχὴν ἄλλων, οἵτινες διαρκῶς ὡς ποταμὸς χυνόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, ἐσκόρπια τὸν κόσμον ἀνὰ τὰς αἰθούσας, τοὺς ἀφῆκα νὰ ἀναγνωρισθῶσιν. "Οτε μετὰ τὴν εἰσόδον τῶν Βασ-

λέων, καὶ τῆς ἀραιώσεως τοῦ κόσμου συνηντήθημεν καὶ πάλιν μετὰ τῶν δύο αὐτῶν κυρίων, μοὶ λέγουσι μὲ λυπημένον πρόσωπον «ὅμολογήσατε, κυρία Λιδωρίκη, ὅτι ἡθελήσατε νὰ παίξητε ὀλίγον μὲ τὴν περιέργειάν μας, καὶ διὰ αὗτη δὲν εἶνε ἡ κυρία Καρατζᾶ, ἡ ἄλλοτε Μπότζαρη». Όρκίσθην δὲλους τοὺς θεοὺς ἀρχίζουσα ἀπὸ τοῦ Διός, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ συγχρόνως ἔγέλων διὰ τὸ παράδοξον τῆς ἔδειξ των, ὅτι ἡθέλησα νὰ παίξω κωμῳδίαν, οὗτοι δὲν μὲ ἐπίστευον οὐδόλως. Παρεχάλεσσα λοιπὸν τὴν διαβαίνουσαν ἐκείνην τὴν στιγμὴν πλησίον μου συνάδελφόν μου κυρίαν Καρυπούνη, νὰ δείξῃ αὐτοῖς τὴν κυρίαν Καρατζᾶ. Σρέφουσα αὕτη δεξιᾳ, ἀριστερᾳ, φίδου, λέγει, ισταται παρὰ τὴν πρώτην στήλην δεξιᾳ, καὶ ὅμιλει μετὰ τοῦ πρίγγιπος Ἀδαλδέρτη.

“Η ἀπελπισία αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων δὲν περιγράφεται. Τὸ εἰδωλόν των, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, *Villa Miró* μεταβεβλημένη εἰς γραιδίον, οὐδὲν ἵχνος δυστυχῶς *γεόργη - καρφία*, φέρουσα τῆς παλαιᾶς δόξης, καὶ πρὸς τελείαν μεταμόρφωσιν ἐγκαταλείψασα τὴν Ἑλληνικὴν ἀμφίεστιν, ἔφερε τὴν εὐρωπαϊκήν, ἡ ισχνότης τῆς ἀνεφαίνετο ἐπιδεικτικωτέρα, καὶ ἡ ἀκομψία τοῦ ἀναστήματός της τὴν καθίστα ἀφανῆ. Ἀφωνοι ἔμεινον ἐπὶ πεντάλεπτον, καὶ αἰτοῦντές με συγγνώμην διὰ τὴν ὑποφίαν των, ἀνέκραξαν, oh! Mademoiselle ça aurait été un bienfait, si vraiment vous nous auriez

trompé! Quel changement! quelle dérision de la nature! Τοὺς ἔβεβαίωσα, δτὶ δι' ἡμᾶς εἶνε πάντοτε ἡ ὥραια Μπότζαρη, διότι ἡ ὥραιότης τῶν αἰσθημάτων τῆς ἐπισκιάζει τὴν τῆς μορφῆς, δτὶ ἔξαχολουθεῖ νὰ δοξάῃ τὰ δύο ἔνδοξα ὄνόματα Μπότζαρη καὶ Καρατζᾶ, καὶ δτὶ τὰ τέκνα τῆς ἀνατρέφονται ἀνταξίως αὐτῆς, καὶ τῶν ὄνομάτων ἄτινα φέρει. Ή μελαγχολία τῶν ἐν τούτοις διὰ τὸ μάταιον τῆς ἀνθρωπότητος μᾶς ἐπηρέασεν σπῶς καὶ τὴν συνάδελφόν μου, καὶ ἡ εὐθυμία μας πολὺ κατέπεσεν. Οὔδεν ἄλλο εύτυχῶς ἐπεισόδιον ἔλαβε χώραν ἐν τῷ χορῷ, καὶ οἱ πάντες μετὰ καταφανοῦς εὐχαριστήσεως διεσκέδαζον.

Τὴν μεθεπομένην ἀνεχωρήσαμεν εἰς Ναύπλιον μετὰ τῶν πριγγίπων, καὶ πάντων τῶν ἀπεσταλμένων, διὰ θαλάσσης. Ἡ θαλαμηγὸς ἀκολουθημένη ὑπὸ τριῶν πολεμικῶν πλοίων, μᾶς ἔφερεν εἰς Ναύπλιον· ἡ ἡμέρα λαμπρά, ὁ κόσμος ἀμέτρητος. Άι ἐπάλξεις, τὸ φοβερὸν Παλαμήδι, στολισμένον ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τεχνητῆς χλόης διὰ πευκῶν, μύρτων καὶ λοιπῶν. Ἄμα τῇ ἀποβάσει διευθύνθημεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἅγιου Γεωργίου, δπου ἐγένετο ἡ δοξολογία.

— Πολλὴν αἰσθησιν ἐνεποίει εἰς τοὺς ξένους καὶ εὐχάριστον ἐντύπωσιν, ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν περιχρύσων ἀμφίων τῶν ἀρχιερέων μας, ἡ κατάλευκος

Α. Γαντζ

γενειάς, τὸ παρουσιαστικὸν τὸ σεβάσμιον ὄφος των,
ἡ κατανυκτικὴ αὕτη συνήθεια, ὅτι ὁ Ἀρχιερεὺς
κρατῶν τὸ ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ όλόχρυσον Εὐγ-
γέλιον εἰς τὰς χεῖρας προβαίνει εἰς τὴν μεγάλην
Θύραν τῆς Ἐκκλησίας, ὃπου ὁ Βασιλεὺς προσερ-
χόμενος κύπτει πρῶτον ἐνώπιον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς
Ἐκκλησίας ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Υψίστου ἀσπα-
ζόμενος τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν χεῖρά του ἐπὶ πα-
ρουσίᾳ τοῦ λαοῦ, καὶ ἔπειτα εἰσέρχεται εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν προηγουμένου πάντοτε τοῦ ἀρχιερέως,
καὶ ἀφοῦ οὗτος σταθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἱερᾶς πύ-
λης, τότε μόνον ὁ Βασιλεὺς ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ θρό-
νου, καὶ ἀρχεται ἡ δοξολογία.

Ἡ σύγκρισις, ἣν παρέθετον μεταξὺ τῶν ἴδικῶν
μας ἔξωτερικῶν δηλώσεων τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λα-
τρείας, καὶ τῶν ἴδικῶν των ἔκλινε μετὰ θαυμασμοῦ
πρὸς τοὺς ἡμετέρους. Μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴν
μουσικὴν εὑρίσκον ὑπερτέραν παρ' αὐτοῖς, καὶ δι-
καίως, διότι ἡ γνησία καὶ γλυκύφθογγος Βυζαντινὴ
μουσικὴ δὲν ὑπάρχει πλέον παρ' ἡμῖν, καὶ ἡ ἐν
ταῖς ἐκκλησίαις μας νῦν ἀπομίμησις αὐτῆς, εἶνε
ἀθλία.

— Μετὰ τὴν δοξολογίαν ἐπορεύθημεν εἰς τὰ
ἀνάκτορα, ὃπου παρετέθη τὸ γεῦμα τῆς μεσημ-
βρίας εἰς τοὺς πρίγγιπας, ἀπεσταλμένους καὶ αὐ-
λικούς. Μετὰ μεσημβρίαν αἱ παρουσιάσεις τῶν

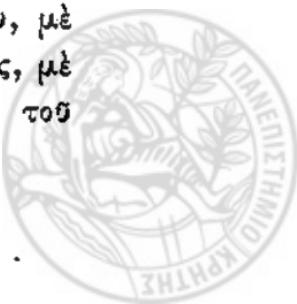
άρχων, τῶν ἀρχόντων τοῦ δῆμου, τῶν ἐπιζησάντων γερόντων τοῦ 1821 τῶν παρευρεθέντων ἐπὶ τῇ ἀφίξει τότε τοῦ Βασιλέως. Πάντες συνεκινήθημεν ἐπὶ τῇ θέᾳ των, καὶ πάντες κατεπλάγησαν διὰ τὴν μνήμην τοῦ "Οθωνος, ἀποκαλέσαντος αὐτοὺς κατ' ὄνομα, καὶ ἀναμιμνήσκοντος αὐτοὺς που καὶ πότε τοὺς εἶδε. Μετ' αὐτοὺς ἥλθον αἱ χυρίαι τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἐσπέρας μέγα γεῦμα, καὶ ἡ φωταγώγησις τῆς πόλεως, τῶν πέριξ, καὶ τοῦ Παλαμηδίου, ἥτις εἶχε τὶ τὸ δλως μυθικόν.

Τὴν ἐπομένην ἐγένετο ἡ ἐπίσκεψις τῶν καθειργμένων εἰς Παλαμήδιον. Εἰς πολλοὺς ἐδόθη χάρις Χωῆς, καὶ ἄλλων ἐμετριάσθη ἡ ποινή, καὶ οἱ ξένοι ἐθαύμασαν τὸ γιγάντειον ἔργον τοῦ ἀπορθήτου φρουρίου τούτου, καὶ πολλὰς ἀναμνήσεις ἀπεκόμισαν ἐκεῖθεν, ὅμοι μὲ τὰ ξυλουργήματα τῶν καταδίκων, πολὺ ἐπιτηδείως ἔξειργασμένα, πρὸ πάντων τὰ κοχλιάρια. Μετὰ μεσημβρίαν ἐκεσκέφθημεν τὴν Τύρινθα καὶ τὰς Μηκύνας, καὶ τὴν ἐσπέραν ὁ χορός, ἐν ὦ ἐφάνησαν αἱ καλλοναὶ Ναυπλίου, "Αργους καὶ Κορίνθου. Μεταξὺ ἄλλων ἡ χυρία Ιατροῦ, θυγάτηρ τοῦ N. Καλέργη Esperance δνομαζομένη, ἔξεχουσα ἐπὶ ὡραιότητι καὶ συμπεριφορᾷ.

Τὴν μεθεπομένην ἀπεφασίσθη ἡ ἀναχώρησις διὰ Ξηρᾶς, δπως ἐπισκεφθῶσιν οἱ Βασιλεῖς τὰς ἐκ τοῦ σεισμοῦ παθούσας πόλεις Κόρινθον καὶ λοιπάς, καὶ

διὰ νὰ ἴδωσιν οἱ ξένοι τὸν Ἀκροκόρινθον. "Οσον ἡ
δμαλὴ δδὸς τὸ ἐπέτρεπε, διετάχθησαν αἱ ἀμαξῖαι νὰ
μᾶς φέρωσιν, εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἀνέμενον οἱ ἵπποι,
δδηγηθέντες ἔκει ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ τῶν ἱπποκόμων
τῆς αὐλῆς, διὰ πάντας τοὺς ξενιζομένους καὶ τὴν
αὐλικὴν συνοδίαν, ἡ δὲ θαλαμηγὸς μετὰ τῶν πο-
λεμικῶν πλοίων θὰ ἀνέμενεν εἰς Καλαμάκιον τὴν
ἐπιβίβασίν μας.

— Ἀλησμόνητον χωμικὸν ἐπεισόδιον συνέβη
κατὰ τὴν διάβασίν μας δι' ἑνὸς τῶν χωρίων τῶν
πολυπληθῶν μεταξὺ Ναυπλίου καὶ τοῦ μέρους,
εἰς ὃ ἀνέμενον οἱ ἵπποι. Ἐπέβημεν τῶν ἀμαξῶν
ἔξω τοῦ Ναυπλίου, προηγείτο μία ἐλή ἱππικοῦ
κατόπιν ἡ ἀμαξῖα τοῦ ἀναπληροῦντος τὸν αὐλάρχην
ὑπασπιστοῦ, κατόπιν ἡ ἀμαξῖα τοῦ Βασιλέως μετὰ
τῆς Βασιλίσσης καὶ τοῦ πρίγγιπος τῆς Βαυαρίας
Αδαλβέρτου, μετὰ ταύτην ἡ ἀμαξῖα μὲν ἐμέ, τὸν
πρίγγιπα τῆς Βυρτεμβέργης καὶ δύο ὑπασπιστάς,
κατόπιν αἱ δύο Κυρίαι μετὰ τοῦ πρίγγιπος Taxis
καὶ Tan, αἱ ἄλλαι ἀμαξῖαι κατὰ σειρὰν ἔφερον τοὺς
ἀπεσταλμένους τοῦ Ὀλδεμβούργου, τοὺς ὑπασπι-
στάς καὶ διαγγελεῖς. Σοὶ προέταξα ταῦτα, διὰ νὰ
ἔννοήσῃς τὸ συμβάν. Ἡ ἡμέρα ἦτο λαμπρά· γνω-
ρίζεις δέ, τί θὰ εἰπῇ ὡραία ἡμέρα Ἰανουαρίου, μὲ
τρασινίζοντα δλον τὸν κάμπον τῆς Ἀργολίδος, μὲ
τὴν θάλασσαν λάμπουσαν ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ

ηλίου, τὸ χυανοῦν αὐτῆς ἔκταχτον, καὶ θερμότης τοιαύτη, ώς Μαίου, ώστε πᾶσαι αἱ ἄμαξαι ήσαν ἀνοικταί. Οἱ χωρικοὶ ἐξ δλων τῶν χωρίων ἐξήρχοντο εἰς προϋπάντησιν τῶν βασιλέων, οἱ παῖδες κρατοῦντες κλάδον δάφνης ἢ ἐλαίας ἀνὰ χεῖρας, φέροντες καθαρὰς τὰς φουστανέλας των, καὶ τὰ μικρὰ φεσάκια των πετῶντες εἰς τὸν ἀέρα διοῦ μὲ τὰς ζητωκραυγάς των. Τὸ θέαμα ἦτο ἡρετὰ γραφικὸν καὶ οἱ ξένοι μας τὰ ἐκαμάρων· δτε καὶ πάλιν διὰ τετάρτην ἵσως φοράν ἵσταται ἡ ἄμαξα τοῦ Βασιλέως ἐνώπιον τῶν χωρικῶν χαριεστάτου χωρίου παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ βλέπομεν ἀπὸ τῆς ἀμάξης μας τὸν βασιλέα φιλοφρόνως διμιλοῦντα πρὸς τὸν γεροντώτερον χωρικόν, καὶ τοὺς παῖδας ζητωκραυγάζοντας, καὶ κάποιον πλησίον τῶν παίδων μὲ ὑψηλὸν πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς κρατοῦντα χαρτίον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀναγινώσκοντα, τὸν δὲ πρίγγιπα Ἀδαλβέρτον γελῶντα ἀκρατήτως, καὶ τὴν Βασιλισσαν μειδιῶσαν βεβιασμένως στενοχωρημένην καὶ ἐρυθρᾶν τὴν ὅψιν· δὲν ἥδυνάμεθα σύμως ἐκ τῆς ἀποστάσεως, καθ' ἣν εὑρίσκετο ἡ ἄμαξα ἡμῶν νὰ διαχρίνωμεν τί συνέβαινεν. "Οταν ἡ βασιλικὴ ἄμαξα ἐπροχώρησεν, καὶ ἐφθάσαμεν ἡμεῖς πλησίον, τότε φντελήφθημεν τοῦ γεγονότος. Ο διδάσκαλος τοῦ χωρίου πνευματώδης ἀνθρωπός, εἶχε προετοιμάσει λογίδριον, ἀλλὰ πρὸ ὀλίγου ἐλθὼν ἐξ Ἀθηνῶν,

εἶχε προμηθευθῆ κατὰ τὸν συρμὸν κοιτωνίτην, (robe de chambre) μέχρι ποδῶν, ἐξ ὑφάσματος βαμβακεροῦ ἀνοικτοῦ χρώματος σπαρμένου μὲ μεγάλᾳ ἀνθῃ διαφόρων χρωμάτων, καὶ ἐπειδὴ ἡτο καινουργῆς, ἐνόμισεν, δτι θὰ τιμήσῃ τοὺς βασιλεῖς φέρων αὐτὸν, κατὰ τὴν διάβασίν των ἐπειδὴ δὲ οἱ χωρικοὶ κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον δὲν ἀφαιροῦν τὰ φέσιον προσαγορεύοντες τὸν βασιλέα, δὲν ἐνόμισε καὶ οὗτος ἀπρεπὲς νὰ φέρῃ τὸν ὑψηλὸν πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς, ἀγαγινώσκων τὸ λογίδριόν του.

Ο βασιλεὺς πράγματι ἀξιοθαύμαστος οὖδ' ἐφάνη, δτι παρατηρεῖ τι τὸ ἀλλόκοτον, καὶ μετὰ πλήρους ψυχραιμίας καὶ τῆς συνήθους γλυκύτητος καὶ εὐγενείας ηύχαριστησε τὸν διδάσκαλον διὰ τὸ λογίδριον, καὶ διεπυνθάνετο τὰ τοῦ σχολείου καὶ τῶν μαθητῶν. Οἱ νέοι δικιαζομένοι τῆς εὐκαιρίας νὰ διασκεδάσωσι, δρομιώς κατέβησαν τῆς ἀμάξης των, συμπαρασύραντες καὶ τὸν είκοσαστῇ πρίγγιπα τῆς Βυρτεμβέργης, τοὺς ὑπασπιστὰς τοῦ πρίγγιπος Ἀδαλβέρτου, τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ὀλδεμβούργου καὶ ἔκυκλωσαν τὸν δυστυχῆ διδάσκαλον, παρουσίασαν εἰς αὐτὸν τὸν πρίγγιπα μετὰ πομπωδῶν καὶ κωμικῶν διατυπώσεων. Ο διδάσκαλος ἐφαίνετο μεθύων ἐξ

αύταρεσκείας, ἀφοῦ πρίγγιπες καὶ μεγιστᾶνες ἀνέζήτουν τὴν τιμὴν τῆς γνωριμίας του, καὶ ἔθαύμαζον τὴν στολὴν του, καὶ μετὰ πεφυσιωμένου ὅφους ἐκτύπα χαιδευτικῶς διὰ τῆς παλάμης του ἐπὶ τοῦ ὕμου τὸν νεαρὸν πρίγγιπα, διαβεβαιῶν οὗτως αὐτόν, ὅτι ἡ ὑψηλὴ προστασία του τῷ ἦτο ἐξησφαλισμένη.

Τὸ πρᾶγμα ἐλάμβανε διαστάσεις, καὶ ἐγὼ ἀνέμενον τὸν πρίγγιπα καὶ τοὺς δύο ὑπασπιστὰς τοὺς συνοδούς μου, ἐν τῇ ἀμάξῃ μου, ἢ δὲ βασιλικῇ ἀμάξᾳ εύρισκετο ἥδη πολὺ μακρὰν ἄνευ τῆς ἀκολουθίας της. Εἰς τὴν δευτέραν ἀμάξαν αἱ νεαραὶ Κυρίαι ἤλεκτρισθεῖσαι ἐκ τοῦ θεάματος, διακαῶσι μὲ ίκέτευον, δπως ταῖς ἐπιτρέψῳ νὰ κατέλθωσι τῆς ἀμάξης των καὶ λάβωσι μέρος εἰς τὴν διασκέδασιν. Ἡ αὐλὴ πᾶσα εὑρέθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἀποσύνθεσιν, καὶ ἐν πλήρει στάσει κατὰ τῆς ἐθιμοτυπίας. Εἰς μάτην ἐκάλουν τὸν πρίγγιπα νὰ ἐπανέλθῃ «Ὑψηλότατε, σᾶς παρακαλῶ, οἱ Βασιλεῖς εἶνε πολὺ μακρὰν» — ἀμέσως, μοὶ ἀπεκρίνετο καὶ νέαι ἐκκρήξεις γελώτων ἥκούντο. Ἐδέησε τέλος νὰ λάβω ὅφος καὶ μέτρα σοβαρώτερα καὶ νὰ διατάξω τὰς νεαρὰς κυρίας νὰ εἰσέλθωσι πάραυτα ἐν τῇ ἀμάξῃ μου, ἔνευσα εἰς τὸν φρόνιμον μεταξὺ πάντων Βαλτινὸν ὑπασπιστὴν νὰ μᾶς συνοδεύσῃ, εἰς δὲ τὸν ἡνίοχον νὰ βαδίσῃ δλοταχῶς καὶ οἱ ἵπποι.

μας ἀσθμαίνοντες ἔφθασαν τὴν βασιλικὴν ἀμάξαν.
Εὗρομεν δὲ τὸν πρίγγιπα Ἀδαλέρτον ἀκόμη γε-
λῶντα μὲ τὸν εὐφυᾶ διδάσκαλον. Οἱ μείναντες
δπίσω ἰδόντες, δτὶ ἡμεῖς ἀνεχωρήσαμεν συνησθάν-
θησαν κάπως τὸ ἄτοπον τῆς, παρατάσεως τῆς δια-
σκεδάσεως ταύτης, καὶ σπεύσαντες ἐλαβον σειρὰν
χατόπιν ἡμῶν. Ἐφθάσαμεν τὸ μέρος δπου ἀνέμε-
νον οἱ ἐπποι, καὶ δπου ὑπὸ σκιάδα ἥτο προητοιμα-
σμένον τὸ πρόγευμα, χαριέντως μὲ ἀνθη τοῦ ἀγροῦ
ἐστολισμένης τῆς τραπέζης. Ὁ θαυμασμὸς τῶν
κένων ἥτο ἀπερίγραπτος. Κατὰ τὸ τέλος Ἰανουα-
ρίου νὰ προγευματίζῃ τις ἐν ὑπαίθρῳ, νὰ μὴ σείε-
ται φῦλλον καὶ η τράπεζα μὲ ἀνθη τῆς ὥρας!

Εἰς τὸ πρόγευμα ὁ δυστυχῆς διδάσκαλος ὑπη-
ρέτησεν ἐνδόξως τὴν εὔθυμιαν πάντων, καὶ ἐγένετο
τὸ θῦμα τῶν εὐφυολογιῶν τῶν συνδαιτημόνων.
Τότε καὶ ὁ βασιλεὸς ἀπεφάσισε πλέον νὰ γελάσῃ,
ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπιζητῶν νὰ συγκεράσῃ τὸ πρᾶγ-
μα, ἔλεγεν, δτὶ τὸ λογίδριόν του ἥτο πολὺ ὡραῖον
μὲ ἴδεας ὑψηλάς. Οὐδεὶς τῶν συνδαιτημόνων ἐφάνη
εὐδιάθετος νὰ καταπίῃ τὸ εὔσεβες ψεῦδος τοῦ βα-
σιλέως.

Ἡ ἔφιππος πρὸς τὴν Κόρινθον πορεία μας ἥτο
λίαν διασκεδαστική, ἀπτωτος δὲ εὔθυμια εἶχε κατα-
λάβει τοὺς πάντας. Ἡμεθα δὲ τόσον πολλοί, ὡστε
μᾶλλον ὡμοίαζεν η πορεία μας πρὸς ἐπέλασιν ἐπ-

πικοῦ κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν συνήθειαν τῆς Βασιλίσσης καλπαζούσης πάντοτε. Άλλ' δπως τὰ πάντα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον οὐδέποτε διαρκῶσιν, οὕτω καὶ ἡ εὐθυμία πάντων κατέπεσεν, ἀμαρτώσας ἀντιμετωπίσαμεν τὴν Κόρινθον. Τὸ πᾶν ἔκει ήτο ἐρείπιον, οἱ λίθοι τῶν τοίχων ἔφραττον τὰς ὁδούς, ἀν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ὅδοι αὐτὰ τὰ στενότατα λιθόστρωτα, τὰ παράθυρα ἐκρέμαντο ἀπὸ τῶν στροφίγγων εἰς τὰς μεγάλας οἰκίας, μὴ τολμώντων τῶν κατοίκων νὰ πλησιάσωσιν δπως ἀποσπάσωσι ταῦτα, τὰ συντρίμματα τῶν ύέλων ἐπλήρουν τὰ πέριξ, τὰ ἐπιπλασυντετριμμένα ἔκειντο τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, οἱ κάτοικοι ἐν ὑπαίθρῳ ριγοῦντες, αἱ σκηναὶ καὶ τὰ παραπήγματα δὲν ἔσαν ξπαρκῆ, ἡ στυγνὴ ἀπελπισία ἐζωγραφημένη ἐπὶ τοῦ προσώπου πάντων. Ή ἐντύπωσις τῆς καταστροφῆς καθίστατο μεγαλειτέρα, διότι ἐφθάσαμεν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου, καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ προσέδιδεν εἰς τὰ ἐρείπια καὶ εἰς τὴν ὄψιν τῶν ἀνθρώπων τί τὸ ἐκτάχτως ζοφερόν, καὶ περισφίγγον ἰσχυρῶς τὴν καρδίαν μας.

"Αμα ώς ἀφιππεύσαμεν, αἱ ἀρχαὶ τοῦ τόπου ἐπλησίασαν τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν, δπως καταθέσωσι τὸ σέβας των καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς καταστροφῆς. Οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν τέκνων των μᾶς περιέζωσαν ἐν μεγάλῳ κύκλῳ σιωπηλοί. Πα-

ρεκάλεσα τὴν κυρίαν Καρμπούνη νὰ μὲ ἀναπλη-
ρώσῃ πλησίον τῆς Βασιλίσσης, καὶ ἐγὼ ἐπροχώ-
ρησα μετὰ τῆς κυρίας Τσαμαδού πρὸς τὰς γυναῖ-
κας ἐν τῷ πλήθει. Παρατηρήσασαι αὗται τὴν
πρόθεσίν μας νὰ τὰς πλησιάσωμεν, μᾶς ἐτριγύρισαν
ἀμέσως διηγούμεναι τὰ βάσανά των μὲ τὴν ἀπλοΐ-
κήν γλῶσσάν των, καὶ ἔκεινην τὴν ἀφέλειαν τῶν
παρφωχημένων χρόνων. Τὰ κοράσια ἥπτοντα τῶν
ἐνδυμάτων μας καὶ μᾶς ἡρώτων ἀφελῶς, διατί
δὲν φέρομεν ἐνδύματα χρυσᾶ καὶ ἡ βασιλίσσα διατί
δὲν ἔχει ἀδάμαντας καὶ οὕτε σκουλαρίκια. Τοῦτο
τὸ εὔρισκον ἀπαίσιον, μία βασιλίσσα χωρὶς σκου-
λαρίκια! Ἐδέησε νὰ ταῖς ἐξηγήσωμεν κατὰ πλά-
τος καὶ μῆκος, δτὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἴπτεύσωμεν
μὲ τὴν συνήθη ἀμφίεσιν, ὡς καὶ ἡ βασιλίσσα, καὶ
δτὶ οἱ δρόμοι δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐφ' ἀμάξης πο-
ρείαν. Μία μικροῦλα δωδεκαέτης χαριεστάτη μᾶς
λέγει ἀφελῶς «μπορούσατε νὰ μπῆτε στὸ κάρρο
τοῦ μπάρμπα μου εἶνε πολὺ μεγάλο». Φρίκην δὲ
ἥσθανοντο, δτὶ ἐφέρομεν ἐπὶ κεφαλῆς πῖλον ἀνδρι-
κόν, καὶ δτὶ ἡ κόμη μας ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸν πῖλον
«τὸ καμάρι τῆς γυναικάς εἶνε τὰ μαλλιά», ὡς
ἀπόφθεγμα ἔλεγον ἐπὶ τέλους. Άι γυναικες ἦσαν
πλέον ἐπιφυλακτικαὶ εἰς τὰς ὄμιλίας των, ὡς πλέον
πεπειραμέναι καὶ θλιβερῶς μειδιῶσαι διὰ τὴν ἀ-
θώαν φλυαρίαν τῶν κορασίων ἔλεγον γῆμιν. «μὴν

ταῖς ἀκοῦστε εἶνε ζουλάπια (ἄγρια ζῶα εἰς μικρὰν ήλικίαν). Ἐθαυμάζομεν τὸ σθένος τῆς νεότητος, ήτις πάντοτε ἐλπίζει. Τὰ κοράσια εἶχον λησμονήσει ἐντελῶς, διὰ τοῦτο δὲν εἶχον σκέπην ὑπὸ τὴν ὅποιαν νὰ κατακλιθῶσι, καὶ τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας, καὶ μετὰ ζήλου φοιτητοῦ τῆς λατρικῆς ἀνέτεμον τὴν περιβολὴν μᾶς, καὶ ἔξηταζον τὴν καταγωγὴν μᾶς, καὶ τί βαθμὸν συγγενείας ἔχομεν μὲ τὴν Βασιλισσαν. "Οταν δὲ ἔξηγήσαμεν αὐταῖς, διὰ τοῦτο συγγένεια μᾶς συνδέει μετὰ τῆς βασιλίσσης, καὶ διὰ μόνον ὡς συνοδοὶ καὶ ἐκτελεσταὶ τῶν διαταγῶν τῆς ἐχρησιμεύομεν, ἐφανησαν ἀποροῦσαι, καὶ μὴ ἐννοοῦσαι τοῦτο κατὰ δάθος, καὶ μᾶς ἡτένιζον μὲ ἐκστατικοὺς ὀφθαλμούς· μία ἐξ αὐτῶν σκεφθεῖσα, φαίνεται, ἐπὶ τούτῳ, ἀνέκραξεν ἀπευθυνομένη πρὸς ἄλλην πλησίον τῆς «νά, ἀδερφή, εἶνε ψυχόπαιδες» καὶ τότε μᾶς ἐπέπεσαν δλαι μὲ δρμαθοὺς ἐρωτήσεων—τί τῆς κάνετε; σκουπίζετε; ποιὰ ἀπὸ σᾶς σιδερώνει; σεῖς ἀπλώνετε τὰ ροῦχα; ἔχει πολλὰ σκουτιὰ (ἐνδύματα)—οἱ ξένοι βλέποντες μακρόθεν διὰ τὴν ὅμοιαν τὴν δυστυχίαν ἐνώπιον μᾶς, ἀκράτητος γέλως μᾶς εἶχε χυριεύσει, προσέτρεξαν ἐλπίζοντες καὶ δευτέραν πρᾶξιν τοῦ δράματος τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ μόλις ἐπλήσιασαν, καὶ ἀπὸ δύο τριῶν βημάτων ἀπόστασιν μᾶς ἀπέτεινον τὸν λόγον γαλλιστί, εὐτραπέλως λέγοντες,

ἀν δύνανται νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν εύθυμιαν
ιας. — Φράγκοι, ἐψιθύρισαν μεταξύ των τὸ σμῆ-
νος τῶν χορασίων καὶ ἐγένοντο ἄφαντα, ὡς πτηνὰ
πτερυγίσασαι ἐτρύπωσαν εἰς τὰς φωλεάς των, καὶ
δὲν ἔμεινον ἔκει, εἰμὶ αἱ μεσήλικες «ζουλάπια» ἐπα-
ναλαμβάνουσαι μετὰ λυπηροῦ μειδιάματος διὰ τὰ
φεύγοντα χοράσια. Καὶ οἱ ζένοι ἔμεινον χεχηνότες·
ἡ δὲ κυρία Τζαμαδού «ἰδού πῶς τιμωρεῖται ἡ πε-
ριέργεια, κύριοι», τοῖς λέγει.

— Ἡ τράπεζα εἶχε στρωθῆ ὑπὸ ἐπίμηκες πα-
ράπηγμα καὶ τὸ δεῖπνον ἐγένετο ἐν πλήρει κατη-
φείᾳ, τῶν Βασιλέων γνωριζόντων ἡδη τὰς λεπτο-
μερείας τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ δυστυχημάτων. Καὶ
σκηναὶ ἐστήθησαν δι' δλην τὴν συνοδείαν, δπου
κατεκλίθημεν ἐνδεδυμέναι, δπως τὴν πρωΐαν εὑρε-
θῶμεν ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου ἀνατέλλογτος τοῦ
ἥλιου. Τὸ θέαμα ἥτο μαγευτικόν, ὡς πανόραμα
ἔφαντο κύκλῳ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος ἡρέμως κυ-
ματίζων, ὁ Σαρωνικὸς ἐπίσης, ὁ Παρνασσός, ὁ
Ἐλικών, ὁ Κυθαιρών, ὁ Κόραξ, τὰ χιονισμένα
Βαρδοῦσα, μερικαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ
Αργολίς μὲ τὰς καταπρασίνους πεδιάδας της καὶ
διὰ τοῦ λαμπροῦ τηλεσκοπίου τῆς Βασιλίσσης διε-
κρίνοντο τὰ πρόβατα, οἱ ποιμένες τοὺς αὐλούς των
ἐν στόματι ἔχοντες. Κατήλθομεν ἔκειθεν περὶ τὰς
δέκα, διεμοιράσθησαν τὰ βασιλικὰ βοηθήματα εἰς

Χαροκόπειος μη
αστερωτική^η
ρίζα

τοὺς κατοίκους, ἀπεφασίσθη ἡ μετάθεσις τῆς Κορίνθου εἰς τὴν παραλίαν, καὶ ἀνέχωρήσαμεν ἔφιπποι, διέβημεν· δι' ὅλων τῶν μερῶν δσα ἐπαθον ἔκ τοῦ σεισμοῦ, διεμοιράσθησαν ἐπίσης βοηθήματα, καὶ ἀφικόμεθα περὶ τὴν δεῖλην εἰς Καλαμάκιον ἐπίσης ἐρειπωμένον ἔκ τοῦ σεισμοῦ καὶ ἐπέβημεν τῆς θαλαμηγοῦ, ἥτις μᾶς ἔφερεν εἰς Πειραιᾶ. Οἱ ξένοι μας ἀνεχώρησαν δὲ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον φέροντες ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὡραίας μας Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοῦ κοιτωνίτου τοῦ διδασκάλου».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἡτο νέον τεκμήριον τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα του.

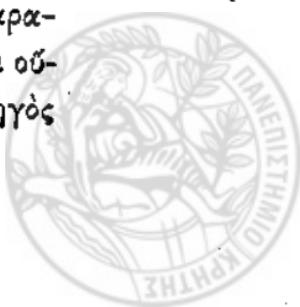
Ἄλλὰ δὲν παρῆλθεν ἔτος καὶ εἶδομεν καὶ ἀντελήγητημεν, δτι δὲ Νικόλαος μὲν δξιδέρχειαν σπανίαν πραγματικῶς διεῖδεν, δτι τὰ πράγματα φαινομενικῶς ἦσαν ἡσυχα. Τὸ 1859 διῆλθε σχετικῶς ἡρεμον, ἀλλὰ τὸ 1860 τὸ πῦρ ὑπέβοσκε φοβερῶς καὶ πρὸς τὸν Νικόλαον ἐπιστολαὶ τῶν φίλων του, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του βουλευτοῦ καθαρῶς προέλεγον τὴν ἀναπόφευκτον πτῶσιν τοῦ θρόνου.

Ἐκαστος ἐπενόει παράπονόν τι ἐναντίον τοῦ Βασιλέως, καὶ τοῦ συρμοῦ κατέστη νὰ εἴνε τις ἀντιβασιλικός.

Ἡτο δὲ πεπρωμένον, τὴν πρώτην ὥθησιν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος, νὰ δώσῃ τὸ Πανεπι-

στήμιον, ώς μὴ ὥφειλε, διὸ νὰ πραγματοποιηθῇ η πρόρρησις τοῦ γηραιοῦ σοφοῦ Κολοκοτρώνη.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1859 ἔλαβε χώραν η ἀντίστασις ἐκείνη τῶν φοιτητῶν ἐναντίον τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας, καὶ τὰ χονδροειδῆ ἐκ φάθης σκιάδια τῆς νήσου Σίφνου ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ καλύπτωσι τὴν κεφαλὴν τῶν φιλελευθέρων, ώς τύνθημα συνεννοήσεως, καὶ η ἀπαίτησις νὰ συστηθῇ η Φάλαγξ τοῦ Πανεπιστημίου ἐγένετο ὁ πυρὴν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οὐδεὶς ἔχαιρέτα πλέον τοὺς Βασιλεῖς, καὶ η Ναυπλιακὴ ἐπανάστασις ἐπώαζεν. Ή κατὰ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας δολοφονικὴ ἀπόπειρα ἀποτυχοῦσα, μᾶλλον ἔξηψε τὸ πνεῦμα τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ό τύπος χυριόλεκτικῶς ἐμφανεῖτο. Ή φρόνησις τοῦ ὑπουργείου Μιαούλη ἔξηρέθιζε τοὺς γέροντας, ώς μὴ ὥφειλε, καὶ ἐν τῇ Γερουσίᾳ τῷ συντηρητικῷ σώματι, ἔχαλκεύετο η ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος. Τοὺς συνυπουργοὺς τοῦ Μιαούλη ὡνόμαζον περιφρονητικῶς τὰ παιδία «μᾶς διοικοῦν τώρα τὰ παιδιά», ἐνῷ οἱ περισσότεροι τῶν ὑπουργῶν ἦσαν λευκότριχες. Ό Μιαούλης συνεδούλευσε τὸν Ὀθωνα νὰ παραχωρήσῃ καὶ φέρῃ ὑπουργεῖον. ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως διὰ νὰ κοπάσῃ αὐτὸς ὁ ἐρεθίσμός, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς πάντοτε εύθὺς τὸν χαρακτῆρα δὲν ἐνέδιδε λέγων, δτὶ δὲν ὑποστηρίζεται οὕτως η ἡθικὴ πολιτικὴ ἐνὸς τόπου, δταν ὁ ἀρχηγὸς

τοῦ Κράτους ἐνδίδῃ εἰς ἀπαιτήσεις μὴ στηριζομένας εἰς τὸ δίκαιον.

Ἐλαθον τὸ ἄνευ πρακτικότητος μέτρον, τοὺς ἀπειθοῦντας νέους ἀξιωματικούς νὰ στέλλωσιν εἰς Ναύπλιον πρὸς τιμωρίαν, καὶ ἐκεῖ πλέον Ἐλαθεσάρκα καὶ ὅστα ἡ ἐπανάστασις.

Ἡ ἐν Σύρῳ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρία παραδόξως πως, καὶ ἐναντίον τοῦ συμφέροντός της, ἔδωκε χειραβοηθίας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ εὐχολία τῶν συνεννοήσεών των.

Οἱ πρέσβυτοι τῆς Ρωσσίας Ὁζερῷ περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα ἀναφανδὸν ὠμίλει ἐναντίον τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος, καὶ ἐξέφραζε τὴν ἀπορίαν του, πῶς τὸν ἡνείχοντο ἀκόμη.

Αἱ διαδόσεις ἃς ἐπενόουν οἱ ἐπαναστάται διὰ νὰ φέρωσι τὸν λαὸν εἰς ἀγανάκτησιν, ἔχουσί τι τὸ ἐντελῶς ταπεινὸν καὶ ρυπαρόν, ἀνάξιον τοῦ Ἑλλήνος. Οἱ μικρὸς λαὸς ἐντρομος τοὺς ἤκουε. Τοῦ ἔλεγον δτι μετὰ τριάκοντα ἑτῶν βασιλείαν ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ Ὁθων εἰς πᾶν κτῆμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὠφεληθέντες τῆς μισθώσεως ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας τοῦ κτήματος Ρούφ παρὰ τὸν Βοτανικὸν κῆπον, ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν γεωργικήν, σκοπούσης τῆς ἀτυχοῦς νὰ καταστήσῃ αὐτὸ πρότυπον καλλιεργείας ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, ἐλεγον «βλέπετε, ἥρχισαν ἡδη νὰ μᾶς πέρνουν τὰς γαίας μας»;

περὶ τοῦ Ὅθωνος δέ, δτὶ ἔχει σκοπὸν ἀμετάτρεπτον νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, καὶ νὰ στεῖλῃ εἰς τὴν λαιμητόμον πάντας τοὺς δράστας τοῦ 1843· δτὶ συνεννοημένος μὲ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ἀνέκοψε τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ δτὶ ἔγεινε τὸ ἔγγραφον τῆς πωλήσεως τῆς Μακεδονίας πρὸς τοὺς Αύστριακούς. Διὰ δὲ τὴν ἐλληνικωτάτην Βασίλισσαν Ἀμαλίαν, ἔλεγον προσέτι, δτὶ εἶχεν ὄρκισθῇ νὰ κάμη λουτρὸν εἰς τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων καὶ τόσα ἄλλα. Αἱ βάναυσοι αὗται διαδόσεις κατεπίνοντο ὡς τὸ γλυκύτερον ποτόν, καὶ ἡ ἀπαίσια μοῖρα διέτρεχε τὰς ὁδοὺς τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ἀδυσώπητον φαλίδα τῆς.

Ἡ μήτηρ τοῦ Νικολάου ἀκμάζουσα πάντοτε κατὰ τὸν νοῦν μὲ δόλον τὸ γῆράς της, ἐνόησε τὸν κίνδυνον, δν διέτρεχεν ἡ βασιλεία, καὶ μολονότι ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ναυπλίου ἔλαβε τέλος, οἱ πλειστοὶ τῶν ἐπαναστατῶν κατέφυγον εἰς Κέρκυραν καὶ Ἰταλίαν, ἡ φρουρὰ τοῦ Ναυπλίου ἀντικατεστάθη, καὶ ἡ ἡσυχία ἐφαίνετο στερεοποιηθεῖσα. Αὕτη δμως θεώρει νῦν τὸν κίνδυνον καὶ μεγαλείτερον καὶ ἐπικείμενον, διότι τὸ αἷμα ἔρρευσε μεταξὺ ἀδελφῶν, ὡς ἔλεγε, καὶ διότι ἔγεινε τὸ λάθος νὰ διορισθῇ ἀρχιγός τοῦ ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν στρατοῦ, ὁ στρατηγὸς Χάν, ἀξιόλογος ἀνθρωπος, καὶ ἄριστος στρατιωτικός, ἀλλὰ ξένος, Βαυαρός, τὸ ὅποιον οὐ-

δέποτε ἥθελον λησμονήσει οἱ Ἑλληνες. Ἀπήγησε
ὅθεν ἐκ τῶν υἱῶν τῆς νὰ σπεύσωσιν εἰς Ἀθήνας
πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Θρόνου. Ὁ υἱός της, ὁ βου-
λευτὴς ἐκ Δωρίδος, ἔσπευσεν εἰς τὴν φωνήν της, καὶ
ἀμέσως ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νικόλαον
λέγων, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔχει δίκαιον, καὶ ὅτι εἶνε
ἀνάγκη τῆς παρουσίας του εἰς Ἀθήνας. Ἄλλὰ
παρῆλθεν ἀρκετὸς χαιρός ἔως οὐ ἐτοιμασθῇ διὰ τὸ
ταξείδιον, καὶ ἔως οὐ καταπείσῃ τὸν Σίναν νὰ τῷ
ἐπιτρέψῃ, δοτις ἐγκαρδίως συνδεθεῖς μετὰ τοῦ Νι-
κολάου, δὲν ἐνόει νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ αὐτοῦ. Μὴ γνω-
ρίζων δὲ ὁ Σίνας τὰ τῆς Ἑλλάδος, οὐδέποτε ἐπι-
σκεφθεῖς ταύτην, δὲν ἐδύνατο νὰ ἀντιληφθῇ πῶς
ἡτο δυνατὸν ἡ παρουσία τοῦ Νικολάου νὰ ἀναχαι-
τίσῃ τὸν ἐπαναστατικὸν ροῦν, καὶ νὰ φέρῃ ἀποτέ-
λεσμα. Ἐδέησεν ἐπὶ ἡμέρας νὰ ἐξηγῇ εἰς τοῦτον
τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τὰ Ἑλληνικά. Ὁ Ἑλληνικὸς
λαός, ἔλεγεν, εἶνε φύσει φιλοβασιλικὸς καίτοι ἔχων
δημοκρατικὰ ἥθη· θέλει νὰ αἰσθάνεται τὸν ἄρχοντα
ἐπὶ κεφαλῆς του· ἥγαπησε δὲ τὸν Ὅθωνα ἐγκαρ-
δίως, ἐννόησεν δὲ Ἑλληνικὸς λαός τὸ φιλοδίκαιον τοῦ
Ὅθωνος. Ἐκτιμᾷ εἰς ὑψιστὸν βαθμὸν τὴν γενναιό-
τητά του· Βασιλέα παλικάρι, λέγει ὁ λαός. Ἡ
εὐγένεια δὲ ἀποτυπωμένη ἐν τῷ προσώπῳ του καὶ
τὸ ἀφιλοκερδὲς ἐνεθουσία τὸν λαόν, καὶ δὲν ἥδυ-
νατο νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸ γόνητρον ὁ ἐνέπνεεν ὁ Ὅθων,

ἄν δολία τις ὑπονόμευσις δὲν τὸν ὄθει. Τὸν δόλον τοῦτον προέθετο ὁ Νικόλαος νὰ καταπολεμήσῃ κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ συνεννοούμενος μὲ πάντας τοὺς φίλους του καὶ παλαιοὺς συμμα-
θητὰς εύρισκομένους νῦν ἐπίσης εἰς ὑψηλὰς θέσεις,
τὸν Κουντουριώτην, Ζαΐμην, Ρενιέρην, Κεχαγιᾶν,
τοὺς Ρώμα, νὰ συντελέσωσιν ἔκαστος ἀνὰ τὰς ἐπαρ-
χίας τῶν πρὸς περιστολὴν τῶν ἀναρχικῶν ιδεῶν:
ἥτο δὲ βέβαιος ὡς πρὸς τὴν πατρίδα του Δωρίδα,
ὅτι ὁ ἀδελφός του θὰ ἥτο ίκανὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς
Δωριεῖς των ἀντιμετώπους τῆς ὀλεθρίας ταύτης
καταφορᾶς, ὡς καὶ ὁ γαμβρός των Η. Παππαη-
λιόπουλος τῆς Παρνασσίδος.

Ο Σίνας ἥρχισε νὰ καταπείθεται, καὶ ὁ Νικό-
λαος ἐτακτοποίη τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ τὰ ιδιαι-
τερα σπεύδων, ὅτε καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρι-
στομένους Λιδωρίκη, ἐτάραξεν ἔκ βάθρων τὰς ἐλ-
πίδας περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος. Καὶ πάλιν τὸν
παρεχάλει οὗτος νὰ σπεύσῃ κατερχόμενος εἰς τὴν
Ἑλλάδα διότι γοργῷ τῷ βήματι τὰ πράγματα
πρὸς καταστροφὴν ἔβαινον Πολλαὶ συλλή-
ψεις ἐγένοντο προσώπων, ἔγραφε, τῶν τὰ πρῶτα
φερόντων Δεληγεώργη, Φιλήμονος καὶ ἄλλων.
Τοῦτο ηὔξησε τὸν γογγυσμὸν καὶ ὁ μικρὸς κόσμος
ἔρθασεν εἰς τὰ ἄκρα. Συνομίωσία ἐγένετο μεταξὺ
τοῦ φαύλου στοιχείου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀνευ τῆς

γνώμης τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κατὰ τοῦ "Οθωνος σκοπουμένου κινήματος, ἔστησαν παγίδα σατανικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας τοῦ Βαρβάκείου, σκάπτοντες διὰ νύκτὸς ὑπέρχυψαν ἐκρηκτικὰς ὥλας. Ταράχει ἐν θέατρον ὅπαιθρον ἔκει πλησίον, ὃ δὲ Βασιλεὺς "Οθων ὑπεσχέθη νὰ τιμήσῃ διὰ τῆς παρουσίας του, καθ' ὡρισμένην ἡμέραν. Καὶ ἡ διάβασις ἐμελλε νὰ γίνῃ ἀναποφεύκτως διὰ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ ἡσαν ἀναποταμιευμέναι αἱ ἐκρηκτικὰς ὥλαι. Δόξα τῷ Θεῷ, ἔγραφεν δὲ ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου, στι τυχαίον συμβάν μὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τούτου, καὶ ἔσωσα τὴν Ἑλλάδα τοῦ ὄνειδους τῆς δολοφονίας τοῦ Βασιλέως των. Ἡσαν δὲ τόσον καλῶς κατεσκευασμένα, ἡ ὁπῆ, αἱ θρυαλλίδες, τὰ πάντα, ὥστε μολονότι ἔκαμα λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ μέρους εἰς τὸν κύριον Λαζαρέτον φρούραρχον, τὸν πολύτιμον τοῦτον στρατιώτην τοῦ καθήκοντος, καὶ ἀπεστάλησαν ἔκει ἄνθρωποι τῆς ἀστυγορίας νοήμονες καὶ ἐπιτήδειοι, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀνακαλύψωσι τίποτε. Ἐδέησε κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα νὰ πρευθῶ δὲ ἴδιος ἔκει μετὰ τῶν ἀστυνομικῶν μετημφιεσμένων, διποσ ὑποδείξω τὸ μέρος. Μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς εἰργάσθησαν, τὰ πάντα ἀφγρέθησαν ἔκειθεν, καὶ τὸ ἔδαφος διωρθώθη ἐπιτηδείως, ὥστε οὐδεμία ἐφαίνετο ἀνωμαλία. Αἱ περιπολίαι τοῦ μέρους ἔκείνου διὰ μετημφιεσμένων ἀστυνομικῶν ἦσαν

φιηνεκεῖς ήμέραν καὶ νύκτα, ἔως οὗ διέβη ὁ Βασιλεὺς, παρέστη ἐν τῇ θεατρικῇ παραστάσει, μηδὲν γνωρίζων εύτυχῶς περὶ τοῦ κινδύνου, διέτρεξεν».

— 'Ο Νικόλαος ἀνεγάρησε, καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολή του ἐκεῖθεν ἦτο πλήρης ἀνησυχιῶν. Οἱ φίλοι του ἐπὶ τῶν ὅποιων ἐστηρίζετο ή ὑπέρ τῆς Βασιλείας ἐνέργεια, εἶχον διαιρεθεῖ, καὶ πρὸ πάντων μεγάλην λύπην τῷ ἐπροξένει, ὅτι ὁ Ζαΐμης συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν. «Δὲν θέλω νὰ πιστεύσω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὡτά μου, ἔγραφεν, ὁ Ζαΐμης, ὁ πλέον φρόνιμος καὶ βαθὺς πολιτικός, τοῦ ὅποιου η εὐθύτης καὶ τὸ ἀγνὸν τῶν φρονημάτων, καὶ η λατρεία πρὸς τὴν πατρίδα εἶνε παραδειγματική, αὐτὸς ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος! αὐτὸς ἔχθρὸς τῆς Βασιλείας, ἀντὶ νὰ εἶνε ἢ ἐνθερμος θιασώτης! αὐτὸς οὐρὰ τοῦ ἀρχομανοῦς Βούλγαρη! Πιστεύσατε, ἔγραψε πρὸς τὸν Σίνα, ὅτι η λύπη μου εἶνε ὑπερμεγίστη: οὐδεμίᾳ δὲ γραφὶς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἀναστάτωσιν τῶν πνευμάτων ἐν Ἀθήναις. Οὐδεὶς γνωρίζει κατὰ βάθος, διατί ἔφθασεν τὸ σημεῖον αὐτὸν νὰ μισῇ τὸν Ὁθωνα. Ἐρωτῶ ἀκαταπαύστως τοὺς φίλους μου καὶ τοὺς γνωρίμους, εἰς τί ἔσφαλε; σοὶ ἀποκρίνονται «καλός εἶνε βρέ αδερφὲ, ἀλλὰ κάμνει πέντε ἡμέρας νὰ υπογράψῃ ἐνα διάταγμα». Ο ἄλλος, «δὲν λέγω, ἔχει χρηστότητα ὁ ἀνθρωπὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ η λεπτο-

λογία του δὲν υποφέρεται». Ο τρίτος εύρισκε τὸ ἀναποφάσιστον, ὁ τέταρτος θέλει τὴν ἐκστρατείαν ἀμέσως διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ πέμπτος οὐ μὴ θέτῃ ὑποψηφίους βουλευτὰς εἰς τὰς ἐκλογὰς ή Κυθέρησις. Ἐλευθερία ἐκλογῶν ἔγινε δὲ φιάλης τῶν πολιτευομένων. Ο σκοπός εἶνε νὰ σκωτόνωνται δσον δυνατὸν περισσότεροι κατὰ τὰς ἐκλογάς, καὶ δὲν συλλογίζονται, δτι ἀφοῦ σκοπεύονται νὰ πάρουν τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν θὰ εἶνε ἀρχετὸς στρατός, οἱ ἡμίσεις θὰ πέσουν ἐνδόξως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς εὐγενοῦς πάλης τῶν ἐκλογῶν. Εἰμὶ ἀπηλπισμένος· ή φωνή μου εἶνε φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· εἰς μάτην ἀνακράζω, δτι καὶ τὰ τετραπλᾶ ἀν εἶχεν ἐλαττώματα ὁ Βασιλεὺς δσων τῷ ἀποδίδουσι, τὸν προτιμῶ τῆς δικτατορίας τοῦ Βούλγαρη. Δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδερία ἐνότης ίδεων μεταξὺ τῶν λεγομένων ἐπαναστατῶν, οὐδὲ σκοπός τις προμελετημένος καὶ τελειοποιημένος· αἱ φύγη, λέγουσιν ὁ Ὄθων, καὶ βλέπομεν. Ακατασχέτως δλισθαίνουσι πρὸς τὴν ἄβυσσον . . .

« Ή δυστυχὴς ἀδελφή μου μὲ δλην τῆς τὴν θλίψιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ μικροῦ οίοῦ της, γράφει ἀκαταπαύστως καὶ μεριμνᾶ, βαρέως φέρουσα τὴν κατὰ τῆς Βασιλείας ἄδικον κατακραυγὴν. Εἶνε μία βασκανία λέγει, μία μαγεία, ἣν ἐπιβάλλουσι σατανικῶς ἐπὶ τῶν χρηστοτέρων ἀνθρώπων· καὶ

διὰ νὰ πεισθῆς σοὶ λέγω τί μοὶ συνέβη. Ἡξεύρεις,
ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς μικροῦ μου,
ῷφειλον ν' ἀναχωρήσω ἡμέσως μὲ τὸν ἄλλον μι-
κρὸν πάσχοντα ἐπικινδύνως, εἰς τὸ Μεσολόγγιον.
Δίαν φιλόξενος καὶ εὐγενῆς κόσμος ἔκει, ἔτρεξαν
οἱ πάντες καὶ πᾶσαι πρὸς παρηγορίαν μου, μεταξὺ^{τῶν}
ὅποιων δὲ τῆς οἰκογενείας Δεληγεώργη, γυ-
ναῖκες πάσης ἀρετῆς καὶ ἀρχῶν συντηρητικῶν καὶ
ὑπερόχων. Ὁταν ἀπῆλθον ἔκειθεν, οἱ ιατροὶ μὲ συ-
νεδόύλευσαν νὰ μὴ μείνω εἰς Πάτρας, διου νὴ ἐπι-
ρημία ἔξηχολούθει, καὶ οὕτω κατέφυγον εἰς Ἀμ-
φισσαν. Ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ κύριός τις, νέος εὐγε-
νοῦς ἔξωτερικοῦ, προσέρχεται ζητῶν μοὶ τὴν ἀδειαντ^{τοῦ { ψ : αγο}
νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸς ἔαυτὸν πρόσθέτων μίαν ἀπὸ^{τοῦ { ψ : αγο}
τὰς συνήθεις φράσεις τῆς ἀδροφροσύνης πρὸς Κυ-^ττον. Δευτηρίη^{τον}
ριας. — Ἡτο δὲ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης — δὲν γηράσκει^{τον} μακρά^{τον}
ἡθέλησα νὰ ἀπαντήσω τετριμμένως, καὶ ἐπειδὴ Π. Σ. ψ.
εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν γνωριμίαν
μου, μὴ ὅν ἡναγκασμένος, ἐπλήρωσα τὸ εὐγενὲς
διάβημα αὐτό, δι' εἰλικρινείας λέγουσα αὐτῷ, διτ
τίμην εύτυχης γνωρίσασα τὴν ἀδελφήν του καὶ
τοὺς οἰκείους του ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ ἔτι εύτυχε-
στέρα παρατηρήσασα, διτ εἰν τῇ οἰκογενείᾳ του
ὑπάρχουν αἱ πατροπαράδοτοι ἀρχαὶ τῶν παλαιῶν
οἰκογενειῶν τοῦ ἀγῶνος, η ἀρετή, η εὐλάβεια, τὸ
πένθας πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ καθεστώς, μετὰ

λύπης μου δὲ ξυπνούν, ότι οὗτος δὲν συμμερίζεται ταύτας. Ἡρυθρίασεν ἐλαφρῶς, ἀλλὰ δὲν ἔστενοχωρήθη ποσῶς, καὶ μετά πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ ἄκρας συγκινήσεως εἰσῆλθεν εἰς τὸ θέμα, δεχθεὶς τὴν πρόκλησιν νὰ διασταυρώσωμεν τὰ ἄνευ αἰχμῆς ξίφη μας. Ἐθαύμασα τὴν μελίρρητον γλῶσσάν του, τὴν δεξιότητα μεθ' ής ὑπερήσπιζε τὸ θέμα του, τὸ ἀγνὸν τῶν αἰσθημάτων του, τὸν πόθον τοῦ νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ὑπέροχον, τὴν ισχυρὰν θέλησιν νὰ καταβάλῃ πᾶν πρόσκομψα πρὸς τὸ ιδεῶδες, δὲ φαντάσθη διὰ τὴν ἀγαπητήν του Ἑλλάδα.

Τὸν ἥκουσα προσεκτικῶς καὶ συνεχινήθην πολύ. "Οταν ἐτελείωσε καὶ μὲ ἡτένιζε, ώς νὰ ἔλεγε, βλέπετε δὲν δύνασθε εἰμήν νὰ μὲ δικαιώσητε. Λυποῦμαι, κύριε, πολύ, τῷ εἶπον, διότι ἔχ τῶν λόγων σας παρατηρῶ, δτι δὲν γνωρίζετε τὸν Ὁθωνα οὐδόλως, ἀλλ' ὅφειλω νὰ ὁμολογήσω, δτι λυποῦμαι ἐπίσης, δτι δ Ὁθων δὲν ἐγνώρισεν ὑμᾶς. Προσπαθήσατε νὰ γνωρισθῆτε, καὶ πιστεύσατε, δτι ή πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπη του, εἶνε ἵση τῆς ιδικῆς σας, ἐπίσης ἀγνή, ἐπίσης μεγάλη. Ἀλλ' ἂν κατὰ κακὴν μοιῖραν δὲν προσπαθήσητε νὰ γνωρίσητε τὸν Ὁθωνα ἐγκαίρως, τὸ μέλλον θὰ ἀναλάβῃ τὸ καθῆκον τοῦτο, ἀλλὰ τότε θὰ εἶνε ἀργά.

Δὲν ἐφάνη πειθόμενος εἰς τοὺς λόγους μου, ἀλλ' ἐφάνη ἀπορῶν πῶς κατωρθώθη νὰ μὴ πείσθω εἰς

τοὺς ιδίκους του. Ἐγνώριζεν δτὶ ήτο ἀκαταμάχητος. Δὲν ἡξέρω ποίας διαστάσεις θὰ ἐλάμβανον αἱ ἴδεομαχίαι μας, ἀν τὸ ἀτμόπλοιον δὲν ἔφθανεν εἰς Ἰτέαν, δπου ἔμελλον ν' ἀποδῶ. Οἱ ἐλθόντες συγγενεῖς ἐξ Ἀμφίσσης εἰς συνάντησίν μου, ἡπόρουν καὶ ἔξισταντο, δτὲ εἶδον δτὶ ή κεφαλὴ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Δεληγεώργης, διδει τὴν χεῖρα νὰ κατέληῃ εἰς τὴν λέμβον, κυρία γνωστὴ διὰ τὸν Ὁθωνισμὸν τῆς. Ἐπίστευσαν δτὶ εἴμαι ἀρνησίθρησκος.

Εἰς Ἀμφίσσαν εύρον τὸν Δεληγεώργισμὸν εἰς τὸν κολοφῶνα, καὶ τὴν ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ Ὁθωνος τρέχουσαν τοὺς δρόμους. Οἱ νέοι ἔξάδελφοι τοῦ Ἡλία τριάχοντα τὸν ἀριθμὸν ὠρύοντο ὡς λύκοι ἐναντίον τοῦ Βασιλέως, οἱ δὲ ἡλικιωμένοι τῆς Ἀμφίσσης, σι οικοκυραῖοι, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς ἐμὲ δὲν ἐκφράζονται δριμέως κατὰ τοῦ Ὁθωνος, ἀλλὰ λέγουσιν, δτὶ ή ἀνάγκη μιᾶς μεταβολῆς εἶνε ἀναπόφευκτος.

Ἐκ τούτων δλων βλέπω, ἔγραφεν ὁ Νικόλαος, δτὶ ή είμαρμένη εἶναι ἀδυσώπητος, προστίθεται εἰς ταῦτα καὶ τὸ τακτικὸν ταξείδιον τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ή γνώμη τῶν ὄλγων ἀκόμη φίλων τῆς Βασιλείας εἶνε καὶ εἰς τοῦτο διηρημένη· οἱ μὲν λέγουσιν ἄριστον, διότι ὁ Βασιλεὺς θὰ ἴδῃ καὶ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ πληρούν τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ του, οἱ δὲ λέγουσιν, δτὶ ἀμά

ἀπέλθη ὁ Βασιλεὺς ἡ πρωτεύουσα θὰ ἀναστατωθῇ,
καὶ αἱ ἐπαρχίαι θὰ τὴν ἀκολουθήσωσι. Τῆς τελευ-
ταῖας γνώμης εἶνε καὶ ἡ μήτηρ μου.

Ἐπανέρχομαι διεν εἰς Βιέννην, ἔξηκολούθει γρά-
φων ὁ Νικόλαος, ἀφοῦ τὰ πράγματα εἶνε τόσον
προκεχωρημένα, ὥστε οἱ λόγοι μου καὶ αἱ ἐνέρ-
γειαι μου εἶνε σταγῶν ἐν τῷ ὥκεανῳ, ἐκτὸς ἐὰν
ἀπρόπτόν τι συμβάν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Γύψιστου
ἀνακόψῃ τὸ ἐπικείμενον κακόν. Εἴμαι εύτυχὴς μό-
νον, δτὶ ὁ ἀδελφός μου Ἀριστομένης ἐργάζεται
ἀκαμάτως καὶ κρατεῖ τοὺς Δωριεῖς εἰς τὰ νεύματά
του, καὶ ὁ γαμβρός μου Ἡ. Παππαγλιόπουλος κρα-
τεῖ τὸν νομὸν Ἀχαϊο-Ἡλιδος, δν διοικεῖ, ἐν αὐ-
στηρῷ εἰσέτι πειθαρχίᾳ.

Ἡ μεγάλη μου προσπάθεια ἔσται τώρα νὰ κα-
ταπείσω τοὺς γονεῖς, δπως ἔλθωσι μετ' ἐμοῦ εἰς
Βιέννην, καὶ ἀποφύγωσι τοὺς κινδύνους, ἀν δ μὴ
γένοιτο καταλήξῃ αἱματηρὸς ὁ ἀγῶν· καὶ μετ' ὅλι-
γας ήμέρας ἔγραφεν, δτὶ ἐπείσθησαν οἱ γονεῖς καὶ
ἀναχωρεῖ μετ' αὐτῶν. "Οταν δμως ἐπορεύθημεν νὰ
ὑποδεχθῶμεν τὸν Νικόλαον εἰς τὸν Σταθμὸν τοῦ
σιδηροδρόμου, εὔρομεν αὐτὸν μόνον καὶ ἄνευ τῶν
γονέων του. Οὗτοι φθάσαντες μέχρι Κερκύρας καὶ
νοσταλγήσαντες ἦδη, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ πεισθῶσι
καὶ προχωρήσωσι μέχρι Βιέννης, πρὸ πάντων δ
πατήρ του, προσκεκολλημένος εἰς τὰς ἔξεις του, εἰς

τὸ παρὰ τὴν ἔστιαν κάθισμά του σταυροποδητὶ μὲ
τὸ αἰώνιον τέμποῦκι ἀνὰ χεῖρας.

Οἱ γονεῖς του ἐπανελθύντες οίχοι θλιβερῶς ἀνέ-
μενον τὸ ἀποθησόμενον, ὡς ἔγραφον τῷ Νικολάῳ,
διότι οἱ Βασιλεῖς κατὰ δυστυχίαν ἐλεγεν, ή μήτηρ
του, ἀνεχώρησαν διὰ τὴν περιοδείαν ἀνὰ τὴν Πε-
λοπόννησον. Τὸ ὑπουργεῖον Κολοκοτρώνη διεδέχθη
τὸ ὑπουργεῖον Μιαούλη, καὶ δὲ ὑπουργὸς τῆς Παι-
δείας Χατζίσκος μετὰ τῆς Αὐλῆς δῆλης συνοδεύει
αὐτούς, εύρισκομένους κατὰ τὰς τελευταίας εἰδή-
θεις ἐν Μεσσηνίᾳ. Ὁ Κολοκοτρώνης χαίρει μεγά-
λην ὑπόληψιν ἀναντιρρήτως ὡς καὶ οἱ συνυπουρ-
γοὶ του, ἀλλ’ εἰς τὸ σημεῖον εἰς δὲ ἔφθασεν ή κατά-
στασις τῶν πραγμάτων, μόνον ή παρουσίᾳ του
Βασιλέως δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸ κακόν, εἰκάζω
θὲ ἐκ τῶν λόγων στρατιωτῶν τινων Δωριέων, οἵ-
τινες ἥλθον νὰ μᾶς ἐπισκεφθῶσιν, δτὶ ἐπίκειται τι,
διότι οὗτοι λέγουσιν, δτὶ πολλοὶ τῶν συστρατιω-
τῶν των κατηχοῦνται διὰ κίνημά τι, τὸ δποῖον
μέλλει νὰ γίνη κατὰ τὸν Ὁκτώβριον· οὗτοι ὑπο-
θέτουσιν, δτὶ εἰς τὰ σύνορα θὰ ἐπιγειρήσουν τι
κατὰ τῶν Τούρκων, δ πατήρ σου δμως φρονίμως
ποιῶν, τοῖς εἶπε νὰ μὴ λάβωσι μέρος εἰς οὐδε-
μίαν κατήχησιν, ή διὰ τὰ σύνορα εἶνε αὔτη, η
ἄλλη τις.

Καὶ καθὼς φαίνεται αἱ ἀμαρτίαι τῆς Ἑλλάδος

δὲν ἐτελείωσαν». Απὸ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς τῆς μητρὸς τοῦ Νικολάου κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου δὲν ἐλάβομεν πλέον οὐδεμίαν ἄλλην εἰς Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο ηὕξανε ἔτι μᾶλλον τὴν στενοχωρίαν πάντων, ιδίως δὲ τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ Σίνα. Οὐ πουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπισήμως δὲν ἐλεγέτι, καὶ τὰ πάντα υπέστησαν μίαν νεκρότητα, ἀνδύναμαι νὰ εἴπω οὗτως, καὶ μίαν πιεστικὴν γαλήνην προηγουμένην φοβερᾶς θυέλλης.

Αἱ ἐσπερίδες μας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Νικολάου ήσαν σιωπηλαί, βαρεῖς, ἀλγειναί, ως πλοίον ἐν θαλάσσῃ ἀνευ πνοῆς ἀνέμου.

Τὸ ἄγνωστον, τὸ τί μέλλει γενέσθαι, ως λίθος ὅγκωδης ἔκειτο ἐπὶ τοῦ στήθους μας.

Τὰ ὅνειρα, αἱ προαισθήσεις, αἱ προφητεῖαι διέτρεχον τὴν ἡληνικὴν κοινότητα ἐν Βιέννη, καὶ ψιθυρίζοντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν Κυριακὴν διήμορθον πάντες τὰς ἐπὶ τούτων σκέψεις τῶν.

Τέλος ἀνέτειλεν ἡ ἀποφράς ημέρα καὶ ἡ ἐνδεκάτη Ὁκτωβρίου ἀνηγγέλλετο ἐπισήμως εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, καὶ τὴν δεκάτην τρίτην ἀπεχαιρέτα ὁ δυστυχῆς Όθων τὴν Ἑλλάδα διὰ παντός.

Συναπῆλθε μετὰ τοῦ Όθωνος μακράν, — πολὺ μακράν, ἡ εὐδαιμονία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἐνδοξόν μέλλον αὐτῆς.

Ἐκτοτε βροχὴ ἐπιστολῶν ἐστέλλετο εἰς πάντας τοὺς ἐν Βιέννη Ἑλληνας καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων καὶ αἱ μὲν τούτων ἐν χαρᾶ καὶ ἀγαλλιάσει δηγοῦντο τὸ ἔχλαμπρον γεγονός, οἱ δὲ κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι, διότι μὲ δῆλην τὴν λαμπρότητα τοῦ γεγονότος, ἣν παρεδέχοντο, ἐπαύθησαν δῆμως τῶν θέσεών των. Ἡ Γερουσία δέ, ἡτις ἔχάλκευσε καὶ ἐκύρωσε τὴν πρᾶξιν, ἀφυπνίσθη τοῦ ληθάργου της, στε τὴν ἐπαύριον δὲν ὑπῆρχεν ἄρτος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, καὶ ἡ κατάργησις τῆς Γερουσίας ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς τιμωρίας τῶν νεανιζόντων γερόντων. Ὁ Νικόλαος μετ' ἀγωνίας εὔνοήτου ἀνέμενεν ἐπιστολὰς τῶν ἴδικῶν του, φοβούμενος πρὸ πάντων τὴν ἐλευθεροστοιμίαν τοῦ πατρός του, διτις δὲν ἐδειλία πρὸ οὐδενὸς νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἴδεας του, συνοδευομένας μὲ ἐπίθετα ὅχι τόσον κολακευτικὰ διὰ τοὺς πραξικοπήσαντας πολιτικούς, ώς ἐπίσης ἥγωνία διὰ τὸν γαμβρόν του ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ καθήκοντός του, διοικοῦντα τὸν νομὸν Ἀργολίδος διλίγας ημέρας πρὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μετατεθέντα.

Ἡ πρώτη ληφθεῖσα ἐπιστολὴ ἦτο τῆς μητρός του, ἡτις ἔγραψε δι' ἄλλης χειρὸς οὖσα ἀγράμματος αὗτη, ἀλλ' ἀπαιτοῦσα πάντοτε νὰ γράφωνται αἱ ἐπιστολαὶ τῆς δπως τὰς ὑπαγόρευε—δὲν θέλω ἔγω ἐλληνικούρες, ἔλεγε, οὕτε πελεκητὲς λέξεις.

Ἡ ἐπιστολὴ τῆς λοιπὸν εἶχεν οὕτω πως:

«Τιέ μου Νικόλαε,

Έχαμαρε τὴν μία προκοπή στὸ 43, τώρα κάμομεν καὶ τὴν ἄλλη τὴν μεγαλήτερη. Ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τῷθρουν.

Δὲν σκάζω γιὰ τοὺς νέους, εἶνε παιδιὰ ἀστόχαττοι για τὸν θάνατο, μὰ οἱ γέροι νὰ ξαναμωραθοῦν! Τί μεγάλη Εἴσοδος, υπόληψι θάχη ὁ Βούλγαρης, ὁ Χρηστίδης, ὁ Μαγγίνας, Ρούφος καὶ οἱ ἄλλοι. Κάμανε τὸ λαὸ θηρίο, ἀς πᾶντες τώρα νὰ τὸν ξεθεριώσουν. Ἀπ' αὐτουνούς θ' ἀρχίσῃ νὰ τρώῃ. Γιὰ τῆς ἀμαρτίας μου εἶνε καὶ τὸ σπῆτι ἀπάνω εἰς τὴν Πλατεῖα τῆς Ομόνοιας, ποῦ βλέπω δλη ὑμέρα τῆς προκοπές τους. Ἐδῶ μαζώχτικαν οἱ τρανοὶ κι' ὥρκισθηκαν καὶ μου ζήτησαν κι' ἔνα τραπέζι γιὰ ν' ἀναβῇ ὁ Βούλγαρης νὰ μιλήσῃ, τοὺς ἔδωκα ἔνα πάληοτράπεζο τοῦ μαγερειοῦ, δὲν τοὺς ἀξιζε κι' αὐτό. Δὲν τοῦπά τοῦ πατέρα σου τίποτε γιὰ νὰ μὴ ἔγγῃ ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τοὺς βρίσῃ, ζέρεις τὸν πατέρα σου, δὲν κατεβάζει τὸ φρύδι του. Τὸ ὑπουργεῖο καλὸ ήταν, μὰ τί ὑποροῦσε νὰ κάμη σ' αὐτὴ τὴν ἀρώστια ποῦ τοὺς ἤρθε. Κάλλια ποῦ δὲν ἀντισταθῆκανε οἱ ὑπουργοὶ νὰ μὴ ματωθοῦμεν, γυιέ μου, καὶ δύσκολα ἔγαινε τὸ γέμα. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀξιος καὶ καλὸς μὰ ποιὸς τὸν ἀκουγε, εἶχε φαρμακώσει τὸν Μωριὰ ὁ Ρούφος καὶ..... Νὰ πᾶς γυιέ μου, στὸ Μόναχο νὰ ιδῆς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασιλισσα

νὰ τοὺς ἀπῆς τοὺς προσκυνισμούς μου καὶ ἔτσι ἦταν
τὸ γραφτό τους, νὰ καταπιοῦνε. καὶ αὐτὸ τὸ πικρὸ
τοτῆρι, μόνον τὴν ὑγιᾶ της νὰ χουνε πάντα Βα-
σιλέας θὰ λογιέται δῆπου καὶ νὰ ἔνε ».

Τὸ πλῆρες ἀφελείας, κρίσεως δρθῆς, καὶ μεγα-
λοψυχίας γράμμα τῆς σεβαστῆς γραίας ἔφερε τὰ
δάκρυα εἰς τοὺς παρεστῶτας ἐκείνην τὴν ἐσπέραν,
ὅ δὲ Σίνας ἐδάκρυε τόσῳ περισσότερον, καθότι ἦτο
γεγραμμένον εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν δι' αὐτόν.

Εἰς αὐτὰς τὰς ὀλίγας γραμμὰς δλη ἡ ιστορία τῆς
Οκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως, η κατάκρισις αὐτῆς,
η καταδίκη τῶν μεγάλων οὐχὶ τῶν νέων, η ἐπιτί-
μησις δὲ διέφθειραν τὸν λαόν, καὶ δυσκόλως θὰ
τὸν ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν τόξιν, η μακροθυμία διὰ
τοὺς πταισαντας, καὶ ἐπὶ τέλους η ὑποταγὴ εἰς τὸ
πεπρωμένον, καὶ αἱ συμβουλαὶ νὰ φυλάξῃ τὴν
ὄγειαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν «Βασιλέας θὰ εἴνε
δῆπου καὶ ἀν εύρισκεται», ὑπένοει νὰ ἥσυχάζῃ καὶ
νὰ μὴ ζητήσῃ τὴν ἐπάνοδον. Διὰ τοῦτο καὶ κατό-
πιν η σεβασμία γραῖα δὲν συνεφώνει μὲ τὰ τέκνα
τῆς διοργανώσαντα τὴν Παλινόρθωσιν. «Ἐκόπηκε
η τοπα του κόσμου, γυιέ μου, ἐλεγε (δηλαδὴ η
αἰδῶς) καὶ νὰ γυρίσουν δὲν κάνουν τίποτε».

Μετ' ὀλίγας ήμέρας ἐλάμβανεν δὲ Νικόλαος ἐπι-
στολὴν τοῦ γαμβροῦ του εξ Ὑδρας δῆπου εἶχε κατα-
φύγει μετὰ τῆς οικογενείας του εξιστοροῦσαν τὴν

οίκτραν κατάστασιν του τόπου και πρὸ και μετὰ τὴν ἐπανάστασιν.

· Ο Νικόλαος μοὶ ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δπως ἀναγνώσω οἶκοι, καὶ ἔχει οὕτως:

«Ἀνησύχησες, ἀδελφὲ Νικόλαε, πολὺ δὶ' ἡμᾶς μοὶ ἔγραφεν ἡ μήτηρ μας. Πράγματι εὐρέθημεν εἰς κίνδυνον καὶ δλῶς ἀπαράσκευοι νομίζοντες, δτὶ πρὸς τὸ παρὸν ἀπεσοβήθη τὸ κακόν, ἀν καὶ πολλὰ ἡσαν τὰ τεκμήρια περὶ τοῦ ἐναντίου. Εἰς τὸ Ναύπλιον καθὼς γνωρίζεις μόλις πρὸ μηνὸς ἥλθον μετατεθεὶς ἐκ Πατρῶν. Τὸ μέτρον ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Κολοκοτρώνη, δπως κατωρθώσω νὲ ἡσυχάσω τὸν σάλον τῆς περισινῆς στάσεως τῶν Ναυπλιέων, ὃν γνωστὸς εἰς αὐτοὺς καὶ ἀγαπώμενος, διότι διώκησα τὸν Νομὸν καὶ κατὰ τὸ 1856. Οἱ Ναυπλιεῖς εἶνε πράγματι φιλήσυχοι καὶ φιλόνομοι πολίται, καὶ χρηστῶν ἥθων, καὶ πολὺ τοικονυμαῖς. Μὲ τὴν φιλεργίαν τῶν ἀπέκτησαν περιουσίας σημαντικάς, πῶς δμῶς ἐπλανήθησαν, καὶ πῶς ἔλαβον μέρος εἰς ἔκεινην τὴν τρέλλαν, καὶ εἰς τὴν ἐπιμεγαλειτέραν τώρα εἶνε μυστήριον. Δηλητήριον τῶν Ἰνδιῶν παρεσκευάσθη φαίνεται, τὸ δποτὸν ἐνεργεῖ βαθμιαίως, καὶ ἐφθάσαμεν φεῦ! εἰς τὴν ἐνδεκάτην Ὁκτωβρίου. Ἡ ἀδελφή σου φθάσασα πρὸ δικτὸν ἡμερῶν μόνον εἰς Ναύπλιον, μοὶ ἔλεγεν, δτὶ ἀφῆκε τὰς Ἀθήνας σχεδὸν ἡσύχους, καὶ τοὺς Βα-

σιλεῖς έτοίμους πρὸς ἀναχώρησιν διὰ τὴν Πελοπόννησον. Διὰ τοῦτο καὶ εἰμεθα ἡσυχώτεροι, μολονότι δὲν διέφυγον τὴν προσοχήν μου μερικαὶ συναθροίσεις δικαστικῶν τινων καὶ ἀξιωματικῶν πάσας τὰς νύκτας ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ τινὶ οἰκίσκῳ. Περίεργον προαισθῆμα εἶχε καταλάβει τὴν ἀδελφήν σου, δὲν εἶχε διόλου διάθεσιν νὰ τοποθετήσῃ τὰ ἔπιπλά μας φθάσαντα ἐκ Πατρῶν· ἢτο δὲ τόσον μᾶλλον παράδοξον τοῦτο, καθότι εἶνε ἐναντίον τοῦ χαρακτῆρός της, οὐδὲ στιγμὴν ἀφίνουσα νὰ παρέλθῃ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως μας εἰς ἓνα τόπον, χωρὶς νὰ ταχτοποιήσῃ τὰ πάντα· καὶ εἰς τὴν ἐκφραζομένην ἀπορίαν μου, ἀπήντα, ἔγεις δίκαιοι δὲν ἡξεύρω τί μοι συμβαίνει, ἥλλ' ἔχω τὴν ιδέαν, δτὶ δὲν θὰ μείνωμεν πολὺ ἔδω· καὶ πράγματι τὰ ἔπιπλά μας ἔμενον ἐν ταῖς ξυλίναις θήκαις των παρὰ τὴν εἰσοδον τῆς οἰκίας, δτε ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἀφήκαμεν πάντα ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς γνωστῆς σου τροφοῦ μου, καὶ ἀνεχωρήσαμεν εἰς Σπέτζας ἀφοῦ προηγήθησαν ἀπαίσιοι σκηναὶ ἐν τῇ πόλει. Τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἐπαναστάσεως ἐδόθη εἰς τὸ Ἀργος. Συνεννοημένοι οὗτοι μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς πρωτευούσης, τὴν ιδίαν ἐσπέραν τοῦ πραξικοπήματος ἐν Ἀθήναις ἔσπευσαν ὡπλισμένοι καὶ ἀλαλάζοντες, δπως εἰσέλθωσιν εἰς Ναύπλιον πιστεύοντες, δτὶ οἱ μεμυημένοι ἦθελον ἀνοίξει αύ-

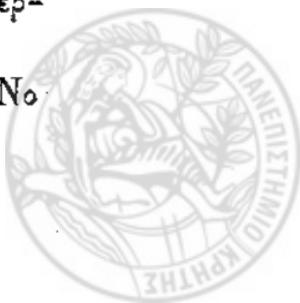

τοῖς τὰς πύλας τοῦ Ναυπλίου. Εἰδοποιηθεὶς τὴν νύκτα ύπὸ τοῦ ἀστυνόμου, ἔτρεξε εἰς τὸ ὄπλοστάσιον, δῆπου ὁ συνταγματάρχης Μομφερρᾶτος ἀνήρ νουνεχῆς καὶ εὔορχος, γενναῖος στρατιώτης εύρισκετο ἥδη, καὶ ἐν πλήρει τάξει τῶν ὀπλιτῶν του ἑτοίμων ὡς εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Προχώρησα πρὸς τὸ πλησιέστερον μέρος τῆς πύλης, καὶ ἐφώνησα αὐτοῖς, τί ζητοῦσιν; ή ἀπάντησις ἦτο, Ζήτω τὸ Ἐθνος καὶ η Ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ ἐκ δευτέρου ἡρώτησα τί ζητοῦσιν, η ἀπάντησις ἦτο εἰς τουφεκοβολισμὸς πρὸς ἡμᾶς. Τότε ἡναγκάσθημεν νὰ προσκαλέσωμεν αὐτοὺς ἐν δύναμι τοῦ Νόμου νὰ διαλυθῶσι, καὶ ἀπέλθωσιν εἰς τὰς οἰκίας των, μὴ ὑπακουσάντων εἰς τὴν κέλευσιν, δ Μομφερρᾶτος διέταξε τοὺς ὀπλίτας νὰ κανονοβολίσωσιν. Εἰς τὴν τρώτην βολὴν δὲν ἐπτοήθησαν, πιστεύσαντες δτι τοῦτο ἦτο πρὸς ἐκφόβισιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δευτέραν βολὴν ἀνεχώρησαν περίφοδοι εἰς τὸ Ἀργος. Οἱ εἰς τὸ Ναύπλιον συνεννοημένοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβῶσιν εἰς κίνημά τι, καὶ τὴν ἐπαύριον η πόλις ἦτο ἐντελῶς ἥσυχος σχολιάζουσα τὰ τῆς νυκτός. Φῆμαι ἐν τούτοις ἀδέσποτοι καὶ ἀπαίσιοι ἐψιθυρίζοντο, δτι ὁ βασιλεὺς Ὁθων κακῆς τυχῶν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ λαοῦ ἐν Καλάμαις, καὶ μαθὼν δτι ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο ταραχαὶ ἡναγκάσθη νὰ παλινδρομήσῃ ἐπανακάμπτων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Μή

δυνάμενος νὰ δώσω πίστιν εἰς ταῦτα, ἐξ ἄλλου δὲ
βλέπων τὸ ἀναπόφευκτον τοῦ ἐλεεινοῦ δράματος,
ἀπέστειλα τηλεγράφημα πρὸς τὸν νομάρχην Ἀρ-
χαδίας, μὴ ὑπάρχοντος τηλεγράφου μέχρι Μεσ-
σηνίας, δπου εύρισκετο ὁ Βασιλεὺς, λέγων αὐτῷ νὰ
ἀποστείλῃ τάχιστα ίππεα, δπως φέρῃ τῷ Βασιλεῖ
τὸ τηλεγράφημα εἰς ὁ παρεκάλουν τὸν Βασιλέα ἐν
περιπτώσει ταραχῶν νὰ ἔλθῃ εἰς Ναύπλιον, δπου ὁ
στρατὸς ἐφαίνετο ἀμέτοχος τῶν λοιπῶν ταραχο-
ποιῶν στοιχείων. "Ἐλεγον δὲ γελῶν τῇ ἀδελφῇ σου,
ὅτι θέλουσα καὶ μὴ πρέπει νὰ ταχτοποιήσῃ τὸν οἰ-
κον πρὸς ὑποδοχὴν τῶν Βασιλέων, ἀλλὰ καὶ μὲ
σῆλην αὐτὴν τὴν θρησκευτικὴν λατρείαν, ἣν καθὼς
γνωρίζεις, ἔχει πρὸς τοὺς Βασιλεῖς, δὲν ἐπείσθη νὰ
κάμη ἐν βῆμα πρὸς τοποθέτησιν τῶν ἐπίπλων,
καίτοι βεβαία, δτι ἀν ἥρχοντο ἥθελον ξενισθῆ ἐν τῇ
οἰκίᾳ ἡμῶν. Καὶ πόσον δίκαιον εἶχε!

Τὴν μεθεπομένην ἔφθασε τὸ ταχτικὸν ἀτμόπλοιον
καὶ διέδωκε πάραυτα τὸ γεγονός — δτι ἐκηρύχθη
ἐκπτωτὸς ὁ Βασιλεὺς Ὁθων, δτι ἐσχηματίσθη ἡ *σχηματισθη*
προσωρινὴ κυβέρνησις ὑπὸ τρία μέλη τὸν Βούλγα- *νιάγκρισθη*
ρην, Ρούφον, Κανάρην, καὶ ἡ *Σκύλα πολεμικὸν* *εν-χρηστος*
πλοιὸν τῆς Ἀγγλίας παρέλαβε τὸν Ὁθωνα μετὰ *βέσσαρη*
πάσης τῆς ἀκολουθίας του, φέρον αὐτὸν εἰς Τερ-
γέστην δθεν θὰ διευθυνθῇ εἰς Μόναχον. —

Προσκαλέσας πάραυτα τὸν πλοιάρχον ἐν τῇ No.

μαρχίᾳ ἔλαθον τὴν διαβεβαιώσιν τοῦ γεγονότος.
Ηρώτησα πῶς ἡ νέα Κυβέρνησις δὲν εἰδοποίησε
τὰς ἐπαρχίας περὶ τούτου; ὁ πλοιάρχος ἀπήντησε,
διότι ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἡ ἴδεα, ὅτι μόνον τὸ Ναύπλιον
δὲν ἐπανεστάτησεν, ὡς ἡτο καὶ ἀληθές, καὶ διὰ
τοῦτο, προσέθεσεν ὁ πλοιάρχος, προσαράξας ἐν
Ναυπλίῳ χθὲς ἑσπέραν, κατεβίβασα πάσας τὰς ση-
μαίας τὰς ἐπαναστατικάς, δι' ὧν ἡτο ἐστολισμένον
τὸ πλοῖόν μου, καὶ οἱ ἐπιβάται ἔκρυψαν τὰς ἐρυ-
θρὰς κοκάρδας των, φοβούμενοι μὴ δὲν ἐπιτραπῇ
αὐτοῖς ἡ ἀποβίβασις ὑπὸ τῶν ἀρχῶν. Καὶ μὲ πά-
σας αὐτὰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ πλοιάρχου δὲν
ἐπειθόμην, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἀνεγάρησε τῆς Ἑλλά-
δος, καὶ ἐναγωνίως ἀνέμενον εἰδοποίησιν τοῦ Νο-
μάρχου Ἀρκαδίας εἰς τὸ τηλεγράφημά μου. Διεξή-
γαγον ἀταράχως τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν, δπως
μὴ δώσω λαβὴν εἰς ὑπονοίας τῶν περὶ ἐμέ, καὶ εἰς
χάος σκέψεων καὶ ἀμφιβολιῶν εύρισκόμην, δτε τὸ
Ἀργος καὶ πάλιν ἔθαυματούργησεν. Ἐκεῖ ὑψώθη
ἡ ἐρυθρὰ σημαία καὶ ἐν χοροῖς καὶ τυμπάνοις ἐωρ-
τάζετο ἡ ἀπέλασις τοῦ τυράννου. Ὁ μοίραρχος θε-
λήσας νὰ θέσῃ πρόσκομμα εἰς αὐτὰς τὰς ἐκδηλώ-
σεις, ἐφονεύθη ὁ δυστυχής, καὶ τὸ πτῷμά του
ἐσύρθη διὰ τῶν ὁδῶν κατακρεουργούμενον. Οἱ φρό-
νιμοι ἐκ τῶν πολιτῶν Ἀργους, ιδόντες ὅτι ἡ ἐλευ-
θερία ἐγκαινιάζεται κάπως ζωηρῶς, ἀπέστειλαν

χωρικόν τινα, δπως μὲ εἰδοποιήσῃ, ἔστειλα ἔγγραφον πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ Σέχον, νὰ ἀποσπάσῃ μερικοὺς στρατιώτας νὰ συνοδεύσωσι τὸν ἐισαγγελέα εἰς Ἀργος καὶ ἐπιληφθῆ ἀνακρίσεων, καὶ συλληφθῶσιν οἱ πρωταίτιοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ ξηρᾶς ἔφθασαν ἐπιστολαὶ ἐκ Κορίνθου πρὸς τοὺς μεμυημένους, δτὶ ή ἀνακήρυξις τῆς ἐλευθερίας εἶνε τετελεσμένον γεγονός, ὡς καὶ ή ἀναχώρησις τοῦ Βασιλέως. Ἀμέσως συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ δσοι ἥσαν μεμυημένοι, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμουν νὰ ἀναφάνωσι, συνεχεντρώθησαν ἐν τῇ Πλατείᾳ ἀνεκήρυξαν καὶ οὗτοι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐσχηματίσθη μία ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, καὶ Πρόεδρον τὸν Μιχαήλ Ἰατροῦ, οἵτινες ἐν μεγάλῃ πομπῇ, καὶ ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀλαλάζοντος, εἰσῆλθον ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἐξήτησαν νὰ παρουσιασθῶσι. Τοὺς ἐδέχθην. Μὲ εἶπον μὲ χάποιον στόμφον, δτὶ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὀθωνος συντελεσθείσης, καὶ τῆς νέας Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἀνακηρυχθείσης, εἰδοποιεῖσθε Κύριε. δτιδὲν εἰσθε Νομάρχης, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ παραδώσητε ἡμῖν τὰ ἔγγραφα τῆς Νομαρχίας. Ἀπήντησα, δτὶ πιθανῶς νὰ ἐγένοντο δλα ταῦτα, ἀλλ' ἐνόσῳ διὰ τῆς τακτικῆς ὅδου δὲν ἐλθῆ εἰς ἐμὲ ἐπίσημος ἀνακοίνωσις τῶν γεγονότων, ὁφείλω νὰ κρα-

τήσω τὴν θέσιν μου, μὴ ύπεικων εἰμὴ εἰς τὴν βίαν.

Οὗτοι δὲν ἀνέμενον τὴν ἀντίστασιν ταύτην, καὶ ἀμηχανίαν ἔδεικνυον τὰ μεταξύ τῶν ἀνταλλαγθέντα βλέμματα. Ὁ νεώτερος τούτων, λέγει, θὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν βίαν, Κύριε, ἀφοῦ δὲν συγκατατίθεσθε εἰς τὴν παράδοσιν τῶν Ἕγγράφων, καὶ ἀπλώσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔλαβεν ἀνὰ χειράς μερικὰς ἐπιστολὰς καὶ τινὰ ἐρριμένα ἔκει χαρτία. Ἡ ἀδελφή σου ἴστατο πλησίον τῆς τραπέζης ἀναμένουσα ἐν ἀγωνίᾳ τὸ ἀποβῆσόμενον, ὅτε δόμως εἶδε τὸν νεανίσκον ἀπλώνοντα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν δὲν ἐκράτησε τὴν συνήθη ἐπιφυλακτικότητά της, «Κύριε, τὸν εἶπε, εὐρίσκεσθε εἰς τὸν οἶκόν μας, ἀφήσατε τὰ χαρτία ταῦτα εἰς τὴν θέσιν των, ἡ Νομαρχία κεῖται παραπλεύρως» — ὁ νεανίσκος ἔγινε καταπόρφυρος, μετὰ τὴν ψυχρολουσίαν αὐτήν, εύτυχῶς δὲν εἶχον χάσει τὴν αἰδὼ φύσιν, οἱ νέοι Ροβεσπιέροι τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ μετ' ἀλίγον φοβοῦμαι, δτὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ οὕτε ἡ λέξις εἰς τὰ λεξικά. Τότε ὁ Γέρων Μιχαὴλ Ἱατρός, φέρων τὸ ἀσιατικὸν ἔνδυμα ἄκομη, δπως ὁ Βούλγαρης τὸν γνωστὸν σου τζουμπέρ, ἐνόμισε χρέος του νὰ ἐπέμβῃ, λέγων, δτὶ εἰς τοιοῦτον σεβαστὸν πρόσωπον ώς ὁ Κ. Παππαγλιόπουλος δὲν ἔχει ισχὺν ἡ βία, μόνον ὁ πατριωτισμός, καὶ ἡ ἀνεγγωρισμένη εὐθύτης του θὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν σκέψιν νὰ μὴ ἀν-

εισταθῆ εἰς τὴν τροπήν τῶν πραγμάτων, ἃν ἔφερεν
ἢ δικόθυμος θέλησις τοῦ Ἐθνους, καὶ στρέψας πρὸς
τοὺς συναδέλφους του, λέγει, πηγαίνομεν ἐπράξα-
μεν τὸ καθῆκόν μας εἰδοποιήσαντες τὸν Κ. Παπ-
παηλιόπουλον δτὶ δὲν νομαργεύει πλέον.

Ἄπηλθον, καὶ ἡμεῖς ἀπῆλπισμένοι καὶ περίφο-
βοι ὀνειμένομεν τὸ μέλλον. Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον
ἐπεμψα ἄνθρωπον, καὶ ἔφερα ἐν τῷ οἴκῳ τέσσαρας
λοιδωρικιώτας στρατιώτας τοῦ Πεζικοῦ τάγματος,
τὸ ὅποιον δὲν εἶχεν ἀφηνιάστε ἀκόμη, καὶ ἐτοποθέ-
τησα παρὰ τὴν μεγάλην θύραν τοῦ οἴκου, ώπλίσα-
μεν δὲ καὶ τοὺς δύο ὑπηρέτας μας.

Ἡ φοβερὰ καταιγίς δὲν ἥργησε νὰ ἐκραγῇ Ὁ
Φρούραρχος Ναυπλίου ἐλθὼν ἐν τῷ οἴκῳ ἀπὸ τῆς
κλίμακος ἀνέκραξε στεντορείᾳ τῇ φωνῇ, Κύριε Νο-
μάρχα, ὁ λαὸς ἥνοιξε τὰς φυλακὰς καὶ τὸ Παλα-
μῆδο, καὶ δλοι οἱ κακούργοι εἰσέβαλον εἰς τὴν πό-
λιν, τί μὲ συμβουλεύετε νὰ πράξω; Νὰ πράξητε,
Κύριε φρούραρχε τὸ καθῆκόν σας. Ἀλλ' ὁ Φρού-
ραρχος πηγαίνων πρὸς τὸν στρατῶνα, δπως δια-
τάξῃ τὴν σύλληψιν τῶν κακούργων, εὗρε τοὺς
στρατιώτας ἐνηγκαλισμένους μετ' αὐτῶν καὶ πίνον-
τας εἰς ύγειαν τῆς Ἐλευθερίας. Ἐν τούτοις ἡ νῦν
ἔφθασε, καὶ μετ' αὐτῆς τὰ πάντα ἔλαθον χροιὰν
ἔτι εἰδεχθεστέραν. Οἱ κακούργοι ἀπαντες συναθροι-
σθέντες ἐν τῇ πλατείᾳ Καποδιστρίου, ἐπὶ τῆς ὁποίας

έκειτο ὁ οἰκός μας, ρυπαροὶ μὲν μακρὰς γενειάδας, ημίγυμνοι, μὲν ὡχρὰ πρόσωπα, καὶ σκελετῶδες σῶμα, ἥναψαν μεγάλας πυράς, καὶ γύρωθεν ἔχο-
ται φρενον μαινόμενοι, ὡς αἱ μάγισσαι ἐν τῷ Μάχεθ.

Τὸ θέαμα ἦτο ἀπαίσιον. Ἐννοεῖς δτι ὁ ὑπνος κατ'

ἔκεινην τὴν νύκτα ἀπεῖχε πολὺ τῶν βλεφάρων μας. Αφοῦ ἔχορτάσθησαν χοροῦ καὶ ρητινίτου, ἀπεφά-

σισαν νὰ διδάξωσι καὶ τοὺς πολίτας Ναυπλίου, πῶς

ἐννοοῦσι τὴν Ἐλευθερίαν, καὶ δρυήσαντες διέρρη-
ξαν τὰς θύρας τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, ἥρ-

πασαν δ, τι ἥδύναντο, μετέβησαν εἰς τὸ Ταμεῖον, καὶ ἥρπασαν τὰς ἐν τῷ προθαλάμῳ προσωρινῶς

κατατεθειμένας δεκάρας εἰς πολλὰς χιλιάδας, ἐπο-

λιόρκησαν τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τράπε-

ζῆς, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπαναστα-

τικῆς Ἐπιτροπῆς Μιχαὴλ Ἰατροῦ, φημιζόμενου ἐπὶ τῷ πλούτῳ του. Ο δυστυχὴς Μ. Ἰατρὸς ἀπέ-

στειλε μυστικῶς ἄνθρωπον παραγγέλλων μοὶ νὰ

τὸν σώσω. Τί θέλει νὰ κάμω, τῷ ἀπεκρίθην, ἀφοῦ

μοὶ ἀφήρεσε τὴν ἔξουσίαν ἐκ τῶν χειρῶν μου; — Δὲν ἐπρόθυασε νὰ ἀναγωρήσῃ ὁ φέρων τὴν ἀπάν-

τησίν μου εἰς τὸν Μ. Ἰατρόν, δτε εἰσέρχεται ἀσθ-

μαίνων ὁ διευθύνων τὴν Τράπεζαν. — Κύριε Νο-

μάρχα, σώσατέ μας θὰ διαρπάσουν τὸ κατάστημα.

— Τότε πλέον εἶδα, δτι καὶ ἀνευ σφραγίδος ὅφειλω

νὰ ἐνεργήσω. καὶ συνεννοηθεὶς ἀμέσως μετὰ τοῦ

Μομφερράτου, δστις ἔχρατεις ἐν πλήρει ὁμοφωνίᾳ τοὺς ὀπλίτας του τοὺς πάντας ἀρίστους τεχνίτας καὶ οἰκογενειάρχας παρεχάλεσσαν νὰ διατάξῃ τὸν λόχον νὰ πορευθῇ καὶ συλλάβῃ πάντας τοὺς ἀποφυλακισθέντας. Ὁ καὶ ἐγένετο. Τοὺς ἐνέχλεισαν ἐν τινὶ δημοτικῷ σχολείῳ, καὶ φρουραὶ ἐτέθησαν πρὸς φύλαξιν. Ὁ λαὸς ἀντιληφθεὶς τὸ εὐχάριστον ἀποτέλεσμα σύσωμος μετὰ πάντων τῶν καταστηματαρχῶν συνέρρευσεν ὑπὸ τὰ παράθυρά μας ζητωκραυγάζων, καὶ ἀπαιτῶν, δπως ἀναλάβω τὴν κατατεθεῖσαν ἔξουσίαν. Ἐδέησε νὰ ἔξελθω εἰς τὸν ἔξωστην νὰ τοῖς ὄμιλήσω, καὶ νὰ τοὺς ἡσυχάσω ὑποσχόμενος δτι θὰ ἀναλάβω τὰ καθήκοντά μου.

Τοῦ ηδη δύο μετὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ οἱ ἐγκεκλεισμένοι κακοῦργοι ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ἥρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν, δτι ἐνέπεσον εἰς παγίδα, δτι καὶ πάλιν θὰ καθειρχθῶσιν. Οἱ φυλάττοντες αὐτοὺς ὀπλίται διέγνωσαν σημεῖα συνεννοήσεως μὲν στρατιώτας τοῦ πεζικοῦ ἐπαναστάτας. Εἰδοποιήθην παρὰ τοῦ κυρίου Μομφερράτου περὶ τοῦ κινδύνου, καὶ ἀπεφάσισσα νὰ ὑπάγω ἐκεῖ αὐτοπροσώπως μετὰ τοῦ δημάρχου νὰ ἴδω τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον, δτε ὁ ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἔφθασε, καὶ μοὶ ἐδόθη ἐπιστολὴ τοῦ Βούλγαρη, δ ὅποιος ἀναγγέλλων μοι τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ πατριωτικῆς διανοίας του, τὴν κατάργησιν τῆς δυ-

τηραίνονται, ναστείας τοῦ Ὄθωνος, καὶ τὴν ἀπέλασιν αὐτοῦ,
μὲ παρεκάλει νὰ τηρήσω τὴν θέσιν μου ὡς καλὸς
πατριώτης καὶ νομοταγῆς πολίτης κτλ. . . . εἰς
ἀπάντησιν ἔστειλα τὴν παραίτησίν μου, λέγων, δτὶ
δὲν αἰσθάνομαι οὐδεμίαν ικανότητα νὰ υπηρετήσω
ὑπὸ νέον καθεστῶς καὶ ἐπανέρχομαι εἰς τὸν ίδιω-
τικὸν βίον. Ἀμέσως δὲ συνεννοήθην μετὰ τοῦ κυ-
ρίου Μομφερράτου, δπως κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐπαύ-
ριον διέλθωμεν τοῦ ὄπλασταοίου μετὰ τῆς οίκογε-
νείας μου, καὶ διὰ τῆς λέμβου αὐτοῦ διευθυνθῶ εἰς
τι πλοιον, ὁ ἔστειλα πιστὸν ἀνθρωπὸν νὰ ναυλώσῃ
ἐπ' ὀνόματί του, καὶ ἀπέλθω εἰς Σπέτσας. Ἡτο ἡ
ἔκτη τῆς πρωΐας, δτε κατώρθωσα νὰ πορευθῶ διὰ νὰ
ἴσω τί δύναμαι νὰ πράξω δι' αὐτοὺς τοὺς κακούρ-
γους, ὅφ' ᾧν ἔκινδύνευε τὸ Ναύπλιον. «Οταν ἔφθασα
ἔκει, ὠρύοντο ὡς λύκοι, μὲ ἀπεκάλουν ἀκόμη, κύ-
ριε νομάρχα, καὶ θορυβωδῶς ἐλάλουν δλοι μαζύ,
«διατί μᾶς κλείουν ἔδω, ἐνῷ ἔγινεν ἐλευθερία εἰς
τὸ Ρωμαϊκό!» Τί νὰ εἶπη τις εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄν-
θρώπους, καὶ πῶς νὰ ἔξηγήσῃ τὴν δυστυχισμένην
αὐτὴν ἐλευθερίαν, ἐν ὀνόματι τῆς δποίας δλοι ζη-
τούσι νὰ καλύψωσι τὰς ἐγχληματικὰς πράξεις των.
Τέλος τοὺς εἶπα, δτὶ ἀν φωνάζουν οὕτως, ἀδύνα-
τον νὰ συνεννοήθωμεν, διότι καὶ ἔγω περὶ ἐλευθε-
ρίας προτίθεμαι νὰ τοὺς ὀμιλήσω. Μετὰ πολλῶν
βασάνων ἐγένετο σιωπή, καὶ ἔγω Μακιαθελικῷ τῷ

τρόπῳ, τοῖς εἶπα, δτὶ τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἔχουσιν
ἀπὸ χθές, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἔχασαν, διότι ἀντὶ
νὰ ἔξελθωσι τῆς πόλεως, καὶ διευθυνθῶσι πρὸς οὐκ λαράς,
τὰς οἰκογενείας τῶν, αἱ ὅποιαι τοὺς ἀναμένουσι καὶ
τὰ παιδιά τῶν τὰ ὅποια πρὸ χρόνων δὲν εἶδον, καὶ
τὰ ὅποια ἐμεγάλωσαν καὶ ἔγιναν χρηστοὶ πολῖται,
σεῖς, εἶπον, ἐμείνατε ἐδῶ μεθύοντες, καὶ η̄ μέθη
σᾶς ἔφερε νὰ κάμετε μικρὰ καὶ μεγάλα ἀτοπήμα-
τα, ἀτινα μᾶς ἡνάγκασαν νὰ σᾶς περιορίσωμεν.—

Νὰ φύγωμεν, ἐφώνησαν ἀπαντες, καὶ δὲν θὰ κά-
μωμεν πλέον τίποτε, νὰ φύγωμεν μόνον.—Μάλι-
στα, ἀπεκρίθην, νὰ φύγετε, ἀλλὰ ποῖος μοὶ ἐγγυᾶ-
ται, δτὶ οὕτω ὠπλισμένοι, ὡς εἴσθε, καὶ συσω-
ματωμένοι δὲν θὰ ἔλθητε εἰς νέα ἀτοπήματα, καὶ
θὰ ἀναγκάσητε τὸν στρατὸν νὰ σᾶς σκοτώσῃ δλους.

— Τέλος μετὰ πολλὰς λογομαχίας, καὶ συγκινη-
θέντες κάπως, ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῶν οἰκογενειῶν
τῶν, υπέκυψαν εἰς τὴν ἀπόφασίν γου, νὰ ἔξερχων-
ται ἀνὰ πέντε ἔξω τῆς πόλεως, καθ' ἐκάστην ἡμί-
τειαν ὥραν, ἀφοῦ καταθέσωσι τὰ δπλα τῶν ἔκει
τινῶπιόν μου. Τοὺς ἐφοδιάσσαμεν δθεν μὲ ἀρτον καὶ
μερικὰ χρήματα, καὶ ηρχισεν η̄ ἀπέλασίς των ἀνὰ
πέντε ἀκολουθουμένων ὑπὸ δύο στρατιωτῶν μέχρι
τινὸς σημείου ἔξω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ οὐ-
τῶς ἔξηκολούθησαν μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, δτε
ἀπηλλάχθη ἡ πόλις τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ συρφετοῦ.

“Ηλπισα, δτι τὸ δυσκολώτερον μέρος ἐγένετο, καὶ ἐπιστρέψας οἶχοι, ἡτοι μάσαμεν μετὰ τῆς ἀδελφῆς σου τὰ πολυτιμότερα πράγματα καὶ τὰ ἔγγραφα ὅπως ἀπέλθωμεν τὴν νύκτα. Ἀλλὰ κατὰ τὸ λεγόμενον ἐμέτρησα ἄνευ τοῦ ξενοδόχου. Περὶ τὰς ὁκτὼ τῆς νυκτός, δτε τὸ σκότος ἡτο βαθύ, ἐξεχινήσαμεν ἐκ τοῦ οἴκου ἔχοντες τὴν ἀδελφήν σου ἐν τῷ μέσῳ ὁ Μομφερράτος καὶ ἐγώ, εἴπετο ἡ τροφὸς μετὰ τοῦ μικροῦ, κατόπιν ὁ θεῖός μου ὁ ἑφέτης μετὰ τοῦ πατρός μου ἐλθόντος κατὰ σύμπτωσιν μὴ εὐτυχῆ, ἐκείνας τὰς ἡμέρας νὰ μᾶς ἐπισκεφθῇ.

Μόλονότι ἡ πλατεία Καποδιστρίου, ἡν ὥφειλομεν νὰ διέλθωμεν ἡτο πλήρης κόσμου, ἡ ἀπέλευσίς μας δὲν παρετηρήθη τοῦ σκότους βοηθοῦντος, ἀλλ’ δτε εἰσήλθομεν εἰς τὸ ὄπλοστάσιον καὶ διηρχόμεθα τὴν μικρὰν αὐλὴν τούτου, ἡτις ἐγγίζει τὴν θάλασσαν, καὶ ὅπου γέλεμδος μᾶς ἀνέμενε, κάποιος, φανεται, μὲ ἀνεγνώρισε παρὰ τὴν θύραν τοῦ ὄπλοστασίου εἰδοποίησε τοὺς ἐν τῇ πλατείᾳ περιφερομένους, — ὁ νομάρχης φεύγει — ἀκούεται ἐν μιᾷ κραυγῇ γενικῇ, καὶ δλον αὐτὸ τὸ πλήθος διαρρηγνύει τὴν θύραν τοῦ ὄπλοστασίου, καὶ δρυᾶ, μᾶς περικυκλώνει, καὶ δὲν ἀφίνει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Λέμβον. Αἱ φωναί, οἱ δρυγμοί — νὰ μὴ φύγῃ ὁ νομάρχης — ἔρθανον μέχρις οὐρανοῦ. Εἰς μάτην τοὺς ἔλεγον, δτι δὲν εἴμαι νομάρχης πλέον. Μᾶς περιέ-

σφιγγον δὲ τοσοῦτον ἀλαλόζοντες, ὥστε ὁ μικρὸς
ἥρχισε νὰ κλαίῃ γοερῶς, δτὶ θὰ σκοτώσουν τὴν
μαρά του, ήτις μένουσα παρὰ τὸ πλευρόν μου, καὶ
μὴ λιποφυχήσασα εύτυχῶς, ἀνέμενεν ἐναγωνίως,
κρατῶσα σφιγκτὰ τὸν σάκκον μὲ τὰ πολύτιμα κο-
ρμήματα, τὰ διοῖα πῶς δὲν ἥρπαξαν ἐκ τῶν χει-
ρῶν της, εἶνε θαῦμα. Ἡγωνίζετο διττῶς, προσπα-
θοῦσα ἐξ ἑνὸς νὰ ἡσυχάσῃ τὸν μικρὸν κλαίοντα,
καὶ ἐξ ἄλλου νὰ πείσῃ τοὺς περὶ αὐτὴν κυρίους,
οἵτινες δι' αὐτῆς ἥλπιζον νὰ κατορθώσωσι νὰ με-
γάνω, δτὶ δὲν δύναμαι νὰ χρησιμεύσω, ἀνήκων εἰς τὸν
Φεδιωχθέντα Βασιλέα.

Τέλος ὁ Μομφερράτος, εἰδοποιήσας, φαίνεται, τὸν
νέον διορισθέντα φρούραρχον Ναυπλίου κ. Κυδωνά-
κην διὰ τὴν στάσιν, καὶ καταφθάσας οὗτος, ἔβαλε
τέρμα εἰς αὐτὴν τὴν τραγικοκωμῳδίαν, ἀλλ' ἔχει
ὕπως τὸ ἐπιθυμοῦμεν, διότι ίδων τὴν μεγίστην ἐπι-
μονὴν τοῦ λαοῦ νὰ μὲ κρατήσωσιν, ἡναγκάσθη νὰ
μὲ παρακαλέσῃ νὰ μείνω ὑπὸ τὴν ἐγγύησίν του,
ὅτι μετ' ὅλιγας ἡμέρας θὰ δυνηθῶ νὰ ἀναχωρήσω.
Ἐδέησεν δθεν νὰ χωρισθῶμεν, καὶ ἡ ἀδελφή σου
μετὰ τοῦ πατρός μου καὶ θείου μου ἀνεχώρησαν εἰς
Σπέτσας, ἐγὼ δὲ μεθ' ὅλου αὐτοῦ τοῦ πλήθους
φύρλιζοντος, βαδίζων ὡς γαμβρὸς μεταξὺ τοῦ Μομ-
φερράτου, καὶ τοῦ Κυδωνάκη, διευθυνόμενοι πρὸς
τὸν οἴκον μου, δτε ἀκούω πυροβολισμοὺς κατὰ τὸ

μέρος, διόπθεν ἡκούοντο αἱ κῶπαι τῆς λέμβου τῆς φερούσης τὴν οἰκογένειαν πρὸς τὸ ναυλωθὲν πλοῖον, τότε ἐπίστευσα δτὶ καὶ ἐγὼ ἡγόμην πρὸς τι ἀπευχταῖον, καὶ λέγω τῷ Κυδωνάκῃ — «ώραία ἐγγύησις, κύριε, ἐμὲ φέρωσιν ὡς δεσμώτην, τὴν δὲ γυναικά μου καὶ τὸ τέκνον μου πυροβολοῦσιν. Ο Κυδωνάκης κάτωχρος γενόμενος, ἐπίστευσεν ὁ ἴδιος, δτὶ ἀπευχταῖον συνέβη, καὶ ζητῶν νὰ μὲ καθησυχάσῃ, ὑπετραύλιζε λόγους ἀσυναρτήτους, ἀποστείλας συνάμα νὰ μάθῃ τὸ συμβαῖνον. Ἐν τούτοις δὲν εγομεν ἄδικον ἀμφότεροι νὰ ὑποπτεύσωμεν, διότι μοὶ διηγεῖτο κατόπιν ἡ ἀδελφή σου, δτὶ στρατιῶται τινες τοῦ πεζικοῦ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἐφώνησαν τοῖς λεμβούχοις νὰ διπισθοχωρήσωσι, μὴ ὑπακούοντων δὲ τούτων, ἐπυροβόλησαν ἀμέσως, καὶ τέσσαρες σφαῖραι μετ' ἐπιτυχίας σκοπευτικῆς, ἀξίας καλλιτέρου σκοποῦ, ἔβαλον ἐντὸς τῆς λέμβου, ἡ μία διατρυπήσασα τὴν λέμβον ἐπλήγωσε τὸν θεῖόν μου ἐλαφρῶς, ἐκσφενδονισθέντος μικροῦ τεμαχίου ἔύλου ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἡ ἀλλη διετρύπησε τὰ ἐνδύματα τῆς τροφοῦ χωρίς νὰ τὴν ἐγγίσῃ, ἡ τρίτη τὸν δάκτυλον ἐνὸς ναύτου, καὶ ἡ τετάρτη ἐσύριξε πλησίον τοῦ ὠτὸς τοῦ πατρός μου. Ἐφθασαν ἐν τούτοις εἰς τὸ πλοῖον, οἱ δὲ στρατιῶται συγχρόνως διὰ λέμβου κατέφθασαν ἐκεῖ, περιωρίσθησαν νὰ παρατηρήσωσι καλῶς δλους εἰς τὸ πρόσω-

πον, καὶ ἀνεχώρησαν χωρὶς νὰ ἔχφέρωσι λέξιν· κατόπιν μᾶς ἔλεγον, δτι οὔτοι ἔζήτουν τὸν ταγματάρχην Μπουκάλην δπως τὸν κακοποιήσωσιν ἔχδικούμενοι.

‘Ο ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Κυδωνάκη ἐβεβαίωσεν, δτι ή οίκογένεια ἐπειδιάσθη τοῦ πλοίου καλῶς ἔχουσα, καὶ οὕτω ἐπανῆλθον οἴκοι ήσυχος. Τὴν πρωΐαν δι Κυδωνάκης μὲ παρεχάλεσε νὰ περιηγηθῶμεν δμοῦ τὴν πόλιν, δπως ἴδωσιν σι Ναυπλιεῖς, δτι δὲν ἐδραπέτευσα καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Νομαρχίαν ὡς σημεῖον, δτι δὲν ἀποκρούω πλέον τὰ νομαρχιακὰ καθήκοντα. Ἀφοῦ δλα ταῦτα ἐγένοντο, ἔμενε τὸ δυσκολώτερον νὰ ἐκτελεσθῇ, ή φυγὴ μου, καὶ ή φωταφία τὴν ἐσπέραν πρὸς ἔνδειξιν τῆς χάρᾶς διὰ τὴν λαμπρὰν Μεταπολίτευσιν. Ἀνεκοίνωσα τῷ κυρίῳ φρουράρχῳ, δτι δις ἐδέχθην χάριν τῆς ήσυχίας τῆς πόλεως νὰ μὲ περιάγουν ὡς γαμβρόν, ἀλλὰ τὰ φωταγωγήσω τὸν οἶκόν μου, δι’ αὐτὴν τὴν δευτέραν μουντζούρα τῆς Ἐλλάδος βεβαίως δὲν θὰ τὸ κάμω, καὶ νὰ τὸ γνωρίζουν, δτι εἰς τὴν οἰκίαν θὰ πάρχῃ σκότος βαθὺ πρὸς ἔνδειξιν πένθους.

Ἐν τούτοις ἔλαβον δλα τὰ μέτρα, καὶ τὴν ιδίαν ἐσπέραν, ὥφεληθεὶς τῶν ἐτοιμασιῶν πάντων διὰ τὴν φωταφίαν, ἀνεχώρησα ἀπαρατήρητος δι’ ἑνὸς πλοιαρίου, καὶ ἔφθασα τὴν πρωΐαν εἰς τὰς Σπέτσας. Εμαθον κατόπιν δτι ὁ πονηρὸς καὶ ἀγαθὸς πράγ-

ματι κύριος Κυδωνάκης ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκόν μου,
καὶ μαθὼν τὴν ἀναγώρησίν μου, διέταξε τοὺς ὑπηρέτας μου μένοντας ἐκεῖ πρὸς διαφύλαξιν τῶν πραγμάτων, νὰ φωταγωγήσωσι τὸν οἶκόν μου μεγαλοπρεπῶς, δῶσας αὐτοῖς τὰ γρειώδη ἔξοδα, καὶ λέγων, δτι οὕτω πράττοντες διευκολύνουσι τὴν φυγὴν μου.

Ἐν Σπέτσαις εῦρον τὴν ἀδελφήν σου φίλοξενουμένην παρὰ τῷ χρηστῷ καὶ ἀληθῶς μεγάλῳ πολιτῇ Χατζῆ Ἀναργύρου, πρωτοτόχῳ υἱῷ τοῦ ἀγωνιστοῦ Χατζῆ Ἀναργύρου.

Ἄλλὰ μόλις ἔμεινα ὄλιγας ὥρας ἀναπαυθείς, ἵπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ Σπετσῶν μὲ ἐκάλεσε νὰ παρουσιασθῶ ἐνώπιόν της. Ἐπορεύθην ἐκεῖ καὶ ὁ πρόεδρος αὐτῆς μετ' ὄλιγης στενοχωρίας μοὶ ἀπηνθύνεται τὸν λόγον, δικαιολογούμενος, δτι εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, καὶ τῶν γνωστῶν φρονημάτων μου ὑπὲρ τοῦ ἐκπτώτου Βασιλέως νὰ μὲ παρακαλέσῃ νὰ ἀπέλθω τῇς νήσου, ἕτις θὰ ἐθεώρει τιμήν της ἄλλως τε νὰ μὲ φίλοφενήσῃ παρεχομένης τῆς ἀνωμαλίας ταύτης. Ἡθέλησα νὰ κατωρθώσω νὰ μείνω, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς εἶπα δτι βλέπετε, εἶμαι μόνος ἐδῶ, καὶ δὲν ἔχω οὐδένα ἀπαδὸν τῶν φρονημάτων μου, δθεν δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνον ἡ ἐπανάστασις, καὶ τοῖς ἀνήγγειλα δτι ἔδωκα ἥδη τὴν παραίτησίν μου, καὶ

εύρισκομαι ἔχει ὡς ἀπλοῦς πολίτης. 'Αλλ' οἱ νέοι τῆς ἐπιτροπῆς Ροθεσπιέροι μοὶ εἶπον ἄνευ περιτροφῶν, καὶ μετὰ στόμφου, δτι χρεωστῶ νὰ ἀναχωρήσω ἐντὸς 24 ὥρων, «καὶ λίγα λόγια», εὑρισκον ηδὴ φοβερὸν καὶ ἀποτρόπαιον, δτι εἰς 'Οθωνιτῆς ἀναπνένη τὸν ἀέρα τῶν Σπετσῶν. 'Ο πρόεδρος πάλιν εὐγενῶς μοὶ εἶπεν, δτι ή οἰκογένεια δύναται νὰ μείνῃ ἔως οὗ ἐγὼ εὔρω τὸ μέρος, εἰς ὃ θὰ διαμείνω, καὶ θὰ ἔχῃ πάσας τὰς περιποιήσεις τῆς ξενίας τοῦ τόπου των, καὶ υπὸ τὴν προστασίαν του.

'Επιστρέψας οἰκοι ἀνεκοίνωσα τῷ εὐγενεῖ Χατζῆ 'Αναργύρῳ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἀφίνων τὴν οἰκογένειάν μου υπὸ τὴν προστασίαν του. 'Εθαύμασα, σὲ βεβαιῶ, καὶ μετὰ συγκινήσεως ἐνθυμοῦμαι πάντοτε, τὸ ἀγέρωχον, τὴν υπερηφάνειαν καὶ τὴν ύψηλοφροσύνην τῶν γυναικῶν ἐν Σπέτσαις.

'Η σύζυγος τοῦ Χατζῆ 'Αναργύρου, γυνὴ ὡραία, μεγαλοπρεπής τὸ ἀνάστημα, μὲ τὴν χαρίεσσαν Σπετσιωτικὴν ἐνδυμασίαν, ἀμα ἥκουσε τὴν διήγησίν μου, καὶ τὴν διαταγὴν νὰ ἀναχωρήσω, ἐγείρεται βιαίως τῆς ἔδρας της, καὶ ἀποτεινομένη πρὸς τὸν ἄνδρα της λέγει «Διώχγουν τὸν ξένον μας καὶ τὸ ἀνέχεσαι!» καὶ ἀμέσως στέλλει καὶ καλεῖ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Χατζῆ-'Αναργύρου καὶ τὰς γυναικάς των, ὡς καὶ τοὺς ἴδικούς της συγγενεῖς καὶ τὰς

γυναικάς των, ἐν ριπῇ δρθαλμοῦ οὗτοι καταφθάνουν, καὶ συμβούλιον συγχροτεῖται, καὶ δρυθυμαδὸν προτείνουσιν αἱ γυναικες νὰ τεθῶσιν ἄχυρα καὶ Ἐηρὰ κλαριά, μὲ τὰ δποῖα καίουσι τοὺς κλιθάνους πέριξ τοῦ οίκου τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐπιτροπῆς, νὰ τοὺς κάψουν, διὰ νὰ μάθωσι νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς ξενιζομένους των, καὶ ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον, οἱ ναθταὶ των ρωμαλέοι ἀνδρες ἐπιχειροῦν τὴν σύναξιν τῶν ὑλῶν τοῦ ἐμπρησμοῦ. Ὁ δυστυχῆς Ἀνάργυρος μολονότι ἔβλεπεν, δτι θὰ προκύψῃ μέγα καὶ κὸν δὲν ἐτόλμας νὰ ἀντισταθῇ ζωηρῶς, καὶ διότι ἐθαύμαζεν ὁ ἴδιος καὶ ἐναθρύνετο διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς συζύγου του, καὶ διότι ἡμεῖς εὐρισκόμεθα παρόντες τὸ ἀντικείμενον τῆς προσβληθείσης φιλοτιμίας των, καὶ τῆς βεβηλώσεως τοῦ ἱεροῦ τῆς φιλοξενίας.

Εἰς μάτην τὰς παρεκάλουν νὰ μὲ ἀφήσωσι νὰ ἀναχωρήσω, διότι δὲν προετιθέμην καὶ ἀνευ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου νὰ μείνω εἰς Σπέτσας εἰμὴ δύο ἥ τρεῖς γήμερας, καὶ νὰ ἀπέλθω εἰς Ἀμφισσαν δπου εἶνε δ οίκος μου. Οὐδεμία ἀκρόασις. Προσεβλήθη μεν, μοὶ ἔλεγον, καὶ πρέπει νὰ ἔχοικηθῶμεν. Ἔδέσσε νὰ πολεμήσωμεν τὰς κυρίας διὰ τῆς δμοιοπαθητῆς μεθόδου, καὶ ἀνεθέσαμεν τὴν ὑπόθεσιν μετὰ τοῦ Χατζῆ-Ἀναργύρου εἰς τὴν ἀδελφήν σου, ἥτις ἔφερεν εἰς πέρας ἀγαθὸν τὴν διαπραγμάτευσιν, καὶ

ἔπεισθησαν αἱ χυρίαι νὰ μὲ ἀφήσουν νὰ ἀναχωρήσω, τὰ δὲ ἄχυρα καὶ αἱ ἐμπρηστικαὶ ὅλαι ἔμειναν δι' ἄλλην εὔκαιρίαν.

'Αναχωρήσας διημεύθην εἰς Ὑδραν, διόπου ή ~~ὑγιεῖς~~ ~~πάντας~~ ὑποδοχὴ μου ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς ~~χριστιανῶν~~ Α. τῆς Υ. ἐγένετο θριαμβευτική, καὶ ὑπὸ πνεύματος ἵπποτι- σμοῦ, ἀλλὰ νομίζω καὶ ὑπὸ τῆς ὑστεροδουλίας, δπως καταδείξωσι τοῖς Σπετζιώταις, δτι οὗτοι δὲν εἶνε μικροπρεπεῖς. Υπάρχει, νομίζω, μεταξὺ τῶν δύο νήσων εἰς μικρὸς ἀνταγωνισμὸς περὶ τῶν πρωτείων, καὶ ὡς πρὸς τὴν ναυτικὴν ἴκανότητα, καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρος. Η φιλικὴ δὲ αὕτη ὑποδοχὴ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς καὶ η μεγαλοπρέπεια ἔξετάθη καὶ μέχρι τῆς σίκογενείας μου, δι' ἣν ἀπέστειλαν λέμβον ἰδιαιτέρων μετὰ πολιτοφυλάκων, δπως τὴν παραλάβῃ ἔρχομένην μὲ τὸ τακτικὸν ἀτμόπλοιον ἐκ Σπετσῶν.

'Εφιλοξενήθημεν ἐν Ὑδρᾳ, παρὰ τῇ γηραιᾷ σε-~~χριστιανῶν~~ βαστῇ χήρᾳ Τσαμαδοῦ, νοημονεστάτῃ γυνῇ, ἀδελφῇ τοῦ γέροντος ναυάρχου Σαχίνη. Θὰ μείνωμεν δλίγον καιρὸν ἐδῶ, ἔως οὖ ἔδωμεν ποῦ τὰ πράγματα θὰ μᾶς ὁδηγήσωσιν. Ο Μιαούλης εύρισκεταις ἐδῶ ἀσθενῶν δ δυστυχῆς πάθημα σοβαρόν, καὶ ἐμὲ ἔχει μόνην παρηγορίαν· οι ἐπίλοιποι ὑπουργοὶ τοῦ αἵματος, ὡς ἔμαθον, εἰσὶν ἔξόριστοι, δ Μπότζαρης

εἰς Ζάκυνθον, ὁ Σίμος εἰς Ἰταλίαν, ὁ Χρηστόπουλος εἰς Κύθηρα».

Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ γαμβροῦ του, ὁ Νικόλαος ἀπῆλθε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Βασιλέων εἰς Μόναχον, καὶ διέμεινε πλησίον των ἐπ' ἀρκετόν, καθότι ἡ νέα κυβέρνησις τὸν ἀπῆλλαξε τῶν καθηκόντων τοῦ γραμματέως τῆς πρεσβείας, «διὰ νὰ φάγη κι' ἄλλος ψωμί», κατὰ τὸ λέγειν τότε τῆς σοφῆς αὐτῆς κυβερνήσεως. Ἐκεῖθεν ἔγραφε πρὸς τὸν Σίνα τὰς λεπτομερείας τῆς θλιβερᾶς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἐλάμβανον οἱ ἀκολουθήσαντες τὸν Βασιλέα ὑπασπισταὶ καὶ ὑπουργοί, καὶ τὴν ἐπὶ θλιβερωτέραν τῶν Βασιλέων τῶν ὅποιων ἡ resignation εἶχε τι, τὸ λίαν πικρόν, ἀπεικονιζόμενον ἀθελήτως ἐπὶ τοῦ προσώπου των, καὶ ἐφαίνοντο πάντοτε, εἴτε ὅμιλοις, ἢ σιωπῶντες, ὡς ἀν κατέπινον διηγεχώς τὰ δάκρυά των, δπως μὴ πικράνωσι τοὺς περὶ αὐτοὺς Ἑλληνας. Διὰ τοὺς Βαυαροὺς συγγενεῖς των ἐγνώριζον δυστυχῶς ἢ μᾶλλον ἐβεβαιώθησαν, ἂν ἀμφέβαλλον εἰσέτι, ὅτι τὸ πρὸς αὐτοὺς συγγενικὸν αἰσθῆμα πρὸ πολλοῦ ἀπώλετο.

Συνεπείᾳ τούτου καὶ ἡ διαμονὴ τῶν ἔξοριστων Βασιλέων ἐν Μονάχῳ, ἐστενοχώρει λίαν τὸν Βασιλέα Μαξιμιλιανὸν καὶ ἀκόμη τὸν γέροντα Βασιλέα Λουδοβίκον, νευρικὸν καὶ ἴδιότροπον καταστάντα

εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του, μολονότι περιπαθῶς
ήγαπα τὸν υἱόν του "Οθωνα.

Πολὺ ελύπησε τὸν "Οθωνα, ἔγραφεν δὲ Νικόλαος,
καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ ἀποτομία μεθ' ἣς ἀνηγγέλλετο
αὐτῷ, ὡς εἰς ὑπάλληλόν τινα, δτὶ διετάχθη ἡ παρα-
σκευὴ τῶν ἀνακτόρων τῆς Βαμβέργης ὑπὸ τῆς Α.
Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, δπως χρησιμεύσῃ
φις Residence τοῦ Βασιλέως "Οθωνος, καὶ εἰδοποιῆ-
ται νὰ παρασκευασθῇ εἰς τοῦτο. Οὕτε τὸν ἡρώτη-
σαν ιδιαιτέρως ἐὰν εὔαρεστεῖται νὰ μείνῃ εἰς τὴν
τόλιν ταύτην. 'Ο Βασιλεὺς διμως μετὰ χαρᾶς τὸ
ἀπεδέχθη, ἐπεθύμει νὰ εἶνε μόνος, μὲ τὰς ἀναμνή-
σεις τοῦ παρελθόντος. 'Η Βασίλισσα Ἀμαλία σλως
τὸ ἐναντίον; ἐλυπήθη κατάκαρδα, οὐχὶ διότι θὰ
ἄφινε τὸ Μόναχον,—καὶ ἐκείνη ἐπεθύμει τὴν ἀνε-
βαρτησίαν τοῦ οἴκου της,—ἀλλ᾽ ἔβλεπεν εἰς τοῦτο,
καὶ εἰς τὸν τρόπον, δτὶ οὐδεμίᾳ ἐλπὶς ὑπῆρχε, νὰ
ὑπερασπισθῇ ἡ Βαυαρία τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς
Ελλάδος δικαιώματά των.

"Οτε ἀπεφασίσθη πλέον ἡ κάθισδος πρὸς τὴν Βαμ-
βέργην, ὥφειλον νὰ ἀποχωρισθῶσιν τοῦ ὑπουργοῦ
Χατζίσκου, τοῦ πλοιάρχου Παλάσκα, καὶ μερικῶν
ὑπαλλήλων τοῦ ἀνακτορικοῦ οἴκου των, οἵτινες
ήσαν ὑπεράριθμοι διὰ τὴν ἄνευ ἀξιώσεων αὐλήν
των εἰς τὸ ἔξης. 'Η σκηνὴ ἦτο σπαραξικάρδιος. 'Ο
Βασιλεὺς ἡ Βασίλισσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς αιθούσης,

Βασιλική^{της}
Εγκυότητος
Της

οἱ μένοντες ὑπασπισταὶ καὶ διαγγελεῖς, καὶ αἱ κυρίαι τῆς αὐλῆς, γύρωθεν, καὶ οἱ ἀναχωροῦντες Χατζίσκος καὶ Παλάσκας μετὰ τῶν ὄλλων πλησιάζοντες, δπως ἀσπάσθωσι τὴν χεῖρα τῆς Βασιλίσσης. "Ολοὶ ἐτρέμομεν, ὡς ἂν ἐπῆλθε νέα σύμφορά. Τὰ δάκρυα πάντων ἡμῶν ἔκυλιόντο ἀσυνειδήτως, ἐπὶ τῶν παρειῶν μας, ἡ Βασιλίσσα ὠλόλυζεν, ὁ Βασιλεὺς ὁ συνήθως τόσον ἐπιβαλλόμενος εἰς ἕκατόν, ἔκλαιε, καὶ διακεκομμένως ἔλεγε πρὸς τὸν Χατζίσκον «εὔχομαι νὰ εύτυχήσῃ ἡ Ἑλλάς».

"Ησπάσθησαν τὴν χεῖρα τῆς Βασιλίσσης, καὶ μὲ δλην τὴν ἀντίστασιν, ἡσπάσθησαν μετὰ κατανύξεως καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως.

Τοὺς συνοδεύσαμεν μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου, καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὸ κατάλυμά μας περίλυποι ὡς ἀπὸ κηδείαν. Φεῦ! εἰς τὴν διηνεκῆ κηδείαν τῆς Ἑλλάδος φύρισκόμεθα. Ἡ Βασιλίσσα ἀπήγησε νὰ τὴν συνοδεύσω μέχρι Βαμβέργης, δθεν δὲν γνωρίζω πότε θὰ δυνηθῶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Βιέννην.

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου ἀπευθύνετο πρὸς ἐμὲ μὴ θέλοντος νὰ λύπησῃ τὸν Σίνα.

Τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι, μοὶ ἔγραφε, βαίνουσι κάκιστα. Καὶ ἐγὼ καὶ οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ Βασιλέως λαμβάνομεν ἐπιστολὰς τρομακτικάς. Ἡ ἀναρχία

βασιλεύει. Οι πρωτουργοὶ τῆς μεταβολῆς οὐδὲν σχέδιον προδιαγεγραμμένον εἶχον, φαίνεται. Οι τρεῖς υποβασιλεῖς δὲν δμονοοῦσιν, ἀλλ' οὔτε καὶ δυνατὸν νὰ δμοφρονήσωσιν. Ὁ Βούλγαρης ὑπὸ τὴν ὥραιαν καὶ κανονικὴν μορφὴν του, κάθε ἄλλο εἶνε, η̄ ὥραια καὶ κανονικὴ ψυχή. Ἀνθρωπὸς μὲ πνεῦμα μέν, ἀλλὰ βίαιος, πάντοτε δεσπόζων, πάντοτε ἐπι-
βλητικός, οὐδέποτε υποχωρῶν οὔτε πρὸς τοὺς συν-
εργαζομένους του, οὔτε εἰς τὰς περιστάσεις. Τὸ
ὅρος ἔχαλει νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, οὗτος δμως δὲν
ἔκαμνε βῆμα πρὸς τὸ ὅρος. Ὁ Ρούφος πατριώτης,
γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας διαπρεψάσης εἰς
τὸ 1821, ἀγνὸς Πελοποννήσιος μὲ πνεῦμα ἐμπο-
ρικὸν καὶ καλοῦ οἰκοκύρη του τόπου του, δὲν εἶνε
βεβαίως ὁ ἀνθρωπὸς ὁ κατάλληλος νὰ συμβασι-
λεύῃ μετὰ τοῦ Βούλγαρη, μὴ ἐννοῶν τι ἐκ τῶν
ἀρχομανῶν καὶ ματαιοδόξων σχεδίων τούτου. Ἐπει-
δὲ λιγώτερον ὁ Κανάρης ζῶν ἐν ἡρεμίᾳ καὶ μακρὰν
πάσης πολιτικῆς δράσεως, ἐπαναπαυόμενος εἰς μίαν
δάφνην καὶ μόνην, καὶ μὴ ἐπιζητῶν ἄλλην, καλῶς
ποιῶν. Ἀλλὰ τὸν σεβαστὸν Κανάρην δὲν ἤσχύν-
θησαν οἱ φαῦλοι ἐκ τῶν πολιτευομένων τῆς Ἐλ-
λάδος νὰ μεταχειρίζωνται ὡς χρυσῆν ἐπιγραφὴν
ἐπὶ τῆς σημαίας τῶν ἀνοησιῶν των.

Φυσικὴ συνέπεια πάντων τούτων εἶνε η̄ Ἑλλειψὶς
συνεννοήσεως εἰλικρινοῦς μεταξύ των. Οι υπαξιω-

ματικοὶ δέ, οἵτινες ἡσαν οἱ χυριώτεροι παράγοντες τῆς ἐπαναστάσεως, δυσκόλως συγχατατίθενται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν καὶ εἰς τὴν πειθαρχίαν.

Οἱ μεγάλοι δὲ ὄπλαρχηγοὶ τῶν ἐπαρχιῶν συνεθισμένοι εἰς αὐτὸν τὸν βίον τῆς ἀταξίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς, καὶ χρήσιμοι γενόμενοι κατ' αὐτὴν τὴν μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸν Βούλγαρην, προλειάγοντες τὴν ὁδόν, ἤγειραν γαῦρον τὴν κεφαλήν, καὶ ἀπαιτοῦσι τὰ ἀδύνατα.

Ἐκ τούτων ὁ Θεόδωρος Γρίβας ὀλίγον μετὰ τὴν ἔκθρόνησιν, μαθὼν δὲ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ αὐτοῦ, καὶ δὲ οἱ τρεῖς ἐγκαθιδρύθησαν χυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος, οὗτος δὲ ὣν ἥδη ἔτοιμος νὰ καθέξῃ τὸν θρόνον, θεωρῶν ἐαυτὸν τὸν καταλληλότερον, καὶ διορίσας ἥδη τοὺς ὑπασπιστὰς καὶ διαγγελεῖς του, θυμωθεὶς δὲ αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τοῖς τρισὶ χυβερνήταις, καὶ διερχόμενος διὰ πάντων τῶν χωρίων ἀπὸ Βονίτσης πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, ἐστρατολόγει διευθυνόμενος πρὸς τὴν πρωτεύουσαν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ καταργήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν τριῶν, καὶ ἀν δὲν δυνηθῇ νὰ κατασχύσῃ πάντων, δικτάτωρ γενόμενος, νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος.

Τὰ λαμπρῶς κατηρτισμένα ταῦτα σχέδια κατέστρεψεν ὁ ἐτάξων καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ ὁ μέγας

Γρίβας ἔκειτο τὴν ἐπαύριον νεκρός, ἀποθανὼν κατὸ
τὴν νύκτα ἀκαριαίως ἐκ συγκοπῆς. Καὶ δπως ἐπα
ληθεύσῃ καὶ τὸ ρητὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, δτι «οἱ
Ἐλληνες εἶνε τρελλοὶ ἀλλ᾽ ἔχουσι Θεὸν φρόνιμον»,
δστις ἀπήλλαξε καὶ ταύτην τὴν φορὰν τὴν ἀναξι-
παθοῦσαν Ἐλλάδα λίαν ἐπικαιρῶς τοῦ παραδόξου
τούτου ἀνθρώπου. Ὁ Βούλγαρης ἀνέπνευσε μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Γρίβα, ἀλλὰ τῶν ἐπιλοίπων κα-
κῶν στοιχείων, ἀτινα ὁ Ἰδιος ἐδημιούργησε, δὲν θὰ
δυνηθῇ νὰ κατισχύσῃ. Ταῦτα κυριολεκτικῶς μαί-
νονται.

Ἡ συνέλευσις τῶν πληρεζουσίων συγκαλεσθεῖσα
ἔφερεν ἐν τῷ ἀθλίῳ ἔκεινῳ παραπήγματι, πυρπο-
ληθέντος τοῦ παλαιοῦ κτιρίου τῆς Βουλῆς, πάντας
τοὺς ἔξημμένους. Αἱ θορυβώδεις συνεδριάσεις, οἱ
διαπληκτισμοί, οἱ ἀνταλασσόμενοι ἀσεβεῖς λόγοι,
ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς ἀλλήλους, εἶνε εἰς τὴν
ἡμερησίαν διάταξιν. Ἀνταλάσσομεν μὲ τοὺς ὑπα-
σπιστὰς τὰς ἐπιστολάς μας, καὶ ἡ ἀπελπισία μας
κορυφοῦται. Δὲν ἔχομεν δὲ τὸ θάρρος νὰ εἴπωμεν
τὰς ἀσχημίας ταύτας εἰς τοὺς ἀτυχεῖς Βασιλεῖς,
διότι ἡ λύπη των εἶνε τοιαύτη, ὥστε προσπαθοῦ-
μεν νὰ ὑποκρύπτωμεν τὰ περισσότερα. Οἱ φρόνιμοι
μεταξὺ τῶν πληρεζουσίων, καὶ οἱ κατὰ μῆνα γε-
νόμενοι πρόεδροι κατὰ σειράν, ἔχασαν πλέον τὴν
πεποίησιν, δτι θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐπικρατήσωσιν αὐ-

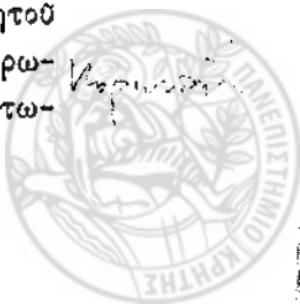

τοῦ τοῦ συρφετοῦ. Ἐσχάτως, ἔγραφεν εἰς τὸν Δράκον τοῖς τῶν οἰκείων του, δτι ὁ Μαυροκορδάτος ἀπαυδήσας ἐκ τῶν μεταξύ των, ἐν τῇ συνελεύσει προπηλακισμῶν καὶ ὕδρεων, ἀνῆλθε μετ' ὀργῆς τὸ τρῆμα, καὶ μετ' ὁδύνης τῆς ψυχῆς του, καὶ γοερᾶς φωνῆς, ἀνέκραξεν «ὁ Θεὸς μὲν ἡστέρησε τὴν δρασιν, εἴθε νὰ μὲν ἡστέρει καὶ τὴν ἀκοήν, δπως ἀφοῦ ζῷ εἰσέτι, νὰ μὴ ἀντιλαμβάνομαι τῶν ὄργιών του σώματος τούτου, δικατεστάθη πᾶν ἄλλο, η συνέλευσις Ἑλληνική». Φεῦ! ὁ ἀτυχῆς Μαυροκορδάτος νομίζων πάντοτε, δτι ἐργάζεται ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος, καὶ πάντοτε ἀπατώμενος, ἔφθανεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, καὶ ἤγωνιζετο ἀγώνα Ἡράκλειον νὰ ἐπουλώσῃ τὴν πληγὴν τῆς Ἑλλάδος, ήν διός γένοιξε καὶ πάλιν τρέχων κατόπιν μιᾶς ἄλλης μεγαλουργοῦ ιδέας, κατέληγε πάλιν εἰς τὸ ίδιον σημεῖον, τὸ ἀπροχώρητον. Ή πεποίθησις δέ, ήν ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς εἶχε, τὸν ἔφερε νὰ πιστεύῃ ἀκραδάντως, δτι πᾶν πραξικόπημα θὰ ἔχῃ τὴν ἀνταμοιβήν του, εἰς τὴν εύτυχίαν τοῦ Ἐθνους διὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ δλως ἀσυνειδήτως, καὶ ἐμφορύμενος υπὸ τῶν ἀγνοτέρων βλέψεων, τρὶς ηδη ἀμαρτάνει ἀμάρτημα· μέγα καὶ ἀνεπανόρθωτον.

Ἡ διαθρυλουμένη δὲ ιδέα ἐν Ἑλλάδι τῆς ὑποψηφιότητος ὡς βασιλέως, τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τῆς ἀνάσσης Βικτωρίας, φοβοῦμαι δτι ἔχει τὴν πη-

γήν της ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ Μαυροχορδάτου, καὶ ἄγονον θὰ ἔχῃ ὁ ἀτυχῆς ἀγῶνα, νὰ ἀρπάσῃ τὴν σώτειραν κατ' αὐτὸν σανίδα ταύτην. 'Ο Θεὸς μόνον γνωρίζει διατὶ ἡ Ἀγγλία μᾶς ἔρριψε καὶ πάλιν τὸ δόλωμα, καὶ ποῖον ἀποτέλεσμα ἀναμένει. Ἡ ἐπερχομένη ἑδομὰς μεστὴ θὰ εἴνε, υποθέτω, ἀπροόπτων διὰ τὴν δύστην· Ἑλλάδα, διότι καὶ οἱ πλέον φανατικοὶ ἐπαναστάται, ἀντιλαμβάνονται ἡδη τοὺς χάσους, δὲ ἐνώπιόν των ἐκτείνεται ἀνευ Βασιλείας, καὶ μὲ ἐνα Βούλγαρην ἐπὶ κεφαλῆς».

'Ο Νικόλαος ἀναχωρήσας μὲ ἀποστολὴν τοῦ Βασιλέως "Οθωνος εἰς Μόναχον, διέκοψε τὴν ἀλληλογραφίαν του μεθ' ἡμῶν ἔως οὗ περατώσῃ ταύτην. Τοῦ δὲ Σίνα μὴ ἔχοντος ἀπ' εὐθείας συνάφειαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐμένομεν ἀνευ εἰδήσεων, ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς ἐφημερίσι γεγραμμένων, εἰς ᾧ δὲν ἔδυνάμεθα νὰ δώσωμεν πλήρη πίστιν. Ἐν τούτοις συμπατριώτης τις τοῦ ιερέως Χαριάτου ἐρχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν δι' ἐμπορικάς του υποθέσεις, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν, δτι νέα ἐπανάστασις ἔξερράγη ἐν Ἀθήναις, καὶ δτε οὕτος ἀνεχώρει διαβὰς τῆς πλατείας Ομονοίας, εἶδε πτώματα στρατιωτῶν, καὶ ἡ οἰκία, ἐν ᾧ κατώκει ἡ πατρικὴ οἰκογένεια τοῦ Νικολάου, ἦτο ἡ ἐπὶ σκοπὸν βολὴ τοῦ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ στηθέντος πυροβολικοῦ, ως ἀνήκουσα τῷ Κορωναίῳ ἐνὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐργατῶν τῆς Ὀκτω-

βριχνῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τούτου εἰκάσαμεν, ὅτι ἐμφύλιος πόλεμος σπαράζει τὰ σπλάχνα τῆς ταλαίνης πατρίδος, καὶ εὑρισκόμεθα εἰς ταραχήν, ὅτε ἔφθασεν ὁ Νικόλαος ἐκ Μονάχου, ἔχων ἐπίσης ἐντολὴν τοῦ Βασιλέως Ὅθωνος διὰ τὸν Σίναν.

Μαθὼν ὁ Νικόλαος τὰς ἐξ Ἀθηνῶν εἰδήσεις τοῦ Ζακυνθίου σφόδρα συνεταράσσετο ἐπὶ τῷ κινδύνῳ, ὃν διέτρεχον σὶ γονεῖς του, καὶ ἡ ἀδελφή του, ἥτις τῷ εἶχεν ἀναγγείλλει ἦδη, ὅτι ἀναχωρεῖ ἐξ Ὑδρας διευθυνομένη εἰς Ἀθήνας, ὅποθεν ἐξ ιδίας ἀντιλή-

φεως θὰ τῷ περιγράψῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ της δὲ ταύτῃ ἐξ Ὑδρας ἀνέφερε καὶ τὴν παμφῆφει γενομένην ἐκλογὴν τοῦ πρίγγιπος Ἀλφρέδου τῆς Ἀγγλίας, ὡς Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς συγχρόνους ταύτας εἰδήσεις ὑπῆρχε τὸ ἀντιφατικόν· διότι, ἂν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀλφρέδου ἐγένετο, καὶ τοσοῦτον μάλιστα πανηγυρική, τίνα λόγον εἶχεν οὐ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος; Τὴν διάλυσιν τῶν ἀποριῶν μας ἔφερεν ἐξ ἑνὸς η ἐπίσημος ἀνακοίνωσις πρὸς τὴν Αὐστριακὴν κυβέρνησιν, διτὶ αἱ Δυνάμεις ἀπεράσισαν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν εἰς κανὲν μέλος τῆς δυναστείας τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Ήθεν η παμφῆφει ἐκλογὴ τοῦ Ἀλφρέδου ήτο ἐν πυροτέχνημα καὶ οὐδὲν πλέον, η δὲ δύστηγνος Ἑλ-

λάς ὥφειλε νὰ ἀπλώσῃ τὸν δίσκον τοῦ ἐπαίτου,
εἰς πάντα τὰ μικροσκοπικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης,
ὅπως εὕρῃ Βασιλέα.

Ἐξ ἄλλου πολλὰς ἀπορίας μας διέλυε μία ἐπι-
στολὴ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Νικολάου περιπλανηθεῖσα,
διότι ἀπεστάλλη εἰς Βαμβέργην, ἔκειθεν δὲ εἰς Μό-
ναχον, καὶ πάλιν εἰς Βιέννην, διευθυνομένη κατό-
πιν τοῦ Νικολάου. Ο Νικόλαος ἀνέγνωσεν ἡμῖν
τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔχουσαν ὡς ἔξῆς:

«Δὲν ἡδυνήθην νὰ ἀναχωρήσω ἐξ Τύρας, ὡς
τοὶ εἶχον προσαναγγεῖλει, διότι ὁ μικρὸς ἡσθένησεν
ἐξ ὑκτέρου, καὶ ἐδέησε νὰ ἀναβάλλω ἔως οὖ ἀναρ-
ρώσῃ. Εύτυχῶς αἱ ὥραι τοῦ Ἀπριλίου,
καὶ τὸ εἰς αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν ἀρμόζον φάρμακον
εὑρίσκεται ἐν ἀρθονίᾳ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν—
τὰ περίφημα πορτοκάλια τοῦ Πόρου—ἀνέρρωσαν
τὸν μικρὸν ταχέως, καὶ ἀπήλθομεν τῆς Τύρας, τῆς Η. Ι. α. Υ.
Εηρᾶς καὶ ἀκάρπου νήσου ταύτης, ἀλλ' ἡτις κατέ-
χει θησαυρὸν μέγαν, τὴν μεγαλοφυέαν, τὴν ἀν-
δρείαν, τὸν ἵπποτισμὸν τῶν ἀνδρῶν τῆς. Καὶ μο-
λονότι ἐπεθύμουν νὰ ἀπέλθω διὰ νὰ ἴδω τοὺς γο-
νεῖς, ἡ στιγμὴ τῆς ἀναχωρήσεως μοὶ ἡτο λυπηρά·
ἄφινα τοὺς καλοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς εὐ-
γενεῖς πράγματι δεσποίνας, μὲ τὴν ιδέαν, δτι ἀδύ-
νατον νὰ τοὺς ἐπανίδω εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ο
πλοούς ἡτο εύτυχής, δὲν ὑπέφερα δπως συνήθως,

καὶ ἡ ἡμέρα ἔξαισια. Μεγάλως συνεκινήθην φθάσασα εἰς Πειραιᾶ. Παραλλαγὴ γένική. Ἡ ἀταξία ἐν τῷ λιμένι εύθὺς ἀμέσως ἐγένετο καταφανής· τὰ ἐπισεσωρευμένα πράγματα ἐν τῇ προκυμαίᾳ ὡς βουνά φύρδην μίγδην, δπῶραι, ἀγγεῖα, τάπητες, ἀχθοφόροι κοιμώμενοι, λεμβοῦχοι ἐρίζοντες καὶ γρονθοκοπούμενοι, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται φθάνοντες ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν μὲ τὸ πηλίχιον ἐπὶ τοῦ ὥτός, ἢ ὑπεράνω τῆς ἐπισκιαζούσης τὸ μέτωπον κόμης, μὲ τὸ ὄφος ἀγέρωχον καὶ θρασύ, μὲ τὸ βρέσις τὰ χεῖλη καὶ ἀκόμη ράκος τι τῆς ἐπαναστατικῆς ἐρυθρᾶς ταινίας, σφέζομενον ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁφειλον νὰ διέλθω δι' αὐτῶν, καὶ τοῦ σωροῦ τῶν δπωρῶν, δπως φθάσω εἰς τὴν ἀναμένουσάν με ἀμαξαν, καὶ ἀνέλθω εἰς Ἀθήνας. Ἡ διάβασις ἦτο δύσκολος, διότι χρατοῦσα τὸν μικρὸν ἐκ τῆς χειρός, καὶ ἐπισκοποῦσα τὴν μεταβίβασιν τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς λέμβου πρὸς τὴν ἀμαξαν, καὶ διὰ μέσου τῶν ἀρειμανίων, ἐφοδούμην μὴ ἀκούσω καμπίαν ἀδρὰν προσαγόρευσιν, ἀλλ' ὅμολογῶς τι εἶχον ἄδνον, οἱ ἀρειμάνιοι οὗτοι μὲ δλον τὸ ὄφος τὸ προκλητικόν, ἀμαῶς ἐπρόφερα τὴν λέξιν «Κύριοι μὲ συγχωρεῖτε» καὶ ἐφάνη ἡ πρόθεσίς μου νὰ προχωρήσω πρὸς τὴν ἀμαξάν μου, διεσπάσθησαν ἀμέσως, εἰς ἐκ τῶν ὑπαξιωματικῶν ἔχαιρέτισεν δσον ἐδύνατο ὁ δυστυχῆς εὔσεβάστως, — εἶχον χάσει τὴν

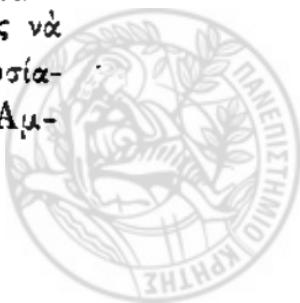
ξένιν,—οἱ ἄλλοι τὸν ἐμεμήθησαν, καὶ διέβην ἀφό-
βως πλέον, καὶ παρ' ἐλπίδα χαιρετωμένη, καὶ χαι-
ρετῶσα, καὶ ἔλαβον καὶ ἐν μάθημα νὰ μὴ προδι-
κάζω. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἐπεισόδιον αἰσίως ἐτελείω-
σεν, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζον τότε, δτὶ γὴ μοῖρα ἄλλο
μοὶ ἔκλωθε καθ' ὅδὸν καὶ δτὶ γὴ ἀνάβασίς μου εἰς
Ἀθήνας πολλὰς τὰς ἐκπλήξεις προητοίμαζε. Γνω-
ρίζεις δτὶ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ δρόμου ἀπὸ Πειραιῶς
εἰς Ἀθήνας οἱ ἀμαξῆλάται ἀναπαύονται ἐπ' ὀλίγον,
καὶ ποτίζουσι τοὺς ἵππους τῶν, ἐνώπιον τῶν γνω-
στῶν σου μικρῶν καφενείων ἔκείνων, οἱ δὲ ταξι-
διῶται τρώγουσι τὸ παρήλικον ἔκεινο λουκοῦμι τὸ
ἀπεξηραμένον, καὶ πίνουσιν ὕδωρ μὲ ποτήριον ἀμφι-
βόλου καθαριότητος, καὶ θαυμάζουσι τὰς στολι-
ζούσας τὸ καφενεῖον ἔξωτερικῶς εἰκόνας, τὸν Μέγαν
Ναπολέοντα μὲ στολὴν κιτρίνην, καὶ μαύρον μύ-
στακα, ἐνῷ δὲν εἶχε διόλου, τὸν δὲ ἀτυχῆ "Οθωνα
ἄλλοτε—διότι τώρα κρύπτουσι τὰς εἰκόνας του—
μὲ μαύρους δρθαλμούς, καὶ κόμην μελανὴν ὡς τοῦ
χόρακος, τοὺς δὲ μύστακας ἡνωρθωμένους μέχρι
τῶν ὥτων πολλοὶ τὸν ἔξελάμβανον ὡς τὸν λήσταρ-
χον Νταβέλην. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀναμένουσα τὸ τέλος
τοῦ ποτισμοῦ τῶν ἵππων, δπως ἀπέλθωμεν, παρε-
τήρησα γύρωθέν μου κάποιαν κίνησιν τῶν ἀνθρώ-
πων, καὶ τὰ βλέμματα προσηλωμένα πρὸς ἀμαξαν,
ἥν ἤκουον ἐρχομένην ἐκ Πειραιῶς καὶ πλησιάζου-

σαν, ἀλλ' ἡν δὲν ἥδυνάμην νὰ ἔδω καθημένη πρὸς τὸ βάθος τῆς ἀμάξης μου, δτε αὕτη σταματᾷ ἀκριβῶς παραλλήλως τῆς ιδικῆς μου, καὶ διακρίνω δύο χωροφύλακας ὠπλισμένους δμοῦ μὲ τὸν ἀμάξηλάτην καθημένους, καὶ ἐνα ὅπισθεν εἰς τὸ κάθισμα κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον τῶν ἀμάξῶν. Ἐσκέφθην, δτι δεσμῶται, φονεῖς ἢ λησταὶ φέρονται εἰς Ἀθήνας, καὶ μὴ θέλουσα νὰ ταράξω τὸν ὑπνον τοῦ μικροῦ, δτις εἶχε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν γονάτων μου, δὲν ἔτεινα νὰ παρατηρήσω τοὺς δεσμώτας, ἀλλ' ἀκούω φωνὴν γνωστὴν μοι, ἥτις λέγει, — δόσε με δλίγον νερό, σὲ παρακαλῶ — ἢ περιέργειά μου ἐρεθίζεται, καὶ νεύσασα εἰς τὴν τροφὸν νὰ πάρῃ τὸν μικρόν, προκύπτω τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν θυρίδα, καὶ ἀναζητῶ ἐν τῷ βάθει τῆς ἀμάξης πόθεν ἡ φωνὴ· ποία φρίκη! ἡτο ὁ Ἀριστομένης δέσμιος καὶ ὁ πενθερός του Παπαπολίτης! αἱ φωναί μας διεσταυρώθησαν, πῶς; τί; διατί; τί τρέχει; Οὔτε ἔκεινος ἀνέμενε νὰ μὲ ἔδη ἐν μέσῃ δδῷ Πειραιῶς νομίζων με ἐν Γδρᾳ, ἀλλ' οὔτε ἐγὼ βεβαίως αὐτὸν συνοδεύσμενον ὑπὸ τριῶν χωροφυλάκων. Τῆς πρώτης ἐκπλήξεως παρελθούσης, μοὶ διηγήθη διακεχομμένως καὶ περικεκαλυμμένως, καὶ μὲ τὴν γνωστὴν σου εἰρωνείαν του, δτι τοὺς φέρουν δεσμίους, διότι διωργάνιζον ἀντεπανάστασιν, καὶ δτι ὁ Μπερνάου πρόξενος τῆς Βαυαρίας ἔδωκεν αὐτοῖς σφάντζικας

μετ' ἀφθονίας, ὅπως κατορθώσωσι ταύτην. Ο δὲ Παπαπολίτης μὲ τὴν ἀρχαικὴν φουστανέλαν του, καὶ τοὺς ἔτι ἀρχαικωτέρους τρόπους του, ὕδριζεν ἀβρότατα καὶ κυβέρνησιν καὶ λαόν, ύπουργοὺς καὶ τοὺς πάντας. Ἐπροσπάθησα νὰ κατορθώσω, ὥστε αἱ δύο ἄμαξαι νὰ προχωρήσωσι συνάμα, ὅπως ἀνταλλάσσωμεν μερικὰς λέξεις καθ' ὁδόν, καὶ συσκεψθῶμεν περὶ τοῦ πραχτέου, ἀλλ' οἱ χωροφύλακες εὔγενῶς, μοὶ εἶπον, δτὶ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἡτο πολύ, δτὶ ἀντήλλαξα τόσας λέξεις μετ' αὐτῶν, τὸ ὅπειον δὲν εἶνε συγχωρημένον. Ο Ἀριστομένης μοὶ εἶπεν, δτὶ θὰ στείλῃ ἄνθρωπόν τινα ἐκ τῆς Μοιραρχίας, δπου τοὺς ὀδήγουν, διὰ νὰ μάθω τὰ κατ' αὐτοὺς, καὶ ἀνεχώρησαν πρὸ ἔμου δρομαίως.

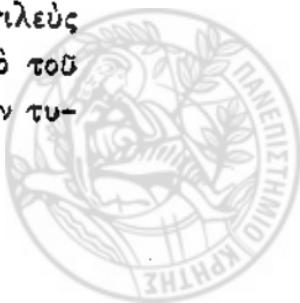
Εἰς τὸν οἶκον, δπου μὲ ἀνέμενον μετὰ χαρᾶς, ἔφθασα περίλυπος, καὶ ὥφειλον νὰ λυπήσω καὶ τοὺς γονεῖς, φέρουσα τὴν εἰδῆσιν τῆς καθείρξεως τοῦ ἀδελφοῦ μας, δπως μὴ ἀναβληθῶσιν οὕτε ἐπὶ στιγμὴν αἱ δέουσαι ἐνέργειαι πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλειτέρου κακοῦ, καὶ μολονότι ἡμην βεβαία, δτὶ πλεκτάνη τις ἡτο, καὶ οὐδὲν πλέον. Δὲν ἡδυνάμην δὲ νὰ μεταχειρισθῶ οὐδένα τῶν φίλων μας, δπως ὅμιλησῃ πρὸς τοὺς ύπουργούς, διότι εἶχον τὸ χρίσμα τοῦ Ὁθωνισμοῦ, καὶ δὲν ἐτόλμα οὐδεὶς νὰ τοὺς πλησιάσῃ καὶ οἱ κυριώτεροι τούτων ἀπουσίαζον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ Ἡλίας εὑρίσκεται ἐν Ἀμ-

φίσση. Ἐν τούτοις ή εἰδησις δτὶ ἔφερον τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τῆς ἀντεπαναστάσεως διεδόθη, καὶ ή σύμπτωσις νὰ ἀπαντηθῶμεν ἐν μέσῃ δδῷ ἐσχολιάσθη ποικιλοτρόπως, καὶ ἐπεβάρυνε τὴν ἐνοχὴν τῶν δύο αὐτῶν κακούργων, τῶν προσπαθούντων νὰ καταστρέψωσι τὸ ὡραῖον αὐτὸν ἔργον, τὸ μετὰ τόσων κόπων καὶ μόχθων ἀποκτηθέν, καὶ μετὰ τόσης μεγαλοφυΐας ἐκπονηθέν. Ἐν τούτοις οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς μαθόντες τὴν Ἐλευσίν μου καὶ συγχρόνως τὴν διατρέχουσαν φήμην τῆς συλλήψεως τοῦ πρώην γερουσιαστοῦ Παπαπολίτη, καὶ τοῦ πρώην βουλευτοῦ Λιδωρίκη, συνέρρεον ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ δπου ἔξενιζόμην, δπως πληροφορηθῶσιν, ἢν ταῦτα ἀληθῶς ἔχωσιν. Ἐκ τῶν λόγων τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ συνέλεξα τὰς ἀκολεύθως πληροφορίας περὶ τῆς ιστορίας τῆς ἀντεπαναστάσεως, καὶ τὰ σφάντζικα τοῦ Μπερνάου. Φαίνεται δτὶ δ πρέσβυς τῆς Βαυαρίας "Ομπες ἑκολακεύετο ὑπὸ τῆς ιδέας, δτὶ ἄμα τῇ ἔξωσει τοῦ "Οθωνος, οἱ "Ἐλληνες κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπιζητήσωσι τὸν ἀνεψιὸν τούτου, τὸν ἐπίδοξον διάδοχον, δπως καθέξῃ τὸν χηρεύοντα θρόνον, ἀλλὰ γενομένου τοῦ ψηφίσματος τῆς καταλύσεως, πάσης τῆς δυναστείας οὐχὶ μόνον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ "Οθωνος, ἀλλὰ καὶ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς ἀκογενείας τῆς Βαυαρίας, εὑρέθη ἀμηχανῶν, διότι τὰς προσδοκίας του ταύτας, καθὼς φαίνεται, διε-

βίβασε και εις τὴν Βαυαρικὴν αὐλήν. Φοβούμενος δὲ και τὴν ιδικήν του ἐκθρόνησιν ως ἀδέξιος διπλωμάτης, προσέτρεξεν εἰς πλάγια μέσα, ἀφήσας τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸν Μπερνάου, ἔρχομενον εἰς συνάφειαν ως ἐκ τῆς θέσεώς του μὲ δῆλα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας. Πολλοὶ δὲ ἀρχιστάντες νὰ εἴνε δυσηρεστημένοι ἐκ τῆς μεσοβασιλείας τοῦ Βούλγαρη, και ἐκφραζόμενοι δριμέως κατ' αὐτοῦ, και ἐνώπιον τοῦ Μπερνάου, ἔδωκαν τὴν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσῃ οὗτος, διτὶ δύναται νὰ ὠφεληθῇ τῆς δυσαρεσκείας ταύτης, και τοῦ ἀβεβαίου τῆς ἐκλογῆς ἄλλου ἡγεμόνος, και νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ πρίγγιπος Λουδοβίκου ἐπὶ τοῦ τάπητος, και οὕτω ἡ ιδέα ἐρρίφθη ἐν τῷ κοινῷ, καθὼς και αἱ σφάντζικες ως ὀρεκτικὸν πρὸ τοῦ ἀγῶνος. Ὡφειλον δμως οι κύριοι οὗτοι μὲ τὰς ἐσφαλμένας ιδέας των, και τὰ μὴ ἐπίκαιρα ὀρεκτικά των, νὰ μὴ κρύπτωνται ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τῶν ἀληθῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀθωνος. Οὗτοι εἰς οὐδεμίαν σχέσιν ἔρχονται μὲ τοὺς ἐπιορχήσαντας ἀπαξ κατὰ τοῦ βασιλέως των, ἀλλ' οὔτε θὰ δεχθῶσι ποτὲ ὑπάρχοντος τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος νὰ ὑποστηρίξωσιν ἄλλον εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος.

Φρονῶ δθεν καλὸν νὰ εἰδοποιηθῇ ὁ Βασιλεὺς Ὀθων διὰ τὰ τεκταινόμενα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Βαυαρίας δπως μὴ ἀπατηθῇ, ἢν τυ-

χὸν τῷ παρουσιάσωσι τὰ πράγματα ὡς τετελεσμένον γεγονός. Οἱ Ἀριστομένης κατώρθωσε νὰ στείλῃ ἀνθρωπὸν τῆς ἐμπιστοσύνης του ἐκ τῆς Μοιραρχίας ὃπου ἐκρατοῦντο, διὰ τοῦ ὅποίου μὲ παρήγγειλε νὰ ἀποστείλω τινὰ τῶν φίλων μας νὰ ὀμιλήσῃ τῷ κυρίῳ Αὐγερινῷ, ὑπουργῷ, δοτὶς θὰ ἐννοήσῃ δτὶ εἰς τοιαῦτα παιδαριώδη κινήματα δὲν ἀναμιγνύονται οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ πενθερός του, ἐμμένοντες πάντοτε πιστοὶ πρὸς τὸν "Οθωνα προσωπικῶς. Οἱ κύριοι Αὐγερινὸι εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ ἔλθῃ ὁ ἕδιος πρὸς ἐμὲ τὴν ἐπαύριον, καὶ γελῶν μοὶ λέγει, δτὶ μὲ δλην τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ εἴνε αὐτὸς ὁ λυτρωτὴς τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἐπρόλαβαν ἄλλοι νὰ τῷ ἀφαιρέσωσι τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην, διότι ἐν τῇ Μοιραρχίᾳ τὴν νύκτα ἔτυχεν ὁ σκοπὸς τοῦ δωματίου, ἐνῷ ἥσαν ἐγκεκλεισμένοι οἱ δύο κακούργοι, νὰ εἴνε Δωριεύς, ὁ ὅποῖος ἅμα ἐννόησεν δτὶ οἱ δεξιμῶται εἴνε ὁ Λιδωρίκης καὶ Παπαπολίτης, εἰδοτοίησε τοὺς λοιποὺς χωροφύλακας τοὺς Δωριεῖς, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ περισσότερον μέρος τῆς χωροφυλακῆς καὶ συσωματωθέντες ἀνεκοίνωσαν τοῖς ἀνωτέροις των, δτὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δέχονται νὰ φρουρήσωσι τοὺς ἀφεντάδες των, καὶ ἀν δὲν τοὺς ἀποφυλακίσωσιν, οὔτοι θὰ διαρρήξωσι τὴν θύραν τῆς φυλακῆς των καὶ θὰ ἀπέλθωσι μαζύ των. Οἱ Μοιραρχοὶ μαθὼν ταῦτα, ἔντρομος ἔτρεξε πρὸς τὸν

ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν παρακαλῶν νὰ διατάξῃ τὴν μεταφορὰν τῶν κατηγορουμένων εἰς τὰς φυλακάς, διότι ἐπαπειλεῖται στάσις. Οὐ υπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν καθησύχασε τὸν Μοίραρχον λέγων αὐτῷ, δτὶ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως ἀπεδείχθη ἡ πλήρης ἀθωότης των, καὶ δτὶ τὴν πρωῖαν θὰ ἀπολυθῶσιν, δθεν μετ' ὀλίγον, προσθέτει ὁ κύριος Αὐγερινός, οἱ κακοῦργοι αὐτοὶ θὰ εἶνε μεταξὺ ὑμῶν. Ἐγελάσαμεν πολὺ μὲ τὸ ἀρειμάνιον τῶν Δωριέων μας, καὶ εὐχάριστησα θερμῶς τὸν κύριον Αὐγερινὸν διὰ τὴν προθυμίαν του, ἀλλὰ συγχρόνως τῷ ὑπέδειξα, δτὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνάδελφοί του εἰσὶν οἱ αἴτιοι, δλῶς δευνειδήτως, τῆς ἀντιπειθαρχικῆς ταύτης πράξεως τῶν χωροφυλάκων, διδαχθέντων νὰ στασιάζωσι, νὰ ἐπιορκῶσι. Βλέπετε, λέγω, δτὶ τὸ μάθημα ἔρχεται ταχέως νὰ σᾶς διδάξῃ, ποίαν ἀφροσύνην ἐπράξατε, καταρρίψαντες μίαν χρηστὴν Βασιλείαν καὶ πλανήσαντες τὸν λαόν.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ Ἀριστομένης μετὰ τοῦ Παπαπολίτου καὶ διηγήθησαν τὰ τραγικοκωμικὰ συμβάντα των, καὶ πῶς ἔμαθον ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τούς εἰσαγγελέως τὴν ὑπαρξίαν καὶ τὴν ιστορίαν τῆς ἀντεπαναστάσεως καὶ τῶν Μπερναϊκῶν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀμέσως εἰς τὴν Δωρίδα ἀρήσαντες τὰς οἰκογενείας των ἐν μεγάλῃ ἀνησυχίᾳ, ἄλλως δ Ἀριστομένης θὰ κατώρθωνε νὰ μάθῃ

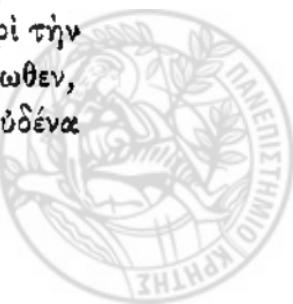

ποια ἡ ρῖζα τῶν Μπερναϊκῶν καὶ τῆς διακλαδώσεως αὐτῆς. Προσεχώς θὰ σοὶ γράψω περὶ τούτων. Πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται κάποια ἀνάπαιλα εἰς τοὺς πολιτικοὺς κύκλους, καὶ ἡ ἐλπὶς νὰ εύρεθῇ βασιλεὺς κρατεῖ ἡσυχὸν τὸν κόσμον. Ἡ μήτηρ ὅμως ἥτις ἔχει ὅσφρησιν κυνηγετικήν, λέγει, ὅτι τῆς μυρίζει μπαροῦτι.

Μετ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν κατέφθασεν ἀμέσως ἄλλη, φέρουσα τὴν εἰδῆσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἥτις ἐπίσης εἶχε λάβει τὴν Ιδίαν ὁδὸν πρὸς τὴν Βαμβέργην, ἐκεῖθεν εἰς Μόναχον καὶ Βιέννην. Ταύτης ἀνέγνωσε περικοπάς τινας ὁ Νικόλαος ἐν τῇ ἑσπερίδι κατ' οἴκον ὃπου καὶ ὁ Σίνας, οἱ δύο ιερεῖς καὶ ἄλλοι, ἀλλ' ὅταν οὗτοι ἀνεχώρησαν κατὰ τὸ μεσονύκτιον, νεύσας μοι νὰ μείνω, μοὶ ἀνέγνωσε τὸ δόλον, διότι εἰς αὐτὴν ἐξετίθετο ἡ ἀπόφασις τῶν Ὀθωνιστῶν νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς Παλινορθώσεως. Ἰδοὺ αὕτη:

«Δικαίως ἡ μήτηρ ἐμυρίζετο μπαροῦτι, δπως σοὶ ἔγραφον ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ μου. Ἡλπίζαμεν γαλήνην τινά, δτε ἡ τρικυμία ἐπῆλθε μεθ' ὅλης τῆς ἀγρίας ὀρμῆς της. Ἡτο δὲ τοιαύτη ἡ φαινομενική νηνεμία, ὥστε ἀπεφάσισα ἐκείνην τὴν ἡμέραν νὰ ἐξέλθω εἰς μακρὸν περίπατον μετὰ τοῦ μήκρου διευθυνομένη διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου εἰς τὴν Ριζάρειον σχολήν, ἀλλ' εἰς τὴν γωνίαν ἐμπροσθεν

τῶν ἀνακτόρων εἶδον τοὺς περιπατητὰς ἔρχομένους
ἐκεῖθεν, σπεύδοντας καὶ ὥστε περοβοσιμένους· ἐπρο-
χώρουν ἐν τούτοις, δτε ἀπαντῷ τὸν Μπουκουβάλαν,
καὶ σταματῷ δπως τὸν ἐρωτήσω τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλ'
ἐκεῖνος μὲ διακόπτει λέγων μοι, κυρία, ποῦ διευθύ-
νεσθε; μὴ προχωρῆτε, ἐπιστρέψατε οἰκοὶ ταχέως·
ἐνόμισα δτι ἀστειεύεται μὰ πῶς δὲν γνωρίζετε,
δτι ὁ Λεωτσάκος μὲ τοὺς ἴδικούς του ἐκλείσθησαν
ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἀσωμάτων, καὶ πολιορκοῦνται ἐκ
τῶν ἀντιθέτων σκοπὸν ἔχοντων νὰ ρίψωσι τὸν Βούλ-
γαρην; Ἐννοεῖς δτι ἐπανέκαμψα δρομαίως σύρουσα
τὸν μικρόν, τοῦ Μπουκουβάλα μὴ δυναμένου νὰ μὲ
συνοδεύσῃ ἔχοντος ὑπηρεσίαν. Ἐφερα τὴν εἰδῆσιν
ἐν τῷ οἴκῳ, ἐκλείσαμεν τὰς θύρας καὶ ἀνεμένομεν
ἔντρομοι τὸ ἀποθησόμενον· ή νῦξ ἔκείνη διέβη ἐν
ἀύπνιᾳ· ἤκούαμεν τοὺς στρατιώτας διαβαίνοντας
διὰ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας δι' ὅλης τῆς νυ-
κτός, τὰ προστάγματα διδόμενα βραχνῇ τῇ φωνῇ
καὶ ὑποκώφω, τὴν κλαγγὴν τῶν δπλων, τὰ ἀπο-
σπάσματα τοῦ ἱππικοῦ παραφυλάττοντα τὰς γω-
νίας, τὴν φωνὴν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης
— τίς εῖ; — κατὰ διαστήματα, καὶ τῶν γειτόνων μας
τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῶν ἐργασιῶν των, κλεισμένων
εἰς τὰς οἰκίας των μετὰ θορύβου καὶ βίας. Περὶ τὴν
χαρασυγήν ή θύρα μας ἐκτυπᾶτο δυνατὰ ἔξωθεν,
ἀλλὰ δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς οὐδένα

τὴν εἰσοδὸν ὁ μάγειρος δῆμως κατελθών, καὶ ἀκροασθεῖς διὰ τῆς ὁπῆς τοῦ κλείθρου ἀνήγγελεν ἡμῖν, δτὶ εἶνε Λιδωρικιῶται ἀπεσταλμένοι παρὰ τοῦ κυρίου Μπουκουβάλα πρὸς φύλαξιν τῆς οἰκίας, καὶ τότε αἱ θύραι ἡνοίχθησαν καὶ ἐδέχθημεν τοὺς καλοὺς Δωριεῖς μας, οἵτινες καθεῖξαν ἀμέσως τὰ εὐάλωτα καὶ ἐπίφοβα μέρη τῆς οἰκίας. Λίαν ἐπικαίρως τῷόντι ἔρθασαν, διότι ἐπανειλημμένως ἐζήτησαν νὰ καταλάβωσι τὴν οἰκίαν μας, ὡς κεντρικὴν καὶ κατάλληλον πρὸς ἐπισκόπησιν τῶν ὁδῶν Πειραιῶς, Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ Σταδίου, ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ὁρεινῶν, οἱ Δωριεῖς μας δῆμως ἐδείχνυνον τὴν ἄκραν τοῦ σασεπώ των, καὶ οὕτω ἀνεχώρουν ἀπρακτοί.

Οἱ ἥλιος ἀνατέλλων ἔφερεν εἰς φῶς δλην τὴν ἔλεεινότητα τοῦ φοβεροῦ δράματος, τοῦ ἀρχίσαντος τὴν ἐνδεκάτην Ὁκτωβρίου διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἀλληλοσφαγὴν τῆς ἐνδεκάτης Ἰουνίου. Οἱ ἄνθρωποι ἔμαίνοντο. Η μανία τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ μέν, ἡ τοῦ δέ, ἔχαλάρωσε πάντα δεσμόν, καὶ πᾶσαν πειθαρχίαν. Εἰς δύο στρατόπεδα διηρέθησαν, Πεδίνοὺς καὶ Ὁρεινούς, καὶ δὲ θάνατος ἦτο ὁ εὔγενῆς σκοπὸς τόσων νέων στρατιωτικῶν, ἐφ' οὓς ἤλπιζεν ἡ Πατρίς. Οἱ τουφεκοβολισμοὶ ἤκούοντο ἀκαταπαύστως, τὰ πτώματα ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὁμονοίας ἔμενον ἔκτεθειμένα, καὶ τὰ τῶν ἵππων

επίσης. Η Ἐθνικὴ Τράπεζα ἐπολιορχήθη ὑπὸ τῶν Ὀρεινῶν, καὶ γενναιώς ἀντισταθείσης τῆς χωροφυλαχῆς, τὸ αἷμα τῶν φονευθέντων καὶ πληγωθέντων ἐντὸς αὐτῆς, ἔρρεεν ἐπὶ ήμέραν ὄλοκληρον διὰ τοῦ ἐξώστου εἰς τὸν δρόμον. Η περίφημος Φάλαγξ τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ τὴν ὅποιαν ἐγένετο τόσος λόγος, καὶ τόσα ρητορικὰ ἐπη ἐλέχθησαν, καὶ τῆς ὅποιας ὁ σχηματισμὸς ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Ὅθωνος, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μῆνιν τῶν φοιτητῶν, καὶ ἐγένοντο οἱ κυριώτεροι σκαπανεῖς τῆς ὀκτωβριανῆς Μεταπολιτεύσεως, ταχθεῖσα τὴν ήμέραν ἐκείνην, νὰ φυλάξῃ τὰ ἀνάκτορα τῆς ἐφόδου τῶν δύο διαμαχομένων μερῶν, ἀμα ὡς ἡκούσθησαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοί, καὶ εἶδον στρατιώτας τινας πίπτοντας νεκρούς, ἐγκατέλειψαν οἱ πλειστοι τὰς τάξεις των, καὶ κρύφα ἐν ταῖς οἰκίαις των κλεισθέντες ἀπέβαλον τὴν στολὴν των, μὲ τὴν ὅποιαν ὀλίγας ήμέρας πρότερον ὑπερηφάνως διέτρεχον τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν ἐπιδεικνυόμενοι. Τὰ πάντα ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων καὶ διὰ μαγικῆς ράβδου, ἥδυνατό τις εἰπεῖν μετεβλήθησαν, καὶ οὐδεὶς φραγμὸς ὑπῆρχε πλέον εἰς τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων. Η μῆτηρ μας προνοητικὴ πάντοτε, ἀπέστελλε κατὰ δύο ὥρας, ἐνα τῶν Δωριέων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν συμβαινόντων, δπως ὁ Νῶε τὰς περιστεράς, ἀλλ᾽ ἐπανήρχετο ὁ δυστυχῆς Δωριεὺς μὲ τὰς ὁφρεῖς

συνεσταλμένας, καὶ ἄνευ κλάδου ἐλαῖας, ἀλλὰ μετὰ διηγήσεων ἀποτροπαίων. Εἰς ἑκατὸν ἀρτοποιῶν παρὰ τὴν Μητρόπολιν εἶχε φθάσει εἰς τοιαύτην φονικὴν μανίαν, ὥστε ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου, ἐτουφεκοβόλει ἀδιακρίτως τοὺς σπανίους διαβάτας, γέροντας, γυναικας, παιδία. Τὸ κακὸν τὴν ἐπαύριον ἔκορυφώθη. Οὐ νέος Κανάρης ἐπιπτε νεκρὸς θῦμα τοῦ καθήκοντος, παρὰ τὰ ἀνάκτορα ταχθεὶς, ὁ δὲ ἀτυχῆς Μεσσηνέζης ὁ ἔκτακτος αὐτὸς ἀνὴρ ἐπὶ πατριωτισμῷ καὶ ἀγνότητι αἰσθημάτων, ἐφέρετο ἐπὶ τεσσάρων ξύλων, καιρίως πληγωθεὶς πρὸς τὴν οἰκίαν του, παραπλεύρως τῆς ιδικῆς μας κειμένην. Ως κορωνίδα δὲ τῶν ἀπαισίων ἔργων τῆς ἡμέρας, διετάχθη καὶ ἡ πυροβολαρχία ἡ ἐπὶ τοῦ Λυκαβηττοῦ τοποθετημένη ὑπὸ τῶν Πεδινῶν νὰ κτυπήσῃ τοὺς Ὀρεινοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς ἐστρατοπεδευμένους, πρὸς δὲ ὡς σκοπὸν βολῆς ἔθεντο τὴν οἰκίαν μας, νομίζοντες αὐτὴν κτῆμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ὀρεινῶν Κορωναίου, μὴ γνωρίζοντες, διτὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν διαζευχθεῖσαν αὔτὸν σύζυγόν του, καὶ αἱ σφαῖραι ἤκούοντο συρίζουσαι ἐγγὺς τῶν παραθύρων μας εύτυχῶς μὴ ἐγγίσασαι ταύτην.

Τοῦτο σπουδαίως μᾶς συνετάραξε, καὶ ἡρχίσαμεν νὰ σκεπτώμεθα ποῦ νὰ καταφύγωμεν. Γειτονεύομεν, καθὼς γνωρίζεις μὲ τὴν Αύστριακήν πρε-

σθείαν, ἀπεράσισα δθεν νὰ γράψω πρὸς τὴν κυρίαν Τέστα, δπως ζητήσω ἀσυλον δὶ' ἔκεινην τὴν νύκτα, τόσον περισσότερον καθόσον δὲν ἡδυνάμην νὰ ἡσυχάσω καὶ τὸν μικρὸν χλαίοντα γοερῶς εἰς πάντα χρότον τηλεβόλου, καὶ ἐναγκαλιζόμενόν με σφιγκτά, καὶ ἐπαναλαμβάνοντα μετὰ λυγμῶν, ὥ! μαμὰ θὰ σὲ σκοτώσουν! τὸ δύστηνον παιδίον δὲν ἐσκέπτετο δὶ' ἔαυτόν. Ἡ Κυρία Τέστα μοὶ ἀπήντησεν ἀμέσως, δτι λίαν εὐχαρίστως θὰ μὲ δεχθῇ, ἀλλ' δφείλει νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ, δτι ή οικία τῆς εἶναι ὑπερπληρωμένη προσφύγων, καὶ μέχρι τῶν σταύλων τῆς. Μοὶ ἀνέφερε δὲ ὀνόματα οἰκογενειῶν ἐκ τῶν πρώτων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκοῦσα ἀκουσα ὥφελον νὰ μείνω ἐν τῷ οἴκῳ τὴν νύκτα ἔκεινην, καὶ μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν ἀπεκοίμισα τὸν μικρόν.

Δι' ἔκατοστὴν ἵσως φορὰν εἶχον τὴν εὔκαιρίαν νὰ θαυμάσω τὴν γενναιότητα τῶν γονέων μας, καὶ τὴν ἔμφρονα ἀντιμετώπισιν τῶν περιστάσεων, πλησιάζω νὰ πιστεύσω, δτι ή γενεὰ τοῦ 21 ἐπλάσθη δλως ἔξαιρετικῶς ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου. Ο πατήρ μας εἰς τὴν συνειθισμένην θέσιν του σταυροποδῆτὶ καθήμενος, μορφάζων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, εἰς τὸν ἥχον τῶν τηλεβόλων, καὶ ἐκπέμπων ἀράς τινας ἀγρίως καὶ μεταξὺ τῶν δδόντων του, πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ πραξικοπήματος τοῦ 62, ή δὲ μήτηρ μας ἀκοίμητος Ἀργος, περιτρέχουσα τὴν

οἰκίαν ἀπὸ τοῦ κατωγείου μέχρι τοῦ ἀνωγείου ἐπὶ τῆς ὁροφῆς, καὶ μεριμνῶσα διὰ τὰ πάντα, συγκρατοῦσα τοὺς ἐντρόμους ὑπηρέτας ἐπὶ τοῦ καθήκοντος. Καὶ μὲ δὴν αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν καὶ ταραχὴν ἡ τράπεζα ἥτο ἔτοιμη τὴν συνήθη ὥραν, δπως καὶ τὸ δεῖπνον. Ἐσκέπτετο συγχρόνως διὰ τὴν τροφὴν τῶν Δωριέων μας, καὶ τὴν προμήθειαν πολεμοφοδίων, μὴ γνωρίζουσα, ὡς ἔλεγε, πόσον θὰ διαρκέσῃ αὐτὴ ἡ τρέλλα, καὶ ἀποστέλλουσα κατὰ διαστήματα ἵνα ἔξ αὐτῶν εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως, δπως εὑρίσκεται ἐνήμερος τῶν συμβαινόντων. Ἐν τούτοις τὰ τηλεβόλα ἐκρότουν πυκνότερον, καὶ οἱ τουφεκοβολισμοὶ πλησίστερον τῆς οἰκίας, δθεν ἡ μήτηρ ἡναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν τοποθέτησιν στρωμάτων ἐπὶ πάντων τῶν παραθύρων τῶν ἐπὶ τῆς Πλατείας, καὶ σκότος βαθὺ ἐγένετο, καὶ τὰ φῶτα ἀνήφθησαν ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, καὶ οὐδεμία ἐλπὶς ἐφαίνετο πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κακοῦ.

Κυβέρνησις δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ κατ' ὄνομα, αἱ εὔποροι οἰκογένειαι ἀνεχώρουν κατὰ ἔκατοστάς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καὶ αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ ἐπιχειρήσωσι τοιοῦτον ταξείδιον κατήρχοντο σωρθόδον εἰς Πειραιᾶ. Αἱ σημαῖαι ὑψώθησαν εἰς πάσας τὰς πρεσβείας καὶ τὰ Προξενεῖα; καὶ ἀγήματα ἔφθαινον πρὸς φρούρησιν αὐτῶν. Εἰς ἐκ τῶν παραθύρων

μας δλίγον πλαγίως κείμενον, καὶ μὴ ἐπαπειλούμενον ἐκ τῶν σφαιρῶν, δὲν ἔθέσαμεν στρῶμα· καὶ οὕτω ἐδυνάμεθα νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὴν δόδον καὶ τὴν πλατεῖαν· οἱ νεκροὶ ἔμενον ἔκει ἀταφοι ἐκτάδην, καὶ οἱ ἵπποι ἐπίσης, καὶ φαντάσθητι δτι εἴμεθα εἰς τὰ κυνικὰ καύματα. Ἀλλὰ τέλος τὴν ἐπομένην ἐπῆλθεν ἡ σωτηρία, καὶ εἰδόμεν ἐκ τοῦ παραθύρου, τὸν νέον Πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως Διομήδην Κυριακὸν ἐφ' ἀμάξης μὲ λευκὴν σημαίαν υψωμένην ἐπὶ τῆς ἔδρας τοῦ ἀμαξηλάτου, καὶ ἀπόσπασμα ἱππικοῦ εἶπετο, καὶ ἡχούσαμεν εὔκρινῶς τὸ «Τίς εῖ» τῶν σκοπῶν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ὀρεινῶν, καὶ τὴν παρουσίασιν τῶν δπλων, τῷ Προέδρῳ, καὶ μετὰ ἐν τέταρτον συνομιλίας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τούτων, διομήδης Κυριακὸς διηγούνθη πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Πεδεινῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγνωρίζομεν δτι διομήδης εἶνε ἄνθρωπος μὲ υπέρτερον νοῦν, σπανίαν κρίσιν, καὶ ἐπιβλητικότητα, δὲν ἀμφεβάλλαμεν ποσῶς, δτι αἰσιον θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρεμβάσεως του. Κατ τῷντι μετ' δλίγον δ ἀπεσταλμένος μας Δωριεὺς ἐπανῆλθε φέρων κλάδον ἑλαίας, διηγηθείς, δτι ἐγένετο ἀνακωχή, δτι διομήδης ἐπετίμησεν αὐστηρῶς καὶ δικαίως καὶ τῶν δύο διαμαχομένων τὰς ἀλόγους ἀξιώσεις, καὶ ἐδόθη ἡ υπόσχεσις τῆς καταπαύσεως τῶν ἔχθροπραξιῶν μόνον!

Μὲ ὄλλους λόγους ὄριστικὴν εἰρήνην δὲν ἔδειχοντο οἱ Κύριοι οὗτοι, καὶ ἐσκόπευον μὴ γινομένων δεκτῶν τῶν ὑψηλῶν ἀξιώσεων των, νὰ ἔξοντωθῶσιν ἀμοιβαίως· καὶ τὸ διστιχὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτζου μοῦ ἤλθε κατὰ νοῦν:

« ἂν ἡξεύῃ τὸ τέλον μενεῖ δικαῖος αὐτὸς λαός,
· νὰ μὴν εἴμαι ἕνας Θεός ».

Αὕτη η ἀνάπτωλα ἔφερε κάποιαν κίνησιν, ὁ κόσμος ἐνθαρρυνθεὶς ἥρχισε τὰς ἔργασίας του, καὶ οἱ φίλοι μας ἐτόλμων νὰ μᾶς ἐπισχέπτωνται. Ο Ὁθωνισμὸς ἐφαίνετο κραταιούμενος ἐπίκουρον ἀτυχῶς ἔχων τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Πολλοὶ φαίνονται οἱ μετανοοῦντες διὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος καὶ ἐντρεπόμενοι νὰ τὸ διμολογήσωσιν. Οι πάντες δὲ ἀπελπίζονται διὰ τὴν εὔρεσιν ἡγεμόνος. Καὶ βεβαίως ποτὸς ἐξ αὐτῶν θὰ γοητεύθῃ νὰ ἔλθῃ καὶ βασιλεύσῃ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοὺς αὐτην ρυπαράν διαγωγὴν τῶν πρωταγωνιστησάντων διὰ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἐπαρουσίασαν εἰς τὴν Εύρωπην ὡς ἀπόρροιαν ὀλοκλήρου τοῦ Ἐθνους καὶ ἐψεύσθησαν ἀναξιοπρεπῶς. Ἐνόμιστα τότε, δτὶ καθηγον μοὶ ἐπεβάλλετο νὰ διμιλήσω εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους με φίλους, τοὸς καθαρῶς Ὅθωνιστάς, δτὶ δὲν εἶναι ἐποχὴ δισταγμῶν πλέον, δτὶ δ σεβα-

σμός, δν ἔξεδη λώσαμεν πρὸς τὸ τετελεσμένον γε-
γονός, πιστεύσαντες καὶ ήμεῖς εἰς μίαν διμόφωνον
θέλησιν τοῦ λαοῦ, καίτοι μὴ ἐμφρονα, καταπίπτει
νῦν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔχοντες ἐνώπιόν μας χαῖνον τὸ
βάραθρον τῆς ἀναρχίας, τοῦ ἐμφυλίου πολέμου,
καὶ τῶν συνεπαγομένων δεινῶν. Φρονῶ διθεν, δτι ἡ
στιγμὴ εἶνε κατάλληλος τῆς ἔξαπλώσεως τῆς ιδέας
τῆς παλινορθώσεως. Τόσον περισσότερον καθότι εἰ-
χάζω ως ἐκ τῆς παιδαριώδους αὐτῆς ἐνεργείας τῶν
Μπερναϊκῶν λεγομένων, δτι ἡ Βαυαρία ἥνοιξε τοὺς
δρθαλμούς της, καὶ συνησθάνθη τὸ ἀδίκημα, ὃ ἔκα-
μεν εἰς ἑαυτήν, καὶ οὕτως ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀθωνος
θὰ εἶνε δυνατή νῦν μετὰ τοῦ διαδόχου Λουδοβίκου,
ὅστις εἶνε προητοιμασμένος εἰς τοῦτο διδαχθεὶς
τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐπισταμένως, καὶ προικι-
σμένος φυσικῶς μὲ πολλὰς ἀρετάς, νοῦν διακερι-
μένον καὶ γονιμότητα πνεύματος. Διεκοίνωσα αὐ-
τοῖς ἐπίσης, δσα σοὶ ἔγραψα ἥδη ἐξ Γύρας, δτι ὁ
Μιαούλης διστάσας κατ' ἀρχὰς νὰ παραδεχθῇ ως
δυνατὴν τὴν παλινόρθωσιν, ἐπείσθη δμως, δτε μετὰ
ἔξ μηνας ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ὁκτωβρίου εἶδεν, δτι
οὐδεμία βελτίωσις ἐν τῇ χώρᾳ ἐπηλθε, καὶ οὐδεὶς
τῶν ἡγεμονικῶν οίκων τῆς Εύρωπης δέχεται τὸ
περίδοξον ἀλλ' ἀτυχὲς αὐτὸ στέμμα τῆς Ἐλλάδος.
Φαντασθῆτε διθεν, προσέθεσα, ὅταν θὰ μάθῃ ἂν δὲν
ἔμαθεν ἥδη τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ

τὰς συνεπείας τούτου, αἵτινες βεβαίως θὰ ὡσι φρίκωδεις. Πολλὴν ἐντύπωσιν τοῖς ἐπροξένησαν οἱ λόγοι μου, καὶ ἡ μαγικὴ ἐπιρροή, ἢν δὲ Μιαούλης ἔξασκει ἐπὶ πάντων τῶν γνωριζόντων αὐτόν, διὰ τὸ ἔκτακτον τοῦ χαρακτῆρός του, τὴν μετριοφροσύνην του, τὴν ἔκτεταμένην καὶ θελκτικωτάτην, ἀν δύναμαι νὰ εἴπω, διάνοιάν του, τὴν ἀφέλειαν, καὶ τὴν Φωκιώνειον ἀρετήν του, ἀνήρπασε τοὺς δισταγμούς των καὶ ἀνέλαβεν ἔκαστος αὐτῶν νὰ γράψῃ πρὸς τοὺς ἔξορίστους Ὀθωνιστάς, δπως. συγχεντρωθῶσιν εἰς Ἀθήνας διὰ τὰ περαιτέρω, καὶ κυρίως δπως θέσωσι τὰς βάσεις τῆς ἐνεργείας ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, καὶ συζητήσωσι τοὺς δρους, ὅφ' οὓς θὰ ἐπανακάμψῃ ὁ Βασιλεὺς, ἀν δὲ Θεὸς εὐδοκήσῃ. Εἰς τοὺς Βασιλεῖς μας μὴ εἴπης λέξιν περὶ τούτων δλων, εἶνε πρέπον νὰ ὠριμάσωσιν αὐταὶ αἱ ιδέαι πρῶτον, καὶ τότε νὰ ἀνακοινωθῶσιν Αὐτοῖς. Θὰ εἶνε πικρὸν νὰ τοῖς δώσωμεν τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς ἀνευ ἰσχυρῶν διδομένων ἐπιτυχίας. Γνωρίζω, δτι σὺ δὲν ἀγαπᾶς νὰ ταράσσηται φύλλον εἰς τὸν χόσμον, καὶ μορφασμόν τινα ἀνακαλύπτω καὶ μακρόθεν ἐπὶ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ ἐπίσημον ρητὸν «μὴ μοῦ τάραττε τοὺς κύκλους» ἀνὰ τὰ χεῖλη ἔχεις. Οἱ κύκλοι μας οἱ ιδιαίτεροι ἐταράχθησαν πλέον καὶ παραπολύ. Νον πρόκειται περὶ τῶν κοινῶν κύκλων. Ἄν ἔβλεπον, δτι ἡ μεταβολὴ αὕτη

έγένετο πράγματι ύπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ μεγαλίου τῆς πατρίδος, τῆς προόδου αὐτῆς, διὶ ή Συνέλευσις εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ νέου Συντάγματος ἐμφρόνως, καὶ ἔφερε νόμους ὑποστηρίζοντας τὴν καλὴν διοίκησιν, τότε βεβαίως ἥθελον εἰπεῖ « δέ γέγονε, γέγονε » δπως λέγει η μήτηρ, καὶ ἥθελον κλείσει ἐν ἐμοὶ τὴν πρὸς τοὺς Βασιλεῖς μας ἀγάπην καὶ δὲν θὰ ἔπαινον μὲν νὰ τοὺς τιμῶ καὶ σέβωμαι, ἀλλὰ θὰ ἔλεγον Αὐτοῖς — Ἰδούτὸ Εθνος προοδεύει, δὲν δυνάμεθα η νὰ ταχθῶμεν καὶ ἡμεῖς οἱ εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντές σας καὶ ἐκτιμήσαντες τὰς ἀρετάς σας, ύπὸ τὴν νέαν τάξιν τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ ποῦ βλέπεις τὰ δείγματα τῆς ἐμφρονος πολιτικῆς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ὁκτωβριανῆς Ἐπαναστάσεως; — Τὰ ἔχω ἐνώπιόν μου πρὸ δικτώ ἡμερῶν ἥδη ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὄμονοίας.

Τρεῖς μόνον πολιτικοὶ ἄνδρες ἔδωκαν χεῖρα βοηθίας εἰς τὸ ἄθλιον αὐτὸ πραξικόπημα εξ ἀγνοού πατριωτισμοῦ δρμώμενοι, καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν, διὶ ἐργάζονται ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς χώρας, πιστεύσαντες ἀτυχῶς, διὶ δέν εἶνε δὲν θρωπός ὁ μεγαλεπίδολος δὲν θηγήσων τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὸ μέλλον. Τοὺς τρεῖς τούτους δὲν τοὺς εἶδα ἀκόμη, ἀλλ᾽ εἴμαι βεβαία, διὶ ἥδη αἰσθάνονται πόσον ἐπλανήθησαν. Οἱ τρεῖς ἀγαθοὶ καὶ χρηστοὶ πολιτικοὶ εἰσὶν ὁ φίλος σου Ζαΐμης, ὁ

έργανασιαν νέος Δεληγεώργης, καὶ ὁ ἀτυχῆς Μεσσηνέζης, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος ἐτομοθάνατος. Πρὸ δὲ τούτου ἔπειρψα νὰ μάθω πῶς εἶναι, καὶ μοὶ ἀπήντησαν δτὶ διάγαι ἐλπίδες υπάρχουσι. Μὴ γένοιτο, νὰ ἐκλείψωσιν αὐτοὶ οἱ τρεῖς, η μόνη ἄγκυρα τοῦ τόπου διὰ τὸ μέλλον, εἴτε παλινοστήσῃ ὁ Βασιλεὺς εἴτε μή».

Ο Νικόλαος μεγάλως ἐδυσανασχέτει ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, καὶ δὲν ἐπείθετο δτὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἥθελε μετατραπεῖ τὸ πνεῦμα υπὲρ τοῦ Ὁθωνος ἀμέσως, ἐξ ἄλλου δὲ ἐπίστευεν, δτὶ καὶ ἂν ἥθελε κατορθωθῆ τοῦτο, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις αἱ «κυανέεσιν ἐπ' ὁφρύσι νεύσασαι» τῇ Ἑλλάδι, θὰ ἔφραττον τῷ Βασιλεῖ Ὁθωνι τὴν ὁδόν. Άλλὰ συγχρόνως βλέπων δτὶ η ἀναρχία, καὶ η ἔλλειψις πηδαλίου εἰς τὸν ἀτυχῆ τόπον καὶ η ἐπάρατος ἀντίζηλία τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἀνέκοπτε τὰς προσπαθείας πάντων πρὸς εὔρεσιν ἡγεμόνος, καὶ κατὰ σειρὰν ἀπεκρούσθησαν παρ' αὐτῶν οἱ παρουσιασθέντες ὑποψήφιοι μὲν ἥλικιαν καὶ τινὰ πετραν, ὡς ὁ *Duc d'Aumale*, ὁ τοῦ *Combourg*, εἰς ἐκ τοῦ οίκου τῶν *Meclembourg* καὶ ἄλλοι, εἰδὲ καὶ ἐπείσθη καὶ οὗτος, δτὶ οὐ καιρὸς δισταγμῶν κατὰ τὴν ἀδελφήν του, ἀλλὰ θάρρους ἐνεργείας περισκέψεως, καὶ ἐπιτηδείως προδιαθέσας τὸν Σίναν, διὰ τὰ μέλλοντα πιθανῶς συμβῆναι, ἀνεχώρησε καὶ

Σίναν

πατρίδα χορεύει

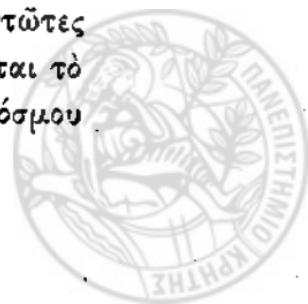
πάλιν εἰς Βαυμέργην, δπου ἔμελλε νὰ ἀναπετα-
σθῇ, Θεοῦ θέλοντος, η σημαία τῆς Παλινορθώσεως.

Ο Όθωνισμός, μοὶ ἔγραφεν ἔκειθεν, ὁ Νικό-
λαος, προβαίνει γιγαντιαίοις βήμασιν ἐν Ἀθήναις,
πάντες οἱ ἔξοριστοι ἐπανῆλθον, ἔργαζονται δὲ ήσύ-
χως καὶ βασίμως. Οἱ κυριώτεροι προύχοντες τῶν
ἐπαρχιῶν ἡσπάσθησαν τὴν ίδεαν, καὶ βεβαρυμένος
ὁ κόσμος ἐκ τῶν δεινῶν τῆς ἀναρχίας, θὰ ἴδῃ μετ'
ἀνακουφίσεως ἐν διοιονδήποτε καθεστός, πολὺ μᾶλ-
λον τὸ πρώην. Ο γαυρός μου ἀπῆλθεν εἰς Τόραν
δπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μιαούλη, ὁ ἀδελφός
μου ἔργαζεται εἰς Δωρίδα καὶ Ναυπακτίαν. Εἰς τὰ
μεσημβρινὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ Πετροπούλαχης.
Εἰς τὰ βόρεια δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διαδοθῇ τὸ κί-
νημα, διότι ἔκει κυριαρχεῖ ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Ροῦφος,
ἄλλ' οἱ Πετμεζαῖοι ἥρχισαν νὰ δίδωσιν ἀφορμὴν
πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν Όθωνιστῶν. Ο Μπό-
ζαρης ἔστρεψεν τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν Δυτικὴν
Ελλάδα, ὁ Σίμος κατηχεῖ τοὺς ἐν Ἀθήναις Ἡπει-
ρώτας, καὶ ὁ Χατζίσκος τὴν Φθιώτιδα. Οἱ ἀνώτε-
ροι ἀξιωματικοὶ τῆς χωροφυλακῆς ἔμειναν πάντοτε
πιστοὶ εἰς τὸν Όθωνα, καὶ δὲν ἔλαβον μέρος εἰς
τὴν Οκτωβριανὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλὰ δὲν ἐχρίθη
εὑλογὸν νὰ κατηχηθῶσιν, δπως μὴ χαλαρωθῇ η
πειθαρχία, ἔως οὖ δὲ λαὸς αισθανθῇ τὴν ἀνάγκην
τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως. Περίεργον συμβάν,

μοὶ γράφει ὁ ἀδελφός μου Ἀριστομένης, τὸ δποῖον πράγματι μὲ ἐξέπληξε καὶ κατέρριψε τὰς ἀμφιβολίας μου ως πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ Ὀθωνισμοῦ. Ή ἀδελφή μου ἔρχομένη ἐξ Ὑδρας προύτιθετο νὰ μείνῃ ὀλίγας ημέρας μόνον εἰς Ἀθήνας, καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀμφισσαν, δπως ἀποκατασταθῇ ἐκεῖ, προηγηθέντος ἥδη τοῦ συζύγου της καὶ ἀναμένοντος αὐτῆν. Ἐπελθόντος δμῶς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ὑπὸ τῆς ιδέας, δτὶ δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ Παλινόρθωσις, ὁ γαμβρός μου ἤλλαξε γνώμην, καὶ ἔγραψε τῇ συζύγῳ του νὰ εῦρῃ κατάλληλον οἰκημα, δπως ἀποκατασταθῶσιν εἰς Ἀθήνας, καὶ εὔκολότερον γίνωνται αἱ συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Βασιλέως Ὀθωνος ἐν Βαμβέργῃ. Πράγματι κατάλληλος οἰκία ἐμισθώθη, καὶ διασκευάζουσα ταύτην ἡ ἀδελφή μου, ἐκ τῶν πρώτων ἐτοποθέτησε τὰς μεγάλας εἰκόνας τῶν Βασιλέων ἐν τῇ αιθουσῇ τῆς ὑποδοχῆς, καὶ κατεγίνετο εἰς τὴν τελείαν ἐπίπλωσιν αὐτῆς, δτε εἰσέρχεται ὁ Μπότζαρης πρὸς ἐπίσκεψιν, καὶ συγχαίρει αὐτῇ διὰ τὴν εὗρεσιν ὡραίας οἰκίας, στρέψας δμῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ διάφορα κομψοτεχνήματα θαυμάζων, ρίπτει τὸ βλέμμα του ἐπὶ τῶν εἰκόνων τῶν Βασιλέων, καὶ ἔντρομος λέγει τῇ ἀδελφῇ μου, δτι δὲν εἶνε φρόντιμον τοῦτο, θὰ σᾶς συμβῇ δυσάρεστόν τι, πρὸ δύο μηνῶν τὸ πλῆθος εἰσήλασεν εἰς τὴν οἰκίαν Σ . . .

καὶ κατασυνέτριψε τὰς εἰκόνας, καὶ παρ' ὄλίγον νὰ κακοποιήσωσι καὶ τὸν οἰκοδεσπότην. — Ναι, λέγει ἔκεινη, ἀλλ' ἔκτοτε τὰ πράγματα μετεβλήθησαν, καὶ τώρα μετ' εὐχαριστήσεως θὰ ἴδωσι τὰς εἰκόνας ταύτας. Τοῦ δὲ Μπότζαρη ἐπιμένοντος καὶ παραινοῦντος αὐτήν, νὰ ἀφαιρέσῃ πρὸς τὸ παρὸν τὰς εἰκόνας ἔκειθεν, αὕτη λέγει, ἡζεύρετε, δτὶ μὲ ὠθεῖτε διὰ τῶν παρατηρήσεών σας, τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζω τὴν ὄρθοτητα, καὶ τὴν ἐξ ἀγαθῆς προνοίας προέλευσιν, νὰ ὑποβάλω εἰς δοκιμὴν τὸ ζήτημα, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Βασιλέως "Οθωνος νὰ γίνῃ ἡ λυδία λίθος τοῦ 'Οθωνισμοῦ; Καὶ καλέσασα πάραντα τὸν υπηρέτην πελώριον Δωριέα, τῷ λέγει, « φέρε αὐτὴν τὴν εἰκόνα εἰς τὸν διορθωτὴν κατὰ τὴν δὸδὸν Ἐρμοῦ, διότι τὸ πλαισίον εἶνε ὄλιγον συντεθλασμένον ἔνεκα τῆς μετακομίσεως, καὶ πλήρωσε ὅ,τι σοὶ ζητήσῃ ἀνευ παρατηρήσεως, διὰ νὰ τὸ φέρης τάχιστα. Νὰ κρατήῃς δὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ἔξω, νὰ φαίνεται δτὶ ἔχει θελον, διὰ νὰ προσέχουν οἱ διαβάται νὰ μὴ τὸ ἐγγίσωσι καὶ θραυσθῇ. Ο Δωριεὺς ἀνεχώρησεν οὐδὲν ἐννοήσας ἐκ τῆς σοβαρότητος τῶν διαταγῶν τῆς Κυρίας του, εἰμὴ μόνον δτὶ ἡ ἐργασία τοῦ τεχνίτου ἔπρεπε νὰ εἴνε καλή, καλὰ πληρωμένη, καὶ ταχέως. Οι παρεστῶτες δμως ἐννοήσαντες τὴν πρόθεσίν της νὰ φαίνηται τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ μάθῃ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ κόσμου

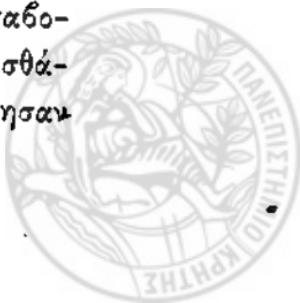
καθ' ὅδον, μετ' ἀγωνίας ἀνέμενον τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὑπηρέτου, δυσάρεστα προοιωνιζόμενοι. Ἐν τούτοις ἡ αἰσιοδοξία τῆς ἀδελφῆς μου ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ο Δωριεὺς ἐπανελθὼν μετὰ τῆς εἰκόνος διηγήθη, δτι καθ' ὅδὸν οἱ ἀνθρώποι ἰστάντο καὶ ἔθεώρουν καὶ αὐτὸν καὶ τὴν εἰκόνα μετ' ἀπορίας καὶ τίνος συγκινήσεως, ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὸ ἔργαστήριον, καὶ ὁ καταστηματάρχης ἀνεγνώρισε τὸν Ὄθωνα, μετὰ ὁδύνης ἀνέκραξε, «ποῦ εἶνε αὐτὸς ὁ καλὸς ἀνθρώπος, ὁ καλὸς χριστιανός, ποῦ τὸν φάγαν τὰ σκυλιά», καὶ διάφορα ὅλλα ἐπίθετα δίδων εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, διώρθωνε μετὰ προσοχῆς τὸ πλαισίον· αἱ φωναί του καὶ αἱ ιερεμιάδες του εἴλκυσαν περὶ αὐτὸν πολλοὺς τῶν διαβατῶν, καὶ μετὰ σεβασμοῦ ἤκρωντο τοὺς λόγους του, καὶ συγκεκινημένοι ἤτενίζον τὴν εἰκόνα. Τὸ πλαισιον διώρθωθη, καὶ ὁ καταστηματάρχης δὲν ἐδέχθη νὰ πληρωθῇ λέγων, δτι εἶνε ἄρκούντως πληρωμένος διὰ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς νὰ διορθώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγίου αὐτοῦ ἀνθρώπου. Πολλοὶ ἐκεῖθεν ἤκολούθησαν τὸν ὑπηρέτην φέροντα τὴν εἰκόνα πρὸς τὸν σίκον σιωπηλὶ καθ' ὅλην τὴν ὁδόν. Ἡ ἀδελφή μου ἥτο μέχρις οὐρανοῦ ἐνθουσιασμένη μετὰ τὴν διήγησιν τοῦ ὑπηρέτου, καὶ πάντες συνεχάρησαν αὐτὴν ἐπὶ τῇ καλῇ ἴδεᾳ. Μολονότι τὸ πρᾶγμα μικρὸν βεβαίως,

ἔδωκεν δύμως ἐλπίδας μεγάλας, δτι αισίως θὰ φθάσῃ
εἰς πέρας τὸ ἔργον. Εἰς τὸ δεῖπνον παρὰ τῷ Βασι-
λεῖ "Οὐθωνι, διηγήθη ὁ Δράκος τὸ ἀνέκδοτον εἰς τὴν
Βασιλισσαν Ἀμαλίαν, τῆς ὅποιας τὰ δάκρυα ἔρ-
ρεον ἀκαταπαύστως καὶ ἐπανελάμβανε μὲ τρέμοντα
χεῖλη — « die gute Penelope — die gute Penelope ».

'Αλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων ἄλλα δὲ Θεός
κελεύει.

'Ο 'Οθωνισμὸς ἀκρατήτως πλέον ἔβαινεν ἐπὶ αἰ-
σιῷ μέλλοντι, καὶ αἱ πρὸς τὸν Νικόλαον ἐπιστολαὶ
καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων ἐπεβεβαίων τὴν
ὑπὲρ τοῦ 'Οθωνος μετατροπὴν τῶν ιδεῶν, καὶ τὴν
μετάνοιαν πολλῶν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπαναστα-
τῶν. 'Ο Βούλγαρης εἶχε καταπέσει εἰς τὴν κοινὴν
γνώμην, τὰ δὲ στρατιωτικὰ ἀντιμαχόμενα κόμ-
ματα εἰς οὐδεμίαν ἥρχοντο συνεννόησιν καὶ συμφι-
λίωσιν. 'Εκ τούτων πολλοὶ εὔρισκον ἀνακούφισιν
ὡς πρὸς τὴν φευδῆ θέσιν, ἣν ἐδημιούργησαν ἑαυ-
τοῖς, προχωροῦντες εἰς τὸν 'Οθωνισμόν. Καὶ ἐκε-
νοὶ ἀκόμη, δσοι παρεσύρθησαν ἐκ τῆς γενικῆς ἔξε-
γέρσεως, καὶ οἵτινες δὲν ἐσκόπουν τὴν ἐκθρόνισιν
διὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν μεταβο-
λὴν συστήματος τοῦ διοικεῖν τὴν χώραν, ἥσθά-
νοντο ἑαυτοὺς πταισαντας, δτι δὲν ἀντεστάθησαν

εἰς τὴν κατάργησιν τῆς Δυναστείας, ἡ ὅποια ἔφερε τὸ χάος καὶ τὴν ἀναρχίαν, καὶ εὐχαρίστως ἔβλεπον τὸ Ὀθωνικὸν ρεῦμα, διότου ἡδύναντο νὰ πνίξωσι τὴν τύψιν τοῦ συνειδότος τῶν, καὶ νὰ πλεύσωσι πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς ἔξορίστους φέροντες τοὺς νέους πόθους καὶ τὴν νέαν φιλοδοξίαν τοῦ Ἐθνους, νὰ ἀναστηλώσῃ, διτὶ πλανηθέν, κατέρριψε, καὶ ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἐπεχειρούν τὴν πρὸς τὴν Βαμβέργην ἀγουσαν, ως προσκύνημα τῶν Ἄγιων Τόπων.

Καὶ ἡτο ἀκόμη ἡ ὀλίγη χαρά, ἣν ἐγεύθησαν οἱ ἀτυγεῖς Βασιλεῖς ἐν τῇ ἔξορίᾳ τῶν, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῶν, διε ἥνοίγετο ἡ θύρα, καὶ ἀνηγγέλλετο ἡ ἔλευσις Ἐλληνος. Ἡ αὐλικὴ ἐθιμοτυπία ἐλησμονεῖτο, καὶ ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία εύρισκετο αὐθωρεὶ εἰς τὸν προθάλαμον, διότι πρώτη αὕτη ἴδη τὸν Ἐλληνα, μὴ ἀναμένουσα οὔτε τὸν ὑπασπιστὴν νὰ τὸν εἰσάξῃ, οὔτε τὴν Κυρίαν τῆς τιμῆς νὰ παρασταθῇ.

Τέλος ἐμπεδωθείσης καλῶς τῆς ιδέας τῆς παλινορθώσεως, καὶ μὴ εὑρεθέντος ἀκόμη ἡγεμόνος νὰ θελήσῃ τὸ προσφερόμενον στέμμα τῆς Ἐλλάδος δίκην διλέπτου πρὸς τὸν δίσκον ἐπαίτου, ἀπερασίσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν Ὀθωνιστῶν νὰ εἰδοποιηθῇ ὁ Βασιλεὺς Ὀθων περὶ τοῦ πόθου τοῦ λαοῦ νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐπανακάμπτοντα, καὶ μετὰ τῆς παρακλήσεως διότι συγχρόνως καὶ ὁ Διάδοχος

Λουδοβίκος κατέληθη, καὶ ἀρθῶσι τὰ αἰώνια προσκόμματα καὶ η ἐκμετάλλευσις τῶν πονηρῶν διὰ τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς. Ο Νικόλαος ἐπεφορτισθῇ νὰ πορευθῇ πρὸς τὸν Βασιλέα φέρων τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ του ἐν μετανοίᾳ.

Ο Βασιλεὺς ἐν μεγίστῃ συγκινήσει ἡκροᾶτο τοῦ Νικολάου δηλοῦντος τὴν μετατροπὴν τῶν φρονημάτων ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Παλινορθώσεως. Οὐδένα δρον ἐπρότεινε, καὶ οὕτε ἥθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ δρων. Ο ἀτυχῆς Βασιλεὺς δὲν ἔθετεν δρους, ἐλησμόνει πᾶν δ, τι ἐγένετο, καὶ ἀπλούστατα ἐπανήρχετο οἷκοι. Ἐν καὶ μόνον ἀπῆτει ἐπιμόνως καὶ ἄνευ περιστροφῶν νὰ τῷ εἰπωσιν, ἂν ἡ ἐπάνοδός του γίνεται δμοφρονούντων πάντων, διότι προτιμᾷ τὴν ἔξορίαν του, καὶ τὸν ἄνευ γοήτρου βίου του ἐν τῇ ἔξορίᾳ, ἡ νὰ ἐπανέλθῃ δι' αἰματοχυσίας, ἔστω καὶ ἐνὸς Ἑλληνος.

Βεβαίως ὁ Νικόλαος δὲν ἤδύνατο νὰ δώσῃ τὴν πλήρη βεβαιότητα, ὅτι οἱ πάντες δμοφρονοῦσιν, ἀλλ' ὅτι οἱ πιστοὶ πρὸς Αὐτὸν μείναντες οἱ ὄνομασθέντες. Οθωνισταὶ ἐννοοῦσιν τὴν ἐπάγοδον ἄνευ αἰματοχυσίας, καὶ ὅτι θὰ παραιτηθῶσι τῶν ἐλπίδων των καὶ τοῦ διακαοῦς πόθου των, νὰ ἴδωσι τὸν Βασιλέα των ἐπανερχόμενον, ἂν πεισθῶσιν, διτι δυνατὸν νὰ συμβῇ αἰματοχυσία — τούτου ἀνελάμβανε τὴν εὐθύνην.

Καὶ οὗτω τὰ πάντα εἰσῆλθον εἰς διμαλήν δδόν.
Ο μὲν Βασιλεὺς Ὁθων ἐπεχείρει νὰ πείσῃ τὸν Διάδοχον Λουδοβίκον νὰ δεχθῇ τὸ δρθόδοξον δόγμα,
οἱ δὲ κορυφαῖοι τῶν Ὁθωνιστῶν διεμοιράζοντο τὰς
ἐνεργείας των ἐπὶ πάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ταχικὴ ἀλληλογραφία ἐτηρεῖτο μετὰ τῶν ἀκολούθων τοῦ Βασιλέως ἐν Βαμβέργῃ, καὶ λεξικὸν
κρυπτογραφικὸν παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως
Ὀθωνος μετ' ἔκτάτου ἐπιτηδειότητος, συνιστάμενον
εἰς τέσσαρα τετράγωνα ἡριθμημένα ἐμπεριέχοντα ἀνὰ ἔξ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ὥστε ὁ
γράφων ὥφειλεν εἰς ἕκαστον γράμμα τῆς λέξεως,
ἥν ἔγραφε, νὰ προσθέτῃ τὸν ἀριθμὸν τοῦ τετραγώνου,
ἔξ οὖ ἔλαβε τὸ γράμμα. Αὕτη ἡ ἀνάμιξις τῶν
ἀριθμῶν διευκόλυνε μεγάλως τὸν μεμημένον εἰς
τὴν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν μὴ μεμυημένον ἦτο
ἀκατόρθωτος ἡ ἔξηγησις. Καὶ ὁ Ὁθωνισμὸς σπεύδων βραδέως εἶλκεν ἀκαταμαχήτως τὰς εὐχὰς τοῦ
λαοῦ ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς ἔργου του, οἱ δὲ Ὁχτωβριανοὶ περιδεεῖς ἔβλεπον ἐκευτοὺς ἔκτεθειμένους εἰς τὴν
περιφρόνησιν τοῦ κοινοῦ, ἐργασθέντες ἀσκόπως καὶ
ἀπερισχέπτως, καὶ εύρισκόμενοι εἰς τὴν ταπεινὴν
ἀνάγκην νὰ τείνωσιν ἵκετιδα χεῖρα πρὸς τοὺς Δυνατοὺς τῆς γῆς, δπως τοῖς δώσῃ κατὰ τὸ λεγόμενον τότε, καὶ τὸ ἐναπομεῖναν ἔκτοτε ὡς ρητὸν τοῦ
Εὐαγγελίου: «Βασιλέα καὶ ἄς εἶνε ἀπὸ ξύλο».

Ἡ καταπληκτικὴ αὕξησις τοῦ Ὀθωνιστικοῦ στοιχείου, ἥρχισε νὰ ἀνασυγῇ τοὺς πρέσβεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐν Ἀθήναις, καὶ τὰς κυβερνήσεις των, καὶ ὁ Βούλγαρης ἐπτομένος ἐπέσπευδε τὴν ἔκλογὴν ἡγεμόνος. Ἡ ἀντιηλία τῶν Δυνάμεων κατέπεσεν ἀπέναντι τοῦ ἀναπρφεύκτου, καὶ ὁ Πάλμερστων ἐκοσκίνιζεν ἐν τῇ παλάμῃ του τὰ μειράκια τῶν Βασιλικῶν οἰκων τῆς Εὐρώπης, διότι ἐν τῇ σοφίᾳ του καὶ τῇ τρυφερᾷ στοργῇ του πρὸς τὴν ἀτυχῆ Ἑλλάδα δὲν ἔστεργεν εἰς ὥριμον γαμβρὸν δι' αὐτῆν, ἔπρεπε νὰ εἴνε μείραξ διὸς νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ ἄλφα.

— Τέλος ἀνέτειλε καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἡμέρα τῆς ἐνδεκάτης Ὁκτωβρίου — ἡ είκοστη τετάρτη Ὁκτωβρίου τοῦ 1863 καὶ ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος σφριγῶν καὶ ἀκτινοβόλος, ἀγένειος νεανίας μὲ στερρὸν πόδα ἀνέην τὰς βαθμίδας τοῦ Θρόνου τῆς Ἑλλάδος καὶ κατ' εύδοκίαν τοῦ Ὑψίστου, δστις εύνοεῖ πάντοτε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀγαθὸν Ἑλληνικὸν λαόν, μαχροθυμήσας ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς — ὁ νέος Βασιλεὺς δὲν ἦτο ἀπὸ ξύλο — ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ εύφυΐα διέλαμπεν ἐν τοῖς δρθαλμοῖς του.

Καὶ εὐθὺς ἔδωκε δείγματα τῆς ἴσχυρᾶς θελήσεώς του, καὶ τοῦ θάρρους του, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἔλεύσεώς του καθ' ἥν στιγμὴν ἡ μουσικὴ ἐπαιάνι-

Ζεν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ὄμονοίας, καὶ ὁ κόσμος
συμπεπικνωμένος ἀνέμενε νὰ ἔδῃ τὸν νέον Βασιλέα.

Ἐφθασεν οὗτος δι' ὠραίου φαέθωνος ἡγιοχῶν ὁ
ἴδιος λαμπροὺς θυμοειδεῖς ἐππους, καὶ συνοδευόμε-
νος ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Αὐλάρχου τοῦ Συνταγμα-
τάρχου Τριγγέτα καθημένου πρὸς τὰ ἀριστερά του.

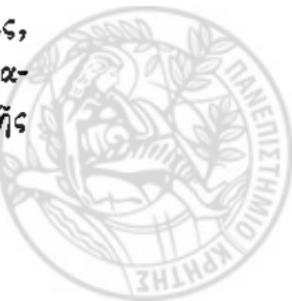
Ἡ στάσις τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ἡ χάρις μετὰ τῆς
ὅποιας διώχει τοὺς ἐππους, ἡ παιδικὴ ἀθωάτης ἔζω-
γραφημένη ἐν τῷ προσώπῳ του, διήγειρε τὴν τρυ-
φερότητα τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ μεγάλου ἐνθουσια-
σμοῦ ἔζητωκραυγήθη. Ἐσταμάτησε τοὺς ἐππους
του ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς μουσικῆς, καὶ ἔρριπτε
βλέμματα περιεργείας ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του, δτε οἱ
ἐπποι του ἔδειξαν σημεῖα ταραχῆς, μὴ ἀρεσκόμενοι,
φαίνεται, εἰς τὴν ἀκινησίαν. Κατὰ πρῶτον ὁ βασι-
λεὺς Γεώργιος ἐδοκίμασε νὰ τοὺς καθησυχάσῃ ἐλα-
φρῶς διὰ τοῦ μαστιγίου θίγων αὐτούς, καὶ θω-
πεύων διὰ τῆς γλώσσης, ἀλλ' δτε οἱ ἐπποι δὲν
ὑπήκουουν, καὶ περισσότερον ἀνησύχουν, τότε ἐγερ-
θεὶς ἐπάταξεν αὐτοὺς αὐστηρῶς, καὶ ἀπολύσας τὰ
ἡνία, τοὺς ἔβίασε νὰ βαδίσωσιν δλοταχῶς, καὶ μο-
λονότι τὸ πλῆθος ἦτο συσσωρευμένον πέριξ αὐτοῦ,
τοὺς ὠδήγησε μὲ τοιαύτην ἐπιτηδειότητα, ὥστε
οὐδένα ἥγγισε, καὶ χειριζόμενος διηνεκῶς τὸ μα-
στίγιον, τοὺς ἔφερε διὰ τοῦ γύρου ἀπὸ τῆς δδοῦ
Σταδίου πρὸς τὴν ὁδὸν Πατησίων καὶ ἐκεῖθεν τοὺς

ἐπανέφερεν ὄλοταχῶς εἰς τὴν ιδίαν θέσιν παρὰ τὴν μουσικὴν ἀσθμαίνοντας καὶ τετιθασσευμένους. Οἱ λαὸς ἄφωνος καὶ ἔχθαμβος τὸν ἔβλεπεν.

Εἰς τὰς περὶ τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας οικίας εἶχον συρρεύσει, διπάς ἵδωσι τὸν νέον Βασιλέα ἐκ τοῦ ἔξωστου καὶ τῶν παραθύρων, Κυρίαι καὶ Κύριοι πασῶν τῶν ἀπογράψεων, ἐπαναστάται, Ὅθωνισται, Βουλγαρισται, καὶ μή, χλιαροὶ καὶ οὐδέτεροι, καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Γεωργίου ἔθαυμάσθη παρὰ πάντων, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πλεῖστα δσα λογοπαίγνια καὶ εἰς εὑρυθή σκώμματα, διαμειβόμενα μεταξὺ Κυριῶν καὶ Κυρίων ἀντιθέτων πολιτικῶν δοξασιῶν.

« Ἰδοὺ ἔχετε δ, τι ἐπειθυμήσατε — ἔλεγον οἱ Ὄθωνισται τοῖς ἐπαναστάταις — Βασιλέα μὲν μαστίγιον ἀνὰ χειρας — « ὅχι, ἔλεγεν ἀλλος — τὸν ἥθελον ἀπὸ ξύλο » — εύτυχῶς δὲν εἶνε ἀπὸ ξύλο — ἀλλὰ θὰ δώσῃ ἐλπίζομεν. Καὶ βροχὴ κλήσεων καὶ ἀντεγκλήσεων ἔξερρήγνυτο, ζωηρῶς ἀλατισμένων δι' ἀττικοῦ ἀλατος, πνεύματος καὶ ἀφελείας, ἀστειότητες ἀνευ χολῆς καὶ ἔχθρότητος μὲ τὸ βάθος τῆς ἀληθείας.

Τὸ πῆρεν ἀκόμη τότε τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς συναναστροφῆς ἐν ταῖς ἀριστοκρατικαῖς οικίαις, καὶ τῶν τοῦ τόπου ἀρχόντων, ώς καὶ τῶν ἐγκατασταθέντων μετὰ τὸ 1821 ἐξ ὅλων τῶν ἐκτὸς τῆς

Ἐλλάδος μερῶν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔφερεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ἀνθος τῆς ἔκει ἐλληνικῆς ἀριστοκρατίας, μὲ δὲ λας μὲν διάφορα ἥθη τῶν τοῦ τόπου, ἀλλὰ διεῖπε τὸ ἴδιον πνεῦμα τὸ ἔξιοπρεπές, καὶ ἀφέλεια ἥθους μετὰ χάριτος. Μεγαλειτέρα ἐλευθερία ἐδίδετο τότε εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο φύλων σχέσεις, ἀλλὰ καὶ μεγαλειτέρα ἦτο ἡ προσοχὴ καὶ τὸ πρὸς τὸ ἀσθενὲς φῦλον σέβας. Δὲν διατείνομαι, δτι εἰς τὰς παρωχημένας γενεὰς ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξαν τὰ πάντα ἀμεμπτα, καὶ ἡ ἀρετὴ ἦτο προσὸν ἐκάστου· δυστυχῶς πολλὰ μᾶς παρουσιάζει ἡ Ἰστορία τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου Ἑλλάδος τὰ ἔκτροπα, τὰς πολιτικὰς καὶ ἀτομικὰς ἀσχημίας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς δαφνηφόρου ἱστορικῆς σελίδος τοῦ 1821 πολλὰ τὰ ἀποσιωπητικὰ σημεῖα εἰμεθαήναγκασμένοι νὰ γράψωμεν.

Οὔτε μεμψιμοίρους θέλω νὰ ἔκπεμψω στεναγμούς, δπως πολλούς γέροντας καὶ γραίας ἥκουσα νὰ ἀναφέρωσι μετὰ πόνου ψυχῆς — «ποῦ εἶναι ὁ καλὸς καιρὸς ἐκεῖνος» — (ὁ καλὸς καιρὸς ἐκεῖνος ἦτο ὁ μέγας μὲ τὴν σπάθην ἀνὰ χεῖρας). Ταῦτα εἶνε παραληρήματα τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ἔρως νοσηρὸς καὶ πόθος πρὸς πᾶν τὸ παρελθόν. Εἶνε, οὗτως επεῖν, νοσταλγία, ἥτις ἐνέπνευσε καὶ τὴν παροιμίαν «κάθε πέρυσι καὶ καλλίτερα». Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀποσιωπήσω, δτι προοδεύουσα ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ

πολιτισμῷ καὶ τῇ παιδείᾳ, καὶ πεπροικισμένοι οἱ Ἑλληνες ὑπὸ εὐφυίας καὶ πνεύματος ὑπερόχου, ἡδύναντο ταύτοχρόνως νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶσι τόσον τῶν πατρίων, καὶ περιττὸν ἡτο νὰ ἀπομιμῶνται τόσον πιθηκῶς τὰ τῆς Δύσεως ἥθη καὶ ἔθιμα.

Τόσον περισσότερον δυνατόν καὶ τὸ κλίμα ἡμῶν καὶ ἡ τοποθεσία, καὶ ἡ ὑγιεινή καὶ ἡ ἴδιοσυγχρατία ισχυρῶς ἐναντιοῦνται. Ἡ πίστις δέ, ἀν δύναμαι νὰ εἴπω

οὕτως — πρὸς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά μας, ἐνούμενα μὲ τὴν πρόσδον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν τεχνῶν, ἥθελεν ἐπισύρει τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου ἐξ ἐνός, καὶ ἡμᾶς ἥθελε καταστήσει ὑγιεστέρους κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα ἐξ ἄλλου. — Μηδὲν ἄγαν, λέγει ὁ σοφός. — Ἡ ταχύτης καὶ ὁ κόρος κυριεύει νῦν τὰς νέας γενεᾶς ἀτυχῶς, καὶ οὐδεμία ἀπόλαυστις εἶνε ἐφικτή. Ἐργαζόμεθα νυχθημερόν, η ἀναπαυόμεθα νυχθημερόν. Ἡ Κυριακὴ εἶνε ἡμέρα ἄγνωστος εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὁ περίπατος πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν εἶνε ἔθιμον τῶν βαναύσων πλέον. Ὁ παραμικρότερος ἀστὸς δὲν ἡδύνεται εἰμὴ εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ Νιαγάρα, καὶ εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ Βάγνερ, δηπου πολὺ ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ ἀπολέσῃ τὸ ἀκουστικόν του τύμπανον. Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν υἱῶν μας καὶ ἀδελφῶν μας δὲν ἀναμένονται πλέον νὰ ἀναγνωσθῶσιν ἐν ἀπολαύσει πλησίον τῆς λαμπυρίζουσῆς ἐστίας, καὶ ὁ τηλέγραφος ἀναπληρώνει

ξηρῶς πᾶν αἰσθημα καὶ πᾶσαν εὐχήν. Οὐ Ελλην
έγκληματιας εύρισκει ἀνοικτὰς ἀγκάλας εἰς τὴν
ξένην γῆν καὶ πολύφερνον νύμφην, καὶ ὁ ἀλλοδα-
πὸς ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα δποιασδήποτε προε-
λεύσεως, βέβαιος ὡν ὅτι θὰ λατρευθῇ. Ἀγεληδὸν
πορεύονται νῦν εἰς τὰς διασκεδάσεις, καὶ ἀγεληδὸν
γίνονται αὗται, καὶ εύρισκεται τις μόνος καὶ ἔρη-
μος ἐν τῷ μέσῳ κόσμου ἀγνώστου, καὶ προσπαθεῖ
νὰ πείσῃ ἑαυτόν, ὅτι διεσκέδασε μεγάλως, ἐπιστρέ-
φων οἶκοι μὲ χορτασμένον στόμαχον ἀληθῶς, ἀλλὰ
μὲ τὸ πνεῦμα χαλαρὸν καὶ ἄτονον. Καὶ ἡ ἐπομένη
ἡμέρα εἶνε ἡ αὐτὴ τῆς χθές. Δὲν βλέπομεν τὸν
ἥλιον ἀνατέλλοντα, καὶ εἰς τὸ πνεῦμά μας δὲν θάλ-
λει οὐδεμίᾳ σκέψις πρὸς ἓνα σκοπὸν ὑπέρτερον,
πρὸς μίαν ἐλπίδα ιδανικήν, ἀλλὰ μόνον γάπολαυ-
σις τῶν πάντων μετὰ ταχύτητος μᾶς βασανίζει καὶ
θ πλουτισμός.

Οὐδεμία ἡρεμία πλέον εἰς τὸν ἀνθρωπὸν τὸν νῦν.

Στροβιλίζομεν περὶ τὸν χρυσὸν ἀκαταπαύστως,
φίλε Φίλιππε, καὶ ως εἰς τοὺς Δερβίσας τῆς Ἀσίας
στροβιλίζοντας, ἐπέρχεται μανία, καὶ καταπίπτο-
μεν ἀναίσθητοι διὰ νὰ ἐπαναρχίσωμεν τὴν ἐπομένην.

Τὸ τόσον ἀναπτυχθὲν πνεῦμα τῶν ἀνακαλύψεων
καὶ ἐφευρέσεων κατὰ τὸ τελευταῖον τριακονταετὲς
διάστημα εἶνε βεβαίως ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ σεβα-
σμοῦ δύναμαι εἰπεῖν.

‘Αλλὰ φεῦ! τί ἐπρόσθεσεν εἰς τὴν δυστυχισμένην ἀνθρωπότητα;

— Μηδέν. — Οὔτε ἕνα χόκκον εὐδαιμονίας ἐπέφερε. Τούναντίον ἡ πενία ἡ κακοδαιμονία εἶνε καταφανεστέρα.

“Οταν ὁ πλησίον μου οῖκος ἔχῃ φωτισμὸν ἡλεκτρικὸν περιλαμπῆ, δὲ ίδικός μου οῖκος εἶνε μαῦρος σκοτεινὸς ἄχαρις, μολονότι καίουν ἐπὶ τῆς τραπέζης μου δύο κηρία. — Τί θέλεις λοιπόν, θά μοὶ εἰπης, νὰ σβύσωμεν τὰ ἡλεκτρικὰ διὰ νὰ φέγγουν τὰ ίδικά σου κηρία; — Οὐχὶ — νὰ προοδεύῃ θέλω ὁ κόσμος νὰ ἐφευρίσκῃ, νὰ ἐρευνᾷ, νὰ ἀγωνίζηται, νὰ μοχθῇ, ἀλλὰ αἱ ἐφευρέσεις του, οἱ ἀγῶνες του, αἱ ἐρευναὶ, οἱ μόχθοι του, νὰ ἀπλώνωνται εὐεργετικῶς ἐπὶ τοῦ πρώτου τῆς κοινωνικῆς βαθμίδος, δπως καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου.

Ἐρρέτω κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ἡ ἐφεύρεσις τὴν δροίαν δὲν ἀπολαμβάνει καὶ δὲν χωρικὸς τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου.

Θέλω νὰ παύσῃ ὑπάρχων ὁ κατ’ ἀγέλην βίος διὰ τὸν ἀνθρωπὸν. Τὸ εὐγενὲς πλάσμα τὸ ἔξελθὸν τῆς χειρὸς τοῦ Πλάστου, δὲ Βασιλεὺς τῆς γῆς, νὰ ἀναλάβῃ, θέλω, τὴν ἀπολεσθεῖσαν θέσιν του ἐν τῷ κόσμῳ, νὰ ἀναλάμψῃ ἐκάστου ἡ ἀτομικότης ἐν τῇ φίκειᾳ σφαίρᾳ του, καὶ ἐν τῷ ἴδιῳ καθήκοντι.

— Η ἐργασία εἶνε ἡ μεγάλη εὐδαιμονία τοῦ ἀν-

θρώπου, καὶ ἡ ἀπόκτησις μετὰ κόπου εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ηδονή. Ἀλλὰ ποία εἶνε ἡ ἐργασία ἡ νῦν, καὶ ποία εἶνε ἡ μετὰ κόπου ἀπόλαυσις;

Ἐργασία εὐδαιμών καὶ εὐεργετική δύναται νὰ δνομασθῇ ἡ ἀγεληδὸν ἐν τοῖς ἔργοστασίοις γενομένῃ;

Οἱ συσσωρευμένοι ἔκεινοι νέοι οἱ στρέφοντες μηχανικῶς τοὺς ἔλικας τῶν μηχανημάτων, ἢ ἔκκωφευτικὸς τριγμὸς τοῦ σιδήρου, ἡ ὄψις ἡ μαύρη τούτων, τὸ ἀκαταπαύστως διαχεόμενον ἔλαιον ἐπ' αὐτῶν, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ρυπαρότης, ὁ πνιγηρὸς ἄηρ, τῆρις φριδοί, προξενοῦν φρίκην καὶ καταρρίπτουν τὸ γόνητρον τοῦ γένετος.

Μέγας παράγων τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ συναίσθησις, διτὶ δημιουργεῖ τι ἐξ οἰκείας θελήσεως, ἐπιτηδειότητος καὶ πρωτοβουλίας. Τούναντίον ἔχων τὴν συναίσθησιν διτὶ ἀποτελεῖ μέρος παθητικὸν τῆς μηχανῆς, ἡτις μονοτόνως κινεῖται τὸν καθιστᾶ δυστυχῆ, τὸν ἀποκτηνώνει, τὸν ἔχμηδενίζει. Ἀπεκδύεται ὁ ἀνθρωπὸς ἔκει τοῦ ἐγώ του. Τὸ ἐγώ δὲν ὑπάρχει καὶ δπως εἰς τὸ δεσμωτήριον, εἶνε ὁ ἀριθμὸς 8 ἢ 9... καὶ ἡ πρόσοδος φεῦ! Τριάκοντα λεπτὰ τὴν ἡμέραν.

Γνωστὸν θὰ σοὶ εἶνε νομίζω, φίλε Φίλιππε, τὸ συμβάν ἐν ἀλιευτικῇ τινι χώρᾳ κατὰ τὸ ἤχρον μιᾶς ἀκτῆς τῆς Γαλλίας. Οἱ πάντες ἔκει ἦσαν ἀλιεῖς. Ἐφερον τοὺς ιχθὺς των εἰς τὴν πλησίον πόλιν πρὸς

πώλησιν, αἱ γυναικές των ζωηραὶ καὶ εὔθυμοι κατεσκεύαζον τὰ δίκτυα, αἱ κόραι των ἄδουσαι, τὸ λινάρι ἔστριφον διὰ ταῦτα, καὶ τὴν προΐκά των κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος προητοίμαζον, ἀκροαζόμεναι τὰς διηγήσεις τῶν γερόντων, τοὺς κινδύνους καὶ τὰ ἄθλα των ἐν τῇ ἀγρίᾳ θαλάσσῃ, οἱ γέρων ἱερεὺς τοὺς ηὐλόγει κατὰ Κυριακήν, καὶ οἱ γαλήνη ἔβασιλευεν ἔκει, δτε κατὰ κακὴν μοῖραν ἐνεκαλύφθη ἡ εὐδαίμων χώρα ὑπὸ δμάδος ἀνθρωπαρίων τοῦ Παρισίου, δσφρανθέντων τὸ χρυσίον, καὶ διηγηθέντων ἔκει δίκην κυνηγετικῶν κυνῶν.

Εἰσῆλασαν μὲ τὰς αὐθάδεις προτάσεις των. —
Τί σκοτίζεσθε; τοῖς εἶπον, ήμεῖς ἀναλαμβάνομεν τὰ πάντα . . . προπληρώνομεν τὸ φάρευμά σας, καὶ θὰ ἀνήκῃ ἀποκλειστικῶς εἰς ήμᾶς . . . καὶ ίδού θὰ ἔχητε τόσον τὸ ἔτος, καὶ οὕτε ἔξοδα καὶ δίκτυα, καὶ ἐνοχλήσεις, ήμεῖς δλα θὰ σᾶς προμηθεύσωμεν. Ἐθαμβώθησαν οἱ δυστυχεῖς ἀλιεῖς, καὶ ἐδέχθησαν. Ἐλάμβανον τοῖς μετρητοῖς διὰ τὸ φάρευμά των, ή ἐπιτηδειότης καὶ ή τύχη δὲν ήτο πλέον ἀτομική, τὰ ταξείδια τὰ εὔθυμα πρὸς τὴν τλησίον πόλιν ἔπαιυσαν, ή ἀνία τοὺς κατέλαβεν, αἱ γυναικές των δὲν εἰργάζοντο, δὲν ἀπελάμβανον πλέον ἐκ τῆς καταναλώσεως τῶν δίκτυων, αἱ προτέρες δὲν κατεσκευάζοντο πλέον, διότι τὸ χρῆμα ήτο φυγκεντρωμένον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρός, καὶ

πρὸς ἐπίμετρον τὸ δεύτερον ἔτος ἐπληρώθησαν ὅλι-
γώτερον ἐπὶ τῇ προφάσει, διὰ τὴν ἑσοδείαν ἡτοῦ ὅλι-
γωτέρα, η̄ πενία ἐπεσκέψθη τὸ χωρίον, καὶ η̄ ἀνία
τοὺς ἔφερεν εἰς τὸ καπηλεῖον, τὸ δποῖον οἱ Ἐται-
ρισταὶ ἐδημιούργησαν διὰ νὰ ἀναμένωσι τοὺς ἰχθὺς
χαρτοπαικτοῦντες. Ἡ ἀεργία καὶ η̄ ἔρις, συνήθεια
τῶν καπηλείων ἀπετελείωντες τὸ ἔργον, καὶ νῦν σω-
ρὸς ἐρειπίων εἶνε τὸ εὔδαιμον χωρίον, καὶ τὸ κοι-
μητήριον εὐρύνεται καθ' ἐκάστην, ὁ ἵερεὺς κλαίει,
καὶ φύοντα κοράσια δὲν ὑπάρχουν.

— Μεγαλομανίαν πάσχει η̄ ἀνθρωπότης.

Καὶ δπως λέγουσιν αἱ γυναικεῖς τοῦ λαοῦ « τού-
τον τὸν καιρὸν τὸν ἀνθρωπὸν δὲν τὸν χωράει ο τό-
πος » — θέλει ἔκτασιν, θέλει τὰς χειράς του νὰ ἐγ-
γίζωσι τοὺς Πόλους, οἱ πόδες του τὴν γῆν, η̄ δὲ
κεφαλὴ του νὰ περιδιαβάζῃ εἰς ἀγνώστους κόσμους
τοῦ Παντός.

— Δὲν ἐπρόσθεσε βεβαίως μηδὲν εἰς τὴν εὔδαι-
μονίαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ πύργος τοῦ Eifel, οὕτε δια-
σκεδάζει εἰς τὸν κατ' ἔτος χορὸν τοῦ Δημάρχου τῶν
Παρισίων, ὃπου ἐκ τῶν προσκεκλημένων οἱ ήμίσεις
κατορθώνουν νὰ εἰσέλθουν περὶ τὴν πρωΐαν, οἱ δὲ
πρῶτοι εἰσελθόντες δὲν δύνανται νὰ ἀναχωρήσωσιν
ἐκεῖθεν, εἰμὴ τὴν ἐπαύριον. Ποία η̄ ἀπόλαυσις τοῦ
ἀναβαίνοντος τὸν Πύργον τοῦ Eifel, καὶ ποία η̄
ἀπόλαυσις τοῦ χοροῦ τοῦ Δημάρχου;

— Ἄς ἐπανέλθω εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκεί-
νην πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, καὶ
δύναμαι νὰ εἴπω, φίλε Φίλιππε, δτὶ καὶ εἰς αὐτὴν
τὴν περίστασιν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀνεδείχθη. Αἱ
κρίσεις του περὶ τοῦ νέου Βασιλέως ἡσαν ὅρθαι
καὶ θετικαί. Ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὴν ἀξίαν τοῦ
Γεωργίου, ἀλλὰ συγχρόνως ἔλεγε « μὰ τί νὰ σοῦ
κάμη, εἶνε παιδαρέλι ».

Ο Ὁθωνισμὸς δὲν ἀνέκοψε τὸ ἔργον του. "Ἐνα
μῆνα μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Γεωργίου, συνελεύ-
σεως γενομένης, ἀπεφασίσθη νὰ βαίνωσι μετὰ περι-
σκέψεως πολλῆς, καὶ βραδύτητος, ὁφείλοντες νὰ
δώσωσι καιρὸν νὰ σχηματισθῇ ἡ κοινὴ γνώμη
ὑπὲρ ἡ κατὰ τοῦ νέου Βασιλέως.

"Ἐν καὶ ἥμισυ ἔτος παρῆλθεν ἐν τῇ δοκιμασίᾳ
ταύτη. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πολλοὶ προσήρ-
χοντο τῷ Ὁθωνισμῷ, πιστεύοντες δτὶ ἀδύνατον ὁ
Γεώργιος νὰ διευθύνῃ τὸ κράτος ἀνευ οὐδενὸς συμ-
βούλου πλησίον αὐτοῦ, πεπειραμένου καὶ ἡλικιω-
μένου· εἰς δὲ τοὺς τακτικοὺς συμβούλους τοῦ Στέμ-
ματος ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔμαθε φεῦ! νὰ μὴ ἔχῃ
πεποίησιν. 'Ἄλλ' ἐνῷ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ὁθωνι-
σμὸς ἐβάδιζε μᾶλλον αἰσίως, εἰς τὴν Βαυαρίαν
συνέβαινεν δλως τὸ ἐναντίον. 'Ἐκεὶ ἀδυστωπήτως
ἡ μοῖρα ἔβαινε πρὸς ὅλεθρον. Οὐδεμία ὑποστήριξις
τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ὁθωνος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς

Ελλάδος, καὶ ἡ ἀπόπειρα νὰ πεισθῇ ὁ διάδοχος Λουδοβίκος εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἐναυάγησε. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ώς ἐκ συνθήματος ἐπῆλθον βλαισιοφοροί εἰς τὸν Βασιλικὸν οἶκον τῆς

οὐρανού
Βαυαρίας.

Βασιλεὺς Οὐρόν οὐαίσ του Λουδοβίκος ἥδη πάσχων. Καὶ μετ' ὄλιγον ἥχολούθησαν αὐτὸν, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ὅθωνος δούκισσα Δαρμστάτης καὶ ἡ πριγγίπισσα Ἀδελφούντη, καὶ κατ' ἔξακολούθησιν ὁ πρίγγιψ 'Αδαλέρτος ὁ ὑστερότοχος οὐαίσ του βασιλέως τῆς Βαυαρίας, ἡ πριγγίπισσα Ἀλεξάνδρα πάσχουσα τὸν νοῦν καὶ ὁ γέρων Βασιλεὺς κατήρχετο τελευταῖος εἰς τὸν τάφον μεστὸς θλίψεων.

Τὰ σημεῖα τῆς παραφροσύνης τοῦ βασιλεύοντος Λουδοβίκου ἐγένοντο ἐναργέστερα, καὶ ἡ φρόνησις ὑπηγόρευεν εἰς τὸν πρίγγιπα Λουετπόλδον νὰ μὴ δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὸν Βασιλέα. Ὅθωνα μὲ δῆλην τὴν ἀγάπην, ἦν πρὸς αὐτὸν ἔτρεφε, τὸ μὲν διότι δὲν ἤθελε νὰ ἀντιστρατευθῇ τὴν θέλησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τὸ δὲ διότι προέβλεπε τὸ φοβερὸν μέλλον τῶν βασιλέων τῆς Βαυαρίας, καὶ δτὶ ἡ μοῖρα, εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν γενεάν του ἐπέχλωθε τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἥδη χηρευμένου, καίτοι ὑπάρχοντος τοῦ Ἀνακτος.

Ἄλλα καὶ μετὰ ἓνα ᾔμισυν ἐνιαυτόν, καὶ ὅλο

συμβάν ἔκτὸς τῶν δυστυχημάτων τῆς Βαυαρικῆς δυναστείας ἐκλόνισε τὸν Ὀθωνισμὸν ισχυρῶς.

Ο Βούλγαρης πεσὼν τῆς ἔξουσίας κατὰ τὸ 1865 ἐρρίφθη ἀκατασχέτως εἰς τὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, καὶ ὡς προχειρότερον μέσον ἐπιθέσεως ἔλαβε τὸν Ὀθωνισμόν. Ἐπεισε τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπλουστέρους περὶ τῆς πλήρους μετανοίας του διὰ τὰ γενόμενα, ἔξεφράζετο δριμέως ἐναντίον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, καὶ ταχὺς ὁρμητικὸς εἰς τὰς ἀποφάσεις του, ἀπέστειλε πρεσβείαν πρὸς τοὺς χορυφαίους τῶν Ὀθωνιστῶν, συντασσόμενος ταῖς ἰδέαις των καὶ ἐκλιπαρῶν τὴν συμμετοχήν του εἰς τὰς ἐνεργείας των. Αἱ προτάσεις τοῦ Βούλγαρη συνετάραξαν τὸν Ὀθωνισμὸν καὶ μέγα ρῆγμα ἐγεννήθη. Οἱ μὲν ἐνθουσιώδῶς ἀπεδέχθησαν τὴν εἰσοδὸν του, νομίζοντες τοῦτο ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχίας, οἱ δὲ δλῶς τὸ ἐναντίον ἐφρόνουν, δτὶ οὐδεμία εἰλικρίνεια ὑπάρχει ἐκ μέρους τοῦ Βούλγαρη, καὶ δτὶ μεταχειρίζεται τὸν Ὀθωνισμὸν ὡς φόβητρον δπως ἀνέλθη εἰς τὴν ἔξουσίαν. Καὶ δντως αἱ ἐνέργειαι τῶν Ὀθωνιστῶν ἀποτόμως ἀνεκόπησαν, μὴ πειθομένων τῶν μὲν εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ Βούλγαρη, τῶν δὲ ἄλλων ἐνθουσιώντων ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Βούλγαρης δὲν ἀπεθαρρύνετο διὰ τὴν δυσμένειαν ταύτην τῶν κυρίως Ὀθωνιστῶν, καὶ πολλοὶ τότε ἐφρόνουν, δτὶ ἡρέσκετο εἰς τὴν ἀνα-

1865
Βούλγαρης
ινεπεισεις
τοντοις σημειοις
νομιζεις με
δε ανταρξα

φυεῖσαν ταύτην ἀσυμφωνίαν, μὲ τὴν δπισθοῦλίαν νὰ διασπάσῃ τὰς τάξεις των, νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν Βασιλέα Γεώργιον καὶ ἀνερχόμενος εἰς τὴν ἔξουσίαν, νὰ δύναται νὰ πολεμήσῃ ἀποτελεσματικῶς τοὺς καταστάντας λίαν ἐπιφόβους δπαδοὺς τοῦ Ὁθωνισμοῦ.

Ο διάδοχος τοῦ Βούλγαρη εἰς τὴν πρωθυπουργίαν Κουμουνδούρος ἀνήρ δξύνους, γλυκὺς τὸν χαρακτῆρα, καὶ δεξιὸς πολιτικὸς δὲν ἥργησεν νὰ ὀσφρανθῆσθαι. Θῇ τὰ τεχνάσματα τοῦ Βούλγαρη, καὶ ὑπερπηδῶν ταῦτα, πρεσβείαν καὶ οὐτος ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Ὁθωνιστὰς λέγων, δτι γνωρίζει τὴν ἀπόφασίν των, γνωρίζει τὰς ἐνεργείας των, συμμερίζεται τοὺς πόθους των, ἀλλ' ἀνευ αὐτοῦ, καὶ μὲ τὸν Βούλγαρην συνεργάτην, δὲν θὰ γίνη τι καλόν, εἰμὴ μόνον ἡ διαίρεσις τοῦ Ἐθνους, καὶ ἡ ἀποσύνθεσις αὐτοῦ. Οι κυρίως Ὁθωνισταὶ ἀμα τῇ προσελεύσει τοῦ Βούλγαρη εἶχον ἤδη συσκεφθῆ ἰδιαιτέρως, καὶ ἀπεφάσισαν δπως ἀπέγωσι πάσης ἐνεργείας, καὶ πάσης συσκέψεως, καὶ οὐδεμιᾶς συμμετοχῆς γραπτῆς ἡ προφορικῆς μετὰ τῶν ἀχολουθούντων τὸν Βούλγαρην, συνεπεῖς εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν τῷ Βασιλεῖ Ὁθωνι, «δτι θὰ παραιτηθῶσι τοῦ πόθου των νὰ τὸν ἰδωσιν ἐπανακάμπτοντα, ἀν πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχῃ τὸ Ἐθνος δμόφωνον». Ὁθεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Κουμουνδούρου ἀπήντησαν, δτι εὺ

χαριστοῦσι τοῦτον διὰ τὴν μέριμναν αὐτοῦ ὑπέρ
τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου, ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἀπέχοντες
τῶν δημοσίων, καὶ ὅντες ἀπλοῖ πολῖται καταγινό-
μενοι εἰς τὰς ἴδιωτικὰς ἐργασίας των, δὲν ὁφείλουσι
νὰ δώσωσι λόγον οὕτε τῶν ἰδεῶν των, οὕτε τῶν
πράξεών των, εἰμὴ μόνον ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως,
ὅταν ἡ Ἀρχὴ εὕρῃ αὐτοὺς ἐγκληματοῦντας.

Μετ' ὀλίγας ημέρας ἔκτοτε ὁ τηλέγραφος ἐπε-
χύρωνε τοὺς λόγους τῶν κυρίως Ὁθωνιστῶν ἀναγ-
γείλας τὸν πρώτον θάνατον τοῦ πολιτίμου ἀνδρός,
τοῦ ἀγαθοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὅθωνος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Νικόλαος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὅθωνος ἀπέ-
σχε πάσης ἀναμίξεως ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς Ἑλλά-
δος, μεταβαίνων ἐναλλάξ, πότε εἰς Ἀθήνας πρὸς εὐ-
χαρίστησιν τῶν γονέων του, καὶ πότε εἰς Βιέννην ἐξ
ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν βαρῶν Σίνα καὶ τὴν οικο-
γένειαν αὐτοῦ, γενόμενος φίλος ἐπιστήθιος τοῦ
Τψηλάντη, διὸ ἐσέβετο καὶ ιδιαζόντως ἐξετίμα. Αἱ
ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολαί του κατὰ τὸ τρίμηνον διά-

1864
τιμητικόν
στημα, ὃ κατ' ἔτος διήγνυεν ἐκεῖ, ἥσαν μεσταὶ μελαγχολίας, τὸ μὲν διότι τὸ Σύνταγμα του 1864 ἐγένετο ἀμελετήτως καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀναρχίας, καὶ φυσικὴ συνέπεια τούτου ἐφαίνετο ἡδη, δτι θὰ εἶνε διηγεκής ἀνώμαλος κατάστασις τῆς πολιτείας, τῶν πολιτευομένων ἐριζόντων ἀκαταπαύστως περὶ τοῦ χαρτοφυλακίου, τὸ δέ, διότι οὐδένα πολιτικὸν ἄνδρα ἄξιον ἔβλεπε, θέλοντα καὶ δυνάμενον, νὰ ποδηγετήσῃ τὸν Βασιλέα Γεώργιον εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς διοικήσεως τόπου εύρισκομένου ἀκόμη ὑπὸ τὸν σάλον τῆς ἐπαναστάσεως.
Ο Βασιλεὺς Γεώργιος προικισμένος μὲ τόσα πλεογεκτήματα, καὶ τόσον νέος, ἡδύνατο νὰ ἀπορροφήσῃ πᾶσαν ἀγαθήν διδασκαλίαν, καὶ ἐλληνοπρεπῆ φυωγῆν.

Ο Βασιλεὺς Γεώργιος, ἔγραφεν ὁ Νικόλαος, δύναται νὰ καυχηθῇ, δτι ἀνέθρεψεν αὐτὸς ἑαυτόν, καὶ οὐχὶ ἀδεξίως. Εἶχε δὲ καὶ τὴν μεγαλοφυχίαν νὰ ἐμπιστευθῇ ἑαυτὸν ἀπολύτως ἀνευ σκιᾶς ιδιαιτέρου συμβούλου, η Μέντορος ἐκ τῶν ιδικῶν του, εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διαγνώσας τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, καίτοι ἔχων ἐνώπιόν του τὸ τραγικὸν τέλος δύο ἐκ τῶν προκατόχων του, καὶ εύρισκόμενος ἐπίσης ὡς καὶ ἐκεῖνοι, εἰς τὴν δυσκολωτέραν θέσιν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡγεμόνων, παλαίων ἀκαταπαύστως πρὸς δύο ισχυρὰ ἀντίθετα στοιχεῖα,

τῆς Διπλωματίας δῆλης τῆς Εύρωπης, ήτις λέγει «μή» μὲ τὸν λιχανὸν ὑψωμένον, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, δοτὶς λέγει «ἐμπρός» μὲ προτατσόμενα τὰ στήθη.

Φεῦ! ή λογικὴ στρέφει πρὸς τὸ «μή» ἀλλ' ή χαρδία πρὸς τὸ «ἐμπρός».

Αἱ τελευταῖαι ἐπιστολαὶ του δλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἡσαν ἔτι μελαγχολικώτεραι, διότι ἐνῷ πολλὰ προσεδόκα ἐκ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Χ. Τρικούπη, καὶ τὴν ἀνάθασίν του ἐπὶ τῆς πρωθυπουργικῆς ἔδρας ἔχαιρέτισε χαρμοσύνως, καὶ τὸν Βασιλέα Γεώργιον μετ' ἀγαλλιάσεως εἰδε δίδοντα προσοχὴν μεγίστην εἰς τὰς τοῦ Τρικούπη κρίσεις, καὶ ἐκτιμῶντα τὴν ἔχτασιν τῆς διανοίας του, καὶ προσδοκῶντα δτὶ μετ' αὐτοῦ εὔρù θὰ διανοίξῃ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ εὐνοϊκὰς κρίσεις κατορθώσαντα νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς τὰς συγγενεῖς Αὐλάς, τὰ πράγματα ὅμως κατόπιν ἀλλοίαν δλῶς τροπὴν ἐλάμβανον, καὶ ή διάνοια αὗτη θαμβωθεῖσα, ή καὶ προστριβεῖσα εἰς τὰς μικρότητας τῆς βουλευτικῆς διαπάλης, δὲν ἀνέδιδε πλέον τὰς ἀναμενομένας διαλάμψεις, καὶ τὰ ἡνία δὲν ἐχρατοῦντο πλέον ὑπὸ στιβαρᾶς χειρός. Οἱ εἰλικρινεῖς φίλοι του πενθοῦν, ἔγραφεν δὲ Νικόλαος, ως καὶ οἱ ἀφιλοκερδεῖς, οἱ βλέποντες αὐτὸν περικυκλούμενον ὑπὸ τῶν ψευδῶν καὶ τῶν χιδήλων.

— Τριάκοντα ἡδη ἔτη ἀπὸ τοῦ 1864 μέχρι σήμερον, καὶ ἡ νέα γεννεὰ κινεῖται, αἰσθάνεται, προσδοκᾷ, καὶ δρᾶσιν φαντάζεται Ἀρχιμήδειον, ἐν τῇ πολιτικῇ παλαιότρᾳ, καὶ τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος μελετᾷ.

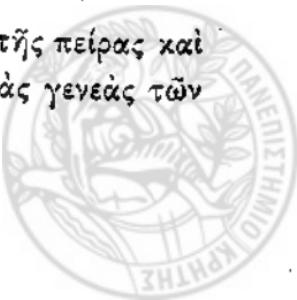
— Φεῦ! Τί νὰ εἴπωμεν εἰς αὐτήν, ἡμεῖς οἱ λευκότριχες πρὸς οὓς ἀτενίζει διὰ νὰ τὴν διδάξωμεν καὶ νὰ τὴν εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ παρελθόντος, ὡς βάσιν τοῦ μέλλοντος; — Νὰ εἴπωμεν δτὶ κατὰ τὸ 1864 δὲν ἐγένετο συνετῶς ὁ Συνταγματικὸς χάρτης, καὶ κατὰ τὸ 1843 ἐπίσης, καὶ νῦν ἔλθετε σεῖς οἱ ἄπειροι, καὶ μὲ τὸν πυρετὸν τῆς νεότητος, καὶ μὲ τὰ ὅνειρα τῆς ισότητος καὶ ἀδελφότητος, καὶ δημιουργήσατε νέον Συνταγματικὸν χάρτην καὶ κτίσατε νέα θεμέλια;

— Ούχι. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν· ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν πρέπει — Τήρησον τὸ παρόν, προαλοίφου διὰ τὸ μέλλον, καὶ ἔλπιζε τὰ βελτίω.

— Θὰ μᾶς ἀκούσῃ; ἡκούσαμεν ἡμεῖς τοὺς πατέρας μας; ἡδυνήθησαν οἱ πατέρες μας νὰ ἐμποδίσωσι τὴν παράστασιν τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος;

Ταῦτα ἔγραφεν ὁ καλὸς Νικόλαος μετὰ θλίψεως ὑπερβαλλούσης καὶ εἶχε δίκαιον.

Τὰ παθήματα καὶ τὰ μαθήματα τῆς πείρας καὶ τῆς Ἰστορίας δὲν παραδίδονται εἰς τὰς γενεὰς τῶν

ἀνθρώπων, ως τὰ ἀπὸ τῆς διδασκαλίκης ἔδρας καὶ τοῦ ιεροῦ ἄμβωνος. Ἐκάστη γενεὰ εἶνε ὅπως τὸ ἀτομὸν δπερ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον μὲ προορισμὸν ιδιάζοντα καὶ ἀναπόδραστον· ὥφελεῖται βεβαίως ἐκ τῶν παρφχημένων διδαγμάτων καὶ περιπετειῶν, ἀλλὰ φέρον τὸ σπέρμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς φιλοτίμου προόδου, ἢ τῶν ιδιαζόντων αὐτῷ παθῶν καὶ ἐλαττωμάτων, χαράσσει νέαν ὁδόν, καὶ ὑπὸ ἐπίδρασιν νέων περιστάσεων καινοφανῶν πάντοτε, καὶ ως ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπροόπτων, ἐκτρέπεται τῆς πατρώας τροχιᾶς ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ ζημίᾳ, ἀναλόγως τῶν διανοητικῶν καὶ ἡθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ μέλλοντος κατὰ τὰ παραδείγματα τοῦ παρελθόντος δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἴσχυρισθῶμεν, διτὶ τὰ συστατικὰ σπέρματα τοῦ ἡμετέρου "Ἐθνους καὶ γένους θὰ μείνωσιν εὐγενῆ καὶ ἀθάνατα, ὅπως τὰ μοναδικὰ πλεονεκτήματα τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἔδαφους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΟΥ ΚΩΛΕΤΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΑ

("Ιδε σελ. 107).

Ο Κωλέτης θὰ ἥτο ἐκ τῶν τριῶν ἀρχηγῶν τῶν
ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων ὁ καταλληλότερος νὰ διευ-
θύνῃ σοβαρόν τι κίνημα ὑπὲρ τοῦ πόθου τοῦ Ἐλ-
ληνισμοῦ, ἀν ὁ θάνατος δὲν διέκοπτε τὸ σχεδιασθὲν
ἥδη καὶ μελετώμενον, ὡς ἔλεγον, σχέδιον του, διότι
ἄκριβῶς οὐδεὶς ἐγνώριζε ποιὸν ἥτο, καὶ τὶ εἶχε κατά-
νοῦν. Οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον, ἔλε-
γον, δτι εἶχεν ἄκραν ἐπιφυλακτικότητα εἰς τοὺς
λόγους του, καὶ μύχιον παράπονον τῶν συνυπουρ-
γῶν του ἥτο, δτι τοὺς ἄφινεν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν σκο-
πῶν του, καὶ δτι αἰφνιδίως παρουσίαζε νόμον ἢ μέ-
τρον τι ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ, οὐ δὲν εἶχον
τὴν παραμικρὰν ίδέαν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἐνῷ
τὸ ἔθετεν ὑπὸ συζήτησιν δῆθεν, καὶ ἦκουεν ἀταρά-
χως τὰς διαφόρους γνώμας, εἶχε τὴν ἔκτακτον τέ-
χνην, νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ιδικῆς
του γνώμης.

Τὸ βέβαιον εἶνε δτι εἶχε μεγαλόνοιαν, πατριω-
τισμόν, καὶ πολλὴν ἀξιοπρέπειαν. Δὲν κατήρχετο

εις μικρότητας, δπως κρατήσῃ τὴν ἔξουσίαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, ὑπεστήριξεν εἰλικρινῶς τὴν Βασιλείαν, καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταβάλῃ τοὺς μικροὺς βασιλίσκους τῶν ἐπαρχιῶν, οἵτινες γαῦρον ὄψωσαν κεφαλὴν μετὰ τὸ 1843.

Ἐμεινεν ἀφοσιωμένος εἰς τὴν πολιτικὴν φιλίαν τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἄνευ ταπεινότητος, καὶ δὲν ἐδέγθη νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ σχηματισθῇ κυβέρνησιν μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὸ 1844, φρόνων, ὅτι αἱ ἐνώσεις αὗται ἀνεπίδεκτοι εἰλικρινείας, ὡς ἔχ τῶν ἀντιθέτων ἀρχῶν ἐκάστου, βλάπτουσι τὰ συμφέροντα τοῦ Ἐθνους. Ο τότε πρέσβυς τῆς Γαλλίας Πισκατόρης μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας, δπως ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνώσις αὗτη μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἀνακτοβούλια τῶν δύο χωρῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας συνέπραττον, καὶ μὴ συνεναίσαντος τοῦ Κωλέτη, ἔχολώθη καὶ ψυχρῶς διεκειτο.

Ο Βασιλεὺς ὅμως τῆς Γαλλίας Φίλιππος μεγάλως τιμῶν τὸν Κωλέτην, καὶ ἔχων τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὕτος γνωρίζει νὰ συνδιαλάττῃ τὴν πολιτικὴν φιλίαν του πρὸς τὴν Γαλλίαν, μὲ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος του, ἐπετίμησε τὸν Πισκατόρην τότε διὰ τὴν πρὸς τὸν Κωλέτην καταφανῆ γενομένην ψυχρότητά του. Ο γέρων Λιδωρίκης μὲ θαυμασμὸν

διηγεῖτο, δτὶ κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως Ὅθωνος (1833) ὑπερισχύσαντες οἱ ἀντίπαλοι του καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἔξουσίαν, ἡθέλησαν νὰ τὸν ταπεινώσωσι, καὶ διώρισαν αὐτὸν ἔπαρχον Σκοπέλου ἀναμένοντες τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' οὗτος ὅχι μόνον δὲν ἔξέφρασεν οὐδεμίαν δυσαρέσκειαν, ἀλλὰ καὶ ἐφάνη σπεύδων πρὸς ἀναχώρησιν, διατάξας τοὺς ἀνθρώπους του νὰ ἐτοιμάσωσι τὸ δισάκχιον, τὸ ἀπαραίτητον τότε διὰ τὰ ταξείδια. Πτοηθέντες τότε οἱ ἀντίπαλοι του κατέρρυγον εἰς ἄλλο τέχνασμα διορίσαντες αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, πεποιθότες δτὶ ἀδύνατον νὰ δεχθῇ, ἀλλ' οὗτος καὶ πάλιν ἐδέχθη, καὶ τὸ ὑπουργεῖτον τῶν Ναυτικῶν ἐτίμησε φουστανελοφόρος πηδαλιοῦχος. Εἶχε δὲ ὡς ἀξιώματος οὐδέποτε παραιτεῖσθαι.

Ο Νικόλαος καίτοι μὴ ἔχων πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν, θεωρῶν μᾶλλον αὐτὸν ἐπιτήδειον δημαγωγόν, οὐχ ἥττον ἐπίστευεν εἰς τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματά του, καὶ εὑρισκόμενος εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἀχμῆν τούτου, Πρωθυπουργοῦ ὅντος, πολλὰς μοὶ ἔγραψε σκηνὰς λαβούσας χώραν ἐν τῇ Βουλῇ, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πολυμηχάνου καὶ ἐπιτηδείου πολιτικῆς του. Εύφυεστατος ἦτο εἰς τὰς ἀπαντήσεις του καὶ ἀτάραχος πρὸς τὰς ὕβρεις, ἀς τόσον ἀφθόνως τῷ ἐπεδαψίλευον.

Εἰς στιγμὴν ψυχικῆς διαχύσεως, ὁ Κωλέτης

εἶπεν εἰς στενὸν φίλον του, δτι ἀδίκως τῷ προσάπτεται η μομφή, τοῦ ἀπατᾶν τοὺς πάντας δι' ὑποσχέσεων καὶ παρασημοφοριῶν. Οὐδεὶς ἔχερρων δύναται νὰ δισχυρισθῇ τοῦτο, ἔλεγεν, ἀλλ' δταν καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πράγματα εἰσὶ τόσον ἀνώμαλα μετὰ τὴν Σεπτεμβριανὴν ἐπανάστασιν (σημειωτέον δτι δ Κωλέτης οὐδὲν ἔλαβεν μέρος εἰς ταύτην, οὔτε ἐγνώριζε καν τὴν ὑπαρξίν τῆς συνομωσίας) δταν τὸ Ἐθνος πιέζεται ύπὸ δλας αὐτὰς τὰς στάσεις τῶν δπλαρχηγῶν καὶ τῶν ἀσυντάκτων στοιχείων, (ἐπαινειλημμένως τότε ἐστασίαζον, πότε μὲν δ Γρίβας, πότε δ Κριεζώτης, δ Παπακώστας καὶ ἄλλοι) δτε ἔχω ἀνάγκην καὶ μιᾶς φῆφου ἀκόμη ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῇ Γερουσίᾳ, καὶ ἐν τούτοις εὑρίσκονται φίλοι μου πολιτικοὶ μὲ τόσον δλίγον νοῦν, καὶ μὲ τόσην δλίγην συναίσθησιν τῆς ἀξιοπρεπείας των, καὶ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς των, ὥστε νὰ μοῦ ζητῶσι θέσιν προξένου δι' ἐνα ἀνθρωπόν των, δστις ὅχι μόνον οὐδεμίαν γλῶσσαν ξένην γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐλληνικὴν ὁμιλεῖ ἀτελέστατα, καταγόμενος εξ Ἀλβανῶν, καὶ ἐπιμένουσιν, ἐνῷ τοῖς ἔξήγησα τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν γίνεται τότε βεβαίως ἀναγκάζομαι νὰ ὑποσχεθῶ, δτι ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὴν Σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας δύναμαι νὰ τοῖς χαρίσω. Καὶ οὕτω ἔβαινεν εὐθὺν πρὸς ἐνα σκοπόν, παραμε-

ρίζων τὰ ἐμπόδια μὲ πολιτικὴν εὐστροφίαν μοναδικήν.

Διηγοῦνται πολλὰ πάμπολλα περὶ αὐτοῦ, ἐξ ὧν τὴν περισσοτέραν ἐντύπωσιν μοὶ ἔκαμε τοῦτο, ὃ μοὶ διήγηθη ὁ Νικόλαος. Πορευθεὶς εἰς Ὑδραν διὰ νὰ πείσῃ τὸν Λαζάρον Κουντουριώτην νὰ δεχθῇ τὴν Προεδρείαν τῆς Γερουσίας, ὅπως ἀποχλείσῃ ταύτης τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον Κουντουριώτην ἀποσκιρτήσαντα εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, παρέλαβε καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν μετ' αὐτοῦ τὸν Βούλγαρην γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, ως μέσον πειστικώτερον. Πρόσχημα δὲ καὶ ἀφορμὴν τοῦ ταξειδίου προέταξε τὸ μνημόσυνον τῆς μητρός του ἀποθανούσης καὶ ταφείσης ἐν Ναυπλίῳ. Μετὰ τὴν Ὑδραν δθεν μετέβη εἰς Ναύπλιον, καὶ διατάξας τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς διὰ τὴν μεθεπομένην, σύννους εύρισκετο, βαρέως φέρων τὴν ἄρνησιν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου εἰς τὰ ἐπιτήδεια πολιτικὰ συναρμολογήματά του, ὅτε ἄνθρωπός τις τοῦ λαοῦ ἐπιμένει νὰ τὸν ἴδῃ, φέρων ως ἔλεγεν, εἰδῆσιν σπουδαίαν. Μὲ δλην τὴν ἀδιαθεσίαν του ταύτην, ὁ Κωλέτης, διέταξε νὰ εἰσαχθῇ παρ' αὐτῷ. 'Ο ἄνθρωπος διηγεῖται δτὶ ὁ Κριεζώτης μὲ πολλοὺς ὀπαδούς του ἐστασίασε καὶ πάλιν, καὶ βαδίζει πρὸς τὴν Πρωτεύουσαν, σύρων κατὰ τὴν διάβασίν του τοὺς χω-

ρικούς, δίδων χρήματα καὶ ὑποσχόμενος τιμᾶς καὶ βραβεία. Ο Κωλέτης χυριολεκτικῶς τὰ ἔχασε, καὶ οὐδεμίαν ἔχων εἰς Ἀθηνῶν εἰδησιν τῆς ἀποδράσεως τοῦ Κριεζώτου ἐκ Χαλκίδος, ὅπου εἶχε καθειρχθῆ ἐνεκα στάσεως, ἐνόμισεν, δι τούτος ἔφθασεν ἥδη καὶ εἰς Ἀθήνας νικητής καὶ τροπαιοῦχος, καὶ οἱ συνυπουργοί του ἀποκεκλεισμένοι εὑρίσκονται. Καὶ μολονότι δλαι αύται αἱ σκέψεις διέβησαν τῆς κεφαλῆς του, καὶ μεγίστη ἥτο ἡ στενοχωρία του, ἐν τούτοις τὸ πρόσωπόν του ἔμενεν ἀτάραχον, ἀφῆκε τὸν ἄνθρωπον νὰ διηγῆται τὰ πάντα ἐν ἔκτάσει, καὶ δπως συνειθίζουσι οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μὲ πολλὰς τὰς ἐπαναλήψεις, καὶ δτε ἐτελείωσεν οὗτος, τῷ λέγει μεθ' ἡσυχίας—ναί, δλα αύτὰ συνέβησαν ἀληθῶς, ἀλλ' ἔγὼ ἔχω πρὸ δλίγου τὴν εἰδησιν, δι τὰ Βασιλικὰ στρατεύματα κατεδίωξαν τὸν Κριεζώτην, διέλυσαν τοὺς ὀπαδούς του, συνέλαβον αύτόν, καὶ ἡ τάξις ἐπανῆλθεν. Οι παρεστῶτες κεχηνότες ἔμενον, διότι τὰ ἀερόστατα δὲν εἶχον εὑρεθῆ τότε, καὶ αἱ περιστεραὶ δὲν ἤσαν ἡσκημέναι εἰς τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν· πόθεν ἔλαβεν δ Κωλέτης τὴν εὐχάριστον εἰδησιν, ἔμενε μυστήριον. Ο ἄνθρωπος δμως ἔξελθων, διέδωκεν εἰς τὴν πόλιν τὸ συμβάν ἀλλὰ συγχρόνως δι τὸ Κριεζώτης κατετροπώθη.

Τὴν ἐπαύριον ἔγινε τὸ μνημόσυνον, καὶ δ Κω-

λέτης ἀνεχώρησε μένεα πνέων ἐναντίον τῶν ὑπουργῶν, διότι δὲν ἀπέστειλάν τινα νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ περὶ τῶν συμβαινόντων.

Ἄγαθῇ τύχῃ, δμως, ἐκεῖνο τὸ δποῖον ἀνήγγειλεν ἐν Ναυπλίῳ ὡς τετελεσμένον γεγονός, ἐγένετο ἐν τῷ μέλλοντι, διότι φθάσας εἰς Ἀθήνας ἀπέστειλεν ἀμέσως στρατὸν ὑπὸ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ ἡ μοῖρα εὔνοϊκὴ πάντοτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, διηγήθυνε τὴν πρώτην ἐκπεμφθεῖσαν σφαῖραν τοῦ τηλεοδόλου, ὑπὸ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Σκουζέ σκοπεύσαντος ἐπιτυχῶς, ἀπέκοψε τὴν χεῖρα τοῦ Κριεζώτου ἀνωθεν τοῦ καρποῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκρέματο ἡ χείρ κρατουμένη ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος, διέταξεν οὗτος ἔνα τῶν στρατιωτῶν νὰ τὴν ἀποκόψῃ ἐντελῶς διὰ τῆς μαχαίρας του, καὶ διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν αἱμορραγίαν ἔβαλλε τὸν βραχίονα ἐντὸς ζεούσης πίσσης χωρὶς νὰ ἔκφερῃ τὸν παραμικρὸν στεναγμόν. Οἱ δπαδοί του ἐθαύμασαν μὲν τὴν καρτεροψυχίαν του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἡκολούθησαν πλέον εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του, καὶ διελύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν νύκτα, φοβούμενοι καὶ νέαν ἐπιτυχῆ βολὴν τοῦ Σκουζέ. Περὶ δὲ τὴν χαραυγὴν τῆς ἐπαύριον ἀνεχώρησε καὶ ὁ Κριεζώτης διὰ πλοιαρίου μικροῦ μετημφριεσμένος, καταφυγὼν εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ο Κωλέτης δὲν ἦτο ρήτωρ, ἀλλὰ ψυχολόγος.

Ἐγνώριζε νὰ τονίζῃ ἐπικαίρως τὴν χορδὴν τῆς φιλοτιμίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν ἔθαυμάσθη, διεπὶ τοῦ τάπητος ἥτο τὸ σπαράξαν τὸν Ἑλληνισμὸν ζήτημα τοῦ αὐτοχθονισμοῦ καὶ ἑτεροχθονισμοῦ, συναρπάσας τὸ πλῆθος ἐπὶ τέλους τοῦ λόγου ὃν ἔξεφερε κατὰ τοῦ χωρισμοῦ, διὰ τῶν ὡραίων στίχων τοῦ Ρήγα Φεραίου.

Μαυροδουνιοῦ καπλάνια
Ἄγραφων σταυραστοῖ
Όλύμπου τὰ ξεφτέρια
γενῆτε μιὰ φυχῇ.

Ἄλλ' δπως τὰ δάκρυα τοῦ Χατζηχρήστου, οὕτως καὶ οἱ πατριωτικοὶ στίχοι τοῦ Ρήγα Φεραίου, δὲν ἔφερον ἄλλο ἀποτέλεσμα, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ὑπερισχύσαντες ἐν τῇ Συνελεύσει καὶ τῶν τριῶν μεγάλων πολιτικῶν, Μαυροχορδάτου, Κωλέτη, Μεταξᾶ, οἵτινες πρὸς δίκαιον ἔπαινόν των, ἥσαν σύμφωνοι καὶ ἐψήφισαν κατὰ τοῦ χωρισμοῦ, κατέρριψαν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἀποφράδι τὴν εὐχὴν τοῦ Ρήγα Φεραίου νὰ μείνῃ μία Ἐλλὰς πάντοτε ἡνωμένη, καὶ κυλιόμεθα νῦν ἐν τῷ στενῷ χώρῳ τοῦ αὐτοχθονισμοῦ, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος νὰ ἔχωμεν οὔτε ξεφτέρια τοῦ Όλύμπου οὔτε καπλάνια τοῦ Μαυροδουνίου.

Melafai

Περὶ τοῦ Μεταξᾶ, ἔγραφεν ὁ Νικόλαος, δτὶ μολονότι τὸν διέχρινε μεγάλον πατριωτικὸν σθένος, καὶ αἱ σκέψεις του, ἡ διάνοια του περὶ τὸν ἕδιον ἀξονα περιεστρέφοντο πάντοτε — τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος — ἀλλ' ὅμως ὁ ἥρως του Λάλα δὲν ἥδυνατο νὰ κρατήσῃ τὸ πηδάλιον τῆς ἔξουσίας μετὰ ψυχραιμίας καὶ σταθερότητος, καὶ τὰ πολιτικὰ κύματα ποδλάκις τὸν εὔρισκον ἀσθενῆ καὶ συντετριμένον. Ὁπαδὸς τῆς Ρωσσικῆς πολιτικῆς ἄνευ φανατισμοῦ τὰ μέγιστα ἔχρησίμευσε κρατῶν τὸ Ισοζύγιον μεταξὺ τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν ἀλλων Δυτικῶν δυνάμεων, καὶ μὴ ἐνδίδων εἰς τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τοῦ ὑπ' αὐτὸν κόμματος, ἐτήρησεν ἀκροντεβάσμῳ πρὸς τὸν Βασιλέα Οθωνα, καίτοι πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843.

Ἄξιοσημείωτος εἶνε, ἔγραφεν ὁ Νικόλαος, ἡ κατὰ τὸ 1854 ἔμφρων διαγωγή του. Ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Ρωσσικοῦ κόμματος ἐν Ἑλλάδι ὑπεστήριζεν ὅλαις δυνάμεσι τὸ κίνημα ὑπὲρ τῆς Θεσσαλίας, ἐλπίζων ἐξ ἐνὸς τὴν πρόσκτησιν τῆς χώρας ταύτης τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐξ ἀλλου τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν Ρωσσικῶν συμφερόντων διὰ τοῦ περισπασμοῦ τῶν

Τουρκικῶν δυνάμεων πρὸς τὰ Θεσσαλικὰ πεδία.

Ἄλλ' ὅταν ὁ Βασιλεὺς "Οθων κατὰ τὴν ἀξιομνημό-

νευτον ἔκεινην νύχτα τῆς 11 Ἀπριλίου, καθ' ἣν χρυ-

φίως ἔμελλε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰ σύνορα μόνος ὄνευ

στρατοῦ καὶ συμμάχων, γεγγαίαν ἐλαθεν δ. Α. Με-

ταξᾶς ἀπόφασιν, καὶ ἀνελθὼν πρὸς τὰ ἀνάκτορα μετ'

ἐπιμονῆς καὶ παραβιάζων πάσας τὰς ἐθιμοτυπίας,

καὶ ἀπωθῶν τοὺς παρεμβάλλοντας προσκόμματα

εἰς τὴν πορείαν του αὐλικούς θαλαμηπόλους, φθάνει

ἀπρόσκλητος παρὰ τῷ Βασιλεῖ, καὶ μεταπείθει

τοῦτον, ἔτοιμον ἦδη νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν,

παραστήσας οὐ μόνον τὴν ἀτοπίαν καὶ τὴν ἡπό-

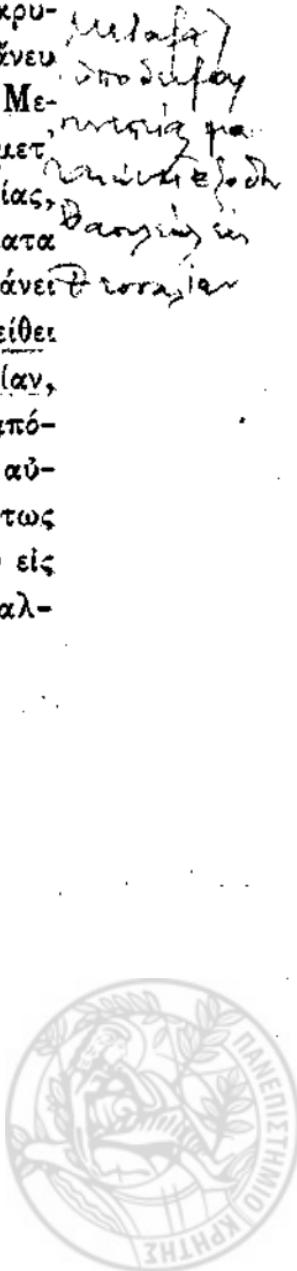
μοιαν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄλεθρια αὐ-

τοῦ ἐπακολουθήματα τὰ μέλλοντα ἀναποφεύκτως

νὰ ἐνσκύψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκτεθειμένην εἰς

τὴν διάκρισιν τῶν στόλων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλ-

λίας.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΤΗΣ ΕΑΒΕΤΙΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΡΙΑΣ
(Υδε σελ. 87).

Πρὸ ὀλίγου ἔλατον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς μεγάλης κυρίας, βαρωνίδος Pluscow, γερμανίδος καταγομένης ἐκ τοῦ Μεχλεμβούργου, καὶ καθόσον ἡδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἐκ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐπισκέψεως ἀρκετὰ νοήμονος· ἀλλὰ πρῶτον σπεύδω νὰ σοὶ ὅμιλήσω περὶ τῆς Βασιλίσσης.

Μεγίστην μοὶ ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ἡ Βασίλισσα. Ἐκτάκτως ὥραια, ἀν καὶ ὅχι εἰς τὴν πρώτην νεότητα, πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ τριάκοντα τέσσαρα ἔτη ἥδη, ἀλλὰ θαυμασία τὴν ὅψιν. Μετρίου ἀναστήματος καὶ ὀλίγον εὐτραρής, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ὄφους καὶ τοῦ παραστατικοῦ φαινετοῖς γιγάντειον ἀνάστημα ἔχουσα, τοὺς ὁφθαλμοὺς βαθυκυάνους, ἀλλ' ὅχι γλυκεῖς, δπως συνήθως οἱ γαλανοὶ ὁφθαλμοὶ ἔχουσί τι τὸ ἀγγελικὸν εἰς τὸ βλέμμα — οὐδόλως — ὁ ὁφθαλμὸς σπινθηροδεῖ, ἀστράπει καὶ διαπερᾶ, ἀλλὰ δὲν θέλγει· ἔχει ώραιότατον στόμα καὶ ὁδόντας, γελᾷ δὲ χαριέστατα·

Απονεμένη την Επέμβασην 1849

σπανίως είδον γέλωτα τοιούτον ἀνευ οὐδενὸς μορφασμοῦ, μὲν ἐλαφρῶς δακρύοντας τοὺς ὄφθαλμοὺς καὶ ὡς μέλπος ἔχοντα διαφόρους λαρυγγισμούς, καὶ προκαλοῦντα τὴν εὔθυμιαν, ή ὅποια εἶνε παρατηρῶ, ή βάσις τοῦ χαρακτῆρός της ἔχει τὴν χεῖρα ἀρκετὰ καλήν, ἀλλ᾽ ὅχι καὶ ὥραιαν, καὶ πρὸς ἀντιστάθμισμα διὰ τὴν στέρησιν ὥραιας χειρὸς ή φύσις τῇ ἔχάρισε τὸν πόδα τέλειον, ἐντὸς ὑποδημάτων ἐξ ὀλοσηρικοῦ μαύρου, μικροῦ παιδός. Ωμίλησέ μοι περὶ πολλῶν ἀντικειμένων μετὰ πολλῆς σαφηνείας, καὶ φαίνεται κατέχουσα γνώσεις πολλάς, ἀς ἀπέκτησεν ἀπὸ ἀναγνώσεων καὶ οὐχὶ ἐκ μελετῶν. Οὐδεμίαν δὲ τάσιν ἔχει πρὸς τὰ λεγόμενα γυναικεῖα ἔργα, καὶ ἐνῷ ὁμιλεῖ περὶ μουσικῆς καὶ ζωγραφικῆς, ὡς ἀνθρωπος κατέχων τὰ δύο ταῦτα, μὲν ἔκπληξίν μου κατόπιν ἐνόησα, δτὶ δὲν ἐγγίζει τὸν δάκτυλον εἰς τὸ κύμβαλόν της, καὶ δτὶ τοῦτο γίνεται ή προσφιλής κατοικία τοῦ ψιττακοῦ καὶ θήκη πλήθους γλυκυσμάτων καὶ ὀπωρῶν. Τὸ ἕδιον συμβαίνει καὶ διὰ τὴν ζωγραφικήν, δὲν τῇ διαφεύγει τι ἐκ τῆς ιστορίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, καὶ αἰσθάνεται καὶ κρίνει τὰ ὥραια ἔργα, ἀλλὰ δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ χαράξῃ τὴν ἀπλουστέραν γραμμήν, καὶ δι᾽ ἀνεπιτηδειότητα, καὶ δι᾽ ἔλλειψιν ὑπομονῆς. Ἐχει δικαῖος μεγάλην τάσιν πρὸς τὰ ἀνδρικὰ ἔργα, ιππεύει ὡς

— ὁ καλλίτερος ἀξιωματικὸς τοῦ ἵππικου, ἐργάζεται εἰς τὸν κῆπον ως ὁ καλλίτερος βοτανικός, ἀντέχουσα ἐπὶ ὥρας εἰς τὸν καύσωνα τοῦ ήλιου, καὶ εἰς τὴν δριμύτητα τοῦ φύχους. Τὸ κύριον μέλημά της εἶνε νὰ παρουσιάζῃ εἰς τοὺς ξένους τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὴν πλέον εὔνοϊκὴν ὅψιν, ἐκθειάζουσα μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐγλωττίας τὴν νοημοσύνην, τὸν ἴπποτισμόν, τὴν ἀνδρείαν, τὰ ἀπειρά πλεονεκτήματα τῶν Ἑλλήνων, σεμνυνομένη ἐπὶ τούτῳ καὶ δικαίως, καθὼς καὶ τὸ χλεύμα, τὴν φύσιν, τὸ ἔνδυμα, τὰ πάντα. Ἐπίσης μέλημά της σπουδαῖον εἶνε ἡ πολιτική ἀλλ' ἄρα γε ἐπιτυγχάνει πάντοτε; πολλοὶ θυητοὶ ἐπαθον πτῶσιν δεινὴν εἰς τὸ δλισθηρὸν αὐτὸ ἔδαφος· πόσον μᾶλλον αἱ θυηταί!

Δέχεται δπως καὶ εἰς τὰς Αὐλὰς τῆς Γερμανίας ἐν γένει μετὰ πολλῆς τυπικότητος, τῆς Μεγάλης Κυρίας πάντοτε παρούσης, ἀλλὰ μὴ λαμβανούσης μέρος εἰς τὴν δμιλίαν. Δὲν πιστεύω αἱ βασίλισσαι νὰ εύχαριστῶνται εἰς τὴν παρουσίαν τῆς Μεγάλης Κυρίας, μὴ δυνάμεναι οὕτω νὰ ἔχχύσωσι τὰς φυχικὰς ὄρμάς των.

Η Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος φαίνεται τόσον προσκεκολλημένη εἰς τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Βασιλικῶν οἰκων καὶ τῶν τύπων αὐτῶν, ὥστε μοὶ ἐφαίνετο προτιμῶσα τὴν στενοχωρίαν ταύτην, παρὰ

νὰ φανῇ κατά τι ἐπιλήσμων τῶν τύπων. Ὁπωσδῆ-
ποτε κρίνω ἀναγκαῖον τοὺς τύπους εἰς πᾶσαν οἰ-
κογένειαν καλῶς ζῶσαν, πολὺ μᾶλλον εἰς μίαν Αὐ-
λήν. Ἐν τούτοις δι' ἐμὲ ἡθέλησε νὰ κάμη ἔξαιρε-
σιν τῶν τύπων, καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος ἀνα-
στᾶσα, διὰ νὰ σημάνῃ, διτὶ ἡ τῆς στιγμὴ τῆς ἀπε-
λεύσεώς μου, μοὶ εἶπε δίδουσά μοι τὴν χεῖρα
πρὸς ἀσπασμὸν — δύνασθε νὰ ἔρχησθε πρὸς ἐμὲ
ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῆς Μεγά-
λης Κυρίας, στρέψασα τὸ βλέμμα πρὸς αὐτήν, ὡς
ἄν ἔζητε τὴν ἀδειάν της· εἰς τοῦτο ἀνταπεκρίθη
ἔχειν διὰ βαθείας ὑποκλίσεως. Ἐξήλθομεν διαβᾶ-
σαι τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου καὶ πολλὰς ἄλλας
αἰθούσας τυπικῶς εὐπρεπισμένας μέχρι τοῦ δια-
δρόμου, διποὺ ἀνέμενον οἱ τὴν ὥραίαν Ἑλληνικὴν
στολὴν φέροντες ὑπηρέται, οἵτινες, παρετήρησα,
καὶ εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ὑπηρε-
τῶσι μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας, καὶ φαίνονται
θεωροῦντες τιμήν των νὰ ἔκτελῶσι τὰ καθήκοντα
ἀκριβῶς, καὶ νὰ εύρισκωνται εἰς θέσιν νὰ θυσιάζων-
ται διὰ τοὺς αὐθέντας των.

Φοιδοῦμαι δύμας δτὶ δλα τὰ αἰσθήματα ταῦτα τὰ
ὄντως ιπποτικά, καὶ ὑπηρετῶν καὶ αὐθεντῶν, θὰ
ἐκλείψωσι μὲ τὸν λεγόμενον πολιτισμόν, τὸν δποῖον,
καθὼς παρατηρῶ, ὡς λίαν δρεκτικὸν φαγητὸν ζη-
τοῦσι νὰ καταφάγωσιν οἱ ἀκόμη ἀπλοῖκοι "Ἐλλη-

νες, ὡθούμενοι κατὰ κακὴν μοῖραν ὑπὸ δλων τῶν ζένων. Διότι ὁ μὲν ἔξ αὐτῶν τοὺς ζητεῖ δρόμους λαμπρούς, ἐφ' ὃν νὰ κυλίῃ ἡ ἀμαξά του ἀνευ δονισμῶν, ὁ δὲ ζητεῖ σιδηρόδρομον διὰ νὰ δύναται νὰ ὑπάγῃ εἰς Δελφοὺς ἀνευ δυσκολιῶν, ὁ τρίτος διπορεῖ πῶς δὲν ὑπάρχουσι σαλόνια, εἰς τὰ ὅποια νὰ σκοτώνῃ τὰς ὥρας του, ὁ τέταρτος θέλει νὰ δημιλῶσιν οἱ πάντες γαλλιστὶ λαμπρά, ὁ πέμπτος δὲν ἀκούει, δὲν πείθεται εἰμήν εἰς τὸν δημιλοῦντα ἀγγλιστὶ, καὶ ἀλλος ἐκκλησίας, κώδωνας ἡχηροὺς καὶ θρησκευτικὴν ὑποχρισίαν, ἢς εὔτυχῶς στεροῦνται ἐντελῶς οἱ Ἑλληνες. Ἐχουσι μάλιστα κλῆρον ἀνυπόχριτον καὶ πράγματι σπουδαῖον, διασώσαντα τὴν παιδείαν καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἰσθῆμα ἀνευ φανατισμοῦ ὑπὸ τὰς σκληροτέρας πιέσεις φανατικῶν καὶ ἀγρίων κατακτητῶν. Πρόσθεσον εἰς δλα ταῦτα καὶ τοὺς φοβεροὺς συμπατριώτας σου, οἵτινες δλα τὰ θέλουν εἰς τὴν γραμμήν.

Τί νὰ κάμωσιν οἱ καῦμένοι οἱ Ἑλληνες, ὡρμησαν καὶ κατατρώγουσιν ἐκ τοῦ πολειτισμοῦ δσον δύνανται μεγάλα κομμάτια, καὶ παρεσκευασμένα καθ' δλους τοὺς τρόπους καὶ γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ, ρωσιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ. Εἰς μάτην οἱ γεροντότεροι κράζουσι· θὰ πάθετε ἀχωνευσίαν, διατάρξιν σπουδαίαν τοῦ στομάχου καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἐγκεφάλου. Οὐδεὶς ἀκούει· οἱ πάντες σπεύ-

δουσι νὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ξένων, ἔχουσι δὲ λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ αἰσθημα τῆς φιλοξενίας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὡστε κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν ἑαυτούς, δτὶ ὅχι μόνον οἱ ξενιζόμενοι ἔχουσι δικαιώματα εἰς τὰς περιποιήσεις των, ἀλλ᾽ δτὶ καὶ πᾶς ξένος εἶνε φύσει υπέρτερος τοῦ ἀρίστου μεταξὺ αὐτῶν καὶ κατὰ τὸν νοῦν καὶ κατὰ τὴν μάθησιν καὶ κατὰ τὸ ἔνδυμα.

Εἶνε, φιλτάτη, 'Οκτώβριος 1849 καὶ ή τελεία ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο τῷ 1833, στε ἥλθεν ὁ "Οθων, διότι τὸ ἐπὶ Καποδιστρίου διάστημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ ἔξαχολούθησις τοῦ πολέμου· λοιπὸν ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1849 εἶνε ἔτη δεκαπέντε. Κρίνον τώρα σὺ μὲ τὸν εὔθὺν νοῦν σου, ἂν δεκαπέντε ἔτη δύνανται νὰ μετρῶσι διὰ κάτι τι εἰς τὴν ἡλικίαν ἐνὸς ἔθνους, ἔστω καὶ τοῦ εὐφυεστέρου, καὶ τοῦ μετρῶντος εἰς τοὺς πρόγονους του καὶ Περικλεῖς καὶ Θεμιστοκλεῖς, Πλάτωνας καὶ Σωκράτας, καὶ δμως πρέπει νὰ ὀμολογήσῃς, μὲ δλον τὸν πατριωτισμὸν σου, δτὶ αὐτοὶ μὲν ἔκαμον θαύματα ἐντὸς αὐτῆς τῆς δεκαπενταετίας, ἐνῷ οἱ συμπατριῶται σου ἀνεχώρησαν μετὰ δκτὸν ἐτῶν διαμονὴν μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἔχοντες carte blanche χωρὶς νὰ ἐννοήσωσιν οὕτε τὸ πνεῦμα, οὕτε τὴν θέσιν, οὕτε τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, καὶ ὅντες πάντοτε οἱ ἐναρετώτεροι τῶν ἀνθρώπων.

Πολλὰ περίεργα διηγοῦνται ἔδω, εἰς δοτινὰ θέλει νὰ ἀκούῃ διὰ τοὺς καλοὺς συμπατριώτας σου, καὶ διὰ τὴν προσκόλλησίν των εἰς τοὺς τύπους. Πρὶν ἀκόμη διοργανίσωσι, διευθύνωσι καὶ μορφώσωσι τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, ἐσπευσαν νὰ διατάξωσι τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν νὰ φέρωσι στολὴν ἀπὸ ἐριοῦχον κυανοῦν ὅπως αἱ στρατιωτικαὶ στολαὶ τῶν Βαυαρῶν, λευκὰς ἢ κυανᾶς σκελέας μὲ ἀργυρᾶς παρυφάς, καὶ πίλον ἀνάλογον μὲ πτερά, νὰ βάλωσι δὲ κατὰ μέρος τὴν ἄν καὶ ὅχι γυνησίαν ἐλληνικὴν στολὴν, ἀλλὰ γραφικὴν, καὶ κατάλληλον τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ ἐλαφροῦ θύλακός των, φουστανέλαν, ὅπως παρουσιασθῶσιν εὐπρεπῶς ἐνώπιον τοῦ Ἡγεμόνος των προτιθεμένου νὰ περιέλθῃ τὸ χράτος του. Τοῦτο δ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς κωμικωτέρας σκηνάς, διότι δύο ἢ τρεῖς συνέβαινε νὰ ἔχωσι τοιαύτας στολὰς —οἱ εὔποροι — ἀμα λοιπὸν διέβαινεν ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῶν διαβασίλευς, ἐσπευδεν οὗτος δι' ἐπίτηδες ιππέως νὰ ἔξαποστείῃ εἰς τὸν ἀμέσως πλησίον του διοικητὴν τὴν στολὴν του, ἀδιάφορον ἄν δὲ εἰς ἣτο παχύς, δὲ ἄλλος ισχνός, δὲ εἰς ὑψηλός, δὲ ἄλλος χοντός δηγεμών δμως εἶχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ θαυμάζῃ τὸν ἔνα διοικητὴν μὲ τὰς σκελέας μέχρι γονάτων, καὶ πίλον μὴ εἰσερχόμενον εἰς τὴν κεφαλήν του, τὸν δὲ ἄλλον σύροντα κατὰ γῆς ὡς ἴματιον γυναι-

κὸς τὰς οὐρὰς τῶν ἀηδῶν τῆς τότε ἐποχῆς λεγομένων βελάδων, ἔως οὖς ἡ καλαισθησία τοῦ Ὁθωνος καὶ τὸ εὔθυνον τῆς κρίσεώς του ἔβαλε τέρμα εἰς τὴν ἀγωνίαν τῶν δυστυχῶν αὐτῶν διοικητῶν, οἵτινες περισσότερον ἔτρεμον τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀγαπητοῦ νεαροῦ ἡγεμόνος των, συναισθανόμενοι τὸ γελοῖον, παρὰ δὲ ἀντιμετώπιζον τοὺς φοβεροὺς ἔχθρούς των. Ὁ Ὁθων παραδεγχεῖς δὲ ἴδιος τὴν λεγομένην ἐλληνικὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ὅποιαν φέρει πετὲ πολλῆς χάριτος, ἔδωκε πλήρη ἔλευθερίαν εἰς ἔκαστον νὰ φέρῃ τὸ ἐνδύματα τοῦ τόπου του. Διὰ τοῦτο καὶ γραφικώτατον θέαμα παριστᾶ μία ὁμήγυρις ἐδῶ, ὑπὸ τὸν ὥρατον κυανοῦν οὐρανόν, τὸν ἀστράπτοντα ἥλιον, καὶ τὰ ποικίλα χρώματα τῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὅποια, ἀν καὶ ζωηρὰ δὲν κάμνουσι κακὴν ἐντύπωσιν, διότι πολλὴν καλαισθησίαν ἔχουσιν αἱ Ἐλληνίδες, καὶ ἐπιτυγχάνουσι τὴν ἀρμονίαν τῶν χρωματισμῶν.

Ἐπιστρέψασα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον εύρον ἐπὶ τῆς τραπέζης μου πρόσκλησιν τοῦ Αὐλάρχου εἰς τὸ γεῦμα τῆς μεθαύριον, τὸ ὅποιον λίσαν μὲ εὐηρέστησε, διότι ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίσω ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Βασιλέα, δν ἐνθυμεῖσαι, δτι δὲν εἰδομεν εἰμὴ στιγμάς τινας διαβαίνοντα καὶ διὰ τοὺς γάμους του διευθύνομενον εἰς Ὀλδεμβούργον.

Σὲ ἐγκαταλείπω τάρα νὰ ἡσυχάσω ὄλιγον· ἀν

καὶ Ὁκτώβριος ἡ θερμότης εἶναι ἐπαισθητή, καὶ ἡ
ὕπνος ἐπιθυμητός.

26 Ὁκτωβρίου 1849.

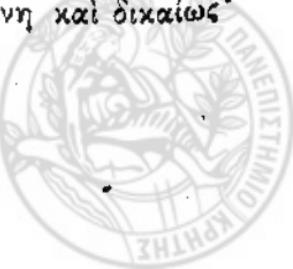
καὶ ἐν τούτοις καίεσαι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μά-
θῃς τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐντυπώσεις μου, εἰσὶν δμοιαὶ^{τῶν} ἴδιων σου; Μεγάλη διαφορά. Καὶ η ἐποχή,
καὶ αἱ διαθέσεις, καὶ αἱ περιστάσεις. Σὺ μὲν ἐπὶ^{τῆς} ἐποχῆς τοῦ Καποδιστρίου, ἔγὼ δὲ ἐπὶ "Οθω-
νος. Σὺ μεμνηστευμένη καὶ βλέπουσα δλα διὰ τῶν
δηματῶν τοῦ μελλονύμφου σου, ἔγὼ δμως ἔχουσα
μόνον τὰ ἴδια μου, καὶ αὐτὰ μικρὰ καὶ σχεδὸν
τυφλά. Σὺ ἐπὶ ἀπολυτοφροσύνης, ἔγὼ ἐπὶ τῆς
λαμπρᾶς αὐτῆς ἐφευρέσεως, τοῦ συνταγματικοῦ
πολιτεύματος, εἴδους ἀμφιβίου καταστάσεως, καθ'
ἡν σοὶ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μὴ ἔχῃς στερεὰς
ἀργάς καὶ ἀπαραβάτους, ἀλλὰ τούναντίον δυνατὸν
νὰ θαυμασθῇς διὰ τὴν ἐλαστικότητα τῶν ἀρχῶν
σου καὶ τῶν αἰσθημάτων σου.

"Ημην λοιπὸν εἰς τὸ γεῦμα, εἰς ὁ ἔχλήθην, ώς
σοὶ ἔγραφα. Μὲ εἰσήγαγεν εἰς αἴθουσαν λεγομένην
«τοῦ καφὲ» δπου εὗρον τὸν πρέσβυν τῆς Βαυαρίας
Perglas καὶ τὴν ὥραιαν σύζυγόν του, δλους τοὺς
ὑπασπιστὰς καὶ διαγγελεῖς μὲ τὰς στολάς των,
καὶ ἀκόμη τὸν γραμματέα τοῦ Βασιλέως Βέτλανδ,

καὶ τοὺς δύο ἱερεῖς τῶν. Καὶ ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν τυπικότητα τῆς Αὐλῆς, μοὶ ἐφάνη κάπως περίεργος ἡ τοῦ γραμματέως παρουσία καὶ τῶν ἱερέων· ἡ Μεγάλη Κυρία διακρίναστα τοῦτο εἰς τοὺς ὄφθαλμούς μου, μοὶ εἶπε, δεικνύουσά μοι θέσιν πρὸς τὰ ἀριστερά της, τοποθετήσαστα ἥδη τὴν χυρίαν Perglas πρὸς τὰ δεξιά κατὰ τοὺς τύπους,— ἔχομεν οἰκογενειακὴν συνάθροισιν· ἡ ἡμέρα αὕτη τυγχάνει οὖσα ἑορτὴ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος μοὶ παρουσίασεν ἀμέσως τὰς δύο Δεσποινίδας Κυρίας τῆς Αὐλῆς, αἱ δποῖαι φέρουσι τὸ Ἑλληνικὸν ἔνδυμα, τὸ δποῖον γνωρίζεις καὶ θαυμάζεις, ἀλλά, φίλη μου, τοῦτο δὲν εἶνε Ἑλληνικόν, ἀλλὰ μᾶλλον Ἀσιατικόν τι, τὸ δποῖον νομίζω, ὅτι ἡ καλαισθησία τῶν Ἑλληνίδων ἐτροποποίησεν ἐπὶ τὸ καλλίτερον, δυνατὸν καὶ ἐπὶ τὸ χειρότερον· πολλάκις αἱ μεταβολαὶ χάνουσι τὸ θέλγητρον τοῦ πρωτοτύπου. Η ἀρχαιοτέρα τούτων δεσποινὶς Μαυρομιγάλη, τὴν δποίαν θὰ εἰδες ἵσως μικρὰν χόρην, εἶνε ἐκτάχτου καὶ ὅλως ἴδιορρύθμου καλλονῆς. Κάτι τι ὅλως ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ καὶ δλως ἀντίθετον εἰς τοὺς παραδεδεγμένους κανόνας τῆς ὠραιότητος. Φαντάσθητι, ἂν δύνασαι, μέτριον ἀνάστημα καὶ μακρύτατον λαιμὸν ὡς τοῦ κύκνου καὶ ἐν τούτοις αὐτὸ τῇ δίδει ἀέρα Αὐτοκρατείρας· φαντάσθητι κυανοῦς ὄφθαλμοὺς πλήρεις γοήτρου, καὶ

επιδερμίδα μελάγχρουν, καὶ ἐν τούτοις, καὶ αὐτό,
εἰς αὐτὴν πηγαίνει· φαντάσθητι ὁδόντας μικροὺς
στιλπνούς, καὶ χεῖλη παχέα ἔξεχοντα, καὶ ἐν τού-
τοις στόμα λαμπρόν, ρῆνα τελείαν, μέτωπον εύρὺν
καὶ στεφανούμενον ἀπὸ τρίχας οὔτε ξανθάς, οὔτε
μαύρας, οὔτε καστανάς. Τι χρῶμα λοιπόν; αὐτὸ-
δὲν τὸ γνωρίζω, γνωρίζω μόνον, ὅτι ἐνώπιόν μου
ἔχω ἐν πλάσμα τέλειον. Ἄν τὸ ἑσωτερικὸν ἀνταπο-
κρίνεται, θὰ συμπεράγω, δτὶ ἡ Εῦα κατέβη πάλιν
εἰς τὸν κόσμον πρὶν τῆς ἀμαρτίας. Κατόπιν εἰς
ὅμιλιαν ἔξεφρασα τὴν ιδέαν μου ταύτην τῇ Βασι-
λίσσῃ, ἥτις ἐγέλασε τὸν ἀηδόνιον γέλωτά της, καὶ
ἔφανη καταθελγομένη εἰς τὰς εὑμενεῖς χρίσεις μου
ἐπὶ τῶν Κυριῶν της καὶ μοὶ εἶπεν, δτὶ πράγματι
ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν μορφήν της, καὶ ἡ ψυχή,
δτὶ εύρισκεται ἐπτὰ ἔτη εἰς τὴν Αὐλήν, δτὶ εἶνε τὸ
παράδειγμα καὶ ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς, δτὶ πολὺν
πνεῦμα καὶ μάθησιν ἔχει, καὶ δτὶ θὰ εὐχαριστηθῶ
πολύ, δταν τὴν γνωρίσω περισσότερον. Ἡ νεω-
τέρα τῶν Κυριῶν πολὺν νόστιμη χόρη, μοὶ διαφεύ-
γει τὸ ὄνομά της, μόλις πρὸ 15 ἡμερῶν εἰσήχθη
εἰς τὴν Αὐλήν, εἶνε ἀπὸ τὰς πρώτας οἰκογενείας
τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καθὼς ἡ ἄλλη ἀπὸ τὰς τῆς
Πελοποννήσου, ως μοὶ εἶπεν ἡ Βασίλισσα. Φαίνε-
ται νοήμων καὶ πολὺ συνεσταλμένη καὶ δικαίως.

εἰς μίαν Αὐλὴν ἔλων τὰ βλέμματα στρέφονται εἰς
πάντα νεήλυδα.

‘Ο Αὐλάρχης Κριεζῆς ἔφερε στολὴν Ναυάρχου·
ώρατα φυσιογνωμία, ζωηρός, κόκκινος, εὐτραφής,
ἐλιγόλογος. Ἐκαμεθαύματα εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀνε-
ξαρτησίας ἀγῶνα καὶ φαίνεται, διτὸ σύνθημά του
θά εἶνε βεβαίως «ὁλίγα λόγια, πολλὰ ἔργα».

Αλλ’ οἱ Ἑλληνες εύτυχως εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι
καὶ τίτλων καὶ συνθημάτων, φροντίζοντες νὰ γρά-
φωσι ταῦτα, ὅχι ἐπὶ τῶν θυρῶν των, ἀλλ’ ἐπὶ τῶν
ἔργων των καὶ τοὺς τῆς εὐγενείας τίτλους ἀπέκτη-
σαν εἰς τὸν δικαιότερον τῶν ἀγώνων, η μᾶλλον εἰς
τὸν μόνον δίκαιον πόλεμον κατὰ τῶν ἀρπακτῶν τῆς
γῆς των, τῆς τιμῆς των, τῆς περιουσίας των.

‘Ο πόλεμος εἶνε η πλέον βάρβαρος καὶ ἀνήθικος
πρᾶξις, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν δικαιολόγη-
σιν. Οἱ νεώτεροι Ἑλληνες ἀποτελοῦσιν ἔξαίρεσιν,
ῶφειλον νὰ πολεμήσωσι καὶ ἐπολέμησαν ὡς λέον-
τες, ὡς ήμίθεοι.—Κατόπιν μοὶ παρουσίασαν τοὺς
ὑπασπιστὰς καὶ τοὺς διαγγελεῖς· κατώρθωσα μὲ
πολλὰς δυσκολίας νὰ μάθω τὰ δύναματά των, βοη-
θουμένη σπουδαίως εἰς τοῦτο παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ
τοῦ Εενοδοχείου, ἐνθα μένω, δστις λαβὼν μέρος
εἰς τὸν Ἀγῶνα καὶ ἀριστεύσας δὲν φαίνεται τὸ
παράπαν εύρισκόμενος εἰς χαμηλοτέραν θέσιν ἐκεί-
νων. ἀν καὶ οὗτοι εἰσὶν στρατηγοὶ καὶ ὑπασπισταί,

μητρική

αύτὸς δὲ Διευθυντὴς Εενοδοχείου, καὶ μετὰ μεγάλης ἀφελείας τοὺς χαλεῖ κατ' ὄνομα προσθέτων τὸ «καπετάν» ἐνίστε. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, τὸν Αὐλάρχην ἀποκαλεῖ «Καπετάν Ἀντώνη», οὗτος δὲ μετὰ Φωκιωνέου ἀπλότητος, ἀντιχαιρετᾷ «καλημέρα Καπετάν Δημήτρη», πορευόμενος πεζῇ ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων εἰς τὴν οἰκίαν του. Οἱ ὑπασπισταὶ λοιπὸν ὀνομάζονται:

Γρίβας Γαρδικιώτης, ὡραῖος ἀνήρ, ὑψηλός, μεγαλοπρεπῆς, πολὺ μελάγχρους τὴν ὅψιν μέχρι Αἰθίοπος, δρθαλυβοῦς ως ἄνθρακας ἔκτάκτως λάμποντας, πνεῦμα, δέξυγοιαν, θέρρος.

Παναγιώτης Νοταρᾶς, ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας τῆς Πελοποννησου, ὡραῖος ἀνήρ, μεγαλόσωμος καὶ ἀγαθότατος, ως μοι ἔλεγεν ἡ Μεγάλη Κυρία, ἀφοσιωθεὶς ἐξ δλεκλήρου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βασιλέων, καὶ ἔχων εἶδος τρυφερότητος δι' αὐτοὺς ὁμοιαζούσης τὴν τῆς μητρὸς πρὸς τὰ τέκνα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε διηγοῦνται, δτὶ λησμονεῖ τὴν ιδίαν οἰκογένειαν, καὶ λίαν τεταραγμένος εὑρίσκεται ὅταν τοῦ ἀπευθύνει τις ἐρώτησίν τινα περὶ τῆς οἰκογενείας του, γῆτις κατοικεῖ πάντοτε εἰς Κόρινθον, λησμονῶν, ώς λέγουσι, καὶ τὸ ὄνόματα τῶν τέκνων του, φιλοφρόνως εἰς ἐμὲ ἔδωκε συστατικὴν ἐπιστολήν, δπως φιλοξενηθῶ ἐν τῇ οἰκίᾳ του προτιθεμένη νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κόρινθον, καὶ μοὶ ἔλε-

γεν, ὅτι θὰ ἴδω ἐκεῖ τὴν κόρην του Ἐλισσάθετ
ἥτις εἶνε ἔξαισίας ωραιότητος. Ἰδού, εἶπον εἰς τοὺς
παρόντας συναδέλφους, ὅτι γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ
ὄνόματα τῶν τέκνων, καὶ ἀκόμη τὸν βαθμὸν τῆς
ωραιότητός των. Αἱ Κυρίαι τῆς Αὐλῆς μὲ διεβε-
βαίωσαν, ὅτι πράγματι ἡ θυγάτηρ του εἶνε ἀνω-
τέρα πάσης περιγραφῆς, φυσικῶς καὶ ηθικῶς.

Δημήτριος Μαυρομιχάλης, ώραῖος ἀνήρ, ἀλλὰ ^{Δημήτριος Μαυρομιχάλης} δὲν ἔχει ἀνδρικὴν ωραιότητα, θυληπρεπής πως, ^{θυληπρεπής} νέος εἰσέτι, ἐνῷ οἱ συνάδελφοι του πλησιάζουσι τὸ
γῆρας, δὲν φαίνεται πολὺ νοήμων, δημιλεῖ τὴν γαλ-
λικὴν ἄριστα, ἔχει πολὺ τὸ ἐπιτετηδευμένον. Οὐ-
δεμίᾳ δημοιότης μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς του. Κρίμα δτι
τοιαύτην περιφανῆ σίκογένειαν ἐπισκιάζει θαρύ ἔγ-
κλημα. Εύρισκω, ὅτι φόνος ἔχων ἀφορμὴν πολιτι-
κοὺς λόγους εἶνε καὶ ἀσυγχώρητον καὶ βαρύτε-
ρον ἔγκλημα του ἄλλου, διότι τούτο μὲν ἔργεται
ἀπὸ δρμῆν ἀγανακτήσεως, θυμοῦ, ζητήματος τι-
μῆς, καὶ καταστρέφει ἐν ἀτομον, ἐκεῖνο δὲ ἐσκεμ-
μένον σκληρόν, μικρᾶς φιλοδόξου ψυχῆς γέννημα,
καταστρέφει ἐλόκληρον ἔθνος, διότι ὁ πωσδήποτε τὰ
λάθη ἐνὸς ἄρχοντος δὲν εἶνε τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ
ἐπιδέχονται διόρθωσιν ἄλλως ἢ διὰ τῆς καταστρο-
φῆς, τῆς ὅποιας σχεδὸν πάντοτε αἱ συνέπειαι καὶ
μακραὶ καὶ ἀλγειναὶ εἰσι. Χάρις δὲ εἰς τὸν χρι-
στιανισμὸν καὶ τὴν πρόοδον του πολιτισμοῦ, δὲν

έχομεν πλέον Νέρωνας, τῶν δποίων ἡ ὑπαρξίας νὰ εἶνε διηγεκὲς μαρτύριον, καὶ δ θάνατος ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος. Λέγουσιν δτι δ πατήρ τούτου, ἀνὴρ μὲ ἔκτακτον νοῦν καὶ φρόνησιν, ἀποθνήσκων ἀφῆκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς υἱούς του, νὰ μὴ ἀπιστήσωσιν εἰς τὸν Ὁθωνα.

I. Μαρμούρης Μαρμούρης, μεγαλοπρεπέστατος ἀνήρ,
ἀρχηγὸς τοῦ σταύλου γερμανὸς τὴν καταγωγὴν,
Mittaner ὀνομαζόμενος, μοὶ ἔλεγεν, δτι ὡς στρατιώτης τὸν ἡκολούθησεν εἰς μάχην τινά, καὶ ὅμολογέτ δτι οὐδέποτε εἶδε τοιοῦτον θάρρος. Ο Μαρμούρης ἔφιππος ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης ἔδιδε διαταγάς,
αἱ σφαιραι ὡς χάλαζα ἔπιπτον περὶ αὐτόν, οὔτε
προεφυλάχθη, οὔτε ἡ φυσιογνωμία του ἔδειξεν δτι
συμβαίνει τι τὸ ἔκτροπον, μέχρι τέλους αὐτῆς
ἀτάραχος μένων, καὶ δτε ἀπεσύρθη εἰς τὴν σκηνήν του ἀφίππευσεν, ως ἂν ἐπέστρεφεν ἐκ τοῦ περιπάτου.

X. Χατζη-Χρῆστος. Περίεργος ἀνθρωπὸς καὶ τὸ ἔνδυμα, καὶ τὸ ὄφος καὶ τὴν χροιάν. Οι Βαπτίλεται
πολλὴν τρυφερότητα δεικνύουσιν εἰς τοῦτον, καὶ ἡ
Βασίλισσα γελᾷ τὸν ὡραῖον γέλωτά της, ὅσάκις
οὗτος ὄμιλετ ἐλληνιστί. Οι συνάδελφοι του μοὶ λέγουσιν, δτι κατάγεται ἐκ Βουλγαρίας, δτι δὲν γνωρίζει ἄλλην γλῶσσαν, δτι ἔχει λεπτότητα νοός,

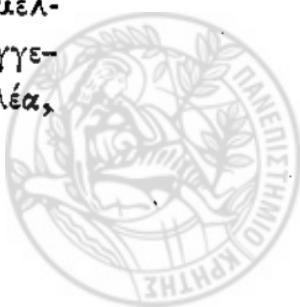
ἀνδρείαν, καὶ ὁ ἀγών τοῦ 1821 εἶχεν ισχυρὸν πρόμαχον ἐν αὐτῷ.)

Καρατάσσος, μεγαλόσωμος ἀνήρ, οὐχὶ ώραῖος, ἔξυπνος φυσιογνωμίᾳ, ἀλλὰ καὶ πονηρά, τὸ μειδίαμα εἰρωνικόν.

Σαχίνης, ναύαρχος, ώραῖος ἀνήρ, Ὅδραῖος μεγαλόσωμος, ὅμιλει δὲ λίγον τὴν γαλλικήν, νομίζω νὰ τὸν ἐγνώρισες. Βλέπων τις αὐτὸν μὲ τὰς ώραιας λευκάς του τρίχας νὰ περιποιῆται τὰς κυρίας καὶ χαριέντως καὶ εὐτραπέλως νὰ τὰς θυμιάζῃ, μὲ τὴν παλαιὰν ἔκεινην γαλλικήν εὐγένειαν τὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ νὰ ὅμιλῇ λίαν ἀστείως περὶ τῆς εὐαισθησίας τῆς καρδίας του, δὲν δύναται νὰ υποθέσῃ, δτὶ εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ ἐμβαλὼν τρόμον καὶ φόβον εἰς τὰ πελώρια τῆς Τουρκίας σκάφη, μὲ τὰ μικρὰ καὶ ἀφανῆ βαρκάκιά του.

(Κολοκοτρώνης, λίαν μικρὸς τὸ ἀνάστημα, καὶ πολὺ δύσμορφος) οἱ συνάδελφοί του μοὶ διηγήθησαν τὴν ίκανοτητά του εἰς τὰς μάχας, δπου δεκαεξαετής ἡρίστευσε, δι' ὃ καὶ Γενναῖος ἐπωνομάθη. Ό μέγας καὶ πολὺς Κολοκοτρώνης, τὸν δποῖον ἐγνώρισες, ἥτο πατήρ του.

Ίδου σοὶ ἔδωκα ἀμυδρὰν ιδέαν τῶν ὑπασπιστῶν — τῆς αὐλῆς κατὰ τὰς ἐντυπώσεις μου, εἰς τὴν μέλλουσαν ἐπιστολὴν μου, διὰ τοὺς τέσσαρας διαγγελεῖς, καὶ κατόπιν θὰ σοὶ περιγράψω τὸν Βασιλέα,

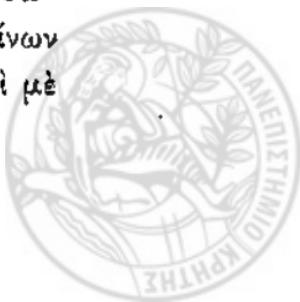
δὲν τὸν εἶδον ἀρκετὰ διὰ νὰ κρίνω. Μὴ ζητεῖς πολλά, διότι ἔκαστην νύκτα δύναμαι νὰ γράφω δλίγον, τὰς ημέρας διέρχομαι δῆλας ἔξω, ἔχω τόσα νὰ ιδω· καὶ αὐταὶ αἱ λαμπραὶ ημέραι σὲ ὠθοῦσι πρὸς τὰ ἔξω, ἀν καὶ δὲν ἔχει πρασινάδα ὁ τόπος οὗτος, ἔχει δύως τὶ τὸ τόσον γοητευτικόν, μάλιστα τὴν πρωΐαν. Τὰ γυμνὰ αὐτὰ βουνὰ περιβάλλονται μεγαλεῖον ἀπερίγραπτον. Τὸ ὑποκύανον χρῶμα τοῦ Ύμητοῦ, ἡ ἀστράπτων ἥλιος, ἡ ὑπερήφανος Ἀκρόπολις, θάμβος καὶ εύθυμιαν διαχέουσιν ἐν τῇ ψυχῇ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃς τὸ διατί. Καὶ ποία δύσις ἥλιου μαγευτική· Ἡ δύσις φεῦ! εἶνε σχεδὸν πάντοτε λυπηρά, καὶ τοῦ ἀτόμου, καὶ τῶν ἔθνῶν, καὶ τῆς φύσεως. Ο τόπος οὗτος κάμνει ἔξαίρεσιν, ἡ δύσις εἶνε ἐπίσης ὡραία ως καὶ ἡ ἀνατολή. Ποία δύναμις χρωματισμῶν! Τὰ μικρὰ νέφη περὶ τὸν ἥλιον γρυσόνονται καὶ σχηματίζουσι διάφορα παράδοξα ποικίλματα, πότε μὲν ως πυρκαϊά, πότε ως φρούριον μὲ ἐπάλξεις, καὶ ἄλλοτε ως δάσος ἀναφλεγόμενον.

11/23 Νοεμβρίου.

Όμολόγησον, δτι εἶμαι πολὺ γενναῖα, ἀφοῦ χθὲς μέχρι τῆς τετάρτης μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἔμεινα σὶς τὸν χορὸν τῆς αὐλῆς τὸν διδόμενον ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν γάμων τῶν Βασιλέων, νὰ δύναμαι σή-

μερον νὰ σοὶ γράφω, καὶ τοῦτο εἰς τὰς δέκα ὥρας πρὸ μεσημβρίας.

Μεγίστην μοὶ ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ὁ χορὸς οὗτος, καὶ πολὺ τὸ ἐπιβάλλον εἶχε καὶ τὸ εὐχάριστον συνάμα. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν αἰθουσῶν, ὁ λαμπρὸς φωτισμός, τὸ ἀρχαικὸν καὶ ἀφελὲς ὄφος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οὐδὲν τὸ ἐπιτετηδευμένον, τὸ τόσον συγχὰ ἀπαντώμενον παρ' ἡμῖν, ταῦτα πάντα ἀληθῶς ἔδιξον αἰσθῆσιν πληροῦσαν τὴν καρδίαν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς Βασιλεῖς τοὺς δυναμένους νὰ καθιστῶσι τὰς διασκεδάσεις καὶ ἐπιβαλούσας καὶ ἀρεστάς. Δὲν ἦξεύρω διατί, ἀλλὰ μοὶ ἐφαίνετο, διὰ ἐντὸς αὐτῆς τῆς μεγαλοπρεπείας, τῆς μετ' ἀφελείας διασκεδάσεως, τῶν ἀριστοχρατικῶν τρόπων, τῆς γενικῆς εὐθυμίας ἀνευ θορύβου, εἴμαι καὶ ἐγὼ μία προσωπικότης, ἔλαθον υπόληψιν διὰ τὸν ἐκείνον μου, ἣν δὲν εἶχον. Τὰ ἀνάκτορα εἶνε μέγιστον κτίριον, τετράγωνον ἐπὶ ὑφώματος, καὶ ἐπὶ κορυφῆς τῆς πόλεως ιστάμενον ἀντικρὺ τῆς Ἀκροπόλεως. Εἶνε ἄχαρι ἐξωτερικῶς, ἀλλ' ἐντὸς μετὰ πολλῆς φιλοκαλίας ἔξειργασμένον. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τετραγώνου αἱ λαμπραὶ αἰθουσαὶ τοῦ χοροῦ, ὡς γέφυρα ἐνώνουσα τὰς δύο πλευρὰς ἐσωτερικῶς, καὶ βλέπουσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ δύο αὐλῶν ἐσωτερικῶν. Αἱ αἰθουσαὶ χωρίζονται διὰ μαρμαρίνων στηλῶν. Εἰσῆλθον κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν, καὶ μὲ

εισήγαγον οι φουστανελοφόροι υπηρέται εἰς τὴν πρώτην μεγάλην αἴθουσαν, δπου αἱ δύο κυρίαι τῆς Αὐλῆς ὑπεδέχοντο τοὺς προσκεκλημένους, ἔως οὗ ἔλθωσιν οἱ Βασιλεῖς, τοποθετοῦσαι ἕκαστον καὶ ἕκαστην κατὰ τὴν ἀνήκουσαν τάξιν. Ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς αἰθουσῆς ὑπῆρχον δύο καθίσματα μεγαλείτερα τῶν ἄλλων ἐν εἰδεὶ θρόνων. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν καθίσματα, καὶ γύρωθεν πρὸς τοὺς τοίχους οἱ ἀνακλιντῆρες, δπου ἀνεπαύοντο οἱ γέροντες καὶ αἱ γραῖαι, καμαρώνοντες τοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας των. Δεξιόθεν τῶν δύο θρόνων ἦσαν τοποθετημέναι αἱ σύζυγοι τῶν ὑπουργῶν, ἀριστερόθεν αἱ τῶν πρέσβεων, ἀντιμέτωποι δὲ τῆς εἰσόδου τῶν ἄλλων αἴθουσῶν, δθεν ἀνεμένοντο οἱ Βασιλεῖς, ἵσταντο οἱ πρέσβεις καὶ οἱ ὑπουργοί.

Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθουσῆς καὶ ἀντιμέτωποι τῶν Κυριῶν ἵσταντο οἱ ἐπίλοιποι προηγουμένων τῶν Γερουσιαστῶν, τῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων. Περὶ τὴν δεκάτην ἐγένετο γῇ εἰσόδος τῶν Βασιλέων προηγουμένων ἀνὰ δύο τῶν ὑπασπιστῶν μὲ τὴν ὑπόλευκον κόμην των, μὲ λαμπρότατον ἔνδυμα ἀστράπιον ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον μέχρι ποδῶν, μὲ τὸ ἀγέρωχον καὶ ἀξιοπρεπὲς ὄφος των, μετ' αὐτοὺς δὲ Αὐλάρχης καὶ ἀμέσως κατόπιν οἱ Βασιλεῖς ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῆς Μεγάλης Κυρίας, καὶ τεσσάρων Κυριῶν ἔχου-

σῶν τὸν τίτλον «Κυρίας τῶν Ἀνακτόρων», σεβα- *Κυρίας τῶν Ἀνακτόρων*
σμίων δεσποινῶν φερουσῶν ἐκάστη τὸ ἔνδυμα τοῦ *τόπου τῆς* οὐδὲν
τόπου τῆς. Εἰσὶ δὲ αὗται ἡ Κυρία Κριεζῆ ἢ Τύρας
μὲ τὸ ὄδρατικὸν φόρεμα, ἡ Κυρία Κολοκοτρώνη ἐκ
τοῦ ἐνδόξου Σουλίου, μὲ τὸ σουλιωτικὸν φόρεμα,
ἡ Κυρία Μαυρομιχάλη ἐκ Μεσσηνίας μὲ τὸ Πε-
λοποννησιακὸν φόρεμα, καὶ ἡ Κυρία Μοναρχίδη
ἐκ Ψαρῶν μὲ τὸ ψαριανόν. Ἀτυχῶς δικαῖος οὐδεμία
τούτων εἶνε ὥρατα, ἀλλὰ πᾶσαι ἀξιοπρεπεῖς. Ἡ
εἰσοδος τῶν Βασιλέων ἀνηγγέλθη δι' αἰφνιδίου σιω-
πῆς καθ' ὅλην τὴν ὁμήρυριν. Ἡ Βασιλισσα μεγα-
λοπρεπής, ὥρατα, ἀστράπτουσα ἀπὸ ἀδάμαντας,
πρασίνην τῆς θαλάσσης ἐσθῆτα φέρουσα, καὶ πε-
ποικιλμένην διὰ πτερῶν τοῦ ἴδιου χρώματος ἀνευ
ἀνθέων, καὶ ἀληθῶς ὡμους κρινολεύκους καὶ χυ-
τούς, μὲ βῆμα χαριέστατον, ἀμα εἰσελθοῦσα διευ-
θύνθη πρὸς τὸν ἀρχαιότερον τῶν Πρέσβεων, τὸν τῆς
Ἀγγλίας δὲ δὲ Βασιλεὺς πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ ἀρ-
χαιοτέρου τούτων, καὶ οὕτω κατὰ σειρὰν ὡμίλη-
σαν εἰς τὰς Κυρίας τῶν ὑπουργῶν τῶν προέδρων
Γερουσίας καὶ Βουλῆς, καὶ κατόπιν ἡ Μεγάλη Κυ-
ρία παρουσίασε τῇ Βασιλίσσῃ τέσσαρας νεάνιδας
πρώτην φορὰν ἐρχομένας εἰς τὸν χορὸν τῆς Αὐλῆς
ἀνηκούσας εἰς τὰς πρώτας οἰκογενείας τῆς Ἑλλά-
δος, πρὸς δὲ καὶ μίαν ξένην περιηγήτριαν φθάσα-
σαν τὴν πρωταν τῆς ἴδιας ἡμέρας, καὶ ἀκόμη δύο

νέους ἐξ Ἐπτανήσου οὓς παρουσίασεν ὁ Πρέσβης τῆς Ἀγγλίας, τὸν χύριον Βασιλάκην καὶ χύριον Οίχονόμον ὡραίους νέους, οἵτινες ἐφαίνοντο διψῶντες χοροῦ. Τὸ τέιον ἔκαμε καὶ αὐτὸς τὴν εἰσοδόν του διὰ τῶν φουστανελοφόρων ὑπηρετῶν καὶ εἰς νεῦμα τι τοῦ Αὐλάρχου ἥρξατο παιανίζουσα ἡ μουσικὴ τὴν λεγομένην Polonaise, εἶδος περιπάτου ἀνὰ ζεύγη. Προηγεῖτο εἰς τὸν χορὸν τοῦτον ὁ Αὐλάρχης μετὰ τῆς Κυρίας τῆς Αὐλῆς Μαυρομιχάλη κατόπιν ἡ Βασιλίσσα μετὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς συζύγου τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας, ἡ μεγάλη Κυρία μεθ' ἑνὸς τῶν πρέσβεων οἱ λοιποὶ πρέσβεις καὶ ὑπουργοὶ μὲ τὰς Κυρίας τῶν ὄλλων καὶ δταν ἐφθανον εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἀνεχώρησαν, ἥλλαζαν Κύριον ἡ Κυρίαν ἔως οὗ δλαι αἱ ἐπισημότητες ἔκαμον τὸν γύρον μετὰ τῆς Βασιλίσσης, καὶ κατόπιν ἀμέσως ἥρχισαν τὰ ωραῖα βάλς τὰ ἐδικά τας, καὶ ωρμήσαν οἱ νέοι Κύριοι μετὰ τῶν ωραίων χορευτριῶν των εἰς τὴν ἀπέραντον αἴθουσαν στροβιλίζοντες μετὰ καταφανοῦς εὐχαριστήσεως.

‘Ο Βασιλεὺς μ’ ἐτίμησε προσκαλέσας με εἰς μίαν contredance καὶ en vrai gentilhomme μοὶ ἔκαμε Les honneurs de sa maison. Εἰς τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὰς ωραῖας αἴθουσας μοὶ ἐξήγησε δλαις τὰς εἰκόνας, καὶ ἐβοήθησε τὴν πάσχουσαν ὄρασίν μου

διὰ τῶν ιδίων του διόπτρων ὅπως θαυμάσω τὰς ἐν-
γέα Μούσας, τὰς ἐπὶ τῶν τοίχων ἔζωγραφημένας
λίαν ἐπιτυχῶς. Δὲν μὲ διέρυγεν δμως μὲ δλην τὴν
ἀθλίαν δρασίν μου, δτι ἐνῷ ἐγὼ ἐθαύμαζον τὰς
Μούσας, ἐκείνος εἶχε πρὸ πολλοῦ τὸ βλέψαμα πρὸς
τὰς ζώσας καὶ στροβιλιζόσας Μούσας. Φαίνεται
ἔχων ποιητικότητα μεγάλην καὶ εὐαισθησίαν. Θαυ-
μαστής τοῦ ὡραίου ἔχει, μοὶ εἶπεν ὡραίας εἰκόνας
βραβευθείσας εἰς διαφόρους ἐκθέσεις, καὶ λίαν ἀθρο-
φρόνως μὲ ἡρώτησεν, ἀν ἐπεθύμουν νὰ τὰς ἴδω-
εύχαριστήσασα θερμῶς διὰ τὴν τιμὴν ταύτην ἐξέ-
φρασσα πόσον θὰ μοὶ εἴνε γοητευτικόν, εἰς τὴν στιγ-
μὴν καὶ ἡ Βασιλισσα τελειώνουσα τὴν contredanse,
καὶ χαιρετίσασα τὸν συγχορεύοντα ἔστρεψε τὴν
χεραλήν πρὸς τὸν Βασιλέα, οὗτος δὲ μετὰ ἀπαρα-
μίλλου τῳόντι χάριτος ἐπιποτικῆς τῇ εἶπεν, δτι ἐγὼ
συγχατετέθην νὰ τῷ κάμω τὴν εύχαριστησιν νὰ
ἐπισκεφθῶ τὴν μικρὰν Πινακοθήκην του, καὶ παρε-
κάλει τὴν Βασιλισσαν νὰ μὲ δδηγήσῃ εἰς τὸ διαμέ-
ρισμά του, καθ' ἣν ημέραν Αὕτη ἥθεδεν εὔκαιρήσει.

Εἰς τὴν Πινακοθήκην θὰ ἔχω τὴν εύκαιριαν νὰ
μελετήσω καλλίτερον τὸν χαρακτῆρα ποῦ Βασι-
λέως. Πολλοί καὶ πολλαὶ ἐν τούτοις μοὶ ὡμιλησαν
τερὶ τῆς ἄκρας δικαιοσύνης του, τῆς λεπτότητός
του, τῆς γενναιοφυχίας του, καὶ τῆς σταθερότητός
του εἰς τὰς ἐναντιότητας τῆς τύχης, καὶ εἰς τὰ με-

γάλα προσκόμιματα, ἀτινα ἔπειρεπε νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐρχόμενος τόσον νέος νὰ διοικήσῃ τόπον κατεστραμμένον οὐλικῶς, ηθικῶς δὲ ὑφωθέντα εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα, καὶ ἔχοντα μοναδικὸν εἰς τὴν ιστορίαν παρελθὸν ἀπὸ γενέσεως κόσμου. Πλεῖστα δὲ δσα προσκόμιματα παρεμβάλλουσι καὶ οἱ διπλωμάται δὲν τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν λεγομένην ἐπιρροὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ μετὰ πολλῆς φειδωλίας καὶ γλεσχρότητος ἀρνοῦνται καὶ πολεμοῦσι βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐπανάκτησιν τῶν χωρῶν των, ὡς ἂν εἰ ἐπρόκειτο νὰ τοῖς παραχωρήσωσι τι ἐκ τῶν ιδικῶν των.

Σφάλλει μεγάλως, κατ' ἐμέ, η διπλωματία μὴ ἔχουσα γενναιοφροσύνην. Αἱ σύμβουλαι εἰσὶ βεβαίως ἀναγκαῖαι καὶ ὑποχρεωτικαὶ εἰς τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν προστασίαν ἐνὸς Ἐθνους, τοῦτο δμως δὲν συνεπάγεται τὴν μικροπρέπειαν τῶν μέσων καὶ τὴν ἐρριζωμένην αὐτὴν καὶ ταπεινὴν ιδέαν τῆς ἐπιρροῆς μὲ πᾶσαν θυσίαν.

"Ωφειλον νὰ σέβωνται περισσότερον ἑαυτούς. Καὶ κατὰ τὸν Χριστόν, δὲν ἀρκεῖ νὰ πράττῃ τις τὴν εὐεργεσίαν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ καὶ τὸν τρόπον νὰ πράττῃ αὐτὴν παρέχων οὕτω πραγματικὴν ὡφέλειαν εἰς τὸν προστατεύμενον, καὶ πολὺ περισσότερον εἰς ἑαυτόν. Τὸ βέβαιον εἶνε, δτι ἀξιοζήλευτος δὲν εἶνε ή θέσις τῶν ήγειμόνων ἐν γένει· εἰοὶ πάντοτε η ἐπὶ σκοπὸν βολή·

Λίαν ἐλκυστικὸν ἐν τούτοις τὸ βασιλεύειν τοιούτου ἔθνους ως ἡ Ἑλλάς, καὶ δὲ πρῶτος αὐτῆς Βασιλεὺς θὰ αἰσθάνεται βεβαίως τοιαύτην εὐδαιμονίαν, ὥστε νὰ περιφρονῇ τοὺς πόνους τοῦ ἀκανθίνου Στέμματός του.

17 Δεκεμβρίου 1849.

“Οθεν τώρα ἔρχομαι νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὑπό-*Livage* σγεσίν μου καὶ νὰ περιγράψω τοὺς Διαγγελεῖς τοῦ *Boulogne* Βασιλέως. Ο μᾶλλον ἡλικιωμένος τούτων εἶναι δὲ Πάλλης, ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, ἐξ Ἡπείρου *Thajis* Ἐλλων τὸ γένος. Η Ἡπειρος, γνωρίζεις ἵστως, διὰ δὲν ἐδόθη εἰς τὴν Ἐλλάδα, μολονότι οἱ κάτοικοι ἐνεργὸν μέρος Ἐλαθον εἰς τὸν Ἀγῶνα, καὶ δεινὰ ὑπέστησαν μεγάλα, τυραννηθέντες σκληρῶς καὶ ὑπὸ τοῦ αἰμοβέρου ἐκείνου σατράπου, τοῦ Ἀλη-
πασσᾶ, ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως του 1821, ἀλλ' οἱ δυστυχεῖς ἐμειναν ἔξω τῶν συνόρων. Ωδινεν δρος καὶ ἔτεκε μὲν. Ηξίζε τὸν κόπον νὰ χαθῇ τόσος κόσμος τῶν ἡνωμένων στόλων κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου διὰ νὰ γίνῃ ἐν κράτος χωλὸν καὶ ἀνάπηρον. Οὕτω η Ἡπειρος ἐμεινεν ἔξω, ἀλλ' οἱ Ἡπειρῶται, δύναται τις εἰπεῖν, εἶνε ἐντός. Ἐξόχως νοήμονες, φιλομαθεῖς, καὶ ρέκται παντὸς καλοῦ βρίθουσιν ἐν Ἀθήναις, ἐν οἷς καὶ δὲ Πάλλης.

Ούτος, μοὶ διηγήθη ἡ Μεγάλη Κυρία, τυχὸν ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς τῶν ἀνακτόρων κατὰ τὴν νύκτα τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου δὲν ἐγκατέλειψε τὸν Βασιλέα, καὶ προσκαρτερήσας ἔδειξε καὶ γενναιοψυχίαν καὶ ἀληθῆ εἰλικρινῆ ἀφοσίωσιν τῷ Βασιλεῖ. Ἀνταμείβων δὲ ὁ Βασιλεὺς προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Διαγγελέως θέσιν. Γλυκὺς τὸ ὄφος καὶ εὔπροσήγορος καθίσταται ἀξιος τῆς θέσεώς του, διηλεῖ τὴν Γαλλικὴν καλῶς καὶ τὴν Ἰταλικὴν ὡς γλῶσσάν του, εύτυχὴς δτὶ δύναται μαζύ μου νὰ διμιλῇ εἰς τὴν λατρευτὴν ταύτην γλῶσσαν. Μία τῶν συγγενῶν του ἦκμασεν εἰς Ἰταλίαν ὡς ποιήτρια. Λάτρις τῆς μουσικῆς, τέρπεται τις νὰ τὸν ἀκούῃ διμιλοῦντα περὶ ταύτης. Κρίνων ἀκριβῶς, γνωρίζει νὰ ἔκτιμῃ καὶ νὰ γεύηται τῆς θείας αὐτῆς ἀπολαύσεως. Ἐγει σύζυγον ὠραιοτάτην, καὶ ἔνα μόνον νιὸν μικρόν, ὠραιότατον πλάσμα.

Ο δεύτερος Διαγγελεὺς ὀνομάζεται Δράκος, ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, ὠραῖος ἀνήρ, ὑψηλός, χαρίης, εὔθυμος, νιὸς γενναιίου πατρὸς ἀριστεύσαντος κατὰ τὸν Ἀγῶνα, καταγόμενος ἐκ τοῦ ἐνδόξου Σουλίου τοῦ ἐμπνεύσαντος διὰ τόσων θυσιῶν καὶ ἡρωϊσμῶν τοὺς ἀθανάτους στίχους τῶν μεγάλων ποιητῶν τοῦ αἰώνος. Δύνασαι σὺ νὰ φαντασθῆς, φυγρά μου Γερμανίς, δτὶ αἱ γυναικεῖς καὶ αἱ κόραι Σουλιώτισσαι ἔρριπτον ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων,

Δράκος

οῖτινες προστατεύουσι τὴν ὄρεινήν πολίχνην ταύ-
την, λίθους δγκώδεις κατὰ τῶν Τούρκων, ἐρχόμεναι
οὗτω εἰς βοήθειαν τῶν πολεμούντων κατὰ τὰς ὑπω-
ρείας ἀνδρῶν των καὶ ἀδελφῶν των." Ότε δμως εἶδον
τούτους ήττηθέντας, ἐρρίφθησαν χορεύουσαι καὶ
χρατῶσαι τὰ μικρά των εἰς τὰς ἀγκάλας ἀπ' αὐτῶν,
προτιμώσαι τὸν θάνατον, τῆς δουλείας καὶ τοῦ αι-
σχους. Τί θὰ ἔκαμνες σὺ εἰς δμοίαν περίστασιν;

"Ο πατὴρ ἐφονεύθη δμως εἰς μάχην πέριξ τῶν
Αθηνῶν, η μήτηρ ζῆ, ωραία γραῖα εύγενοῦς φυ-
σιογνωμίας, η δὲ σύζυγος εἶνε ωραιοτάτη, μικροῦ
ἀναστήματος, οἱ δφθαλμοὶ τῆς ἔχουσί τι δλως ἔχ-
πακτον, ἀν η ρὶς αὐτῆς ἦτο Ἐλληνικωτέρα θὰ ἦτο
πράγματι ἀριστούργημα καλλονῆς.

"Ο μικρὸς οἰός των Γεώργιος δμοιάζει καταπλη-
κτικῶς τὴν μητέρα, τῷ εὔχομαι ρίνα ἀνδρικήν.

"Ο τρίτος Διαγγελεὺς εἶνε ἀξιωματικὸς τοῦ ναυ-
τικοῦ, οἰός δὲ τοῦ ἐπισήμου ναυάρχου Μιαούλη,
τοῦ θεμελίου λίθου τῆς νέας Ἐλλάδος· ο νέος Νι-Νι, η
κόλαος Μιαούλης, μετὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἀδελφοῦ
τοῦ Αθανασίου ἀνετράφησαν εἰς τὸ Μόναχον ὑπὸ^{τοῦ}
τὴν προστασίαν τοῦ ἀγαθοῦ Βασιλέως σας Λουδο-
βίκου, ως καὶ ο Δράκος, διὰ τοῦτο καὶ δμιλοῦσι
τὴν Γερμανικὴν ως γλῶσσάν των. Δὲν εἶνε ωραῖος,
μᾶλλον δύσμορφος, ἀλλ' ἔχει ιπποτικώτατον χα-
ρακτῆρα, εὐθύτητα, κρίσιν, ἀροτίωσιν εἰς πᾶν εύ-

γενὲς καὶ ὑψηλόν, παιδείαν εὑρεῖαν, λίαν εὐχάριστος εἰς τὴν δμιλίαν, πρὸ πάντων μεταξὺ οἰκείων. Ἡ Βασιλισσα ἔχει τρυφερότητα μητρὸς οὕτως εἰπεῖν, πρὸς αὐτόν, τὴν ὅποιαν ὑποθάλπει μικρὸν ἐλάττωμα αὐτοῦ· εἶνε ἀφρηρημένος, καὶ τοῦτο διδει ἀφορμὴν εἰς πολλὰς ἀστειότητας ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων του, καὶ συνδαυλίζει τὴν εὐθυμίαν πάντων. Εἰς τοὺς αἰκισμοὺς τούτους μειδιᾷ ἀθῶν μειδίαμα παιδός, καὶ μετ' ὀλίγον ὑποπίπτει εἰς νέαν ἀφαίρεσιν, καὶ οἱ γέλωτες αὐξάνουσι, καὶ βροχὴ εὐφυολογιῶν καὶ ἀνεκδότων ἐπέρχεται. Ἐκεῖνο, τὸ δόποιον παρετήρησα μὲν εὐχαρίστησιν, εἶνε δτι εἰς πάντα ταῦτα ὑπάρχει μεγάλη λεπτότης, σεβασμὸς πρὸς ἄλλήλους, εὐθυμία ἀνευ ταραχωδῶν ἐκφράσεων καὶ κινήσεων, καλὴ ἀνατροφὴ παιδιόθεν βασιζομένη εἰς φιλοτιμίαν, ὑψηλὴν διάνοιαν, καὶ οὐχὶ ἐπιβεβλημένη ὑπό τινος διδασκαλίσσης γραίας κόρης βαρυνομένης καὶ τὸν ἑαυτόν της, καὶ τοὺς ἄλλους.

Μὴ νομίσεις δτι ὑπερβολικῶς δμιλῶ. Ἐδῶ ὑπάρχει ἀγνότης ἀνατροφῆς οὕτως εἰπεῖν, δὲν λέγω δτι αὐτοὶ οι παλαιοὶ στρατιωτικοὶ ζήσαντες εἰς τὰ στρατόπεδα δὲν ἔχουσί τι τὸ ἀξεστόν καὶ τὸ τραχὺ εἰς τοὺς τρόπους, ἀλλὰ προτιμῶ τοῦτο, ἀντὶ τοῦ ἄλλου τοῦ ἐπιτετηδευμένου καὶ τῶν λεγομένων *hommes de salon*.

Ο ἀδελφός του Ἀθανάσιος εἶνε ἀνώτερος πάσῃς *Ἄριστης Κρίμης* περιγραφῆς. Νοῦς, κρίσις, μνήμη, συμπεριφορά, εὐτραπελία, σοβαρότης, παιδεία, τὰ πάντα κατέχει. Κρίμα τῷ ὅντι, δτὶ ἡ λεπτότης τῆς ύγειας του τὸν ἡνάγκασε νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς αὐλῆς, ἡς ἦτο μέγα κόσμημα. Εἰς τὸν χορὸν τῆς αὐλῆς καθήσας πλησίον μου ἐπὶ μακρὸν μοὶ ὠμίλησε, καὶ πολλὰ ἔμαθον καὶ πολλὰ ἀπέμαθον, διότι πολλὰς σφαλερὰς κρίσεις δύναται τις νὰ ἐκφέρῃ, μὴ γινώσκων τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Εἰς τὸ τέλος χαριεντίζόμενος λέγει μοι: ἐλπίζω δτὶ δὲν ἐτρομάξατε ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τὸ ἀργηρημένον τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὥστε νὰ τῷ ἀρνηθῆτε τὴν τιμὴν νὰ χορεύσῃ μαζύ σας, ὑμᾶς βεβαίως δὲν θὰ λησμονήσῃ. Θέλω νὰ πεισθῶ εἰς δτὶ μὲ λέγετε, ἀπεκρίθην, ἀλλὰ νομίζω, δτὶ μᾶς ἔχει λησμονήσει ηδη δλους, αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ δικαίως. Καὶ ἀκολουθῶν τὸ βλέμμα μου εἶδε τὸν ἀδελφόν του εἰς ἔκστασιν ἐνώπιον μιᾶς νεάνιδος πραγματικῶς ὡραιοτάτης καὶ σεμνοτάτης· ὁ *Μιαούλης* ἐγέλασεν ἐκ χαρδίας καὶ μοὶ εἶπεν, δτὶ ἡ νέα ὄνομάζεται δεσποινὶς *Βλαχοπούλου*, στρατηγος. Θαυμασίας ὡραιότητας πράγματι εἶδον εἰς τὸν χορόν. Δύναται τις ἐν Ἀθήναις νὰ εἴπῃ, δτὶ δὲν εἶνε γνωστὴ ἡ ἀσχημία· οἱ ὄφθαλμοὶ πρὸ πάντων εἶνε ὡραῖοι. Εἶδον εἰς τὸν χορὸν μίαν κυρίαν, ἣτις μοὶ ἔχαμεν ἔχτακτον ἐν-

τύπωσιν. Καλλονή τελεία· ἡρώτησα καὶ μοὶ εἶπον,
ὅτι ὁνομάζεταις κυρία Βουδούρη, τὸ γένος Κουντου-
ριώτη· ἵσως σὺ τὴν ἐγνώρισες, διότι δὲν εἶνε τῆς
πρώτης νεότητος, ἀλλὰ δὲν ὥμιλει ξένην γλώσσαν
καὶ δὲν ἡδυνήθην νὰ τὴν ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον. Μὲ
παρουσίασαν εἰς μίαν ἄλλην καλλονήν ἐπίσης ἔχ-
τακτον, κυρίαν Θεοχάρη τὸ γένος Βούλτζου, ἐξ
Ἐπτανήσου, μοὶ εἶπεν δὲι ἀνετράφη εἰς Μόναχον,
τὴν γνωρίζεις: Ή κυρία Δεληγιάννη ἐπίσης ὡραία,
ἄλλα ἀσιατικὴ ὡραιότης ἐπιβλητική, ἐνῷ γη κυρία
Θεοχάρη εἶνε ἑλληνικὴ ὡραιότης, τὸ πρόσωπον
ώσειδές, ἡ ἔχφρασις γλυκεῖα, οἱ ὄφθαλμοὶ ἀμυγδα-
λώδεις μὲ βλέψμα ἀγνότητος. Δύναμαι νὰ εἴπω,
ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν χορὸν δὲν εἶδον εἰμὴ καλλονάς
μία δεσποινίς ἔξειχε τῶν ἄλλων ὀνόματι Πετράκη,
Αθηναίου, θεῖον πλάσμα, ἔξαισιούς κυανοῦς ὄφθαλ-
μούς, καὶ χρυσῆν ξανθήν κόμην, τέλειον ἀνάστημα,
οἱ δὲ χορευταὶ τῆς μοὶ ἔλεγον, δὲι φοδοῦνται χο-
ρεύοντες, μήπως διαφύγῃ τῶν χειρῶν των τοιούτον
ἐναέριον πλάσμα εἶνε!

Μεταξὺ τῶν ξένων δεσποινῶν μία ὑπερείχε κατὰ
τὴν καλλονήν, ἡ κυρία Λέντη, σύζυγος τοῦ γραμ-
ματέως τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας, ἀρμενικῆς κατα-
γωγῆς, ὡς ἤκουσα.

Ἡ κυρία Ιωάννου Σούτσου μὲ κατέθελξε διὰ
τῆς γλυκείας ὅμιλίας τῆς, τῆς γάριτος, καὶ τοῦ

ώραίου προσώπου της. Πατήρ της είναι ὁ ήγεμονεύσας εἰς τὴν Βλαχίαν Μιχαὴλ Σοῦτζος. Ἀλλ' ἔγνωρισα τόσους Σούτζους, ὥστε νομίζω ότι δὲν ὑπάρχει ἄλλη οἰκογένεια μὲ τόσους κλάδους. Οἱ πάντες ἔχοντες εὐτυχῶς καὶ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ εὐγενείᾳ ἀνατροφῆς.

“Ημην ἀσθενής· τοῦτο μὲ ἡμπόδισε νὰ ὑπάγω κατὰ τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Βασιλέως. Ἡ Βασίλισσα μαθοῦσα τοῦτο ἀπέστειλεν ἀμέσως τὸν ιατρόν της Rœuser Βαυαρὸν νὰ μὲ ἐπισκεφθῇ. Γνωρίζεις πόσον δύσκολος εἶμαι εἰς τὸ ζήτημα τῶν ιατρῶν, καὶ πόσον δλίγον εὔπειθής εἰς τὰς διαταγάς των. Φαντάσου λοιπὸν τί εἶνε ὅταν οὗτος δὲν μοὶ ἐπιβάλλῃ. Ο Rœuser ἀμα εἰσελθὼν μοὶ ἔκαμε τὴν χειρίστην ἐντύπωσιν. Ἐχω δὲ ἀπέχθειαν εἰς τοὺς ἀμβλυωποῦτας, καὶ οὗτος ὅχι μόνον ἀμβλυωπῶν εἶνε, ἀλλ' οὕτε δύνασαι νὰ ἀνακαλύψῃς ποὺ τὸ βλέμμα του διευθύνεται. Ἐμβῆκεν ως ἀνεμοστρόβιλος κάθε ἄλλην διεύθυνσιν λαβὼν παρὰ αὐτὴν τὴν τῆς κλίνης μου, τέλος πλησιάσας, μουρμουρίζων μοὶ ἀπηγύθυνε τὸν λόγον γαλλιστί— Vous êtes malade, Madame? — Je le crois bien, Monsieur.— Avez vous du papier, Madame? — Je le crois bien, Monsieur.’ Exá-

θησε παρὰ τὴν τράπεζαν, καὶ ἀρπάξας τεμάχιον χάρτου, ἤρχισε γράφων. Διὰ μιᾶς ἀφίνει τὴν γραφίδα καὶ δρυᾶ πρὸς ἐμέ, ρίγος μὲ κατέλαθε, τὸν ἐνόμισα παράφρονα. Εὐτυχῶς δὲν ἦτο παράφρων, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνταγῆς του ἐνεθυμήθη ὅτι δὲν ἔμέτρησε τὸν σφυγμόν μου, καὶ ὅτι δὲν μὲ ἡρώτησε τί ἔχω, τί αἰσθάνομαι, ἤρπαξε τὴν χειρά μου, — Mais qu'avez vous, Madame? — Ma tête est brulante, Monsieur, et mes genoux ne me soutiennent plus. — Toussez un peu, Madame. Ἐδηξα λοιπὸν ἐνῷ δὲν εἶχα βῆχα. Ἐπέστρεψε εἰς τὴν τράπεζαν, ἐτελείωσε τὴν συνταγήν, μοὶ τὴν ἔδωκεν εἰς τὰς χειρας, ἤρπαξε τὸν πίλον του, καὶ ἐδοκίμαζε νὰ ἔξέλθῃ διὰ τῆς θύρας τῆς πρὸς τὸ ἄλλο δωμάτιον ἀγούσης, καὶ ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ ἦτο κλειδωμένη· τὸν ἀφῆκα νὰ μάχηται μὲ τὴν θύραν, περίεργος νὰ ἴσω ποῦ τοῦτο ἥθελε καταλήξει. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἀνεχώρησε δρομαίως δι' ἔχεινης, δι' ἣς εἰσῆλθεν, ἀφοῦ ἀνησύχησεν ἀρκετὰ τὸν γείτονά μου, καὶ χωρὶς νὰ μὲ ἀποχαιρετίσῃ. Ἐριψα βλέμμα ἐπὶ τῆς συνταγῆς ἦτο λατινιστὶ γεγραμμένη, δὲν ἔδυνήθην νὰ ἀναγνώσω καλῶς, ἀλλ' ἡ ἀπόφρασίς μου ἦτο ἥδη διατετυπωμένη ἐν τῷ νῷ. Ἐσύρθη δπως δπως πυρέσσουσα εἰς τὴν τράπεζάν μου, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπισκεπτηρίου μου ἔχάραξα ὀλίγας γραμμὰς πρὸς τὴν κυρίαν Pluscow νὰ μοὶ στείλη, εἰ

— συνατόν "Ελληνα ιατρόν, δοτις νὰ ὀμιλῇ ξένην τινὰ γλῶσσαν, καὶ δτι θέλω τῇ ἔξηγήσει προσεχῶς διατί τουτο. Ἐσύρθην πάλιν εἰς τὴν κλίνην μου, ἐσήμανα, καὶ ἡ ἐπιστολή μου ἀνεχώρησε διὰ τὰ ἀνάκτορα. Νέον ρίγος μὲ κατέλαθε καὶ αἱ ὥραι μοὶ ἐφάνησαν αἰώνες ἀναμένουσα τὸν ιατρόν.

"Οσον ὥραῖον εἶνε τὸ ταξειδεύειν, τὸ ἀπολαμβάνειν τῆς ὄντως ἔξαιρέτου αὐτῆς ἡδονῆς του βλέπειν καὶ θαυμάζειν τὰ ἔργα του Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, τόσον εἶνε φρικῶδες τὸ εὑρίσκεσθαι κατάκοιτος χωρὶς μίαν φίλην χεῖρα νὰ θλίβῃ τὴν ιδικήν του. Καὶ τὸ ρητὸν του Εὐαγγελίου ἐν τῷ μέσῳ του πυρετοῦ καὶ τῶν συγχεχυμένων ίδεων τῆς κεφαλῆς μου, μοὶ ἐφαίνετο, δτι ἡτο γεγραμμένον χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ δλων τῶν τοίχων, γυμνῶν κατὰ τὴν 'Ελληνικὴν συνήθειαν καὶ μετ' ἀσβέστου ἀνωμάλως κεχρισμένων.

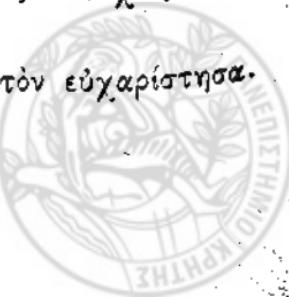
— «Μάρθα, Μάρθα περὶ πολλὰ μεριμνᾶς καὶ τυρβάζεις, Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἔξελέζατο».

Σὺ εἶσαι ή Μαρία καὶ τὴν καλὴν μερίδα ἔξελέζεις, πρόσεχε μὴ σοὶ ἔλθῃ ή μανία του ταξειδεύειν, ἀρκετὰ εἶδες. Ἐν τούτοις ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ δριμύτης του ρίγους, καὶ τὰ μέλη μου ἥρχισαν πάλιν νὰ θερμαίνωνται καὶ εὐεξία τις διεδηλώθη, ἔλαβον τὰ διοπτρά μου, καὶ ἔμεινα κεχηνυῖα καὶ εὐδαίμων ἐπὶ τῷ θεάματι. "Ἐβλεπον ἀπὸ τῆς κλίνης μου τὸν

Παρθενῶνα ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἥν ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ δύοντος ήλιου, τὰ πέρι τοῦ Φιλοπάπου πράσινα, ὁ Υμητὸς ἦτο κατάμαυρος, θύελλα δὲ προεμηνύετο· τὸ πᾶν εἶχε τι μυστηριώδες καὶ ὡραῖον, καὶ εὐρισκόμην εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς λαμπρὰς Ἀθήνας. "Απλετον γόνητρον διεγέετο ἐν τῇ ψυχῇ μου καὶ ἐπανελάμβανον κατ' ἐμαυτήν, εἶμαι εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς λαμπρὰς Ἀθήνας! 'Η ἀκτὶς τοῦ ήλιου ἔξελειπεν ἀπὸ τῶν Παρθενῶνα, ἡ βροχὴ παταγωδῶς ἤκούετο ἐπὶ τῶν οὐρανῶν, αἱ ἀστραπαὶ αἱ βρονταὶ ἀλλεπαλλήλως διέδεχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην, ἡ λεπτὴ οἰκία μὲ τὴν πομπώδη ἐπιγραφὴν «Grand Hôtel» ἐσείετο ἐκ βάθρων, ἀλλὰ τὸ βλέμμα μου δὲν ἤθελε νὰ ἀποσπασθῇ τοῦ Παρθενῶνος, ἔως οὐ ἡ φύσις νικητὴς τῆς θελήσεώς μου μοῦ ἔχλεισε τὰ βλέφαρα δι' ὅπνου σωτηρίου. "Οταν ἔξύπνησα εἶδον ἐνώπιόν μου κύριον λίαν εὐχαρίστου ἔξωτερικοῦ, γλυκυτάτην φυσιογνωμίαν, ὡραίους μαύρους δόφθαλμούς, κανονίκους χαρακτῆρας, καὶ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη. — Δὲν ἤθέλησα νὰ ταράξω τὸν ὅπνον σας, Κυρία, μοὶ εἶπεν, εὐεργετικὸς καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς καὶ εἰς τοὺς πάσχοντας, ἡ κυρία Pluscow μοὶ εἶπεν, δτὶ ἔχετε κάποιαν κακοδιαθεσίαν, ἀλλ' ἵσως εύτυχῶς αὕτη παρῆλθεν ἥδη.

Ἐνόησα. δτὶ ἦτο ὁ ιατρός, τὸν εὐχαρίστησα.

Μοὶ ἐζήτησε τὴν χεῖρα, ἀλλ᾽ ὅποια ὑπῆρξεν η̄ ἔκπληξις ἀμφοτέρων, ἀσυνειδήτως ἐκράτουν ἀκόμη τὴν συνταγὴν τοῦ Rœuser εἰς τὰ δάκτυλα, μὲ ἐκύταξε μειδιῶν, ὡς ἂν ἡρώτα τί σημαίνει τοῦτο, ἡναγκάσθην νὰ τῷ διηγηθῶ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν τοῦ Rœuser, δὲν ἦδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὸν γέλωτα μὲ δλας τὰς προσπαθείας του, μοὶ εἶπεν, δτι εἶνε ὁ ἐπιφανέστερος τῶν ιατρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἴσως ἐκ τῶν ὀλίγων διακεχριμένων τῆς Εὐρώπης.

Σὲ βεβαιῶ δτι σπουδαίως ἐνόμισα, δτι ἡ καὶ αὐτὸς εἶνε παράφρων, ἡ δτι ἀγενῶς μὲ μυκτηρίζει. Τὸν παρεκάλεσα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν συνταγὴν, ἥτο κόμμι καὶ κάτι ἄλλο καταπραϋντικὸν τῆς βηχὸς καὶ τῶν νεύρων· οὔτε τὸ ἐν εἶχον, οὔτε τὸ ἄλλο, εἰδεύρεις δτι ἀγνοῶ τί ἐστι νεῦρα. Ὁ νέος ιατρὸς ἐξακολουθῶν νὰ γελᾷ ἡσύχως καὶ χαριέντως, μοὶ λέγει, θὰ σᾶς ἐξηγήσω τί συμβαίνει· ὁ καλὸς κύριος Ρέζερ ὑποπίπτει πολὺ συχνὰ εἰς ἀπουσίας νοός, καὶ κατ' αὐτὰς γίνονται αὐταὶ αἱ παρεκτροπαί. Τέλος πάντων εἶχον τὴν κλεῖδα τοῦ αἰνίγματος! Ἐπῆρε τὸν σφυγμόν μου, ὁ ιδρῶς περιέρρεε τὸ μέτωπόν μου, ἐξέβαλε μικρὰν θήκην ἐκ τοῦ θύλακός του, καὶ μὲ ἡρώτησεν, ἀν ἐλαβόν ποτε κινίνην, καὶ ἀν δὲν μὲ τρομάζουν τὰ πικρά. Τίποτε δὲν μὲ τρομάζει, ιατρέ μου, τῷ εἶπον, παρὰ μόνον οἱ ἀφηρημένοι ιατροί· ὁ γέλως ἐδιπλασιάσθη, καὶ

τὸν ἀξιέραστος ἰατρὸς ἐζήτησε καφὲ εἰς τὸν ὅποῖον
ἀνέμιξεν ίχανήν δόσιν κινίνης, μετὰ ίχανοῦ ποσοῦ
ζαχάρεως, μοὶ προσέφερε νὰ πιὼ ἀμέσως, μοὶ
ἄρησε κατόπιν τὰς δόσεις, λέγων μοι, δτὶ ἡ ἀσθέ-
νειά μου εἶνε ὁ συνειθισμένος πυρετὸς τῶν μερῶν
τούτων, καὶ δτὶ αὔριον θὰ εἴμαι ἐντελῶς καλά,
ἄλλ’ δταν θελήσω νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ ἐνδότερα τῆς
Ἐλλάδος, ὁφείλω νὰ τὸν εἰδοποιήσω, δπως μοὶ
δώσῃ ὁδηγίας πρὸς περιφρούρησιν τῆς ύγειας μου
ἀπὸ τοῦ δεινοῦ τούτου. Ωδήγησε τὴν προσωρινὴν
θαλαμηπόλον μου περὶ τῶν χρεῶν τῆς νοσοχόμου
καὶ ἀπῆλθεν, ἀρήσας με καταγοητευμένην, καὶ τὸ
ἐπισκεπτήριόν του, ἐφ’ οὗ ἄμα ἐκλείσθη ἡ θύρα,
ἀνέγνωσα «Νικόλαος Κωστῆς ἰατρὸς τῆς Α. Μ.
τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἐλλάδος».

Τὴν μεθεπομένην ἥμην ἐντελῶς καλά· ἔσπευσα
νὰ υπάγω δπως εύχαριστήσω τὴν κυρίαν Pluscow
καὶ τὴν Βασιλίσσαν ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ μερίμνῃ των.
Ἐκεῖ ἔμαθον πολλὰ διὰ τὸν Ρέζερ, καὶ ἄλλα τόσα
ἀπὸ τὴν θαλαμηπόλον μου, ἢτις μὲ γλώσσαν κατὰ
τὸ ἥμισυ Γαλλικὴν καὶ Ἰταλικὴν κατώρθωσε νὰ
μοὶ ἔξιστορήσει. Λέγουσιν, δτὶ θελήσας ποτὲ νὰ
ἔξαχριβώσῃ εἰς πόσα λεπτὰ δύναται νὰ βράσῃ αὐ-
γόν, ἔχρατει τὸ αὐγὸν ἀνὰ χεῖρας καθὼς καὶ τὸ
ώρολόγιον, περιμένων νὰ ρίψῃ τὸ αὐγὸν ἄμα ὡς
ἥθελε κοχλάσει τὸ ὄδωρ. δταν δμως ἥλθεν ἡ στιγμὴ

αὕτη, ἀντὶ νὰ ρίψῃ τὸ αὐγόν, εύρεθη τὸ ὠρολόγιον
βράζον ἐν τῇ χύτρᾳ, αὐτὸς δὲ ἔξηκολούθει κρατῶν
τὸ αὐγόν, καὶ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὰ λεπτὰ
ἐπὶ τοῦ αὐγοῦ. Πότε συνῆλθεν, ὁ Θεὸς τὸ ἡξεύρει.
Ἄλλοτε πάλιν, διατάξας νὰ γράψωσιν ἐπὶ τῆς θύ-
ρας του, δτὶ «δὲν δέχεται σήμερον», ἔξελθὼν δὲ
καὶ ἐπιστρέψας, ἀνέγνωσεν ἐπὶ τῆς θύρας του, δτὶ
δὲν δέχεται, καὶ ἀνεχώρει, καὶ πάλιν ἐπέστρεφε,
καὶ πάλιν ἀνεγίνωσκε, καὶ πάλιν ἀνεχώρει, ἕως οὗ
ὁ ὑπηρέτης του ἴδων τὴν ἀνησυχίαν τοῦ κυρίου
του κατέβη, καὶ τὸν ἡρώτησε τί συμβαίνει, καὶ
διατί δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸν οἰκόν του. Τότε συνῆλθε.

Πρὸς τούτοις δτὶ τῷ ἥλθεν ἡ ἀγαθὴ ἰδέα νὰ νυμ-
φευθῇ, καὶ πράγματι ταξιδεύσας, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν
τόπον τῆς γεννήσεώς του ἔξέλεξε τὴν νύμφην, καὶ
μνηστευθεὶς ἐπανέκαμπτεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετ'
αὐτῆς καὶ τῆς μητρός της, δτὲ εἰς Βενετίαν τὸν τε-
λευταῖον σταθμὸν τῆς ἔηρᾶς, ἀφῆκε τὰς κυρίας εἰς
τὸ ξενοδοχεῖον διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν εἰσιτηρίων
τοῦ ἀτμπλοίου, τὸ δποτὸν μετ' ὀλίγας ὥρας ἀνεχώ-
ρει διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ φεῦ! εἰσῆλθεν εἰς τὸ
ἀτμόπλοιον λησμονήσας τὴν μνηστήν, τὴν πενθε-
ράν, καὶ τὴν ἴματιοθήκην του, καὶ ἔφθασε γαλήνιος
καὶ ἀνενόχλητος ἐν Ἀθήναις, δπου εύρηκεν ἐπι-
στολὴν τῆς πενθερᾶς του εύγνωμονούσης δτὶ ἐγ-
κκίρως ἐννόησε τὸ εύτυχὲς μέλλον τῆς θυγατρός

της καὶ ἐπανακάμπτει εἰς Γερμανίαν ἀποστέλλουσα
αὐτῷ τὴν ίματισθήκην του. — "Ἄλλοτε δὲ δτι συνο-
δεύων τὸν Βασιλέα Ὅθωνα εἰς Γερμανίαν εὑρίσκετο
εἰς τὸ ἴδιον διαμέρισμα του σιδηροδρόμου μὲ τοὺς
δύο ὑπασπιστὰς του Βασιλέως. Πεινάσαντες δὲ ἔξ-
βαλον ἐκ τῶν θυλακίων τῆς ἀτμαμάξης τὰ ἐπὶ
τούτῳ παρεσκευασμένα ὅρνιθια καὶ λοιπὰ εἰς χάρ-
την περιτετυλιγμένα, καὶ ἔφαγον ἐπειδὴ δὲ ἐπλη-
σίαζον εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Βιέννης, δπου ἀνεμένοντο
ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ὁ Ρέζερ λαμ-
βάνει τὰ λείψανα τοῦ γεύματος ὅμοιο μὲ τὸν χάρ-
την, καὶ ρίπτει ἔξωθεν τῆς ἀμάξης, καὶ ἥρχισαν
περιποιούμενοι τὴν περιβολήν των διὰ τῆς φήκτρας
ὅπως εὐπρεπῶς παρουσιασθῶσιν, ἀλλ' ὁ εἰς τῶν
ὑπασπιστῶν, ἀξιωματικὸς του ναυτικοῦ, ἐνοχλού-
μενος καὶ δόδον ὑπὸ τῶν ἐπωμίδων του, εἶχεν ἀφαι-
ρέσει ταύτας, καὶ ἀποθέσει εἰς τὸ πλευρόν του· δτε δὲ
ἐπλησίασαν εἰς τὴν Βιέννην, ἀναζητήσας δὲν εὔρεν
ταύτας· ὁ καλὸς Ρέζερ εἶχε ρίψει μὲ τὰ κόκκαλα
τῶν ὅρνιθων καὶ τὰς ἐπωμίδας. Ὁ δυστυχῆς ἀξιω-
ματικὸς ἦτο ἔξω φρενῶν, καὶ ἐσκέπτετο, δτι ὁ δι'
ἀγχόνης θάνατος ἦτο δλίγον ἐπιεικῆς διὰ τὸν Ρέζερ.
Μὴ ἔχων εἰμὴ μίαν μεγάλην στολὴν μετ' αὐτοῦ
ἡναγκάσθη, ἀμα φθάσας, δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ προη-
γηθῇ του Βασιλέως εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Ὁ δὲ Βα-
σιλεὺς Ὅθων μετὰ τὸν ἀσπασμὸν του Αὐτοκράτο-

ρος στρέψας, δπως παρουσιάση τοὺς ὑπασπιστάς του εἰς Άυτόν, ἔμεινεν ἔκπληκτος μὴ εὑρὼν εἰμήνα μόνον. Λέγουσιν, δτι ὁ Βασιλεὺς Ὅθων μαθὼν τὴν ἀφορμὴν δυσηρεστήθη δσον οὐδέποτε ἀλλοτε, διότι εἰς ἀξιωματικὸς συνοδεύων Βασιλέα δὲν εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ φέρῃ τὴν στολὴν εἰς αὐτὸ τὸ δλίγον διάστημα.

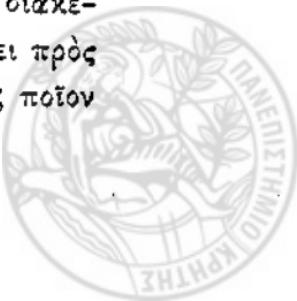
‘Ο δυστυχῆς ἀξιωματικὸς καθ’ δλην τὴν νύκτα ἡγωνία νὰ δδηγήσῃ τοὺς φροντιστὰς τῶν αὐστριακῶν στολῶν, εἰς τὴν κατασκευὴν δύο ἐπωμίδων Ἑλληνικῶν!

25 Δεκεμβρίου.

Τέλος ἥμην εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Βασιλέως καὶ μεγίστην αἰσθάνομαι ἐπιθυμίαν νὰ σοὶ περιγράψω τὰ ὄντως ἀριστουργήματα ταῦτα, ἀλλὰ δύναμαι; εύρισκομαι ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν συμβεβηκότων παραδόξων καὶ ἀπροόπτων καὶ διὰ τοὺς Βασιλεῖς, καὶ δι’ ἐμὲ ἥτις τιμηθεῖσα μὲ τὴν εὔμενειάν των, ἐπεθύμουν νὰ τοὺς εύρισκω εἰς δμαλωτέρας περιστάσεις, καὶ δυναμένους νὰ γευθῶσιν ὀλίγας στιγμὰς εύδαιμονίας, ἥς τόσον ἀξίζουν. Τὴν προσδιορισθεῖσαν ἥμέραν ὑπῆγον καὶ ἐπειδή, ὡς σοὶ προέγραφον, εἶχε διατάξει νὰ μὲ εἰσάγαγωσι παρευθὺς ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως μετὰ τῆς Μεγάλης Κυρίας, ἡ θαλαμηπόλος ἀμα

ιδούσα μοὶ ἥνοιξε τὴν θύραν τὴν πρὸς τὴν αἰθουσαν τῆς Βασιλίσσης ἄγουσαν, λέγουσά μοι, καθήσατε μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἡ Βασιλίσσα. Εἰς τὴν αἰθουσαν ἦτο σκότος, διότι τὰ παραθυρόφυλλα ἦσαν ἡμίχλειστα, καὶ διότι ἡρχόμην ἔξωθεν ἀπὸ ἀπλετον φῶς τοῦ ἥλιου πάντοτε λάμποντος ἐν Ἀθήναις, δθεν ἐκάθισα εἰς τὸ πρῶτον παρατυχὸν κάθισμα ἔως οὗ ἔξοικειωθῷ πρὸς τὸ σκότος. Ἀλλὰ μόλις ἐπρόφθασσα νὰ ἐγγίσω τὸ κάθισμα, καὶ ἥκουσα λυγμοὺς καὶ λέξεις ἀσυναρτήτους· ἀνετινάχθην ἀμέσως δροῖα, καὶ διέκρινα ἀρκετὰ πλησίον ἐμοῦ τὴν Βασιλίσσαν καθημένην καὶ κλαίουσαν, τὸν δὲ Βασιλέα ὅρθον πλησίον της, μὲ λυπημένον καὶ τρυφερὸν βλέμμα, καὶ τὴν χεῖρα ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ὕμου τῆς Βασιλίσσης ἔχοντα, ἐφαίνετο παραμυθῶν ταύτην. Ἐνόσα τὸ τῆς θαλαμηπόλου λάθος, καὶ ὑποκλιθεσσα ἔξηρχόμην, δτε δὲ Βασιλεὺς μὲ τὸ ἀπαράμιλλον ἐκενὸν ἵπποτικὸν ὄφος, ὀλισθαίνων μᾶλλον ἐπὶ τοῦ στίλβοντος τῆς αιθουσῆς ἐδάφους ἡ περιπατῶν, ἔφθασε παρ' ἐμοὶ συνέλαβε τὴν ἐπὶ τοῦ στρόφιγγος χεῖρά μου ἡσύχως, ἡσπάσθη αὐτὴν καὶ κλείσας πάλιν τὴν θύραν μοὶ εἶπεν «ἡ Βασιλίσσα εἶνε θλιμμένη, καὶ θέλετε νὰ ἀναχωρήσητε;» Όποιον μέγα προτέρημα νὰ ὀμιλῇ τις εὐθέτως καὶ ἐπικαίρως! Μὲ αὐτὰς τὰς τέσσαρας λέξεις κατώρθωσεν, δσα δὲν θὰ ἥδυνάρμην εἰς τέσσαρας σελίδας τῆς ἐπιστολῆς μου.

Μὲ ἀπήλλαξεν ἀμέσως τῆς στενοχώρου θέσεως ἀνθρώπου, δστις εὑρίσκεται ἀπρόσπτως κάτοχος μυστικοῦ τινος, συγχρόνως μὲ ἀνεβίβασεν εἰς τὰ ὑψη δεικνύων μοι θέσιν φίλης παρὰ τῇ Βασιλίσσῃ, ἐφάνη καὶ συνεπής διότι ἡμην προσκεκλημένη δι' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καὶ αὐτὴ ἡ φράσις ἔχουσα ὄφος ἐπιπλήξεως μὲ τὸ ἐναποτεθὲν φίλημα ἐπὶ τῆς χειρός μου μεστὸν σεβασμοῦ μὲ κατεγοήτευσε, καὶ μὲ συνεκίνησε βαθέως. Μὲ ἐν ἀλμα εὑρέθην ἐνώπιον τῆς Βασιλίσσης, τῆς ὁποίας τὰ δάκρυα ἔρρεον τότε ἥσυχως καὶ ἀθορύβως ἐπὶ τῶν χειρῶν της ἀφελῶς προσδεδεμένων ἐπὶ τῶν γονάτων της. Μεγαλειότατη, τί ἔχετε, ἀνεφώνησα. Μὲ ἔβλεπεν ἡρέμα, ἐμειδία, ἀλλὰ τὰ δάκρυα κρουνηδὸν ἔτρεχον, καὶ δὲν ἀπεκρίθη. Ο Βασιλεὺς σύννους, ἀλλὰ πάντοτε κύριος ἐαυτοῦ, πηγαίνω, τῇ εἶπε, δι' ὀλίγον εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ἐπανέρχομαι, θὰ ἴδωμεν τὸ Μουσεῖον, λέγει στρέψας πρὸς ἐμέ. Ἡτοιμαζόμην νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἀλλὰ μᾶς ἀφῆκε δρομαίως γενόμενος ἀφαντος διὰ μικρᾶς θύρας ἀφανοῦς τοῦ ἴδιου χρώματος τῶν τοίχων. Καὶ τότε πάλιν ἀνέκραξα, Μεγαλειότατη, οὐδὲν οἰχογενειακὸν πένθος ἔχετε, οὐδὲν νέφος εἰς τὸν συζυγικὸν βίον σας, τί λοιπὸν σᾶς θλίβει τόσον; Πνιγμένη ὑπὸ τῶν δακρύων καὶ διακεκομμένως μοι ἀπεκρίνατο ἡ μᾶλλον ώμίλει πρὸς ἐαυτήν . . . Θεέ μου, τί ἐκάμαμεν λοιπόν; ποῖον

εἶνε τὸ ἔγκλημά μας; διατί δὲν ἀφίνουν ἡσυχον τὸν
ἀτυχῆ τοῦτον τόπον; διατί δημιουργοῦσι τὰς ἐναν-
τιότητας καὶ ὑποδαυλίζουσι φυχρότητα μεταξὺ¹
λαοῦ καὶ βασιλείας; καὶ ἐπανελάμβανε, ναὶ δὲν
ἔχομεν τέχνα, δὲν ἔχομεν τέχνα! Τί νὰ κάμω λοι-
πόν, οὗτως ἀπεφάσισεν δ Θεός. 'Ἄς μᾶς δώσουν τέ-
λος τὸν Λουΐ· μὲ λέγουν Ρωσσίζουσαν, δὲν εἴμαι
ἡ Ἑλληνίς, ἀνέκραξε βροντοφώνως, καὶ νέα τὴν
κατέκλυζον δάκρυα, καὶ οἱ Ἀγγλοι τώρα, ἔλεγε,
καταπίνουσι πᾶν δ, τι τοῖς εἰπώσιν, δ Βουδούρης!
δ Βουδούρης! τί ἡξεύρει δ Βουδούρης; ἡξεύρει νὰ
ροκανίζῃ τὴν περιουσίαν τοῦ λαμπροῦ πατρός του!
καὶ πόσα ἄλλα εἶπε δὲν ἥδυνήθη νὰ κρατήσῃ ἡ
μνήμη μου· ἔλεγεν, ἔλεγεν ἀκαταπαύστως καὶ δια-
κεκομμένως. Κλαίουσα, ἐγειρομένη αιφνιδίως, κτυ-
πῶσα τὸν πόδα, πάλιν καθεζομένη, ἥρπαζε τὴν
χειρά μου τὴν ἀφίνε πάλιν. 'Εννοεῖς δτι ἀδύνατον
νὰ εἰσδύσω εἰς αὐτὸν τὸν λαβύρινθον, ξένη τῶν ἐδῶ
πραγμάτων, ἀφίνα τὴν Βασίλισσαν νὰ εὑρίσκῃ ἀνα-
κούφισιν εἰς τὴν κυματώδη ταύτην διήγησιν, χω-
ρὶς νὰ διακόπτω μὲ ἀκαίρους ἔρωτήσεις τὰ δι' ἐμὲ
ἀκατάληπτα ταῦτα. 'Εκεῖνο, τὸ διοῖον ἐνόησα καὶ
πάλιν εἶνε, δτι οἱ φοβεροὶ συμπατριῶται σου, μὴ
ἐξαιρουμένης τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας, τοὺς πο-
τίζουσιν οὐχὶ δλίγας πικρίας. 'Αλλὰ τὸ ἐναντίον
τῶν Ἀγγλῶν ζήτημα μένει νὰ ἔξιχνιάσω. Τι ἔχα-

μον οὗτοι; Ἐθνος μὲν ἀρχὰς καὶ ὑψηλὰ φρονήματα,
μὲν δύναμιν ἡθικὴν καὶ ὑλεικὴν νὰ κατατρέχῃ τὸ
μόδις γεννηθὲν ἔθναριον! Τὸ ἔργον τῶν χειρῶν του!
Καὶ σὺ Βροῦτε; — Ἐλεγεν, ἐλεγεν ἀκόμη ως χεί-
μαρρος, δτε εἰσῆλθεν ὁ Βασιλεὺς, καὶ ὑποκρινόμε-
νος, νομίζω, τὸν εὕθυμον ἀποταθεὶς πρὸς τὴν Βα-
σιλισσαν, ἥτις κατέπινε τὸ τελευταῖον δάκρυ της,
ἄμα ἀκούσασα τὸν Βασιλέα ἐρχόμενον,— Ameli-
chēn, λέγει, πηγαίνομεν, λαβὼν αὐτὴν ἐκ τῆς χει-
ρὸς, καὶ μὲ βίαν τρόπον τινὰ ἀναγκάσας νὰ ἐγερθῇ,
Προηγήθη ὁ Βασιλεὺς ἀνοίξας τὴν θύραν τοῦ κοι-
τῶνός των, καὶ κατόπιν τὴν τοῦ κομωτηρίου τῆς
Βασιλίσσης, μετὰ τοῦτο, προηγήθη ἡ Βασιλισσα
ὅ δὲ Βασιλεὺς μετ' ἐμοῦ ἐπόμενος, διότι ὑπηρέτης
φουστανελοφόρος μὲ κατάχρυσον στολὴν ἥνοιγε τὰς
θύρας τῶν εἰς τὸν Βασιλέα ἀνηκόντων δωματίων,
ἔως οὖ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον. Ωραία αἴθουσα
πρὸς τὸ μεσημβρινὸν βλέπουσα διὰ μεγίστου παρα-
θύρου καὶ θύρας υελίνης πρὸς τὸν ἔξωστην μὲ δύο
ώραιας βιβλιοθήκας πρὸς τὸ βάθος, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς τοίχους κεκαλυμμένους δι' εἰκόνων. Τὴν πρώ-
την θέσιν κατέχει ἡ εἰκὼν τῆς Βασιλόπαιδος Ἀλε-
ξάνδρας ἀδελφῆς νεωτέρας τοῦ Βασιλέως, εἰς φυ-
σικὸν ἀνάστημα, καὶ λίαν ἐπιτυχῶς ἔξειργασμένη
ώραιοτάτη τὴν μορφήν, μεγάλους γλυκαῖς πανεύοις
δρθαλμούς ἔανθην κόμην, καὶ ἐσθῆτα ἐξ ὀλοσηρι-

κοῦ σταχτόχρου, τῆς ὁποίας αἱ πτυχαὶ ἦσαν τόσον φυσικῶς ἔξειργασμέναι, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡδύνατο νὰ τὰς ἀνασηκώσῃ. Δεξιόθεν ὑπῆρχεν εἰκὼν μετρίου μεγέθους παριστάνουσα ἐκκλησίαν Γοτθικὴν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐσπερινῆς προσευχῆς, αἱ λαμπάδες ἐφώτιζον τὰς χρωματισμένας ύέλους λίαν ἐπιτυχῶς, καὶ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς ἐκκλησίας διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων θυρῶν ἐφαίνετο γυνὴ προσευχομένη, γονυπετής ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Ίεροῦ, καὶ γραῖα ἐπαίτις παραμονεύουσα τὴν στιγμήν νὰ ζητήσῃ τὸν δῖολόν. Πλησίον ἦτο ἀλλη εἰκὼν ἐκκλησίας, ἐπίσης Γοτθικῆς, ὑπὸ ἐλαφρῶς νεφελώδη οὐρανόν, ἐφαίνετο ἡ σελήνη ἀνατέλλουσα καὶ διερχομένη διὰ τῶν ύέλων τῆς Ἐκκλησίας ἐφώτιζε τὸ ἔδαφος αὐτῆς κατὰ τὸ σχῆμα τῶν ύέλων τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὥστε λησμονήθεισα πρὸς στιγμήν, ἐστρέψα ἔξω τὴν κεφαλὴν δπως ἵδω τὴν σελήνην ἀνατέλλουσαν. Ἀριστερῷ ἦτο εἰκὼν μεγάλη μὲ πλαστικὸν πλουσίως κεχρυσωμένον, παριστάνουσα τὰ βουνὰ τῶν Βαυαρικῶν Ἀλπεων. Αἱ δύο κορυφαὶ αἱ λεγόμεναι Watzman καὶ Watzfrau, αἱ πάντοτε χιονοσκεπεῖς ἐφωτίζοντο ὑπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἥλιου, ἡ κοιλάς δὲ κάτωθεν ἦτο καταπράσινος ἐκ τῆς τρυφερᾶς χλόης, καὶ μία καλύβη εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος, παρὰ τὸ δάσος, ἐπὶ τῆς θύρας ἴστατο γυνὴ, ἣτις ἀναμένουσα τὴν ἔλευσιν τῶν μαχρόθεν

φαινομένων ἀγελάδων, ἐκράτει δράκα χόρτου εἰς τὴν χειρα πρὸς ὑποδοχὴν τούτων, ἐξ ὧν η μία πλησιάσασα ἔτεινε τὸ στόμα πρὸς τὸ χόρτον. Εἰς τὸ βάθος τῆς καλύβης ἐφαίνετο διὰ τῆς θύρας κατὰ τὸ πλάγιον τῆς ισταμένης γυναικός, η χύτρα βράζουσα καὶ η φλὸξ τῶν καιομένων ξύλων ὑπ' αὐτήν, καὶ ὁ καπνὸς ἡρέμα ἐξερχόμυνος τῆς καπνοδόχης, καὶ ἐπὶ πλέον αὐτῇ η ἐλαφρὰ καταχνιὰ ἐπὶ τοῦ δάσους η πάντοτε φαινομένη κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ήλιου.

Τοσοῦτον ἐπιτυχῶς δλα ταῦτα, ὥστε σὲ βεβαιῶ ὅχι μόνον ἡμην ἔμπλεος θαυμασμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰχον τὸ πρόσωπον, καὶ οἱ ὄφθαλμοί μου ἐξήρχοντο τῶν κοιλωμάτων των, καὶ ἐπαλλε σφοδρῶς η καρδία μου ἐπὶ τῇ συναισθήσει τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν θέλῃ ὦ! βεβαίως ὁ ἄνθρωπος εἶνε κατ' εἰκόνα καὶ δμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ φεῦ! ποία κατάρα! τί μυστήριον μέγα! ποία πνοὴ νοσώδης ἔρχεται αἰφνιδίως, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ μέγας, ὁ ὑψηλόφρων, τὸ γνήσιον πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ὁ δυνάμενος πᾶ στῶ καὶ τὰ γῆς κινήσω, γίνεται ἀθλιὸς μικρὸς ταπεινόφρων, σύρεται εἰς τὸν βόρδορον τῶν παθῶν, τῶν δρέπεων του, η μέκει ἀδρανῆς καὶ ἄνευ θελήσεως.

Ἄλλ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν, σκέπτομαι νὰ σοὶ ἀπαγορεύσω νὰ ἀναγνώσῃς εἰς τὸν σύζυγόν σου αὐτὸ

τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς μου, γνωρίζω τί θὰ εἴπῃ
ἀμέσως—πῶς! δὲν ήξεύρεις ποία ή πνοή ή ἐπί-
βουλος! ποία ή κατάρα! ἀλλ' ή γυνὴ ή γυνή! μὲ
τὸ εἰρωνικὸν μειδίαμά του. Σήμερον δὲν ἔχω ὅρε-
ξιν, ἀλλ' ἃς ήσυχάση, θὰ τῷ γράψω περὶ αὐτοῦ
τοῦ ζητήματος, καὶ θὰ εὔρεθῇ πολὺ στενοχωρημέ-
νος νὰ μοὶ ἀπαντήσῃ μὲ δλον του τὸ πνεῦμα καὶ
τὴν εὐγλωττίαν.

Απέναντι αὐτῶν τῶν εἰκόνων ήσαν ἄλλαι μικρό-
τεραι ἐπίσης μεγάλης ἀξίας καὶ πᾶσαι βραβευθεῖ-
σαι εἰς τὰς ἐκθέσεις. Μεταξὺ ἄλλων γέρων τις κα-
λοενδεδυμένος, ἀλλὰ ἐφαίνετο ἀμέσως ὅτι τοῦτο
προήρχετο ἐκ τῆς πρὸς ἑαυτὸν προσοχῆς καὶ οὐχὶ¹
ἐξ εὐπορίας· ἐκράτει τὰ δίοπτρά του ἀνὰ χεῖρας καὶ
τὰ ἐκαθάριζεν ἡσύχως διὰ τοῦ ρινομάκτρου του
χρωματισμένου καὶ τούτου πλησίον τράπεζα μὲ
ἐφημερίδας, κόνικλος ὑπὸ σκίμποδα, καὶ πελώριος
κύων παρὰ τὴν θύραν. "Ολα ταῦτα τόσον χαριέν-
τως καὶ φυσικῶς, ὥστε μοὶ ἥρχετο νὰ ἐρωτήσω
τὸν γέροντα, τί ἀναγινώσκει νέον εἰς τὰς ἐφημερί-
δας; Ο Βασιλεὺς μοὶ ἔδιδε λεπτομερεῖς πληροφο-
ρίας περὶ ἑκάστης εἰκόνος θαυμάζων ταύτας διὰ
χιλιοστὴν ἵσως φοράν, εὕθυμος, ἀνευ οὐδεμιᾶς πνευ-
ματικῆς ταραχῆς, ἐνῷ ή Βασίλισσα ἦτο ὑπὸ τὸ
κράτος τῆς δυσθυμίας της. Δὲν ἐδυνήθη ἐν τούτοις
νὰ κρατήσῃ τὸν ἀηδόνιον γέλωτά της, δτε εἰς μίαν

ἄκραν τοῦ παραπλεύρως δωματίου παρετήρησα
ώρατον κλειδοχύμβαλον ἀνῆκον εἰς τὸν Βασιλέα,
ὅστις εἶνε λίαν φιλόμουσος.—Πῶς, Μεγαλειότατε,
τῷ εἴπον, ἔχετε κύμβαλον, καὶ δὲν ἔχετε ἐπ' αὐτοῦ
οὔτε ψιττακόν, οὔτε γλυκύσματα, η̄ τούλάχιστον
σῦκα η̄ σταφίδας;—ὁ Βασιλεὺς δὲν ἐνόησεν ἀμέ-
σως τὴν ἀστειότητα καὶ νομίζων ὅτι δὲν ἤκουσε
καλῶς, ὡν βαρύκοος, ἐπλησίασε λέγων μοι, τί εἰ-
πατε; η̄ Βασίλισσα δύως ἐτινάχθη ἀμέσως, καὶ οἱ
λαρυγγίσμοὶ τοῦ γέλωτός της εὑφραινον τὴν καρ-
δίαν μου, καραδοκούσσης τὴν κατάλληλον στιγμὴν
νὰ τὴν ἐλευθερώσω ἐπ' ὀλίγον τῶν κατηφῶν λογι-
σμῶν της. Τότε μόνον δὲν Ὅθων ἐνόησεν δτε γελώσα
μετὰ δακρύων ἔλεγε—Voyez comme elle est me-
chante, elle se moque de moi. — Κατόπιν διελ-
θόντες τὸ γραφεῖον τοῦ Βασιλέως, λαμπρὰν γω-
νιαίαν αἴθουσαν μεσημβρινοῦτικήν, καὶ τὴν αἴθου- Επικήρυξη
σαν τοῦ Θρόνου μετ' αὐτήν, ως καὶ τὴν αἴθουσαν
τῆς ὑποδοχῆς, εύρεθημεν εἰς μεγίστην εἰσόδον,
τὴν κυρίαν εἰσόδον τῶν ἀνακτόρων, δπου ἐθαύμασσα
δύο εἰκόνας δύο μέτρων μῆκους καὶ ἀναλόγου ὅφους, Επικήρυξη
η̄ μὲν παριστάνουσα τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασι- ΣΥ.
λέως Ὅθωνος ἐκ Μονάχου, η̄ δὲ τὴν ἐλευσιν τοῦ
Ὅθωνος εἰς Ναύπλιον.

Εἰς τὴν πρώτην φαίνεται δλη η̄ οίκογένεια τοῦ
Βασιλέως Ὅθωνος οἱ γονεῖς, αἱ τέσσαρες ἀδελφαί

καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί, λαμπρὰ ἐπεξειργασμένη, κατα-
πληκτικῆς δὲ ὅμοιότητος ὁ Βασιλεὺς Λουδοβίκος,
καὶ ὁ Ὀθων.

Τὴν δευτέραν δὲν δύναμαι νὰ χρίνω ὡς πρὸς τὴν
ὅμοιότητα τῶν προσώπων. Ὁ Βασιλεὺς Ὀθων φαί-
νεται ἔκει ἔφιππος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν τριῶν
ἀποσταλέντων Ἑλλήνων εἰς Μόναχον, διπάς φέρω-
σιν Αὐτόν, ἐρίπων ἐπίσης ὡς καὶ οἱ ἐπίσημοι πο-
λιτικοὶ ἄνδρες, τοὺς ὅποιους μοι ὠνόμασεν ὁ Βασι-
λεὺς Ὀθων, Μαυροκορδάτος, Κωλέτης, Ζαΐμης
καὶ ἄλλοι, εἰς δλα δὲ τὰ πέριξ τὸ πλῆθος· τοῦ κό-
σμου ἀναμένον τὸν ἡγεμόνα του. Ἡ φυσικότης,
μετὰ τῆς δποίας ἡσαν τοποθετημένοι, δλον αὐτὸ τὸ
πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἡτο πραγματικῶς ἔξαίσιον,
οἱ μὲν χρεμάμενοι ἀπὸ τῶν ἡρειπωμένων τοίχων,
οἱ δὲ καθήμενοι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς γῆς σταυ-
ροποδητί, οἱ ἄλλοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, εἰς πάντων
τὰ πρόσωπα ἐζωγραφημένη ἡ εὐχαρίστησις, ἡ
περιέργεια, καὶ ἀνυπομονησία νὰ τὸν ἰδωσιν ἐπὶ
τέλους τὸν ἀναμενόμενον, τὴν σανίδα τῆς σωτη-
ρίας. Τὸ πολὺ πλῆθος ἔφερε τὴν φουστανέλαν τὰ
χρυσοποίηλτα ἐνδύματα, καὶ ἄρματα περὶ τὴν
δεσφύν· οἱ δὲ ἄλλοι διάφορα. Διέκρινέ τις ἔκει τὸ
ὑδραικὸν φόρεμα, καὶ πολλοὺς μὲ εἶδος φορέματος
τοῦ δωματίου παρ' ἡμῖν, περιτυλίσσοντος τὸ σῶμα
δλον μέχρι ποδῶν καὶ φέσιον ἐπὶ κεφαλῆς, πλου-

σιωτάτην δὲ ζώνην ἔχ περσικοῦ ὑφάσματος. Μετὰ
ἀιῶνας ή εἰκὼν αὕτη θὰ φέρη εἰς τὴν Ἑλλάδα
τοὺς περιηγητὰς πάντων τῶν ἔθνων δπως νῦν ἐλ-
κύει τοὺς πάντας ή 'Ακρόπολις. Εἶνε ή ζῶσα ιστο-
ρία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Μοὶ ἔξήγει ἀκόμη ὁ
Βασιλεὺς τὰς λεπτομερείας τῆς εἰκόνος ταύτης,
ὅτε δὲ ὑπασπιστὴς τῆς θυηρεσίας ἐλθὼν ἀνήγγειλε
τὴν ἔλευσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἔξωτερικῶν· ὁ Βα-
σιλεὺς σκυθρωπάσας διέταξε νὰ τὸν εἰσαγάγωσιν
εἰς τὸ γραφεῖον, καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν Βασίλισ-
σαν, «ἄν θέλῃς, τῇ εἶπεν, ἔλα μέσα»· ἐγὼ ήσπά-
σθην τὴν χειρά της, ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ ἀπέλθω,
θερμῶς εὐχαριστήσασα, ὁ Βασιλεὺς μὲν ἔχαιρέτισε
στρατιωτικῶς, διατάξας ἐνα τῶν ὑπασπιστῶν νὰ μὲ
συνοδεύσῃ μέχρι τῆς ἀμάξης μου. Εὔρισκομαι δμῶς
ἐπ' ἀκανθῶν. Τί ἔχουσι λοιπὸν αὐτοὶ οἱ καλοὶ ἄν-
θρωποι;

27 Δεκεμβρίου 1849.

Εὔρισκομαι ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν δσων
σοὶ ἔγραφον ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιστολῇ μου, ἀλλὰ
καὶ ή πόλις εύρισκεται ἀπασα εἰς εἶδός τι δυσθυ-
μίας, ὁ ἔως τώρα δὲν εἶχον παρατηρήσει τούναν-
τίον οἱ Ἑλληνες εἰσὶ πάντοτε φαιδροί, καὶ δταν
διέρχωμαι τὰς στενὰς δδούς κατὰ τὸ λεγόμενον ἐδῶ
«σαντριβάνι» (τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα πήδα-

κα) πλησίον τῆς χαριεστάτης Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, Καπνικαρέας ὀνομαζόμενης, διασκεδάζω βλέπουσα τοὺς ἔργαζομένους ἐν τοῖς καταστήμασι ραπτικῆς καὶ ὑποδηματοποίας καθημένους ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον σταυροποδητί, εὐθύμως ρίπτοντας ἀστειότητας καὶ ἐπιγράμματα μεταξύ τῶν, τῶν ὅποιων βεβαίως θύματα εἰσίν οἱ διαβαίνοντες. Δὲν θέλω δὲ νὰ ἔξετάσω διὰ νὰ μάθω, ἀν ταῦτα γίνονται μὲ λεπτότητα δεικνύοντα τὴν ἐλληνικὴν εὐφύιαν, ἢ εἶνε χονδροειδῆ, διὰ νὰ μὴ χάσω οὔτε κόκκον τοῦ γοήτρου, διὸ μὲν ἔμπνεει ἡ Ἑλλάς.....
Διέχοφα τὴν ἐπιστολήν μου εἰς αὐτὸ τὸ μέρος, διότι μοὶ ἀνήγγειλον τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Βασιλέως Μιαούλην. Εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν δπως τὸν ὑποδεχθῶ. Ἡτο κατηφής καὶ μοὶ εἶπεν, δτι οἱ Βασιλεῖς μετὰ λύπης μὲ προτρέπουσι νὰ μὴ παρατείνω τὴν διαμονήν μου εἰς Ἀθήνας περισσότερον, διότι τὴν δευτέραν Ἰανουαρίου θὰ γίνη ἀποκλεισμὸς ὑπὸ τοῦ στόλου τῆς Ἀγγλίας, καὶ δτι δὲν δύνανται νὰ προΐδωσι ποίας διαστάσεις θὰ λάβωσι τὰ πράγματα, καὶ μὴ γνωρίζοντες ἀκριβῶς τί φρονεῖ δ λαός, δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ εὑρεθῶ εἰς Ἀθήνας ἐπὶ τοιούτων ἀναστατώσεων, θὰ πέμψουσι δὲ βασιλικὸν ὄχημα νὰ μὲ παραλάβῃ, δταν δυνηθῶσι νὰ ὥστιν εὔκαιροι, δπως μὲ ἀποχαιρετίσωσι. Τὰ δάκρυά μου ἔρρεον ἀκαταπαύστως εἰς τὴν δμιλίαν ταύτην, καὶ ἡ συγ-

Λιγούμενον

χίνησίς μου δὲν μὲ ἀφινε νὰ ἔρωτήσω πῶς καὶ διατί; ἐ Μιαούλης ἐπρόσθεσεν ἐξ ἑαυτοῦ μαντεύσας με, δτι ὡς ἀφορμὴ δίδεται ἡ μὴ πληρωμὴ τῆς ἀποζημιώσεως ἑνὸς Ἐβραίου, τοῦ δποίου κατὰ τὸ Πάσχα οἱ παῖδες διὰ λίθων ἔθραυσαν τὰς ύελους καὶ ἔβλαψαν τὰ ἔπιπλα. Οὗτος εἶχε τὴν ἀξίωσιν εἰς 800 χιλιάδας δραχμάς, ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ὑπουργοὶ διετίνοντο, δτι ἡ ζημία εἶνε μηδαμινὴ διὰ τοιοῦτου ποσού· ὁ Μιαούλης προσέθεσεν, δτι βεβαίως τὰ ὑποκρυπτόμενα αἴτια δὲν φαίνονται ἀκόμη, καὶ δτι ἡ θέσις τῶν Βασιλέων εἶνε δύσυηρά, διότι μὴ ὑποπτευόμενοι ποσῶς, δτι ἡ ἀφίξις τοῦ στόλου ἔχει τοιοῦτον σκοπόν, ἐδέχθησαν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας τὸν ναύαρχον καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ ἀμέσως ἐστάλη πρόσκλησις διὰ τὴν μεθεπομένην εἰς γεῦμα ἐπίσημον, εἰς δ καὶ οἱ ἀνώτεροι πολιτικοὶ ἄνδρες εἰσὶ προσκεκλημένοι. Σήμερον τὴν πρωΐαν ὁ ναύαρχος ἐξέδωκε τὸ τελεσίγραφον, καὶ αὔριον τὴν πρωΐαν ἀρχεται ὁ ἀποκλεισμός· ἐν τούτοις τὴν ἐσπέραν σήμερον γευματίζουσι παρὰ τῷ Βασιλεῖ ησύχως! Ο temporis o moris! Ἡ χαρδία μου λέγει νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶ εἰς τοιαύτας δεινὰς περιστάσεις, ἀλλ' ἡ λογικὴ μοὶ τὸ ἐπιβάλλει. Θὰ παρατείνω δσον τὸ δυνατόν, σφοδρὰ συμπάθεια πρὸς τοὺς Βασιλεῖς μὲ κρατεῖ, ὡς καὶ σφοδρὰ περιέργεια τί θὰ ἀπογίνη.

10 Ιανουαρίου 1850.

Κατώρθωσα νὰ πείσω τοὺς Βασιλεῖς νὰ μὴ ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν ἀπέλευσίν μου καὶ ἡχολούθησα τὴν φωνὴν τῆς καρδίας μου, ἔμεινα, καὶ δὲν μετανῶ ὡδόλως, διότι ἔλαθον τὴν μεγαλειτέραν τῶν εὐχαριστήσεων νὰ ἴδω ἐν τῇ πράξει ἐναὶ λαὸν εὐγενῆ, ὑπερέχοντα πάντων. Εἴμαι δὲ τόσον συγκεκινημένη καὶ τόσον ὑπερήφανος, ὅτι ἔχρινα καλῶς, καὶ ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς εἶνε ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν τῶν σοφῶν καὶ τῶν εὗ φρονούντων ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε μετὰ δυσκολίας θὰ δυνηθῶ νὰ σοὶ περιγράψω τὰ συμβάντα καὶ τὰς συγκινητικὰς σκηνάς, αἵτινες ἔλαθον χώραν. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τοὺς Βασιλεῖς διηυθύνθην κατὰ προτροπήν των εἰς τὸν πρόξενον τῆς Βαυαρίας, ὅπως τεθῶ ὑπὸ τὴν προστασίαν του, μὴ ὑπάρχοντος Ἐλβετοῦ προξένου ἐν Ἀθήναις. Εὐγενῶς ὑποδεχθεὶς με οὗτος, μὲ ἐφοδίασε διὰ μιᾶς σημαίας μὲ τὰ ἐμβλήματα, ἥν ὁ ξενοδόχος μου ἐδέχθη νὰ ἀναπετάσῃ ἐπὶ τοῦ ἔξωστου κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναποφεύκτου ἀνάγκης. Ἡσυχὸς λοιπὸν ὡς πρὸς τοῦτο, ἐξηργόμην πάσας τὰς ἡμέρας, διέσχιζον πάσας τὰς χυριωτέρας δόδοὺς τῆς πόλεως, ὅπως ἀντιληφθῶ ἰδίοις ὅμμασι καὶ ωσὶ τὴν κατάστασιν, καὶ εἰς ποῖον σημεῖον ὀθοῦνται αἱ πολιτικαὶ βλέψεις, καὶ τί ὁ λαὸς φρονεῖ. Ἡ ἄγνοια τῆς Ἐλληνικῆς γλώσσης δὲν μὲ δυσκολεύει οὐδόλως

εἰς τὴν ἄγραν ταύτην, διότι πλῆθος ξένων ἐμπόρων εὐρίσκονται παρὰ τὴν ὁδὸν Ἐρμοῦ καὶ Αἰόλου, ως καὶ πολλοὶ ὑποδήματοποιοὶ Βαυαροὶ καὶ σελοποιοί. Διὰ νὰ ἔχω δὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συνομιλίας καθ' ἔκαστην ἀγοράζω ἀντικείμενόν τι ἐντελῶς ἀχρηστὸν, καὶ τὸ δωμάτιόν μου καταντᾶ « un magasin de bric a brac ». Εἰς πάσας τὰς γωνίας αὐτοῦ βλέπει τις τὸ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὑφάσματα, ὑποδήματα, μαστίγια, ἐφίππια γυναικεῖα, πετάσους θερινοὺς καὶ τοῦ χειμῶνος, φήκτρας, κυάθους, πινάκια χύτρας ἐκ χώματος, καὶ πλῆθος ἄλλων. Ἐν τῷ ξενοδοχείῳ μετ' οίκτου μὲ ἀτενίζουσι, καὶ ἡ προσωρινὴ θαλαμηπόλος μου, Ἰταλὶς τὸ γένος, εἰς ἔκαστην συγκομιδὴν τῶν λαφύρων μου, κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μετὰ τρόμου, Jesus Maria, φιλυρίζουσα. Ἐννοεῖς; μὲ ἐκλαμβάνουσι τρελλήν. Ἐξ αὐτῶν δμως τῶν ἐκστρατειῶν μου πρὸς ἀγοράν ἀποκομίζω καθ' ἔκαστην τὴν βεβαιότητα, δτὶ δ λαὸς φρονεῖ φίλα ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως του, καὶ θαυμάζω τὸ φιλόνομον, τὸ ἡρεμον τοῦ ζωηροῦ τούτου λαοῦ ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Καὶ ἐνῷ πρότερον παρετήρουν πολλάκις ἐν δῶφ ἐρίζοντας, γρονθοκοπούμενούς, πολλάκις τὰς μαχαίρας ἀπαστραπτούσας ἐναντίον ἄλλήλων, μικροὺς λωποδύτας ὁδηγουμένους εἰς τὴν φυλακήν, νῦν, ἄκρα ἡσυχία ἐπικρατεῖ, κατηφεῖς ἐργάζονται, κατηφεῖς διέρχονται διὰ

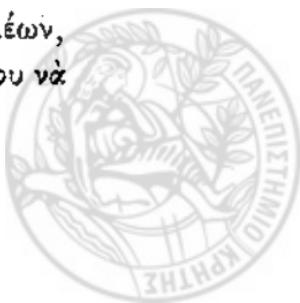
τῶν ὁδῶν καὶ μετὰ ψυχικοῦ ἀλγους χαιρετούμενος
διαπυνθάνονται ἀμοιβαίως τί γίνεται, καὶ ἀν υπάρχη
ἔλπις σωτηρίας. Ὁμιλοι σχηματίζονται ἐν ταῖς
κυριωτέροις ὁδοῖς συζητοῦντες σιγαλῇ τῇ φωνῇ,
καὶ τὰ καφεῖα παρὰ ταῖς πλατείαις περὶ λύχνων
ἀφάς, πρὸ πάντων τὸ ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῆς
ὁδοῦ Ἐρμοῦ καὶ Αἰόλου «Ωραία Ἐλλὰς» ὄνομα-
ζόμενον, βρίθει κόσμου, κοσμίως καὶ σιγήλως συ-
ζητοῦντος. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ἔλαβε χώραν γεγο-
νὸς συγχινητικὸν ἀξιον ἱστορικῆς μνείας. Ἐπανηρ-
χόμην ἐφ' ἀμάξης μετὰ Ἀμερικανοῦ περιηγητοῦ
καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, μεθ' ὧν ἐσχετίσθην συγ-
χατοικούντων ἐν τῷ ίδιῳ ξενοδοχείῳ, ἐκ τῆς ἐκδρο-
μῆς μας μέχρι Δαφνίου, δπως θαυμάσωμεν τὰ μω-
σαϊκὰ τῆς ἐκεῖ εὑρισκομένης ἐκκλησίας τοῦ μικροῦ
Μοναστηρίου, δτε ὁ ήνιοχος, λέγει, εἰσερχόμενος
εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ὁδοῦ Ἐρμοῦ, δτι ἀδύνατον
ἡτο νὰ προχωρήσῃ, ἡ ὁδὸς πληροῦται κόσμου,
καὶ κάποια ταραχὴ τοῦ λαοῦ προμηνύεται. Ἐν-
θυμήθην τοὺς λόγους τῶν Βασιλέων παραινοῦντάς
με νὰ ἀναχωρήσω, καὶ ἡ καρδία μου ἥρχισε νὰ
πάλλῃ σφοδρῶς, μή ὁ λαὸς ἐπιγειρήσῃ τι ἐναντίον
αὐτῶν. Ὁ Ἀμερικανὸς γνωρίζων ὀλίγα ἐλληνικὰ
καταβαίνει τῆς ἀμάξης πρὸς ἄγραν εἰδήσεων, διότι
κατὰ κακὴν μοῖραν οὔτε νὰ στρέψῃ ἡ ἀμάξα ἥδυ-
νατο δι' ἄλλης ὁδοῦ, τοσοῦτον περιεζώσθη υπὸ τοῦ

πλήθους. Ο Ἀμερικανὸς κατώρθωσε νὰ μάθῃ, δτὶ
ὁ κόσμος περιέμενε τὸν Βασιλέα ἐπιστρέφοντα ἐκ
τοῦ περιπάτου, ἀλλ' οὐδὲν πλέον. Ἡ περιέργεια
τοῦ τί μέλλει συμβῆναι; καὶ ἡ ταραχὴ μου, ἀν
τούτῳ θὰ εἶνε ὑπὲρ τῆς Βασιλείας μὲ ἔφερεν εἰς
τὴν ἀπερίσκεπτον ἀπόφασιν νὰ κατέλθω τῆς ἀμά-
ξης, καὶ σφιγκτὰ χρατῶσα τὸν βραχίονα τοῦ Ἀμε-
ρικανοῦ, ὥθιοῦντες καὶ ὥθιούμενοι, σκοποῦντες νὰ
φθάσωμεν τὴν παραπλεύρως τοῦ καφείου τῆς «Ω-
ραίας Ἐλλάδος» οικίαν, δπου κατώκει ὁ Γερμανὸς
ὑποδηματοποιὸς Τίπελ, καὶ ἔθεν ἡδυνάμεθα νὰ ἐπι-
σκοπήσωμεν τὰς δύο ὁδοὺς Αιόλου καὶ Ἐρμοῦ.
Μετὰ πολλῶν ἀγώνων ἐφθάνομεν εἰς τὸ τέρμα, καὶ
ὁ συνοδός μου ὑψωνε τὴν γειρά, ἐπως ἀρπάσῃ τὸ
χρόταλον τῆς ἔξωθύρας διὰ νὰ μᾶς ἀνοίξωσιν, ἵτε
ρεῦμα κόσμου ἐπιφαίνεται ἀλαλάζοντος, ἔρχονται!
ἔρχονται! καὶ μᾶς χωρίζει τῆς οικίας τοῦ Τίπελ.
Κρατούμενοι σφιγκτὰ ἀφέθημεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον
αὐτὸ ρεῦμα, καὶ μᾶς ἔφερεν ἐκόντας, ἀκοντας, εἰς
μίαν ἐκκλησίαν, τὴν δποίαν ἔμαθον κατόπιν δτὶ
δόνομάζεται Ἀγία Ειρήνη. Ἐκεῖ συσπειρωθέντες
εὑρέθημεν, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσωμεν κἄν, ἐπὶ κλί-
μακός τινος, καὶ φαύσαντες διὰ τῆς χειρός, διότι
τὸ σκότος ἥρχισε νὰ ἔξαπλουται, ἐννοήσαμεν, δτὶ
εἶνε ἡ πετρίνη κλίμαξ τῆς ἐκκλησίας καὶ δτὶ ἐδυ-
νάμεθα νὰ ἀναβῶμεν ἀκόμη τινὰς βαθμίδας, ὁ καὶ

έπράξαμεν. Μόλις ἐστερεώθημεν ἐπ' αὐτῆς, ἐν Ζήτω! παρατεταμένον ἀπὸ χιλιάδων στομάτων μᾶς ἔκαμεν νὰ στρέψωμεν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν «Δραίαν Ἐλλάδα», ητὶς ἐφεγγοβόλει διὰ μιᾶς ἐκ τῶν ἀναφθέντων βεγγαλικῶν, καὶ εἰδομεν τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λάμψεως αὐτῆς ἐφίππους, τὸν δὲ ῥαὸν στενῶς περιτριγυρίζοντα τούτους, ἀπτόμενον τῶν ἐνδυμάτων των, ἀσπαζόμενον τοὺς πτερνιστῆρας τοῦ Βασιλέως, καὶ τὴν ἄμαζόνα τῆς Βασίλισσης, ζητωκραυγάζοντα μέχρι μανίας, τὸν δὲ Βασιλέα συγκεκινημένον, χαιρετῶντα ἀκαταπαύστως φέροντα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ στέμμα τὸ ἐπὶ τοῦ καλύμματος αὐτοῦ, καὶ τὴν Βασίλισσαν κινῶσαν τὴν κεφαλὴν μετὰ μειδιάματος ἐνδομύχου ἀγαλλιάσεως, πρὸς τὸ πλήθος. Η συνοδεία τῶν Βασιλέων χωρισθεῖσα ἐκ τοῦ πλήθους ἐφαίνετο ἀμηχανοῦσα πῶς νὰ φθάσῃ πλησίον των. Διέκρινα τὸν Δράκον, τὸν ἀρχαιπποκόμον καὶ τὴν μικρὰν κυρίαν τῆς Αὐλῆς πλησίον των, δύο ὑπασπιστὰς μὲ ἐλληνικὴν ἐνδυμασίαν εἰς ἀπόστασιν τούτων, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀσθενοῦς δράσεώς μου δὲν ἀντελήφθην ποῖοι ἦσαν. Οἱ Βασιλεῖς προύχωροιν βῆμα πρὸς βῆμα στενότατα πολιορκούμενοι ὑπὸ ὅλου τοῦ πλήθους μανιωδῶς ζητωκραυγάζοτος. Η χαρά μου ἦτο μεγίστη καὶ μοὲ ἐνέπνεε πάσας τὰς ἀπερισκεψίας. Ἐπρότεινα εἰς τὸν Ἀμερι-

κανὸν νὰ διασχίσωμεν τὸ πλῆθος κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, νὰ εὕρωμεν δίοδόν τινα διὰ τῶν στενωπῶν, δπως εὑρεθῶμεν εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Βασιλέων, καὶ ἴδωμεν τί μέλλει γενέσθαι ἔκει. 'Ο Αμερικανὸς μὲ ἡτένιζε μετ' ἀπορίας, λέγων μοι συγχρόνως: «Μὰ χυρία μου, εἶνε κίνδυνος νὰ καταπατηθῆτε, η̄ καὶ νὰ χαθῶμεν εἰς τὰς στενὰς ὁδούς, βλέπετε, ὁ φωτισμὸς εἶνε λίαν ἀτελῆς εἰς Ἀθήνας», καὶ ἐνδομύχως ὁ δυστυχὴς θὰ ἔλεγεν, ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ, εἴμαι εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς παράφρονος. Κατώρθωσα δμως νὰ τὸν πείσω, διεσχίσαμεν τὸ πλῆθος, εὑρέθημεν διὰ τῶν ἐλικοειδῶν κινήσεων, εἰς ἀς ὁ κόσμος μᾶς ἤναγκαζε νὰ ὑποκύπτωμεν, πλησίον τῆς συνοδείας τῶν Βασιλέων, καὶ ὑψώσασα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰδον τὸν ἀρχαιπποκόμον Mittaner, δστις διέταπτε τοὺς ἵπποκόμους νὰ στρέψωσι καὶ διὰ τῶν στενῶν νὰ προηγηθῶσι τῶν Βασιλέων εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ δώσωσι τὴν εἰδησιν τῶν συμβαινόντων εἰς τὸν Αὐλάρχην, καὶ ἀναμείνωσιν ἔκει τὴν ἔλευσίν των, οὗτος δέ, ὡς μοι ἔλεγεν ὁ ἴδιος ἀναγνωρίσας με, ἐσκόπει διευθύνομενος διὰ τῆς ἐρήμου νῦν ὁδοῦ τοῦ Αἰόλου νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀγοράν, καὶ ἔκειθεν νὰ παρακάμψῃ, καὶ διὰ τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν στενῶν νὰ εὑρεθῇ κατὰ μέτωπον τῶν Βασιλέων, ἐμὲ δὲ συνεβούλευσε, μαθὼν τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ

υπάγω εἰς τὰ ἀνάκτορα, νὰ τρέξω εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου, νὰ διέλθω διὰ τῆς ὁδοῦ Πανεπιστημίου, νὰ εισέλθω εἰς τὴν ὁδὸν Κηφισίας, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς βορείου θύρας τῶν ἀνακτόρων νὰ ἀναβῶ εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν κυριῶν τῆς Αὐλῆς, ὅπόθεν οὐκ ἔδω τὴν διαδήλωσιν τοῦ λαοῦ ἐν ἀνέσει. Οἱ Ἀμερικανὸς ἔκών ἄκων ἔκαμε πτερά, ή σελήνη ὑψώθη μεγαλοπρεπής λίαν ἐπικαίρως, αἱ νύκτες τοῦ Ἰανουαρίου ἐν Ἀθήναις μαγικαί, φύλλον δὲν σείεται, τὸ φύχος μέτριον, καὶ οὗτως ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἀσθμαίνοντες, ἀλλ' εὐχαριστημένοι. Μὲ ἀπορίαν ὅμως εἶδομεν ὅχι μόνον τὴν φρουρὰν εἰς τὰ δπλα, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν περικλείοντα καὶ τὰς πτέσσαρας πλευρὰς τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἵππεῖς εἰς ἑκάστην γωνίαν, φθάσαντες δὲ ἀνυπόπτως ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς χωριζόντης τὸν κῆπον, ἀπὸ τῶν οἰκημάτων διὰ τῆς κιγκλιδωτῆς θύρας, ἐν βροντόφωνον, Ἀλτ! μᾶς ἑκάρφωσεν ἐν τῇ θέσει, εἰς ἥν εὑρισκόμεθα. Οἱ ἀξιωματικὸς ἐπροχώρησε πρὸς συνάντησίν μας, εἶπον τὸ ὄνομά μου, καὶ τοὺς τίτλους μου ἐπὶ τῇ ἀξιώσει τῆς εἰσαγωγῆς μου παρὰ τῇ Μεγάλῃ Κυρίᾳ, ὁ ἀξιωματικὸς χαιρετήσας χαριέντως ἔστρεψε, καὶ εἰς καθαρὰν γαλλικὴν γλώσσαν ἡρώτησε τὸν ἄλλαλον ἀμερικανόν μου, ὁ κύριος, εἶνε σύζυγος ἢ ἀδελφός; μαθὼν ὅμως, διτὶ ἡτο ἀπλῶς Ἀμερικανὸς περιηγητής κατὰ τύχην συνοδεύων (τὴν

παράρρονα ταύτην) ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀναστατώσεως τοῦ κόσμου, λίαν εὐγενῶς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωμε, δτὶ γὴ παρουσία του ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἶνε περιττή, καὶ οὕτω ὁ Ἀμερικανὸς μὲ ἀπεγαιρέτισε λίαν εὐτυχῆς νὰ τρέξῃ πρὸς τὴν σύζυγόν του, γῆτις φρονίμως ποιοῦσα δὲν ἡθέλησε νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ παραινέσασα δμως τὸν ἀνδρα τῆς νὰ μὲ συνοδεύσῃ, καὶ αὕτη μᾶς διεβεβαίωσεν, δτὶ ἀμα τὸ πλῆθος ἀραιωθῆ ὀλίγον, διὰ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, τῆς ἀμάξης ἀνηκούσης τῷ ξενοδόχῳ. Ἔγὼ εἰσῆλθον εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς μικρᾶς κυρίας τῆς Αὐλῆς, τῆς δποίας γὴ Θαλαμηπόλος μὲ ἐτοποθέτησεν εἰς τι παράθυρον, δθεν ἡδυνάμην νὰ ἴδω τὰ πάντα τὴνούτεο γὴδη ὁ ἀλαλαγμὸς πλησιάζων. Τὸ θέαμα γῆτο ὅλως ἔκτακτον, καὶ τὸ συμβάν ὅλως ἀπροσδόκητον, ως ἔμαθον κατόπιν. Οἱ Βασιλεῖς ἔφθασαν, ἀφίππευσαν, εὐχαρίστησαν ἐκ νέου καὶ ἐπίστευον, δτὶ θὰ εἰσέλθωσιν ἐν τοῖς διαμερίσμασι των, ἀλλ' ὁ λαὸς κατ' οὐδένα λόγον γὴθελε νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ· ὥρμησε μετ' Αὐτῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν αἴθουσαν τὴν ἐντὸς τοῦ περιστυλίου, κατέκλυσε τοὺς διαδρόμους καὶ τὰ γραφεῖα καὶ κατὰ παρέλασιν γῆπάζοντο πάντες τὴν δεξιὰν τῆς Βασιλίσσης, καὶ τὴν φουστανέλαν τοῦ Βασιλέως ἀπαύστως ζητωκραυγάζοντες. Τέλος γὴ μικρὰ κυρία εἰσέρχεται εἰς τὸ διαμέρισμά της καὶ μὲ εύρι-

σκει ἔκει, ὡ! μοὶ λέγει, ἐδῶ εἰσθε; πῶς; καὶ συγχρόνως ρίπτεται ἐπὶ ἐνὸς ἐδωλίου ἀποκαμωμένη καὶ ὥχρά· προσετρέξαμεν μετὰ τῆς θαλαμηπόλου, φοβηθεῖσαι λιποθυμίαν. Δὲν εἶνε τίποτε, μᾶς λέγει, εἴμαι μόνον ἔξηντλημένη ἐκ τοῦ ἀγῶνος νὰ φθάσω. Τὸ πλήθος μὲ ἔχώρισε καὶ τῶν Βασιλέων καὶ τῶν ὑπασπιστῶν, δὲ οὐπος μου ζωηρὸς εἰς πᾶσαν ἐπίκαιον τῶν ἀνθρώπων ἀνετινάσσετο, καὶ ἔκινδύνευον νὰ ἀνατιναχθῶ ἐπίσης ἀπ' αὐτοῦ. Άφοῦ εἶδον, δτι ἀδύνατον νὰ κατορθώσω νὰ πλησιάσω πρὸς τοὺς Βασιλεῖς, οἵτινες ἔφθανον μὲ δλον τὸ πλήθος εἰς τὴν εἰσόδον τῶν ἀνακτόρων ἀπεφάσισα νὰ ἀφιππεύσω, ἐλπίζουσα νὰ κατορθώσω πεζῇ νὰ διέλθω τὸν χείμαρρον τοῦ πλήθους τούτου, ἐπέρασα εἰς τὸν βραχίονα μου τὰ ἡνία τοῦ ἵππου μου, καὶ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς ἐγγίζουσα τοὺς διαδηλωτάς, ἐλεγον, «παρακαλῶ τόπον εἴμαι χυρία τῆς Αὐλῆς»· μετὰ προθυμίας μοὶ ἡνοίγετο δίοδος, καὶ δὲ εἰς εἰς τὸν ἄλλον εὔγενῶς ἐλεγε, τόπον διὰ τὴν χυρίαν, καὶ οὕτω ἐγκαίρως ἔφθασα, πνευστιῶσα δμως, καὶ εὑροῦσα τὴν Βασιλίσσαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἐκ χαρᾶς, οἷαν δὲν θὰ εἶχεν ἐκ θλίψεων σοβαρῶν. Μὲ ἡτένιζεν ἔξηντλημένη, ὡς ἂν ἐζήτει βοήθειαν, δτε οἱ ὑπασπισταὶ καὶ οἱ διαγγελεῖς μαθόντες τὰ συμβαίνοντα ἔτρεξαν ἐκ τῶν οἰκιῶν των μετὰ σπουδῆς, καὶ ἐν μεγάλῃ στολῇ, παρετάχθησαν ἐνώπιον

τοῦ πλήθους, καὶ παραινοῦντες, καὶ χαιρετίζοντες
καὶ εὐχαριστοῦντες κατώρθωσαν νὰ διαλυθῇ ὁ κόσ-
μος δλίγον κατ' δλίγον. Έγὼ δὲ ὡφεληθεῖσα τῆς
παρουσίας τῶν ὑπασπιστῶν ἐπλησίασα τὴν Βασί-
λισσαν, προτείνασσα Αὔτῃ νὰ ἀποχωρήσῃ διὰ τοῦ
ἐσωτερικοῦ διαδρόμου, δπου δὲν εἰσέδυσεν ὁ κό-
σμος, καὶ διὰ τῆς ιδιαιτέρας κλίμακος, ητις εύρι-
σκεται παρὰ τὸν κοιτῶνά μου νὰ ἀναβῇ, καὶ σχε-
φὸν τὴν ἔσυρα, τοσοῦτον ἡ συγκίνησις τῆς ἀφῆρεσε
τὴν χρῆσιν τῶν ποδῶν της, διότι δὲν ἀνέμενον
τοιοῦτον ἐνθουσιασμόν, ὑποπτευόμενοι ἐνδομύχως,
ὅτι ὁ λαός εἶνε διηρεθισμένος κατ' Αὐτῶν. Καὶ ἐν
τῇ δδῷ ἀκόμη, ὅτε εἰς τῶν ὑπηρετῶν παρετήρησε
μακρόθεν τὸ πλῆθος παρὰ τὴν «Ωραίαν Ἐλλάδα»
ἀναμένον, ἡ Βασίλισσα προκατηλειμμένη, ὅτι ὁ
λαός βαρέως φέρει τὸν ἀποκλεισμόν, καὶ ἐν μέρει
αἰτιᾶται Αὔτούς, ηθελε νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ δπίσω
καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ πλαγίας δδού.
Συμβουλίου δὲ γενομένου μεταξὺ τῆς συνοδείας
τῶν Βασιλέων, πάντες συνετάχθησαν τῇ γνώμῃ
τῆς Βασιλίσσης, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἡρακήθη τὴν συγ-
κατάθεσίν του, ἐπιθυμῶν νὰ ἀντιληφθῇ ἴδιοις ὄμ-
μασι τί θέλει ὁ λαός. Ἡ κυρία διηγουμένη ταῦτα
ἐνεδύετο συγχρόνως κατάλληλον περιβολὴν διὰ τὸ
γεῦμα ἀποβαλοῦσα τὴν τῆς ἐππασίας ἀμφίσσιν. Δὲν
ἡδυνήθην δθεν νὰ μάθω ἄλλας λεπτομερείας, διότι

μὲ ἀπεχαρέτισεν, ἀφοῦ ἔδωκε διαταγὴν εἰς ὑπηρέ-
την τῆς Αὐλῆς νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον
— πλησίον τῶν ἀνακτόρων κείμενον. Προτίθεμαι τώρα
νὰ ἀποχαιρετήσω τοὺς Βασιλεῖς ἀπερχομένη ἡσυ-
χος μετὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ λαοῦ ὑπὲρ Αὐτῶν. Τὸ
λυπηρὸν εἶνε, ὅτι δὲν θὰ εἶνε δύνατὸν νὰ ἐπισκε-
φθῶ κατ' αὐτὰς τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις τοὺς
Δελφοὺς καὶ τὴν Κόρινθον. Έκ Κερκύρας θὰ σοὶ
γράψω τὸ νέον δρομολόγιόν μου

ΤΕΛΟΣ

